A. P. CEHOV

Opere, vol.1

A. P. CEHOV

OPERE

VOLUMUL I

Povestiri

1880 - 1883

E. S. P. L. A. — CARTEA RUSĂ

București 1954

Traducere de ANDA BOLDUR

Coperta și vignetele de
ION PETRESCU

A. P. CEHOV

Studiu de I. I. Levitan, 1885-1886 (ulei)

(Galeria de stat Tretiacov, Moscova)

OPERA LUI A. P. CEHOV

Anton Pavlovici Cehov şi-a făcut educaţia artistică şi s'a format ca literat în condiţii deosebit de grele pentru creşterea şi dezvoltarea unui talent literar.

Cehov s'a născut în anul 1860, la Taganrog, dintr'o familie de mici burghezi. Bunicul lui, ţăran iobag, Egor Mihailovici Ceh. izbutise să se răscumpere dela boierul său şi ajunsese vechil al unor moşii întinse. Tatăl scriitorului, Pavel Egorovici, a început prin a fi băiat de prăvălie, apoi funcţionar comercial, ca mai târziu să deschidă o băcănie. Când Antoşa Cehov împlini şaisprezece ani, tatăl său sărăcise. Ca să scape de creditori, se mută pe ascuns la Moscova, unde, după aceea, îl urmară pe rând toţi membrii familiei. După trei ani, sosi la Moscova şi Antoşa Cehov, care se înscrie la universitate şi anume la facultatea de medicină; aceşti trei ani îi petrecuse la Taganrog singur, fără familie, pentru a-şi isprăvi liceul.

Mediul înnăbuşitor al micii burghezii dintr'un oraş mort, care şi pierduse cu totul importanţa sa economică de odinioară, groaznicul liceu din Taganrog — adevărată fabrică de robi, unde „oameni în găoace" căutau să crească alţi „oameni în găoace", după chipul şi asemănarea lor — iată atmosfera copilăriei, adolescenţei şi primei tinereţi a lui Cehov. Atât familia cât şi şcoala şi întreg mediul înconjurător concurau să-i sugrume personalitatea, demnitatea de om.

Anii „optzeci" (1880—1890), perioada de formaţie a lui Cehov ca scriitor, este socotită în istoria Rusiei ca o epocă de „stagnare socială", epocă a triumfului brutal şi cinic al reacţiunii. Era o perioadă de tranziţie, când narodnicismul ajunsese la un faliment total, iar marxismul şi mişcarea revoluţionară a clasei muncitoare din Rusia se aflau în stadiu de maturizare.

Toate încercările narodnicilor de a atrage ţărănimea de partea lor dăduseră greş, deoarece ei nu cunoşteau şi nu înţelegeau în fond viaţa şi interesele reale ale ţărănimii. Iar încercarea de

a lupta împotriva autocrației numai cu propriile lor forțe, fără sprijinul poporului, fusese deasemenea, chiar dela început, sortită eșecului.

In ziua de 1 Martie 1881, organizația „Narodnaia volia" l-a omorît pe Alexandru al II-lea. Aceasta a însemnat sfârșitul mișcării revoluționare narodniciste. De aci înainte începe perioada de degenerare a narodnicismului într'o formă a acomodării liberale la realitățile existente.

Reacțiunea s'a folosit de omorîrea țarului, pentru a dezlănțui în țară un regim de cruntă teroare. Sângeroasa dictatură a moșierimii, crunta represiune a oricărei gândiri sociale libere, cea mai respingătoare ipocrizie, și-au găsit întruchiparea în figura sinistră a lui Pobedonoștev, care a guvernat țara pe timpul lui Alexandru al III-lea, acest autentic țar-Prișibeev.

In anii aceia, în urgia
De negură care domnea,
Pobedonoștev peste Rusia
'Nalță aripi de cucuvea.
Nu era zi, nu era noapte,
Doar umbra negrelor aripi...

A. BLOK

După executarea leaderilor organizației „Narodnaia volia", iar mai târziu, după atentatul neizbutit împotriva lui Alexandru al III-lea, pregătit de grupul lui Alexandr Ulianov, teroarea reacțiunii a devenit din ce în ce mai crâncenă.

„Oamenii se temeau să vorbească cu glas tare, să scrie scrisori, să lege cunoștințe noi, să citească, să-i ajute pe săraci și să-i învețe carte..." Astfel a zugrăvit Cehov mai târziu viața Rusiei din timpul lui Pobedonoștev, în povestirea sa „Omul în găoace".

Anii 1880—1890, n'au însemnat însă numai o perioadă de „stagnare socială". Lenin a asemuit acești ani cu o închisoare. Tot el a arătat însă că «... în Rusia n'a existat epocă despre care să se poată spune cu atâta îndreptățire: „a sosit rândul gândirii și rațiunii" în măsura în care se putea spune despre epoca lui Alexandru al III-lea !... Tocmai în această epocă, gândirea revoluționară rusă a lucrat cel mai intens, creând bazele concepției social-democrate despre lume. Da, noi, revoluționarii, suntem departe de a nega rolul revoluționar al perioadelor de reacțiune. Știm că forma mișcării sociale se schimbă, că perioadele de creație politică nemijlocită a masselor populare alternează în istorie cu perioade în care domnește o liniște aparentă, când, abrutizate și strivite de muncă de ocnă și de nevoi, massele tac sau dorm (par că dorm), când metodele de producție se revoluționează deosebit de repede, când gândirea reprezentanților înaintați ai rațiunii umane face bilanțul trecutului, construiește noi sisteme și metode noi de cercetare... Pe scurt, „rândul gândirii și rațiunii" vine câteodată în anumite perioade

istorice ale omenirii întocmai așa cum anii petrecuți de un militant politic în închisoare îi permit să se consacre studiilor și lucrărilor sale științifice.» [1])

Gândirea socială progresistă rusă, știința și arta rusă s'au îmbogățit mult în timpul „întunecatului" deceniu 1880—1890.

In anul 1883 a fost creată prima grupare marxistă din Rusia — „Eliberarea muncii". Plehanov își scrie lucrările sale filosofice, iar Mendeleev și Timiriazev, prin lucrările lor, Suricov, Repin, Ceaicovschi și Rimschi-Corsacov, prin creațiile lor geniale, marchează progresul științei și al artei ruse. Toate acestea constituiau adevărata structură a epocii în care s'a format Cehov.

Dar la suprafața vieții politice totul părea amorțit, mohorît, fără nicio rază de speranță ; aceasta era îndeosebi impresia reprezentanților tinerei generații de intelectuali raznocinți, care păsiseră atunci în viață — printre care se afla și Cehov — oameni „deziluzionați" în politică, înainte de a fi apucat să-și facă o „iluzie" în privința ei.

In anii adolescenței și ai primei sale tinereți, Cehov n'a simțit nicio atracție către activitatea politică, atât datorită influenței mediului mic burghez în care trăia, cât și nivelului cu totul înapoiat al Taganrogului de atunci. Intre 1870 și 1880 „nu a avut timp" să se intereseze de politică, iar în deceniul imediat următor, în perioada triumfului reacțiunii, lipsa de interes politic direct, spiritul oarecum apolitic al lui Cehov au fost agravate o vreme de sila pe care i-o produsese mentalitatea îngustă, meschină, a grupărilor politice liberale și liberalo-narodnice, a căror influență se exercita numai la suprafața vieții obștești. Caracterizând această epocă de tranziție, Lenin a scris : „... revoluționarii s'au epuizat prin acțiunea dela 1 Martie, în rândurile clasei muncitoare n'a existat nici mișcare largă, nici organizație fermă, cercurile liberale s'au dovedit și de data aceasta a fi încă până într'atât de nedezvoltate politicește, încât și după omorîrea lui Alexandru al II-lea s'au mărginit numai la simple solicitări." [2])

Lui Cehov totul i se părea meschin și fără semnificație în viața politică din perioada 1880—1890, viață pe care n'a cunoscut-o dealtfel decât în manifestările ei legale. „Unde e socialismul ?" întreba el într'una din scrisori și tot el răspundea cu ironie amară : „E în scrisoarea lui Tihomirov către țar." Lev Tihomirov era un cunoscut renegat, unul dintre „cameleonii" care se lepădaseră de gruparea „Narodnaia volia", după desființarea ei, și adresase țarului o scrisoare de pocăință. Cehov nu cunoștea pe atunci alt socialism decât narodnicismul secătuit, pe cale de degenerare.

Toate acestea constituiau, firește, piedici serioase în calea dezvoltării talentului de scriitor al lui Cehov, în calea formării lui ideologice și artistice.

---

[1]) *V. I. Lenin* — Opere, ed. a 4-a, vol. 10, pag. 230—231.

[2]) *V. I. Lenin* — Opere, ed. a 4-a. vol. 5, pag. 40 ; vezi și Editura pentru Literatură Politică, 1953, vol. 5, pag. 40.

O amenințare tot atât de serioasă pentru creșterea și dezvoltarea talentului tânărului scriitor era și faptul că apucase pe calea creației într'o apocă nemaipomenit de vitregă pentru răspândirea cuvântului scris în general.

Pobedonoștev socotea drept una din sarcinile sale cele mai de seamă înnăbușirea presei, „interzicerea" absolută a oricărei gândiri sociale. Intr'o scrisoare adresată, în 1882, tânărului țar, el expunea considerații de felul celor ce urmează : „In vremurile grele de azi, datoria de căpetenie a guvernului este să liniștească spiritele, să înfrâneze gândirea socială dezorientată, dezlănțuită până la nebunie, să curme această flecăreală nemaipomenită, de care s'a molipsit toată lumea, ca să sfârșim cu atâtea vorbe goale... Iată dece am fost întotdeauna de părere că nu se poate întreprinde nimic temeinic, nimic esențial, în ce privește restabilirea ordinei, atâta timp cât va dăinui libertatea deșănțată a... ziarelor și revistelor. Din păcate, nimeni nu s'a apucat încă, cu mână forte, de această treabă, care nu trebuie întârziată nicio clipă."

Bineînțeles că numai un obscurantist ca Pobedonoștev și cei de teapa lui puteau considera „liberă" situația de atunci a revistelor și ziarelor. E deajuns să ne amintim, bunăoară, scrisorile prin care Saltâcov—Șcedrin se plângea prietenilor săi de faptul că, în mod constant, cenzura scotea „tot miezul" articolelor pe care i le publica „Otecestvennâie zapischi" [1]). Intr'o scrisoare adresată lui A. Jemciujnicov, în anul 1877, Saltâcov—Șcedrin afirma că este silit să scrie în condițiuni de *ocnă*.

Dar până și regimul acesta de ocnă era privit de Pobedonoștev drept „liberalism". El tindea, după expresia prietenului său întru politică, cunoscutul publicist reacționar C. Leontiev, să „înghețe" Rusia. Pentru a sugruma presa, el a întrebuințat într'adevăr metoda „forte", metoda proprie unei ființe fățarnice și crude, dușmană de moarte a întregii culturi ruse. Una din crimele lui împotriva culturii ruse a fost interzicerea celebrei reviste „Otecestvennâie zapischi", condusă de Saltâcov—Șcedrin.

Nesfârșit de îndepărtată, aproape de domeniul fanteziei, părea acum perioada „anilor șaisezeci", epoca avântului mișcării democrat-revoluționare, când apăreau — firește luptând din greu cu cenzura — organe ale gândirii ruse democrat-revoluționare, ca „Sovremennic" sau reviste satirico-combative, ca „Iscra". In vremea lui Pobedonoștev, presa rusă și-a schimbat înfățișarea. La suprafață, s'au menținut doar sfioasele organe liberalo-moderate și liberalo-narodniciste, ca și presa servilă a reacțiunii, în genul publicației lui Suvorin „Novoe vremea", fără a mai vorbi de fițuicile huliganice ale Sutelor Negre, instigatoare la pogromuri.

Epoca aceasta se caracterizează printr'o deosebită înflorire a măruntelor reviste humoristice cu caracter filistin. Atât la Moscova cât și la Petersburg, ele abundau și se înmulțeau cu o repeziciune uimitoare. Purtau cele mai diverse titluri : „Stre-

---

[1]) „Analele patriei". (N. trad.).

coza", „Oscolchi", „Budilnic", „Razvlecenie", „Zritel", [1]) și multe altele. De fapt, se deosebeau unele de celelalte numai prin titluri.

Cenzura interzicea până și cele mai banale glume „liberale". Toate aceste reviste mărunte trebuiau să se mulțumească cu zugrăvirea unor tipuri de negustori bețivi, cu descrierea nunților mic-burgheze, cu figuri de soți în vilegiatură, de soții ușuratice, cu cumătrul-pompier, cu femeiuști mondene și filfisoni etc.

Abundența aceasta de mici reviste humoristice cu conținut filistin își găsea una din explicații în politica lui Pobedonoștev, care căuta să „frâneze", să interzică apariția presei cu conținut social-politic. Pe de altă parte, interveniseră și alte fenomene, ca, de pildă, însemnătatea crescândă a orașelor în viața țării, această viață fiind, la rândul ei, legată de dezvoltarea rapidă a capitalismului.

Sfera micii burghezii urbane și a intelectualilor raznocinți se lărgea tot mai mult și principalii „consumatori" ai presei erau tocmai acești intelectuali și mici burghezi. Noul cititor voia ca literatura să-i oglindească propria lui viață și propriile năzuințe Dar în locul unei literaturi adevărate, al cărei erou să fie orășeanul „mic", noilor cititori li se ofereau fițuici triviale, care, la prima vedere, păreau să le fie apropiate, deoarece vorbeau de traiul lor de toate zilele, dar care, în realitate, desconsiderau până la sfidare nevoia acestor oameni de a gândi asupra vieții și rostului lor în viață. Literatura serioasă, nehumoristică, din acea vreme, ignora viața acestui conglomerat de orășeni de tot soiul, a acestei masse de oameni „mici". Pomialovschi, în perioada „anilor șasezeci" și Garșin, în deceniul al nouălea. au fost singurii scriitori care, prin creația lor, s'au apropiat de acești cititori. Dar soarta acestor doi remarcabili scriitori ruși a fost tragică. Adus la disperare de urgia reacțiunii, Pomialovschi a ajuns alcoolic și a murit la vârsta de douăzeci și opt de ani. Garșin cu conștiința sa chinuită, cu structura sa sufletească gingașă și bolnăvicios de sensibilă, n'a putut îndura vitregia epocii lui Pobedonoștev. Sleit sufletește, s'a îmbolnăvit de nervi și s'a sinucis, aruncându-se în golul scării. Nu a scris decât puțin, punându-și capăt vieții la treizeci și trei de ani.

Dar „ironia istoriei" s'a manifestat în faptul că, tocmai de aci, din aceste unghere ascunse, nearătoase, ale presei ruse, s'a ivit un primejdios dușman al tuturor indivizilor de teapa lui Prișibeev sau Pobedonoștev, neobosit demascator al întregii orînduiri a vieții care-l umilește și-l degradează pe om. Acest dușman era un nou și puternic scriitor rus, care se ascundea deocamdată sub pseudonimul șăgalnic și distractiv „Antoșa Cehonte" și care era el însuși departe de a bănui întreaga însemnătate a rolului său de înnoitor. Cehov a debutat în presă în anul 1880, alegându-și din capul locului drept erou al operelor lui pe intelectualul de rând, pe raznocinețul „de massă", micul slujbaș,

---

[1]) „Libelula", „Cioburi", „Deșteptătorul", „Distracția", „Spectatorul". (N. trad.).

funcționarul comercial, băiatul de prăvălie — într'un cuvânt pe orășanul „mic".

Începând să colaboreze la reviste humoristice, Cehov nu numai că nu se gândise la vreo înnoire în literatură, dar, în genere, nu acorda prea mare importanță operelor sale. El se pregătea să ajungă medic și considera scrisul drept ceva „suplimentar", vremelnic.

Dar forța lăuntrică a creației, setea de adevăr, precum și spiritul democratic, înnăscute în Cehov, dragostea lui pentru omul truditor, „mic", disprețul față de manifestările atât de odioase ale simțului de proprietate, față de parazitism, de trivialitate, de josnica obrăznicie boierească și burgheză, îl mânau imperios înainte, ridicându-l pe o treaptă din ce în ce mai înaltă. Povestirile vesele ale lui Antoșa Cehonte îl îndemnau din ce în ce mai mult pe cititorul său la meditații neașteptate. In aceste povestiri găsea aceleași situații, același mediu, aceleași personagii, aproape chiar aceleași procedeie de humor, pe care cititorul era obișnuit să le întâlnească la toți ceilalți autori ai diverselor reviste, ca „Budilnic" și „Oscolchi". Și cu toate acestea — își spunea cititorul cu mirare — parcă e același lucru și parcă ar fi cu totul altceva! Tot ce povestea acest Antoșa Cehonte părea fermecat, poetic transfigurat. In aparență, Antoșa Cehonte nu ieșea câtuși de puțin din cadrul obișnuitului gen humoristic, al șablonului distractiv. Dar el ridica genul schiței-miniatură la valori de „perle ale creației". Rămânînd în cadrul genului, el realiza minunea de a transfigura tot genul. Insușindu-și iscusința de a exprima, în limitele acestui gen, adânci generalizări artistice, de a crea figuri definitiv închegate, Cehov înălța genul „minor" al unui fleac humoristic, al unei povestiri mărunte, până la culmile capodoperelor literaturii mondiale.

Astfel, una din aceste modeste scene, luate din viață, a devenit „Majurul Prișibeev" — o figură monumentală, gigantică, care poate sta alături de cele mai celebre figuri satirice ale literaturii universale. Prișibeev este tot atât de răspândit, tot atât de cunoscut tuturor ca și Cicicov, Sobachevici, Nozdriov, Hlestacov, Iudușca Golovliov sau ca pompadurii. Prișibeev nu este eroul unui roman sau al unei nuvele, ci doar personagiul unei povestiri-miniatură, pe care autorul a denumit-o cu multă modestie „scenetă". Totuși, îi cunoaștem caracterul, întreaga sa fizionomie morală. „Prișibeev-ismul" a devenit un simbol, simbolul nerușinatei și neroadei mulțumiri de sine, simbolul ignoranței înfumurate, al unei trufii bădărane, al tendinței de a „reprima" și a înnăbuși tot ce este viu. Iar pentru vremea sa, figura majurului Prișibeev a însemnat simbolul tuturor forțelor reacționare ale epocii, cu tendința lor de a „îngheța", de a opri în loc viața țării. Ce inegalabilă măiestrie artistică i-a fost necesară tânărului scriitor, pentru ca, dintr'o minusculă povestire, să făurească un monument satiric de valoare clasică, să creeze un caracter atât de pregnant, atât de semnificativ!

Introducând genul „plebeu", de stradă, în literatura înaltă, Cehov, cu democratismul lui, l-a curățit de platitudinea filisti-

nismului burghez, dovedind că povestirea-miniatură este bună, nu numai pentru ridiculizarea negustorilor cherchelîţi, dar că, în cadrul strâmt al acestui gen, îşi poate găsi locul şi un conţinut poetic atât de bogat, încât să echivaleze cu o nuvelă, un poem, un roman! Astfel, tânărul scriitor înfăptuieşte o adevărată *revoluţionare a genului*, dovedindu-se un mare înovator. Nicăieri în literatura universală nu există un maestru al schiţei, care să poată rivaliza cu geniul lui Cehov.

Inainte de Cehov, povestirea-miniatură era monopolul humoriştilor de teapa lui Leichin, care urmăreau doar să-şi distreze cititorii, monopolul furnizorilor de lectură uşoară, destinată să stârnească un râs ieftin.

Epoca lui Pobedonoştev încercase să înnăbuşe talentul lui Cehov prin buruienile „leichinismului", prin platitudinea burgheză, prin exigenţele rigide, aspre şi rutiniere ale genului de povestire humoristică, în cadrul căruia părea cu neputinţă ca un autor să poată pune un conţinut cât de cât serios. Cehov tânjea sub apăsarea cerinţelor genului „leichinist". In scrisorile lui din primii ani ai activităţii sale literare, întâlnim la fiece pas tânguiri — şi tânguirile lui au ceva cu adevărat tragic — provocate de faptul că se vedea nevoit să excludă din povestirile sale însuşi miezul lor, aşezându-le în cadrele miniaturii ca în patul lui Procust. Ce putea fi mai dăunător, mai primejdios pentru un talent în plină dezvoltare! Dar tânărul scriitor a ştiut să folosească în avantajul lui această primejdie. El şi-a impus supunere faţă de cerinţele genului, dar supunerea lui nu înseamnă capitulare, ci luptă pe viaţă şi pe moarte cu materialul rebel. El a început să studieze cu răbdare, în adâncime, legile neîndoplecate ale schiţei, descoperind posibilităţile ascunse ale acestor legi, pe care, dealtfel, el însuşi le-a creat. Dela o vreme, genul s'a supus dârzeniei creatoare a maestrului, devenind material mlădios în mâinile lui.

Cehov a învăţat să redea, în scurtele lui povestiri, întreaga viaţă a omului şi chiar însuşi cursul nesfârşit al vieţii societăţii. Povestirea minusculă s'a ridicat la rangul de naraţiune epică. Ceeace înainte îi pricinuise suferinţe — necesitatea de a concentra necruţător, de a şterge, de a tăia — s'a transformat acum în legea creaţiei sale. In scrisorile, în discuţiile, în notele lui, au apărut maxime laconice şi expresive ca acelea ale lui Suvorov, adevărate principii stilistice: „Conciziunea este sora talentului", „Arta de a scrie este arta de a scurta", „A scrie cu talent, înseamnă a scrie concis". „Ştiu să vorbesc în puţine cuvinte despre lucruri multe". Această ultimă formulă defineşte foarte exact esenţa minunatei măestrii, atinse de Cehov.

Cehov a ajuns la o uimitoare capacitate de expresie în forme concise. Indărătul unei scurte descrieri de peisagiu, al unui dialog, al unui mic amănunt, al unei replici neînsemnate, cititorul ghiceşte totdeauna adevăratele adâncuri ale vieţii, fără ca autorul să le fi numit.

Simplitatea artistică a operelor lui Cehov, claritatea întregului plan, sunt uimitoare; uimitor este şi humorul lui, un humor

de o vervă spontană, strălucită, care ar părea că nu are nicio pretenție de generalizare, fiind în întregime tributar situației comice și personagiului dat, dar care totuși nu urmărește scopuri întâmplătoare, de a doua mână, ci izbutește întotdeauna să dezvăluie o latură importantă, tipică, a raporturilor sociale.

Adâncind schițele lui Antoșa Cehonte, ne uimește maturitatea timpurie a artistului. In trei-patru ani, Cehov a ajuns un scriitor format, un maestru desăvârșit. Numai un artist matur și înțelept a putut crea „Răufăcătorul" sau „Fiica Albionului". Această maturitate artistică precoce a lui Cehov poate fi comparată numai cu aceea a unui Pușchin sau Lermontov. Și, întocmai ca și aceste genii, Cehov îmbina întotdeauna maturitatea lui înțeleaptă cu tinerețea scânteietoare, plină de prospețime, a talentului său radiind de sănătate, de uimitor optimism spontan, luminos.

Cehov a atins această maturitate datorită unei munci perseverente, care mergea până la uitarea de sine, cu prețul unei tenacități puțin obișnuite.

Marea însemnătate literară a muncii inovatoare înfăptuită de Cehov în domeniul micii povestiri e clară. Aceeași amplă importanță o prezintă și aspectul social și ideologic al acestei munci.

Cu toate că politica nu-l interesa direct pe tânărul Cehov, spiritul lui democratic, marea admirație pe care o nutrea față de tradițiile literaturii ruse clasice, dragostea față de Șcedrin, toate acestea îl ajută să scape de primejdia „leichinismului", de influența spiritului burghez, de „lâncezeala" caracteristică mediului de târgoveți cu vederi mărginite, în care trăia. Rezultatul a fost că, în cumplita epocă a lui Pobedonoștev, Cehov reînvia tradițiile glorioase ale literaturii satirice ruse. In diversele reviste de factură mic-burgheză, ca „Oscolchi" și „Razvlecenie", el reușea să biciuiască *monstruozitatea formelor sociale,* cum a caracterizat cenzura lui Pobedonoștev, destul de exact, tema din „Majurul Prișibeev". Chiar în anii tinereții sale, Cehov devine o întruchipare a forței morale de neînvins a poporului rus și a literaturii lui, care, până și în epocile cele mai întunecate, a continuat să lupte pentru adevăr și libertate, împotriva minciunii, obscurantismului și a împilării.

Oare o operă cum este „Cameleonul", de pildă, nu merită să stea alături de creațiile geniului satiric al lui Șcedrin ? Perspicacitatea socială a tânărului Cehov, care știa să îndrepte săgețile satirei sale asupra celor mai grave stigmate ale epocii, este uimitoare. Alături de figura lui Prișibeev, figura „Cameleonului" era extrem de caracteristică pentru acea epocă, cu dezmățul specific renegaților de teapa țărișorului din Tușino și cu servilismul în fața „puternicilor zilei".

Caracterul democratic al creației cehoviene reiese din aproape toate povestirile sale satirice și humoristice din tinerețe. Să ne aducem aminte de „In landou", o miniatură, din care se desprinde un dispreț înverșunat împotriva boierimii, inculte și îmbuibate, și o nesfârșită dragoste față de omul „mic", plin de

indignare și copleșit de rușine la vederea josniciei stăpânilor săi. Acest scurt, dar minunat pamflet, tipărit cu modestie în „Oscolchi", a înnobilat paginile acestei reviste.

Chiar din primele sale povestiri, Cehov se dovedește a fi, în literatură, reprezentantul oamenilor „mici", prietenul și apărătorul lor, demascator fără cruțare al dușmanilor lor.

Astfel, în schița „Boierul și domnișoara", o domnișoară, sărăcăcios îmbrăcată, vine la un oarecare „domn prea onorabil", „pe a cărui mutră îmbuibată și lucioasă" se citește plictiseala de moarte a omului sătul. Domnișoara îi cere, sfios, un bilet de tren gratuit, ca să poată pleca la ai săi, acasă. Mama ei s'a îmbolnăvit greu și biata fată, neavând bani, a venit să-l roage pe „domnul cel onorabil", despre care a auzit că face asemenea fapte bune.

„Domnul cel onorabil" e bucuros că i s'a oferit un prilej de distracție. O întreabă pe domnișoară unde face serviciu, ce leafă are, cu cine e logodită. Ea îi povestește cu multă încredere întreaga ei viață și îi citește și scrisoarea primită de acasă. Convorbirea se prelungește. In cele din urmă, ceasul bate ora opt. „Domnul cel onorabil" se ridică din fotoliu:

— „La teatru, o fi început spectacolul... La revedere, Maria Efimova!

— „Va să zică, pot să sper? — îl întreabă domnișoara, ridicându-se și ea.

— „Ce anume?

— „Că o să-mi dați un bilet gratuit..."

Domnul cel onorabil îi explică zâmbind că a greșit adresa: funcționarul de cale ferată, care poate să o ajute, locuiește în casa de alături. Iar în casa de alături, i s'a spus că funcționarul respectiv a plecat la Moscova cu trenul de 7½.

Josnicia îmbuibaților și nepăsarea lor disprețuitoare față de oamenii „mici", de „pleava" (titlul uneia din schițele din tinerețe ale lui Cehov) a găsit un dușman neîmpăcat în persoana scriitorului, care mânuiește admirabil arma disprețului stăpânit, rece parcă. Așa este, bunăoară, schița „Fluieră-vânt", în care e vorba de doi boieri: un moșier și fratele său, un savant, care descinde la moșie ca să se odihnească, obosit de ultimele lui lucrări. Făcând filosofie în spirit slavofil, ei discută despre minunatele însușiri ale „omului simplu rus", se înduioșează de curățenia morală a țăranului rus ș.a.m.d., dar silesc pe „fetele" flămânde, pe care le întrerup dela masă, să cânte și să joace în fața lor. Admirația lor față de aceste „fete" este departe de a fi pur estetică, dezinteresată... La Cehov, titlurile sunt totdeauna admirabil alese, redând exact spiritul povestirii. „Fluieră-vânt"! — va exclama cu dispreț cititorul, odată cu autorul.

In schițele lui Cehov, humorul și satira se împletesc strâns cu drama și chiar cu tragedia.

«Citind „Fiica Albionului" — scria Gorchi — onoratul public râde, și e puțin probabil că vede în această povestire o josnică batjocură a boierului sătul față de un om singuratic, străin

de tot şi de toate. In fiecare povestire humoristică a lui Antoń Pavlovici aud susprinul tăcut şi adânc al unei inimi curate, cu adevărat omeneşti... Nimeni n'a înţeles atât de limpede şi cu atâta fineţe ca Anton Cehov tragicul mărunţişurilor vieţii, nimeni, până la el, n'a ştiut să înfăţişeze oamenilor în chip atât de veridic şi necruţător tabloul ruşinos şi trist al vieţii lor, ce se scurge în haosul cenuşiu al filistinismului mic-burghez.»

Din categoria „onoratului public", care nu înţelegea particularităţile şi importanţa operei lui Cehov, făcea parte şi critica liberală şi liberalo-narodnică contemporană lui, incapabilă să preţuiască talentul noului scriitor. Criticii cei mai influenţi ai timpului, printre care şi leaderul narodnicismului liberal din vremea aceea, N. C. Mihailovschi, nu vedeau în tânărul Cehov decât un talentat autor de scrieri „distractive", care nu se deosebea de ceilalţi scriitori de acelaş gen decât prin onestitatea sa. Astăzi, ni se pare mai mult decât ciudat că asemenea aprecieri despre Cehov au putut apare în presă, după publicarea unor opere cum ar fi „Cameleonul", „Majurul Prişibeev", „Fiica Albionului".

Criticii erau indusi în eroare de ambianţa revistei „Oscolchi", în cadrul căreia apăreau povestirile lui Cehov, cât şi de maniera lui artistică, care făcea ca operele lui să nu difere, în aparenţă, de povestirile humoristice cu subiecte dintre cele mai banale. Ceeace displăcea însă cel mai mult criticilor liberalo-narodnici era spiritul larg, îndrăzneala lui Cehov, refuzul de a-şi silui creaţia de dragul unor scheme sectare, înguste — atitudine de care îşi dădeau seama şi care îi supăra.

In primii ani ai activităţii sale de scriitor, Cehov nu credea că literatura avea să ajungă îndeletnicirea de căpetenie a vieţii lui. El socotea pe atunci că adevărata lui chemare va fi medicina. Colegii dela reviste, ca şi criticii, îi întăreau convingerea că manifestările lui de scriitor nu trebuiau privite decât ca nişte fleacuri, un fel de glume de măscărici. Cehov lucra totuşi cu multă sârguinţă, se forma ca scriitor din ce în ce mai conştient de răspunderea lui faţă de cititor. Acest sentiment al răspunderii scriitorului, atât de caracteristic lui Cehov, a crescut mai ales în urma unui eveniment de mare importanţă petrecut în viaţa lui. In primăvara anului 1886, i-a fost dat să aibă o bucurie neaşteptată: a primit o scrisoare din Petersburg dela venerabilul Grigorovici, autorul lui „Anton Goremâca", un scriitor de vază pe atunci, care fusese prieten cu Bielinschi, Turghenlev, Dostoievschi şi alţi scriitori ruşi celebri. Grigorovici saluta cu entuziasm talentul lui Cehov, îl ruga din suflet pe tânărul scriitor să nu-şi piardă vremea cu fleacuri, să-şi *respecte* talentul, să acumuleze puteri pentru „opere cu adevărat artistice" şi îi prezicea un viitor strălucit.

E uşor de înţeles ce impresie adâncă trebuie să fi produs scrisoarea lui Grigorovici asupra tânărului scriitor, care se şimţea stingher şi care era întărit în acest sentiment de critica contemporană, din partea căreia nu era obişnuit cu laude şi încurajări.

Cehov intră acum în perioada deplinei dezvoltări a talentului său. Elementul hazliu, comic, încetează să mai aibă o viaţă de sine stătătoare în operele sale şi se subordonează scopului artistic al zugrăvirii vieţii în toată complexitatea şi multilateralitatea ei. Începând din anii 1887—1888, Cehov nu se mai întoarce decât arareori la genul său de humor „pur", la satira sa „pură". Humorul începe să joace în operele lui un rol nou, fie întărind şi subliniind elementul tragic, fie, dimpotrivă, atenuând tragedia şi drama printr'un zâmbet înţelept şi luminos.

Se înţelege că aşa se întâmplase şi în operele sale din prima perioadă. Dar atunci, autorul se simţea totuşi mai mult decât orice humoristul *Antoşa Cehonte*. Acum, el îşi pune în mod conştient problema zugrăvirii vieţii în toată bogăţia culorilor şi temelor ei. Astfel, Antoşa Cehonte a devenit *Cehov*.

Caracteristică din acest punct de vedere este una din capodoperile sale, povestirea „Năcazul" (1885). Această schiţă minusculă ne zguduie, ca şi cum am fi citit sau am fi văzut pe scenă o adevărată tragedie.

„Strungarul în lemn Grigori Petrov, cunoscut demult ca un meşter fără pereche, dar totodată şi ca mujicul cel mai trăsnit din tot ţinutul Galcinscaia, îşi duce nevasta, bătrână şi bolnavă, la spitalul zemstvei."

In închipuirea lui se perindă o întreagă înlănţuire de imagini: cum va ajunge cu nevasta la spital, ce va spune doctorului, cum va lucra mai târziu o minunată tabacheră din mesteacăn de Carelia, ca s'o dea doctorului în dar pentru că i-a lecuit nevasta.

Ceaţă, ninsoare, viscol, drum păcătos.

Patruzeci de ani a trăit el cu Matriona lui şi anii au trecut ca o clipă în ameţeala beţiei, în sărăcie, în certuri şi bătăi...

Acum ar vrea să-i spună bătrânei că el, de fapt, nu „este aşa" cum i s'a părut ei în aceşti patruzeci de ani, că-i e milă de ea, că îi e dragă şi că n'are nimic mai scump pe lume decât pe ea. Dar e târziu, prea târziu! Pe obrazul ei, fulgii de zăpadă nu se mai topesc...

«Şi strungarul plânge... Prin minte îi trec tot felul de gânduri: ce iute trec toate pe lumea asta! Nici nu începuse bine năcazul şi iată şi dezlegarea. N'a apucat să ducă un trai ca lumea cu bătrâna, să-i spună tot ce avea pe suflet, să-i arate mila, c-a şi murit... „Măcar de-ar fi s-o luăm dela capăt!" se gândeşte strungarul.

«Intoarce căruţa, porneşte îndărăt şi, pierdut în gânduri pline de jale, aţipeşte.

«Se trezeşte la spital, iar doctorul îi spune:

«— S-a zis cu mâinile şi picioarele dumitale... Ţi-au degerat! Hei, hei... Ce rost are să plângi? Ai trăit cât ai trăit, acum zi bogdaproste! Ii fi trăit şi tu vreo şaizeci de ani — să-ţi fie destul!

«— Ce năcaz...'nălţimea voastră... mare năcaz! Să-mi fie cu iertare! Barem vreo cinci-şase anişori încă...

«— La ce bun?

«— Calu' nu-i al meu, trebuie să-l dau înapoi... trebuie s'o îngrop pe bătrână! Ce iute trec toate pe lumea asta! Înălțimea voastră! Pavel Ivanâci! Ți-oi face o tabacheră strașnică de mesteacăn de Carelia! Ți-oi ciopli un crochet...

«Doctorul ridică din umeri și iese din sală. „S'a sfârșit cu strungarul!"»

Toată viața unui om se perindă pe dinaintea noastră în această miniatură, ca într'un roman. Și ce repede s'a isprăvit totul! Strungarul nici n'a apucat să bage bine de seamă că a trăit.

„Ce repede trec toate pe lumea asta!" Aceste cuvinte rezumă tot sensul tragic al povestirii.

Artistul redă cu puterea uriașă, covârșitoare, a simplității *cehoviene,* caracterul inexorabil, de catastrofă, repeziciunea fatală a evenimentelor ce întrerup brusc inerția vieții obișnuite, a traiului de fiece zi. Incrucișarea inerției vieții de fiecare zi cu schimbări cu caracter catastrofal — iată nervul artistic al povestirii, esența ei poetică. In cuprinsul ei, humorul se contopește cu tragedia, într'o unitate desăvârșită.

In virtutea inerției, căluțul își vede de drum agale, în direcția spitalului și după moartea bătrânei. Tot în virtutea inerției, în capul strungarului persistă gândul la tabachera din mesteacăn de Carelia, pe care voia s'o dăruiască doctorului, cu toate că acum nu-i mai trăia baba și nu mai avea nici mâini ca să poată lucra.

Poetul Palmin, un contemporan al lui Cehov, a prins foarte just trăsătura artistică de căpetenie a povestirii; într'o scrisoare adresată lui Anton Pavlovici, îi spunea următoarele despre „Năcazul": „După părerea mea, este cel mai strălucit lucru pe care l-ai scris până acum. Această schiță, plină de adevărul vieții, îți produce o impresie ciudată: îți vine să râzi și, totodată, te întristezi. Ca și în viața poporului, comicul se împletește cu tragicul."

Această împletire sau, mai bine zis, contopire totală a humorului și a tragicului la Cehov se face pe nesimțite, cu o simplitate atât de firească, încât nu știi: să plângi sau să râzi? Această particularitate a creației cehoviene avea să ajungă ulterior principala trăsătură distinctivă a dramaturgiei lui. Mult timp, până în zilele noastre și, desigur, și de aci înainte, regizorii pieselor lui Cehov vor fi frământați de întrebarea: au de-a face cu o comedie sau cu o tragedie; se cade oare ca publicul să plângă sau să râdă?

Tocmai deaceea Cehov nu a acordat atenție încadrării stricte a pieselor sale într'un anumit gen. „Pescărușul", care are atât de multe elemente tragice, el l-a denumit comedie, iar piesa, „Trei surori", pe care a considerat-o în mod stăruitor ca pe o comedie, ba chiar vodevil, a denumit-o dramă. Cehov a dezvoltat principiul estetic, potrivit căruia tragicul și comicul nu sunt despărțite printr'un zid, ce reprezintă două laturi ale aceluiaș

fenomen din viață, având și latura sa tragică și latura sa comică.

Citiți mai atent dialogul dintre strungar și medic din povestirea „Năcazul". Pe negândite, dialogul dintre bolnav și medic se transformă în dialogul dintre om și soarta lui. Amintiți-vă ce anume îl roagă strungarul pe doctor! El îl roagă doar să-i ierte greșelile vieții, să-i acorde barem încă vreo cinci-șase anișori de trăit, de muncit. Iar doctorul, transformat în soartă, îl întreabă: „La ce bun?" ca și cum el, doctorul, dacă ar dori, ar putea îndeplini rugămintea omului — redându-i viața trăită. In timpul ciudatei lor convorbiri, celor doi interlocutori nici nu le trece prin gând să se îndoiască de dreptul doctorului de a ierta sau de a nu ierta, de a înapoia sau de a nu înapoia anii trăiți. Gândindu-te bine la toate acestea, îți vine desigur să zâmbești. Dar zâmbetul acesta nu are nimic comun cu veselia.

Acesta era humorul tragic al lui Cehov.

Cehov introduce întotdeauna elementul straniu, neobișnuitul, uimitor de simplu, „fără a bate toba", fără niciun fel de subliniere, fără a schimba tonul povestirii, în care este vorba de lucruri simple, obișnuite, aproape banale. Așa este doar viața însăși! — pare să spună autorul. Viața aduce și ea în cotidian lucruri ciudate și îngrozitoare, fără sublinieri, fără „a bate toba", fără a ne preveni — din păcate — astfel că nici nu observăm, din capul locului, că a intervenit ceva care a curmat inerția vieții și i-a frânt cursul obișnuit.

Tot atât de simplu, pe nesimțite, fără a da de veste, a năvălit durerea iremediabilă și în viața strungarului.

In literatură nu s'a mai pomenit ca o povestire-miniatură să cuprindă un conținut filosofic, psihologic și artistic atât de uriaș, în care tragicul se împletește cu comicul, în care orice amănunt ne îndeamnă la meditație asupra vieții, asupra oamenilor, asupra noastră! Nu simțiți, oare, după ce ați citit „Năcazul", nevoia nestăvilită de a vă spune vouă și prietenilor voștri:

— Să ne gândim „ce repede trec toate, pe lumea asta!" Da, viața nu este nesfârșită, cum ni se pare în tinerețe. Faceți, faceți cât mai iute tot ceeace puteți înfăptui omenesc și luminos în viață pentru oameni, altfel nu veți apuca să mai faceți nimic, cum n'a apucat bietul strungar să facă ceeace i-ar fi înfrumusețat și umanizat viața!

Numai Cehov avea talentul uimitor de a ridica prin arta lui cele mai simple și obișnuite subiecte din realitate la nivelul unor sinteze, care ating cele mai esențiale, cele mai vitale probleme ale vieții omenești.

Nu mai puțin remarcabilă este povestirea lui Cehov: „Jale". Este povestea unui bătrân birjar de noapte din Petersburg, Iona, căruia îi murise fiul, și care n'are cui să-și împărtășească jalea. Toate încercările lui de a-și deschide sufletul unor clienți cheflii, unui portar, unui tânăr birjar, se izbesc de zidul nepăsării omenești. Iar bătrânul simte nevoia să-și deschidă inima. Nevoia aceasta este redată cu o forță nespusă. Cititorul simte aproape fizicește cum jalea umple sufletul lui Iona, îi sparge parcă piep-

tul, îl sugruma şi că el nu mai poate stăvili năvala ei. Până la urmă, Iona îşi împărtăşeşte amarul căluţului său :

„...Să zicem că ai avea şi tu un mânzuleţ şi că ai fi mama lui... şi, într'o bună zi, să zicem că mânzul ăsta al tău s'ar prăpădi. Nu-i aşa că ţi s'ar rupe inima ?

„Căluţul rumegă, ascultă şi încălzeşte mâinile stăpânului cu răsuflarea lui...

„Fără să-şi dea seama, Iona îi deapănă toată povestea sa."

Atmosfera ce se desprinde din această povestire este alta decât aceea din „Năcazul". Aici nu întâlnim elementul catastrofal, implacabil. Sfârşitul provoacă un surâs trist şi duios. Dacă în „Năcazul", humorul accentua tragismul subiectului, în „Jale", humorul, dimpotrivă, atenuează tragicul.

Ca nimeni altul în întreaga literatură universală, Cehov dezvăluie întreaga bogăţie, nesfârşita varietate a celor mai subtile nuanţe de humor, această înţeleaptă şi nobilă însuşire a sufletului omenesc. Humorul lui Cehov este profund naţional. In blândeţea lui, în asprimea lui, în toată amplitudinea nuanţelor sale se dezvăluie întreg sufletul omului rus.

Fără îndoială că numai un mare artist, cu concepţii adânc democrate, însufleţit de o nesecată dragoste pentru „omul mic", a putut scrie „Năcazul" şi „Jale".

In anul 1886, Cehov creează o serie de nuvele geniale, ca : „Zarva", „Aniuta", „Agafia", „Coşmarul", „Noaptea învierii", „Bărbatul cunoscut", „Corista", „Profesorul", „La tribunal", iar în anul următor, 1887, apar : „Duşmanii", „Polinca", „Bezna", „Verocica", „Volodia", „Fericirea".

Orizontul tematic al tânărului scriitor se lărgeşte din ce în ce mai mult. Aceasta se datoreşte în mare măsură, faptului că la terminarea cursurilor universitare, în anul 1884, Anton Pavlovici venise la Voscresensc, lângă Moscova, (astăzi Istra) care, pe atunci, nu era centru administrativ şi unde fratele său, Ivan Pavlovici, căpătase un post de învăţător la şcoala parohială. Până în 1887, Anton Pavlovici venea în fiecare vară, cu toată familia, în împrejurimile Voscresenscului, închiriind o vilă la moşia Babchino, care aparţinea unei familii de moşieri culţi, Chiseliov. Chiseliova scria cărţi pentru copii.

Voscresensc şi Babchino au jucat un rol însemnat în viaţa lui Cehov. Aici s'a adâncit dragostea lui pentru peisagiul Rusiei centrale, care a făcut din el un maestru al peisagiului rus; aci a cunoscut el o mulţime de oameni diferiţi, de cele mai diverse condiţii şi profesiuni. Inaintea ochilor lui s'a deschis o lume nouă — aceea a ţăranilor, a medicilor de zemstvă, a moşierilor, a funcţionarilor, a învăţătorilor, a ofiţerilor. El a urmărit şi a studiat cu pasiune realităţile, fără a se mărgini la rolul de simplu observator. Anton Pavlovici a condus un timp spitalul zemstvei în apropiere de Voscresensc, la Zvenigorod, şi consulta bolnavi la spitalul de zemstvă din Cichinsc, la două verste de Voscresensc. Medicul de zemstvă era un om strâns legat de viaţa ţărănimii, în toate aspectele ei. In faţa lui Cehov, s'au desfăşurat dramele şi tragediile vieţii satului rus din vremea aceea, fără cunoaşterea

cărora el n'ar fi putut scrie o operă ca „Năcazul". Fără experienţa de viaţă, câştigată în timpul şederii la Vosoresensc şi Zvenigorod, el n'ar fi putut scrie opere ca „Chirurgia", „Fugarul", „Neplăcerea" şi o serie de alte povestiri, în care apar figuri de medici şi viaţa spitalelor. Fără a cunoaşte această viaţă, el n'ar fi putut scrie o povestire atât de poetică şi subtilă ca „Sărutul" sau piesa „Trei surori". Pentru aceste opere, se cerea cunoaşterea mediului ofiţeresc. In împrejurimile Voscresenscului, se găsea în garnizoană o baterie de artilerie, comandată de un ofiţer cult, inteligent, sociabil, colonelul Maevschi. Cehov se împrietenise cu el şi cu familia acestuia.

La Zvenigorod, Anton Pavlovici frecventa cu asiduitate şedinţele tribunalului judeţean, depunea de multe ori la procese, în calitate de expert, se deplasa pentru a face autopsii (să ne amintim de povestirile „Cadavrul", „La autopsie" etc.)

La Babchino s'a legat prietenia între Cehov şi celebrul pictor rus Levitan, care locuia prin apropiere şi care, ca şi Anton Pavlovici, era îndrăgostit de peisagiul din împrejurimile Moscovei.

Anii petrecuţi de Cehov la Vosoresensc şi la Babchino au contribuit rodnic la dezvoltarea sa literară şi socială. Spitalul de zemstvă din Cichinsc, unde, începând din anul 1881, Cehov a lucrat la consultaţiile bolnavilor, era condus de medicul P. A. Arhanghelschi, renumit pe vremea aceea ; în jurul lui Arhanghelschi, om sociabil, se adunau întotdeauna, pentru a face practică, medici tineri, dintre care mulţi au ajuns mai târziu renumiţi. După o zi de muncă, tineretul acesta se aduna adesea în casa singuraticului Arhanghelschi, unde organizau serate, la care, după cum îşi aminteşte M. P. Cehov, „se discuta mult, în spirit liberal, şi se analizau operele remarcabile ale literaturii şi ştiinţei de atunci. Numele lui Saltâcov-Şcedrin era mereu pe buzele tuturor, stârnind un adevărat entuziasm, iar pe Turgheniev îl citeam cu nesaţ."

M. P. Cehov relatează în treacăt informaţiile acestea preţioase, fără a le acorda o deosebită importanţă. Totuşi, atmosfera creată de pasiunea pentru Şcedrin şi de discuţiile iubitorilor de libertate („în spirit liberal" cum se exprimă el) nu putea să nu lase urme în sufletul lui Anton Pavlovici. Saltâcov-Şcedrin îi era drag lui Cehov chiar dela primii paşi ai carierei sale de scriitor.

In aceşti ani, el şi-a dat seama, în mod definitiv, că adevărata sa vocaţie este literatura şi nu medicina. Incredinţându-se că are talent şi dobândind încredere în acest talent, el nu se gândea la glorie, nici la succes. L-a cuprins *teama* la gândul că, dat fiind darul său de a înrâuri asupra sufletelor oamenilor, poate face mult bine, dar şi mult rău. Semnificativă, din acest punct de vedere, este povestirea lui „Acasă" (1877), al cărei erou, un procuror, care, în meditaţiile lui, îşi dă seama „cât de puţin adevăr conştient, câtă lipsă de siguranţă dăinuieşte în activităţi pline de răspundere, cu rezultate de multe ori fatale, ca activitatea pedagogică, juridică, literară."

Aceasta este chiar reflecția scriitorului, simțul său de răspundere pentru talentul său, răspundere față de cititor, de popor. Prin „adevăr conștient" și „convingere fermă", Cehov înțelegea țelul clar, bine gândit și precis al creației, concepția despre viață a artistului, ideia în spiritul căreia scriitorul trebuie să-l educe pe cititor. Astfel a început munca lui stăruitoare pentru a-și forma o concepție despre lume, căutarea chinuitoare a „Ideii călăuzitoare".

Odată cu dezvoltarea măiestriei artistice a scriitorului, se adâncea din ce în ce mai mult și imaginea eroului preferat din creația lui Cehov, imaginea omului rus „mic", pentru care el a trăit și a creiat și față de care n'a încetat niciodată să se simtă atât de profund răspunzător.

Cehov a luptat pentru omul „mic", pentru libertatea și demnitatea lui, pentru adevăr, pentru dreptate, și lupta aceasta o ducea cu propriile sale mijloace, diferite de „predica" socială, directă, a lui Tolstoi, de patetismul liric, fățiș, al lui Gogol, de satira ascuțită, biciuitoare, a lui Șcedrin, de lirica cetățenească a lui Necrasov. Patosul moral, social și democratic al operei lui Cehov era învăluit ori într'un vestmânt de humor senin, nepăsător și uneori, în aparență, ușuratic, ori de anumite procedeie, caracteristice lui, în povestirile din faza maturității, constând într'o naratiune strict obiectivă, aparent impasibilă.

Dar sub acest vestmânt de obiectivitate și de rezervă, se poate deslusi, în fiece rând, în fiece cuvânt, o dragoste fierbinte pentru omul muncitor, ca și disprețul față de dușmanii acestuia: platitudinea, lenea și parazitismul.

Pentru a înțelege esența procedeului artistic al lui Cehov, cu aparența-i „nepăsare", ca să înțelegem mai bine ce fel de eroi prefera și ce dușmani avea, să analizăm una din povestirile sale, scrisă în anul 1887.

Titlul povestirii este „Dușmanii".

Povestirea ne înfățișează durerea unui medic de zemstvă, Chirilov, și durerea boierului Aboghin. Incrucișarea acestor două dureri formează nodul dramatic al povestirii.

Chirilov, om matur, de patruzeci și patru de ani, pierde pe unicul său copil, un băiețaș de șase ani, răpus de difterie.

Lui Aboghin îi fuge soția cu amantul ei. Prefăcându-se grav bolnavă, ea își trimite soțul după doctor, iar în timpul acesta părăsește casa.

Chirilov este năucit, zdrobit, sub povara nenorocirii sale. Toate gândurile și gesturile lui au ajuns să fie automate; nu mai e în stare nici să judece, nici să vorbească.

Când pe neașteptate, în casa lui apare Aboghin, implorându-l să-l însoțească la vreo cincisprezece verste, la moșie, pentru a-i salva soția „muribundă", Chirilov nu se dumirește deîndată despre ce este vorba. Apoi îi explică lui Aboghin că-i este cu neputință să facă acest lucru, deoarece i-a murit fiul, iar soția sa, bolnavă, nu poate rămâne singură. Dar Aboghin îl imploră „să săvârșească o faptă eroică". In cele din urmă, Chirilov se lasă înduplecat. Când ajung la moșie, se descoperă trădarea perfidă

a doamnei Aboghin. Soţul înşelat îşi iese din fire. El „vocifereazǎ“ :

— „Ce josnicie ! Ce mârşǎvie ! Nici satana n'ar fi fost în stare sǎ născocească ceva mai murdar ! M'a expediat de acasă, ca sǎ poatǎ fugi cu un măscărici, cu un dovn neghiob, cu un peşte ! O, doamne, mai bine sǎ fi murit ! Asta n'am s'o pot îndura ! Nu, n'am s'o pot îndura !“

Chirilov, care nu-i încă deplin conştient de ceeace se petrece în jurul lui, vede că nu este dus la căpătâiul unei „bolnave“ şi, încetul cu încetul, parcă venind de undeva, din depărtare, înţelesul cuvintelor lui Aboghin începe să răzbată până la conştiinţa lui. Treptat, treptat, Chirilov se scutură de toropeala ce-l cuprinsese.

„Doctorul se îndreptă. Ochii începură să-i clipească şi se umplură de lacrimi...

— „Imi daţi voie, cum vine asta ? întreabă el, privind nedumirit în jurul lui. — Mi-a murit copilul, nevasta mea e deznădăjduită, singură în toată casa... Eu însumi, abia mă ţin pe picioare, n'am dormit de trei nopţi... Şi ce văd ? Sunt pus să joc un rol de paiaţă, într'o farsă tri vială. Nu... nu înţeleg nimic !“

Aboghin însă nu-l ascultă pe Chirilov ; el continuă să vocifereze, să se numească singur „imbecil“, să-i împărtăşească lui Chirilov tainele iubirii sale. Şi doctorul se smulge cu totul din toropeală. El se simte adânc şi crunt jignit.

— „Ce rost are să-mi spuneţi toate acestea ? Nu vreau să ascult ! Nu vreau ! — strigă el, bătând cu pumnul în masă. — N'am nevoie de tainele dumneavoastră triviale, lua-le-ar dracul ! Vă interzic să-mi povestiţi asemenea trivialităţi ! Sau, poate, socotiţi că nu sunt deajuns de jignit, că nu sunt decât o slugă, care poate fi oricând călcată în picioare ? Nu ?“

Aboghin se dădu înapoi din faţa lui Chirilov şi, uimit, îşi aţinti privirea asupra acestuia.

— „Pentru ce m'aţi adus aici ? — reluă doctorul şi barba îi tremura. — Dacă vă însuraţi, pentru că vi se urăşte cu binele, dacă, de atâta huzur, vă apucă isteri calele şi jucaţi melodrame, ce amestec am eu în toate acestea ? Ce legătură am eu cu romanele voastre de dragoste ? Pe mine să mă lăsaţi în pace ! N'aveţi decât să vă complaceţi în nobleţea voastră de ciocoi, să pozaţi în oameni însufleţiţi de idei umanitariste, să cântaţi (doctorul arătă spre cutia violoncelului), să cântaţi din trombon şi contrabas, să vă îngrăşaţi ca nişte claponi, dar să nu îndrăzniţi să vă bateţi joc de un om ! Dacă nu ştiţi să-l respectaţi, atunci, cel puţin, scutiţi-l de atenţia voastră !“

— „Permiteţi... nu înţeleg : ce înseamnă toate acestea ? — întreabă Aboghin, roşind“.

De data asta şi Aboghin, la rândul său, iese din starea în care oamenii nu observă nimic, înafara propriei lor nenorociri.

— «E mârşav şi josnic, domnul meu, să vă bateţi joc de oameni ! Sunt medic ! Oamenii de felul dumneavoastră îi socotesc pe medici şi, în general, pe toţi cei ce muncesc, pe toţi cei

ce nu duhnesc a parfum şi a prostituţie, drept nişte slugi, drept oameni de „mauvais ton" ! N'aveţi decât ! Dar nimeni nu v'a dat dreptul să faceţi dintr'un om care suferă un obiect de batjocură !...

«— Ai înnebunit ! — strigă Aboghin. — Ce lipsă de generozitate ! Eu însumi sunt atât de nefericit şi... şi...

«— Nefericit ! — repetă doctorul, cu un surâs dispreţuitor. — Nu pângăriţi acest cuvânt, n'are nimic de-a face cu dumneavoastră. Lichelele, care nu găsesc bani de împrumutat pe poliţă, se socot şi ele nefericite. Un clapon, care se sufocă în propria lui grăsime, este şi el nefericit. Oameni de nimic !...

«Aboghin şi doctorul stau faţă în faţă şi, în furia lor, continuă să-şi zvârle unul altuia insulte nemeritate. Probabil că niciodată în viaţă, nici măcar în delir, nu rostiseră atâtea cuvinte nedrepte, crude şi absurde.»

La prima vedere, s'ar părea că avem în faţa noastră o povestire cu totul nepărtinitoare, în care doi oameni culţi, devenind sub influenţa durerii egoişti şi incapabili de a se înţelege unul pe altul, îşi aruncă unul altuia insulte grave, nemeritate. Aparent, fiecare parte are dreptate. Aparent, ambii eroi sunt în situaţii similare, ambii au motive de durere omenească, deopotrivă de grele. Unul din ei şi-a pierdut unicul fiu ; celălalt este înşelat în mod josnic şi cinic de soţia lui, pe care o iubeşte pătimaş, de femeia, pentru care a jertfit totul : carieră, talent muzical, pentru care a rupt relaţiile cu întreaga familie. Dacă ar fi să judecăm de partea cui este dreptatea în cearta aceasta grosolană, aparent, dreptatea nu e de partea lui Chirilov. Nimic nu-l îndreptăţeşte să-l învinuiască pe Aboghin de faptul că l-ar fi adus să participe la o farsă trivială. Chemându-l pe Chirilov, Aboghin era sincer convins că viaţa soţiei lui se află în pericol.

Dar toate acestea nu reprezintă decât suprafaţa, stratul exterior al povestirii, învelişul aparent, după cum şi atitudinea nedreaptă a lui Chirilov este exterioară, formală.

Esenţa artistică a povestirii apare clar, chiar din prezentarea şi alăturarea celor două imagini ale durerii.

Iată imaginea durerii lui Chirilov :

„Acea groază respingătoare, care se trezeşte în oameni când vorbesc de moarte, nu se simţea în dormitor. Inmărmurirea generală, atitudinea mamei, expresia de indiferenţă ce se aşternuse pe faţa doctorului — totul avea ceva atrăgător, ceva profund şi mişcător, era tocmai acea frumuseţe subtilă şi abia perceptibilă a suferinţei omeneşti, pe care oamenii nu vor reuşi atât de curând s'o înţeleagă şi s'o descrie şi pe care doar muzica este în stare s'o redea. Până şi liniştea sumbră care domnea în odaie degaja aceeaşi frumuseţe. Chirilov şi soţia lui stăteau tăcuţi, nu plângeau, ca şi cum peste povara pierderii suferite, îşi dădeau seama de întregul lirism al situaţiei lor : aşa cum trecuse, odinioară, tinereţea lor, trecea acum şi dispărea pe veci, odată cu acest băieţaş, şi dreptul lor de a avea copii !"

Iată acum imaginea durerii lui Aboghin. După ce a aflat de fuga soţiei, el a revenit în salonul în care Chirilov aşteaptă să fie condus la patul bolnavei.

„In prag se ivi Aboghin, dar nu acela care ieşise adineauri, ci altul. Expresia de om sătul, aspectul de eleganţă rafinată, dispăruse; faţa, mâinile, toată atitudinea lui aveau ceva respingător, erau schimonosite de groază sau de o chinuitoare durere fizică".

Durerea lui Aboghin este lipsită de frumuseţe omenească, de „lirism", de poezie. Muzica nu-şi are locul într'o durere ca aceasta. Ce ironie faţă de afinităţile muzicale ale lui Aboghin!

Ne pare clar sensul cuvintelor lui Chirilov, care spune că Aboghin n'are dreptul să se socotească nefericit, deoarece şi claponul, care se sufocă în propria lui grăsime, este şi el „nefericit". Aceste cuvinte exprimă sentimentele cele mai adânci, cele mai intime ale autorului însuşi. Simţim că artistul este trup şi suflet de partea lui Chirilov.

Frumuseţea sentimentelor omeneşti o găsim la Chirilov. Pe Aboghin, durerea nu-l face decât să se „schimonoseaască în mod respingător".

Aboghin e un bărbat frumos. Infăţişarea lui ascunde ceva de fin diletant sau de „artist independent". „In ţinuta lui, în jacheta lui închisă până sus, în părul lui bogat, în expresia feţei, se simţea ceva nobil, ceva din înfăţişarea unui leu..."

Este semnificativ că tocmai asemuirea lui Aboghin cu un leu accentuează şi mai mult impresia de vulgar pe care o produce, întrucât această asemuire este doar exterioară, superficială şi, deci, oarecum forţată.

Cufundaţi în durerea lor, Chirilov şi soţia lui „stăteau tăcuţi", „nu plângeau", pe când Aboghin „continua să vocifereze". Acest amănunt vine şi el să întărească simpatia faţă de Chirilov a lui Cehov, care e atât de reţinut şi atât de potrivnic manifestărilor zgomotoase ale sentimentelor.

Atunci când îl implora pe Chirilov să vină cu el „Aboghin era sincer, dar ciudat lucru, orice spunea suna fals, fără suflet, nepotrivit de bombastic şi părea chiar să profaneze până şi aerul din casa doctorului..." Nici cuvintele prin care Aboghin povesteşte trădarea soţiei nu sunt mai puţin bombastice şi stereotipe. Şi noi înţelegem dece Chirilov avea dreptate să se simtă jignit la auzul acestor cuvinte.

După cum vedem, în faţa noastră nu se desfăşoară numai o povestire în care, orbiţi de durere, doi intelectuali şi-au aruncat, pe nedrept, unul altuia vorbe grele, ci o povestire despre durerea umană, jignită de vulgaritate.

Astfel e demascată treptat „frumuseţea" lui Aboghin. Ea se dovedeşte a fi exterioară, ca şi înclinarea sa spre muzică. In clipa în care interesele vitale, intime, ale lui Aboghin sunt atinse, el îşi trădează toată deşertăciunea şi mediocritatea vieţii lui, superficialitatea „frumuseţii" sale.

Numai oamenii legaţi de muncă au dreptul la toate sentimentele umane. Chirilov vorbeşte în numele „tuturor celor ce mun-

cesc" și cititorul simte în spatele lui massa oamenilor muncii ruși, cu sentimentul lor de demnitate umană, cu disprețul lor înnăscut față de boierie și parazitism.

Numai oamenii muncii cunosc adevărata frumusețe, poezie, muzică a vieții.

După cum vedem, dragostea și ura autorului nu sunt exprimate, în text, în mod direct și nemijlocit; ele par să trăiască printre rândurile textului, în acel șuvoi din adâncul povestirii. Această particularitate a povestirii lui Cehov a fost caracterizată de C. S. Stanislavschi și V. I. Nemirovici—Dancenco drept *subtext* sau *curent de fund.*

Cehov n'a tras, în mod conștient, toate concluziile aspre ce decurg din adevărul artistic, desprins din nuvela „Dușmanii". Lui Cehov i se părea că gândurile doctorului, atunci când se întorcea dela Aboghin, în drum spre casă, erau „nedrepte și neomenos de crude. El îl osândea și pe Aboghin și pe soția lui și pe Papcinschi (amantul doamnei Aboghin — *V. E.)* și pe toți cei care trăiesc învăluiți într'un semiîntuneric trandafiriu, duhnind a parfum. Tot timpul drumului, i-a urât și i-a disprețuit atât de mult, încât simțea chiar o durere în piept. Și, în sufletul lui, s'a închegat și s'a întărit o neclintită convingere despre acești oameni.

„Odată cu trecerea timpului, va trece și durerea lui Chirilov, dar această convingere, nedreaptă și nedemnă de o inimă omenească, nu va trece și va rămâne în mintea doctorului până la moarte."

Astfel, creând de fapt, în povestirea sa, un pamflet ascuțit, pătruns de dispreț la adresa boierului liberal, Cehov încearcă, în acelaș timp, să atenueze mânia și disprețul lui „plebeean" într'un spirit liberalo-umanitarist, cât se poate de tipic. Cu toate acestea, noi înțelegem și simțim profund că acea neclintită convingere, pe care Chirilov și-a făcut-o despre oamenii ce „trăiesc învăluiți într'un semiîntuneric trandafiriu, duhnind a parfum", era o convingere pe care Cehov o împărtășea, era cu tot sufletul de partea ei.

Pe măsură ce i se dezvolta și se maturiza talentul, Cehov își dădea seama și suferea din ce în ce mai adânc de contrazicerile, de lipsa de claritate a concepției sale despre lume. In jurul anului 1890, această suferință ajunge deosebit de ascuțită, el fiind tot mai nemulțumit de sine și de concepția sa despre lume, de opera sa. Il cuprind crize de tristețe sau — cum spunea însuși scriitorul, căruia nu-i plăceau cuvintele bombastice, — de „plictiseală". Il chinuiau îndeosebi îndoielile asupra justificării morale a activității sale de scriitor, îndoieli care încep să-l frământe tocmai în epoca în care ajunsese renumit.

Înțelegând că este înzestrat cu darul de a înrâuri sufletele oamenilor, Cehov, care socotea că scriitorul este o ființă „împovărată de anumite obligațiuni, legată ca prin contract de sentimentul datoriei și de conștiință" a simțit nevoia de a-și da limpede și precis seama pentruce anume și încotro îl atrage pe cititorul său.

Lipsa unui țel limpede, a unei „idei călăuzitoare" la un scriitor, era socotită de Cehov drept o boală „care, pentru artist, e mai primejdioasă decât sifilisul și sleirea sexuală... Scriitorii pe care-i numim nemuritori sau, pur și simplu, buni... au o trăsătură caracteristică generală, foarte importantă : se îndreaptă către ceva și te duc într'acolo, iar cititorul simte, nu cu mintea, ci cu toată făptura lui, că ei au un scop anume, cum avea și umbra tatălui lui Hamlet, umbră care nu degeaba venea să răscolească închipuirea fiului... Cei mai de seamă din acești scriitori sunt realiști și descriu viața așa cum este, dar prin faptul că fiecare rând este îmbibat, ca de o sevă, de conștiința scopului, cititorul simte, dincolo de viața înfățișată așa cum este, viața așa cum ar trebui să fie și asta îl captivează. Iar noi? Noi? Noi descriem viața așa cum este și, mai departe, nu suntem în stare de nimic... Mai departe nu ne putem urni, chiar dacă ne-ar bate cu biciul. N'avem nici scopuri apropiate, nici scopuri îndepărtate și sufletul ne este cu desăvârșire gol..."

Fiecare rând al acestei scrisori este „pătruns ca de o sevă" de chinurile și durerea marelui scriitor rus, de simțământul răspunderii în fața poporului său, de conștiința datoriei de a arăta în opera lui calea spre o nouă viață, mai curată și mai dreaptă.

Lui Cehov i se părea că operele sale oglindesc viața numai așa cum este ea în realitate. El greșea, judecându-se atât de aspru. Nu simțim noi oare în nuvela „Stepa", acest poem închinat patriei și destinelor ei, suflul unei adieri de libertate, suflul unei vieți pline de eroism, care avea să triumfe pe pământul patriei ?

Dar el nu se putea mulțumi numai să tânjească de dor după un viitor minunat, dar exprimat cu atâta putere în „Stepa". Nu putea numai să descrie pur și simplu viața insuportabilă din timpul său. Nu, ca scriitor rus, el se socotea obligat să dea cititorului un răspuns limpede la întrebarea : *Ce-i de făcut ?*

Scriitorii din perioada „anilor șaizeci" răspunseseră direct la această întrebare. Un celebru roman rus poartă chiar titlul „Ce-i de făcut ?"

Cehov era conștient de faptul că și în această nouă epocă din viața patriei, scriitorul rus este dator să răspundă aceleiași întrebări.

...Iți ești judecător :
Mai bine decât alții, știi munca ta cât face.
Ești mulțumit de dânsa, artist iscoditor ?

Cehov nu șovăia să răspundă la aspra întrebare a lui Pușchin. El a știut într'adevăr să-și judece scrisul *mai aspru decât toți.* Artist sever și pretențios, nu era mulțumit de opera sa

Scrierile sale îl mulțumeau din ce în ce mai puțin. In Mai 1889, el scria : „Sunt doi ani de când nu-mi mai place să-mi văd lucrările tipărite, de când recenziile, discuțiile literare îmi sunt indiferente... Mi-e sufletul lânced... Nu sunt dezamăgit, nici obosit, nu sunt victima plictisului, ci pur și simplu am pierdut dintr'odată orice interes pentru toate."

„Nu-mi place că am succes" — citim într'una din scrisorile lui. Intr'alta spunea că are impresia că-l „înşeală" pe cititor.

„Pentruce să scrii — se întreba el mereu — dacă nu poţi răspunde la întrebările esenţiale ?"

Intr'o scrisoare din Noembrie 1888, el scria : „Viaţa conştient lipsită de o concepţie clară despre lume nu este viaţă, ci un chin, un supliciu".

In anul 1889, Cehov exprimă acelaş gând în imagini artistice. Ne referim la „O poveste plicticoasă", una din cele mai remarcabile opere ale literaturii ruse din punct de vedere al sinceritătii necruţătoare şi al puternicului ei tragism.

Intregul colorit al acestei nuvele este întunecat.

In „O poveste plicticoasă", avem două personagii principale : un profesor bătrân şi o femeie tânără, Catia, rămasă orfană încă din fragedă copilărie şi crescută în familia profesorului, tutorele ei. Acesta o iubeşte pe Catia mai mult decât pe propria-i fiică, mai mult decât orice pe lume. Profesorul se înstrăinase demult sufleteşte de familia lui. Pentru Catia, tutorele ei reprezintă cea mai înaltă autoritate în toate domeniile.

Catia a trecut prin multe, a fost artistă, a îndurat multe şi dureroase înfrângeri. In felul ei, ea trece prin aceleaşi suferinţe ca şi tutorele ei. Nici ea nu are o ideie călăuzitoare ! Femeie inteligentă, cultă, frumoasă, nu poate, după numeroasele înfrângeri suferite, să se mulţumească cu „fericirea personală" care, pentru ea, e o etapă depăşită. Simte nevoia să găsească un ţel pentru viaţă, ţel fără de care nu mai poate trăi. Catia e singura bucurie a bătrânului savant, dar el o pierde, pentru că nu poate răspunde la întrebarea ei. Este veşnica întrebare clasică : Ce-i de făcut ? Ultima convorbire dintre ea şi profesor, convorbire în urma căreia ea pleacă pentru totdeauna din viaţa lui şi, poate judecând după starea de spirit în care se află, din viaţă, în general, dezvăluie îngrozitorul gol sufletesc al eroului povestirii.

In deznădejdea ei, Catia îi spune : „Nicolai Stepanâci ! Nu mai pot trăi aşa ! Nu pot ! Pentru numele lui dumnezeu, spune-mi mai repede, spune-mi chiar acum : ce să fac ?... Eşti inteligent, învăţat, ai trăit mult ! Ai fost profesor ! Spune-mi dar : ce să fac ?"

Şi el îi răspunde : „Cu mâna pe conştiinţă, Catia, îţi spun : nu ştiu !... Hai, Catia, să luăm masa !"

El înţelege foarte bine suferinţele ei. „Esenţa acelui lucru pe care colegii mei filosofi îl numesc ideie călăuzitoare în viaţă — meditează el — am simţit-o şi la mine abia acum, puţin înainte de moarte, la asfinţitul zilelor mele. Iar sufletul acestei sărmane fiinţe n'a cunoscut şi nici nu va cunoaşte alinare toată viaţa, toată viaţa !"

Dar cu ce o poate ajuta el pe fiica aceasta atât de dragă, odată ce nu-şi poate ajuta lui însuşi cu nimic ?

Iată cum caracterizează el esenţa propriilor sale suferinţe :

„Oricât aş cugeta şi ori încotro mi-aş îndrepta gândurile, e clar că în dorinţele mele lipseşte esenţialul, ceva foarte important. In pasiunea mea pentru ştiinţă, în setea mea de viaţă şi

în năzuința de a lua cunoștință de mine însumi, în toate gândurile mele, în sentimentele și în ideile pe care mi le fac despre toate, nu există ceva comun, acel ceva care să le lege pe toate într'un tot unitar. Fiecare sentiment și fiecare gând trăiește în mine izolat și în toate cugetările mele despre știință, teatru, literatură, despre elevii mei, ca și în toate imaginile pe care le zugrăvește închipuirea mea, nici cel mai iscusit analist n'ar putea găsi ceeace se numește ideia călăuzitoare sau dumnezeul omului viu.

„Iar dacă acestea nu există, înseamnă că nu există nimic.

„In condițiile acestea, cu sărăcia aceasta, a fost deajuns o boală mai serioasă, teama morții, influența împrejurărilor și a oamenilor, pentru ca tot ce socoteam până atunci ca fiind concepția mea despre viață, tot ce constituia pentru mine sensul și bucuria vieții mele, să se dea peste cap și să se destrame. Nu e deci de mirare că ultimele luni ale vieții mele sunt întunecate de gânduri și sentimente demne de un sclav sau de un barbar... Atunci când în sufletul omului nu există ceva care să fie mai presus și mai puternic decât influențele dinafară, îi este deajuns un guturai zdravăn, pentru ca să-și piardă echilibrul, să înceapă a vedea în orice pasăre o cucuvea și orice sunet să-i pară urlet de câine...

„Sunt învins..."

Zguduitoarea poveste a bătrânului savant, ajuns în fața morții la concluzia că și-a trăit zadarnic viața, Cehov, cu repulsia sa față de cuvinte pompoase, a numit-o o poveste *plicticoasă*. Dar chiar dacă ar putea fi denumită *plictiseală* acele sentimente de care este stăpânit eroul nuvelei, avem totuși de-a face cu o lărgire nemaipomenită a noțiunii însăși de plictiseală — după cum Byron a lărgit noțiunea de durere, extinzând-o până la noțiunea de durere universală.

Cehov a întruchipat în lucrările sale căutările și năzuințele acelei părți a intelectualității din rândurile raznocinților, care n'a putut să se împace cu burghezia și cu societatea burgheză, pentru că și-a dat seama de ostilitatea acestei societăți față de cultură și intelectualitate ca atare, dar nu găsise calea de ieșire revoluționară, era străină de această cale.

In nuvela „O poveste plicticoasă", Cehov a pus cu multă ascuțime și adâncime problemele radicale ale *soartei intelectualității* în societatea burgheză. Această societate nu poate să-i inspire intelectualității țelurile și idealurile înalte, general-omenești, ale întregului popor. In societatea burgheză, chiar intelectualitatea cea mai bună, cea mai cinstită, este condamnată la degenerare ideologică, intelectuală, psihologică, la descompunere, la deșertăciune spirituală, care înseamnă *moarte spirituală*. Nu te poți izbăvi de această „Poveste plicticoasă" decât însușindu-ți idealuri sociale măreți, care nu pot fi promovate de „stăpânii" societății burgheze.

Absența unei concepții unitare despre lume, a unei conștiințe despre sensul vieții, a unei legături vii cu oamenii, incoerența ideilor și a sentimentelor, izolate unele de altele. conștiința neîn-

chegată — toate acestea sunt inevitabile într'o societate divizată în mici părticele, într'o societate neînsufleţită de un ţel comun, de o ideie călăuzitoare.

Particularităţile epocii care, sub călcâiul reacţiunii, caută cu încordare ţeluri noi, idealuri noi, nostalgia artistului care nu poate trăi fără o ideie măreaţă inspiratoare — toate acestea i-au permis lui Cehov să trateze o temă, a cărei însemnătate nu era vremelnică, trecătoare, ci vastă, de proporţii mondiale.

Astfel se confirmă legea, după care un artist, capabil de a exprima profund temele principale ale timpului său, creează prin aceasta opere ce depăşesc cu mult cadrul epocii sale.

Căutarea sensului vieţii, imposibilitatea de a trăi fără conştiinţa unui ţel comun, sunt caracteristice tuturor spiritelor înaintate din toate ţările şi de toate naţionalităţile. Totuşi, nicăieri căutările acestea n'au fost atât de pasionate şi atât de încordate ca la ruşi.

Când Cehov spunea că „îi lipseşte o concepţie despre lume", el exprima caracterul pasionat şi chinuitor al căutărilor lui ideologice, severitatea sa caracteristică faţă de sine însuşi. A-şi însuşi o concepţie bine determinată despre lume, o *ideie călăuzitoare* însemna, pentru el, a avea un *program limpede de activitate socială şi politică*. Cu gândirea sa — *ştiinţifică* prin caracterul ei — Cehov năzuia tocmai la un astfel de program concret, bazat pe *ştiinţă*. Şi îşi dădea seama cu amărăciune că, întocmai ca eroul lui din „O poveste plicticoasă", nici el nu era în stare să răspundă la întrebarea esenţială, nu putea să arate cititorului, în creaţia sa, căile ce duc la fericire, la libertate, la o viaţă demnă de măreţia şi frumuseţea patriei... Acesta este sensul obiectiv al tânguirii caracteristice lui Cehov — adeseori exprimată — că-i „lipseşte" o concepţie despre lume. Cehov îşi formase încă din tinereţe o concepţie, caracterizată prin tendinţa ei democratică, progresistă, o concepţie materialistă şi ateistă. Dar acestei concepţii materialiste, progresiste, despre lume, îi lipsea eficienţa socială, acţiunea politică, încât şi visul lui Cehov despre un viitor luminos purta în chip de neînlăturat pecetea abstractului, a inactivităţii.

Artist ieşit din intelectualitatea rusă muncitoare, de jos, mare prieten al oamenilor „mici", al celor ce muncesc, Cehov n'a izbutit totuşi, nici până la urmă, să găsească drumul spre socialism, spre revoluţia proletară, cu toate că întreaga sa cale de creaţie a fost o neîncetată şi dârză ascensiune spre culmi ideologice şi artistice. Năzuia din ce în ce mai mult să ia parte la viaţa politică activă, la lupta socială. Această năzuinţă de a fi folositor poporului, patriei, l-a şi îndemnat să plece în insula Sahalin, adevărată insulă a groazei, loc de ocnă şi de surghiun, unde guvernul ţarist îngrămădise toate aspectele umilirii şi ale suferinţei omeneşti.

Călătoria spre Sahalin însemna, pe vremea aceea, o adevărată expediţie, obositoare şi nu lipsită de primejdii. Marea linie ferată transsiberiană nu exista încă. Dela Tiumen trebuia să călătoreşti vreo patru mii de verste în tarantas. Anton Pavlovici ştia prea

bine ce-l aşteaptă : drumuri înnecate în glod, inundaţiile marilor fluvii siberiene, hurducăturile trăsurii şi multe alte neajunsuri, pe care le suportă greu şi un om perfect sănătos. Cu câtva timp înainte, refuzase o propunere ce i se făcuse cu privire la o călătorie de plăcere, pe motiv că, în tren, i se agravează totdeauna tusea. Dar să ne gândim numai ce înseamnă zdruncinăturile vagonului faţă de cele ale unui tarantas şi care, pe deasupra, nu ţin nici o zi, nici două, ci câteva săptămâni !

Atunci ,dece se hotărîse Cehov să plece la Sahalin ? Insula în sine nu-l interesase niciodată. Cu discreţia lui caracteristică, Anton Pavlovici explica în diferite chipuri motivele călătoriei sale ; între altele, pretindea că vrea să scrie o lucrare ştiinţifică, o disertaţie despre Sahalin, ca să-şi plătească astfel, măcar în parte, datoria ce o contractase faţă de medicină, „soţia lui legitimă", pe care o înşelase cu literatura, „amanta sa".

Că Cehov voia să scrie o lucrare ştiinţifică este neîndoielnic. Dar neîndoielnic este şi faptul că nu spunea tot adevărul şi nu dezvăluia motivul principal al călătoriei sale în răspunsurile lui la nenumăratele întrebări ale cunoscuţilor şi prietenilor, care nu conteneau să se mire că un scriitor vestit, recunoscut de toţi şi, pe deasupra, un om vădit bolnav, se hotărîse să întreprindă o călătorie atât de lungă şi atât de ciudată.

In unele scrisori, îi scapă însă crâmpeie de mărturisiri, după care putem ghici scopul adevărat, ascuns de ochii lumii, al călătoriei.

Acest scop era legat, în primul rând, de căutarea unui răspuns la aceeaş întrebare : ce-i de făcut ?

In epoca „faptelor mărunte", a lipsei de idealuri, de care sufereau intelectualii, Cehov căuta ceva la care râvniseră întotdeauna scriitorii democraţi ruşi : prilejul unei fapte eroice.

Desigur că el ar fi râs, dacă cineva ar fi numit călătoria sa la Sahalin o faptă eroică. El însuşi căuta să „bagatelizeze" călătoria, s'o prezinte ca pe un „fleac". Totuşi, călătoria era într'adevăr o faptă eroică. Şi aceasta nu din pricina bolii lui, nici din pricina greutăţilor drumului, nici a muncii continue şi istovitoare timp de o jumătate de an. Gestul eroic consta în năzuinţa de a privi drept în faţă adevărul groaznic şi de a-l împărtăşi tuturor.

Prin călătoria la Sahalin, el voia să se achite de o datorie, nu atât faţă de medicină, cât faţă de conştiinţa sa de scriitor rus.

In ciuda greutăţilor drumului, starea lui de spirit era foarte bună. O cale de peste o mie de verste a parcurs-o de-a-lungul malului Amurului, desfătându-se de frumuseţea viguroasă a peisagiului.

Dragostea de patrie creştea în sufletul lui tot mai mult. Simţea în acelaş timp şi bucurie şi amărăciune. A văzut multă brutalitate şi asuprire, l-au revoltat bunul plac al cinovnicilor, apucăturile lor sălbatice şi grosolane. Dar observaţiile lui despre ţărani, despre oamenii ruşi simpli, cu eroismul lor în munca de fiecare zi — din observaţiile acestea respiră lumină şi bucurie.

Generalizându-şi impresiile sale, exprimate mai târziu în schi-

țele despre Siberia. Cehov îi scrie surorii sale: „Doamne, ce bogată e Rusia în oameni inimoși!"

Drumurile lungi au trezit în toți scriitorii ruși imaginea întinderilor nemărginite și le-au deșteptat dorul și tristețea la vederea forței populare încătușate, apăsate ca sub puterea unei vrăji. In jalea lor, dospea însă și presimțirea plină de bucurie a unei fericiri viitoare! Și iată cum, hurducat în tarantasul său, călătorea un om bolnav, tuberculos, chinuit de tuse, un medic rus și scriitor, care lua cunoștință cu atenție încordată de tot ce era în jurul lui, împins la drumul acesta de conștiința veșnic trează și neobosită de rus.

Imaginea întregii țări, cu orizonturile ei de necuprins, cu marele ei popor talentat, cinstit, veșnic în căutarea adevărului, se închega înaintea privirilor lui. Dar cu cât se limpezea mai mult în mintea și în sufletul lui imaginea măreață a patriei, cu atât mai dureros era gândul că țara se află în mâinile unor călăi, a unor nepricepuți, a unor ticăloși ca Prișibeev, cu atât mai neînfrânat clocotea în el dorința de a striga: *așa nu se mai poate trăi!*

După întoarcerea din insulă, această stare a ajuns predominantă în spiritul lui Cehov.

Călătoria la Sahalin se explică prin năzuința scriitorului de a ieși din criza ideologică care îl frământa în jurul anului 1890. Și trebuie să recunoaștem că această călătorie i-a fost de mare folos. La Sahalin a suferit amarnic și multă vreme l-au muncit visuri urâte, neputându-și alunga din minte chinurile îndurate de oamenii de pe insulă. Călătoria îi dă însă încredere în sine și-i prilejuiește o nouă și puternică maturizare. Dacă n'ar fi făcut-o, n'ar fi putut scrie celebra sa lucrare: „Salonul Nr. 6". Călătoria aceasta a imprimat creației scriitorului o notă nouă, de aspră bărbăție, și a jucat un mare rol în întărirea conștiinței sale sociale și politice. Curând după întoarcere, Cehov părăsește „Novoe vremea" — ziar influențat de „Ohrana" — la care colaborase nu fiindcă ar fi împărtășit tendințele acestui ziar, ci din pricina mentalității sale apolitice și din prietenie personală cu Suvorin, redactorul și editorul ziarului.

Intors din Sahalin, Cehov începe să manifeste un viu interes față de viața politică. Grăitor este faptul că tocmai în acea vreme starea de spirit socială a scriitorului începe să fie însuflețită de următoarele tendințe:

„Ah, prieteni, ce plictiseală!" exclamă el într'o scrisoare din anul 1891. „Dacă sunt medic, am nevoie de bolnavi și de spitale, iar dacă sunt scriitor, atunci trebuie să trăiesc în mijlocul poporului și nu pe Malaia Dmitrovca... Imi trebuie măcar un strop de viață socială și politică, un strop cât de mic; viața pe care o duc între patru ziduri, fără natură, fără ființe omenești, fără patrie, fără sănătate și poftă de mâncare — nu e viață..."

Dorind „să trăiască în mijlocul poporului", Cehov a cumpărat, în anul 1892, moșioara Melihovo, aproape de Moscova, în districtul Serpuhovo, la vreo cincisprezece kilometri de gara Lopasnia, de pe linia ferată Moscova-Cursc.

Anton Pavlovici se îngrijea foarte îndeaproape de interesele şi nevoile zilnice ale ţăranilor. Cu toată uriaşa sa muncă literară, care s'ar crede că nu-i lăsa nicio clipă de răgaz, găsea totuşi timp să desfăşoare şi o mare activitate obştească, în calitate de membru al zemstvei, de curator al şcolii primare rurale, de constructor de şcoli, (Cehov a clădit câteva şcoli — pe banii lui — firește), de medic sanitar, de excelent organizator şi de participant neobosit, energic, la lupta împotriva holerei.

M. P. Cehov povesteşte că lui Anton Pavlovici „îi plăcea să se ducă la adunările zemstvei şi să ia parte la discuţiile privitoare la numeroase probleme de interes obştesc. Cea mai mare atenţie o acorda însă sănătăţii şi învăţământului public... Se interesa mult de construirea de noi drumuri, spitale şi şcoli. Populaţia locală îi datorează, între altele, construirea şoselei pietruite dela gara Lopasnia la Melihovo şi ridicarea de şcoli la Talej, Novoselchi şi Melihovo. Cehov s'a ocupat cu o adevărată patimă de construirea acestor şcoli. Intocmea planurile cu mâna lui, cumpăra chiar el materialele şi urmărea cu atenţie construcţia. Aceste şcoli erau parcă copiii lui. Când vorbea de ele, i se aprindeau ochii şi e limpede că, dacă mijloacele de care dispunea i-ar fi îngăduit, ar fi construit nu trei, ci o mulţime de şcoli. Imi aduc aminte de atitudinea lui atât de semnificativă la inaugurarea şcolii dela Novoselchi, când ţăranii i-au oferit o icoană, cu tradiţionala pâine şi sare... Neavând deloc darul de a vorbi în public, răspunse cu sfială mulţumirilor, dar expresia feţei şi strălucirea ochilor lui spuneau limpede că era fericit."

In activitatea obştească şi profesională, diletantismul îi era tot atât de nesuferit lui Cehov ca şi în artă. Cu spiritul practic şi grija de amănunte care-l caracterizau, se ocupa minuţios de toate, fie că era vorba de construirea unei barăci pentru bolnavii de holeră sau de clădirea unei şcoli.

Această activitate i-a fost de folos, îmbogăţindu-i experienţa şi cunoaşterea vieţii.

Firește, toate acestea nu erau decât o jalnică bâjbâială, în comparaţie cu acea activitate socială şi mai ales politică, la care visa şi năzuia Cehov.

Dar am anticipat prea mult.

Călătoria la Sahalin a zguduit adânc conştiinţa scriitorului, deschizându-i şi mai mult ochii asupra a tot ce era îngust, de neîndurat, înnăbuşitor ca o închisoare, în viaţa rusă de atunci. Această viaţă i se părea închisă între patru ziduri, cu zăbrele, lanţuri şi caraule de pază.

Astfel ia naştere celebrul său „Salon Nr. 6", poate cea mai zguduitoare operă din literatura rusă. Nu degeaba tânărul Vladimir Ilici îi spunea surorii sale, Anna Ilinicina: «Aseară, când am terminat de citit această povestire, mi s'a făcut de-a-dreptul groază, n'am mai putut rămâne în camera mea, m'am sculat şi am ieşit. Aveam senzaţia că eu însumi aş fi închis în „Salonul Nr. 6".»

Mare a fost însemnătatea socială a acestei opere în mobilizarea forţelor protestatare, a urii împotriva autocraţiei. „Salo-

nul Nr. 6" a reprezentat unul din simptomele vădite ale începutului avântului social, unul din semnele importante ce au marcat hotarul istoric dintre cel de al nouălea și al zecelea deceniu.

Subiectul și intriga povestirii sunt extrem de simple.

Intr'un orășel pierdut de provincie, situat undeva, departe de calea ferată, se află un spital, pe care, de douăzeci și cinci de ani, îl conducea doctorul Andrei Efimâci Raghin. Spitalul se află în ultimul hal de paragină : murdărie, bolnavi neîngrijiți, furturi. Odinioară, foarte demult, doctorul Raghin muncea cu sârguință, încerca să aducă îmbunătățiri, dar curând s'a convins de inutilitatea tuturor încercărilor sale de a face câtuși de puțin ordine. Lovindu-se de nepăsarea generală, el a ajuns la concluzia că însăși existența unui asemenea spital este profund imorală. Dar de vreme ce nu poți sparge pereții cu capul și de vreme ce răul n'a fost născocit de el, nu-i rămânea altă soluție decât să-și îndeplinească formal îndatoririle serviciului. El se închise în locuința sa și se adânci în citirea cărților de istorie și filosofie, în tovărășia unui clondinaș cu votcă și a unui castravete murat. Om blajin și delicat, incapabil de vreo manifestare de voință, doctorul Raghin este admirabil caracterizat într'o singură frază :

„Andrei Efimâci prețuiește mult inteligența și cinstea ; n'are însă destulă tărie de caracter și destulă încredere în autoritatea lui, pentru a orândui în juru-i o viață inteligentă și cinstită."

Incetul cu încetul, el își creează o întreagă concepție filosofică a inactivității. „O gândire liberă și adâncă, setoasă să înțeleagă viața și un dispreț total față de deșertăciunea stupidă a lumii — iată două bunuri, mai presus de care omul n'a cunoscut niciodată nimic. Și de ele poți să ai parte, chiar dacă ai trăi după trei rânduri de gratii." Acesta este crezul lui. „In orice împrejurare, poți găsi liniște în tine însuți." Deaceea este inutil să te agiți, să te trudești, să lupți, să tinzi la orânduirea și îndreptarea vieții. «Marc Aureliu a spus : „Durerea nu este altceva decât reprezentarea vie a durerii. Incordează-ți voința pentru a schimba această reprezentare, nu te gândi la ea, încetează de a te mai plânge și durerea va dispare."»

In timp ce Andrei Efimâci se ocupa cu astfel de raționamente, depărtându-se tot mai mult de realitate, la spital gospodăreau cu deplină autoritate hoți și pungași, iar ordinea era supravegheată de paznicul spitalului, Nichita. Acesta era un individ grosolan și mărginit, care-i bătea fără milă pe bolnavii internați în salonul de psihiatrie, salonul Nr. 6, pentru cea mai mică abatere dela regimul de pușcărie.

Intr'o zi, intrând întâmplător în salonul Nr. 6, atenția lui Andrei Efimâci a fost atrasă de un bolnav — un om cult — și, începând să discute cu el, doctorul descoperi cu bucurie că are de-a face cu un om de o inteligență vie și ascuțită. Ii plăcu toată înfățișarea acestuia, care cugeta încordat, simțea cu subtilitate și suferea îngrozitor. Incetul cu încetul, doctorul prinse gust să stea de vorbă cu bolnavul. Era singurul om din tot orașul, cu care Andrei Efimâci putea discuta teme filosofice. Raghin simți o mare desfătare intelectuală de pe urma acestor

discuții, deși ele luau întotdeauna caracterul unor dispute vehemente. Bolnavul — Ivan Dmitrici Gromov — avea un fel de a gândi diametral opus celui al lui Andrei Efimâci. Gromov demonstra necesitatea acțiunii, a luptei pentru libertate, el protesta cu toată ființa lui împotriva împilării, a sclaviei, a bunului plac; tiradele lui reprezentau, după spusele lui Cehov „un vălmășag fără șir de cântece vechi, dar care se mai cântă încă." Sunt „cântecele" deceniilor al șaptelea și al optulea, cântece de libertate. Pentru Cehov e limpede că cineva le va cânta iarăși, într'un chip nou!

Gromov demasca sensul inuman al filosofiei blajinului Raghin. „Vezi, bunăoară, că unul își bate nevasta. Dece să te amesteci? N'are decât s'o bată, tot o să moară și unul și altul, mai devreme sau mai târziu... Noi suntem ținuți aici după gratii, de ne putrezesc oasele, suntem chinuiți, dar asta-i foarte bine și național, fiindcă, în definitiv, nu-i nicio diferență între salonul ăsta și un birou cald, plăcut. Ce să zic, e o filosofie comodă: nu ai nimic de făcut, conștiința ți-e curată și te simți înțelept... Da! Disprețuiești suferința, dar, dacă cineva ți-ar strivi degetul cu ușa, ai zbiera ca din gură de șarpe!"

Desele convorbiri ale doctorului cu bolnavul, atitudinea ciudată a lui Andrei Efimâci, pricinuită de singurătatea și de completa lui izolare de viață, dau motiv celor din jur să bănuiască că a înnebunit și el. Ajutorul lui Raghin, Hobotov, un carierist care râvnește la postul lui și care-l consideră pe Andrei Efimâci drept un mare șmecher — deși doctorul n'are lețcaie, se folosește cu dibăcie de această împrejurare. Așadar, Andrei Efimâci este declarat nebun și internat în același salon Nr. 6.

Și aici, tot sistemul lui filosofic suferă cea mai cumplită înfrângere. Nici prin gând nu-i mai trece să-și amintească că poți fi fericit și după gratii! Dimpotrivă, împreună cu Ivan Dmitrici Gromov, care-i ține isonul, el provoacă o adevărată răzvrătire împotriva silniciei și a bunului plac. Cu pumnii lui de fier, Nichita îi snopește în bătaie pe amândoi. Andrei Efimâci cade pe pat și „deodată, prin mintea lui, încă năucă, îi licări limpede gândul îngrozitor de neîndurat, că aceeași durere trebuie să fi fost încercată întocmai, ani în șir, zi de zi, de oamenii aceștia" — și de Ivan Dmitrici și de toți ceilalți, internați în salonul Nr. 6. „Cum fusese cu putință ca, timp de mai bine de douăzeci de ani, el să nu fi știut și să nu fi vrut să știe acest lucru? E adevărat că, necunoscând durerea, n'avea nicio ideie despre ea; prin urmare, nu era vinovat. Totuși, conștiința, la fel de neînțelegătoare și de brutală ca Nichita, îl făcu să înghețe dela ceafă până'n tălpi."

A doua zi, doctorul Raghin moare de un atac de apoplexie.

In figura lui Nichita, toată Rusia a văzut o întruchipare simbolică a „puterii stupide a autocrației și s'a văzut pe ea însăși închisă în „salonul Nr. 6". Tânărul Lenin exprimase sentimentul întregii țări, zguduită de vigoarea simplă și totodată irezistibilă a figurilor lui Cehov. „Salonul Nr. 6" era o chemare la luptă împotriva multiplelor întruchipări ale lui Nichita.

Pe de altă parte, foarte mulți Andrei Efimâci au auzit glasul conștiinței, ce nu mai putea fi înnăbușit, și au fost izbiți ca de o cumplită lovitură de ciocan. Conștiința, conștiința rusă le striga, prin glasul lui Cehov: «Voi, simpaticii, delicații, blânzii, cinstiții, Andrei Efimâci, da, voi și nu altcineva, sunteți aceia care lăsați oamenii *să putrezească* ani de-a-rândul la închisoare, într'un uriaș „salon Nr. 6" și aruncați toată vina pe „bețivani de paznici", așa cum doctorul Raghin, atât de curat la suflet îi ținea pe acei nenorociți în adevărate camere de tortură, aruncând toată vina pe Nichita! Voi, simpaticii Andrei Efimâci, cu ideile voastre liberale, sunteți vinovați de toate crimele guvernului țarist, fiindcă nu luptați împotriva lui, îmbătându-vă cu fel de fel de teorii filosofice liniștitoare!»

Semnificativ este faptul că, învinuindu-l pe Andrei Efimâci, Ivan Dmitrici Gromov folosește cuvintele pe care, înainte de călătoria sa la Sahalin, Cehov i le adresase lui Suvorin, ca răspuns la o scrisoare a acestuia. Curtean viclean, care-și pusese talentul de ziarist în slujba monarhiei, Suvorin simțea că Cehov intră într'o fază nouă și se temea ca scriitorul să nu renunțe de a-i mai arăta prietenie și de a colabora la ziarul „Novoe vremea" (ceeace s'a și întâmplat mai târziu).

Hotărîrea lui Cehov de a pleca la Sahalin nu-i plăcu deloc lui Suvorin; cu simțul lui de vulpoi, ghicise rostul tainic al acestei călătorii, motivele ei sociale și politice și încerca, în scrisoarea sa, să-l facă pe scriitor să renunțe la proiectul său, căutând să-l convingă că Sahalinul, cică „nu interesează pe nimeni, că nimeni n'are nevoie de el." Cehov îi răspunse următoarele:

„Imi scrii că Sahalinul nu interesează pe nimeni, că nimeni n'are nevoie de el. Așa să fie oare?... Nu mai departe decât acum 25—30 de ani, ca să exploreze Sahalinul, oameni de ai noștri, ruși, au săvârșit minuni de eroism, pentru care un om ar trebui venerat — și pe noi să nu ne intereseze să știm ce se petrece acolo și ce fel de oameni sunt aceștia?... Sahalinul este locul chinurilor celor mai groaznice pe care este în stare să le îndure un om, fie el liber sau înrobit...

„...Din cărțile pe care le-am citit și le citesc, reiese că noi am făcut să putrezească în închisori milioane de oameni, pe care i-am nenorocit degeaba, fără nicio socoteală, în chip barbar; am mînat oamenii prin ger, în lanțuri, cale de zeci de mii de verste, i-am molipsit de sifilis, am înmulțit criminalii — și toată vina am dat-o pe bețivanii de paznici dela închisori... Vinovați nu sunt paznicii, ci noi toți, și tocmai asta să nu ne privească, să nu ne intereseze?"

Cehov dădea astfel, în felul său reținut și în aparență domol, o lecție severă, plină de mânie, tuturor celor care se temeau de demascarea cumpliților călăi ai regimului țarist, ai societății bazate pe proprietatea individuală, care transforma întreaga viață a milioanelor de oameni simpli într'o ocnă, într'o adevărată „insulă Sahalin". Cehov se înălța astfel deasupra liberalismului. El se simțea adânc răspunzător de *întreaga viață*

a țării, deci și *personal* răspunzător de toate crimele săvârșite de guvernul țarist.

Criticându-i pentru adaptarea lor la mârșăvia Rusiei țariste, Lenin sublinia că liberalii contribuiau la coruperea politică a populației de către guvernul țarist, slăbind „conștiința răspunderii fiecăruia, ca cetățean, pentru *tot* ce face guvernul, conștiință și așa nespus de slabă la locuitorul rus mijlociu." [1])

Cu „Salonul Nr. 6", ca și cu numeroase alte opere, Cehov trezea în cititorul său tocmai această conștiință a răspunderii. Iar conștiința propriei lui răspunderi devenea din ce în ce mai ascuțită și mai adâncă.

Cehov a izbit cu ciocanul său nu numai în autocrație prin „Salonul Nr. 6", dar a dat o cumplită lovitură și tuturor formelor de „sentimentalism exaltat", caracteristic intelectualității, renunțării la luptă, indiferent ce raționamente ar masca-o și cu deosebire doctrinei reacționare a lui Tolstoi cu privire la „neîmpotrivirea la rău prin violență" (sub a cărui înrâurire a fost, câtva timp, Cehov).

Adevărul dezvăluit de Cehov în „Salonul Nr. 6" era tragic chiar pentru el însuși. Cum se vor sfărâma porțile închisorii, cine va forța, cine va arunca în aer „Salonul Nr. 6", cine va cânta „cântecele neterminate" ? Cehov n'o știa nici el. Știa un singur lucru : silniciei trebuie să i se opună nu izbucniri de deznădejde și de protest neputincios, ci o luptă susținută. Andrei Efimâci este simpatic și fermecător prin blândețea lui, prin neputința lui de intelectual pasiv, pus în fața stupidității și grosolăniei vieții. Dar la ce folosesc toate aceste minunate însușiri ale lui ? Ivan Dmitrici este cinstit, curajos, generos, drept, dar și el se dovedește a fi slab ! Pomenindu-se alături de Gromov, închis în salonul spitalului, Andrei Efimâci îi spune lui Ivan Dmitrici : „Suntem slabi, dragul meu... Eram senin, ager la minte și judecam sănătos ; a fost deajuns ca viața să mă lovească mai aspru, ca să-mi pierd curajul... să ajung la prostrație... Suntem slabi, nu suntem buni de nimic... Și dumneata, la fel, dragul meu ! Ești deștept, ai suflet nobil, ai supt, odată cu laptele mamei, porniri frumoase, dar de cum ai pășit în viață, ai obosit și te-ai îmbolnăvit... Suntem slabi, slabi !"

Această demascare a slăbiciunii intelectualității de atunci a devenit una din cele mai importante teme fundamentale din întreaga operă a lui Cehov, din perioada anilor 1890—1900.

Dar el nu-i vedea pe purtătorii forței, pe acei care erau capabili să exprime adevăratul protest. Tragedia vieții lui constă tocmai în faptul că, până la sfârșitul zilelor sale, n'a văzut, n'a cunoscut pe acei oameni, care, în momentul succesului răsunător al „Salonului Nr. 6" în întreaga țară, se pregăteau să opună silniciei o forță îndârjită și neîndurătoare. Acești oameni noi citeau povestea doctorului Raghin și a lui Ivan Dmitrici Gromov cu o tristețe plină de mânie, cu dragoste și vene-

---

[1]) *V. I. Lenin* — Opere, ed. a 4-a, vol. 5 pag. 53, vezi și Editura pentru Literatură Politică, 1953, vol. 5, pag. 53.

rație față de geniul artistic, față de conștiința de neîmpăcat a marelui scriitor rus. Cehov a fost unul din scriitorii preferați ai lui Lenin.

Cu toate că Cehov nu cunoștea, nici nu întrevedea căile pe care patria sa se îndrepta spre libertate și glorie și nu-și dădea încă limpede seama de tot ce se pregătea, sensibilitatea socială înnăscută a lui Anton Pavlovici îl ajuta totuși să simtă din ce în ce mai adânc și să oglindească în operele sale avântul social care începuse să se manifeste în țară, în anii nouăzeci, avânt care, în deceniul următor, avea să ducă la prima revoluție rusă.

In creația lui Cehov intră un motiv nou și adânc, și anume presimțirea fericirii apropiate, a marii schimbări ce avea să se producă în întreaga viață a patriei. Așa cum, trăind într'un oraș așezat pe malul mării, simțim mereu apropierea acesteia — chiar când nu o vedem — tot astfel, citind operele lui Cehov din jurul anului 1900, simțim mereu, răbufnind prin tristețea scriitorului, suflul larg, nemărginit, al vieții ; undeva, în străfund, în intonațiile, în muzicalitatea poeziei lui Cehov, auzim „triumful frumuseții, tinerețea, descătușarea forțelor", vedem imaginea „patriei aspre și minunate" („Stepa").

In povestirea „Trei ani" (1895), ni se înfățișează o viață sumbră, de asuprire continuă și, pe dinaintea ochilor noștri se perindă întunecatele cartiere negustorești din Zamoscvorecie, cu aspectele lor îngrozitoare. Ajuns la deznădejde și nebunie de pe urma acestei vieți, unul din vânzătorii lui Laptev o luase la fugă pe stradă, desculț, numai în izmene și, amenințând cu pumnii spre ferestrele stăpânilor, îi învinuise că-l chinuie și-l sleiesc de puteri ; după însănătoșirea bietului om, ceilalți râseră mult timp de el, aducându-i aminte cum le strigase stăpânilor „plantatori", în loc de „exploatatori".

Intâlnim și aici acel adevăr aspru și neînfrumusețat al vieții, pe care-l cunoaștem din întreaga creație anterioară a lui Cehov. Dar pe când în „Salonul Nr. 6" nu exista nicio aluzie la ieșirea din închisoare, în povestirea „Trei ani", cu toată întunecimea realității zugrăvite, răsună motivul credinței în fericire, în transformarea vieții de atunci, care părea să nu ofere nicio posibilitate de scăpare.

Unul din eroii nuvelei, un tânăr savant, chimistul Iarțev, profesor la școala medie, poet și artist în adâncul sufletului său, exprimă acele idei, scumpe însuși autorului, care încep să răsune tot mai puternic în opera lui Cehov.

Muncind aproape zi și noapte, Iarțev își păstrează neîntinat sentimentul bucuriei și entuziasmul față de talentul și de bogăția creatoare a poporului rus. El îi spune prietenului său, Laptev :

— „... cât de bogată și variată este viața rusă ! Ah, ce bogată este ! Știi, pe zi ce trece, sunt tot mai adânc încredințat că trăim în preziua celui mai măreț triumf cu putință și aș vrea să pot trăi să cunosc și eu clipa aceea, să iau și eu parte la ea !"

Iarțev, ca și prietenul său Costia, un intelectual ridicat din-

tre naznocinți, „fecior de slugă", sunt oameni ruși, îndrăgostiți de țara lor. Iarțev visează să scrie o piesă de teatru din istoria rusă, pentru că, după cum îi spune el lui Costia „în Rusia, totul e plin de talent, de inspirație și interesant." Iarțev și Costia iubesc cu patimă orașul lor Moscova, în care se născuseră... Erau încredințați că Moscova este o cetate excepțională, după cum și Rusia era o țară tot atât de excepțională... Găseau deosebit de plăcută și de sănătoasă clima dela Moscova, cu cerul ei plumburiu.

Presimțirea apropierii unui mare triumf al patriei izvora, la Cehov, din credința lui în talentul și puterea poporului rus.

Adâncul patriotism al lui Cehov era reținut și sever în manifestări, ca și toate sentimentele sale cele mai profunde, și cele ale personagiilor lui preferate. Iată, de pildă, o trăsătură caracteristică a lui Cehov: Înfățișând în nuvela sa „Nevastă-mea" un om antipatic, grosolan, fără tact, egoist, lipsit de sentimentul iubirii sincere, rău, față de oameni și străin de popor, Cehov i-a împrumutat în prima variantă a nuvelei *propriul său* sentiment patriotic, dar, mai târziu, a schimbat aceste caracteristici. Eroul trece cu sania printr'un sat, în care a bântuit o foamete groaznică, când, deodată, se simte stăpânit de un sentiment al indestructibilei puteri, al măreției poporului rus (nuvela este povestită de erou la persoana întâia):

„Uitându-mă la țăranul surâzător — se putea citi în prima variantă — la copilul cu mănuși uriașe, la casele cu acoperișurile neatinse... mi-am dat seama că nu există pe lume nenorocire care să-i poată birui pe acești oameni. Mi se părea că, în văzduh, pluteau de pe acum mirezme de victorie; eram mândru și gata să le strig că sunt și eu rus, de un sânge și de un suflet cu ei." Dar tocmai aceste cuvinte, cele mai scumpe pentru Cehov: „sunt și eu rus... de un sânge și de un suflet cu ei", au fost, mai târziu, tăiate de către autor. Eroul nuvelei nu era *vrednic de ele.*

In sufletul lui Cehov sta neclintit sentimentul nemărginitei forțe sufletești și a frumuseții poporului său și acest sentiment răsuna tot mai puternic în operele lui, împletindu-se cu motivul înălțător al presimțirii fericirii de mâine a patriei. Atitudinea politică a lui Cehov se contura din ce în ce mai hotărîtă și mai plină de curaj.

„Așa nu se mai poate trăi!" — aceasta este starea de spirit a lui Cehov, după 1895, exprimată prin cuvintele medicului veterinar Ivan Ivanâci, care vorbește în numele lui Cehov în nuvela „Agrișul" (1898). Teoriile liberale cu privire la îmbunătățirea „treptată" a vieții, pe calea unor reforme izolate, de cârpeală, trezesc din ce în ce mai mult disprețul lui Cehov. Ivan Ivanâci își condamna propriile sale vederi liberalo-moderate dinainte:

„Libertatea e un bine — spuneam eu — nu poți trăi fără ea, cum nu poți trăi fără aer, dar trebuie să mai așteptăm. Da, așa vorbeam eu pe atunci; dar acum, tot eu vă întreb: Pentruce să mai așteptăm?" — întrebă Ivan Ivanâci, privindu-l supărat

pe Burchin. — La ce bun, vă întreb? In numele căror considerente? Mi se spune, că nu se poate înfăptui totul deodată, că fiecare ideie se împlineşte în viaţă treptat, la timpul ei. Dar cine o spune? Unde sunt dovezile că e drept să fie aşa? Vă întemeiaţi pe ordinea firească a lucrurilor, pe legile care guvernează fenomenele, dar este oare ordine şi lege faptul că eu, un om viu, care gândeşte, stau deasupra unui şanţ şi aştept să se umple singur sau să se astupe cu mâl, când aş fi putut să sar peste el sau să fac o punte deasupra lui? Şi, iarăşi, pentruce să mai aştept? Să aştepţi, când n'ai putere să trăieşti şi, totuşi, trebuie şi vrei să trăieşti!"

Cehov începe să se apropie definitiv, nu de ideia unei transformări evolutive, ci a unei transformări hotărîte şi radicale a întregii realităţi; aceasta este înţelesul obiectiv al cuvintelor lui Ivan Ivanâci: „Aş fi putut să sar peste şanţ!"

Cu sensibilitatea sa morală, el sezisează în liberalism minciuna, ipocrizia ascunsă sub masca dragostei faţă de popor, de progres etc.

„Sunt nişte domni bine crescuţi, sunt cultivaţi, dar cam mincinoşi" — iată caracterizarea domnilor liberali, pe care o găsim în notiţele lui Cehov. In jurnalul său din anul 1897, Anton Pavlovici notează cu privire la liberali:

«In ziua de 19 Februarie, a avut loc o masă la restaurantul „Continental", în cinstea aniversării marii reforme. Plicticos şi stupid. Să mănânci, să bei şampanie, să strigi, să ţii discursuri despre trezirea poporului la viaţă conştientă, despre libertate etc. şi, în vremea asta, în jurul mesei, mişună sclavi în fracuri — aceiaşi şerbi de pe moşii — iar pe străzi, în ger, aşteaptă vizitiii; asta înseamnă să minţi pe sfântul duh.»

Liberalismul nobiliar şi burghez trezea în Cehov un sentiment de dispreţ, cu toate că nici el nu se eliberase încă cu totul de influenţele şi concepţiile liberale; narodnicismul burghezit dintre anii 1880—1900 nici el nu-l putea atrage.

In nuvela „Vecinii" (1892), el a redat portretul tipic al narodnicului din acea vreme, pătruns de un spirit îngust şi mărginit, cumsecade, dar plicticos şi nesărat. El duce „discuţii obositoare şi după acelaş şablon despre necesitatea socială a obştiilor, despre ridicarea industriei casnice, sau despre înfiinţarea de căşării — discuţii semănând leit unele cu altele, ca şi cum ar fi fost elaborate nu de un creier omenesc, ci de un automat."

Automatismul gândirii acestor epigoni, gândirea lipsită de o interpretare vie, creatoare a fenomenelor din viaţă, îngustimea tuturor nădejdilor narodnice, limitate la tot felul de arteluri meşteşugăreşti şi căşării, prin care discipolii lui Mihailovschi voiau să se eschiveze de realitate şi să întârzie, sau chiar să „frâneze" mersul neînduplecat al istoriei — toate acestea îi erau profund odioase lui Cehov. După părerea lui, narodnicii nu erau decât o specie de „oameni în găoace" care cu laşitate caută să se pună la adăpost de evenimentele vieţii, să-şi ascundă goliciunea lor sufletească cu aureola ideilor din preajma

anului 1860, încercând să pozeze în păstrători ai tradițiilor măreţe.

In ciclul său de nuvele din viaţa ţărănească („Mujicii", „In râpă", „Vila cea nouă"), Anton Pavlovici polemizează aproape fățiș cu concepţiile narodnicilor, conform cărora Rusia ar putea evita faza capitalistă a dezvoltării sale, şi aceasta pe motivul că în sate ar fi, chipurile, adânc înrădăcinate rânduielile obştiilor şi, cu ajutorul anteiurilor meşteşugăreşti şi al altor „fenomene îmbucurătoare", ar putea fi evitată stăpânirea nefastă a chiaburimii.

In nuvelele sale din viaţa ţărănească, Cehov a prezentat într'o lumină reală satul din acele vremuri. In totalitatea lor, operele acestea reprezintă o muncă de cercetător, tot atât de necesară acelora „care s'au consacrat studierii vieţii, după cum astronomului îi sunt necesare stelele" (dintr'o scrisoare a lui Cehov). In ele, Cehov a zugrăvit un tablou necruţător al stăpânirii chiaburilor, tabloul totalei descompuneri a „rânduielilor" obştilor.

Astfel, Cehov se ridica tot mai sus deasupra tendinţelor şi grupărilor politice legale ale timpului său.

In nuvela „Viaţa mea" (1896), el a făcut bilanţul tuturor acestor tendinţe şi curente.

Porecla hazlie a eroului nuvelei „Mic câştig", poreclă pe care acesta o poartă din copilărie, capătă semnificaţia unui leitmotiv ironic, îndreptat împotriva oricăror „cârpeli", împotriva tuturor aspectelor şi formelor de adaptare la realitate, în locul transformării ei.

Eroul, care este totodată povestitorul, a pus în aplicare, împreună cu soţia sa, experienţa „teoriilor tolstoiene" de „întoarcere la viaţa simplă, în mijlocul naturii", munca fizică, renunţarea la binefacerile civilizaţiei orăşeneşti etc. Şi iată că soţia lui „face bilanţul":

„Ignoranţa, murdăria, beţia, groaznica mortalitate infantilă au rămas aceleaşi ca şi mai înainte. Tu ai arat şi ai semănat, eu am cheltuit bani şi am studiat; dar am făcut oare cuiva viaţa mai uşoară datorită acestor străduinţi ale noastre? Se cade să fiu dreaptă: nu am muncit decât pentru noi şi vederile noastre largi nu ne-au folosit decât nouă. Sunt necesare alte mijloace de luptă, mult mai energice, îndrăzneţe, rapide! Dacă vrei să fii într'adevăr folositor, trebuie să ieşi din cercul îngust al activităţii obişnuite, să încerci să acţionezi direct asupra maselor."

Intr'adevăr, încercând să-şi precizeze gândul despre necesitatea „de a acţiona direct asupra maselor", eroina nu găseşte alte forme pentru această acţiune decât arta. Totuşi, în aceste dibuiri, este exprimată năzuinţa de a găsi anumite căi rapide şi decisive pentru schimbarea radicală a realităţii, şi se schiţează concepţia despre o artă — mijloc de luptă pentru o viaţă mai bună.

La formula sa, dintr'o scrisoare către Pleşceev: „Nu sunt nici liberal, nici conservator, nici moderat, nici călugăr, nici

„indiferentist", Anton Pavlovici ar fi putut adăuga : nici tolstoian, nici narodnic. El a depășit aceste curente ideologice ale epocii sale.

Această autocaracterizare din scrisoarea către Pleșceev este răstălmăcită de biografi în sensul că Cehov și-ar fi afirmat, chipurile, „neapartenența" sa la niciun partid și deci atitudinea sa principial „apolitică". Biografii își întemeiază teza lor pe faptul că, în scrisoarea către Pleșceev, după enumerarea tuturor acelor „nici" („nici liberal, nici conservator" etc.), Anton Pavlovici adăuga : „Aș vrea să fiu un artist liber și atât!" Artist liber — deci un om care se interesează numai de artă, iar nu de politică și de viața socială. Așa raționează unii biografi, intrând în controversă directă cu Cehov, care declară limpede și fără posibilitate de echivoc că „nu e nici indiferentist".

Dacă ne amintim că scrisoarea către Pleșceev a fost scrisă în anul 1889, adică în anul în care a fost creată „O poveste plicticoasă", cu alte cuvinte, în epoca în care măzuința lui Cehov spre o concepție clară socială și politică atinsese punctul culminant, vom înțelege lesne că Anton Pavlovici n'a putut da noțiunii de „artist liber" un sens în care „libertatea" ar fi echivalat cu absența idealurilor social-politice, sens pe care i-l atribuie biografii.

Cehov nu putea, în niciun caz, să considere *liber* un artist prin faptul că era „liber" de orice concepție despre lume! Această „libertate" era, din punctul de vedere al lui Anton Pavlovici, forma cea mai cumplită a sclaviei. A fi un artist liber, înseamnă pentru el, a fi liber de ploconirea față de dogmele învechite, liber de felul de a gândi al conservatorilor, liber de „găoace", de teama față de viață, de adevărul ei, oricare ar fi el, liber de teama noului, libertatea față de religie, de apucăturile mic burgheze, de patima proprietății, de trivialitate, de robia trecutului. Și el se apropia din ce în ce mai mult de o *asemenea* libertate.

Începând cu deceniul 1890—1900, Cehov ne apare ca un dușman al mentalității burgheze, de proprietar, pe care o ura. Prețuind progresul și cultura, Cehov nu credea în binefacerile „civilizației" burgheze.

Eroul nuvelei „Viața mea" (care vorbește la persoana întâia) exprimă chiar părerea autorului în discuția cu un partizan tipic al progresului burghez „treptat", anume cu doctorul Blagovo.

„Vorbirăm apoi despre progresul treptat. Și eu spusei că... progresul treptat este o sabie cu două tăișuri. Alături de procesul dezvoltării treptate a ideilor umanitare, cresc treptat și alte idei. Iobăgia nu mai există, dar, în schimb, crește capitalismul. Astăzi, în plină perioadă de înflorire a ideilor de libertate, o minoritate este hrănită, îmbrăcată și apărată, ca și pe vremurile lui Batâi, de o majoritate care rămâne înfometată, goală și fără apărare. O asemenea orânduială se împacă perfect cu orice curente și orientări, fiindcă arta de a robi este și ea perfecționată treptat."

Cehov nu era nicidecum un apologet al civilizației burgheze.

El vedea ceeace s'a înfăţişat cu o claritate atât de înspăimântătoare oamenilor din epoca noastră şi anume dezvoltarea — în lumea burgheză — a unor idei şi fenomene, duşmane de moarte ale oricărei omenii şi ale oricărui progres. Cehov înţelegea toată absurditatea nădejdii într'o „existenţă demnă pentru toţi", în condiţiile societăţii capitaliste, unde întreaga viaţă este „clădită pe robie", după cum spune eroul „Vieţii mele" în discuţia menţionată cu „progresistul" doctor Blagovo.

Doctorul Coroliov, eroul nuvelei lui Cehov din anul 1898, „Un caz din practică", soseşte la fabrica de textile situată în împrejurimile Moscovei, proprietatea doamnei Lialicova, pentru a-i îngriji fiica bolnavă. Rămâne acolo peste noapte şi vorbeşte mai îndelung cu Hristina Dmitrievna, fosta guvernantă a tinerei Lialicova. După cum ea singură îi spune doctorului, cu oarecare lăudăroşenie, Hristina Dmitrievna a ajuns demult să fie considerată ca „făcând parte din familie". Trăieşte cât se poate de bine, îndopându-se cu mâncăruri alese şi vinuri scumpe. Fiica doamnei Lialicova e bolnavă, nu atât de o boală fizică, cât de una socială, aceeaş de care bolesc, în operele lui Gorchi, vlăstarele vechiilor familii negustoreşti : se simte strivită de conştiinţa absurdităţii, a nedreptăţii vieţii ; boala ei este glasul conştiinţei, pe care generaţiile anterioare ale neamului ei îl înnăbuşeau. Ea suferă pentru păcatele părinţilor şi niciun medicament nu o poate ajuta, după cum înţelege şi doctorul Coroliov. Ca şi Cehov însuşi, doctorul Coroliov îşi dă perfect de bine seama că, în speţă, trebuiesc tratate „nu bolile, ci cauzele bolilor" („Casă cu mezzanin").

Tot astfel, doctorul Coroliov, „fără să socotească de prisos îmbunătăţirile aduse traiului lucrătorilor dela fabrică, le asemuia cu tratamentul aplicat bolilor fără leac".

Noaptea, uitându-se pe fereastra odăii unde fusese găzduit, la ferestrele luminate purpuriu ale clădirii fabricii, doctorul se gândea :

„O mie cinci sute sau două mii de muncitori muncesc fără odihnă, într'un aer insalubru, produc o stambă de proastă calitate, duc o viaţă de mizerie şi nu se trezesc din acest vis urât decât din când în când, la cârciumă ; vreo sută de inşi supraveghează munca şi, toată viaţa lor, această sută de inşi nu face altceva decât să toarne amenzi şi ocări şi să comită tot felul de nedreptăţi ; şi numai doi-trei indivizi, aşa-zişii stăpâni, trag foloasele, cu toate că nu muncesc deloc şi disprefuiesc stamba de proastă calitate. Dar care sunt acele foloase şi cum se bucură de ele ? Doamna Lialicova şi fiica ei sunt nenorocite, de ţi-e mai mare mila ; singura pe deplin mulţumită de traiul ei este Hristina Dmitrievna, o fată bătrână, prostuţă şi cu pince-nez. Rezultatul este deci, că, în toate aceste cinci clădiri se munceşte, iar pe pieţele din răsărit se vinde stambă proastă, numai pentru ca Hristina Dmitrievna să poată mânca cegă şi să bea maderă."

Ori de câte ori aude că paznicii bat într'o placă de metal, vestind orele, doctorului i se pare că, în tăcerea nopţii, su-

netul este produs de „însăşi dihania cu ochi de foc, de însuşi diavolul care îi stăpânea aici atât pe patroni cât şi pe muncitori...

„Se gândea la diavol, în care nu credea, şi se uita la cele două ferestre luminate — i se părea că de acolo îl priveşte cu ochii săi de foc însăşi satana, acea putere nevăzută, care statornicise rânduielile dintre cei tari şi cei slabi..." Se gândea la nu ştiu ce „forţă conducătoare, necunoscută, aflată în afara vieţii şi străină omului... şi, încet, încet, era cuprins de simţământul că acea forţă necunoscută, tainică, era într'adevăr pe aproape şi îl privea. Spre răsărit, cerul se făcea tot mai palid; timpul se scurgea repede. Acum, când în jur nu era ţipenie de om, când totul murise parcă, cele cinci clădiri cu coşurile lor, care se profilau pe fondul cenuşiu al zorilor, aveau o înfăţişare deosebită, alta decât ziua. Coroliov uitase cu totul că, în dosul zidurilor acelora, se găseau maşini cu aburi, electricitate, telefoane; fără să ştie bine dece, se gândea mereu la aşezările lacustre, la epoca de piatră şi simţea prezenţa unei forţe brutale, oarbe."

Numai un artist cu o privire scrutătoare şi luminoasă, capabilă să pătrundă în adâncurile vieţii sociale, putea să creeze imagini simbolice de o putere atât de atotcuprinzătoare, de o semnificaţie atât de largă.

Simţul dreptăţii îi spunea că „în electricitate şi aburi e mai multă iubire de oameni" (dintr'o scrisoare a lui Cehov) decât în negaţia tolstoiană a civilizaţiei burgheze. Dar acelaş neîndupleca simţ *cehovian* al dreptăţii spunea şi altceva: că în viaţa „clădită în întregime pe robie", aceeaş electricitate şi aceiaşi aburi, întreaga tehnică modernă, cu toată strălucirea geniului omenesc pe care o vădeşte, se află în slujba unei forţe grosolane, inconştiente, înrobitoare.

In veacul electricităţii, al maşinilor cu aburi şi al telefoanelor, robia a rămas aceeaş ca şi în timpurile îndepărtate, atât doar că a îmbrăcat alte forme.

Forţele elementare anonime, iraţionale, neomenoase, care-l stăpânesc pe om în lumea burgheză, grosolănia cu care apasă, cu care strivesc, îl *jigneau* pe Cehov. El vedea o ironie diabolică în contrastul dintre electricitate, maşinile cu aburi, telefoane — şi barbaria bestială, asupritoare din raporturile dintre oameni, rămase mereu aceleaşi — raporturi în care cel puternic înghite pe cel slab şi în care, în ciuda măreţului triumf al raţiunii omeneşti în tehnică şi ştiinţă, oamenii rămân conduşi de forţe iraţionale, ca şi în vremurile de demult. Acest contrast i-a apărut doctorului Coroliov atât de absurd, de imposibil, încât „i-au pierit cu totul din minte telefoanele şi maşinile cu aburi". S'a simţit în epoca de piatră.

Cehov dă dovadă de o pătrundere artistică excepţional de profundă în privinţa esenţei legilor lumii capitaliste, cu contrazicerile ei monstruoase, cu dependenţa omului de forţe ce nu-i sunt supuse, dependenţă care jigneşte cumplit raţiunea omenească.

Povestirea „Un caz din practică" se isprăvea însă cu motivul luminos, primăvăratic, al libertății, intonat odată cu dimineața, al încrederii în apropierea unei vieți naționale, minunate, liberată de puterea „diavolului".

Doctorul Coroliov îi spune moștenitoarei bolnave a familiei Lialicov că suferă de o „insomnie onorabilă. Oricum ar fi, e un semn bun... noi, generația noastră, dormim prost, ne frământăm, vorbim mult și ne întrebăm mereu dacă avem sau nu dreptate. Pentru copiii sau nepoții noștri, această problemă va fi demult dezlegată. Ei vor vedea mai limpede ca noi. Ce frumoasă o să fie viața peste vreo cincizeci de ani și ce păcat că noi n'o s'o mai apucăm!"

A doua zi, pe o minunată dimineață de vară, doctorul pleacă cu trăsura la gară și, bucurându-se de frumusețile privelиștei, de aerul îmbătător, „se gândește la vremea, poate apropiată, când viața avea să fie tot atât de luminoasă și plină de bucurie ca dimineața aceasta tihnită de duminică..."

Cehov nu visa la o idilă patriarhală: presimțea și chema o viață națională, minunată, în care toate bunurile culturii, toate realizările geniului omenesc, să nu mai slujească „diavolului", ci fericirii oamenilor.

Acesta era visul părții celei mai înaintate a intelectualității progresiste, care își simțea legătura cu poporul, era conștientă de misiunea ei constructivă.

Lumea burgheză a găsit în Cehov un judecător necruțător.

El avea un dispreț nemărginit față de burghezie.

«Scopul romanului — scria el despre romanul „Familia Poloniecki" al lui Sienkiewicz — este de a legăna burghezia în visul ei de aur... Burgheziei îi plac foarte mult așa-zisele personagii „pozitive" și romanele cu sfârșit fericit, deoarece ele o liniștesc cu ideia că poți foarte bine să agonisești capital și, în același timp, să rămâi curat, să fii o bestie și, totodată, să fii fericit.»

Cât de caracteristică este însemnarea laconică pe care o găsim în carnetul lui Cehov: „Cu trenul de lux nu călătorește decât pleava societății".

După cum se știe, în trenurile „de lux" călătoreau vârfurile burgheziei și ale aristocrației.

Caracterul profund democratic al întregii sale creații; faptul că, în concepția despre lume și în sentimentele sale lipseau acele „tentacule" care ar fi putut să-l țină legat de formele reacționare de viață aparținând trecutului istoric; adâncul său simț social, datorită căruia întreaga sa operă oglindește epoca din ajunul primei revoluții ruse; patriotismul său înflăcărat; cunoașterea forțelor creatoare ale poporului său, care-i insuflau credința în apropiata înflorire a patriei; atmosfera de avânt revoluționar care însufleța țara în general — toate acestea au determinat nota de optimism din operele lui Cehov, l-au ajutat să prețuiască însemnătatea pozitivă a biruinței științei, progresului și culturii în societatea burgheză, fără să-l facă însă să ajungă un apologet al ei, ci, dimpotrivă, să demaște cu toată

puterea, atât caracterul spurcat al spiritului de proprietate, cât şi minciuna şi barbaria civilizaţiei burgheze.

Dar ignorarea căilor prin care patria va ajunge la o viaţă fericită, dreaptă, ignorarea forţelor care o vor duce la înflorire, ignorarea rolului istoric al clasei muncitoare — toate acestea nu puteau să nu creeze, în operele lui, o atmosferă de nesiguranţă, de tristeţe, chiar şi atunci când în ele răsună melodia fericirii viitoare. Tabloul vieţii ruse, zugrăvit în opera lui Cehov, prezenta, în mod inevitabil, lacune. Muncitorii înfăţişaţi în creaţiile sale se deosebesc prea puţin de figurile tradiţionale de „lucrători" din literatura dinainte de Gorchi, în care erau prezentaţi ca o massă de nefericiţi, năpăstuiţi, exploataţi. Lui Cehov nu i-a fost dat să vadă activitatea revoluţionară a clasei muncitoare, nici să înţeleagă marele ei rol conducător într'un viitor foarte apropiat. Deaceea, el n'a putut crea figura unui om integru, activ pe plan social, capabil să lupte cu dârzenie.

Cehov îşi dădea seama că numai într'o viaţă întemeiată pe dreptate — viaţă al cărei triumf îl chema şi îl presimţea — progresul şi cultura vor asigura fericirea întregii omeniri. El arată cititorului, prin toate imaginile creaţiei sale, că numai într'un viitor dezbărat de puterea grosolană a legilor elementare ale vieţii, va fi cu putinţă o adevărată fericire, omenească şi nu animalică!

Intr'o societate în care fericirea este construită pe suferinţele milioanelor de oameni striviţi şi sortiţi pieirii, nu poţi visa la fericirea ta personală.

Această temă şi-a făcut apariţia mai demult în literatura rusă, ale cărei criterii etice au fost întotdeauna neînduplecat de aspre. Fericirea personală este imorală într'o societate în care fericirea unuia presupune nenorocirea multora. In epilogul romanului „Un cuib de nobili", Lavreţchi, îmbătrânit, trage concluzia că un om de treabă nu poate fi fericit.

Această temă ajunge una din temele de bază ale întregii opere a lui Cehov.

El demască cu toată puterea poetică, cu toată adâncimea necruţătoare a gândirii sale, caracterul nedrept al fericirii egoiste bazată pe acaparare şi proprietate, şi arată că ea e demnă de dispreţ.

Semnificativă din acest punct de vedere este povestirea „Agrişul".

Ivan Ivanâci istoriseşte povestea fratelui său, Nicolai Ivanâci, fost slujbaş la administraţia financiară.

Toată viaţa sa, Nicolai Ivanâci a visat să aibă o moşioară a lui, înzestrată neapărat cu o plantaţie de agrişi. «Era un om bun, blajin, îl iubeam, dar nu m'am împăcat niciodată cu această dorinţă a lui de a se îngropa pe toată viaţa la o moşioară. Se spune că omul „nu are nevoie decât de trei arşini de pământ..." [1]) Omului nu-i trebuie trei arşini de pământ şi nici o moşioară, ci întregul glob pământesc, întreaga natură, în mijlocul

[1]) Cehov face aluzie la predica lui Tolstoi. (N. red. ruse.)

căreia să poată să se simtă la largul lui, să-şi dezvolte nestingherit toate calităţile şi posibilităţile sufletului său liber».

Iată concepţia lui Cehov despre adevărata fericire omenească: libertate fără margini şi creaţie îndrăzneaţă!

Visul lui Nicolai Ivanâci s'a împlinit. Şi Ivan Ivanâci s'a dus să-şi viziteze fratele. Descrierea moşioarei este simbolică: fiecare rând dezvăluie că sentimentul de proprietate sluţeşte viaţa.

„Mă îndreptam spre casă şi mi-a ieşit înainte un câine roşcat, gras, care semăna cu un porc. Ar fi vrut să latre, dar îi era lene. Din cuhnie a ieşit bucătăreasa, desculţă, grasă, care semăna şi ea cu o scroafă şi care mi-a spus că boierul se odihneşte după masă. Am intrat la frate-meu şi l-am găsit în pat, cu o plapomă pe genunchi. Imbătrânise, se îngrăşase, se buhăise — obrajii, nasul şi buzele i se umflaseră: te aşteptai să-l auzi grohăind, aşa cum stătea sub plapomă."

Şi iată, în sfârşit, pe masă apare „o farfurie plină cu agrişe. Nu erau cumpărate, ci erau dintr-ale lui proprii, din tufele de agrişi din grădină, culese atunci pentru prima oară de când fuseseră sădite." Nicolai Ivanâci „mânca agrişele cu lăcomie şi repeta într'una:

— „Ah, ce bune sunt! Gustă şi tu!

„Erau tari şi acre. Dar, vorba lui Puşchin: O amăgire care ne înalţă ne este mai scumpă decât o'mie de adevăruri."

Ce *lipsită de gust,* ce acră, ce dezgustătoare este toată fericirea aceasta mârşavă a proprietăţii private!

„Ori de câte ori mă gândeam la fericirea omenească — spune Ivan Ivanâci — fără să ştiu dece, în inimă mi se strecura întotdeauna un fior de tristeţe; acum însă, văzând cum arată un om fericit, m'a copleşit o apăsare, soră cu deznădejdea... Imi ziceam: ce mulţi oameni mulţumiţi, fericiţi, există de fapt! Ce putere zdrobitoare reprezintă ei! Iată cum este viaţa aceasta: nerușinarea şi trândăvia celor puternici, ignoranţa şi starea de îndobitocire a celor slabi, peste tot sărăcie înfiorătoare, promiscuitate, degenerare, beţie, făţărnicie, minciună. Totuşi, în case şi pe străzi e linişte, tihnă; dintre cei cincizeci de mii de inşi care trăiesc în oraşul nostru, nu se găseşte unul singur care să se revolte, să-şi strige indignarea în gura mare... Totul e liniştit, tihnit, şi singura care protestează este statistica mută: au înnebunit atâţia, s'au băut atâtea vedre de rachiu, din pricina hranei neîndestulătoare au pierit atâţia copii... Se vede că orânduiala asta este necesară şi că cei fericiţi se simt bine numai fiindcă cei oropsiţi îşi duc povara în tăcere, fără de care fericirea nu ar fi cu putinţă.

„...Am plecat dela frate-meu dis-de-dimineaţă şi, din ziua aceea, oraşul mi-a ajuns de nesuferit. Liniştea şi tihna mă apasă, mă tem să mă uit pe fereastră, fiindcă, acum, nicio privelişte nu-mi pare mai apăsătoare decât aceea a unei familii fericite, şezând în jurul mesei şi bând ceai.

„...Fericirea nu există şi nu trebuie să existe, iar dacă viaţa are un sens şi un scop, ele nu stau deloc în fericirea noastră, ci în ceva mai raţional şi mai măreţ: Să faci binele!"

Ivan Ivanâci nu este în stare să răspundă la întrebarea : care anume bine trebuie făcut, pentru ca fericirea mârşavă, pe care o demască în toată josnicia ei cifrele necruţătoare ale statisticii mute, să se ducă dracului ? Dar înţelege limpede una şi bună : că trebuie *să lupte* împotriva întregii orânduiri în care trăieşte.

Sub ochii noştri, o măruntă şi nevinovată boabă de agriş se măreşte, creşte, se umflă, ajunge în cele din urmă uriaşă, de acoperă tot globul, transformându-se într'un simbol plin de ironie. Patima proprietăţii îşi pune laba grea pe toate, făcând ca totul pe lume să-şi piardă gustul, să ajungă aspru şi acru, respingător, secătuind viaţa de bucuria ei.

Tema sărăciei, urâţeniei „fericirii" egoiste, a fost tratată cu multă vigoare în povestirile lui Cehov, începând cu „Profesorul de literatură" (1894). Povestirile care demască lumea stăpânită de simţul proprietăţii — ca „Ionâci" sau „Agrişul" — fac parte din operele cele mai izbutite din punct de vedere artistic.

Pe la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut, Cehov obţine mari biruinţe artistice în domeniul dramaturgiei.

In anul 1895, Anton Pavlovici începe să lucreze la „Pescăruşul" care, în Octombrie 1896, este reprezentat pe scena teatrului Alexandrinschi din Petersburg. Tot ce scrisese Cehov pentru teatru înainte de această piesă vădea, firește, talent, calităţi interesante, dar ca valoare literară rămânea mai prejos de proza lui. Cu „Pescăruşul" însă, Cehov se dovedeşte a fi un dramaturg genial.

„Pescăruşul" este o creaţie nespus de armonioasă a genialului dramaturg ; piesa este simplă şi totodată complexă, ca însăşi viaţa ; adevărata temă care o străbate dela un capăt la altul nu apare dintr'odată, după cum nu putem cuprinde dintr'o singură privire toată reţeaua situaţiilor complicate şi a îmbinărilor de împrejurări contradictorii pe care ni le oferă viaţa. Pentru înţelegerea piesei, autorul pare să ne ofere, spre alegere, mai multe variante.

In „Pescăruşul", elementul principal îl constituie ideia necesităţii unei fapte măreţe. In artă, învinge numai acela care este capabil de o faptă eroică.

Arta îi pare Ninei Zarecinaia, eroina piesei, o cale luminoasă spre glorie, un vis minunat. Dar iată că ea păşeşte în viaţă. Câte obstacole grele, câte piedici i se îngrămădesc dintr'odată în cale, ce povară îngrozitoare cade pe umerii ei firavi ! Omul pe care-l iubeşte până la uitare de sine o părăseşte. Copilul îi moare. Talentul ei, încă sfios, asemenea unui copil care nu ştie să meargă singur şi poate să se prăbuşească în orice clipă, se loveşte chiar dela primii paşi de lipsa oricărui sprijin. Omul iubit „nu credea în teatru, râdea de visurile mele şi, încetul cu încetul, n'am mai crezut nici eu şi mi-am pierdut curajul" — spune Nina, când îl întâlneşte ultima oară pe Constantin Trepliov, care era îndrăgostit de ea. „Şi apoi, zbuciumul dragostei, gelozia, frica pentru copilul meu... Am devenit meschină, nu mai eram bună de nimic, jucam fără să gândesc... Nu ştiam ce să fac cu mâinile, cum să

stau pe scenă, nu eram stăpână pe vocea mea. Nu poți înțelege starea asta : să simți că joci îngrozitor de prost !"

Fata aceasta visătoare dă peste niște negustori beți, peste trivialitatea de neînchipuit a lumii teatrale din provincie de pe acea vreme.

Și ce se întâmplă ? Nina izbutește să iasă biruitoare din conflictul dintre vis și viață. Cu prețul unor sacrificii grele, își însușește adevărul că „în ceeace facem, ori că am juca pe scenă ori că am scrie, principalul nu e gloria, nici strălucirea, nu e ceeace visam eu, ci puterea noastră de a îndura... Să știi să-ți porți crucea și să-ți păstrezi încrederea. Eu cred, și sufăr mai puțin. Și atunci când mă gândesc la chemarea mea, nu mă mai tem de viață."

Sunt cuvinte pline de mândrie, cucerite cu prețul tinereții, cu prețul celor mai grele încercări, cu prețul suferințelor bine cunoscute artistului nemulțumit de sine, rușinat de înfățișarea sa nesigură pe scenă, de stilul sărăcăcios al scrierilor sale. Iar noi, cititorii sau spectatorii care de-a-lungul desfășurării acțiunii străbatem, împreună cu Nina, calea plină de amărăciuni și, totodată, de bucurii a artistului care învinge, suntem mândri de ea și simțim întreaga valoare a cuvintelor ei din actul final : „Acum nu mai sunt ca atunci... Sunt o actriță adevărată : joc cu plăcere, cu entuziasm, scena mă îmbată și simt că sunt minunată. Și acum, de când sunt aici, am mers mult pe jos și, tot umblând m'am gândit și am simțit cum, pe zi ce trece, cresc puterile sufletului meu..."

Nina are un crez, are putere, are voință, acum cunoaște viața și și-a cucerit și o fericire proprie, o fericire mândră. Ea știe acum „să treacă cu vederea trăsăturile întâmplătoare" și să vadă că „lumea-i minunată", ceeace Blok le dorea tuturor artiștilor. Da, lumea este întotdeauna minunată când în ea biruie năzuința spre lumină ! Și nu este cu adevărat minunată decât frumusețea aceluia care, cunoscând totul, își păstrează totuși încrederea. Pe când frumusețea celui dintâi vis, a visului din adolescență, frumusețea care nu a cunoscut încă nicio încercare, este doar o frumusețe *posibilă*.

Astfel se desprinde din tot întunericul vieții, biruit de eroină, leit-motivul „Pescărușului", tema zborului avântat, a biruinței. Nina respinge presupunerea că ar fi un pescăruș răpus, că suferințele, căutările, realizările, întreaga ei viață, nu ar fi decât „un subiect pentru o mică povestire". In ultima convorbire cu Trepliov, ea repetă : „Eu sunt un pescăruș. Nu, nu e asta... Iți mai aduci aminte că ai împușcat odată un pescăruș ? Un om a venit din întâmplare și, neavând ce face, l-a răpus... Uite subiect pentru o scurtă povestire... Nu, e altceva..."

Da, e vorba de *altceva !* Nu de căderea pescărușului lovit de alice, ci de zborul unei păsări minunate, libere, care se înalță spre soare ! Aceasta este tema poetică a piesei.

Dece Trepliov care, pe vremuri, încercase să se sinucidă din pricină că Nina îl părăsise, repetă totuși același gest după întâlnirea cu ea din actul al patrulea, cu toate că acceptase pierderea

ei ca pe un fapt inevitabil şi avusese tot timpul să se obişnuiască cu realitatea acestei pierderi ?

Trepliov îşi dă seama cu o claritate necruţătoare că Nina l-a *depăşit !* Ea a ajuns la viaţa adevărată, la arta adevărată, în timp ce el a rămas în lumea sentimentelor frumoase, dar lipsite de maturitate, în care trăise cândva cu Nina. In arta lui, tot „nu ştia ce să facă cu mâinile şi cum să-şi stăpânească glasul". Chiar înainte de apariţia Ninei, în actul al patrulea, Trepliov e frământat de acest gând.

«Am vorbit atât de mult despre forme noi, dar acum simt că lunec şi eu, puţin câte puţin, spre rutină. *(Citeşte)* : Afişul de pe gard vestea... „Faţa palidă, încadrată de un păr întunecat." Vestea... încadrată... E banal ! *(Şterge.)* Pentru Trigorin e uşor. Şi-a făcut un fel al lui de a scrie... Pe câtă vreme la mine e şi lumină tremurătoare şi sclipirea lină a stelelor, sunt şi sunetele îndepărtate ale unui pian, ce se pierd în aerul liniştit şi înmiresmat... E chinuitor !»

Chinurile lui Trepliov nu se deosebesc întru nimic de chinurile prin care a trecut şi Nina în calea ei. Aidoma unui pescăruş, ea a zburat departe, departe de el ! In ultimul act, Nina se arată puternic zguduită : ea tot mai suferă, tot îl mai iubeşte şi-l va iubi mereu pe Trigorin. Şi cum ar putea să nu fie zguduită, când a trecut prin ceeace a trecut ? Dar dincolo de toate chinurile ei, străluceşte lumina victoriei !

Tocmai această lumină îl cutremură pe Trepliov. Siguranţa că n'a ajuns încă la niciun rezultat mulţumitor îl sfredeleşte cumplit. Înţelege acum pricina. „Tu ţi-ai găsit calea ! — îi spune el Ninei — ştii încotro mergi, pe câtă vreme eu mai orbecăiesc prin haosul de visuri şi de imagini, fără să ştiu la ce şi cui folosesc". Talentul nu-i poate folosi la nimic, fiindcă n'are nici ţel, nici crez, nici cunoaşterea vieţii, nici îndrăzneală, nici putere. După ce a vorbit atât de mult de înnoire, cade şi el în rutină. Înnoirea nu poate veni dela sine, ea nu este cu putinţă decât dacă izvorăşte din cunoaşterea îndrăzneaţă a vieţii, din bogăţia sufletului şi a minţii. Dar cu ce s'a îmbogăţit Trepliov ? Nina a izbutit să prefacă în victorie chiar suferinţele ei. Pentru el, însă, suferinţa a rămas doar suferinţă, o suferinţă stearpă, care usucă, pustieşte sufletul. Da, şi Trepliov, ca şi eroii din „Talentul" — una din primele povestiri ale lui Cehov — vorbea „sincer, cu multă căldură" despre artă. Dar, întocmai ca şi ei, se dovedeşte a fi doar o jertfă „a legii neînduplecate, potrivit căreia, dintr'o sută de începători care îndreptăţesc nădejdi mari, numai doi sau trei ajung oameni adevăraţi."

Când ne gândim la Trepliov şi la soarta lui, spunem : „Are talent ! Dar ce puţin lucru e să ai talent !" Dacă ne gândim însă la Nina şi la soarta ei exclamăm : „Are talent ! Ce mare lucru e talentul !"

„Pescăruşul" oglindeşte părerea lui Cehov despre esenţa talentului, despre importanţa concepţiei despre lume, despre ceeace el numea „ideia călăuzitoare". Nenorocirea cea mare a lui Constantin Trepliov constă în faptul că nu are un ţel care să-i însu-

fleţească talentul. Doctorul Dorn, om inteligent, îi spune lui Trepliov: „Orice operă de artă trebuie să conţină o ideie limpede, bine definită. Trebuie să ştii pentruce scrii, căci de nu, dacă te avânţi pe acest drum pitoresc, fără un ţel bine definit, te vei rătăci şi talentul dumitale te va nenoroci."

Talentul fără o concepţie despre viaţă, fără o ideie limpede, precis definită, este o floare otrăvitoare, care-l duce la pieire pe cel care o posedă. Cu „o asemenea sărăcie sufletească", lui Constantin Trepliov, ca şi eroului din „O poveste plicticoasă", i-a fost deajuns o singură lovitură, pentru ca toată viaţa să-i apară lipsită de sens.

Aceeaş temă a greutăţii apăsătoare pentru un artist de a trăi fără o concepţie limpede despre lume apare şi mai adâncită la Trigorin, tot în „Pescăruşul".

Suferinţele lui sunt la un nivel mai ridicat decât acelea ale lui Trepliov. Pe Trigorin, maestru cu multă experienţă, îl apasă chinuitor povara talentului său neînsufleţit de niciun scop măreţ. Pentru el, talentul este ca ghiuleaua legată de lanţul unui ocnaş.

Anton Pavlovici exprimă în figura lui Trigorin multe gânduri şi sentimente personale. Acest lucru se simte foarte bine din cuvintele tragice cu care Trigorin răspunde exclamaţiilor de entuziasm copilăresc al Ninei, felului în care ea se prosternează înaintea succeselor, gloriei lui.

«„Care succes?" — se miră Trigorin cu toată sinceritatea. — N'am fost niciodată încântat de mine. Nu mă plac ca scriitor... Imi place, de pildă, apa aceasta, copacii, cerul; simt natura, ea trezeşte în mine o pasiune, o dorinţă irezistibilă de a scrie. Dar eu nu sunt numai peisagist, ci şi cetăţean, îmi iubesc ţara, poporul, şi simt că, dacă sunt scriitor, am datoria să vorbesc despre popor, despre suferinţele lui, despre viitorul lui. Am datoria să vorbesc despre ştiinţă, despre drepturile omului şi aşa mai departe. Şi vorbesc despre toate, mă grăbesc, sunt îmboldit din toate părţile, unii se supără, în timp ce eu alerg dintr'o parte într'alta, ca o vulpe încolţită de câini. Privesc cum viaţa şi ştiinţa merg mereu înainte, iar eu rămân tot mai în urmă, ca un ţăran care a pierdut trenul. Simt că nu mă pricep să descriu decât o privelişte, iar în toate celelalte sunt fals, fals până în măduva oaselor.»

Aceste cuvinte, impresionante prin sinceritatea şi adâncimea lor, ne zugrăvesc chipul artistului exigent la maximum cu propriul său talent. Nu este deajuns ca un artist să-şi iubească patria şi poporul; el trebuie să contribuie la dezlegarea problemelor fundamentale ale vieţii, să meargă înainte odată cu viaţa, cu ştiinţa, cu concepţia înaintată despre lume să nu rămână în urmă! Arta nu e falsă decât numai în măsura în care arată calea spre viitor.

Trigorin nu se simte stăpân desăvârşit pe talentul său. Talentul îl ţine înlănţuit, tot astfel cum înlănţuit îl ţine şi Arcadina.

In Nina Zarecinaia însă, Cehov înfăţişează frumuseţea zborului îndrăzneţ, liber. Intr'adevăr, Nina îl „depăşeşte" nu numai pe Trepliov, dar şi pe Trigorin.

Asta nu înseamnă însă că în figura Ninei Zarecinaia, Cehov ne prezintă în chip realist întregul proces al formării şi dezvoltării unui artist. Cu toate că are întreaga autenticitate a unui caracter viu, Nina Zarecinaia ni se înfăţişează totuşi mai degrabă ca un simbol. Ea este însuşi sufletul artei, care biruie întunericul şi bicisnicia, care tinde mereu „înainte, şi tot mai sus !"

Pe scena teatrului Alexandrinschi, „Pescăruşul" a suferit un eşec. Teatrul de atunci nu era copt pentru dramaturgia inovatoare a lui Cehov.

Dar înainte de a primi această lovitură cruntă, care i-a agravat boala de plămâni, Cehov a mai scris, în intervalul dintre terminarea „Pescăruşului" şi reprezentarea sa, încă una din piesele lui clasice.

Tema „Unchiului Vania" este tema „oamenilor mici", cu suferinţele lor nebăgate în seamă de nimeni şi cu munca lor plină de abnegaţie pentru fericirea altora, tema frumuseţii care se risipeşte în zadar.

Din amintirile Nadejdei Constantinovna Crupscaia, ştim că Lenin preţuia mult această piesă.

După reprezentarea „Unchiului Vania" pe scena Teatrului de Artă, Gorchi i-a scris lui Cehov :

«Afirmaţia dumitale că n'ai tragere de inimă să scrii teatru mă îndeamnă să-ţi trimit câteva cuvinte despre felul în care publicul care te înţelege îţi preţuieşte piesele. Acest public spune, bunăoară, că „Unchiul Vania" şi „Pescăruşul" reprezintă un gen nou al artei dramatice, în care realismul se înalţă până la valoarea unui simbol inspirat şi profund gândit. Găsesc că este foarte just spus. Ascultând piesa dumitale, m'am gândit la vieţile jertfite pentru un idol, la pătrunderea năvalnică a frumuseţii în viaţa plină de lipsuri a oamenilor şi la multe alte lucruri fundamentale şi importante. Alte drame nu-l duc pe spectator dela realitate înspre generalizări filosofice ; ale dumitale izbutesc s'o facă...»

Prin însuşi titlul piesei, Cehov indică simplitatea, caracterul obişnuit, cotidian, al personagiilor sale şi al suferinţelor lor.

Unchiul Vania şi nepoată-sa, Sonia, muncesc fără preget toată viaţa pentru fericirea altuia : pentru a asigura o stare de îndestulare materială tatălui Soniei, profesorul Serebriacov, pe care s'au obişnuit a-l considera drept un savant de frunte, un om talentat şi înaintat.

Moşia unde trudesc unchiul Vania şi Sonia a aparţinut mamei Soniei. Acum e a Soniei. Unchiul Vania renunţase demult la partea lui de moştenire în folosul surorii, acum decedată, pe care o iubise din tot sufletul. Datorită acestei renunţări, tatăl lor putuse cumpăra moşia. El nu o plătise însă dintr'odată, pe de-a'ntregul, astfel că, asupra ei, rămăsese o datorie mare. Timp de douăzeci şi cinci de ani, unchiul Vania trudeşte ca să stingă datoria şi să facă rânduială în gospodăria moşiei, ajunsă într'o stare de plâns. Douăzeci şi cinci de ani munceşte ca „cel mai conştiincios vechil", primind o leafă de mizerie dela Serebriacov, căruia îi trimite în capitală tot venitul, până la ultima copeică,

pentru ca acesta să-şi poată scrie în linişte operele lui savante şi să peroreze de pe catedră. Inmormântaţi de vii între cei patru pereţi, unchiul Vania şi Sonia îşi dau ultima bucăţică dela gură şi nu cunosc alte preocupări în viaţă, numai ca să-i poarte de grijă profesorului. Nici nu le trece prin cap să-şi aducă aminte că, în realitate şi chiar conform legii, moşia e a lor şi nu a lui Serebriacov ; ei se resemnaseră de bunăvoie la rolul de truditori supuşi şi plini de abnegaţie.

Unchiul Vania are patruzeci şi şapte de ani. E sărac lipit pământului. N'a cunoscut niciodată nici bucurie şi nici odihnă.

Şi iată că tocmai acum, în pragul bătrâneţii, i se deschid ochii asupra groaznicului adevăr. Înţelege că şi-a jertfit anii cei mai de preţ, tinereţea, întreaga fiinţă, ca să slujească o nulitate, un „idol". Vede limpede că idolul lui nu este altceva decât un om cu totul lipsit de talent, dar cu atât mai îngâmfat, mai plin de pretenţii, „un hodorog, o caricatură de savant bătrân". Acest fapt iese deosebit de limpede la iveală în clipa când Serebriacov „a ieşit la pensie şi nu-l cunoaşte nimeni. E cu desăvârşire anonim. Va să zică, douăzeci şi cinci de ani a ocupat locul altuia". Douăzeci şi cinci de ani a ţinut lecţii despre artă, neînţelegând nimic din artă, rumegând în minte ideile altora ; prin urmare, timp de douăzeci şi cinci de ani, unchiul Vania a muncit, pentru ca profesorul Serebriacov să poată ocupa locul altuia.

Răsfăţat de o carieră pe care izbutise s'o facă cu atâta uşurinţă, răsfăţat de dragostea femeilor şi de truda neprecupeţită a unchiului Vania şi a Soniei Serebriacov este egoist şi lipsit de suflet.

Şi iată că, scos la pensie, nemaiavând mijloacele necesare pentru a sta în capitală, soseşte cu tânăra şi frumoasa sa nevastă la moşie, pentru a se instala acolo definitiv.

Unchiul Vania trece prin apăsătoarea stare sufletească a omului care, în pragul bătrâneţii, se vede silit să se convingă de absurditatea întregii sale vieţi. Dacă nu şi-ar fi jertfit unui „idol" puterile şi însuşirile cu care era înzestrat, ar fi putut face şi el multe lucruri folositoare şi ar fi putut să aibă drept la recunoştinţa oamenilor. Poate că ar fi fost chiar fericit, ar fi iubit şi ar fi fost iubit !

Aşa ajunge unchiul Vania la „răzvrătirea" sa, atât de tragic întârziată. Îşi cere parcă înapoi, viaţa, irosită în zadar. Se îndrăgosteşte de nevasta profesorului şi, pentru prima dată în viaţă, începe să bea. Il apasă gândul că totul e pierdut, că viaţa i s'a irosit.

Şi iată că profesorul toarnă picătura care face să se reverse paharul. El îi convoacă în mod solemn pe cei din casă la o consfătuire şi le comunică proiectul său de a vinde moşia, pentru ca, cu banii obţinuţi, să se poată întoarce în capitală. Obişnuit cu forfota oraşului, nu poate suporta viaţa dela ţară.

Unchiul Vania rămâne ca trăsnit. Nu-i deajuns că şi-a jertfit tot avutul şi întreaga viaţă lui Serebriacov ; drept recunoştinţă, acum, la bătrâneţe, e aruncat afară din colţişorul lui drag, şi el şi Sonia, rămânând fără adăpost şi neavând unde să se ducă.

Revolta unchiului Vania ajunge la paroxism.

„— Mi-ai distrus viaţa ! — îi strigă el lui Serebriacov. — Eu n'am trăit, n'am trăit ! Din cauza ta, mi-am distrus, mi-am măcinat cei mai buni ani ai vieţii ! Eşti cel mai mare duşman al meu !"

Profesorul îi aruncă în faţă : „Om de nimic !"

„— Viaţa mea s'a dus ! — exclamă unchiul Vania, în culmea deznădejdii. — Nu sunt lipsit de talent, nu sunt prost şi am curaj... Dacă aş fi trăit şi eu altfel, ar fi putut ieşi din mine un Schopenhauer, un Dostoievschi... Vorbesc aiurea ! Innebunesc..."

Presupunerea unchiului Vania că ar fi putut ieşi dintr'însul un om mare nu ne trezeşte niciun zâmbet de neîncredere. Aşa cum l-am cunoscut în decursul celor trei acte scurse, am avut prilejul să-i simţim deşteptăciunea, talentul şi puterea de a se jertfi pentru ceva care i se părea a avea valoare de *ideie călăuzitoare :* pentru ştiinţă, progres, raţiune, întruchipate, în ochii lui, în Serebriacov.

„Răzvrătirea" unchiului Vania se isprăveşte cu un foc de puşcă, pe care îl trage în Serebriacov. După acest moment culminant al revoltei sale, pe unchiul Vania îl paşte un timp gândul sinuciderii, dar apoi, sub influenţa bunei şi blândei Sonia, se întoarce din nou la munca sa — pentru acelaş Serebriacov.

Aceasta este povestea unei vieţi închinate unui „idol". Firește că Gorchi avea dreptate, deslușind în ea un sens simbolic. Câţi oameni ca „Unchiul Vania", truditori nebăgaţi în seamă de nimeni, îşi dăruiau, în trecut, însuşirile lor cele mai de preţ fericirii unor nulităţi, unor idoli falsi, încredinţaţi fiind că prin munca lor slujesc o „ideie călăuzitoare" ; atâţia oameni înşelaţi de viaţă ! Câtă frumuseţe sufletească, câtă credinţă şi câte sentimente curate s'au irosit astfel în zadar !

Tema frumuseţii care se înnăbuşă, se pierde, este leit-motivul piesei. Această temă leagă toate personagiile principale.

Ce-i *frumuseţea adevărată* şi ce-i *frumuseţea falsă ?*

Din punctul de vedere al lui Cehov şi al eroilor săi, frumuseţea omenească se naşte numai din muncă, din creaţie.

Inainte de a apare Gorchi, Cehov a fost cel mai inspirat poet al muncii din literatura mondială. Intreaga lui creaţie rămâne un cântec trist şi totodată luminos al muncii, visul muncii creatoare pentru fericirea patriei. Vedea în muncă baza omeniei, temelia întregii morale şi a întregii estetici ; dar munca pe care o visa el şi eroii lui era întotdeauna munca creatoare, liberă.

Poezia *muncii* şi dorul de această poezie — iată farmecul tainic al eroilor şi eroinelor lui Cehov.

Oamenilor de felul lui Aboghin le lipseşte adevărata frumuseţe sufletească, tocmai datorită faptului că sunt străini de muncă şi sunt duşmanii ei.

Doctorul Astrov, prietenul unchiului Vania, spune despre Elena Andreevna, soţia profesorului Serebriacov :

„— La om, totul trebuie să fie frumos : şi faţa, şi îmbrăcămintea, şi sufletul, şi gândurile. E frumoasă, fără'ndoială, dar... te uiţi la ea : mănâncă, doarme, se plimbă, ne farmecă pe toţi cu frumuseţea ei — şi asta e tot. Nu cunoaşte niciun fel de îndato-

riri. Alţii trebuie să lucreze pentru ea... E sau nu e aşa ? Dar viaţa de trândăvie nu poate să rămână curată".

„Frumuseţea" falsă, care nu e curată, nu poate inspira un sentiment omenesc adânc.

Frumos e ceeace serveşte creaţiei, zămislirii. Indrăgostit pătimaş de frumuseţea locului natal, de pădurile şi de livezile sale, suferind că pădurile se taie în mod sălbatic, Astrov spune :

„— Da, aş înţelege dacă în locul acestor păduri nimicite, s'ar întinde şosele, căi ferate, dacă s'ar face uzine, fabrici, şcoli ; poporul ar fi mai sănătos, mai înstărit, mai deştept... Dar nici vorbă de aşa ceva ! In judeţul nostru sunt aceleaşi mlaştini, aceiaşi ţânţari, aceeaş lipsă de drumuri. Pretutindeni bântuie sărăcia şi tifosul, difteria, incendiile... Aproape totul a fost distrus, dar, în schimb, nu s'a creat încă nimic în loc."

Astrov deplânge *distrugerea frumuseţii* locului natal, a frumuseţii omului. In timp ce-i împărtăşeşte Elenei Andreevna gândurile sale, îşi întrerupe deodată spovedania lui emoţionantă, spunând rece :

„— Văd pe faţa dumitale că toate astea nu te interesează de fel !"

Străină de muncă şi de creaţie şi deci străină şi de viaţă, cu sufletul sterp, Elena Andreevna distruge, fără să-şi dea seama, tot ce întâlneşte în cale frumos, măreţ, omenesc. Este un animal de pradă, fără a fi conştientă de aceasta. Astfel nimiceşte prietenia şi poate chiar iubirea dintre Astrov şi Sonia.

Astrov este un creator de mari proporţii. Ii place viaţa ; ca toţi eroii preferaţi ai lui Cehov, se avântă spre viitor, încearcă să-i întrevadă faţa, să ghicească aspectul fericirii de mâine a patriei, a omenirii.

„— Iar întrucât priveşte viaţa mea proprie, personală, — îi spune el Soniei, — zău că nu are nimic frumos în ea. Ştii, când umbli noaptea printr'o pădure şi vezi o lumină licărind în depărtare, nu mai ştii nici de oboseală, nici de întuneric, nici de crengile ţepoase care îţi biciuiesc faţa... Ştii bine că eu muncesc ca nimeni altul în judeţ — dumneata o ştii ! Soarta mă urmăreşte fără răgaz, sufăr uneori peste puteri, dar nu văd nicăieri nicio zare de lumină înaintea mea. Pentru mine, nu aştept nimic..."

Şi, totuşi, avea un mic punct luminos în viaţă : prietenia lui cu Sonia şi cu unchiul Vania.

Sonia îl iubeşte pe Astrov.

Dacă Elena Andreevna n'ar fi dat buzna în viaţa lor, Sonia ar fi ajuns, poate, soţia lui. In orice caz, Astrov n'ar fi pierdut prietenia ei.

După ce a nimicit fericirea altuia, Elena Andreevna nu e în stare să creeze nici fericirea ei proprie, nici pe a lui Astrov. Ea pustieşte în jurul ei, în chip tot atât de absurd, fără niciun scop, cum îşi târăşte, fără ţel, prin viaţă, şi frumuseţea-i deşartă, incapabilă de a face fericirea cuiva. O *frumuseţe urâtă,* neinspirată, lipsită de suflet.

Leit-motivul piesei — frumuseţea care se spulberă — apare într'o mulţime de variaţiuni. Astrov, care deplânge felul în care

se distruge frumusețea vieții, întrupează și el o frumusețe care se spulberă. In actul final, îi spune unchiului Vania :

„— In halul nostru, al tău și al meu, nu mai rămâne nicio nădejde... Cei care vor trăi o sută sau două sute de ani după noi și care ne vor disprețui, pentru că ne-am trăit viața atât de searbăd și atât de prosteşte, vor izbuti poate să găsească mijlocul să fie fericiți. Noi însă..."

Astrov — vai nu se înșeală când pune stării lui acest diagnostic. Era într'adevăr deznădăjduită. Nici nu putea avea altă situație un om care disprețuia mentalitatea filistină a liberalilor, dar, în același timp, rămânea departe de mișcarea revoluționară a clasei muncitoare, mișcare care, în deceniul 1890—1900, cucerea biruințe din ce în ce mai mari. Astrov, ca și prietenul său, unchiul Vania, nu putea să vadă mântuirea într'o ideie neînsemnată, să se mângâie cu „fapte mărunte", cu iluzii dulci ; nu putea însă nici să-și însușească un scop înalt în viață, întrucât se ținea departe de oamenii care duceau lupta pentru o viață dreaptă, rațională, și curată. Tragedia eroului lui Cehov constă, în primul rând, în caracterul său apolitic, în limitarea lui mic burgheză.

Firește că Astrov și-ar fi *păstrat* visul și toate greutățile vieții i-ar fi părut mult mai ușoare, dacă ar fi fost încălzit de conștiința că modesta sa muncă este inclusă în acțiunea comună de transformare, de construire a vieții. Dar această conștiință îi lipsea.

In finalul piesei, cuvintele Soniei despre „o viață luminoasă, minunată, frumoasă", despre viața pe care o *merită* și ea, și unchiul Vania, și Astrov, și o sumedenie de oameni „mici", oameni muncitori, care-și consacră întreaga existență fericirii altora, capătă un sens simbolic... Și deasupra puterii întunecate, crunte, a distrugerii, se înalță visul cehovian despre viața de mâine, în care *toate în om vor fi minunate* ! Ca în toată opera lui Cehov, imaginea frumosului se contopește cu ideia adevărului, a muncii creatoare : *esteticul* se contopește cu *eticul*. *Adevărul* și *munca* constituie temelia, izvorul veșnic viu al frumuseții. Viața trebuie să fie astfel croită, încât frumusețea „măreților oameni mici" să nu fie distrusă, puterea lor sufletească, jertfirea de sine, munca plină de abnegație, să nu poată fi furate, să nu slujească idoli falsi ; încât tonul în viață să nu fie dat de-alde Serebriacov, ci de oameni ca Astrov, unchiul Vania, Sonia, care să-și poată împodobi pământul patriei cu o muncă creatoare, liberă.

Cuvintele lui Astrov : „La om, totul trebuie să fie frumos : și chipul, și îmbrăcămintea, și sufletul, și gândurile" — formula unității indisolubile dintre frumusețe și adevăr — s'au găsit notate în carnetul Zoici Cosmodemianscaia, printre gândurile cele mai scumpe inimii ei.

Presimțirea că se apropie schimbarea radicală a întregii vieți, așteptarea revoluției — sentimente care puneau din ce în ce mai temeinic stăpânire pe Cehov, la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru — s'au manifestat în piesa „Trei surori" (1901).

Unul dintre eroii ei rostește cuvintele profetice :

„— A venit timpul și puhoiul se apropie de noi, se pregătește vijelia cea mare și binefăcătoare. Vine, e aproape, în curând va da năvală peste noi, măturând din societatea noastră lenea, nepăsarea, toate prejudecățile față de muncă, toată plictiseala și putreziciunea... Peste vreo douăzeci-treizeci de ani, fiecare om va munci. Fiecare!"

Cehov simțea suflul vijeliei care se apropia.

In amintirile sale despre Cehov, așa cum se manifesta la începutul acestui secol, S. Elpatievschi scrie:

«Și iată că a venit un timp, când Cehov nu mai era cel de altădată... Mie, lucrul acesta mi-a apărut deodată, pe neașteptate. Valul furtunos din Rusia l-a smuls și l-a luat cu el și pe Cehov. Anton Pavlovici, care întorcea mereu spatele politicii, s'a pasionat cu totul de ea, a început să citească ziarele altfel de cum le citea mai înainte și să găsească în ele altceva decât ceeace găsea pe timpuri. Cehov, care înclina spre pesimism sau, în orice caz, spre scepticism, a devenit plin de încredere. Și nu în sensul că viața fericită va veni peste două sute de ani, cum spuneau personagiile din operele sale, ci că în Rusia această viață este pe cale de înfăptuire și, curând, întreaga Rusie se va reconstrui într'un chip nou, luminos, plin de bucurie.

«Este acum un cu totul alt Cehov: s'a făcut vioi, avântat, are alte gesturi și alte intonații în glas.

«...Și când eu, care nu eram peste măsură de încântat de tot ce se întâmpla în vremea aceea, arătam un oarecare scepticism, el se frământa și mă asalta cu replici tăioase, ce nu admiteau a fi puse la îndoială și care nu semănau deloc cu obișnuitele replici cehoviene.

«— Se poate să vorbești așa? — se înfierbânta el. — Nu vezi că totul, de sus până jos, a pornit să se zdruncine, și societatea, și muncitorii?...

«...Și Cehov, întotdeauna foarte rezervat în discuțiile despre activitatea sa literară, mi-a întins pe neașteptate un manuscris:

«— L-am isprăvit chiar acum... Aș vrea să-l citești!

«L-am citit. Era „Logodnica", din care se desprindeau accente ce nu mai erau posomorâte, accente cu totul noi. Mi-am dat limpede seama că, în toată starea sufletească a lui Cehov, în percepera sa artistică a vieții, se petrecuse o cotitură, că, în creația sa artistică, începea o perioadă nouă.

«Această perioadă n'a avut timp să se împlinească, Cehov a murit curând după aceea.»

V. Veresaev aduce mărturii asemănătoare:

«M'a surprins mult interesul viu pe care Cehov l-a manifestat pentru problemele sociale și politice. Se spunea... că e un om profund apolitic... E deajuns să ne gândim la prietenia lui cu un om ca A. S. Suvorin, editorul ziarului „Novoe vremea". Acum, Cehov era cu totul altul; se vede că acel curent electric revoluționar de care era încărcat aerul pe atunci, îl zguduise și pe el.»

Starea de spirit a lui Cehov din anii 1900—1901 reiese și din scrisoarea lui Gorchi către V. Posse, în care marele scriitor citează următoarele cuvinte ale lui Anton Pavlovici: „Simt că acum

nu trebuie să mai scriu în felul în care am scris şi nici despre ce am scris, ci altfel, pentru altcineva, pentru ceva sobru şi cinstit".

Am văzut că Cehov începuse să se încredinţeze încă din 1895—1900 de nevoia unei lupte active împotriva răului, împotriva reacţiunii. De pe atunci îl caracterizau dispreţul faţă de slăbiciune, lâncezeală şi „acreală", setea de *acţiune,* dorul de oameni în stare să lupte. După cum îl definesc în acelaş sens şi semnificativele cuvinte pe care le citim în „Povestirea unui om necunoscut": „Mi se pare că, pentru a te simţi liber şi totodată fericit, nu trebuie să-ţi ascunzi că viaţa e crudă, brutală şi necruţătoare în conservatorismul ei şi că trebuie să-i răspunzi cu aceeaş monedă, adică să fii aspru şi necruţător ca şi ea, în năzuinţa ta spre libertate."

Felul acesta de a gândi şi de a simţi al lui Cehov a căpătat o mare acuitate, s'a întărit deosebit de mult în anii dinainte de revoluţie. Niciodată nu dorise cu atâta intensitate să ştie că există oameni în stare să fie aspri şi necruţători în lupta pentru fericire, pentru libertate, şi niciodată nu osândise cu atâta asprime lipsa de caracter, nepotrivirea dintre vorbe şi fapte şi toate celelalte tare ale intelectualităţii de atunci.

Cu cât răsuna mai puternic în opera sa motivul furtunii ce se apropia, cu atât mai aspru ironiza Cehov slăbiciunea acelora dintre eroii săi care se legănau cu visul că, peste două sute de ani, viaţa va fi mai bună, dar care nu erau în stare, cât de cât, să lupte pentru ca „acest mai bine să înceapă chiar de mâine", după cum îi spunea odată Cehov lui Gorchi. Ca să-şi exprime ironia sa amară şi necruţătoare, Anton Pavlovici alegea forme neaşteptate şi variate. In piesele sale, se îmbinau îndrăzneţ motive de *vodevil* cu motive *dramatice.* Ultimele două piese — „Trei surori" şi „Livada de vişini" — se caracterizează printr'o împletire de-adreptul genială, prin îndrăzneala ei inovatoare, a elementului dramatic cu cel comic.

Prin această împletire trece, ca un fir, presimţirea apropierii *sfârşitului vieţii vechi.* Furtuna purificatoare, care urma să spulbere blestemul trecutului, să-l mături din calea patriei, venea, era aproape. Şi artistul, situându-se pe plan istoric, socotea că are dreptul să prezinte sub aspect comic dramele vieţii vechi. Aceste drame rămân totuşi apăsătoare. Dar poetul le priveşte prin perspectiva viitorului; el vede că vechile forme de viaţă sunt absurde, demult condamnate, perimate din punct de vedere istor'c.

Cehov nutreşte un fel de ciudă împotriva personagiilor sale care *nu fac decât să vorbească* de apropierea furtunii şi de o viaţă fericită, minunată, dar care nu văd căile de luptă, căile spre viitor. Ii îndeamnă să caute aceste căi şi îşi bate joc de bicisnicia lor.

Tema dramatică din „Trei surori" — tema frumuseţii ce se iroseşte în zadar — este aceeaş din „Stepa" şi din „Unchiul Vania". Câtă bogăţie sufletească, câtă dorinţă de muncă devotată, câtă sensibilitate pentru tot ce-i luminos în viaţă şi în oameni, câtă delicateţe, bunătate, inteligenţă subtilă, câtă sete pătimaşă de o

viață curată, frumoasă, omenească, de fericire, sălășluiește în aceste femei minunate, în aceste uimitoare trei surori!

Și toată această bogăție nu-și găsește răsunet și întrebuințare. Realitatea vulgară, brutală, hâdă, le împresoară din toate părțile pe cele trei surori, lipsite de orice posibilitate de a se apăra; „munca fără poezie, munca fără idei" le îmbătrânește, pe Irina și pe Olga, și avântul lor spre fericire se stinge fără răspuns. Ca o buruiană, viața înnăbușe frumusețea.

Dar, în această dramă se împletesc și alte motive, ironice, de comedie.

Personagiile din „Trei surori" visează mult, frumos și cu înțelepciune la viața de mâine. Admirabil vorbește despre ea Verșinin! Dar ce contrast există între avântul minunat și de necuprins al visului său și inactivitatea și tot aspectul vieții pe care o duce, viață strânsă în menghinea unor nenorociri mărunte! Îți dă impresia unui om incapabil de a se orienta în viața reală, e sclavul a tot soiul de ciudățenii; toate acestea îl micșorează, îl coboară la nivelul celor „douăzeci și două de nenorociri" ale lui Epihodov.

Elementul comic, de vodevil, din „Trei surori", izvorăște chiar din această contradicție dintre intensitatea, amploarea *visului* și bicisnicia *celor ce-l visează*. Și tocmai acest belșug de discuții dezlânate despre viitor și, în același timp, lipsa oricărei lupte efective pentru realizarea acestui viitor încep să semene cu pălăvrăgelile sterpe ale lui Manilov. [1])

In ajunul marii furtuni, Anton Pavlovici, cu mintea lui clară, lucidă, cu dragostea sa de acțiune și repulsia față de vorbăria goală, searbădă, simțea cu deosebită acuitate ce departe erau oamenii de soiul lui Verșinin de adevărata luptă pentru viitor și ce tragi-comică era situația lor.

Cehov își iubea personagiile, oameni cumsecade, curați și cinstiți, dar îi era și rușine de ele, din pricina neputinței lor de a iubi sau urî cu adevărat, din pricină că „nu-și clădeau cu mâinile lor viața", cum spunea V. I. Nemirovici-Dancenco. De aceea, Cehov „frânează" oarecum elementul dramatic al piesei, prin elementul de vodevil, de parcă și-ar întreba eroii: „Sunteți voi oameni destul de serioși, ca să aveți *dreptul* la dramă?"

In rezerva plină de sfială cu care Anton Pavlovici acorda acestor eroi dreptul la dramă, se împletea dragostea sfioasă față de eroii săi, cu sentimentul de răspundere față de patrie și popor, sentiment pe care scriitorul l-a avut întotdeauna, dar care a ajuns deosebit de puternic în ajunul furtunii. Dacă, în privința lui Astrov sau a unchiului Vania, Cehov nu-și putea pune întrebarea dacă „merită" sau nu dreptul la dramă, această întrebare nu putea să nu și-o pună în privința unor personagii ca Verșinin. Alte timpuri — alte cântece! Oameni ca Verșinin nu se mai aflau în situația tragică de a nu vedea nicio ieșire. Cehov simțea acum că ieșirea există și că ea constă în *luptă*. Și cu toate că nici eroii lui, nici

---

[1]) Personagiu din „Suflete moarte" de Gogol. (N. trad.)

el, nu desluşeau încă mijloacele de luptă, lipsa de activitate, înclinaţia spre visare pasivă nu mai puteau fi iertate, atunci când elemente tari şi îndrăzneţe pregăteau „furtuna cea mare şi binefăcătoare".

„Livada de vişini", geniala creaţie a lui Cehov, scrisă în ajunul morţii, este o împletire îndrăzneaţă a comediei — „pe alocuri chiar farsă" — cum spunea însuşi Anton Pavlovici, cu un lirism subtil şi duios.

Un râs spontan şi vesel străbate prin toate situaţiile piesei. Elementul liric este însă şi el tot atât de însemnat. Cehov ni se înfăţişează creator al unui gen nou, plin de originalitate; e vorba de comedia lirică, de vodevilul social.

Marx spune cu multă pătrundere că omenirea îşi ia „râzând" rămas bun dela trecut şi dela formele de viaţă care şi-au trăit traiul.

Un bun rămas, pe care Rusia nouă, tânără, Rusia de mâine, şi-l ia dela trecut, dela ceeace se duce şi este sortit unui sfârşit apropiat; ea se avântă spre ziua de mâine a patriei — acesta este conţinutul piesei „Livada de vişini".

Sfârşitul vieţii vechi e atât de apropiat, încât ea pare acum un vodevil, pare absurdă şi nereală, „fantomatică". Iată atmosfera piesei.

Tot atât de „fantomatici" sunt şi „reprezentanţii tipici" învechiţi ai acestei vieţi care se duce. Astfel ne apar Ranevscaia şi fratele ei, Gaev, personagiile principale ale piesei. Aceste personagii ar avea toate motivele să spună despre ele însele: „Nu suntem de faţă... nu existăm, se pare numai că existăm".

Ranevscaia şi Gaev sunt proprietarii unei moşii „cum nu este alta mai frumoasă pe lume", după cum spune Lopahin, alt personagiu din piesă. Frumuseţea acestei moşii încântătoare constă într'o poetică livadă de vişini. Din nechibzuinţă şi dintr'o neînţelegere totală a situaţiilor reale, proprietarii au adus moşia într'o stare de plâns; vânzarea la mezat nu mai poate fi înlăturată. Negustorul Lopahin, fiu de ţăran îmbogăţit, prieten al familiei, încearcă să deschidă ochii proprietarilor şi, arătându-le catastrofa ce-i aşteaptă, le propune tot felul de soluţii salvatoare şi îi îndeamnă să se gândească la nenorocirea care-i paşte. Dar Ranevscaia şi Gaev trăiesc într'o lume de iluzii. Gaev se pierde în nişte proiecte fantastice. Şi el şi sora lui varsă şiroaie de lacrimi la gândul că s'ar putea să piardă livada de vişini, fără de care sunt convinşi că nu ar putea trăi. Dar lucrurile îşi urmează cursul: vânzarea la mezat are loc şi Lopahin cumpără chiar el moşia. După ce se consumă nenorocirea, vedem însă că nu se întâmplă nicio dramă deosebită cu Ranevscaia şi Gaev. Ranevscaia se întoarce la Paris, la „dragostea" ei absurdă, la care s'ar fi întors oricum, cu toate afirmaţiile ei că nu poate trăi fără patrie şi fără livada de vişini. Gaev se împacă şi el cu cele întâmplate. „Drama îngrozitoare" se dovedeşte a nu fi deloc dramă pentru eroii ei, pentru simplul motiv că asemenea oameni nu pot lua nimic în serios, nu pot da un sens dramatic vieţii. Iată temelia de vodevil a piesei.

Livada de vişini joacă în pisă un rol important şi multilateral. In primul rând, ea simbolizează poezia vieţii vechi, acea poezie a „cuiburilor de nobili", pe care, cu atâta acuitate, Cehov o simţea sleită, perimată. Şi tânăra Ania, fiica doamnei Ranevscaia, adică moştenitoarea directă a poeziei „cuiburilor de nobili" — poezie care demult îşi trăise traiul — şi urmaşă a Lizei Calitina [1]) şi a Tatianei Larina [2]), îşi ia, în chip vesel, tineresc şi voios, rămas bun dela toată această frumuseţe învechită, moartă, goală de orice fel de conţinut. Studentul Petia Trofimov o ajută la maturizarea ei spirituală, la stabilirea raportului ei cu trecutul, prezentul şi viitorul patriei. El deschide ochii Aniei asupra tuturor laturilor întunecate, înfiorătoare, pe care le ascundea poezia culturii boiereşti.

„— Gândeşte-te numai, Ania, — îi spune el tinerei fete, care-l ascultă cu sete, — că bunicul dumitale, străbunicul şi toţi strămoşii dumitale au fost boieri, stăpâni peste robi, peste suflete vii. Nu simţi cum sufletele astea te privesc din fiecare vişină din livadă, din fiecare frunză, din fiecare trunchi ? Nu le auzi glasurile ?... Aţi fost stăpâni peste suflete vii şi asta v'a stricat într'atât pe toţi care au trăit înainte şi care trăiţi şi acum, încât nici mama dumitale, nici dumneata, nici unchiul dumitale, nu vă mai daţi seama că trăiţi pe datorie, pe spinarea altora, pe socoteala acelora pe care nu-i lăsaţi măcar să vă intre în casă... Vezi, e atât de limpede că, pentru a începe să trăieşti cu adevărat, trebuie mai întâi să-ţi răscumperi trecutul, să isprăveşti cu el..."

S'o încheie cu trecutul! Aceasta constituie ideia centrală a piesei.

Trofimov o îndeamnă pe Ania să se avânte spre frumuseţea viitorului :

„— Eu presimt fericirea, Ania, o văd de pe acum... Iată fericirea, uite-o că vine ! Se apropie mult, tot mai mult, îi şi aud paşii ! Şi chiar dacă noi nu o vom vedea, nu o vom cunoaşte, n'are nicio importanţă... O vor vedea alţii !"

Intâlnim din nou cunoscutul motiv cehovian : apropierea fericirii. Dar s'ar putea oare s'o aducă cu sine Lopahin, omul de afaceri ? Astfel prezentau vulgarizatorii tema piesei.

Ce fel de frumuseţe poate aduce Lopahin ? El va tăia minunata livadă şi va aduce o puzderie de vilegiaturişti. Odată cu venirea lui, proza banală a vieţii burgheze va cotropi totul, o proză care sleieşte orice frumuseţe şi o taie dela rădăcină ! După cum îl caracterizează Petia Trofimov, Lopahin este „o fiară de pradă, care înghite tot ce-i iese în cale". „Inghite" astfel şi frumuseţea livezii de vişini. Lopahin este necesar pentru „schimbul de materii" — spune Petia Trofimov —pentru îndeplinirea unui rol social de scurtă durată, acela de a contribui la distrugerea, la „înghiţirea" a tot ce şi-a trăit traiul.

---

[1]) Eroina romanului „Un cuib de nobili" de I. S. Turgheniev. (N. trad.)

[2]) Eroina romanului în versuri „Evgheni Oneghin" de A. S. Puşchin. (N. trad.)

Nu, viitorul nu este al lui Lopahin!

„Livada de vișini" este o piesă despre trecutul, prezentul și viitorul patriei. Viitorul ne este înfățișat sub forma unei livezi de o frumusețe nemaiîntâlnită.

„— Toată Rusia e livada noastră! — spune Trofimov în actul al doilea, iar în actul final, Ania repetă și ea:

„— Vom sădi o livadă nouă, mai frumoasă decât asta..."

Imaginea frumuseții *patriei însăși* ni se înfățișează limpede înaintea ochilor.

Oameni de teapa lui Gaev și a Ranevscaiei sunt nedemni de frumusețea viitorului; ei nu sunt demni nici măcar de frumusețea trecutului care moare. Descendenți mărunți, cu totul degenerați, nu sunt nici măcar epigonii culturii trecutului, ci pur și simplu niște stafii caraghioase.

«Iat-o pe plângăreața Ranevscaia și pe ceilalți foști proprietari ai „Livezii de vișini"! — scria Gorchi. — Sunt egoiști ca niște copii și vlăguiți ca niște bătrâni. N'au murit la timp și se tânguie, nevăzând nimic în jurul lor, neînțelegând nimic; niște paraziți, lipsiți de puterea de a se prinde din nou de viață!» Ce străini sunt ei cu nimicnicia lor și Lopahin cu proza lui de farmecul gingaș al livezii de vișini, de poezia vieții!

Vor veni oameni care vor fi demni de toată frumusețea pământului natal. Ei vor purifica, vor răscumpăra tot trecutul și vor transforma întreaga patrie într'o livadă feerică, înfloritoare. Simțim că Ania va fi alături de ei.

Iată conținutul poetic al acestei piese pline de înțelepciune, al celei mai luminoase și optimiste dintre operele lui Cehov.

Autorul ei voia ca, pe scena Teatrului de Artă, spectacolul să se desfășoare în tonul optimist în care scrisese piesa. Voia ca lumea meschină, „fantomatică", a Gaevilor și Ranevschilor, să stârnească în sală un râs nestăpânit; cerea ca rolul doamnei Ranevscaia să fie neapărat jucat de o „bătrână comică" și dorea ca publicul să simtă limpede accentul de vodevil al tuturor suferințelor eroilor plângăreți, al tuturor lacrimilor ce le varsă.

Intreaga piesă e pătrunsă de atmosfera unui luminos rămas bun dela viața care dispare, dela tot ce era bun sau rău în ea și a unui salut, plin de bucurie, adresat elementului nou, tânăr...

Aceeaș atmosferă o regăsim și în nuvela „Logodnica", scrisă în același an cu „Livada de vișini", adică în 1903, și care, prin temă și motive, reprezintă în parte o variantă a „Livezii de vișini". Ania și Petia Trofimov, perechea pe care o întâlnim în „Livada de vișini", corespund cu Nadia și Sașa, perechea din „Logodnica". Intre Nadia și Sașa există aceleași raporturi ca între Ania și Petia. „Veșnicul student", care a petrecut aproape cincisprezece ani în școala de pictură, fire originală de ghinionist, Sașa este numai o figură episodică, „în trecere" prin viața Nadiei. Cu toate acestea, el o ajută să se înțeleagă pe sine și, datorită influenței lui, Nadia rupe logodna ei cu un om cu mentalitate filistină și, cu puțin înainte de cununie fuge în capitală, ca să scape de familie, de atmosfera ei înnăbușitoare, de platitudine și de jalnica „fericire", pășind la lupta pentru un viitor minunat.

Mai târziu, după ce Nadia se avântă cu totul în această luptă, în viaţa adevărată, Saşa îi pare, ca şi înainte, simpatic, cinstit, curat sufleteşte, dar nicidecum la fel de inteligent şi cu vederi atât de înaintate cum îi păruse altădată. După un timp destul de îndelungat, în care nu s'au văzut, Saşa îi face impresia unui om „şters, provincial" şi toată „prietenia ei cu Saşa îi pare ceva plăcut, dar făcând parte dintr'un trecut tare îndepărtat!" Tot astfel îi va părea şi Aniei prietenia ei cu Petia.

Ca şi „Livada de vişini", „Logodnica" este pătrunsă de visul înfloririi apropiate a patriei. Intocmai ca şi eroii din „Livada de vişini", eroii povestirii presimt apropierea vremii în care pe pământul patriei nu vor mai rămâne oraşe „provinciale", posomorîte; „totul se va răsturna cu fundul în sus şi apoi totul se va schimba, ca prin farmec. Şi, atunci, aici vor fi clădiri măreţe, frumoase, grădini minunate, jocuri de apă nemaivăzute şi oameni deosebiţi".

Şi cu ce motiv voios, primăvăratic, se termină „Logodnica"!

După o lungă absenţă, Nadia se întoarce, pentru câteva zile, în oraşul ei natal. „Se plimba prin grădină şi pe străzi, se uita la case şi la gardurile cenuşii şi i se părea că, în oraş, totul îmbătrânise demult, îşi trăise traiul şi aştepta sfârşitul sau, poate, începutul a ceva tânăr, proaspăt. O, de ar veni cât de curând viaţa aceea nouă, luminoasă, în care îţi vei putea privi cu îndrăzneală soarta drept în faţă, când vei fi conştient că dreptatea e de partea ta, când vei putea fi vesel, liber! Şi, mai curând sau mai târziu, o astfel de viaţă va veni cu siguranţă!... In faţa Nadiei se aşternea o viaţă nouă, cu zări nemărginite, şi această viaţă, încă nelămurită, plină de taine, o ademenea, o chema..."

Cititorul sau spectatorul înţelegea limpede ceeace Anton Pavlovici nu putea spune răspicat din pricina cenzurii, anume că atât Ania, cât şi Nadia, plecau la lupta revoluţionară pentru libertatea şi fericirea patriei. V. V. Veresaev spune în amintirile sale că, după ce Anton Pavlovici a citit „Logodnica" la Gorchi acasă, s'a iscat o uşoară controversă: la observaţia lui Veresaev că „nu în felul acesta pleacă o fată la lupta revoluţionară", Cehov a răspuns: „Căile care duc într'acolo sunt felurite!"

Cititorul nu putea să nu înţeleagă că avea în faţa sa întruchiparea minunată a unei fete ruse, care apucase calea luptei pentru a-şi schimba viaţa, pentru a transforma patria întreagă într'o grădină înflorită.

„Principalul este să transformi viaţa! Restul nu mai are importanţă!" — spune Saşa.

Intocmai ca şi eroilor săi, şi lui Cehov i se părea că „totul îmbătrânise demult, îşi trăise traiul" şi că totul nu făcea decât să aştepte „începutul a ceva nou, proaspăt". Şi îşi lua rămas bun dela trecut cu o bucurie plină de tinereţe.

„— Adio, viaţă veche!" — răsună în finalul din „Livada de vişini" vocea tânără a Aniei, glasul tinerei Rusii, glasul lui Cehov.

Chipul Aniei şi acel al Nadiei se contopesc în imaginea fermecătoare a tinereţii patriei.

„— Fii bine venită, viață nouă!"

Aceste cuvinte care răsună în „Livada de vișini" au fost ultimele cuvinte ale lui Cehov, cuvinte de avânt tineresc cu adevărat pușchinian, plin de bucurie, adresat zilei de mâine a patriei, zilei libertății, gloriei și fericirii ei.

V. ERMILOV

LUCRĂRI
INCLUSE DE A. P. CEHOV
ÎN CULEGEREA DE „OPERE“

OGLINDA CARE ARATĂ STRÂMB

POVESTIRE DE SARBĂTORI

Am intrat cu nevastă-mea în salon. Încăperea mirosea a mușchi și a igrasie. Când am luminat pereții, care de un veac nu mai cunoscuseră decât bezna, mii de șoareci și guzgani au prins a fugi care'ncotro. Am tras ușa în urma noastră și ușoara adiere stârnită a făcut să foșnească hârtiile ce zăceau maldăr prin unghere. Apropiindu-ne cu lumânarea, am văzut că erau manuscripte vechi și gravuri medievale. Pe pereții înverziți de vreme, atârnau portretele strămoșilor. Privirea lor trufașă, aspră, părea să-mi spună :

— Ar trebui să-ți rupem urechile, băiete !

Pașii noștri răsunau în toată casa. Și tusea mea trezea același ecou care trebuie să fi răspuns odinioară și strămoșilor mei...

Vântul gemea și urla. In hornul căminului părea că plânge cineva, și'n plânsul acela era ceva deznădăjduit. Picături mari de ploaie răpăiau pe geamurile întunecate, care-și pierduseră luciul, și răpăiala lor te umplea de jale.

— Ei, strămoșilor, strămoșilor ! — am oftat eu cu tâlc. — Dacă aș ști să mânuiesc condeiul, câte n'aș scrie, privindu-vă portretele ! Când te gândești că fiecare dintre bătrânii aceștia a fost odată tânăr și că fiecare din ei, bărbat sau femeie, a trăit un întreg roman !... și încă ce roman ! Iată bunăoară bătrânica

asta, străbunica mea : așa cum e, urâtă, slută chiar, își are și ea povestea ei — o poveste cât se poate de interesantă... Vezi oglinda care atârnă în colțul acela ? — am întrebat-o pe nevastă-mea.

Și i-am arătat o oglindă mare, cu ramă de bronz înnegrită, atârnată în ungherul cel mai apropiat de portretul străbunicii mele.

— Oglinda aceasta are puteri vrăjite : a dus-o la pieire pe străbunica mea, care o plătise cu bani grei și care nu s'a mai despărțit de ea, cât a trăit. Se privea zi și noapte, se privea neîncetat, chiar și când mânca sau bea. Când se culca, o lua alături în pat, iar când i-a sunat ceasul, a rugat să-i fie pusă în sicriu. Dorința ei n'a fost însă împlinită, fiindcă oglinda n'a încăput acolo.

— Era atât de cochetă ? — m'a întrebat nevastă-mea.

— Poate. Dar mai erau și alte oglinzi. Dece i-o fi plăcut atât de mult tocmai asta, și nu alta ? Avea doar oglinzi mai bune. Nu, draga mea, aici se ascunde o taină mare. Asta-i sigur. Oamenii povestesc că în oglindă ar sălășlui un duh necurat și că străbunica avea o slăbiciune pentru diavoli. Bineînțeles că toate astea sunt prostii, dar rămâne totuși neîndoielnic că oglinda cu ramă de bronz are o putere tainică.

Am șters ușor praful de pe oglindă, m'am uitat în ea și m'am pornit pe un râs cu hohote. Râsul meu a trezit un ecou înfundat. Oglinda arăta strâmb, așa că fața mea se schimonosise caraghios : nasul mi se mutase pe obrazul stîng, iar bărbia mi se despicase în două și trăgea într'o parte.

— Ciudate gusturi mai avea străbunica mea ! — am bâiguit eu.

Nevastă-mea s'a apropiat șovăitoare de oglindă și s'a privit. Atunci s'a petrecut ceva înfricoșător. A îngălbenit, a început să tremure din toate mădularele și a dat un țipăt. Sfeșnicul i-a scăpat din mâini, s'a rostogolit pe parchet și lumânarea s'a stins. Ne-a învăluit întunericul. In aceeași clipă am auzit prăbușindu-se ceva greu : era nevastă-mea care își pierduse cunoștința.

Vântul a prins să geamă şi mai jalnic, guzganii să alerge din nou şi şoarecii să foşnească prin hârtii. Şi când s'a mai desprins un oblon şi s'a prăbuşit în grădină, părul mi s'a făcut măciucă. In fereastră s'a arătat luna...

M'am aplecat, am ridicat-o pe nevastă-mea şi am scos-o pe braţe din sanctuarul strămoşilor. Nu s'a trezit decât a doua zi spre seară.

— Oglinda ! Daţi-mi oglinda ! — a strigat ea îndată ce şi-a revenit în simţiri. — Unde-i oglinda ?

O săptămână întreagă n'a băut , n'a mâncat şi n'a dormit, rugându-se într'una să i se aducă oglinda. Plângea cu hohote, îşi zmulgea părul din cap, nu-şi găsea loc şi, în cele din urmă, după ce doctorul mi-a spus că ar putea să moară de inaniţie şi că starea ei e cât se poate de îngrijorătoare, mi-am biruit frica, am coborît din nou la etajul de jos şi i-am adus oglinda străbunicii. Cum a văzut-o, a început să râdă de bucurie, a apucat-o nerăbdătoare, a sărutat-o şi şi-a afundat privirea în ea.

Şi iată că de atunci au trecut mai bine de zece ani, şi nevastă-mea tot se mai uită în oglindă, fără să-şi poată desprinde nicio clipă privirea de pe ea.

— Eu sunt oare ? — şopteşte ea, şi pe faţă i se răspândeşte o gingaşă îmbujorare şi o expresie de fericire şi de extaz. — Da, eu sunt ! Toate celelalte oglinzi mint ! Şi lumea minte, şi bărbatul meu minte ! Dacă m-aş fi văzut mai devreme, dacă aş fi ştiut cum arăt în realitate, nu m'aş fi măritat cu omul acesta ! Nu e demn de mine ! La picioarele mele ar trebui să cadă cei mai minunaţi, cei mai nobili cavaleri !...

Intr'o zi, stând în spatele nevestei mele şi uitându-mă din întâmplare în oglindă, am descoperit înfricoşătoarea taină. Oglinda arăta o femeie de o frumuseţe răpitoare, cum nu mai văzusem niciodată în viaţă. Era o minune a firii, o desăvârşită îmbinare de frumuseţe, de graţie şi de feminitate. Dar cum ? Ce se întâmplase ? Dece oare nevastă-mea, atât de urâtă şi lipsită de farmec, părea în oglindă minunată ? Dece ?

Fiindcă, arătând strâmb, oglinda trăsese în toate părţile faţa ei hâdă şi în urma acestei totale răvăşiri a trăsăturilor, chipul i se făcuse din întâmplare dumnezeesc. Minus cu minus dăduse plus.

Şi acum, amândoi, nevastă-mea şi cu mine, stăm în faţa oglinzii şi ne privim în ea, fără să ne putem desprinde măcar o clipă privirea din apele ei : nasul mi s'a deplasat pe obrazul stâng, bărbia mi-e despicată în două şi trage într'o parte, dar chipul nevestei mele este fermecător şi eu mă simt cuprins de o patimă îndârjită, nebună.

— Ha-ha ha ! — râd eu sălbatec.

Iar nevastă-mea şopteşte cu glas pierdut, abia auzit :

— Ce minunată sunt !

BUCURIE

ERA douăsprezece noaptea.

Înfierbântat la culme, cu părul vâlvoi, Mitia Culdarov dădu buzna în locuinţa părinţilor săi şi începu să se plimbe ca un zănatic prin toate încăperile. Bătrânii tocmai se culcau. Întinsă în pat, soră-sa isprăvea de citit ultima pagină a unui roman. Fraţii lui, elevi de liceu, dormeau.

— De unde vii, ce-i cu tine ? — se mirară părinţii.

— Nu mă mai întrebaţi ! Mi s'a întâmplat un lucru neaşteptat ! Dar absolut neaşteptat ! E... e formidabil !

Mitia se porni pe un râs cu hohote şi se trânti într'un jilţ, nemaifiind în stare să se ţină pe picioare de bucurie.

— E de necrezut ! Nici nu vă puteţi închipui ! Ia uitaţi-vă !

Soră-sa sări din pat şi, aruncându-şi pătura pe umeri, se apropie de el. Liceenii se treziră şi ei.

— Ce-i cu tine ? Dece eşti în halul ăsta ?

— De bucurie, mamă ! Acum mă ştie toată Rusia ! Toată ! Până astăzi, numai voi ştiaţi că pe lumea asta există un arhivar cu numele de Dmitri Culdarov. Acum însă o ştie toată Rusia ! Mamă ! Doamne !

Mitia sări în picioare, începu din nou să alerge prin toate încăperile, apoi se aşeză din nou.

— Dar ce s'a întâmplat ? Vorbeşte odată omeneşte !

— Voi trăiţi ca nişte sălbătăciuni ! Nu citiţi gazetele, puţin vă pasă de ce scrie în ele ! Dar în gazete se găsesc atâtea lucruri de seamă ! Cum se întâmplă ceva, deîndată se şi află ; nimic nu rămâne neştiut ! Sunt în culmea fericirii ! Doamne ! Când te gândeşti că gazetele, care nu vorbesc decât despre oamenii celebri, au scris astăzi şi despre mine !

— Nu mai spune ! Unde ?

Tatăl său îngălbeni. Maică-sa se întoarse spre icoane şi-şi făcu semnul crucii. Elevii de liceu săriră ca arşi şi se apropiară de fratele lor mai mare, aşa cum erau, în cămăşi scurte de noapte.

— Da ! S'a scris despre mine ! Acum mă ştie toată Rusia ! Mamă, pune bine ziarul ăsta şi păstrează-l ca amintire. Să-l mai citim din când în când. Ia priviţi ! Mitia scoase din buzunar un ziar, îl întinse tatălui său şi arătă cu degetul câteva rânduri însemnate cu creion albastru.

— Citeşte !

Tatăl îşi puse ochelarii.

— Ei hai, citeşte odată !

Mama îşi mai întoarse iar privirea spre icoane şi-şi mai făcu odată cruce. Tatăl îşi drese glasul şi începu să citească :

„In ziua de 29 Decembrie, la orele unsprezece seara, arhivarul Dmitri Culdarov...

— Vedeţi, vedeţi ? Mai departe !

— ...arhivarul Dmitri Culdarov, ieşind din berăria de pe strada Malaia Bronnaia, din casa Çozihin, şi aflîndu-se în stare de ebrietate...

— Eram cu Semion Petrovici... Totul e descris până în cele mai mici amănunte ! Citeşte mai departe ! Ascultaţi !

— ...şi aflându-se în stare de ebrietate, a alunecat şi a căzut sub calul birjarului Ivan Drotov, ţăran din satul Durâchina, judeţul Iuhnov, care tocmai oprise acolo. Speriindu-se, calul a sărit peste Culdarov, lovindu-l şi a pornit apoi în goană, trăgând după el sania în care se afla Stepan Lucov, negustor de rangul doi din Moscova ; calul abia a putut fi oprit de nişte portari. Culdarov, care îşi pierduse cunoştinţa,

a fost dus la comisariatul de poliție și cercetat de medic. Lovitura pe care o primise în ceafă...

— M-a lovit huluba, tată. Mai departe, citește mai departe!

— ...pe care o primise în ceafă, a fost declarată ușoară. Drept care s'a încheiat un proces verbal. Accidentatul a primit îngrijiri medicale..."

— Mi-au spus să-mi pun mereu apă rece la ceafă. Ei, ați citit? Ce ziceți? O să se ducă vestea în toată Rusia! Dați gazeta încoace!

Mitia apucă ziarul, îl împături și-l băgă în buzunar.

— Dau o fugă până la Macarovi, să le arăt și lor Trebuie să le spun și Ivaniţchilor, Nataliei Ivanovna, lui Anisim Vasilici... Am șters-o! La revedere!

Mitia își puse pe cap șapca cu cocardă și, nemaiîncăpându-și în piele de bucurie, se repezi triumfător în stradă.

LA FRIZER

E dimineaţă. Nu-s încă nici ceasurile şapte, şi Macar Cuzmici Bleostchin şi-a şi deschis frizeria. Nespălat, soios, dar îmbrăcat ca un fante, Macar Cuzmici, un tânăr de vreo douăzeci şi trei de ani, deretică de zor. La drept vorbind, nu prea are ce deretica, dar a asudat trebăluind. Când şterge cu cârpa, când râcâie cu unghia, când ocheşte pe perete o ploşniţă şi o dă jos.

Frizeria e mică, îngustă, prăpădită. Pereţii de scândură sunt acoperiţi cu un tapet ce-ţi aminteşte o cămaşă de surugiu decolorată de soare. Intre cele două ferestre cu geamuri murdare, lăcrămânde, se află o uşă subţire, firavă, scârţâitoare, deasupra căreia spânzură un clopoţel înverzit de umezeală, care tresare dela sine din când în când, fără pricină, scoţând un clinchet bolnav. Dacă te uiţi în oglinda agăţată pe unul din pereţi, te vezi cu un cap lungit, scâlciat din toate părţile în chipul cel mai nemilos. In faţa acestei oglinzi sunt raşi şi tunşi clienţii. Pe o măsuţă la fel de nespălată şi de soioasă ca şi Macar Cuzmici, se află expus tot dichisul : piepteni, foarfeci, brice, briantină de o copeică, pudră de o copeică şi colonie — generos botezată cu apă — tot de o copeică. Dealtfel, întreaga frizerie nu face mai mult de cincisprezece copeici.

Deasupra uşii tresare clopoţelul bolnav şi în frize-

rie intră un bărbat mai în vârstă, îmbrăcat cu un cojoc largăsit şi cu pâslari în picioare. Capul şi gâtul îi sunt înfofolite cu un şal de femeie.

Este Erast Ivanâci Iagodov, naşul lui Macar Cuzmici. Pe timpuri, a fost paznic la conservator ; acum stă lângă Iazul Roşu şi face pe lăcătuşul.

— Bună ziua, Macaruşca, dragul meu ! — îi spuse el lui Macar Cuzmici, care continuă să deretice cu înfrigurare.

Naşul şi finul se îmbrăţişează. Iagodov îşi scoate şalul de pe cap, face semnul crucii şi se aşează.

— Tare-i departe ! — spune el gemând. — Ce-i glumă ? Dela Iazul Roşu până la Bariera Calujscaia.

— Ce mai faci ?

— Fiac rău, măi frate. M'au apucat frigurile.

— Ce vorbeşti ! Frigurile !?

— Da, frigurile. Am zăcut vreo lună de zile, de credeam că dau ortul popii. M'am şi împărtăşit. Acum îmi cade părul. Doctorul mi-a spus să mă tund. Zice că o să-mi crească păr nou, sănătos, Aşa că m'am gândit : hai la Macar. Decât să mă duc la altul, mai bine la unul care mi-e rudă. Işi va da mai multă osteneală şi nici nu-mi va lua bani. E drept că-i cam departe, dar ce să-i faci ! Să zicem c'am făcut o plimbare.

— Cu multă plăcere. Te rog !

Macar Cuzmici arată spre scaun, înclinându-se uşor. Iagodov ia loc, se priveşte în oglindă şi pare mulţumit de ceeace vede : în oglindă i se înfăţişează o mutră strâmbă, cu buze de calmuc, cu nas turtit, lătăreţ, şi cu ochi bulbucaţi, cocoţaţi pe frunte. Macar Cuzmici acoperă umerii clientului său cu un cearşaf alb, plin de pete galbene, şi începe să ţăcăne din foarfeci.

— Vasăzică îţi tai părul de tot, până la piele ! — spune el.

— Bine înţeles. Fă-mă ca un tătar, ca o ghiulea. Să vezi pe urmă ce păr des o să-mi crească.

— Mătuşa ce face ?

— E bine, o duce şi ea cum poate. Acum câteva zile a fost la maioreasă, la o naştere. A căpătat o rublă.

— Aşa ? O rublă ? Ţine-ţi puţin urechea, te rog !

— Uite că o ţin... Vezi să nu mă tai. Aoleu, mă doare! Mă tragi de păr.

— Nu-i nimic. Fără asta nu se poate în meseria noastră. Şi Anna Erastovna ce face?

— Fiică-mea? Bine; zburdă într'una. Săptămâna trecută, miercuri, am logodit-o cu Şeichin. Dece n'ai venit?

Foarfecele încetează să mai clănţăne. Macar Cuzmici lasă mâna jos şi întreabă speriat:

— Pe cine aţi logodit?

— Pe Anna.

— Cum aşa? Cu cine?

— Cu Şeichin, Procofi Petrovici. Mătuşă-sa e iconoamă în strada Zlatoustencaia. E o femeie foarte cumsecade. Bineînţeles că suntem bucuroşi cu toţii, slavă domnului. Peste o săptămână facem nunta. Vino şi tu, să chefuim împreună.

— Da' cum aşa, Erast Ivanâci? — spune Macar Cuzmici, uluit, galben la faţă şi ridicând din umeri. — Asta nu se poate! Nu... nu se poate cu niciun chip! Doar Anna Erastovna... doar eu... am... avut sentimente pentru ea, şi voiam... Cum aşa?

— Iac'aşa. Am logodit-o şi basta. E un om de treabă.

Pe faţa lui Macar Cuzmici răsar broboane de sudoare rece. Pune foarfecele pe masă şi începe să-şi frece nasul cu pumnul.

— Eu aveam de gând... — bâiguie el. — Asta nu se poate, Erast Ivanâci! Sunt... sunt amorezat şi... i-am făcut declaraţia din tot sufletul... Şi mătuşa mi-a făgăduit. Pe dumneata te-am stimat întotdeauna ca pe un părinte... te tund întotdeauna gratis. Ţi-am făcut întotdeauna servicii şi când a murit tata, ai luat un divan şi zece ruble în bani şi nu mi le-ai mai dat înapoi. Iţi aduci aminte?

— Cum de nu! Imi aduc aminte. Dar ce, tu eşti de'nsurat, Macar? Asta se chiamă om de'nsurat? N'ai nici bani, nici slujbă. Şi meseria ta e un fleac...

— Parcă Şeichin e bogat?

— Şeichin e membru într'un artel. A depus ca garanţie o mie cinci sute de ruble. Aşa, măi frate... Da'

acum, oricât am vorbi, tot una-i : treaba s'a făcut. Inapoi nu ne mai putem întoarce. Caută-ţi altă logodnică, Macaruşca... Doar nu s'a isprăvit lumea cu ea. Hai, tunde-mă ! Ce stai ?

Macar Cuzmici tace şi stă nemişcat, apoi scoate din buzunar o batistă şi începe să plângă.

— Ei, da' ce-i cu tine ! Lasă ! — caută să-l îmbuneze Erast Ivanâci. — Uite cum plânge, parcă ar fi o muiere ! Isprăveşte-mi capul, şi pe urmă poţi să scânceşti cât vrei. Hai, ia foarfecele !

Macar Cuzmici ia foarfecele, le priveşte câteva clipe fără rost, apoi le scapă pe masă. Mâinile îi tremură.

— Nu pot ! — spune el. — Nu pot acum, nu mai am putere ! Sunt un om nenorocit ! Şi ea e nenorocită ! Ne iubeam, ne-am legat cu jurământ şi oamenii răi ne-au despărţit fără nicio milă. Pleacă, Erast Ivanâci ! Să nu te mai văd.

— Atunci mă întorc mâine, Macaruşca. Ai să mă isprăveşti de tuns mâine.

— Bine.

— Hai, linişteşte-te ; mâine am să vin cât mai devreme.

Cu capul tuns până la piele numai pe jumătate Erast Ivanâci aduce cu un ocnaş. Nu-i prea vine la îndemână să plece aşa, dar n'are încotro. Işi îmbrobodeşte capul şi gâtul cu şalul şi iese din frizerie. Rămas singur, Macar Cuzmici se lasă pe scaun şi continuă să plângă încet.

A doua zi dis-de-dimineaţă, Erast Ivanâci se înfiinţează iar.

— Ce doriţi ? — îl întreabă cu răceală Macar Cuzmici.

— Am venit să-mi isprăveşti tunsul, Macaruşca. A mai rămas jumătate de cap.

— Daţi-mi banii înainte, vă rog. Eu nu tund pe gratis.

Erast Ivanâci iese fără să rostească un cuvânt. Umblă şi astăzi cu o jumătate de cap tunsă şi cu cealaltă lăţoasă. Socoteşte că a te tunde pe bani e un lux, şi aşteaptă ca părul tuns să-i crească şi să-i ajungă din urmă laţele. Aşa s'a dus şi la nuntă.

TRIUMFUL ÎNVINGĂTORULUI

POVESTIREA UNUI FOST ARHIVAR

IN vinerea săptămânii de lăsata secului, s'au dus cu toţii la Alexei Ivanâci Cozulin, să mănânce blinele. Sigur că nu-l cunoaşteţi pe Cozulin şi pentru dumneavoastră el nu înseamnă nimic, e un zero, dar pentru noi ăştia, care nu plutim în înălţimi siderale, e un om mare, atotputernic şi de o adâncă înţelepciune. Care via să zică, s'au dus la el toţi cei ce alcătuiau — ca să zic aşa — piedestalul lui. M'am dus şi eu cu tata.

Blinelele erau ceva ce nu s'a pomenit, cum nici nu pot să vă exprim, domnul meu : crescute, afânate, rumene. Luai una, o înfulecai, după ce întingeai cu ea în untul topit, fierbinte, şi dracu' ştie cum se făcea, dar următoarea îţi nimerea singură în gură. Ca detalii, ornamente şi accesorii, aveam smântână, icre proaspete, somon şi parmezan ras. Vinul şi votca curgeau în valuri. După blinele, am mâncat o ciorbă de nisetru, iar după ciorbă, potârnichi cu sos. Ne-am îndopat în aşa hal, că tata şi-a descheiat pe furiş nasturii de pe burtă şi, ca nimeni să nu bage de seamă acest liberalism, s'a acoperit cu şervetul. Cu dreptul lui de şef al nostru, căruia totul îi era îngăduit, Alexei Ivanâci şi-a descheiat şi jiletca şi cămaşa. După masă, fără să ne ridicăm de pe locurile noastre, am aprins — cu învoirea şefului — ţigări de foi şi am început să sporovăim. Mai bine zis noi ascultam şi ex-

celenţa sa Alexei Ivanâci vorbea. Subiectele erau mai mult cu caracter umoristic, aşa, ca de lăsata secului... Şeful povestea, povestea şi căuta să fie şi spiritual. Nu ştiu dacă spunea ceva cu adevărat hazliu, dar îmi aduc aminte că tata mă tot înghiontea şoptindu-mi :

— Râzi !

Deschideam larg gura şi râdeam. La un moment dat, tot silindu-mă să râd, am scos chiar un fel de scheunat, care a atras asupra mea atenţia tuturor.

— Aşa, aşa ! —mi-a şoptit tata. — Eşti băiat de ispravă ! Se uită şeful la tine şi râde... Asta-i bine ; poate să-ţi dea un loc de ajutor de împiegat !

— M-da ! — a spus, după multe altele, Cozulin, şeful nostru, gâfâind de îmbuibare. — Stau, mănânci blinele, mă îndop cu icre proaspete, îmi mai dezmierd din când în când nevestica cea nurlie... Iar fetele mele sunt atât de frumoase, că nu numai nişte nenorociţi ca voi, dar chiar prinţii şi conţii nu-şi mai pot lua ochii dela ele şi oftează. Dar casa mea ce cusur are ? He-he-he... Asta-i ! Să nu cârtiţi şi să nu vă tânguiţi nici voi, cât timp n'aţi ajuns până la capătul vieţii. Câte nu se pot întâmpla ! Te trezeşti cu fel de fel de schimbări... Să zicem că azi nu însemni nimic, că eşti un zero, un firicel de praf... o furnică nenorocită. Ei şi ? Ca mâine poate să-ţi vină şi ţie rândul să prinzi soarta de moţ, ca să zic aşa, să ajungi să porunceşti altora ! Da, da, în viaţă se întâmplă fel de fel de minunăţii !

Alexei Ivanâci a tăcut o clipă, a clătinat din cap şi a urmat :

— Ei, pe timpuri nu era aşa !... Doamne dumnezeule ! Mai să nu-ţi vină să crezi. Umblai fără ghete, cu pantalonii rupţi, tremurai într'una, ţi-era frică de orice... Pentru o rublă, se întâmpla să munceşti şi câte două săptămâni. Şi rubla aia nu ţi se dădea nici ea aşa... omeneşte ! Nu ! O mototoleau şi ţi-o aruncau în faţă : na, crapă ! Oricine putea să te strivească, să te calce în picioare, să-ţi dea din senin cu ceva în cap... Oricine putea să te batjocorească... Te duceai cu vreo hârtie la şef şi vedeai în pragul uşii un cotei. Te apropiai de javră şi o apucai de labă, ca şi cum i-ai fi

spus : iartă-mă că am trecut pe lângă tine. Bună dimineaţa ! Iar ea mârâia la tine : r-r-r... Portarul te împungea cu cotul, şi tu îi spuneai : „N-am bani mărunţi, Ivan Potapâci... iartă-mă !“ Dar mai mult decât dela toţi, am suferit şi am înghiţit fel de fel de batjocuri dela scrumbia iasta afumată, dela crocodilul ăsta pe care-l vedeţi colo... Da, da, dela acest Curiţân care acum face pe mieluşelul !

Şi Alexei Ivanâci a arătat spre un bătrânel mărunt şi gârbovit care şedea lângă tatăl meu. Bătrânelul clipea din ochii lui obosiţi şi fuma în silă o ţigară de foi. Nu avea obiceiul să fumeze, dar când vreun superior îi oferea o ţigară, socotea necuviincios să refuze. Văzând degetul şefului îndreptat spre el, s'a fâstâcit cumplit şi a început să se frământe pe scaun.

— Mult am mai pătimit eu din pricina mieluşelului ăsta ! — continuă Cozulin. — La dânsul mi-am făcut ucenicia. Când m'am dus la el, eram un băieţandru sfios, care abia îndrăzneam să-mi ridic ochii din pământ. Şi, mamă-doamne, ce zile fripte mi-a mai făcut !... Orice cuvânt al lui era ca un cuţit, orice privire ca un glonte în piept. Acum, uitaţi-vă la el : parcă-i un vierme nenorocit. Dar ia să-l fi văzut atunci ! Curat Neptun ! Cerurile se deschideau înaintea lui ! Mult m'a mai chinuit ! Scriam pentru el, alergam după plăcinte, îi ascuţeam penele, îi duceam băbăţia de soacră pe la teatre. Ii făceam tot felul de servicii. M'am învăţat să trag şi tutun pe nas ! M-da... Şi tot din pricina lui. Fiindcă trebuia să port mereu tabachera la mine, pentru cazul că mi-ar cere o priză. Iţi aduci aminte, Curiţân ? Odată, răposata maică-mea s'a dus la el şi l-a rugat să-i învoiască fiul, adică pe mine, pe două zile, ca să mă duc la o mătuşe, pentru o împărţire de moştenire. Cum s'a mai stropşit la ea ! I s'au făcut ochii ca nişte roţi şi a început să răcnească : „Fii-tu e un trântor, un panazit. Aşa îl creşti, toanto ?... Am să-l dau în judecată !“ Bătrâna s'a dus acasă şi a căzut la pat ; se îmbolnăvise de spaimă... era cât p'aci să moară...

Alexei Ivanâci şi-a şters ochii cu batista şi a dat pe gât un pahar de vin.

— I-a trecut apoi prin cap să mă însoare cu ibovnica lui, dar tocmai atunci am avut norocul să mă apuce frigurile; am zăcut vreo șase luni în spital. Da, da... așa era pe timpuri! Așa mi-a fost tinerețea! Și acum? Iha-ha! Acum eu... eu sunt șeful lui... Acum el îmi duce soacra la teatru, el îmi întinde tabachera și, poftim... fumează țigări de foi. He-he-he... Iar eu îi torn în viață piper... piper! Curițân!

— Ce doriți? — l-a întrebat Curițân, ridicându-se de pe scaun și luând poziția de „drepți".

— Prezintă-ne o tragedie!

— Am înțeles!

Curițân a luat o atitudine impunătoare, s'a încruntat, a ridicat o mână, și-a schimonosit fața și a rostit cu glas răgușit, tremurător:

— Să mori, per-r-fido! Mi-e sete de s-sânge!

Ne-am pornit cu toții pe râs.

— Curițân! Mănâncă bucata asta de pâine cu piper!

Curițân, ghiftuit ca și noi, a luat o felie mare de pâine de secară, a presărat-o cu piper și a început s'o mestece, în timp ce toți ceilalți râdeam cu hohote.

— Se întâmplă fel de fel de schimbări, — a reluat Cozulin. — Stai jos, Curițân! Când o să ne sculăm de la masă, ai să ne cânți ceva... Pe timpuri, tu erai tare și mare, acum sunt eu... Da... Bătrâna a murit... Da... da...

Cozulin s'a ridicat de pe scaun, clătinându-se pe picioare.

— Iar eu nu crâcneam, fiindcă eram mic de tot, vai de capul meu. Călăilor... Barbarilor... In schimb, acum eu sunt acela care... He-he-he... Ei, acum tu! Tu de colo! Cu tine vorbesc, spânule!

Și Cozulin și-a repezit degetul înspre tatăl meu.

— Aleargă în jurul mesei și cântă cocoșește!

Tata a zâmbit, s'a roșit de plăcere și a început să alerge cu pași mărunți în jurul mesei. Eu după el.

Făceam amândoi „Cu-cu-ri-gu!" și alergam din ce în ce mai repede.

Alergam și mă gândeam:

„Mă face sigur ajutor de împiegat!"

PAZNICUL CĂRTURAR

PAZNICUL Filip stătea în mijlocul bucătăriei şi le făcea celorlalţi morală. Doi feciori, vizitiul, două fete în casă, bucătarul, bucătăreasa şi doi băieţi — copiii lui — ajutoare la bucătărie, ascultau. In fiecare dimineaţă portarul le ţinea câte o predică; în dimineaţa aceea, subiectul logosului său era cartea.

— Voi toţi trăiţi ca nişte porci, — spunea el ţinându-şi în mână şapca cu rozetă de paznic. — Vă faceţi toată ziulica veacul pe aici — şi afar'de neştiinţa voastră nu găseşte omul la voi nimic, nici urmă de civilizaţie. Mişca joacă şaşchi, Matriona sparge alune, Nichifor se hlizeşte tot timpul. Asta se chiamă minte ? Aşa ceva nu face omul din deşteptăciune, ci din prostie. N'aveţi nici un fel de înclinări intelectuale. Şi ştiţi dece ?

— Aşa-i, Filip Nicandrâci, — îl întrerupse bucătarul. Dar ce vrei? Cap de mujic... Ce putem noi pricepe?

— Şi ştiţi dece ? — urmă paznicul. — Fiindcă trăiţi fără niciun gând mai deosebit. Şi nu numai că nu citiţi cărţi, dar habar n'aveţi de ce-i în ele. Ce bine aţi face dacă aţi lua câte o cărticică, v'aţi aşeza frumos şi aţi începe să citiţi. Doar aţi învăţat la şcoală, puteţi buchisi slova tipărită. Tu, Mişa, bunăoară, ce-ar fi dacă ai lua o cărticică şi te-ai apuca s'o citeşti aici, cu glas tare ? Ţi-ar fi de folos şi ţie şi ar fi plăcut şi

pentru ceilalţi. In cărţi se vorbeşte pe larg despre toate. Găseşti în ele şi ceva despre firea lucrurilor şi despre dumnezeire şi despre celelalte ţări de pe pământ... Din ce se face fiecare lucru, cum vorbeşte fiecare popor pe limba lui... Cum sunt păgânii care se închină la chipuri cioplite. Despre toate găseşti câte ceva în cărţi, numai să vrei. Pe când voi ce faceţi : staţi pe vatră, mâncaţi şi beţi. Intocmai ca nişte dobitoace nevrednice ! Ptiu !

— Nicandrâci, e timpul să te duci să-ţi vezi de pază ! — îi aminti bucătăreasa.

— Ştiu. Nu-i treaba ta să mă înveţi ce am de făcut. Uitaţi-vă, bunăoară, la mine. Care-i plăcerea mea, cu toate că nu mai sunt nici eu chiar aşa tânăr. Cum îmi hrănesc eu sufletul ? Nu-i nimic mai bun ca o cărticică sau un ziar. Vedeţi, acum mă duc la pază. Am de stat vreo trei ceasuri la poartă. Şi credeţi că am să casc gura sau am să flecăresc cu muierile ? Nu-u, nu sunt eu din ăia ! Iau cu mine o cărticică, mă aşed şi citesc ; nici nu-mi trebuie altceva ca să fiu pe deplin mulţumit. Asta e !

Şi Filip scoase din dulap o carte jerpelită şi o băgă în sân.

— Vedeţi, asta e plăcerea mea. De mic copil m'am obişnuit aşa. Cartea înseamnă lumină, iar neştiinţa — întuneric ; aţi auzit doar şi voi asta.

Filip îşi puse şapca în cap, tuşi scurt şi ieşi mormăind din bucătărie. Ajuns în stradă, se aşeză pe banca din faţa porţii, întunecat la faţă ca un nor.

— Aştia nu sunt oameni, ci nişte panglicari nepricopsiţi — bodogăni el, gândindu-se mereu la cei din bucătărie.

Când îi mai trecu năduful, scoase cartea, oftă trist şi se apucă de citit.

„E scrisă cum nu se poate mai bine, gândi el după ce isprăvi pagina întâia şi clătină din cap. Multă minte le-a mai dat unora dumnezeu !“

Editată la Moscova, cartea era intitulată : „Cultura rădăcinoaselor. Avem sau nu nevoie de gulii ?“ După ce citi şi pagina a doua, portarul dădu aprobator din cap şi tuşi.

— E scrisă foarte bine!

Când isprăvi și pagina a treia, Filip căzu pe gânduri. Îi venise chef să cugete asupra învățăturii în general și, fără să știe nici el dece, începu să se gândească la francezi. Capul i se lăsă pe piept, coatele i se sprijiniră pe genunchi și ochii i se făcură mici.

Și Filip avu un vis. Se făcea că în jurul lui totul se schimbase: pământul însă rămăsese același; casele, poarta, la fel; numai oamenii erau cu totul alții. Toți ajunseseră înțelepți, nu mai găseai un singur prost, iar pe stradă întâlneai numai francezi și iar francezi. Până și sacagiul discuta cu o carte groasă în mână și spunea: „Mărturisesc că sunt foarte nemulțumit de climă și aș vrea să mă uit la termometru".

— Citește calendarul, — îi spunea Filip.

Bucătăreasa, atât de toantă înainte, lua și ea parte la discuții savante și își dădea cu părerea în chip foarte judicios... Apoi Filip se ducea la comisariatul de poliție, ca să comunice lista celor ce locuiau în clădirea păzită de el și — ciudat! — chiar în instituția aceea atât de întunecată, se vorbea numai de lucruri luminoase și pe toate mesele se vedeau numai cărți. Și iată că cineva se apropia de lacheul Mișa, îl înghiontea și îi striga: „Dormi? Te întreb: dormi?"

— Dormi în orele de pază, dobitocule? — auzi Filip un glas tunător. — Dormi, netrebnicule, vită!"

Filip sări în picioare și se frecă la ochi: în fața lui stătea subcomisarul de poliție.

— Dormi? Ai? Am să te pun la amendă, bestie ce ești! Am să te învăț eu minte să-mi dormi în orele de pază, diavole!

Două ceasuri după aceea, paznicul fu chemat la comisariat. Apoi se întoarse din nou în bucătărie. Pătrunși de morala pe care le-o făcuse de dimineață, toți ședeau acum în jurul mesei, ascultându-l pe Mișa, care citea ceva silabisind.

Încruntat și roșu la față, Filip se apropie de Mișa, îi dădu peste carte cu mănușa lui groasă și se răsti la el, posomorît:

— Las'o dracului!

O FIRE ENIGMATICA

UN compartiment de clasa întâia.
Pe canapeaua îmbrăcată în catifea zmeurie, stă pe jumătate întinsă o cuconiţă frumuşică. Evantaiul scump, cu ciucuri, trozneşte în mânuţa ei, care-l strânge cu înfrigurare, pince-nez-ul alunecă mereu de pe năsucul drăgălaş, broşa din piept se ridică şi se lasă într'una, ca o barcă pe valuri. Cuconiţa este vădit turburată... Pe canapeaua din faţa ei, stă ataşatul special de pe lângă cabinetul guvernatorului, un tânăr scriitor debutant, care publică în buletinul guberniei schiţe cu subiecte din viaţa mondenă, pe care le întitulează „novelle“... Acum se uită în ochii ei, se uită ţintă, cu un aer de cunoscător. Observă, studiază, prinde taina firii ei excentrice, enigmatice, o descifrează... Ii vede ca în palmă sufletul, cu toate ascunzişurile lui.

— Cum vă înţeleg ! — îi spune el, sărutându-i mâna deasupra brăţării. — Sufletul dumneavoastră sensibil, cald, caută o ieşire din labirintul său... Da ! Duceţi o luptă îngrozitoare, titanică, dar... nu trebuie să vă pierdeţi curajul ! Veţi ieşi biruitoare ! Da !

— Descrie-mă, Voldemar ! — spune drăgălaşa cuconiţă zâmbind trist. — Viaţa mea e atât de plină, atât de bogată, atât de complexă... Dar ce folos : sunt atât de nefericită ! Sunt o martiră în genul lui Dostoevschi... Descrie lumii sufletul meu, Voldemar, în-

fățișează-i acest biet suflet! Ești psiholog. N'a trecut niciun ceas de când stăm de vorbă în acest compartiment și m'ai și înțeles, m'ai descifrat!

— Vorbiți! Vă implor, destăinuiți-mi totul!

— Ascultă. M'am născut într'o familie de funcționari săraci. Tata era om cumsecade... bun la suflet, deștept, dar... mentalitatea epocii și a mediului... *vous comprenez...*[1]) nu-l învinuiesc, bietul de el. Bea, juca cărți... lua mită... Cât despre mama... Dar ce să mai vorbesc! Sărăcia, lupta pentru o bucățică de pâine, conștiința nimicniciei... Ah, nu mă sili să-mi aduc aminte! M'am văzut nevoită să-mi croiesc singură calea... Educația monstruoasă primită la pension, romanele stupide, greșelile tinereții, prima dragoste sfioasă... Dar lupta cu mediul? Groaznic! Dar îndoielile? Dar chinurile neîncrederii crescânde în viață, în tine însuți?... Ah! Ești scriitor și ne cunoști pe noi, femeile. Ai să înțelegi... Din nenorocire, sunt înzestrată cu o fire ce iese din comun... Așteptam fericirea, și încă ce fericire! Ardeam de dorința de a fi om! Da! A fi om, în asta vedeam eu fericirea!

— Minunată făptură! — murmură scriitorul, sărutându-i iar mâna deasupra brățării. — Nu mâna dumneavoastră o sărut, minunată făptură, ci însăși suferința umană! Vă amintiți de Rascolnicov? Așa să ruta el.

— Ah, Voldemar! Aveam nevoie de glorie... de zgomot, de strălucire, ca orice fire care... dece-aș face exces de modestie? — care iese din comun. Doream ceva neobișnuit... nefeminin! Și iată... iată că... mi-a ieșit în cale un general bătrân și bogat... Mă înțelegi, Voldemar! A fost o jertfire de sine, o renunțare... Încearcă să mă înțelegi! Nu puteam să fac altfel. Mi-am îmbogățit familia, am început să călătoresc, să fac bine în jurul meu. Dar cât mă chnuiam, cât de josnice și murdare mi se păreau îmbrățișările acestui om care, trebuie s'o recunosc, la vremea lui luptase vitejește. Am trăit clipe... clipe groaznice! Dar mă mângâiam cu gândul că bătrânul va muri curând, că voi putea trăi

---

[1]) Înțelegeți... (în limba franceză). (N. trad.)

cum visasem, că mă voi dărui unui om drag, că voi fi fericită... Şi închipuieşte-ţi că am întâlnit un asemenea om, Voldemar ! Dumnezeu mi-e martor că l-am întâlnit.

Drăgălaşa cuconiţă îşi mişcă şi mai tare evantaiul. Faţa ei se schimonoseşte ca şi cum ar fi gata să plângă.

— Şi iată că bătrânul a murit... Mi-a lăsat ceva avere, sunt liberă ca o pasăre. Acum aş putea să trăiesc fericită... Nu-i aşa, Voldemar ? Fericirea îmi bate în geam. Ar fi deajuns s'o las să intre, dar... nu ! Ah, Voldemar, ascultă-mă, te implor, ascultă-mă. Acum aş putea să mă dăruiesc omului drag, să fiu tovarăşa, sprijinul, inspiratoarea idealurilor lui, să fiu fericită, să mă odihnesc... Dar în lumea asta lucrurile iau întorsături atât de stupide, de urâte, de grosolane. Ce murdar e totul, Voldemar ! Sunt nefericită, nefericită, nefericită ! In calea mea s'au ivit alte piedici ! Din nou simt că fericirea mea este departe, departe ! Ah, ce chinuri îndur ! Dacă ai şti ! Ce chinuri !

— Dar dece ? Ce s'a ivit în calea dumitale ? Spune-mi — te implor — ce ?

— Un alt bătrân bogat...

Evantaiul rupt acoperă faţa drăgălaşă. Scriitorul îşi propteşte în pumn capul plin de gînduri, oftează şi începe să cugete cu aerul unui psiholog încercat. Locomotiva fluieră şi gâfâie, perdeluţele dela geamuri se rumenesc de razele apusului.

PĂȚANIA UNUI MODERNIST

INAINTE de a pleca la examenul de limba greacă, Vania Ottepelev sărută pe rând toate icoanele. Stomacul i se închircea dureros, o suflare înghețată îl pătrundea până'n tălpi; inima îi zvâcnea și i se strângea de teama necunoscutului. Ce notă avea să ia astăzi ? Trei sau doi ? Se duse de vreo șase ori la maică-sa, rugând-o să-l binecuvânteze, iar la plecare mai stărui odată pe lângă mătușa-sa să se roage pentru el. In drum spre liceu, dădu unui cerșetor două copeici, socotind că ele îi vor răscumpăra neștiința și nădăjduind că dumnezeu se va milostivi și va face să nu-i cadă tocmai lui numenalele cu blestematele lor tessaraconta și octocaideca.

Se întoarse dela liceu târziu, după ceasurile patru. Cum sosi, se culcă, fără să spună o vorbă. Era palid, tras la față și cu ochii înroșiți.

— Ei ce-i ? Cum ți-a mers ? Cât ai luat ? — îl întrebă mama, apropiindu-se de pat.

Vania clipi, fața i se schimonosi și izbucni în plâns. Maică-sa îngălbeni, deschise larg gura și își împreună îngrijonată mâinile, scăpând pantalonașii pe care tocmai îi cârpea.

— Dece plângi ? Va să zică n'ai trecut ? — îl întrebă ea.

— M'a... m'a trântit... am luat un doi...

— Știam eu ! Am avut o presimțire ! — se tângui

femeia. — Of, doamne! Cum de n'ai trecut? Dece? La ce materie ai căzut?

— La limba greacă... Să vezi, mămico... M'au întrebat cum e viitorul dela „fero", şi eu... în loc să spun „oisomai", am spus „opsomai". Apoi... apoi... accentul nu se pune, dacă ultima silabă e lungă, şi eu... m'am fâstâcit... am uitat că alfa e lungă... şi am pus accentul. Apoi Artaxerxov m'a pus să enumăr particulele enclitice... Am început să le enumăr şi, fără să vreau, am băgat între ele şi un pronume... Am greşit şi eu... Şi mi-a pus doi... Sunt... nenorocit. Am învăţat toată noaptea... Toată săptămâna m'am sculat la patru...

— Nu, nu tu, eu sunt nenorocită, copil ticălos ce eşti! Eu sunt nenorocită! M'ai uscat, iroade, călăule, piază rea! Imi rup şalele muncind, mă chinuiesc ca să pot plăti pentru un neghiob şi un besmetic ca tine... mă omori cu zile. Şi care mi-e răsplata? Nu vezi cum înveţi?

— Eu... învăţ. Toată noaptea învăţ... Ai văzut şi dumneata...

— M-am rugat de dumnezeu să-mi trimeată moartea şi nu mi-o trimite, păcătoasa de mine... Mult mă mai chinuieşti... Alte femei au copii ca toţi copiii; eu n'am decât unul şi nicio mângâiere, niciun sprijin dela el. Să te bat? Te-aş bate, dar de unde să iau putere? De unde, maică precistă?

Mama îşi acoperi faţa cu pulpana scurteicii şi începu să plângă cu hohote. Amărît, Vania se răsuci în aşternut şi îşi lipi fruntea de perete. Mătuşa intră în cameră.

— Ei vezi!... Presimţirea mea! — exclamă ea, ghicind ce se întâmplase. Păli la faţă şi începu să-şi frângă mâinile desnădăjduită. — Toată dimineaţa m'am frământat... Simţeam eu că o să pice o nenorocire... Şi poftim...

— Tâlharule, călăule! — începu iar mama.

— Dece îl ocărăşti? — se răsti la ea mătuşa, zmulgându-şi de pe cap basmaua cafenie. — Ce e vinovat el? Tu eşti vinovată! Tu! Dece l-ai dat la liceu? Ce,

eşti nobilă ? Vă daţi aere de nobili ! Sigur, vezi să nu ajungeţi nobili ! Ei, dacă m'ai fi ascultat şi l-ai fi îndrumat spre comerţ... la un birou comercial de exemplu, ca şi Cuzia al meu... Cuzia primeşte acum cincisute de ruble pe an. Cincisute — ce, asta-i glumă ? Pe când aşa, te chinuieşti pe tine, îl chinuieşti şi pe el cu toată învăţătura asta, lua-o-ar naiba. E slăbuţ, tuşeşte... uită-te cum arată : are treisprezece ani şi pare de zece.

— Nu, Nastenca, nu draga mea ! I-am tras prea puţine bătăi, împielităţatului ăstuia ! Trebuie bătut, asta-i ! U-u-u... iezuitule, călăule, mahomet ce eşti ! — ţipă ea la băiat. — Ar trebui să te bat cu nuiaua, dar n'am putere. Când era mic, toţi îmi spuneau : „bate-l, bate-l"... N'am ascultat, păcătoasa de mine. De asta mă chinuiesc acum. Dar stai tu, îţi vin eu de hac ! Te'nvăţ eu minte...

Il mai ameninţă odată cu pumnul ud de lacrimi şi, bocind, se duse în odaia chiriaşului ei, Evtihi Cuzmici Cuporosov, care şedea la masă şi citea „Manualul de dans". Evtihi Cuzmici era un om deştept şi cult. Vorbea pe nas, se spăla cu un săpun care cu mirosul lui făcea să strănute toată lumea din casă, mânca de frupt în zilele de post şi era în căutarea unei logodnice culte. Pentru toate aceste motive, era socotit cel mai deştept chiriaş. Pe deasupra cânta şi cu glas de tenor.

— Taică dragă ! — îl rugă mama, cu lacrimile curgându-i şiroae. — Fii atât de mărinimos şi trage-i o bătaie băiatului meu... Fă-mi acest bine ! M'a nenorocit : n'a trecut la examen ! E de necrezut, n'a trecut ! Eu nu pot să-l bat, că-s slabă şi prăpădită... Trage-i dumneata o bătaie bună în locul meu, fii atât de mărinimos şi de delicat, Evtihi Cuzmici ! Nu refuza rugămintea unei femei bolnave !

Cuporosov se încruntă şi dădu drumul pe nas unui oftat adânc. Stătu câteva clipe pe gânduri, bătu darabana cu degetele pe masă şi, după ce mai oftă odată, se duse la Vania.

— Mama dumitale te-a dat la învăţătură, care va să zică! — începu el. — Te cultivă, vrea să ajungi om, tinere revoltător! Deci te porţi aşa?

Vorbi mult timp astfel. Ţinu un adevărat discurs. Pomeni de ştiinţă, de lumină şi de întuneric.

— M-da, tinere!

După ce îşi isprăvi discursul, îşi scoase cureaua dela pantaloni şi îl trase pe Vania afară din pat.

— Cu dumneata nu se poate altfel! — glăsui el.

Vania se aplecă supus şi îşi băgă capul între genunchii lui Evtihi Cuzmici. Urechile lui trandafirii, clăpăuge, prinseră să freamăte pe pantalonii noi, de flanelă, cu vipuşti cafenii.

Nu scoase niciun geamăt. Seara, consiliul de familie hotărî să-l dea la comerţ.

DIN JURNALUL UNUI AJUTOR-CONTABIL

1863 Mai 11 : Contabilul nostru, Glotchin, în vârstă de şaizeci de ani, a băut lapte cu coniac ca să-i treacă tusea şi s'a îmbolnăvit de delirium tremens. Cu siguranţa care-i caracterizează, doctorii afirmă că mâine va muri. In sfârşit, voi fi contabil ! Postul lui îmi este făgăduit demult.

Secretarul Cleşciov va fi dat în judecată din cauză că a bătut pe un cetăţean care-l făcuse „birocrat". Se pare că lucrul este hotărît.

Am luat un decoct împotriva catarului la stomac.

1865 August 3 : Contabilul Glotchin are din nou dureri în piept. A început să tuşească şi bea lapte cu coniac. Dacă moare, locul lui îmi va fi dat mie. Am oarecari speranţe, dar nu prea mari, deoarece după cât se pare delirium tremens nu este întotdeauna mortal !

Cleşciov a zmuls o poliţă din mâna unui armean şi a rupt-o. S'ar putea ca afacerea să-l ducă în faţa judecătorilor.

O bătrână (Gurievna) mi-a spus ieri că nu sufăr de catar, ci de hemoroizi ascunşi. Tot ce se poate !

1867 Iunie 30 : Ziarele scriu că în Arabia bântuie holera. Poate că se întinde şi în Rusia, şi atunci se vor ivi multe locuri vacante. Dacă bătrânul Glotchin moare, locul de contabil îl obţin eu. Rezistent mai e

omul ăsta ! Găsesc că este chiar prejudiciabil să trăieşti aşa de mult.

Ce să iau împotriva catarului ? Seminţe de cinia ?

1870 Ianuarie 2 : Câinele lui Glotchin a urlat în curte toată noaptea. Bucătăreasa mea Pelagheia spune că este un semn sigur. Am discutat cu ea până la orele două de noapte, cum am să-mi cumpăr o haină de blană şi un halat, după ce voi fi ajuns contabil. Poate că mă voi şi însura. Firește, nu cu o fată tânără, aşa ceva nu se potrivește cu vârsta mea, ci cu o văduvă.

Ieri, Cleşciov a fost dat afară dela club fiindcă a povestit cu glas tare o snoavă porcoasă şi şi-a bătut joc de patriotismul lui Poniuhov, membru al sfatului negustoresc. După cum se laude, acesta îl va da în judecată.

Vreau să mă duc la doctorul Botchin, să-l întreb ce e cu catarul meu. Se spune că s'ar pricepe...

1878 Iunie 4 : Ziarele scriu că la Vetlianca e ciumă şi că populaţia moare pe capete. Ca să se apere de molimă, Glotchin bea votcă cu piper. Cred că pe un bătrân ca el nu-l prea poate ajuta votca cu piper. Dacă se abate cumva molima şi pe la noi, ca mâine sunt contabil.

1883 Iunie 4 : Glotchin trage să moară. Am fost la el şi l-am rugat cu lacrimi în ochi să mă ierte că i-am aşteptat cu atâta nerăbdare moartea. M'a iertat mărinimos, cu lacrimi în ochi, şi mi-a dat sfatul să iau cafea de ghindă pentru catarul meu.

Cleşciov a fost din nou cât p'aci să fie dat în judecată : a amanetat la un evreu un pian luat cu chirie. Şi cu toate acestea are „Stanislav"-ul [1]) şi gradul de asesor de colegiu. E uimitor câte se petrec pe lumea asta !

Zinghiber : 2 zolotnici [2]), galanga : 1,50 zolotnic, apă tare : 1 zolotnic, sânge de şapte fraţi : 5 zolotnici ; după ce se amestecă bine, se lasă să stea într'un litru

---

[1]) *„Sfântul Stanislav"* — decoraţie ţaristă. (N. trad.)

[2]) *Zolotnic* — 4,26 grame. (N. trad.)

şi un sfert de votcă şi se ia pe stomacul gol câte un păhăruţ, împotriva catarului.

Acelaş an Iunie 7 : Ieri l-am înmormântat pe Glotchin. Din păcate, moartea moşneagului nu mi-a folosit la nimic. Imi apare în fiecare noapte în vis, îmbrăcat într'o haină lungă, albă, şi mă ameninţă cu degetul. Şi vai mie, blestematul : nu eu am fost numit contabil, ci Cealicov. Postul n'a fost obţinut de mine, ci de un tânăr, protejat de mătuşa nevestei unui general. Toate speranţele mele s'au spulberat.

1886 Iunie 10 : Nevasta lui Cealicov a fugit. Sărmanul de el suferă mult. Poate că se sinucide de necaz. Dacă se sinucide, ajung eu contabil. Chiar se vorbeşte de asta. Inseamnă că mai sunt speranţe, că se mai poate trăi ; poate chiar că nu mai e mult până la haina de blană. In ceeace priveşte însurătoarea, nu zic nu. Dece să nu mă însor, dacă mi se prezintă o ocazie bună, atâta că trebuie să mă mai sfătuiesc cu cineva : e un pas serios.

Cleşciov şi-a schimbat galoşii cu ai consilierului intim Lirmans. E de-a-dreptul scandalos.

Portarul Paisie m'a sfătuit să iau sublimat împotriva catarului. Voi încerca.

MOARTEA UNUI SLUJBAŞ

ÎNTR'O seară neobişnuit de frumoasă, Ivan Dmitrici Cerviacov, un slujbaş neobişnuit de conştiincios, şedea în rândul al doilea de fotolii şi urmărea cu binoclul „Clopotele din Corneville". Privea şi se simţea în culmea fericirii. Când deodată... In povestiri întâlnim adesea acest „când deodată", şi scriitorii au dreptate să-l folosească : viaţa este atât de plină de neprevăzut !... Când deodată faţa i se schimonosi, ochii îi ieşiră din orbite, răsuflarea i se tăie... luă binoclul dela ochi, se aplecă şi... hap-ci-i-iu !!!, strănută — aşa cum v'aţi dat şi dumneavoastră seama. Nicăieri nu este oprit să strănuţi. Strănută şi mujicii, şi prefecţii de poliţie, ba câteodată chiar şi consilierii intimi. Oricine strănută. Cerviacov nu se turbură aşadar de fel ; îşi şterse liniştit nasul cu batista şi, fiind un om bine crescut, privi în jur, ca să vadă dacă nu cumva supărase pe cineva cu strănutul său. Şi deodată se turbură : bătrânelul care şedea în faţa lui, în primul rând de fotolii, îşi ştergea grijuliu chelia şi ceafa, cu mănuşa, mormăind ceva. Şi Cerviacov îşi dădu seama că bătrânelul nu era altul decât consilierul de stat Brizjalov, dela Ministerul comunicaţiilor.

„L-am stropit ! îşi spuse Cerviacov. Nu este şeful meu direct, totuşi faptul e neplăcut. Trebuie să-mi cer iertare".

Își drese glasul, se aplecă înainte și șopti la urechea consilierului :

— Iertați-mă, excelență, v'am stropit... n'am făcut-o dinadins...

— Nu-i nimic, nu-i nimic...

— Vă rog să mă iertați. Vedeți... ce să fac, n'am vrut...

— Liniștește-te domnule ! Lasă-mă te rog să ascult !

Cerviacov se fâstâci, zâmbi nătâng și începu să se uite din nou la cele ce se petreceau pe scenă. De uitat, se uita el, dar nu mai simțea nicio plăcere. Începuse să-l roadă neliniștea. In timpul pauzei îi dădu târcoale lui Brizjalov și, izbutind în sfîrșit să-și biruie sfiiciunea, se apropie de el și bolborosi :

— V'am stropit, excelență... Iertați-mă... Zău că n'am vrut...

— Dar slăbește-mă domnule !... Am și uitat și dumneata tot de asta vii să-mi vorbești ! — spuse consilierul și buza de jos îi tremură de o ușoară enervare.

„Spune că a uitat și îi citesc perfidia în ochi, gândi Cerviacov, trăgând bănuitor cu coada ochiului la consilier. Nici nu vrea să stea de vorbă cu mine. Ar trebui să-i explic că a fost cu totul și cu totul fără voia mea ; că este o lege a naturii. Altfel, e în stare să-și închipuie că l-am scuipat într'adins. Și chiar dacă nu și-o închipuie acum, și-o va închipui mai târziu !...“

Intors acasă, îi povesti nevestei pățania. I se păru însă că soția sa lua cam prea ușor lucrurile : e drept că la început, femeia fusese cam îngrijorată, dar aflând că Brizjalov făcea parte din alt minister, se liniști.

— Du-te totuși la el să-i ceri iertare, — îl sfătui ea, — altfel ar putea crede că nu știi să te porți în lume !

— Tocmai aici e buba ! Iertare i-am cerut eu chiar atunci, dar a avut o atitudine ciudată... Nu mi-a spus niciun cuvânt ca lumea. E drept că nici n'am avut timpul să stau mai pe'ndelete de vorbă cu el.

A doua zi, Cerviacov își îmbrăcă uniforma nouă de mică ținută, se tunse și se înfățișă la Brizjalov ca să se explice... Intrând în salonul de primire al demnitarului, dădu de o mulțime de petiționari și în mijlocul

lor îl zări pe consilier, care şi începuse să primească cererile. După ce stătu de vorbă cu unul şi cu altul, consilierul îşi îndreptă privirea şi asupra lui Cerviacov.

— Dacă vă aduceţi aminte, excelenţă, — începu acesta, — aseară la „Arcadia“ am strănutat şi... v'am stropit fără să vreau... vă rog să mă iertaţi...

— Fleacuri... se poate să faci atâta caz ! Dumneata ce doreşti ? — se adresă consilierul următorului.

„Nu vrea să vorbească cu mine, îşi spuse Cerviacov, pălind. Înseamnă că e supărat... Nu, nu pot să las lucrurile aşa... Trebuie să-i explic...“

Când consilierul încheie convorbirea cu cel din urmă petiţionar şi se îndreptă spre biroul său, Cerviacov se luă după el şi bolborosi :

— Excelenţă ! Dacă îndrăznesc s'o turbur pe excelenţa voastră, este tocmai dintr'un sentiment de căinţă, puteţi fi sigur !... N'am făcut-o dinadins, cred că vă daţi şi dumneavoastră seama !

Consilierul se uită la el cu un aer chinuit şi dădu din mână a lehamite.

— Domnule, am impresia că dumitale îţi arde de glumă ! — spuse el, şi se făcu nevăzut îndărătul uşii.

„Care glumă ? îşi spuse Cerviacov. Unde vede el glumă ? E cogeamite consilier de stat, şi nu poate să înţeleagă atâta lucru ! Dacă-i aşa, n'am să-i mai cer iertare ! Dracu' să-l ia de încrezut. Am să-i scriu o scrisoare, dar de venit nu mai vin pe la el nici mort ! Zău că nu mai vin !“

Aşa gândea Cerviacov, îndreptându-se spre casă. Nu-i scrise însă consilierului nicio scrisoare, fiindcă deşi îşi stoarse creierii, nu izbuti cu niciun chip să aştearnă pe hârtie ceeace ar fi vrut să spuie. A doua zi se văzu deci nevoit să se ducă din nou în persoană, la consilier, ca să-i explice totul.

— Nu pentru a-mi îngădui o glumă, cum aţi binevoit a spune, am venit ieri să turbur liniştea excelenţei voastre, — începu el să bolborosească, văzând privirea nedumerită a consilierului. — Voiam numai să-mi cer iertare pentru faptul că v'am stropit când

am strănutat. Nici prin gând nu mi-ar fi trecut să glumesc. Cum aş îndrăzni să glumesc? Dacă am glumi, ar însemna că nu avem niciun sentiment de respect faţă de persoanele cu vază...

— Ieşi afară!!! — zbieră deodată consilierul, făcându-se stacojiu şi începând să tremure din tot trupul.

— Cum? — întrebă Cerviacov în şoaptă, aproape leşinat de spaimă.

— Ieşi afară!!! — urlă din nou consilierul, bătând din picior.

Cerviacov simţi că în măruntaiele lui plesneşte ceva. Fără să mai vadă şi să mai audă nimic, se trase îndărăt spre uşă, coborî năucit în stradă şi o porni pe jos, abia putând să-şi mai mişte picioarele. Ajuns în neştire acasă, se întinse pe divan fără să-şi scoată uniforma şi... muri.

UN BĂIAT RĂUTĂCIOS

IVAN Ivanâci Lapchin, un tânăr cu înfăţişare plăcută şi Anna Semionovna Zamblițcaia, o fată cu un năsuc cârn, coborîră malul abrupt şi se aşezară pe o bancă. Banca se afla chiar lângă apă, într'un hăţiş de sălcii tinere. Minunat locşor! Te aşezi aici şi nu te mai ştie nimeni — nu te văd decât peştii şi păianjenii de apă, care fulgeră pe luciul undelor. Tinerii erau înarmaţi cu undiţe, plase de mână, borcănaşe pentru viermi şi alte dichisuri trebuincioase pescuitului. Cum se aşezară, se şi apucară să prindă peşte.

— Bine că suntem, în sfârşit, singuri, — începu Lapchin, aruncând o privire cercetătoare în jur. — Am atâtea lucruri să-ţi spun, Anna Semionovna... Foarte multe... Când te-am văzut întâia oară... Ţi se mişcă plutitorul... Abia atunci am înţeles pentru ce trăiesc şi care-i scopul căruia trebuie să-i închin viaţa mea cinstită, de muncă... Să ştii că trage unu'mare... Când te-am văzut, am simţit pentru prima dată în viaţă că iubesc, şi te-am iubit cu patimă! Nu scoate... aşteaptă să tragă mai tare... Spune-mi, draga mea, din suflet te rog spune-mi dacă pot să contez — nu pe reciprocitate, nu! — de asta nu sunt demn, nici nu îndrăznesc măcar să mă gândesc la aşa ceva... dar, dacă pot să contez pe... Trage!

Anna Semionovna ridică mâna în care ţinea undiţa,

trase scurt și dădu un țipăt. Prin aer luci un pește argintiu-verzui.

— Doamne, un biban! Ah, ah... Mai repede! Scapă!

Scăpat din cârlig, bibanul începu să salte prin iarbă spre elementul din care ieșise și... pleosc în apă!

In goana după biban, Lapchin apucă din întâmplare, în locul peștelui, mâna Annei Semionovna și tot din întâmplare o lipi de buze... Fata trase mâna înapoi, dar era prea târziu: buzele lor se împreunaseră — și ele din întâmplare — într'un sărut. Toate acestea se brodiră fără să știe nici ei cum, parcă întâmplător. După primul sărut urmă un al doilea, apoi jurăminte, asigurări... Fericite clipe! Dar, în viața pământească nu există fericire absolută. Deobicei fericirea poartă otrava în însăși esența ei, sau uneori este otrăvită de ceva venit din afară. Așa se întâmplă și de data aceasta. Pe când tinerii se sărutau, se auzi un hohot de râs. Priviră spre râu și rămaseră încremeniți: băgat în apă până la brâu, stătea un băiat în pielea goală. Era elevul de liceu, Colia, fratele Annei Semionovna. Stătea în apă, se uita la tineri și zâmbea răutăcios.

— Așa-a...! Vă sărutați? — spuse el. — Bine! Am să vă spun mamei.

— Sper că dumneata, ca om cinstit... — bolborosi Lapchin, roșindu-se. — E nedemn să spionezi și e josnic, scârbos și mârșav să pârăști... Cred că dumneata, ca om cinstit și cu suflet nobil...

— Dați-mi o rublă și nu vă spun! — răspunse omul cu suflet nobil. — Altfel o pățiți...

Lapchin scoase din buzunar o rublă și i-o întinse lui Colia. Acesta strânse rubla în pumnul ud, fluieră și plecă înnot. Tinerii însă nu se mai sărutară.

A doua zi, Lapchin îi aduse lui Colia din oraș niște culori și o minge, iar soră-sa îi făcu cadou toate cutiuțele ei de doctorii. Apoi fură siliți să-i dăruiască și niște butoni de manșetă cu cap de câine. Se vede că darurile acestea îi plăcură foarte mult băiatului cel răutăcios, care, pentru a căpăta și mai multe, începu

să-i pândească. Oriunde se ducea Lapchin cu Anna Semionovna, hop și el. Nu-i lăsa nicio clipă singuri.

— Ticălosul! — scrâșnea din dinți Lapchin. — Ce mic e, și ce mare ticălos! Ce o să ajungă mai târziu?!

Toată luna Iunie, bieții îndrăgostiți n'avură liniște din pricina lui Colia. Îi amenința mereu cu pâra, îi urmărea și le cerea de fiecare dată altceva; nimic nu-i părea deajuns și, în cele din urmă, începu să vorbească despre un ceas de aur. Ce era de făcut? Se văzură nevoiți să-i făgăduiască ceasul.

Intr'o zi, la masă, în timp ce se serveau clătitele, începu deodată să râdă, îi făcu cu ochiul lui Lapchin și îl întrebă:

— S'o spun? Ce zici?

Lapchin roși până peste urechi și, în loc de clătite, începu să-și muște șervetul. Anna Semionovna sări de pe scaun și fugi în odaia de alături.

Tinerii fură sâcâiți astfel până la sfârșitul lunii August, până în ziua în care Lapchin o ceru în sfârșit pe Anna Semionovna în căsătorie. Ce fericită zi! După ce vorbi cu părinții logodnicei și primi consimțământul lor, Lapchin alergă de-a-dreptul în grădină și începu să-l caute pe Colia. Când îl găsi pe răutăcios îi veni să plângă de bucurie. Se repezi la el și-l apucă de ureche. Tocmai atunci sosi în fugă Anna Semionovna, care și ea îl căuta pe Colia, și care îl apucă de cealaltă ureche. Să fi văzut cum strălucea fericirea pe fața îndrăgostiților! Colia se smiorcăia și se ruga:

— Dragii mei, puișorilor, n'am să mai fac! Au, au, iertați-mă!

După aceea, cei doi tineri își mărturisiră că, de când se îndrăgostiseră unul de altul, nu simțiseră niciodată fericire mai mare, desfătare mai deplină, ca în clipa în care îl trăgeau de urechi pe răutăciosul de Colia.

ZESTREA

MULTE case mi-a fost dat să văd în viaţa mea, şi mari şi mici, şi de piatră şi de lemn, şi vechi şi noi, dar una din ele mi-a rămas mai adânc întipărită în minte decât toate celelalte. La drept vorbind, nici nu este o casă, ci mai de grabă o căsuţă. E mică, joasă, fără etaj, cu trei ferestre şi seamănă grozav cu o băbuţă măruntă şi gârbovită, cu scufie pe cap. Spoită cu alb, cu acoperiş de ţiglă şi cu un horn dărăpănat, căsuţa e înnecată în frunzişul verde al duzilor, salcâmilor şi plopilor sădiţi de bunicii şi străbunicii stăpânilor ei de astăzi. Nici nu se vede din frunziş. Potopul acesta de verdeaţă nu o împiedică, însă, să fie o căsuţă de oraş. Curtea ei spaţioasă stă la rând cu alte curţi spaţioase, verzi şi ele, care se înşiră toate de-a-lungul străzii Moscovscaia. Nimeni nu trece vreodată cu trăsura pe această stradă, şi rar se întâmplă să întâlneşti pe cineva chiar pe jos.

Obloanele căsuţei sunt întotdeauna pe jumătate închise : cei ce o locuiesc nu au nevoie de lumină. N'au ce face cu ea. Ferestrele nu se deschid niciodată, fiindcă stăpânilor căsuţei nu le place aerul proaspăt. Pe oamenii care trăiesc necontenit printre duzi, salcâmi şi brusturi, natura îi lasă nepăsători. Numai pe vilegiaturişti i-a înzestrat dumnezeu cu darul de a pricepe frumuseţile naturii ; restul omenirii nici nu le bănuieşte măcar... Oamenii nu preţuiesc şi nu ştiu să

se bucure de ceeace iau. In jurul căsuţei e un adevărat rai pământesc: verdeaţă şi ciripit vesel de păsărele, dar înăuntru, vai! vara — zăpuşeală, iarna — cald, ca la baia de aburi; iaer înnăbuşitor şi plictiseală, multă plictiseală...

Sunt ani de când am intrat întâia oară în această căsuţă: aduceam din partea stăpânului ei, colonelul Cicamasov, un salut nevestei şi fiicei sale. Imi aduc cât se poate de bine aminte de această primă vizită. Nici nu s'ar putea altfel.

Inchipuiţi-vă o femeie măruntă, grăsulie, de vreo patruzeci de ani, care când am intrat din vestibul în salon m'a privit cu uimire şi teamă. Eram „un străin", un musafir, „un tânăr" — şi lucrul acesta era deajuns pentru a o uimi şi înspăimânta. N'aveam în mână nici măciucă, nici topor, nici pistol şi zâmbeam prietenește. Totuşi eram întâmpinat cu neliniște.

— Cu cine am onoarea şi plăcerea? — m'a întrebat cu glas tremurător femeia cea în vârstă, în care am recunoscut pe stăpâna casei, pe doamna Cicamasova.

I-am spus cum mă cheamă şi pentruce venisem. Uimirea şi spaima au făcut atunci loc unui „ah!" ascuţit, plin de bucurie şi ochii femeii s'au dat peste cap. „Ah"-ul ei s'a propagat ca un ecou din vestibul în salonul cel mic, de aci în bucătărie... şi aşa mai departe, până în pivniţă. Curând, căsuţa întreagă s'a umplut de „ah"-uri bucuroase, pe mai multe voci. Peste cinci minute, eram instalat în salon, pe un divan mare, moale, cald şi mi se părea că toată strada Moscovscaia răsună de aceleaşi „ah"-uri.

Mirosea a naftalină şi a pantofi noi de piele de ţap, care se aflau alături de mine, pe un scaun, înveliţi într'o băsmăluţă. La ferestre erau muşcate şi perdeluţe de muselină. Pe perdeluţe dormeau muşte sătule. Pe perete — portretul nu ştiu cărui arhiereu, pictat în ulei şi acoperit cu un geam cu colţul spart. Dela arhiereu, porneau un şir de strămoşi cu feţe de ţigani, galbene ca lămâia. Pe masă, un degetar, un mosor de aţă şi un ciorap neisprăvit, iar pe jos un tipar pentru croială şi

o jachetă neagră însăilată cu aţă albă. In odaia de alături, două babe speriate, fâstâcite, culegeau în grabă de pe jos bucăţi de stofă albă, croite, şi tot felul de petece.

— Iartă-ne, la noi e o dezordine groaznică ! — mi-a spus doamna Cicamasova.

In timp ce stătea de vorbă cu mine, se uita pe furiş, ruşinată, la uşa, îndărătul căreia tot se mai culegeau petece şi aţe de pe jos. Uşa se întredeschidea, apoi se închidea iar, ruşinată parcă şi ea.

— Ce vrei ? — s'a adresat doamna Cicamasova uşii.

— *Oú est mon cravatte, lequel mon père m'avait envoyé de Koursk ?* [1]) — s'a auzit de după uşă un glăscior feciorelnic.

— *Ah, est-ce que Morie, que...* [2]) Dar, cum se poate... *Nous avons donc chez nous un homme très peu connu par nous...* [3]) Intreab-o pe Lucheria...

„Ce frumos vorbim noi franţuzeşte !“ am citit eu în ochii doamnei Cicamasova, care roşise de plăcere.

Curând uşa s'a deschis larg şi a intrat o fată înaltă şi slabă, de vreo nouăsprezece ani, într'o rochie lungă de muselină, cu cordon aurit, de care atârna — îmi amintesc atât de bine — un evantai de sidef. A intrat, s'a aşezat şi s'a roşit toată. Mai întâi i s'a aprins nasul, lung şi puţin pistruiat ; dela nas, roşeaţa i s'a întins la ochi, iar dela ochi — la tâmple.

— Fiica mea — a spus doamna Cicamasova, cu glas melodios. — Şi domnul, Manecica, este tânărul, care...

Am făcut cunoştinţă şi mi-am exprimat mirarea faţă de neobişnuitul număr de croieli. Mama şi fiica au lăsat ochii în jos.

— De Inălţare, la noi e iarmaroc, — mi-a lămurit mama. La iarmaroc cumpărăm întotdeauna stofe, pe care le coasem apoi tot anul, până la iarmarocul următor. Nu dăm niciodată la cusut în oraş. Piotr Semio-

---

[1]) Unde mi-e cravata pe care tata mi-a trimis-o din Cursc ? (în limba franceză). (N. trad.)

2) Ah, oare, Maria... (în limba franceză). (N. trad.)

3) Avem deci la noi un bărbat pe care-l cunoaştem foarte puţin. (în limba franceză). (N. trad.)

nâci al meu nu câştigă prea mult şi nu ne putem îngădui niciun lux. Suntem nevoite să coasem singure.

— Dar cine poartă la dumneavoastră atâtea lucruri ? Doar sunteţi numai două.

— Cum să le purtăm ? Lucrurile acestea nu sunt de purtat ! Asta-i zestrea !

— Vai, *maman !* — a protestat fata şi a roşit. — Domnul ar putea să creadă că... Nu, eu nu mă mărit niciodată ! Niciodată !

In ciuda tăriei cu care protestase, la cuvântul de măritiş, ochişorii ei se aprinseseră.

S'a adus ceai, pesmeţi, dulceaţă, unt, apoi smeură, cu frişcă. La ora şapte seara s'a servit cina cu şase feluri. In timpul mesei am auzit un căscat zdravăn care pornea din odaia de alături. Am privit mirat spre uşă : numai un bărbat cască astfel.

— E Egor Semionâci, fratele lui Piotr Semionâci... — m'a lămurit doamna Cicamasova, văzându-mi mirarea. — Stă la noi de anul trecut. Iartă-l, te rog ; nu poate să vină. E un adevărat sălbatic... se ruşinează de străini... Vrea să se retragă la mânăstire... A avut necazuri cu slujba... Aşa că, de supărare...

După masă, doamna Cicamasova mi-a arătat un patrafir, brodat chiar de mâna lui Egor Semionâci, pentru a fi donat unei biserici. Uitându-şi o clipă sfiala, Manecica mi-a arătat şi ea o pungă pe care o brodase ea pentru tatăl ei. M'am prefăcut uimit de frumuseţea lucrului ; Manecica s'a îmbujorat şi a şoptit ceva la urechea mamei. Aceasta s'a luminat la faţă şi m'a poftit în camera unde păstrau lucrurile şi unde mi-a arătat vreo cinci cufere mari şi o sumedenie de cuferaşe şi lăzi mai mici.

— Asta-i... zestrea ! — mi-a şoptit mama. — E cusută toată de mâna noastră.

După ce m'am uitat la cuferele acelea mohorîte, mi-am luat rămas bun dela primitoarele mele gazde care mi-au cerut să-mi dau cuvântul că voi mai trece cândva să le văd.

Mi-a fost dat să-mi ţin făgăduiala abia după vreo şapte ani, când am fost trimis în acel orăşel în calitate de expert într'un proces. Intrând în căsuţă, am

fost întâmpinat de aceleaşi „ah"-uri... Fusesem recunoscut... Nici nu s'ar fi putut altfel! Prima mea vizită însemnase un adevărat eveniment, şi acolo unde evenimentele sunt rare, ele nu se uită curând. Când am pătruns în salon, mama, acum şi mai grăsulie şi căruntă, se târa de-a-buşelea pe parchet, croind ceva dintr'o stofă albastră; fiica şedea pe divan şi broda. Aceleaşi tipare, acelaş miros de naftalină, acelaş portret cu geamul spart într'un colţ. Erau totuşi şi unele schimbări. Lângă portretul arhiereului atârna portretul lui Piotr Semionâci, şi doamnele erau în doliu. Piotr Semionâci murise la o săptămână după ce fusese înaintat general.

Au început amintirile. Generăleasa a izbucnit în lacrimi.

— Ne-a lovit o mare nenorocire! Piotr Semionâci nu mai e. O ştiai? Fiica mea şi cu mine suntem orfane şi trebuie să avem singure grijă de noi. Egor Semionâci trăieşte, dar nu putem spune nimic bun despre el. N'a fost primit la mânăstire din pricina... băuturilor alcoolice. Acum, de supărare, bea şi mai mult... Vreau să mă duc la mareşalul nobilimii, să mă plâng. Inchipuieşte-ţi că ne-a deschis de câteva ori cuferele, a luat zestrea Manecicăi şi a dăruit-o unor drumeţi. Două cufere le-a golit de tot! Dacă o mai ţine aşa, Manecica mea rămâne fără zestre...

— Cum poţi vorbi aşa *maman!* — a protestat Manecica şi a roşit toată. — Domnul ar putea într'adevăr să-şi închipuie cine ştie ce... Eu nu am să mă mărit niciodată, niciodată!

Manecica privea inspirată, plină de nădejde, în tavan şi era limpede că nu credea o vorbă din ce spunea.

Prin vestibul s'a furişat grăbită silueta unui bărbat mărunt, cu chelie mare, în redingotă cafenie, cu galoşi în loc de ghete, fâşâind ca un şoarece.

„Egor Semionâci, pesemne", m'am gândit eu.

Priveam la mamă şi la fiică: amândouă îmbătrâniseră şi se ofiliseră mult. Părul mamei avea reflexe argintii, iar fiica se veştejise într'atât, încât mama părea mai mare ca ea cu cel mult cinci ani.

— Vreau să mă duc la mareşalul nobilimii, — a reluat bătrâna, uitând că abia îmi spusese acest lucru. — Trebuie neapărat să mă plâng! Egor Semionâci ne ia tot ce coasem şi dă de pomană dumnezeu ştie cui, ca să-şi mântuiască sufletul. Manecica mea rămâne fără zestre.

Manecica s'a roşit, dar nu a mai spus nimic.

— Suntem nevoite să coasem totul din nou, şi nu suntem cine ştie ce bogate! Am rămas amândouă orfane!

— Da, suntem orfane! — a repetat Manecica.

Anul trecut, soarta m'a adus din nou în căsuţa năpădită de verdeaţă. Intrând în salon, am găsit-o pe bătrâna Cicamasova, îmbrăcată toată în negru, cu manşete largi de crep. Şedea pe divan şi cosea ceva. Alături de ea se afla un bătrânel în redingotă cafenie, cu galoşi în loc de ghete. La vederea mea, bătrânelul a sărit în picioare şi a ieşit în fugă din salon.

Răspunzând cuvintelor mele de bun găsit, bătrâna a zâmbit şi mi-a spus:

— *Je suis charmée de vous revoir, monsieur* [1]).

— Ce coşi? — am întrebat-o ceva mai târziu.

— O cămăşuţă. Când o s'o sfârşesc, am s'o duc s'o ascund la preot, altfel Egor Semionâci o ia. Acum ascund toate lucrurile la sfinţia sa, — mi-a şoptit ea.

Apoi, uitându-se la un portret al fiicei sale, aşezat în faţa ei pe masă, a oftat şi a adăugat:

— Suntem orfane!

Dar unde-i era fiica? Unde era Manecica? N'am întrebat nimic; nu îndrăzneam s'o turbur cu întrebările mele pe bătrânica în mare doliu. Şi până am plecat, Manecica nu s'a arătat şi nu am auzit nici glasul, nici paşii ei uşori, sfioşi... Am înţeles... Şi pe suflet mi s'a lăsat o greutate mare.

---

[1]) Sunt încântată că vă revăd, domnule. (în limba franceză). (N. trad.)

FIICA ALBIONULUI

La scara conacului moşierului Griabov se opri o minunată trăsură cu roţi cauciucate, cu perine îmbrăcate în catifea, şi cu un vizitiu pleznind de gras ce era [1]). Din trăsură sări Feodor Andreici Otţov, mareşalul nobilimii din judeţ. In vestibul îl întâmpină un fecior somnoros.

— Boierii sunt acasă? — întrebă mareşalul.

— Nu, vă rog. Coniţa s'a dus cu copiii la o vizită, iar conaşul prinde peşte cu domnişoara guvernantă; au plecat dis-de-dimineaţă.

Otţov stătu o clipă pe gânduri, apoi se îndreptă spre râu, să-l caute pe Griabov. Il găsi la vreo două verste de casă. Privind de pe malul înalt şi zărindu-l, pe Otţov îl pufni râsul... Griabov, bărbat voinic, gras, cu un cap foarte mare, şedea turceşte pe nisip cu picioarele sub el şi pescuia cu undiţa. Pălăria îi alunecase pe ceafă, iar cravata îi fugise într'o parte. Lângă el, stătea o englezoaică înaltă, subţire, cu ochii bulbucaţi, ca de rac şi cu un nas mare, ca un cioc de pasăre, aducând mai mult a cârlig decât a nas. Purta o rochie albă, de muselină, prin care i se vedeau umerii uscăţivi, galbeni. La brâu îi atârna un mic ceas de aur. Pescuia şi ea. In jurul lor domnea

---

[1]) In vechea Rusie, la echipajele elegante vizitiul trebuia neapărat să fie gras. (N. trad.)

o tăcere mormântală. Amândoi stăteau nemişcaţi, ca şi undele pe care moţăiau plutele undiţelor lor.

— Pofta-i mare, dar soarta-i crudă! — spuse râzând Otţov. — Bună ziua, Ivan Cuzmici.

— A-a... tu erai? — exclamă Griabov, fără să-şi ia ochii dela plută. — Ai venit?

— Precum vezi... Tot te mai ţii de fleacurile tale! Nu te-ai lăsat încă de patima asta?

— Pe dracu'!... Pescuiesc de dimineaţă până seara. Astăzi însă nu prea merge. N'am prins nimic, nici eu, nici caraghioasa asta. Stăm, stăm şi nu se prinde nici dracu'! Iţi vine să urli de necaz.

— Dă-l naibii de pescuit. Hai să bem o votcă!

— Mai stai un pic... Poate că tot prindem ceva. Spre seară peştele muşcă mai bine... Stăm aici, frate dragă, din zori! Nu pot să-ţi spun cum mă plictisesc. Naiba m'a pus să cad la patima pescuitului. Ştiu că-i o prostie şi totuşi stau. Stau ca un ticălos, ca un ocnaş, şi mă tot uit la apă ca un tâmpit! Ar trebui să mă duc la cosit, şi eu pescuiesc. La Haponievo a slujit ieri prea sfinţitul şi nu m'am dus, am stat tot aici cu scrumbia... cu sgripţuroaica asta.

— Ce ai... ai înnebunit? — spuse Otţov, trăgând stingherit cu coada ochiului spre englezoaică. — Injuri în faţa unei doamne... şi o înjuri chiar pe ea...

— Dracu' s'o ia! Nu pricepe nicio boabă ruseşte. Ori o lauzi, ori o ocărăşti, ei tot una îi e! Uită-te la nasul ei! Ţi se face rău numai când îl vezi! Pescuim zile întregi împreună şi nu scoate un cuvânt! Stă ca o momâie, cu ochii holbaţi la apă.

Englezoaica căscă, schimbă viermuşorul şi aruncă din nou undiţa.

— Dacă ai mai văzut aşa ceva — continuă Griabov. — De zece ani, frate dragă, stă toanta asta în Rusia şi nu ştie o iotă de rusească... Orice boiernaş de-al nostru, dacă se duce la ei, învaţă cât ai zice peşte să trăncănească în limba lor, pe când ăştia.... dracu' să-i priceapă! Uită-te la nasul ei! Uită-te la nas!

— Incetează odată... Mă pui într'o situaţie penibilă... Lasă femeia în pace!

— Nu-i femeie, e fată... Te pomeneşti că visează la logodnici, păpuşa dracului. Şi miroase a mucegai... Nu pot s'o sufăr! Mi-e destul s'o văd, ca să-mi ies din pepeni! Când se holbează la mine cu ochii ei cât cepele, mă trec fiorii, de parcă m'aş fi lovit cu cotul de o balustradă. Ii place şi ei să pescuiască. Uită-te la ea: e solemnă, de parcă ar sluji în biserică! Toate le priveşte cu dispreţ... Stă aci, canalia, şi se umflă în pene că-i şi ea fiinţă omenească, deci rege al naturii. Şi ştii cum o chiamă? Wilca Charlesovna Twice. Ptiu!... Nici nu pot să-i pronunţ numele.

Auzindu-şi numele, englezoaica întoarse încet nasul spre Griabov şi îl măsură cu o privire dispreţuitoare. Dela Griabov, îşi ridică privirea asupra lui Otţov şi îl împroşcă şi pe el cu acelaş dispreţ. Totul în tăcere, fără grabă şi cu un aer grav.

— Ai văzut? — îl întrebă Griabov râzând cu hohote. — Cu alte cuvinte, nu meritäm mai mult! Caraghioasa! Numai de dragul copiilor ţin tritonul ăsta. Dacă n'ar fi ei, n'aş lăsa-o să se apropie nici la zece verste de moşia mea. Are un nas de uliu... Dar talia? Păpuşa asta aduce cu un piron. Imi vine s'o iau şi s'o înfig în pământ. Stai... Parcă mişcă pluta.

Griabov sări în picioare şi ridică undiţa. Sfoara se întinse... Griabov mai trase odată, dar nu putu să scoată cârligul din apă.

— S'a agăţat de ceva! — spuse el încruntându-se — Se vede că s'a prins de o piatră... Drace!...

Pe faţă i se întipări o adevărată suferinţă. Oftând, sucindu-se neliniştit când la dreapta, când la stânga şi blestemând pe înfundate, începu să tragă scurt de sfoară. Dar fără niciun rezultat. De supărare se îngălbeni.

— N'am ce face! Trebuie să mă bag în apă.

— Ia mai lasă prostiile!

— Nu se poate... Spre seară se pescuieşte bine... Phii!... Mare ghinion! Trebuie neapărat să mă bag în apă. N'am încotro! Dacă ai şti ce lene mi-e să mă dezbrac! Trebuie să-i fac vânt englezoaicei...

Nu-mi vine să mă despoi în faţa ei. Oricum, e o doamnă.

Griabov îşi scoase pălăria şi cravata.

— Miss... e-e-e... — se adresă el englezoaicei. — Miss Twice! *Je vu pri* [1])... Ei, cum să-i spun? Cum să-ţi spun ca să înţelegi? Ascultă... încolo! Cară-te de aici! Auzi?

Miss Twice îl împroşcă pe Griabov cu dispreţ şi scoase un sunet nazal.

— Cum? Nu înţelegi? Iţi spun să te cari de aici! Trebuie să mă dezbrac, păpuşa dracului! Du-te acolo! Acolo!

Griabov o trase pe miss de mânecă, îi arătă nişte tufe şi se aşeză pe vine, vrând să-i spună să se ducă după tufe şi să se ascundă acolo... Mişcând energic din sprâncene, englezoaica rosti repede o frază lungă pe englezeşte. Moşierii izbucniră în râs.

— E prima dată în viaţă că-i aud glasul... Frumos glăscior, n'am ce zice! Nu înţelege! Ce să mă fac cu ea?

— Las'o baltă! Hai să bem o votcă!

— Nu se poate, trebuie să pescuiesc... E seară... Ce vrei să fac? Mare pacoste! Am să fiu nevoit să mă dezbrac în faţa ei...

Griabov îşi scoase vestonul şi jiletca şi se aşeză pe nisip pregătindu-se să-şi scoată ghetele.

— Ascultă, Ivan Cuzmici, — spuse mareşalul nobilimii, râzând pe înfundate. — Asta e bătaie de joc, dragul meu, zău că e curată batjocură.

— Cine o pune să nu înţeleagă? Lasă, să le fie de învăţătură străinilor ăstora!

Griabov îşi scoase ghetele, pantalonii, cămaşa şi se pomeni în costumul lui Adam. Otţov se ţinea de burtă. Se făcuse stacojiu atât de râs, cât şi de ruşine. Englezoaica ridică sprâncenele şi începu să clipească... Pe faţa ei gălbuie alunecă un zâmbet mândru, dispreţuitor.

---

[1]) Te rog (greşit în limba franceză; corect: *je vous prie*). (N. trad.)

— Trebuie să aştept să mi se răcească puţin trupul, — spuse Griabov, bătându-se cu palma peste coapse. — Spune-mi, te rog, Feodor Andreici, dece am eu în fiecare vară un fel de spuzeală pe piept?

— Bagă-te odată în apă sau acoperă-te cu ceva! Nerușinatule!

— Cel puţin dacă i-ar fi ei ruşine, ticăloasa! — spuse Griabov, intrând în apă şi făcându-şi semnul crucii. — Brr... da' rece e apa... Uită-te la ea cum mişcă din sprâncene! Da' de plecat tot nu pleacă... Se consideră deasupra vulgului! He-he-he... Nici nu ne socoate oameni!

Intrând în apă până la genunchi şi întinzându-şi trupul uriaş, Griabov făcu cu ochiul şi spuse:

— Ce să-i faci, dragul meu, aici nu e Anglia!

Miss Twice schimbă cu sânge rece viermuşorul, căscă şi aruncă din nou undiţa. Otţov întoarse capul. Griabov se afundă o clipă, desprinse cârligul şi ieşi din apă. Două minute după aceea, şedea iar pe nisip şi pescuia.

INFORMAȚIA

ERA pe la amiază. Moșierul Voldâreov, un bărbat înalt, vânjos, cu capul tuns și ochii bulbucați, își scoase paltonul, își șterse fruntea cu o batistă de mătase și intră cu oarecare șovăială la grefă. Nu se auzea decât scârțâitul peniţelor.

— Unde pot să cer o informație? — se adresă el ușierului, care tocmai aducea din fundul sălii o tavă cu pahare. — Am nevoie de o informație, trebuie să scot o copie de pe o hotărîre.

— Poftiți acolo. Iaca, la domnul care șade lângă fereastră! — spuse ușierul, arătând cu tava spre fereastra din fund.

Voldâreov tuși și se îndreptă spre fereastră. Acolo, la o masă verde, plină de pete, ca un bolnav de tifos exantematic, ședea un tânăr cu patru caiere sburlite pe cap, cu un nas lung plin de puncte negre și o tunică ieșită de soare. Scria, cu nasul lui lung vârît în niște hârțoage. Ca să alunge musca ce i se plimba pe lângă nara dreaptă, își scotea înainte buza de jos și își sufla sub nas, cu cea mai mare gravitate.

— Pot să-ți cer o informație? — i se adresă Voldâreov. — Aș vrea să scot o copie după hotărîrea din 2 Martie... Eu sunt Voldâreov...

Funcționarul își muie peniţa în călimară și cercetă dacă nu cumva luase prea multă cerneală. Incredințându-se că peniţa nu-i va face nici un bucluc, începu

să scârţâie iarăşi cu ea pe hârtie. Buza de jos i se lungi din nou în afară, dar nu mai era nevoie să sufle: musca i se aşezase pe ureche.

— Pot să-ţi cer o informaţie? — repetă după vreun minut Voldâreov. — Sunt moşierul Voldâreov.

— Ivan Alexeici! — strigă funcţionarul spre sală, ca şi cum Voldâreov nici nu ar fi existat. — Spune negustorului Ialicov, când mai dă pe aici, să legalizeze la poliţie copia de pe declaraţia lui. I-am spus de o mie de ori!

— E vorba de procesul meu cu moştenitorii prinţesei Gugulina, — bolborosi Voldâreov. — Afacerea e cunoscută. Te rog foarte mult, ocupă-te şi de mine.

Continuând a nu lua în seamă pe Voldâreov, funcţionarul prinse musca care i se aşezase pe buză, o privi cu luare aminte, apoi o aruncă. Moşierul tuşi şi îşi suflă zgomotos nasul în batista lui cu pătrăţele. Dar şi încercarea aceasta fu de prisos. Funcţionarul tot nu se hotăra să-l ia în seamă. Tăcerea ţinu vreo două minute. Voldâreov scoase din buzunar o hârtie de o rublă şi o puse în faţa funcţionarului, pe un registru deschis. Funcţionarul îşi încreţi fruntea, trase registrul spre el, ca şi cum n'ar fi văzut nimic şi îl închise.

— O mică informaţie... Aş vrea numai să ştiu pe ce bază moştenitorii prinţesei Gugulina... Pot să te turbur?

Pierdut în gândurile sale, funcţionarul se ridică şi, scărpinându-se în cot, se duse la dulap. Intorcându-se după o clipă la masa lui de scris, puse iar mâna pe registrul pe care se afla altă hârtie de o rublă.

— Nu am să-ţi răpesc decât câteva clipe... Imi trebuie o mică informaţie, atât...

Funcţionarul păru că nu aude şi începu să copieze ceva.

Voldâreov se încruntă şi aruncă o privire deznădăjduită asupra întregei tagme de scârţâitori din peniţă.

„Scriu! gândi el oftând. Scriu, lua-i-ar dracu'!"

Se îndepărtă de masă şi se opri amărît în mijlocul

încăperii, cu brațele atârnându-i neputincioase. Se vede că ușierul, care trecea din nou cu tava cu pahare, observă mutra lui jalnică, fiindcă se apropie de el și îl întrebă în șoaptă:

— Ei, ce-ați făcut? Ați cerut informația?

— Am cerut-o, dar nu vrea să stea de vorbă cu mine.

— Dați-i trei ruble... — șopti portarul.

— I-am dat două.

— Mai dați-i una.

Voldâreov se întoarse și puse pe registrul deschis o hârtie de trei ruble.

Funcționarul trase din nou registrul spre el, începu să-l răsfoiască și deodată, ca din întâmplare, ridică ochii asupra lui Voldâreov. Nasul lui lucios roși și se zbârci într'un zâmbet.

— Ce doriți? — întrebă el.

— Voiam să cer o informație în legătură cu procesul meu... Sunt Voldâreov.

— Încântat! In afacerea Gugulina? Foarte bine! Ce anume doriți?

Voldâreov îi arătă ce dorea.

Funcționarul prinse viață, și începu să se sucească de parcă ar fi fost prins într'un vârtej. Dădu informația cerută, porunci să se scoată o copie, oferi moșierului un scaun, totul într'o clipită. Vorbi chiar despre vreme și îl întrebă de recoltă. Când Voldâreov plecă, îl însoți pe scară până jos, zâmbind îndatoritor și respectuos, cu aerul că e gata în orice clipă să se închine până la pământ în fața lui. Fără să-și dea bine seama dece, Voldâreov se simți stânjenit și, ascultând de o pornire lăuntrică, scoase din buzunar o hârtie de o rublă și o întinse funcționarului. Acesta, care tot mai saluta și zâmbea, o prinse din zbor, făcând-o nevăzută.

„Ce oameni..." gândi moșierul și, ieșind în stradă, se opri și își șterse fruntea cu batista.

GRASUL ŞI SLABUL

DOI prieteni se întâlniră într'o gară de pe linia Nicolaevscaia. Unul era rotofei, celălalt pirpiriu. Cel gras tocmai luase masa la restaurantul gării şi buzele, încă unsuroase, îi luceau ca nişte vişine coapte. Mirosea a vin de Xeres şi a „Fleur d'Oranger" [1]). Slabul abia coborîse din vagon şi era încărcat cu geamantane, boccele şi cutii de carton. Mirosea a şuncă şi a drojdie de cafea. In spatele lui venea nevastă-sa, o femeie firavă, cu bărbia ascuţită, şi fiul său, elev de liceu, un băiat înalt, cu o pleoapă puţin lăsată pe un ochi.

— Porfiri ! — strigă rotofeiul, zărindu-l pe pirpiriu. — Tu eşti ? Dragul meu ! Nu ne-am văzut de un car de ani !

— Doamne !— se minună acesta. — Mişa ! Prietenul meu din copilărie ! Ce cauţi aici ?

Prietenii se îmbrăţişară şi se măsurară unul pe altul cu ochii umezi. Amândoi erau buimăciţi, dar încântaţi.

— Dragul meu ! — începu cel slab după ce se mai îmbrăţişară odată. — Nu mă aşteptam deloc ! Ce surpriză ! Ia să te văd mai bine ! Ai rămas tot aşa frumos cum erai, tot atât de îngrijit şi de fercheş. Doamne, dumnezeule ! Ei, cum o duci ? Eşti bogat ? Eşti însurat ? Eu, precum vezi, m'am însurat... Asta-i

[1]) *Fleur d'Oranger* — parfum la modă, pe vremuri. (N. trad.)

nevastă-mea, Luiza, născută Wanzenbach... e luterană... Iar ăsta e fiul meu, Nafanail, elev în clasa treia. Nafania, domnul e prietenul meu din copilărie! Am fost colegi de liceu!

Nafanail stătu o clipă pe gânduri, apoi îşi scoase şapca.

— Am fost colegi de liceu! — repetă pirpiriul. — Iţi aduci aminte, Mişa, cum ne porecliseră băieţii? Pe tine, Erostrat [1]), fiindcă arseseşi cu ţigara o carte a liceului, iar pe mine Efialt [2]), fiindcă îmi plăcea să pârăsc. Ha-ha-ha... Eram copii! Nu te teme, Nafania! Vino mai aproape... Şi asta e nevastă-mea, născută Wanzenbach... e luterană...

După o clipă de gândire, Nafanail se ascunse după tatăl său.

— Ei, şi ia spune-mi, cum o duci, dragul meu prieten? — întrebă rotofeiul, privindu-şi încântat fostul coleg. — Ai o slujbă undeva? Ai un post bun?

— Da, dragul meu, am o slujbă. Sunt de doi ani asesor de colegiu [3]) şi am Stanislavul. Leafa e cam mică... dar ce are a face! Nevastă-mea dă lecţii de muzică, eu fac în orele libere tabachere de lemn. Tabachere foarte bune! Le vând cu o rublă bucata. Dacă cineva ia zece bucăţi sau mai multe, fac reducere. Ne descurcăm, de bine, de rău. Am lucrat înainte la un minister, şi acum sunt mutat aici, ca şef de birou... Am să fac serviciul aci. Dar tu? Nu cumva ai şi ajuns consilier de stat [4]) ? Ai?

— Nu, dragul meu, caută ceva mai sus, — răspunse grăsanul. — Sunt consilier intim [5])... Sunt şi decorat. Am două stele.

---

1) *Erostrat* — un cetăţean din Efes care, pentru a deveni celebru a incendiat Artemisionul (templul Artemidei), în noaptea când s'a născut Alexandru cel Mare (356). (N. trad.)

2) *Efialt* — trădătorul care i-a condus pe Perşi la Termopile. (N. trad.)

3) Grad civil mic, corespunzând gradului de locotenent în armata ţaristă. (N. trad.)

4) Grad civil ce corespundea cu gradul de colonel. (N. trad.)

5) Grad civil ce corespundea cu gradul de general de divizie. (N. trad.)

Pirpiriul păli deodată şi încremeni, apoi faţa i se schimonosi într'un zâmbet mieros; ai fi zis că toate trăsăturile începuseră să i se topească. Trupul i se sfriji, se gârbovi, şi parcă i se făcu şi mai puţintel... Geamantanele, boccelele şi cutiile de carton se sfrijiră, se sbârciră şi ele... Bărbia lungă a nevestei sale se lungi şi mai mult; Nafanail luă poziţia de drepţi şi îşi încheie toţi nasturii tunicii...

— Eu, excelenţă... Sunt încântat! Un prieten din copilărie, ca să zic aşa, să ajungă la o situaţie atât de înaltă! Hi-hi-hi.

— Ia lasă prostiile! — se încruntă grăsanul. — Ce înseamnă tonul ăsta? Suntem doar prieteni din copilărie; ce rost are respectul ăsta faţă de grad?

— Vai de mine... Se poate?... — continuă să râdă stânjenit pirpiriul, împuţinându-se şi mai mult. — Atenţia binevoitoare a excelenţei voastre... e ca un fel de vlagă dădătoare de viaţă... Excelenţă, acesta e fiul meu, Nafanail... Soţia mea Luiza, e luterană, întrucâtva...

Grasul voi să spună ceva, dar pe faţa pirpiriului se putea citi atâta veneraţie, slugărnicie şi acreală respectuoasă, încât consilierului intim i se făcu silă. Îşi întoarse capul într'o parte şi îi întinse slăbănogului mâna de rămas bun.

Pirpiriul îi strânse trei degete, îşi frânse înainte tot trupul şi începu să râdă subţire, ca un chinez: „hi-hi-hi". Nevastă-sa zâmbi. Nafanail făcu o temenea şi scăpă şapca din mână. Tustrei erau buimăciţi, dar încântaţi.

TRAGEDIANUL

REPREZENTAŢIA se dădea în folosul tragedianului Fenoghenov.

Se juca „Prinţul Serebriamâi". Fenoghenov interpreta rolul lui Viazemschi, impresarul Limonadov — pe al lui Drujina Morozov iar doamna Beobahtova — pe al Elenei... Spectacolul întrecea mult aşteptările. Tragedianul făcea adevărate minuni. O răpea pe Elena cu o singură mână şi o purta deasupra capului prin toată scena. Răcnea, şuiera ca un şarpe, lovea cu piciorul în podea şi îşi sfâşia haina la piept. Refuzând să se bată în duel cu Morozov, tremura din tot trupul, aşa cum nu tremură nimeni în viaţa de toate zilele şi glasul i se sugruma zgomotos. Teatrul se cutremura de aplauze. Actorii fură rechemaţi de nenumărate ori la rampă. Lui Fenoghenov i se oferi o tabacheră de argint şi un buchet de flori cu panglici lungi. Doamnele fluturau batistele, îşi îndemnau bărbaţii să aplaude şi multe din ele plângeau... Dar Maşa, fiica ispravnicului Sidoreţchi, era zguduită şi înflăcărată de jocul actorilor mai mult ca toţi ceilalţi. Şedea în primul rând de fotolii, alături de tatăl ei, nu-şi lua o clipă privirea de pe scenă, şi chiar în timpul pauzelor rămânea în aceeaş stare de extaz. Mânuţele şi picioruşele ei subţiri tremurau, ochişorii îi erau plini de lacrimi şi faţa i se făcea din ce în mai palidă. Nici nu era de mirare: se ducea pentru prima oară în viaţă la teatru!

— Ce bine, ce minunat joacă, — şoptea ea tatălui ei, ispravnicul, de câte ori se lăsa cortina. — Cât de neîntrecut este Fenoghenov!

Şi dacă tatăl s'ar fi priceput să citească pe chipul oamenilor, ar fi deslușit pe feţișoara palidă a fiicei sale o încântare soră cu suferința. O sguduiseră până la suferință şi jocul actorilor, şi piesa, şi atmosfera ei. In pauze, când muzica regimentului începea să cânte, Maşa închidea ochii, sleită de puteri.

— Tată! — se rugă ea de ispravnic în ultima pauză. — Du-te pe scenă şi pofteşte-i pe toţi să vină să prânzească mâine la noi!

Ispravnicul se duse în culise, îi lăudă pe toţi pentru arta lor şi adresă un compliment doamnei Beobahtova:

— Frumosul dumneavoastră chip cere să fie imortalizat pe pânză. Ce păcat că nu sunt un meşter al penelului!

După ce se înclină în faţa ei, îi pofti pe artişti la masă.

— Veniţi cu toţii, dar fără sexul feminin, — şopti el. — Nu pot primi actriţe, fiindcă am o fată.

A doua zi, o parte din artişti prânzeau la ispravnic. Nu venise decât impresarul Limonadov, tragedianul Fenoghenov şi comicul Vodolazov; ceilalţi pretinseseră că aveau felurite treburi. Prânzul fu plicticos. Limonadov îl asigură de câteva ori pe ispravnic că-i poartă tot respectul şi că, îndeobşte, el cinsteşte orice autoritate publică. Vodolazov îi imită pe negustori şi pe armenii beţi, iar Fenoghenov, un ucrainian înalt şi vânjos (în carnetul de identitate se numea Cnâş) cu ochi negri şi frunte încruntată, declamă „La intrarea principală“ şi „A fi sau a nu fi?“ Limonadov povesti cu lacrimi în ochi întrevederea lui cu fostul guvernator, generalul Caniucin. Ispravnicul asculta, se plictisea şi zâmbea blajin. Era mulţumit, cu toate că Limonadov duhnea cumplit a pene arse, iar Fenoghenov purta un frac de împrumut şi ghete cu tocuri tocite. Oamenii aceia îi plăceau fiicei sale, o înveseleau, şi asta era de ajuns! Cât despre Maşa, nu-şi putea deslipi nicio clipă ochii de pe ei. Nu văzuse încă niciodată oameni atât de deştepţi, atât de neobişnuiţi.

Seara, ispravnicul şi Maşa erau din nou la teatru. Peste o săptămână, artiştii prânziră iarăşi la Sidoreţchi şi de atunci începură să vină aproape zilnic în casa ispravnicului, fie la prânz, fie la cină, iar teatrul ajunse o patimă pentru Maşa, care mergea acum în fiecare seară la spectacol.

Fata se îndrăgosti de tragedianul Fenoghenov şi, într'o bună zi, în lipsa ispravnicului care se dusese să-l întâmpine pe arhiereu, fugi cu trupa lui Limonadov şi pe drum se cunună cu iubitul ei. După celebrarea şi prăznuirea căsătoriei, artiştii scriseră o scrisoare lungă, patetică, pe care o trimiseră ispravnicului. O ticluiră toţi laolaltă.

— Arată-i că ai argumente! — spunea Limonadov, dictându-i lui Vodolazov. — Trage-i şi nişte temenele... Grangurii ăştia mor după ele. Mai adaugă şi ceva... aşa... să-l ungă la inimă, să-i dea lacrimile...

Răspunsul la această scrisoare fu cât se poate de dezamăgitor. Ispravnicul o renega pe fiica sa, care, după cum scria el, se măritase cu un hohol [1]) tâmpit, trândav şi hoinar, fără ocupaţie bine definită.

A doua zi după primirea acestui răspuns, Maşa îi scria tatălui ei:

„Tată, mă snopeşte'n bătăi! Iartă-ne!"

O bătea; o bătuse în culise, de faţă cu Limonadov, cu spălătoreasa şi doi lampagii! Tragedianul nu uita că, patru zile înainte de nuntă, întreaga trupă se adunase seara la tractirul „Londra" şi, discutând cazul Maşei, toţi îl sfătuiseră „să încerce", iar Limonadov cu lacrimi în ochi căutase să-l convingă:

— Ar fi o neghiobie şi o nesocotinţă să nu profiţi de o asemenea pleaşcă! Pentru atâta bănet face nu numai să te însori, dar să te duci şi în Siberia! Odată însurat, ai să-ţi clădeşti un teatru al tău propriu şi ai să mă poţi lua şi pe mine în trupa ta. Nu o să mai fiu eu stăpânul, ci tu.

---

[1]) *Hohol* — termen peiorativ la adresa unui ucrainian, în Rusia ţaristă. (N. trad.)

Fenoghenov nu putea uita vorbele astea, şi acum mârâia strângând pumnii.

— Dacă nu trimite bani, o fac ţăndări. Să fiu eu al dracului dacă mă las tras pe sfoară!

Trupa încercă să plece dintr'un oraş capitală de gubernie fără ştirea Maşei, dar Maşa prinse de veste şi sosi în fugă la gară, după al doilea sunet de clopot [1]), când actorii se şi urcaseră în vagoane.

— Am fost insultat de tatăl dumitale! — îi strigă tragedianul. — Totul s'a sfârşit între noi!

Iar ea, cu toate că vagonul era plin de lume, îşi îndoi picioruşele gingaşe, se lăsă în genunchi în faţa lui şi ridică braţele într'un gest de implorare.

— Te iubesc! se tângui ea. — Nu mă alunga, Condrati Ivanâci! Nu pot să trăiesc fără dumneata!

Ruga ei fu ascultată şi, după ce se sfătuiră, artiştii o primiră în trupă cu însărcinarea de „contesă integrală" — aşa fuseseră poreclite figurantele care ieşeau deobicei în grupuri pe scenă şi jucau roluri mute... La început, Maşa juca roluri de fată în casă şi de paj, mai târziu însă, când doamna Beobahtova, floarea trupei lui Limonadov, fugi, o făcură „ingenuă". Juca prost: sâsâia, se fâstâcea. Dar curând se obişnui şi începu să placă publicului. Fenoghenov era însă nemulţumit.

— Actriţă-i asta? spunea el. — Nare nici siluetă, nici stil, ci numai... prostie şi atât...

Intr'un alt oraş, capitală de gubernie, trupa lui Limonadov interpretă „Hoţii" de Schiller. Fenoghenov juca pe Franz, iar Maşa — pe Amalia. Tragedianul răcnea şi tremura, Maşa îşi spunea rolul ca o lecţie bine învăţată şi piesa ar fi mers cum merg toate piesele, dacă nu s'ar fi petrecut un mic incident. Totul decursese bine până la scena în care Franz îi mărturiseşte Amaliei că o iubeşte, iar ea îi ia spada. Ucrainianul răcni, şuieră ca un şarpe, tremură şi o strânse pe Maşa în îmbrăţişarea sa de fier. Iar Maşa în loc să-l respingă şi să-i strige „pleacă!", începu să tre-

---

[1]) Inainte vreme semnalul de plecare al trenurilor se dădea cu clopotul. Se dădeau trei semnale: două prevestitoare, şi al treilea chiar în clipa plecării. (N. trad.)

mure ca o păsărică în braţele lui şi nu se mai mişcă... Ingheţase parcă.

— Fie-ţi milă de mine! — îi şopti ea la ureche. — Fie-ţi milă de mine! Sunt atât de nenorocită!

— Nu ştii rolul! Trage cu urechea la sufleur! — şuşoti printre dinţi tragedianul, vârându-i cu de-a-sila spada în mână.

După reprezentaţie, Limonadov şi Fenoghenov şedeau de vorbă la cassă.

— Ai avut dreptate; nevastă-ta nu-şi învaţă rolurile... — spunea impresarul. — Nu-şi cunoaşte meseria... Orice om are o meserie... Ea nu şi-o cunoaşte pe a ei.

Fenoghenov îl asculta, ofta şi se încrunta, se încrunta...

A doua zi dimineaţa, Maşa şedea într'un magazin de mărunţişuri şi scria:

„Tată, mă bate! Iartă-ne! Trimite-ne bani!“

LA POȘTA

ACUM câteva zile am înmormântat-o pe tânăra nevastă a lui Sladcoperţev, bătrânul nostru diriginte al oficiului poştal. După ce am îngropat frumuseţea ceea de femeie, ne-am dus la oficiul poştal, ca s'o „pomenim".

Când s'au servit blinele, moşneagul văduv a început să se jeluiască:

— Blinelele sunt rumene cum era şi răposata, şi la fel de frumoase! Zău că sunt la fel!

— Da, — s'au învoit cei ce o pomeneau, — era într'adevăr o frumuseţe... O femeie clasa întâia!

— Aşa-i... Toţi se minunau, privind-o... Dar, domnilor, eu nu o iubeam pentru frumuseţea şi pentru firea ei blândă. Aceste calităţi sunt proprii femeii şi se întâlnesc destul de des pe lumea asta. Eu o iubeam pentru o altă calitate a sufletului ei, şi anume, o iubeam, dumnezeu s'o ierte, pentru că, cu toată vioiciunea şi firea ei veselă, era credincioasă bărbatului ei. Da, îmi era credincioasă, deşi n'avea decât douăzeci de ani şi eu voi împlini curând şaizeci! Imi era credincioasă, mie, moşneagului!

Diaconul, care stătea cu noi la masă, s'a prefăcut că se înnecă şi a început să tuşească în semn de îndoială.

— Va să zică nu mă crezi? — l-a apostrofat văduvul.

— Nu zic că nu cred, — s'a bâlbâit diaconul, — dar de... aşa... In ziua de azi, femeile tinere sunt prea... cum să spun... randevu, sos provensal...

— Dumneata te îndoieşti, dar eu am să-ţi dovedesc că aşa e! Aveam eu metodele mele ca s'o fac să-mi fie credincioasă. Metode cu caracter, ca să zic aşa, strategic, cum ar fi bunăoară, fortificaţia. Eram prea şiret ca nevastă-mea să mă poată înşela. Ştiam eu ce să fac pentru ca să-mi păzesc căminul. Am o formulă care e ca o parolă. Cum o rosteam — gata, puteam să dorm liniştit.

— Şi cum era această formulă?

— Foarte simplă. Am răspândit, de pildă, prin oraş un zvon urât. Dumneavoastră îl cunoaşteţi cu toţii prea bine. Le-am spus tuturor: „Nevastă-mea Aliona trăieşte cu poliţaiul Ivan Alexeici Zalihvatschi". A fost deajuns. Nimeni n'a mai îndrăznit să-i facă Alionei curte, temându-se să nu-l supere pe poliţai. Cum o vedea un bărbat, fugea, ca nu cumva Zalihvatschi să-şi închipuie ceva. He-he-he. Dacă te puneai rău cu idolul ăla mustăcios, numai bine nu-ţi mergea; la moment îţi trântea o jumătate de duzină de procese verbale de contravenţie sanitară. De pildă, dacă vedea pisica ta pe stradă, îţi şi încheia proces verbal pentru dobitoace vagabonde.

— Va să zică nevasta dumitale n'a trăit cu Ivan Alexeici? — ne-am mirat noi prelung.

— Nu, şi ăsta era şiretlicul meu... He-he... Ce spuneţi, v'am dus bine de nas, tinerilor? Aşa-i?

Câteva minute s'au scurs în tăcere. Şedeam tăcuţi şi ne era ciudă şi ruşine că moşneagul acela gras cu nasul roşu ne trăsese atât de bine pe sfoară.

— Ei, cu voia lui dumnezeu, poate te mai însori odată! — mârâi diaconul.

PE MARE

POVESTIREA UNUI MARINAR

NU se vedeau decât luminile tot mai slabe ale portului pe care-l părăsisem şi cerul negru ca cerneala. Sufla un vânt rece, umed. Simţeam deasupra noastră norii grei, care parcă deabia aşteptau să se sloboadă în ploaie, şi, cu tot vântul şi frigul, pe noi ne cuprinsese fierbinţeala. Stăteam îngrămădiţi la postul echipajului şi trăgeam la sorţi. Răsunau glume şi râsete zgomotoase de marinari chercheliţi, şi unul, ca să mărească hazul, începuse să cânte ca cocoşul.

Dela grumaji şi până în tălpi mă scutura un tremur mărunt, ca şi cum aş fi avut în ceafă o gaură prin care mi s'ar fi prelins, pe trupul gol, nişte alice mici, reci. Tremuram, şi de frig — de bunăseamă — dar şi din alte pricini, pe care tocmai vreau să le povestesc aici.

După părerea mea, omul este îndeobşte nerușinat, dar trebuie să recunosc că marinarul este câteodată mai nerușinat decât orice altă făptură pe lume, mai nerușinat chiar decât lighioana cea mai scârnavă, care are totuşi o îndreptăţire, dat fiind că se supune instinctului. Poate că greşesc, fiindcă nu cunosc viaţa, dar mi se pare că marinarul are mai multe motive decât oricare altul să-i fie câteodată silă de el şi să se judece aspru. Un om care poate în orice clipă să se prăvălească de pe catarg, să fie înghiţit pentru totdea-

una de valuri, care nu-şi aduce aminte de dumnezeu decât atunci când se înneacă sau când zboară cu capul în jos, nu se sinchiseşte de nimic şi habar n'are de tot ce lasă pe uscat. Beam multă votcă şi duceam o viaţă desfrânată, fiindcă nu ştiam cui şi la ce foloseşte virtutea pe mare.

Dar să mă reîntorc la povestirea mea.

Trăgeam deci la sorţi. Noi, cei care isprăvisem pătrarul de veghe, eram douăzeci şi doi cu toţii. Dar numai la doi dintre noi putea să le cadă norocul să se desfete cu un spectacol rar. Intr'adevăr, „cabina pentru însurăţei" de pe vasul nostru avea să fie ocupată în noaptea aceea, şi în pereţii ei erau numai două crăpături de care puteam dispune. Pe una din ele o tăcusem chiar eu, cu un fierăstrău subţire, după ce găurisem mai întâi peretele cu un tirbuşon. Pe cealaltă o făcuse cu cuţitul unul din camarazii mei, şi fiecare din noi muncise mai bine de o săptămână la treaba asta.

— O crăpătură ţi-a căzut la sorţi ţie!

— Cui?

Băieţii arătară spre mine.

— Şi cealaltă?

— Lui tat'tu.

Tatăl meu, marinar bătrân, ghebos, cu faţa ca un măr la cuptor, se apropie de mine şi mă bătu pe umăr.

— Astăzi suntem răsfăţaţi de soartă, băiete, — îmi spuse el. — Auzi, flăcăule? Norocul ne-a căzut şi ţie şi mie. Asta e ceva.

Mă întrebă apoi nerăbdător cât e ceasul. Era abia unsprezece.

Ieşii pe punte, îmi aprinsei luleaua şi începui să privesc marea. Era întuneric, dar se vede că ceeace se petrecea în sufletul meu îmi turbura până şi vederea, fiindcă pe fondul negru al nopţii îmi jucau în faţa ochilor anumite imagini: vedeam ceeace lipsea atât de mult în viaţa mea tânără încă, dar de pe atunci sortită să nu-şi urmeze drumul ei firesc.

La miezul nopţii trecui pe lângă cabina comună şi aruncai o privire prin uşă. Insurăţelul, un tânăr pastor blond, frumos, şedea la masă, ţinând în mână o evan-

ghelie şi părea să lămurească ceva unei bătrâne englezoaice înalte şi uscăţive. Mireasa, o fată tânără, zveltă şi foarte frumoasă, şedea alături de bărbatul ei şi nu-şi lua ochii albaştri de pe chipul lui blond. Un bancher englez, bătrân, înalt şi trupeş, cu faţă roşcovană, respingătoare, se plimba dintr'un colţ în celălalt al cabinei. Era soţul doamnei cu care vorbea însurăţelul.

„Pastorii au obiceiul să pălăvrăgească ceasuri întregi ! gândii eu. N'o să isprăvească nici până dimineaţa !"

La ora unu, tata se apropie de mine şi îmi spuse, trăgându-mă de mânecă :

— Hai, că e timpul. Au ieşit din cabina comună.

Coborîi în fugă scara şi mă îndreptai spre peretele bine cunoscut. Intre acest perete şi peretele vasului era un spaţiu îngust, plin de funingine, de umezeală şi de guzgani. Curând auzii paşii grei ai bătrânului. Se împiedica de baloturi şi de butoaiele cu gaz, şi înjura.

Pipăind peretele, găsii deschizătura şi scosei din ea cepul pătrat de lemn pe care îmi trebuise atâta timp să-l tai cu fierăstrăul. Dădui cu ochii de o perdea de muselină străvezie, prin care străbătea o lumină blândă, trandafirie. Şi odată cu lumina, faţa îmi fu învăluită de un parfum puternic, nespus de plăcut ; parfumul iatacurilor boiereşti pesemne. Ca să pot vedea ce se petrece înăuntru, trebuia să dau la o parte cu două degete muselina, ceeace mă şi grăbii să fac.

Zării bronzuri, catifele şi dantele. Totul era scăldat într'o lumină trandafirie. La vreo trei metri în faţa mea, se afla patul.

— Lasă-mă pe mine la deschizătura ta, — îmi şopti tata, înghiotindu-mă nerăbdător în coastă. — Se vede mai bine !

Nu-i răspunsei nimic.

— Tu ai ochi mai buni ca mine, băiete ; pentru tine e tot una dacă priveşti de departe sau de aproape !

— Mai încet ! — îi spusei eu. — Nu face zgomot, ar putea să ne audă !

Tânăra căsătorită şedea pe marginea patului; picioruşele îi atârnau pe o blană. Işi ţinea ochii plecaţi.

In faţa ei stătea soţul, tânărul pastor. Ii spunea ceva, dar nu puteam deslusi ce. Zgomotul vaporului mă împiedica să aud. Pastorul vorbea aprins, gesticulând . Ochii îi sticleau. Fata îl asculta şi clătina din cap.

— Drace, m'a muşcat un guzgan ! — mârâi tata.

Imi lipii mai tare pieptul de perete, ca şi cum mi-ar fi fost frică să nu-mi sară inima din piept. Capul îmi ardea.

Insurăţeii discutară mult timp astfel. In cele din urmă, pastorul se lăsă în genunchi şi, întinzând braţele spre soţia sa, începu s'o implore. Ea clătină şi mai hotărît din cap. Atunci, el sări în picioare şi începu să se plimbe prin cabină. După expresia feţii şi mişcarea mâinilor, ghicii că o ameninţa.

Tânăra lui soţie se ridică, se apropie încet de peretele de care stăteam lipit şi se opri chiar în faţa deschizăturii mele. Stătea nemişcată şi se gândea, iar eu nu puteam să-mi iau ochii de pe faţa ei. Mi se părea că suferă, că se luptă cu ea însăşi, că şovăie, iar trăsăturile ei exprimau totodată mânie. Nu pricepeam nimic.

Stăturăm, cred, vreo cinci minute aşa, faţă în faţă, apoi ea se îndepărtă de perete şi, oprindu-se în mijlocul cabinei, făcu pastorului un semn cu capul — se vede că primise. Acesta zâmbi bucuros, îi sărută mâna şi ieşi.

După trei minute, uşa se deschise şi în iatac intră soţul, urmat de englezul cel înalt şi trupeş, despre care am pomenit mai sus. Englezul se apropie de pat şi o întrebă ceva pe femeia cea tânără şi frumoasă. Palidă, ea încuviinţă din cap, fără să-l privească.

Bancherul englez scoase din buzunar un teanc de bancnote, şi-l întinse pastorului. Acesta îl cercetă, numără hârtiile şi ieşi cu un salut respectuos. Bătrânul englez încuie uşa după el.

Sării ca ars dela perete. Mă speriasem. Mi se părea că vântul rupsese vasul bucăţi şi că ne scufundam.

Bătrânul meu tată, omul acela beţiv şi desfrânat, mă apucă de mână şi-mi spuse:

— Hai de aici! Nu se cade să vezi aşa ceva! Eşti încă copil...

Abia se ţinea pe picioare. Il dusei aproape în braţe pe scara repede şi întortochiată până sus, unde începuse să cadă o adevărată ploaie de toamnă...

LA MOSCOVA
ÎN PIAȚA TRUBNAIA

LÂNGĂ mânăstirea Rojdestvenschi, se află o mică piață, căreia lumea îi spune piața Trubnaia, sau mai simplu Truba ; în zilele de duminică, acolo se ține târg. Sute de șube, de sumane, de căciuli și de jobene forfotesc ca racii în sită. Piața răsună de ciripitul păsărilor de toate soiurile, care îți aduc aminte de primăvară. Dacă-i soare și cerul e senin, ciripitul păsărilor și mirosul de fân sunt și mai puternice și această adiere de primăvară dă aripi gândului și-l poartă departe, departe. De-a lungul uneia din laturile pieței, stau înșirate sumedenie de căruțe. In ele nu vezi nici fân, nici varză, nici fasole, ci sticleți, scatii, prigorii, ciocârlii, sturzi, mierle, pițigoi, lugaci. Toate aceste păsărele țupăie în niște colivii de rând, înjghebate de mântuială, se uită cu jind la vrăbiile libere și ciripesc. Sticleții costă cinci copeici bucata, scatiii sunt mai scumpi, iar restul păsărilor se vând cum dă dumnezeu.

— Cum dai ciocârlia ?

Nici vânzătorul nu știe cât face ciocârlia lui. Se scarpină la ceafă și cere cât îl taie capul : o rublă sau trei copeici, după obrazul cumpărătorului. Sunt și păsări mai scumpe. Pe un bețișor mânjit șade un sturz bătrân, năpârlit, cu coada jumulită. E grav, plin de importanță și nemișcat, ca un general la pensie. Demult s'a resemnat că e prizonier și privește indiferent

la cerul albastru. Se vede că din pricina acestei nepăsări este socotit drept o pasăre plină de înţelepciune. Pe ăsta nu poate să-l dea cu mai puţin de patruzeci de copeici. In jurul păsărilor se îmbulzesc, lipăind prin noroi, elevi de liceu, lucrători, tineri cu paltoane la modă, amatori de păsări cu şepci într'un hal făr' de hal, cu pantalonii răsuciţi, jerpeliţi, mâncaţi parcă de şoareci. Tinerilor şi lucrătorilor li se vând femele în loc de masculi, pui în loc de păsări bătrâne... Habar n'au ce înseamnă o pasăre. In schimb, amatorul nu se lasă înşelat: ochieşte pasărea de departe, şi se vede cât de colo că se pricepe.

— Pasărea asta nu e „serioasă", — îşi dă cu părerea un cunoscător, cercetând pliscul unui scatiu şi numărându-i penele din coadă. — Acum cântă, e drept, dar ce folos? Laolaltă cu alţii, cânt şi eu. Nu, frate, tu să-mi cânţi de unul singur, dacă poţi... Dă-mi-l pe ăla de colo, care şade şi tace! Dă-mi-l pe ăla tăcut! Dacă tace, înseamnă că e ceva de capul lui...

Printre căruţele cu păsări găseşti şi căruţe cu altfel de vietăţi: vătui, iepuri de casă, arici, cobai, dihori. Intr'o cuşcă, un iepuraş mestecă de ciudă fânul. Cobaii tremură de frig, iar aricii se uită curioşi la oameni, pe sub ghimpii lor.

— Am citit undeva, — spune, fără să se adreseze cuiva anume şi privind cu drag la un iepuraş, un funcţionar dela poştă, cu paltonul ieşit de soare, — am citit că un savant avea o pisică, un şoarece, un erete şi o vrabie, care mâncau din acelaş blid.

— Se prea poate, domnule. Dar pisica aceea trebuie să fi mâncat multe bătăi, iar eretele, nici vorbă, era cu coada tăiată. Asta nu e niciun savantlâc. Cumătrul meu a avut un pisoi care, iertaţi-mă, mânca şi castraveţi. L-a bătut timp de vreo două săptămâni cu coada biciului, până ce l-a deprins. Dacă-l baţi, iepurele poate să aprindă şi chibrituri. Dece vă miraţi? E foarte simplu! Ia chibritul în gură, şi-l trage pe perete! Dobitoacele sunt ca şi omul. De bătaie, omul se face uneori mai deştept; aşa e şi cu sălbăticiunea.

Prin mulţime forfotesc sumane, cu cocoşi şi raţe la subţioară. Tot păsări slabe, înfometate. Puii scot din

colivii capetele lor urâte, jumulite şi ciugulesc câte ceva prin noroi. Băieţaşi cu porumbei sub braţ se uită în ochii tăi cu nădejdea să afle în tine un amator.

— Ce tot vorbeşti dumneata ? — strigă cineva mânios. — Intâi uită-te bine şi pe urmă vorbeşte ! Ăsta-i porumbel ? Asta-i gaie, nu porumbel !

Un om înalt, uscat, cu favoriţi scurţi şi cu mustăţile rase, lacheu după înfăţişare, bolnav şi beat, vinde un căţeluş de salon, alb ca zăpada. Bătrânul căţeluş lăcrămează.

— Stăpâna mi-a poruncit să vând scârba asta, — spune lacheul, zâmbind dispreţuitor. — Şi-a prăpădit averea la bătrâneţe, n'are ce mânca şi acum vinde câini şi pisici. Plânge, îi pupă în botul lor spurcat, da' de nevoie îi vinde. Zău că da ! Cumpăraţi-l, domnilor ! N'avem bani de cafea.

Nimeni nu râde. Un băieţaş îl priveşte îngândurat, cu milă, închizând pe jumătate un ochi.

Mai pitoresc este colţul unde se vinde peşte. Vreo zece mujici stau pe jos, la rând. Fiecare are înainte o căldare, şi în căldare un adevărat iad în miniatură. In apa verzuie, turbure, mişună caracude mărunte, obleţi, porcuşori, melci, broaşte, tritoni. Gândaci mari de râu cu picioarele rupte forfotesc în ochiul de apă, căţărându-se pe caracude şi sărind peste broaşte. Broaştele dau buzna peste gândaci, tritonii peste broaşte. Rezistente vieţuitoare ! Linii, de culoare verde închis, fiind peşti mai scumpi, se bucură de privilegii : sunt ţinuţi separat, într'un borcan, în care nu se poate înnota, dar unde totuşi nu-i atâta înghesuială...

— Bun peşte e carasul ! Poftiţi un caras stătut, dar pe cinste, bată-l dumnezeu ! Poţi să-l ţii şi un an în căldare, că tot trăieşte ! E mai bine de o săptămână de când am prins peştii ăştia. I-am pescuit în Pererva, domnule, şi am venit de acolo pe jos. Caracuşii îs două copeici bucata, obleţii trei copeici, iar porcuşorii zece copeici duzina, dracu' să-i ia ! Ia poftiţi, luaţi de cinci copeici. Viermi nu doriţi ?

Vânzătorul bagă mâna în căldare şi scoate cu degetele lui butucănoase, aspre, un porcuşor gingaş sau un caras cât unghia. Lângă căldări sunt rânduite

sfori de undiţă, cârlige, momele şi viermuşori roşii de iaz care ard ca focul în lumina soarelui.

Pe lângă căruţele cu păsări şi căldările cu peşti se plimbă un moşneag, cu şapcă îmblănită, cu ochelari de sârmă şi galoşi, ce seamănă cu două crucişătoare. E un „tip", cum i se spune aici. Nu are o copeică, dar se tocmeşte, se frăsuie şi bate capul cumpărătorilor, dându-le sfaturi. In mai puţin de un ceas, găseşte timp să inspecteze toţi iepurii, porumbeii şi peştii, să-i cerceteze până în cele mai mici amănunte, să hotărască specia, vârsta şi preţul fiecărei vieţuitoare. Sticleţii, caraşii şi porcuşorii îl interesează ca pe un copil. Incercaţi bunăoară să-i vorbiţi de sturzi, şi maniacul acesta vă va povesti lucruri pe care nu le găsiţi în nicio carte. Vi le va povesti cu încântare, cu patimă şi, până la urmă, vă va dojeni pentru nepriceperea dumneavoastră. E oricând gata să vorbească ore'n şir despre sticleţi şi lugaci, holbând ochii şi dând din mâini. Nu-l întâlneşti însă la Truba decât în anotimpurile reci; vara e pe undeva, dincolo de râul Moscova, unde pescuieşte cu undiţa şi prinde prepeliţe cu fluierul.

Iată şi un alt „tip": un domn înalt cât o prăjină, numai pielea şi osul, cu ochelari fumurii pe nas, cu faţa rasă, cu şapcă cu rozetă, semănând cu un diac de odinioară. E şi el cunoscător, şi e cineva: e profesor de liceu, lucru ştiut de cei dela Truba, care îi arată mult respect, îl întâmpină cu plecăciuni şi au născocit pentru el chiar un titlu anume: „prepoziţiunea voastră". In piaţa Suhareva, cotrobăieşte prin cărţi, iar la Truba, caută porumbei buni.

— Poftiţi, domnule profesor! — îi strigă vânzătorii de porumbei. — Uitaţi-vă, prepoziţiunea voastră, porumbei care fac tumba în zbor!

— Prepoziţiunea voastră! — i se strigă din toate părţile.

— Prepoziţiunea voastră! — îngână de undeva de pe bulevard un băieţaş.

Obişnuit, pesemne, demult cu acest titlu, „prepoziţiunea sa", grav şi aspru, ia cu ambele mâini un porumbel şi ridicându-l deasupra capului, începe să-l cerce-

teze cu un aer concentrat, luând o înfăţişare cruntă de conspirator.

Şi Truba, această bucăţică de Moscovă, mişunând de oameni ce iubesc cu atâta duioşie animalele, chinuindu-le atât de mult, îşi duce mai departe viaţa ei măruntă, umplând văzduhul de larmă şi forfotă, iar oamenii de afaceri sau bisericoşii care trec pe bulevard nu pricep dece s'a adunat atâta popor, ce-i cu amestecul acela pestriţ de capele, şepci şi jobene, dece fac toţi atâta gălăgie şi ce vând.

CALOMNIA

PROFESORUL de caligrafie Serghei Capitonâci Ahineev îşi mărita fiica, Natalia, cu profesorul de istorie şi geografie Ivan Petrovici Loşadinâh.

Totul mergea ca pe roate şi veseliia era în toi. In salonul cel mare se cânta din gură şi la pian, şi se dansa. Prin celelalte încăperi alergau nebuneşte în toate părţile feciori aduşi anume dela club, cu fracuri negre şi cravate albe, stropite cu sosuri. Casa era plină de freamăt şi de larmă. Profesorul de matematică Tarantulov, franţuzul Pasdequoi şi subrevizorul curţii de control Egor Benedictâci Mzda şedeau toţi trei pe un divan şi, întrerupându-se pripit unul pe altul, povesteau care mai de care cazuri de morţi înmormântaţi de vii şi îşi dădeau fiecare cu părerea despre spiritism. Niciunul din ei nu credea în spiritism, dar admiteau cu toţii că sunt multe lucruri pe lumea asta, care nciodată nu vor putea fi cuprinse de mintea omenească. Intr'o altă odaie, profesorul de literatură Dodonschi lămurea musafirilor cazurile în care o sentinelă are dreptul să tragă în trecători. După cum vedeţi, temele conversaţiilor erau înfricoşătoare, totuşi foarte plăcute. Din curte, se uitau prin ferestre oameni care, din pricina situaţiei lor sociale, nu aveau dreptul să intre înăuntru.

La miezul nopţii, gazda Ahineev se duse la bucătărie, să vadă dacă totul era gata pentru cină. In bucă-

tărie, dela duşumea până la tavan, pluteau aburi, în care se împleteau miresme de gâşte şi raţe fripte şi de multe alte bunătăţi. Pe două mese erau aşezate, într'o înghesuială artistică, cele trebuincioase gustărilor şi băuturilor. In jurul meselor, trebăluia bucătăreasa Marfa, o femeie roşie la faţă, cu două rânduri de burţi, gâtuite de şorţ.

— Arată-mi nisetrul, drăguţo! — spuse Ahineev, frecându-şi mâinile şi lingându-şi buzele. — Ce miros odorant! Aş mânca toată bucătăria! Ia arată-mi nisetrul!

Marfa se apropie de una din laviţe şi ridică cu băgare de seamă o foaie de ziar pătată de grăsime. Sub această foaie, un nisetru mare, în aspic, presărat cu capere, măsline şi morcovi, se lăfăia pe o tavă uriaşă. Ahineev privi nisetrul şi scoase un „ah" prelung. Faţa i se lumină, ochii i se dădură peste cap. Se aplecă şi scoase din buze un sunet de roată neunsă. După ce mai stătu câteva clipe locului, plezni din degete, de plăcere, şi plescăi încăodată din buze.

— Ehei! Un sărut, şi încă ce sărut!... Cu cine te pupi, Marfuşa? — se auzi un glas din odaia vecină, şi în deschizătura uşii se ivi capul tuns al lui Vanchin, ajutorul de pedagog. — Cu cine eşti? A-a-a... îmi pare foarte bine! Cu Serghei Capitonâci! Halal tată socru, n'am ce zice! In „tête-a-tête" cu sexualitatea femenină!

— Nu o pup deloc, — se fâstâci Ahineev, — ce ţi s'a năzărit, dobitocule? Am... cum să zic... am plescăit din buze, văzând... ei da... mi-a lăsat gura apă vederea peştelui...

— Ei, lasă, lasă, nu mai vinde tu castraveţi grădinarului!

Capul lui Vanchin, vârît prin deschizătura uşii, zâmbi larg, apoi se retrase. Ahineev roşi.

„Frumoasă păţanie! se gândi el. Nemernicul, e în stare să umple tot oraşul. O să mă facă de râs, boul..."

Se întoarse stânjenit în salonul cel mare şi trase cu coada ochiului să vadă unde era Vanchin. Vanchin stătea lângă pian şi, îndoindu-şi graţios mijlocul, şoptea ceva cumnatei inspectorului, care râdea.

„Îi vorbeşte de mine ! se gândi Ahineev. Sigur că de mine, usca-i-s'ar limba ! Şi ea crede... crede totul ! Râde ! Doamne ! Nu, nu pot să las lucrurile aşa... Trebuie să fac astfel, ca lumea să nu-l creadă... Am să le povestesc eu tuturor ce s'a întâmplat şi, până la urmă, tot el o să iasă caraghios... Bârfitorul... Tâmpitul..."

Ahineev se scărpină la ceafă şi, din ce în ce mai puţin la largul lui, se apropie de Pasdequoi.

— Am fost chiar acum la bucătărie, să dau ordine pentru cină, — spuse el franţuzului. — Ştiu că-ţi place peştele ; am un nisetru, dragul meu, uite-aşa de mare ! Zău că are aproape un metru şi jumătate ! He-he-he... Da', *àpropos,* era să uit... In bucătărie, s'a întâmplat din pricina acestui nisetru o chestie foarte nostimă ! Am intrat înăuntru şi am vrut să văd mâncarea... M'am uitat la nisetru şi, de plăcere... de bun ce era, am plescăit din buze ! Tocmai atunci a intrat dobitocul ăsta de Vanchin care, ce crezi c'a spus ?... Ha-ha-ha... A spus : „A-a-a ! Vă pupaţi ?" Auzi, cu Marfa, cu bucătăreasa ! Auzi ce-a scornit, tâmpitul ! Femeia e slută ca dracul, o adevărată pocitanie, şi el... vorbeşte de pupat ! Caraghiosul !

— Cine-i caraghios ? — întrebă Tarantulov, care tocmai se apropia de ei.

— Vanchin ăsta ! Am fost chiar acum la bucătărie...

Şi-i spuse şi lui povestea cu Vanchin.

— M'a făcut să râd, caraghiosul ! E mai plăcut să pupi un dulău, decât s'o pupi pe Marfa, — adăugă Ahineev, şi, privind în jur, zări la spatele lui pe Mzda.

— Vorbeam de Vanchin, — se întoarse Ahineev spre el. — Tare-i caraghios ! A intrat în bucătărie, m'a văzut lângă Marfa şi a început să scornească fel de fel de bazaconii. „Dece vă pupaţi ?" I s'a părut, era beat. I-am spus că mai curând m'aş pupa cu un curcan decât cu Marfa. „Uiţi că am o nevastă, dobitocule", i-am mai spus eu. Zău că m'a făcut să râd !

— Cine te-a făcut să râzi ? — întrebă părintele, profesor de religie, apropiindu-se şi el de Ahineev.

— Vanchin. Să vedeţi, stăteam în bucătărie şi mă uitam la nisetru...

Şi aşa mai departe. După vreo jumătate de oră, toţi musafirii cunoşteau povestea cu nisetrul şi cu Vanchin.

«Acum, n'are decât să le povestească! îşi zise Ahineev, frecându-şi mâinile. N'are decât! Va fi destul să deschidă gura şi toţi îi vor spune: „Ia mai lasă prostiile, tâmpitule! Ştim totul!"»

Ahineev se linişti şi, de bucurie, dădu pe gât vreo patru pahare. La sfârşitul mesei, după ce-i însoţi pe tinerii căsătoriţi în iatacul lor, se retrase în camera sa şi adormi ca un copil nevinovat. A doua zi, nici nu-şi mai amintea de povestea cu nisetrul. Dar vai! Omul propune şi dumnezeu dispune. Gurile rele îşi făcuseră datoria şi toată şiretenia lui Ahineev nu folosi la nimic! Taman după o săptămână, şi anume miercuri, după ora a treia, în timp ce se afla în mijlocul cancelariei, discutând despre înclinările vicioase ale elevului Vâsechin, directorul se apropie de el şi îl luă la o parte.

— Uite ce-i, Serghei Capitonâci, — îi spuse directorul. — Iartă-mă, te rog... Nu mă priveşte, dar trebuie totuşi să-ţi atrag atenţia. E de datoria mea... Vezi dumneata, circulă zvonuri cum că ai trăi cu... cu bucătăreasa... Nu-i treaba mea, dar... Trăieşte cu ea, pup-o... fă ce vrei, numai, pentru numele lui dumnezeu, nu te mai afişa astfel! Te rog! Nu uita că eşti profesor.

Ahineev îngheţă. Se duse acasă, ca pişcat de un roi întreg de albine, ca opărit cu apă clocotită. Mergând pe străzi, i se părea că tot oraşul se uită la el, de parcă ar fi fost uns cu catran... Acasă îl aştepta altă pacoste.

— Dece nu mănânci? — îl întrebă nevastă-sa, la masă. — Dece stai pe gânduri? Te gândeşti la amorezele tale? Ţi s'a făcut dor de Marfuşca, hai? Toate le ştiu, mahomet ce eşti! Oameni cumsecade au avut grijă să-mi deschidă ochii! O-o-o... barbarule!

Şi-l plezni peste obraz!... Ahineev se ridică dela masă şi, aşa cum era, fără pălărie şi fără palton, se duse glonţ la Vanchin, nemaisimţind pământul sub el. Vanchin era acasă.

— Eşti un ticălos! — îi strigă Ahineev intrând. — Dece m'ai împroşcat cu noroi în faţa întregii lumi? Dece m'ai calomniat?

— Eu să te calomniez? Ce ţi-a venit?

— Dar cine a umplut oraşul, cum că m'aş fi pupat cu Marfa? Vrei să spui, poate, că nu tu? Dar atunci cine, banditule?

Vanchin începu să clipească din ochi, un tremur trecu prin toate fibrele feţei sale obosite. Ridică ochii la icoană şi spuse:

— Să mă bată dumnezeu! Să-mi crape ochii, să mor, dacă am spus măcar un singur cuvânt despre dumneata! Afurisit să fiu, iadul să mă'nghită, dacă mint!

Sinceritatea lui Vanchin nu putea fi pusă la îndoială. Era vădit că nu el bârfise.

„Dar cine? Cine? începu să-şi spargă capul Ahineev, gândindu-se, pe rând, la toţi cunoscuţii lui şi bătându-se în piept... Cine?“

— Cine? — vom întreba şi noi pe cititor...

CHIBRITUL SUEDEZ

NUVELA POLIȚISTĂ

I

IN dimineața zilei de 6 Octombrie 1885, un tânăr bine îmbrăcat intră în biroul șefului poliției sectorului doi din județul X și declară că stăpânul lui, sublocotenentul de cavalerie în retragere, Marc Ivanovici Cliauzov, fusese asasinat. Tânărul era galben la față și părea foarte turburat. Mâinile îi tremurau, iar în ochi i se citea groaza.

— Cu cine am onoarea să vorbesc ? — îl întrebă șeful de poliție.

— Psecov, administratorul lui Cliauzov. Agronom și mecanic.

Sosind la fața locului cu Psecov și cu martorii aduși pentru a fi de față la constatare, șeful poliției văzu îmbulzindu-se în fața pavilionului locuit de Cliauzov, lume multă. Vestea omorului făcuse ocolul împrejurimilor cu iuțeala fulgerului și, fiind și zi de sărbătoare, oamenii din toate satele învecinate dăduseră fuga la conac. Era o hărmălaie de nedescris. Ici colo, se vedeau fețe plânse. Ușa iatacului lui Cliauzov era încuiată pe dinăuntru. Cheia rămăsese în broască.

— Răufăcătorii trebuie să fi intrat pe fereastră, — își dădu cu părerea Psecov.

Fereastra dădea în grădină. Se duseră s'o cerceteze. Geamurile erau întunecate, sinistre. Pe dinăuntru fusese trasă o perdea verde, ieșită de soare. Un colț al

perdelei era uşor dat la o parte. Pe sub el puteai arunca o privire în iatac.

— S'a uitat cineva dintre dumneavoastră pe fereastră ? — întrebă şeful poliţiei.

— Nu, să trăiţi, înălţimea voastră, — spuse grădinarul Efrem, un moşneguţ mărunt, cu păr cărunt şi înfăţişare de plutonier major la pensie. — Parcă-ţi mai arde să te uiţi, când tremuri ca varga !

— Eh, Marc Ivanâci, Marc Ivanâci ! — oftă şeful poliţiei, privind spre fereastră... — Iţi spuneam eu că ai s'o sfârşeşti rău ! Ţi-o spuneam, sărăcuţul de tine, dar nu mă ascultai ! Desfrâul nu duce la nimic bun !

— Noroc de Efrem, — spuse Psecov, — fără el nu ne-am fi gândit. Lui cel dintâi nu i-a mirosit a bine. A dat pe la mine azi dimineaţă şi mi-a spus : „Dece nu s'o fi trezind boierul nostru de atâta timp ? E o săptămână încheiată de când nu mai iese din iatac !“ Am rămas trăznit. Şi dintr'odată, mi-a fulgerat prin minte : de sâmbăta trecută nu l-a mai văzut nimeni, şi astăzi e duminică ! Şapte zile, nu-i glumă !

— Da, săracu' !... — oftă încăodată şeful poliţiei. — Era băiat deştept, cu carte, bun la inimă. Pot să spun că, în tovărăşia prietenilor, era omul cel mai simpatic. Dar mare desfrânat, dumnezeu să-l ierte ! Te puteai aştepta la orice din partea lui ! Stepane, — se adresă el unuia dintre martori, — du-te chiar acum la mine acasă şi trimite-l pe Andriuşca la ispravnic, să-i raporteze cazul ! Spune că Marc Ivanâci a fost omorît ! Treci şi pe la plutonierul de jandarmi; să mai lase răcoritoarele ! Să vină încoace ! După aceea, du-te şi la judecătorul de instrucţie, Nicolai Ermolaici, şi pofteşte-l şi pe el să vină aici ! Stai o clipă să-i scriu câteva rânduri.

Şeful poliţiei orândui paznici în jurul casei, scrise judecătorului de instrucţie o scrisoare şi se duse la administrator să bea ceai. Acum şedea pe un scăunel, sugea o bucată de zahăr şi înghiţea tacticos ceaiul, care frigea ca focul,

— Aşa-i... — îi spunea el lui Psecov. — Aşa-i... Nobil, om bogat... un adevărat răsfăţat al zeilor, cum z'cea Puşchin, şi unde a ajuns? Nimic nu s'a ales de el! Se ţinea de chefuri, trăia în desfrâu şi... poftim!... l-aŭ omorît.

După vreo două ceasuri sosi judecătorul de instrucţie. Nicolai Ermolaici Ciubicov (aşa îl chema pe magistrat), un bătrân înalt şi trupeş de vreo şaizeci de ani, care îşi îndeplinea de un sfert de veac funcţia ce o deţinea. Tot judeţul îl respecta, ştiindu-l om cinstit, deştept, energic şi care îşi iubea meseria. Impreună cu el, sosi la faţa locului şi nelipsitul lui tovarăş de drum, grefierul Diucovschi, un tânăr înalt, de vreo douăzeci şi şase de ani.

— E adevărat ce-am auzit, domnilor? — începu Ciubicov, intrând în odaia lui Psecov şi strângând la repezeală mâna tuturor. — E adevărat? Marc Ivanâci? Omorît? Nu, asta nu se poate! Nu-se-poa-te!

— Ei, ce vreţi... — oftă şeful poliţiei.

— Doamne dumnezeule! Doar l-am văzut vinerea trecută la iarmarocul din Tarabancovo. Să-mi fie cu iertare, dar am băut votcă cu el! Vă daţi seama!...

— Ei, ce vreţi... — oftă încăodată şeful poliţiei.

Mai oftară odată cu toţii, se cutremurară băură câte un pahar de ceai, apoi se îndreptară spre casă.

— La o parte! — strigă către mulţime şeful poliţiei.

Intrând în casă, judecătorul de instrucţie procedă în primul rînd la cercetarea uşii iatacului. Fu stabilit că uşa era de brad, vopsită galben şi nevătămată. Nu se descoperi niciun semn deosebit care ar fi putut folosi drept indiciu. Se apucară să spargă uşa.

— Rog, domnilor, ca cei de prisos să se îndepărteze! — spuse judecătorul de instrucţie când, după îndelungate pocnituri şi troznituri, uşa cedă toporului şi daltei. — Vă fac această rugăminte în interesul instrucţiei... Plutonier, nu lăsa pe nimeni să intre!

Ciubicov, grefierul şi şeful poliţiei deschiseră uşa şi unul după altul intrară şovăitori în iatac. Inaintea ochilor li se înfăţişă următoarea privelişte: Lângă

fereastră — singura — se afla un pat mare, cu o uriaşă saltea de puf. Pe salteaua mototolită, o pătură făcută ghemotoc. Perna, cu faţă de stambă, foarte mototolită şi ea, zăcea pe podea. Pe măsuţa de lângă pat era un ceas de argint, o monedă de douăzeci şi cinci de copeici şi câteva chibrituri cu cap de pucioasă. Afară de pat, măsuţă şi un singur scaun, în iatac nu se găsea nicio altă mobilă. Aruncând o privire sub pat, şeful poliţiei văzu vreo două duzini de sticle goale, o pălărie veche de paie şi o litruţă de votcă. Sub măsuţă zăcea o cizmă prăfuită. După ce-şi plimbă privirea prin odaie, judecătorul de instrucţie se încruntă şi se făcu roşu la faţă.

— Nemernicii ! — mormăi el, strângând pumnii.

— Dar unde-i Marc Ivanâci ? — întrebă încet Diucovschi.

— Te rog să nu te amesteci, — se răsti la el Ciubicov. — Fă bine şi cercetează podeaua ! Este al doilea caz de acest fel în practica mea, Evgraf Cuzmici, — se adresă el şefului poliţiei, coborînd glasul. — In anul 1870, am avut un caz asemănător. Probabil că-ţi aduci şi dumneata aminte... Omorul negustorului Portretov. Tot aşa s'a întâmplat. Tâlharii l-au omorît şi au scos cadavrul pe fereastră...

Ciubicov trase perdeaua şi împinse cu băgare de seamă fereastra, care se deschise.

— Se deschide, deci nu era închisă... Hm !... Urme pe pervazul ferestrei ! Le vezi ? Iată urma unui genunchi... Cineva a intrat pe aici... Va trebui să cercetăm cu de-amănuntul fereastra.

— Pe podea nu se vede nimic deosebit, — spuse Diucovschi. — Nici pete, nici zgârieturi. N'am găsit decât un chibrit suedez ars. Iată-l ! După cât îmi aduc aminte, Marc Ivanâci nu fuma, şi pentru casă folosea chibrituri cu cap de pucioasă, nicidecum chibrituri suedeze. Chibritul acesta poate fi un indiciu...

— Mai taci odată, te rog ! — spuse judecătorul de instrucţie, făcând un gest plictisit cu mâna. — Ii tot dai zor cu chibritul. Nu pot suferi oamenii pripiţi !

Decât să cauţi chibrituri, ai face mai bine să cercetezi patul !

După cercetarea patului, Diucovschi raportă :

— Nicio pată de sânge... Nu sunt nici rupturi proaspete. Pe pernă se văd însă urme de d'nţi şi pătura e stropită cu un lichid, având mirosul şi gustul berei... Aspectul general al patului ne îndreptăţeşte să credem că pe el a avut loc o luptă.

— Ştiam şi fără dumneata că a fost luptă ! Nu te întreb de asta. Decât să cauţi urme de luptă, ai face mai bine să...

— O cizmă e aici, cealaltă lipseşte.

— Şi ce are a face ?

— Inseamnă că a fost sugrumat în timp ce îşi scotea cizmele. N'a avut timpul s'o scoată şi pe cealaltă, şi...

— Ai luat-o razna !... De unde ştii că a fost sugrumat ?

— Pe pernă sunt urme de dinţi. Perna este foarte mototolită şi aruncată la o distanţă de aproape doi metri de pat.

— Uitaţi-vă cum bate câmpii ! Hai să mergem în grădină. Ai face mai bine să cercetezi grădina, decât să scoţoceşti pe aici... Asta am s'o fac şi fără dumneata.

In grădină, instrucţia procedă în primul rând la cercetarea ierbii. Sub fereastră, era călcată. Se mai constată că tufa de brusture crescută chiar lângă zid, era atinsă şi ea. Diucovschi izbuti să descopere câteva rămurele rupte şi o bucăţică de vată. Pe florile de sus ale brusturelui, găsi nişte firişoare subţiri de lână albastră.

— Ce culoare aveau hainele cu care a fost văzut ultima dată ? — întrebă Diucovschi pe Psecov.

— Galbene; erau de dril.

— Foarte bine. Inseamnă că unul dintre asasini purta haine albastre.

Câteva flori de brusture fură tăiate şi învelite cu grijă în hârtie. Tocmai atunci sosi şi ispravnicul Arţâbaşev-Svistacovschi, cu doctorul Tiutiuev. Ispravni-

cul dădu bună ziua şi începu pe nerăsuflate să pună tot soiul de întrebări, ca să-şi astâmpere curiozitatea, iar doctorul, un om înalt şi din cale afară de uscăţiv, cu ochi adânciţi în orbite, cu nas lung şi bărbie ascuţită, se aşeză pe o buturugă şi, fără să dea bună ziua nimănui sau să întrebe ceva, oftă şi spuse :

— Sârbii au început din nou să se frământe ! Eu nu înţeleg ce vor ! Of, Austrie, Austrie ! Numai tu eşti de vină !

Cercetarea ferestrei pe dinafară nu dădu absolut niciun rezultat; în schimb, cercetarea ierbii şi a tufelor mai apropiate de fereastră furniză instrucţiei multe indicii folositoare. Diucovschi izbuti, bunăoară, să desluşească pe iarbă o dâră de pete de culoare închisă, care pornea dela fereastră şi se prelungea pe o distanţă de vreo zece metri spre fundul grădinii. Dâra se isprăvea sub una din tufele de liliac, cu o pată mai mare de culoare cafenie, aproape neagră. Sub aceeaş tufă se găsi o cizmă, care se dovedi a fi perechea cizmei găsită în iatac.

— Ăsta-i sânge vechi ! — spuse Diucovschi, cercetând petele.

La cuvântul „sânge", doctorul se ridică alene şi apropiindu-se, aruncă o privire scurtă spre pete.

— Da, e sânge, — mormăi el.

— Dacă-i sânge, înseamnă că n'a fost sugrumat ! — spuse Ciubicov, uitându-se batjocoritor la Diucovschi.

— A fost sugrumat în iatac, iar aici, de teamă să nu-şi revină cumva în fire, l-au lovit cu un obiect ascuţit. Pata de sub tufă dovedeşte că a zăcut aici un timp, până ce ucigaşii au găsit mijlocul să-l scoată din grădină.

— Şi cizma ?

— Cizma aceasta întăreşte şi mai mult presupunerea mea că a fost omorît în timp ce se descălţa, înainte de culcare. A apucat să-şi scoată o cizmă, iar pe cealaltă — adică pe asta — n'a mai avut timp s'o scoată decât pe jumătate. A fost cărat apoi pe jos, şi

din pricina hurducăturilor cizma scoasă pe jumătate i-a ieşit singură din picior.

— Ce dar ai de a pricepe totul dintr'odată ! Să te minunezi nu altceva, — îl luă iar peste picior Ciubicov. — Şi cum îi merge guna, ca o morişcă ! Când ai să te dezberi odată de obiceiul de a te vârî în toate cu raţionamentele dumitale ? Decât să scorneşti verzi şi uscate, ai face mai bine să iei puţină iarbă cu sânge, pentru analiză !

După cercetarea şi întocmirea unei schiţe a locului, instrucţia se transportă la administrator, pentru a încheia procesul verbal şi a lua masa. In timp ce mâncau, anchetatorii se porniră să discute despre crimă.

— Ceasul, banii şi toate celelalte sunt neatinse, — începu Ciubicov, — va să zică e limpede, ca lumina zilei, că mobilul crimei n'a fost jaful.

— Şi a fost săvârşit de un intelectual, — se amestecă Diucovschi.

— Ce te face să crezi asta ?

— Chibritul suedez, care nu este încă cunoscut de ţăranii de pe aici. Asemenea chibrituri nu sunt folosite decât de moşieri, şi nici măcar de toţi. In treacăt fie zis, omorul n'a fost săvârşit de un singur om, ci de cel puţin trei : doi ţineau victima şi al treilea o sugruma. Cliauzov era puternic şi nu se poate ca asasinii să nu fi ştiut acest lucru.

— La ce îi putea sluji puterea, dacă, să zicem, dormea ?

— Asasinii l-au surprins în timp ce-şi scotea cizmele. Şi de vreme ce-şi scotea cizmele, înseamnă că nu dormea.

— Lasă fantezia ! Mai bine mănâncă !

— După cât îmi poate mintea, înălţimea voastră, — spuse grădinarul Efrem, punând samovarul pe masă, — mârşăvia asta n'a făcut-o nimeni altul decât Nicolaşca.

— Se prea poate, — încuviinţă Psecov.

— Şi cine-i acest Nicolaşca ?

— Valetul boierului, înălţimea voastră, — răspunse Efrem. — Cine altul ar fi putut s'o facă decât el ? E

un bandit, înălţimea voastră ! Un beţiv şi un desfrânat, cum nu s'a mai pomenit ! Aducea întotdeauna boierului votcă şi îl ajuta să se dezbrace... Nu-i altul decât el ! Apoi mai îndrăznesc să raportez înălţimii voastre că ticălosul ăsta s'a lăudat odată la cârciumă că-i va face de petrecanie boierului. Toată daravera a pornit dela Aculca, dela o muiere... E nevasta unui soldat. Ii era ibovnică... Femeia i-a plăcut boierului, care i-a luat-o. El, se înţelege, s'a mâniat... Acum e la bucătărie, beat turtă. Plânge... şi minte că-i pare rău de boier...

— E drept că din pricina Aculcăi poţi să-ţi ieşi din minţi, — spuse Psecov. — E nevastă de soldat, femeie simplă, dar... Nu degeaba a poreclit-o Marc Ivanâci, „Nana“ [1]). Are în ea ceva ce aminteşte de Nana... ceva aţâţător...

— O ştiu... am văzut-o... — spuse judecătorul de instrucţie, suflându-şi nasul într'o batistă roşie.

Diucovschi roşi şi lăsă ochii în jos. Şeful poliţiei începu să bată darabana cu degetele în farfurie. Ispravnicul tuşi şi începu să caute ceva în ghiozdan. Doctorul fu singurul asupra căruia numele Aculcăi şi al Nanei nu produseră nicio impresie. Judecătorul de instrucţie porunci să fie adus Nicolaşca. Nicolaşca, un flăcău tânăr, deşirat, cu nas mare, pistruiat, şi cu pieptul scofâlcit, îmbrăcat cu o haină veche a boierului, intră în odaie şi se închină până la pământ în faţa judecătorului. Faţa-i era adormită şi plânsă. Abia se ţinea pe picioare de beat ce era.

— Unde ţi-e boierul ? — îl întrebă Ciubicov.

— A fost omorît, înălţimea voastră.

Spunând asta, Nicolaşca clipi şi începu să plângă.

— Asta o ştim şi noi. Dar unde-i acum ? Unde-i cadavrul lui ?

— Se spune că l-ar fi scos prin fereastră şi l-ar fi îngropat în grădină.

— Hm !... Rezultatele anchetei au si ajuns să fie cunoscute la bucătărie... Foarte rău. Ia spune-mi unde

---

[1]) *„Nana“* — roman de Emil Zola. (N. trad.)

erai în noaptea în care a fost omorît boierul? Adică sâmbătă?

Nicolaşca înălţă cât putu capul, lungi gâtul şi rămase pe gânduri.

— Nu pot să ştiu înălţimea voastră, — spuse el. — Eram cam băut şi nu-mi aduc aminte.

— Alibi! — şopti Diucovschi zâmbind ironic şi frecându-şi mâinile.

— Bine. Dar dece-i sânge sub fereastra boierului?

Nicolaşca ridică capul şi rămase iar pe gânduri.

— Gândeşte-te mai repede! — spuse ispravnicul.

— Acuşi-acuşi. Sângele e dela un fleac, înălţimea voastră. Am tăiat o găină. Am tăiat-o aşa, ca deobicei, dar ea s'a zmuls din mâinile mele şi a dat să fugă... De-aia e sânge.

Efrem recunoscu că Nicolaşca tăia într'adevăr zilnic găini, cam pe unde se'ntâmpla, dar nimeni nu văzuse o găină pe jumătate tăiată alergând prin grădină, lucru care nu se putea însă nici nega sută la sută.

— Alibi, — zâmbi din nou Diucovschi. — Dar ce alibi tâmpit!

— Ai cunoscut-o pe Aculca?

— Am avut păcatul ăsta.

— Şi boierul ţi-a luat-o?

— Nu, înălţimea voastră. Pe Aculca mi-a luat-o dumnealui, domnul Psecov, Ivan Mihailâci, şi boierul — lui Ivan Mihailâci i-a luat-o, nu mie. Aşa s'au fost petrecut lucrurile.

Psecov se turbură şi începu să-şi frece ochiul stâng. Diucovschi îşi aţinti privirea asupra lui, îi citi în ochi turburarea şi tresări. Văzu că administratorul purta pantaloni albaştri, amănunt pe care nu-l băgase de seamă până atunci. Pantalonii aceştia îi aduseră aminte de firele de lână albastră, găsite pe brustur. Ciubicov se uită la rândul lui cu suspiciune la Psecov.

— Poţi să te duci! — îi spuse el lui Nicolaşca. — Şi acum, domnule Psecov, dă-mi voie să-ţi pun o întrebare. Desigur că ai fost aici în noaptea de sâmbătă spre duminică?

— Da, la ora nouă am cinat cu Marc Ivanâci.

— Şi după aceea ?

Psecov se turbură şi se sculă dela masă.

— După aceea... după aceea... Zău că nu-mi aduc aminte, — bolborosi el. — Am băut mult atunci... Nu-mi aduc aminte unde şi când am adormit... Dece vă uitaţi cu toţii aşa la mine ? Ca şi cum eu l-aş fi omorît !

— Unde te-ai trezit ?

— M'am trezit în bucătăria servitorilor, pe sobă... Toţi îmi sunt martori. Dar cum am nimerit pe sobă, nu ştiu...

— Fii calm... Ai cunoscut-o pe Aculina ?

— Nu-i nimic extraordinar în asta...

— Şi dela dumneata a trecut la Cliauzov ?

— Da... Efrem, mai serveşte ciuperci ! Mai luaţi un ceai, Evgraf Cuzmici ?

Se aşternu o tăcere grea, apăsătoare, care ţinu vreo cinci minute. Diucovschi tăcea şi nu-şi mai desprindea ochii sfredelitori de pe faţa lui Psecov, care se îngălbenise. Tăcerea fu întreruptă de judecătorul de instrucţie.

— Va trebui, — spuse el, — să mergem în casa cea mare şi să stăm de vorbă cu Maria Ivanovna, sora defunctului. Poate să ne dea ea unele lămuriri.

Ciubicov şi ajutorul lui mulţumiră pentru prânz şi se îndreptară spre clădirea cea mare a conacului, unde o găsiră pe Maria Ivanovna, sora lui Cliauzov, o fată bătrână, de patruzeci şi cinci de ani, rugându-se la icoane. Zărind în mâinile anchetatorilor ghiozdane şi şepci cu rozetă, Maria Ivanovna păli.

— In primul rând, să ne iertaţi că tunburăm reculegerea dumneavoastră în rugăciune, dacă pot să mă exprim astfel, — începu Ciubicov curtenitor, înclinându-se. — Dar am venit la dumneavoastră cu o mare rugăminte. Firesţe că aţi şi auzit... sunt bănuieli că fratele dumneavoastră ar fi fost ucis într'un chip oarecum... Ce vreţi, voinţa celui de sus... Nimeni nu scapă de moarte, nici împăraţii, nici plugarii. N'aţi putea să ne ajutaţi cu vreo indicaţiune, vreo lămurire...

— Ah, nu mă întrebaţi ! — şopti Maria Ivanovna, pălind şi mai mult şi acoperindu-şi faţa cu mâinile. — Nu pot să vă spun nimic ! Absolut nimic ! Vă implor ! Nu pot să... Ce ştiu eu ? Ah ! nu, nu... niciun cuvânt despre fratele meu ! Chiar de-ar fi să mor, n'aş spune nimic !

Maria Ivanovna izbucni în lacrimi şi se făcu nevăzută în altă odaie. Instructorii se uitară unul la altul, dădură din umeri şi se retraseră.

— A dracului muiere ! — înjură Diucovschi, ieşind din casa cea mare. — Ştie sigur ceva, şi nu vrea să spuie. Şi pe faţa fetei în casă e scris ceva... Dar lăsaţi pe noi, drăcoaicelor ! Le descurcăm noi pe toate.

Seara, Ciubicov şi grefierul se întorceau acasă luminaţi de o lună gălbuie. Şezând alături în trăsură, îşi făceau în minte bilanţul zilei. Deopotrivă de osteniţi, tăceau amândoi. Lui Ciubicov nu-i plăcea să vorbească la drum, iar guralivul de Diucovschi tăcea, ca să-i facă pe plac moşneagului. Spre sfârşitul drumului, grefierul nu mai putu să rabde şi începu :

— *Non dubitandum est* [1]) că Nicolaşca e amestecat în afacerea asta, — spuse el. — N'ai decât să-l priveşti ca să-ţi dai seamă ce poamă e... Alibiul lui ni-l dă legat de mâini şi de picioare. Dar sunt convins că nu el e iniţiatorul. El n'a fost decât o unealtă neroadă. Sunteţi de acord ? Iar prefăcutul de Psecov joacă deasemeni un rol important în toată povestea. Pantalonii albaştri, turburarea lui, faptul că, după omor, de groază, s'a culcat pe sobă, alibiul lui şi Aculca...

— Vorbeşti să n'adormi ! Va să zică, după părerea dumitale, asasinul este cel care a avut de-aface cu Aculca ? Pripit mai eşti, băiete ! Ţi-ar trebui un biberon de supt, nu o crimă de descurcat ! Şi dumneata ai făcut curte Aculcăi : înseamnă prin urmare că ai fost părtaş la omor ?

— Aculca a stat şi la dumneavoastră o lună de zile, ca bucătăreasă... Nu, eu nu spun nimic. In noaptea de

---

[1]) Nu poate fi îndoială (în limba latină). (N. trad.)

sâmbătă spre duminică, am jucat cărţi împreună, deci ştiu ce aţi făcut ; altfel m'aş fi legat şi de dumneavoastră. Dar nu e vorba de femeie ! Ci de pornirea urâtă, josnică, mârşavă a acestui tânăr de condiţie modestă care nu s'a putut împăca cu gândul că n'a rămas cel mai tare pe poziţie. Ambiţia, mă rog... A vrut să se răzbune. Apoi... Buzele lui groase îi trădează senzualitatea. Amintiţi-vă cum plescăia din buze, asemuind-o pe Aculca cu Nana ? Este indiscutabil că nemernicul era mistuit de o patimă cumplită ! Prin urmare : amor propriu jignit şi patimă nesatisfăcută. Asta-i deajuns pentru a făptui un omor. Doi sunt deci în mâinile noastre ; dar cine-i al treilea ? Nicolaşca şi Psecov l-au ţinut pe Cliauzov. Cine l-a sugrumat ? Psecov e sfios, ruşinos, şi — ce mai una alta — un fricos. Iar oameni ca Nicolaşca nu se pricep să înnăbuşe un om cu o pernă ; ei lucrează cu toporul sau cu ciomagul... De sugrumat, l-a sugrumat un al treilea... Dar cine ?

Diucovschi îşi trase pălăria pe ochi şi căzu pe gânduri. Tăcu până când trăsura trase la locuinţa judecătorului de instrucţie.

— Evrica ! — strigă însă grefierul de cum intră în casă, în timp ce-şi scotea paltonul. — Evrica, Nicolai Ermolaici ! Nu înţeleg cum de nu mi-a venit în cap mai înainte. Ştiţi cine-i al treilea ?

— Ia slăbeşte-mă, te rog ! Cina-i gata ! Hai să mâncăm !

Judecătorul de instrucţie şi Diucovschi se aşezară la masă. Diucovschi îşi turnă un păhăruţ de votcă. Deodată se ridică în picioare, îşi îndreptă trupul şi spuse cu ochi scânteietori :

— Să ştii că al treilea, care lucra mână în mână cu nemernicul de Psecov şi care a sugrumat pe Cliauzov — era o femeie ! Da ! Şi anume Maria Ivanovna, sora victimei !

Ciubicov se înnecă cu votcă şi se holbă la Diucovschi.

— Eşti... în toate minţile ? Capul ţi-e... sănătos ? Nu te doare cumva ?

— Sunt sănătos tun ! Dar să admitem că aş fi în-

nebunit; totuşi cum puteţi explica turburarea ei la ivirea noastră? Cum explicaţi refuzul ei de a da lămuriri? Veţi spune că şi astea sunt fleacuri; fie şi aşa. Dar amintiţi-vă de raporturile dintre ei! Işi ura fratele! Ea e de credinţă veche, iar el era un desfrânat, un om fără nimic sfânt... De aci izvora ura ei! Se pare că izbutise s'o convingă, prin faptele lui, că este omul satanei. A făcut spiritism în faţa ei!

— Ei şi?

— Nu vedeţi? Ea, o bisericoasă, l-a omorît din fanatism! Nu numai că a distrus o buruiană rea, că a omorît un desfrânat, dar a a scăpat lumea de un anticrist, şi asta constituie în ochii ei un merit, o faptă religioasă plină de măreţie! Ei, dumneavoastră nu le cunoaşteţi pe fetele astea bătrâne, nu ştiţi cât sunt de fanatice! Citiţi-l pe Dostoevschi! Sau pe Lescov Pecerschi... Ea e ucigaşa, numai ea. Să-mi tăiaţi capul dacă nu-i aşa. Ea l-a înnăbuşit cu perna. O, muiere perfidă! Sunt convins că a îngenunchiat la icoane, când am intrat, numai ca să ne înşele! Ce şi-a zis: hai să mă fac că mă rog lui dumnezeu, şi ei vor crede că sunt liniştită, că nu-i aştept. Asta-i metoda tuturor criminalilor începători. Scumpe Nicolai Ermolaici! Incredinţaţi-mi mie afacerea asta! Lăsaţi-mă să o duc eu personal la capăt! Eu am început-o, tot eu am s'o descurc!

Ciubicov clătină din cap şi se încruntă.

— Ne pricepem şi noi să descurcăm afaceri complicate, — spuse el. — Iar treaba dumitale e să nu te bagi unde nu-ţi fierbe oala. Să scrii când îţi dictez, şi atâta tot!

Diucovschi se roşi şi ieşi din odaie, trântind uşa.

— E deştept, hoţul! — mormăi Ciubicov, uitându-se în urma lui. — E ta-are deştept! Atâta că e cam pripit. Trebuie să-i cumpăr la iarmaroc o tabacheră, să i-o fac cadou...

A doua zi dimineaţa, fu adus în faţa judecătorului de instrucţie un flăcău din Cliauzovca, cu cap mare şi buză de iepure, care spuse că-i ciobanul Danilca, şi dezvălui lucruri foarte interesante.

— Eram cam băut, — spuse el, — şi zăbovisem cam până pe la miezul nopţii la ibovnica mea. In drum spre casă, de beat ce eram, m'am băgat în râu ca să mă îmbăiez. Cum mă bălăceam în apă, ce să văd? Pe iezătură treceau doi inşi, ducând ceva negru. Le-am strigat tare: „Hu-o-o!“ S'au speriat şi au rupt-o la fugă cât îi ţineau picioarele spre grădina de zarzavat a lui Macarie. Să mă bată dumnezeu dacă ăla nu era boierul pe care-l cărau cu ei.

In aceeaş zi, spre seară, Psecov şi Nicolaşca fură arestaţi şi trimişi sub escortă în oraşul reşedinţă de judeţ unde fură închişi la arestul preventiv.

II

Trecură douăsprezece zile.

Intr'o dimineaţă, judecătorul de instrucţie Nicolai Ermolaici şedea la biroul său cu postav verde şi răsfoia „afacerea Cliauzov“; Diucovschi se plimba neliniştit dintr'un colţ în altul al încăperii, ca un leu în cuşcă.

— Sunteţi convins de vinovăţia lui Nicolaşca şi a lui Psecov, — spunea el, trăgându-se nervos de tuleele bărbii lui abia crescute. — Dece nu vreţi să vă convingeţi de vinovăţia Mariei Ivanovna? Nu vă ajung probele?

— Nu zic că nu sunt convins. Sunt convins, dar parcă nu-mi vine a crede... Probe materiale nu există; totul e un fel de speculaţie filosofică... Fanatism şi câte şi mai câte...

— Vreţi cu tot dinadinsul să vedeţi toporul şi cearşafurile pline de sânge!... Of, juriştii ăştia! Am să vă aduc eu probe cu argumentele mele. Şi nu o să mai priviţi cu atâta dispreţ latura psihică a afacerii! Maria Ivanovna a dumneavoastră nu va scăpa de Siberia! Eu am s'o demasc! Dacă nu vă ajunge speculaţia filosofică, am la mână o dovadă palpabilă... Vă voi arăta cât de justă este filosofia mea! Lăsaţi-mă numai să plec unde vreau.

— Ce vrei să spui ?

— Chibritul suedez... L-aţi uitat ? Eu nu l-am uitat ! Am să aflu cine l-a aprins în camera victimei ! Nu l-a aprins nici Nicolaşca, nici Psecov, asupra cărora nu s'au găsit chibrituri la cercetare, ci un al treilea, adică Maria Ivanovna. Şi am s'o dovedesc !... Lăsaţi-mă numai să mă plimb puţin prin judeţ, să culeg informaţiuni...

— Bine, fie, dar stai jos... Să procedăm la interogatoriu.

Diucovschi se aşează la măsuţa sa şi îşi vârî nasul lung în hârţoage.

— Să fie introdus Nicolai Tetekov ! — strigă judecătorul de instrucţie.

Nicolaşca fu introdus. Era galben şi slab ca un ţâr. Tremura.

— Tetekov ! — începu Ciubicov. — In anul 1879 ai fost judecat de judecătoria sectorului întâi, pentru furt, şi condamnat la închisoare. In anul 1882 ai fost judecat a doua oară tot pentru furt şi iar ai fost la închisoare... Ştim totul...

Pe faţa lui Nicolaşca se întipări o nespusă mirare. Atotştiinţa judecătorului de instrucţie îl minuna. Curând însă, pe chipul lui mirarea făcu loc unei deznădejdi adânci. Incepu să plângă cu hohote şi ceru voie să se ducă să se spele şi să se liniştească. Fu scos din cameră.

— Să fie introdus Psecov ! — porunci judecătorul de instrucţie.

Psecov fu adus. In decursul ultimelor zile, tânărul se schimbase mult la înfăţişare. Şi el slăbise, se gălbejise şi se trăsese la faţă. In privire i se citea un fel de îndobitocire.

— Ia loc, Psecov, — spuse Ciubicov. — Sper că astăzi ai să fii înţelept şi n'ai să mai minţi, cum ai făcut de celelalte dăţi. Până acum ai tăgăduit mereu că ai fi luat parte la omorul lui Cliauzov, cu tot numărul mare de dovezi care vorbesc împotriva dumitale. Nu-i o purtare înţeleaptă. Mărturisirea uşurează vina. Astăzi stau pentru ultima oară de vorbă cu dumneata.

Dacă nu mărturiseşti, mâine va fi prea târziu. Ei, spune-ne cum a fost...

— Nu ştiu nimic... Nu cunosc dovezile dumneavoastră, — şopti Psecov.

— Nu faci bine! Dacă-i aşa, dă-mi voie să-ţi povestesc eu cum s'a petrecut. Sâmbătă seară, te găseai în iatacul lui Cliauzov şi beai cu el votcă şi bere (Diucovschi îşi aţinti privirea asupra feţei lui Psecov şi nu şi-o mai desprinse în tot timpul monologului). Vă servea Nicolai. După miezul nopţii, Marc Ivanâci ţi-a spus că vrea să se culce. Se culca întotdeauna după orele douăsprezece. Pe când îşi scotea cizmele şi-ţi dădea ordine privitor la gospodărie, dumneata şi Nicolai, la un semn stabilit dinainte între voi, aţi pus mâna pe stăpânul ameţit de băutură şi l-aţi trântit pe pat. Unul dintre voi i s'a aşezat pe picioare, celălalt pe cap. In timpul acesta, a intrat în vestibul femeia în negru pe care o ştii şi care se înţelesese mai dinainte cu dumneata în privinţa participării ei la această operă criminală. A luat perna şi a început să-l înnăbuşe. In timpul luptei, lumânarea s'a stins. Femeia a scos din buzunar o cutie de chibrituri suedeze şi a aprins un chibrit. Nu-i aşa? Văd după faţa dumitale că spun adevărul. Dar să mergem mai departe... După ce l-aţi înnăbuşit şi v'aţi încredinţat că nu mai răsuflă, dumneata şi Nicolai l-aţi scos pe fereastră şi l-aţi aşezat lângă tufa de brusture. Temându-vă să nu-şi revină, l-aţi lovit cu ceva ascuţit. Apoi l-aţi dus mai departe şi l-aţi lăsat o vreme sub tufa de liliac. După ce v'aţi odihnit şi v'aţi socotit cum să procedaţi mai bine, l-aţi ridicat din nou... L-aţi trecut peste gard... Apoi aţi luat-o pe drum.... In apropiere este o iezătură. Pe iezătură v'a speriat un mujic. Dar ce-i cu dumneata?

Alb ca varul, Psecov se ridică în picioare, clătinându-se.

— Mă înnăbuş! — spuse el. — Bine... fie... Numai daţi-mi voie să ies... vă rog.

Psecov fu scos din cabinet.

— In sfârşit, a mărturisit ! — spuse Ciubicov, întinzându-şi cu plăcere mădularele. — S'a trădat ! Bine l-am mai luat ! L-am copleşit...

— Nu tăgăduieşte nici amestecul femeii în negru ! — râse Diucovschi. — Chibritul suedez mă munceşte totuşi groaznic ! Nu pot să mai îndur ! La bună vedere. Plec.

Diucovschi îşi puse şapca pe cap şi se urcă în trăsură. Ciubicov luă interogatoriul Aculcăi. Femeia declară că nu ştie nimic.

— N'am trăit decât cu dumneavoastră, cu nimeni altul ! — spuse ea.

Diucovschi se întoarse pe la ceasurile şase seara. Era emoţionat ca niciodată. Mâinile îi tremurau atât de tare, încât nu fu în stare să-şi descheie paltonul. Obrajii îi ardeau. Se cunoştea că nu se întorsese fără noutăţi.

— *Veni, vidi, vici !* [1]) — spuse el dând buzna în biroul lui Ciubicov şi căzând într'un fotoliu. — Vă jur pe onoare că încep să cred în genialitatea mea ! Ascultaţi-mă, dracu' să ne ia pe toţi ! Ascultaţi şi minunaţi-vă ! E caraghios şi jalnic totodată ! Aveţi în mâinile dumneavoastră trei inşi... Nu-i aşa ? Şi iată, am găsit un al patrulea, sau, mai bine zis o a patra, căci şi ea este femeie ! Şi ce femeie ! Aş da zece ani din viaţă numai ca să-i ating o singură dată umerii ! Dar... ascultaţi. M'am dus la Cliauzovca şi am început să dau târcoale în jurul satului. Am vizitat toate dughenele, toate cârciumile, toate debitele de vin, cerând peste tot chibrituri suedeze. Peste tot mi se spunea : „n'avem". Am umblat până mai adineaori. De douăzeci de ori am pierdut orice nădejde şi tot de atâtea ori am recâştigat-o. Am hoinărit toată ziua şi numai acum un ceas am găsit ceeace căutam. La trei verste de aici mi s'a dat un pachet de zece cutii. O cutie lipsea... Am întrebat imediat : „Cine a cumpărat această cutie ?" „Doamna cutare... i-au plăcut... că fac pş-ş-t când se aprind". Dragul meu ! Nicolai

---

[1]) Am venit ,am văzut, am învins ! (în limba latină). (N. trad.)

Ermolaici ! Vezi ce-i câteodată în stare să facă un om dat afară din seminar şi care l-a citit pe Gaboriau [1]). Nici nu-ţi vine să crezi ! Cu începere de astăzi încep să mă stimez pe mine însumi !... U-ufff... Hai, să mergem !

— Unde ?

— La ea, la a patra... Trebuie să ne grăbim, că altfel... altfel mă voi mistui pe picioare de nerăbdare ! Ştii cine-i ? N'ai să ghiceşti ! Tânăra nevastă a şefului nostru de poliţie, a bătrânului Evgraf Cuzmici. Olga Petrovna, iată cine e ! Ea a cumpărat cutia de chibrituri.

— Dumneata... tu... dumneata... ţi-ai pierdut minţile ?

— E foarte explicabil ! In primul rând, Olga Petrovna fumează. In al doilea rând, a fost îndrăgostită turtă de Cliauzov, care n'a vrut să ştie de ea, pentru o Aculcă oarecare. Iar dumneaei s'a răzbunat. Acum îmi aduc aminte că într'o zi i-am surprins în bucătărie, după un paravan. Ea îi făcea declaraţii, iar el fuma ţigara ei şi îi sufla fumul drept în faţă. Dar să mergem... Mai repede, că vine noaptea... Haideţi odată !

— Nu sunt încă destul de ţicnit ca să deranjez noaptea o femeie atât de nobilă şi cinstită, numai de hatârul unui puşti ca dumneata !

— Nobilă, cinstită ! Sunteţi o cârpă dacă spuneţi aşa, dumneavoastră, un judecător de instrucţie ! N'am îndrăznit niciodată să nu vă respect, dar acum mă siliţi ! O cârpă ! Un mototol, scumpe Nicolai Ermolaici, vă rog !

Judecătorul de instrucţie făcu un gest de oboseală cu mâna şi scuipă.

— Vă rog ! Nu pentru mine, ci în interesul justiţiei ! Vă implor ! Faceţi-mi măcar o dată în viaţă o plăcere !

Diucovschi căzu în genunchi.

— Nicolai Ermolaici ! Fiţi atât de bun ! Dacă mă înşel în privinţa acestei femei puteţi să mă faceţi ticălos, netrebnic, cum veţi vrea ! Gândiţi-vă ce afa-

[1]) *Gaboriau Emile* — scriitor francez (1835—1873), autor de romane poliţiste. (N. trad.)

cere ! Ce afacere ! Un adevărat roman ! O să vă meargă faima în toată Rusia ! Veţi fi însărcinat numai cu instruirea chestiunilor deosebit de importante ! Înţelegeţi odată, bătrân neînţelegător ce sunteţi !

Judecătorul se încruntă şi întinse nehotărît mâna spre pălărie.

— Ei, fie, dracu' să te ia ! — spuse el. — Hai, să mergem...

Se făcuse întuneric când trăsura judecătorului de instrucţie trase la scara casei şefului poliţiei.

— Ce porci suntem ! — spuse Ciubicov, apucând soneria. — Turburăm oamenii...

— Nu-i nimic, nu-i nimic... nu vă pierdeţi curajul... vom spune că ni s'a rupt un arc.

Ciubicov şi Diucovschi fură întâmpinaţi în prag de o femeie înaltă, trupeşă, de vreo douăzeci şi trei de ani, cu sprâncenele negre ca smoala şi buze cărnoase, roşii. Era chiar Olga Petrovna.

— Ah... îmi pare foarte bine ! — spuse ea cu un zâmbet larg. — Aţi venit tocmai la timp pentru cină. Evgraf Cuzmici al meu nu-i acasă... S'a încurcat la popa... Nu-i nimic, mâncăm şi fără el... Staţi jos ! Veniţi dela o cercetare ?...

— Da... Ni s'a rupt un arc, — începu Ciubicov, intrând în salon şi aşezându-se într'un jilţ.

— Luaţi-o repede... ameţiţi-o ! — îi şopti Diucovschi. — Ameţiţi-o !

— Un arc... Mm... da... şi iată că am trecut pe la dumneavoastră.

— Ameţiţi-o, dacă vă spun ! Dacă tărăgănaţi, va ghici totul !

— Ei, atunci fă cum ştii, dar pe mine scuteşte-mă ! — mormăi Ciubicov, sculându-se şi ducându-se spre fereastră. — Nu pot ! Tu ai pus de ciorbă, mănânc-o tu!

— Da, un arc... — începu Diucovschi, apropiindu-se de nevasta şefului poliţiei şi încreţindu-şi nasul lui lung. — Am trecut pe aici nu pentru a... hm... a lua cina şi nici pentru a-l vedea pe Evgraf Cuzmici. Am venit, stimată doamnă, pentru a vă întreba unde se găseşte Marc Ivanâci, pe care dumneavoastră l-aţi ucis !

— Cum? Care Marc Ivanâci? — bolborosi femeia şi faţa ei rotundă se făcu dintr'odată, într'o singură clipă, stacojie. — Nu... nu înţeleg.

— Vă întreb în numele legii! Unde-i Cliauzov? Ştim totul!

— Dela cine? — întrebă ea în şoaptă, neputând susţine privirea lui Diucovschi.

— Binevoiţi a ne indica unde se găseşte?!

— Dar de unde aţi aflat? Cine v'a spus?

— Ştim totul! V'o cer în numele legii!

Incurajat de încurcătura nevestei şefului poliţiei, judecătorul de instrucţie se apropie şi el de ea şi stărui;

— Indicaţi-ne locul, şi vom pleca. Altfel va trebui să...

— Ce nevoie aveţi de el?

— Ce rost au aceste întrebări, doamnă? Vă rugăm să ne daţi indicaţii! Tremuraţi, sunteţi turburată... Da, Marc Ivanâci a fost ucis şi, dacă vreţi să ştiţi, a fost ucis de dumneavoastră! Complicii dumneavoastră v'au trădat!

Femeia păli.

— Să mergem, — spuse ea încet, frângându-şi mâinile. — E ascuns la mine în baie. Dar, pentru numele lui dumnezeu, să nu-i spuneţi ceva bărbatului meu! Vă implor! N'ar suporta!

Soţia poliţaiului luă de pe perete o cheie mare şi îşi duse musafirii prin bucătărie şi vestibul în curte. Afară era întuneric beznă şi se cernea o ploaie mărunţă. Femeia o luă înainte. Ciubicov şi Diucovschi o urmară prin iarba înaltă, izbiţi de mirosul cânepei sălbatice şi al lăturilor care le fleşcăiau sub picioare. Curtea era mare. Curând lăturile încetară şi anchetatorii simţiră sub picioare pământ arat. Prin întuneric apărură siluete de copaci, iar printre copaci — o căsuţă joasă cu hogeac strâmb.

— E baia, — spuse Olga Petrovna. — Dar vă implor să nu spuneţi nimănui!

Apropiindu-se de baie, Ciubicov şi Diucovschi văzură pe uşă un lacăt uriaş.

— Pregăteşte un muc de lumânare şi chibrituri! — şopti judecătorul de instrucţie grefierului.

Femeia descuie lacătul şi-i lăsă pe musafiri să intre. Diucovschi scăpără un chibrit şi luminä antretul băii In mijlocul antretului, se găsea o masă. Pe masă, alături de un mic samovar burtos, era un castron cu ciorbă sleită şi o farfurie cu urme de sos.

— Mai departe!

Intrară în odaia următoare, adică în baie. Şi acolo era o masă. Pe masă o tavă mare cu şuncă, o sticlă cu votcă, farfurii, cuţite, furculiţe.

— Dar unde-i?... Unde-i mortul? — întrebă judecătorul de instrucţie.

— E pe laviţa de sus! — şopti femeia, încă albă la faţă şi tremurând toată.

Diucovschi luă în mână mucul de lumânare şi se căţără pe laviţa de sus unde dădu peste un trup lung, nemişcat, întins pe o saltea mare de puf. Trupul scotea un sforăit uşor...

— Ei drăcie! Asta-i mistificare! — strigă Diucoschi. — Nu-i el! Aci doarme un dobitoc viu. Hei. cine eşti, lua-te-ar dracu'?

Trupul trase şuierând aer în piept şi se mişcă. Diucovschi îl înghionti în coaste. Trupul ridică mâinile spre tavan, se întinse şi înălţă capul.

— Cine nu-mi dă pace nici aici? — întrebă un glas de bas, somnoros şi răguşit. — Ce vrei?

Diucovschi apropie mucul de lumânare de faţa necunoscutului şi scoase un ţipăt. In nasul stacojiu, în părul vâlvoi, în mustaţa neagră ca smoala — cu unul din vârfuri răsucit voiniceşte şi privind obraznic în sus, spre tavan — grefierul recunoscu pe locotenentul Cliauzov.

— Dumneata... Marc... Ivanâci?! Nu se poate!

Judecătorul de instrucţie privi în sus şi înmărmuri...

— Da, eu sunt... Ah, dumneata eşti, Diucovschi! Ce dracu' cauţi aici? Şi colo, jos, cine mai e şi mutra aia? Doamne, ia te uită, judecătorul de instrucţie! Ce întâmplare v'a adus încoace?

Cliauzov sări jos şi-l îmbrăţişă pe Ciubicov. Olga Petrovna se furişă în grabă pe uşă.

— Prin ce minune? Drace! Hai să bem! Tra-ta-ti-to-tom... Să bem! Cine v'a adus aici? De unde aţi aflat? Dar asta n'are nicio importanţă. Să bem!

Cliauzov aprinse lampa şi umplu trei pahare cu votcă.

— Stai, frate, că nu te 'nţeleg, — spuse judecătorul de intrucţie făcând un gest de uimire cu braţele. — Eşti, sau nu eşti tu?

— Ei, isprăveşte... Nu cumva vrei să-mi faci morală? Nu te osteni! Tinere Diucovschi, goleşte-ţi paharul! Să petre-e-cem prie-e-teni, că... Ce vă tot holbaţi la mine? Beţi!

— Să mă bată dumnezeu dacă înţeleg ceva! — spuse judecătorul de instrucţie, golindu-şi mecanic paharul. — Dece stai aici?

— Dece să nu stau, dacă mă simt bine?

Cliauzov îşi goli paharul şi luă o bucată de şuncă.

— Stau la nevasta şefului poliţiei, precum vezi. In magherniţa asta, departe de oameni, ca un duh al casei. Hai, beţi! Mi s'a făcut milă de ea, frate dragă! Şi fiindcă mi s'a făcut milă, stau aici într'o baie părăsită, ca un pustnic... şi mă îndop. Dar săptămâna viitoare, am de gând s'o şterg... M'am plictisit...

— De neînţeles! — spuse Diucovschi.

— Ce să fie de neînţeles?

— De neînţeles! Spune-mi, pentru dumnezeu, cum a nimerit cizma dumitale în grădină?

— Care cizmă?

— Am găsit una din cizmele dumitale în iatac şi cealaltă în grădină.

— Şi dece vrei să ştii? Asta-i bună!... Dar bea odată, dracu' să te ia. M'ai trezit, acum bea! A fost o poveste tare hazlie cu cizma asta, frate. Eu nu vream să merg la Olia. Eram prost dispus, ştii, şi cam cherchelit... A venit la fereastră şi a început să ocărască... Ei, ştii cum fac muierile... Eu de beat ce eram, am aruncat cu cizma în ea... Ha-ha-ha... Chipurile ca să tacă. A intrat pe fereastră, a aprins lampa şi a început

să dea în mine. Eu abia mă ţineam pe picioare. Mi-a tras o bătaie bună, m'a adus pe sus până aici şi m'a încuiat. Acum mă îndop... Dragoste, votcă şi mâncare! Dar unde plecaţi? Ciubicov, unde te duci?

Judecătorul de instrucţie scuipă şi ieşi din baie. După el ieşi şi Diucovschi, cu capul în pământ. Se urcară tăcuţi în trăsură şi porniră. Niciodată drumul nu li se păruse atât de plicticos şi de lung ca de data aceasta. Nu scoteau o vorbă. Tot timpul drumului, Ciubicov tremura de mânie, iar Diucovschi îşi ascundea obrajii în guler, ca şi cum s'ar fi temut ca întunericul şi ploaia măruntă să nu-i citească ruşinea pe faţă.

Sosind acasă, judecătorul de instrucţie găsi la el pe doctorul Tiutiuev. Doctorul şedea la o masă şi răsfoia revista „Niva“, [1]) oftând adânc.

— Câte lucruri se mai întâmplă pe lume! — spuse el, întâmpinându-l pe judecător cu un zâmbet trist. — Austria îşi face din nou mendrele!... Şi Gladstone cam la fel...

Ciubicov îşi aruncă pălăria sub masă şi începu să tremure din tot trupul.

— Scheletul dracului! Slăbeşte-mă odată! De o mie de ori ţi-am spus să nu-mi mai baţi capul cu politica ta! De politică îmi arde mie acum? Iar tu, — se adresă Ciubicov lui Diucovschi, ameninţându-l cu pumnul, — ţie... n'am să ţi-o iert în vecii vecilor!

— Dar... chibritul suedez! Cum puteam să ştiu!

— Să-ţi stea în gât chibritul tău afurisit! Piei din faţa mea, că altfel dracu' ştie ce mai păţeşti! Să nu te mai prind pe aici.

Diucovschi oftă, îşi luă pălăria şi ieşi.

— Mă duc să beau, de necaz! — hotărî el, ieşind pe poartă, şi îndreptându-se cu nasul în sus spre birt

Intrând în casă, Olga Petrovna îşi găsi bărbatul în salon.

— Dece a trecut pe aici judecătorul de instrucţie? — o întrebă el.

---

[1]) „Ogor“. (N. trad.)

— A venit să spună că Cliauzov a fost găsit. Închipuește-ți că a fost găsit la nevasta altuia!

— Of, Marc Ivanâci, Marc Ivanâci! — oftă șeful de poliție, ridicând privirea spre tavan. — Îți spuneam eu că desfrâul nu poate duce la nimic bun! Ți-o spuneam și tu nu mă ascultai!

LUCRĂRI CARE N'AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE“

SCRISOARE CĂTRE UN VECIN SAVANT

Satul Blinî-Siedenî [1])

DRAGĂ vecinaşule!
Maxime... (am uitat numele tatălui dumitale, dar fii mărinimos, rogu-te, şi mă iartă). Scuză-mă şi iartă-mă pre mine care sunt un bătrân moşneag şi pre nerodul meu suflet omenesc că îndrăznesc să te incomodez cu pârdalnica mea gângăveală pusă pe hârtie. Da', trecu anu' de când ai binevoit să te aşezi prin părţile noastre ale lumii, hotar în hotar cu mine biet om de nimic, şi tot nu Te cunosc încă. şi nici Dumneata nu mă cunoşti pe mine, biată gâză ce sunt. Dă-mi prin urmare voie, vecinaşule scump, să fac cunoştinţă cu Dumneatale măcar prin mijlocirea acestor hieroglifuri bătrâneşti, să-Ţi strâng în gând mâna savantă şi să Te felicit cu ocaziunea descălicării Dumitale din Sanct-Petersburg în continentul nostru nedemn locuit de mujici şi de popor simplu, adică de element plebeian. Demult am căutat un prilej să fac cunoştinţă cu Dumneata de care mi-era sete fiindcă ştiinţa este întrucâtva mama noastră bună la fel ca şi civilizaţia şi fiindcă stimez din tot sufletul pe acei oameni al căror nume şi titlu vestit încununat de aureola gloriei populare, de lauri, de ţimbale, de decoraţii, medalii şi diplome, răsună ca tunetul şi trăznetul prin toate părţile lumii acesteia văzute şi nevă-

[1]) Blinelele's mâncate. (N. trad.)

zute, adică sublunare. Ii iubesc cu patimă pe astronomi, pe poeţi, pe metafizici, pe asistenţii universitari, pe chimişti şi alţi pontifi ai ştiinţei, printre care Te numeri şi Dumneata prin faptele Dumitale înţelepte şi prin ramurile de ştiinţă, adică prin produse şi roade. Se zice că ai tipărit multe cărţi în timpul şederii Dumitale intelectuale cu tuburi, termometre şi cu o grămadă de cărţi străine cu desene ispititoare. De curând a trecut pe la domeniile mele sărăcăcioase, pe la ruinele şi dărăpănăturile mele, vecinul meu Gherasimov şi cu fanatismul care-l caracterizează, înfiera şi ocăra gândurile şi ideile Dumitale cu privire la origina omului şi a altor fenomene din lumea ce o vedem şi se revolta şi se înfierbânta împotriva sferei Dumitale intelectuale şi împotriva orizontului gândirii Dumitale acoperit cu aştri şi aerogliţi. Nu sunt de acord cu Gherasimov în ceeace priveşte ideile Dumitale intelectuale, fiindcă trăiesc şi mă hrănesc numai cu ştiinţa pe care Pronia a dăruit-o neamului omenesc, pentru scoaterea din fundul lumii văzute şi nevăzute a metalelor preţioase, a metaloizilor şi briliantelor, dar totuşi, tătucule, iartă-mă pe mine, gâză abia vizibilă ce sunt, dacă îndrăznesc să desmint bătrâneşte unele idei ale Dumitale cu privire la firea naturii. Gherasimov mi-a comunicat cum că ai fi alcătuit o lucrare în care ai binevoit să expui idei nu prea substanţiale despre oameni şi starea lor incipială cum şi despre traiul lor antediluvian. Ai binevoit să spui că omul se trage din neamurile maimuţeşti ale macacilor, urangutanilor şi aşa mai departe. Iartă-mă pe mine, biet moşneguţ ce sunt, dar nu-s de părerea Dumitale în acest punct important şi pot să-ţi pun o virgulă. Căci dacă omul, stăpânitorul lumii, cel mai deştept dintre toate fiinţele respiratorii, s'ar trage din tâmpita şi neştiutoarea maimuţă, ar avea coadă şi un glas sălbatic. Dacă ne-am trage din maimuţe, Ţiganii ne-ar plimba acum prin oraş ca să ne arate lumii şi am plăti bani ca să ne arătăm unul altuia, jucând la porunca Ţiganului, sau stând după gratii în menajerie. Suntem noi oare acoperiţi cu păr din cap până'n picioare? Da sau nu

purtăm haine spre deosebire de maimuţe ? Şi oare am mai iubi noi femeia şi nu am dispreţui-o, dacă ar mirosi chiar şi de departe ca maimuţa pe care o vedem în fiecare marţi la Mareşalul Nobilimii ? Dacă străbunicii noştri s'ar fi tras din maimuţe, n'ar fi fost înmormântaţi într'un cimitir creştin ; străbunicul meu Amvrosi, bunăoară, care a trăit pe timpuri în regatul Polonez, n'a fost înmormântat ca o maimuţă, ci alături de abatele catolic Ioachim Şostac, ale cărui notiţe despre clima moderată şi folosirea nemoderată a băuturilor tari se păstrează şi până astăzi la fratele meu Ivan (Maiorul). Abate înseamnă un popă catolic. Iartă-mă pe mine incultul pentru faptul că mă amestec în treburile Dumitale savante şi judec în felul meu bătrânesc şi îţi impun ideile mele înapoiate şi oarecum necioplite, care la oameni savanţi şi civilizaţi încap mai curând în stomac decât în cap. Da, nu pot să tac şi nu pot să sufăr când savanţii gândesc greşit în mintea lor ; deaceea nu pot să nu te contrazic. Gherasimov mi-a comunicat că dumneata nu gândeşti just despre luna, care ne înlocuieşte soarele în ceasurile de întuneric şi beznă, când oamenii dorm, iar Dumneata tragi electricitatea dintr'un loc într'altul şi ai idei fantaziste. Nu râde de moşneagul ce sunt pentru că scriu aşa de nemeşteşugit. Dumneata scrii că pe lună trăiesc şi locuiesc neamuri şi neamuri. Asta nu poate fi nicicând, fiindcă dacă pe lună ar trăi oameni ei ne-ar masca lumina ei magică şi fermecătoare cu casele lor şi cu păşunile lor bogate. Şi apoi oamenii nu pot trăi fără ploaie, iar ploaia vine în jos spre pământ, şi nu merge în sus spre lună. Dacă ar trăi pe lună, oamenii ar cădea în jos spre pământ, şi nici asta nu se întâmplă. De pe o lună locuită ar cădea pe continentul nostru lături şi alte murdării. Cum ar putea să trăiască pe lună oameni, dacă ea există numai noaptea, iar ziua piere ? Nici guvernele n'ar putea să dea voie să se trăiască pe lună, deoarece oricine s'ar putea refugia pe ea şi sustrage cu multă uşurinţă dela diferite obligaţiuni din cauza distanţei mari şi inaccesibilităţii ei. Aşa că ai scrântit-o oleacă. După

cum mi-a spus Gherasimov, ai scornit şi ai tipărit în lucrarea Dumitale intelectuală cum că, pe cel mai mare astru, pe soare, ar fi pete negre. Asta nu poate fi, fiindcă nu se poate niciodată. Cum ai putut să vezi pete pe soare dacă nu te poţi uita la soare cu ochi simpli omeneşti, şi pentruce-ar avea pe el pete, dacă te poţi lipsi de ele ? Din ce corp ud sunt făcute aceste pete, dacă nu ard ? Poate că după părerea Dumitale pe soare trăiesc chiar peşti ? Iartă-mă pe mine, ciumă otrăvită ce sunt, că am făcut o glumă atât de proastă ! Sunt grozav de devotat ştiinţei ! Rubla, această pânză de corabie ce mână veacul al nouăsprezecelea, nu are pentru mine niciun preţ ; în ochii mei, ştiinţa o umbreşte cu aripile ei întinse spre viitor. Orice descoperire mă chinuieşte ca un cui în spate. Cu toate că sunt un ignorant şi un moşier de modă veche, totuşi eu, nemernic bătrân, mă ocup şi cu ştiinţa şi cu descoperiri, pe care le fac cu mâinile mele proprii şi îmi umplu capul meu sec, tigva mea sălbatică, cu gânduri şi cu un complect de cunoştinţe mari. Maica natură este o carte, pe care trebuie să o citeşti şi s'o vezi. Am produs multe descoperiri cu mintea mea proprie, descoperiri cum nu le-a scornit încă niciun reformator. Pot spune fără să mă laud că nu sunt printre ultimii în ceeace priveşte cultura, câştigată prin muncă grea, şi nu prin bogăţia părinţilor, adică a tatălui şi a mamei sau a tutorilor, care nenorocesc adesea pe copiii lor cu ajutorul bogăţiei, luxului şi caselor cu şase etaje, cu robi şi sonerii electrice. Iată ce a descoperit mintea mea de trei parale. A descoperit că marea noastră manta de foc, soarele, joacă odată pe an dis-de-dimineaţă în mod distractiv şi pitoresc în culori multicolore şi produce cu sclipirea lui minunată o impresie veselă. Altă descoperire. Dece iarna ziua e scurtă, şi noaptea lungă, iar vara invers ? Iarna ziua e scurtă fiindcă, la fel cu toate celelalte obiecte văzute şi nevăzute se strânge de frig şi fiindcă soarele apune devreme, iar noaptea se dilată în urma aprinderii felinarelor şi lumânărilor, deoarece se încălzeşte. Apoi am mai descoperit că primăvara câinii mănâncă iarbă

la fel ca oile, iar pentru oamenii plètorici cafeaua este dăunătoare, fiindcă produce ameţeală la cap, şi un aspect turbure la ochi şi alte asemănătoare. Am făcut multe descoperiri şi afară de astea, cu toate că nu am diplome şi adeverinţe. Vino la mine, vecinaşule dragă, zău. Vom descoperi ceva împreună, ne vom ocupa cu literatură şi ai să mă înveţi şi pe mine, spurcatul, diferite calcule.

De curând am citit în cartea unui învăţat Francez, că capul leului nu seamănă de loc cu chipul omenesc, cum cred savanţii. Vom vorbi şi de asta. Fă bine şi vino. Vino bunăoară chiar mâine. Acum mâncăm de post, dar pentru Dumneata vom găti mâncăruri de frupt. Fata mea Nataşenca m'a rugat să aduci cu Dumneata nişte cărţi intelectuale. Ea e emanţipată şi pe toţi îi consideră proşti, numai ea e deşteaptă. Pot să-ţi spun că tineretul de astăzi se manifestă... Să-l ţie dumnezeu ! Peste o săptămână vine la mine fratele meu Ivan (Maiorul), om de treabă, dar, între noi fie zis, cam încuiat şi nu-i plac ştiinţele. Această scrisoare trebuie să ţi-o aducă chelarul Trofim exact la orele opt seara. Dacă ţi-o aduce mai târziu, plezneşte-l peste bot, cum fac profesorii, fiindcă cu acest neam de oameni nu trebuie făcut fasoane. Dacă ţi-o aduce mai târziu înseamnă că blestematul a trecut pe la cârciumă. Obiceiul de a-şi vizita vecinii nu e scornit de noi şi nu se va sfârşi cu noi, deaceea vino numaidecât cu cărţi şi cu maşinării. Aş veni chiar eu la Dumneata, dar sunt cam sfielnic din fire şi n'am destulă îndrăzneală. Iartă-mă pe mine nemernicul pentru deranj.

Rămân vecinul Dumitale care te stimează, plutonierul în retragere al Oastei Donului şi făcând parte dintre nobili

Vasili Semi-Bulatov

CE SE ÎNTÂLNEŞTE DE CELE MAI MULTE ORI ÎN ROMANE, NUVELE ETC.

UN conte, o contesă cu urme de îndepărtată frumuseţe, un baron — vecin de moşie, — un scriitor liberal, un nobil scăpătat, un muzician străin, slugi îndobitocite, dădace şi guvernante toante, un administrator de moşie neamţ, un esquire şi o moştenire în America. Chipuri urâte, dar simpatice şi atrăgătoare. Un erou, gata să-şi arate la prima ocazie puterea pumnilor şi care o scapă dela moarte pe eroină, al cărei cal a luat-o razna.

Inaltul cerului, depărtarea nesfârşită, de necuprins... de neînţeles, într'un cuvânt : natura ! ! !

Prieteni blonzi şi duşmani cu păr roşcat.

Un unchi bogat, liberal sau conservator, după împrejurări. Pentru eroul principal, moartea unchiului este mai de folos decât sfaturile lui.

O mătuşă la Tambov.

Un doctor cu faţa îngrijorată, care te lasă să nădăjduieşti că e vorba de o criză ; adesea doctorul poartă baston cu măciulie şi e chel. Şi unde-i doctor, acolo-i şi reumatism căpătat din muncă cinstită, migrene, encefalită şi, bineînţeles, îngrijirile date unui rănit în duel, şi sfatul nelipsit de a merge la o staţiune de ape minerale.

Un servitor care slujeşte demult în familie şi e

gata să facă orice pentru stăpânii săi de acum, chiar să se arunce în foc. Deosebit de spiritual.

Un câine, care doar că nu vorbeşte, un papagal şi o privighetoare.

O vilă în împrejurimile Moscovei şi o moşie ipotecată în sudul ţării.

Electricitate, al cărei rost în roman este de cele mai multe ori cu totul de neînţeles.

O servietă din piele rusească, porţelanuri chinezeşti, o şea englezească, un revolver căruia nu i se întâmplă să ia foc, o decoraţie la butonieră, ananas, şampanie, trufe şi stridii.

O întâmplătoare tragere cu urechea la uşă, care prilejuieşte descoperiri senzaţionale.

O armată nenumărată de interjecţii şi o seamă de încercări de a folosi, la locul lui, un termen tehnic.

Aluzii mărunte la împrejurări considerabile.

Foarte des lipsa unui sfârşit.

Cele şapte păcate capitale la început şi o nuntă la sfârşit.

Sfârşit.

DIN TEMELE DE VACANȚĂ ALE ELEVEI DE PENSION NADENCA N.

LA LIMBA RUSĂ

a) Cinci exemple de „Alcătuire de fraze".

1) „De curând Rusia a dus război cu Străinătatea, cu care ocazie au fost omorîți mulți turci".

2) „Calea ferată șuieră, transportă oameni și este făcută din fier și materiale".

3) „Carnea se face din boi și vaci, iar carnea de oaie din miorițe și berbecuți".

4) „Tata a fost omis la înaintare în serviciu și nu i s'a dat decorație, iar el s'a supărat și a demisionat din motive familiale".

5) „Prietena mea Dunia Peșemoreperehodiașcenscaia îmi este nespus de dragă, pentru că este sârguitoare și atentă în timpul lecțiilor și știe să-l maimuțărească pe husarul Nicolai Spiridonâci".

b) Exemple de „Acord gramatical".

1) „In postul cel mare, preoții și diaconii nu vor să-i cunune pe tinerii căsătoriți".

2) „Mujicii trăiesc în viligiatură iarna și vara, bat caii, dar sunt groaznic de murdari, fiindcă sunt mânjiți cu catran și nu angajează fete în casă și rândași".

3) „Părinții își mărită fetele cu militari, care au avere și casă proprie".

4) „Băiețașule, respectă-ți tatăl și mama, și pentru aceasta te vei face frumușel și vei fi drag tuturor oamenilor de pe pământ".

5) „Nici n'a avut timpul să scoată un geamăt şi ursul l-a şi înhăţat".

c) Compunere

«Cum mi-am petrecut vacanţele de vară.

«Cum am trecut examenele, am plecat deîndată cu mama, cu mobila şi cu fratele meu Ioan, elev în clasa treia de liceu, în viligiatură. S'au adunat la noi: Catia Cuzevici cu mama şi tata, Zina, micul Egoruşca, Nataşa şi multe alte prietene de-ale mele, care s'au plimbat cu mine şi am brodat la aer curat. Au fost mulţi bărbaţi, dar noi, fetele, ne-am ţinut la o parte şi nu le-am dat nicio atenţie. Am citit multe cărţi şi printre altele pe Meşcerschi, Maicov, Dumas. Livanov, Turgheniev şi Lomonosov. Natura era în splendoare. Copacii tineri creşteau foarte strâns, niciun topor nu se atinsese încă de trunchiurile lor zvelte; umbra, nu prea deasă, dar aproape neîntreruptă, era aruncată de frunzele mici pe iarba fragedă şi subţire, împestriţată cu capetele aurii ale gălbenelelor, cu punctele albe ale clopoţeilor şi cu cruciuliţele de culoarea zmeurei ale garoafelor de câmp, (inspirat din „Liniştea", de Turgheniev). Soarele, când răsărea, când apunea. Pe locul unde se revărsau zorile zbura un stol de păsări. Undeva, un păstor îşi păştea turmele şi nişte nori pluteau ceva mai jos de cer. Grozav îmi place natura. Tatăl meu a fost îngrijorat toată vara: nemernica de bancă a vrut să vândă fără niciun motiv casa noastră, iar mama îl urmărea tot timpul pe tata şi se temea să nu caute să-şi pună capăt zilelor. Dacă am petrecut totuşi bine vacanţa de vară, este fiindcă m'am ocupat de ştiinţă şi m'am purtat frumos. Sfârşit.»

ARITMETICA

Problemă. Trei negustori au vărsat pentru o întreprindere comercială un capital, care, peste un an, le-a dat un câştig de 8.000 de ruble. Se întreabă:

cât a primit fiecare din ei, dacă primul a vărsat 35.000, al doilea 50.000, iar al treilea 70.000 ?

Soluțiune. Pentru a dezlega această problemă, trebuie mai întâi să aflăm care din ei a vărsat cel mai mult, și pentru aceasta trebuie să scădem toate trei cifre una dintr'alta, și vom obține prin urmare că cel de al treilea negustor a vărsat mai mult ca toți, fiindcă a vărsat nu 35.000 și nici 50.000, ci 70.000. Bine. Acum să aflăm cât a primit fiecare din ei, și pentru aceasta să împărțim 8.000 în trei părți astfel ca partea cea mai mare să revină celui de al treilea. Impărțim : 3 în opt merge de 2 ori. $3 \times 2 = 6$. Bine. Să scădem 6 din opt și obținem 2. Punem un zero. Scădem 18 din 20 și obținem încăodată 2. Punem un zero și așa mai departe până la sfârșit. Reiese că obținem 2,666 2/3, care este ceeace trebuie dovedit, adică fiecare negustor a primit 2666 2/3 ruble, iar al treilea, probabil, ceva mai mult.

Pentru conformitate
Cehonte

TATICUL

IN biroul tăticului, gras şi rotund ca un cărăbuş, intră mămica, sfrijită ca o scrumbie de Olanda, şi tuşeşte. La intrarea ei, fata din casă sare de pe genunchii tăticului şi o zbugheşte după perdea ; mămica nu dă acestui fapt nicio atenţie, fiindcă a avut tot timpul să se deprindă cu micile slăbiciuni ale tăticului, pe care le priveşte prin prizma unei soţii înţelepte, înţelegătoare faţă de civilizatul ei bărbat.

— Pompicule, — spune ea, aşezându-se pe genunchii tăticului, — am venit la tine ca să ne sfătuim, dragul meu. Şterge-ţi buzele, vreau să te sărut.

Tăticul începe să clipească din ochi şi îşi şterge buzele cu mâneca.

— Ce vrei ? — întreabă el.

— Uite ce e, tăticule. Ce să ne facem cu băiatul nostru ?

— Dar ce s'a întâmplat ?

— A, nu ştii ? Doamne ! Ce nepăsători sunteţi voi, taţii ! E groaznic ! Pompicule, hotărăşte-te odată să fii măcar tată, dacă nu vrei... dacă nu poţi să fii soţ !

— Iar începi ? Am mai auzit de o mie de ori povestea asta...

Tăticul face o mişcare de nerăbdare şi mămica e cât p'aci să cadă de pe genunchii lui.

— Voi, bărbaţii, sunteţi toţi la fel ; nu vă place să auziţi adevărul.

— Ai venit să-mi vorbeşti de adevăr sau de băiat ?

— Bine, bine, gata... Pompicule, băiatul nostru a venit iar cu note proaste dela liceu.

— Ei şi ?

— Cum „ei şi“ ? N'o să fie primit la examen şi n'o să treacă în clasa a patra !

— N'are decât să nu treacă. Nu-i nicio nenorocire. Numai să fie la şcoală şi să nu facă năzbâtii acasă.

— Dar are cincisprezece ani, tăticule ! E cu putinţă să mai fie în clasa a treia la vârsta asta ? Închipuieşte-ţi că nemernicul de profesor de aritmetică i-a pus iar un doi... E admisibil ?

— Dacă o să-i tragi strengarului vreo câteva nuiele — n'o să mai fie.

Mămica îşi trece degetul ei cel mic pe buzele grase ale tăticului, şi i se pare că şi-a încruntat drăgălaş sprâncenuşele.

— Nu, pompicule, să nu-mi vorbeşti de pedepse... Copilul nostru nu-i vinovat... La mijloc trebuie să fie o persecuţie... Fiul nostru — dece să facem exces de modestie — e atât de inteligent, încât nu se poate să nu ştie o tâmpită de aritmetică oarecare. El le ştie pe toate foarte bine, de asta sunt convinsă !

— E un chiulangiu, asta-i ! Ar trebui să se zbenguie mai puţin şi să înveţe mai mult... Dece nu stai tu pe scaun, mămico ? Nu cred să fie prea moale pe genunchii mei.

Mămica coboară de pe genunchii tăticului şi se îndreaptă spre fotoliu, convinsă că mişcările ei au graţii de lebădă.

— Doamne, ce nepăsare ! — şopteşte ea, aşezându-se şi închizând ochii. — Nu, nu-ţi iubeşti copilul ! Fiul nostru e atât de drăguţ, atât de deştept, atât de frumos... E persecutat, pot să jur că e persecutat ! Nu, nu trebuie să rămână repetent, n'am să admit aşa ceva.

— Ba o să trebuiască să admiţi, dacă nemernicul nu se ţine de carte... Of, voi, mamele!... Şi acum du-te frumuşel, că eu mai am ceva... treabă...

Tăticul se apleacă pe birou, îşi bagă nasul în nişte hârţoage şi trage cu coada ochiului spre perdea, aşa cum se uită un căţel la farfurie.

— Nu plec, tăticule... nu plec! Văd că te necăjesc, dar ai şi tu un pic de răbdare... Tăticule, trebuie să te duci la profesorul de aritmetică şi să-i dai ordin să pună fiului nostru o notă bună... Trebuie să-i spui că fiul nostru ştie bine aritmetică, dar că-i cam plăpând şi deaceea nu poate să strălucească chiar de fiecare dată. Constrânge-l pe profesor. Cum poate un băiat în toată firea să rămână în clasa a treia? Dă-ţi toată silinţa, pompicule! Sofia Nicolaevna a găsit că fiul nostru seamănă cu Paris, închipuieşte-ţi!

— Mă simt foarte măgulit, dar nu mă duc! N'am timp de pierdut.

— Ba da, tăticule, ai să te duci!

— Nu mă duc... Când am spus un lucru, aşa rămâne... Acum lasă-mă, drăguţo... Mai am ceva treabă...

Mămica se scoală şi ridică glasul.

— Ai să te duci!

— Nu mă duc!

— Ba ai să te duci!! — strigă mămica. — Dacă n'ai să te duci, dacă n'o să-ţi fie milă de unicul tău fiu, atunci... — Mămica scoate un ţipăt ascuţit şi, cu gestul unui tragedian înfuriat, arată perdeaua... Tăticul roşeşte, se fâstâceşte, începe netam-nesam să cânte o melodie oarecare şi îşi scoate haina... Intotdeauna se fâstâceşte şi se prosteşte cu desăvârşire când mămica arată spre perdea. Se predă. Este chemat fiul, căruia i se cere să-şi dea cuvântul că se va îndrepta. Fiul se supără, se încruntă, se bosumflă şi declară că ştie aritmetică mai bine decât profesorul şi că nu este vinovat că pe lumea asta nota cinci nu o obţin decât elevele de pension, bogătaşii şi linguşitorii. Incepe să plângă cu hohote şi se gră-

beşte să indice cât mai exact adresa profesorului. Tăticul se bărbiereşte, îşi trece de câteva ori cu pieptenele peste chelie, se îmbracă mai îngrijit şi se duce să-şi arate „mila de unicul său fiu".

Potrivit obiceiului mai tuturor tăticilor, intră la profesorul de aritmetică fără să se anunţe. Câte lucruri poţi să vezi şi să auzi când intri fără să te fi anunţat! Tăticul îl laude de pildă pe profesor spunând nevestei sale: „Mă coşti foarte scump, Ariadna!... Capriciile tale n'au margini!" Şi o vede pe nevastă aruncându-se de gâtul soţului şi spunând: „Iartă-mă! Tu nu mă coşti decât puţin, dar te preţuiesc mult!" Tăticul găseşte că nevasta profesorului este tare nostimă şi că, dacă n'ar fi atât de sumar îmbrăcată, nu ar avea atâta farmec.

— Bună ziua! — spune el, apropiindu-se foarte la largul lui de cei doi soţi şi înclinându-se. Profesorul se fâstâceşte o clipă, iar nevastă-sa se aprinde la faţă şi dispare cu iuţeala fulgerului în odaia vecină.

— Iartă-mă, — începe tăticul zâmbind, — poate că te-am cam... deranjat... Eşti sănătos? Am onoarea să mă recomand... Precum vezi, nu sunt chiar un necunoscut... Sunt şi eu funcţionar de stat... Ha-ha-ha! Dar nu te osteni, te rog!

Domnul profesor zâmbeşte uşor, din bunăcuviinţă, şi arată cu mâna un scaun. Tăticul se întoarce pe un picior şi ia loc.

— Am venit, — continuă el, jucându-se cu ceasul său de aur, pentru a-l arăta domnului profesor, — am venit să stau de vorbă cu dumneata... Mda... Ai să mă ierţi, bineînţeles... Nu prea ştiu să mă exprim savant. Imi place să spun lucrurilor pe nume. Ha-ha-ha. Ţi-ai făcut studiile la universitate?

— Da, la universitate.

— Aşa-a!... Ei, dar... ce vreme frumoasă e astăzi... Dumneata, Ivan Feodorâci, ai pus băieţaşului meu un doi... Mm ...da... Dar n'are a face... Fiecare capătă ce i se cuvine... Orice bir este bir, şi o învăţătură de minte e o învăţătură de minte. He-he-he!... Totuşi,

e... cum să-ţi spun ?... neplăcut. Oare fiul meu nu pricepe bine aritmetica ?

— Ce să vă spun ? N'aş zice că nu pricepe, dar nu învaţă. Da, nu ştie materia.

— Şi dece n'o ştie ?

Profesorul holbează ochii.

— Cum dece ? — spune el. — Fiindcă nu ştie şi nu-şi dă osteneală.

— Vai de mine, Ivan Feodorâci ! Fiul meu îşi dă multă osteneală. Mă ocup chiar eu de el... Munceşte şi nopţile... Ştie totul foarte bine... Faptul că mai face câte o ştrengărie... Ce vrei, e vârsta ! Care dintre noi n'a fost tânăr ? Nu te-am deranjat ?

— Vai de mine !... Vă sunt chiar foarte recunoscător... Dumneavoastră, părinţii, sunteţi musafiri prea rari la noi, dascălii... Dealtfel, lucrul acesta dovedeşte încrederea pe care o aveţi în noi ; şi lucrul principal în toate este încrederea.

— Bineînţeles... Principalul e că nu ne amestecăm... Va să zică, fiul meu n'o să treacă în clasa a patra ?

— Nu, fiindcă nu are numai la aritmetică media anuală doi.

— Aş putea să mă duc şi la ceilalţi. Dar ce facem cu aritmetica ? Hm !... Ai să-i îndrepţi nota ?

— Nu pot ! (Profesorul zâmbeşte.) Nu pot !... Doream ca fiul dumneavoastră să treacă, mi-am dat toată silinţa, dar nu învaţă, şi e şi obraznic pe deasupra... Am avut de mai multe ori neplăceri cu el.

— E un copil. Ce să-i faci ?! Indreaptă-i nota, pune-i măcar un trei !

— Nu pot !

— Ei, fleacuri !... Ce tot vorbeşti ? Ca şi cum eu n'aş şti ce se poate şi ce nu se poate. Iţi spun că se poate, Ivan Feodorâci !

— Nu se poate ! Ce vor spune ceilalţi cu nota doi ? Nu-i drept, oricum aţi întoarce lucrurile. Zău că nu pot !

Tăticul îi face cu ochiul.

— Poţi Ivan Feodorâci! Ce să mai pierdem timpul cu vorba! Nu-i o treabă atât de importantă, ca să ne tocmim trei ceasuri... Spune-mi, ce socoteşti drept în cugetul dumitale de om învăţat? Ştim şi noi ce înseamnă dreptatea dumneavoastră. He-he-he! Mai bine mi-ai vorbi deschis, Ivan Feodorâci, fără ascunzişuri. I-ai pus dinadins nota doi... Atunci, unde-i dreptatea?

Profesorul deschide ochii mari şi se mulţumeşte cu atât; dece nu se arată jignit — asta va rămâne întotdeauna pentru mine o taină a sufletului de dascăl.

— Ai făcut-o înadins, — continuă tăticul. — Aşteptai un musafir. He-he-he!... Ce să zic? Poftim!... Sunt de acord... orice bir este bir... Înţeleg viaţa, precum vezi... Oricât am progresa... mda... obiceiurile din vechime rămân totuşi mai bune, mai folositoare... Cât am, atâta dau.

Suflând zgomotos, tăticul scoate portofelul din buzunar şi întinde spre mâna profesorului o hârtie de douăzeci şi cinci de ruble.

— Poftim!

Profesorul roşeşte, îşi bagă capul între umeri şi... nimic mai mult. Dece nu arată tăticului uşa, iată ce va rămâne întotdeauna pentru mine o taină a sufletului de dascăl.

— Nu te ruşina... — continuă tăticul. — Te înţeleg foarte bine. Acel care spune că nu ia — ia totuşi... Cine refuză în ziua de astăzi? Nu se poate să nu iei, frate dragă... Pesemne că nu te-ai obişnuit încă? Poftim!

— Nu, pentru dumnezeu...

— E prea puţin? Ce vrei, mai mult nu pot să dau... Ei haide!

— Vai de mine, pentru nimic în lume!...

— Cum vrei... îndreaptă totuşi nota doi!... Nu te rog atâta eu, cât mama... Plânge mereu, vezi dumneata... Are bătăi de inimă şi aşa mai departe.

— Imi pare sincer rău de soţia dumneavoastră, dar nu pot.

— Dacă fiul meu nu trece în clasa a patra... nu mai am trai în casă! Mda... Hai, trece-l!

— Aş face-o bucuros, dar nu pot... Doriţi o ţigară?

— Grand mersi... mai bine făgăduieşte-mi să-l treci... Ce grad ai?

— Consilier titular... Totuşi, îndeplinesc o funcţie care corespunde gradului superior. Hm!...

— Aşa... Ei, ne vom înţelege... O simplă trăsătură de condei, ce zici? Merge? He-he!...

— Nu pot, odată cu capul!...

Tăticul tace niţel, se gândeşte şi porneşte din nou la ofensivă împotriva domnului profesor. Ofensiva ţine foarte mult. Profesorul este nevoit să repete de vreo douăzeci de ori invariabilul său „nu pot". In cele din urmă, i se face lehamite, fiindcă tăticul a depăşit orice limită. Vrea să-l pupe, îl roagă să fie examinat chiar el la aritmetică, povesteşte câteva anecdote porcoase şi ia un ton familiar. Profesorului i se face silă.

— Vania, e timpul să pleci! — strigă din odaia vecină nevasta profesorului. Tăticul înţelege aluzia şi taie cu trupul său masiv drumul spre uşă. Profesorul se simte sleit de puteri şi începe să se tânguie. In cele din urmă, i se pare că a născocit un lucru genial.

— Iată ce e, — spune el tăticului. — Voi îndrepta media anuală a fiului dumneavoastră, dacă şi ceilalţi colegi ai mei îi vor pune nota trei la materiile lor.

— Pe cuvânt de onoare?

— Da, îi voi îndrepta nota — dacă o îndreaptă şi ei.

— Aşa mai zic şi eu. Bate palma. Eşti o bomboană. Am să le spun că ai şi îndreptat-o. Va să zică ne-am înţeles! Iţi datorez o sticlă de şampanie. Şi când pot să-i găsesc acasă?

— Chiar acum.

— Bine! Va să zică rămânem prieteni? Ai să vii odată pe la noi, fără fasoane?

— Cu multă plăcere. Mergeţi sănătos!

— Orevuar! He-he-he!... Of, tinere, tinere! La revedere!... Bineînţeles că trimiţi un salut domnilor colegi ai dumitale? Am să li-l transmit. Spune soţiei dumitale un resume respectuos din partea mea... Şi vino să ne vezi!

Tăticul face o plecăciune, îşi pune pălăria pe cap şi iese...

„Ce om cumsecade, gândește domnul profesor, uitându-se pe urma tăticului. Simpatic chiar. Ce-are în gușă și'n căpușă. E simplu și bun... Imi plac oamenii ca el".

In aceeaș seară mămica șade din nou pe genunchii tăticului (pe care după aceea are să se așeze fata în casă). Tătícul o asigură că fiul lor va trece și că pe intelectuali mai ușor îi înduplecí cu o purtare plăcută și cu un fel politicos de a le pune piciorul în prag, decât cu bani.

JUBILEUL MEU

TINERI şi tinere!

Acum trei ani am simţit în mine prezenţa acelei flăcări sacre, pentru care Prometeu a fost ferecat de stâncă... Şi iată că, de trei ani, trimit cu mână darnică în toate colţurile întinsei mele patrii operele mele, trecute prin purgatoriul flăcării susmenţionate. Am scris în proză, am scris în versuri de toate metricele, genurile, ritmurile, pentru amorul artei şi în nădejdea că o să iau bani. Am scris tuturor ziarelor dar... vai!!!... pizmaşii au găsit cu cale să nu publice operele mele, sau chiar dacă le publică, ele apar numai la rubrica „poşta redacţiei". Am semănat vreo cincizeci de mărci poştale pe „Niva", am înnecat vreo sută în „Neva", am ars vreo zece la „Ogonioc", am pierdut vreo cinci sute cu „Strecoza" [1]). Mai pe scurt: numărul total al răspunsurilor pe care le-am primit dela toate redacţiile, dela începutul activităţii mele literare şi până astăzi, este de două mii în cap! Ultimul dintre ele l-am primit chiar ieri. Seamănă aidoma cu toate celelalte. In niciun singur răspuns n'am găsit măcar o urmă de „da". Tineri şi tinere! Sacrificiul material al fiecărei trimiteri de manuscris la redacţie reprezintă cel puţin zece copeici; am pierdut deci cu omorîrea

[1]) Joc de cuvinte. „Niva" „Neva", „Ogonioc" şi „Strecoza" sunt reviste. Titlurile înseamnă respectiv: „Ogor", „Neva", „Flacăra" şi „Libelula". (N. trad.)

literară a timpului 200 de ruble. Şi când te gândeşti că cu 200 de ruble poţi să cumperi un cal! Am 800 de franci venit anual; atât... Cred că înţelegeţi!!! A trebuit să îndur foamea, pentru că am preamărit natura, dragostea, ochişorii femeii, pentru că am zvârlit săgeţi veninoase în lăcomia trufaşului Albion; pentru faptul că mi-am împărtăşit flacăra... domnilor care mi-au trimis răspunsurile... Două mii de răspunsuri, două sute de ruble şi ceva, şi niciun singur „da"! O ruşine. Şi totuşi, păţania asta e plină de învăţăminte. Tineri şi tinere! Sărbătoresc astăzi jubileul primirii celui de al două miilea răspuns, ridic paharul pentru încheierea activităţii mele literare şi mă odihnesc pe lauri. Sau îmi arătaţi un altul care să fi primit în decurs de trei ani tot atâţia „nu", sau ridicaţi-mă pe un piedestal nepieritor!

Un poet prozaic

O MIE ŞI UNA DE PATIMI
SAU
O NOAPTE ÎNGROZITOARE
ROMAN ÎNTR'O SINGURĂ PARTE
CU EPILOG

(Dedicat lui Victor Hugo)

PE turnul catedralei o sută patruzeci şi şase de mucenici, orologiul bătu miezul nopţii. Mă cutremurai. Sosise ceasul. Il apucai înfrigurat pe Teodor de mână şi ieşii cu el în stradă. Cerul era negru ca tuşul de tipografie. Era întuneric ca într'o pălărie trasă până peste ochi. O noapte întunecoasă este ziua întemniţată într'o găoace de nucă. Ne înfăşurarăm în mantalele noastre şi pornirăm. Vântul tăios ne pătrundea până la oase. Ploaia şi zăpada — fraţii aceştia umezi — ne biciuiau cumplit obrajii. Deşi în plină iarnă, fulgere brăzdau cerul în toate direcţiile. Tunetul, cumplit şi maiestuos tovarăş de drum al fulgerului, fermecător ca licărirea unor ochi albaştri şi iute ca gândul, cutremura înspăimântător văzduhul. Urechile lui Teodor căpătară luciri electrice. Spiriduşi de foc ne zburau sforăind pe deasupra capului. Privii în sus. Incepui să freamăt. Cine nu freamătă în faţa măreţiei naturii ? Pe cer trecură în zbor câţiva meteori strălucitori. Mă apucai să-i număr : erau 28. Ii arătai lui Teodor. — Semn rău ! — mormăi el, palid ca o statuie de marmoră de Carrara. Vântul gemea, urla şi plângea cu hohote... Geamătul vântului este geamătul unei conştiinţe înnecate în crime îngrozitoare. La doi paşi de noi, trăznetul lovi şi aprinse o casă cu opt etaje. Auzii ţipetele care ieşeau din ea. Trecurăm înainte. Ce-mi păsa de casa în flăcări, când în piept îmi ardeau o sută

cincizeci de case? Undeva, în spaţiu, un clopot bătea trist, încet, monoton. Lupta stihiilor era în toi. Ai fi zis că nişte forţe necunoscute se munceau să contribuie la armonia lor înfricoşătoare. Care sunt aceste forţe? Le va afla omul vreodată?

Vis sfios, dar cutezător!!!

Chemarăm un birjar. Ne urcarăm în trăsură şi pornirăm în goană. Birjarul e frate cu vântul. Goneam aşa cum goneşte visul îndrăzneţ prin tainicele întortochieri ale creierului. Strecurai în mâna birjarului o pungă cu aur. Aurul ajută biciului să sporească iuţeala picioarelor cailor.

— Unde mă duci, Antonio? — gemu Teodor. — Ai o privire de geniu rău... In ochii tăi negri luceşte infernul... Incep să mă tem...

Becisnic, fricos!! Tăcui. *O* iubea. Şi *ea* îl iubea pătimaş... Da, trebuia să-l ucid, fiindcă eu o iubeam mai mult decât viaţa. O iubeam pe *ea,* iar pe el îl uram. Deaceea el trebuia să moară în această noapte îngrozitoare şi să plătească cu moartea, dragostea lui. In mine fierbea şi dragoste şi ură. Ele erau a doua mea natură. Trăind în acelaşi înveliş, aceste două surori aduc pustiire: ele sunt vandali spirituali.

— Opreşte! — îi strigai birjarului, când trăsura ajunse unde trebuia. Sării jos cu Teodor. Luna ne privea rece, de după nori. Luna este martorul tăcut şi nepărtinitor al clipelor dulci de iubire şi de răzbunare. Ea trebuia să fie martorul morţii unuia din noi doi. In faţa noastră era o prăpastie, un hău fără fund, ca butoiul criminalelor Danaide. Stăteam pe marginea craterului unui vulcan stins. In popor circulă legende îngrozitoare despre acest vulcan. Făcui o mişcare cu genunchiul şi Teodor se prăbuşi în prăpastia înfricoşătoare. Craterul vulcanului este gura de fiară a pământului.

— Blestem!!! — strigă el drept răspuns la blestemul meu.

Un bărbat puternic, care îşi aruncă duşmanul într'un crater de vulcan pentru ochii frumoşi ai unei femei, este o privelişte măreaţă, grandioasă şi instructivă! Nu lipsea decât lava!

Birjar ! Birjarul este o statuie, ridicată de fatalitate ignoranței. Jos rutina ! Birjarul îl urmă pe Teodor. Simții că în piept nu-mi mai rămăsese decât dragostea. Căzui cu fața la pământ și începui să plâng de extaz. Lacrimile de extaz sunt rezultatul reacției divine, petrecute în adâncurile unei inimi mistuite de iubire. Caii nechezară vesel. Ce dureros e să nu fii ființă umană ! Ii liberai de viața lor animalică, de martiriu, ucigându-i. Moartea este și încătușare și eliberare din cătușe.

Intrai la hotelul „Hipopotamul Violet" și băui cinci pahare de vin bun.

Trei ceasuri după săvârșirea răzbunării, eram la ușa ei. Pumnalul, prietenul morții, mă ajutase să ajung la această ușă, călcând peste cadavre. Ascultai. Nu dormea. Visa. Ascultam. Tăcea. Tăcerea ținu vreo patru ceasuri. Pentru un îndrăgostit, patru ceasuri sunt patru secole al nouăsprezecelea ! In sfârșit, își chemă fata din casă. Fata în casă trecu pe lângă mine. O privii demonic. Ea întâlni privirea mea. Își pierdu mințile. O ucisei. Mai bine să mori, decât să trăiești fără minte. — Aneta ! — strigă *ea*. — Dece nu vine Teodor ? Dorul îmi roade sufletul. Mă sugrumă un fel de presimțire rea. O, Aneta ! Du-te după el. Desigur că acum chefuiește cu nelegiuitul, cu groaznicul Antonio !... Doamne, pe cine văd ?! Antonio !

Intrai la ea. Se făcu palidă...

— Pleacă de aici ! — strigă ea, și groaza îi schimonosi trăsăturile nobile, minunate.

O privii. Privirea este spada sufletului. Se clătină. In privirea mea, citise totul : și moartea lui Teodor, și patima mea demonică, și mii de dorințe omenești... Atitudinea mea era măreția însăși. Ochii mei scăpărau. Părul mi se ridicase măciucă. Vedea înaintea ei un demon în întruchipare pământească. Nu-și mai putea lua privirea dela mine. Tăcerea mormântală în care ne contemplam unul pe altul ținu vreo patru ceasuri. Se auzi un tunet și ea îmi căzu la piept. Pieptul bărbatului este cetatea femeii. O strânsei în brațe. Țiparăm amândoi. Oasele ei trozniră. Un curent gal-

vanic alergă prin trupurile noastre. O sărutare fierbinte...

Se îndrăgostise de demonul din mine. Dar eu voiam să se îndrăgostească de îngerul din mine. — Donez un milion şi jumătate de franci săracilor ! — spusei eu. Se îndrăgosti de îngerul din mine şi se porni pe plâns. Incepui să plâng şi eu. Ce lacrimi vărsarăm ! ! ! O lună după aceea, în biserica sfinţii Titu şi Hortensia, avu loc o nuntă solemnă. Mă cununam cu *ea*. *Ea* se cununa cu mine. Săracii ne binecuvântau ! *Ea* mă rugă să-mi iert duşmanii, pe care îi ucisesem. Ii iertai. Plecai cu tânăra mea soţie în America. Tânăra şi iubitoarea mea nevastă era un înger pogorît în pădurile virgine ale Americii, un înger în faţa căruia se plecau leii şi tigrii. Eu eram un tânăr tigru. Trei ani după căsătoria noastră, bătrânul Sam se plimba ţinând de mână un băieţel cu părul creţ. Băieţaşul semăna mai mult cu mamă-sa decât cu mine. Acest lucru mă supăra. Ieri, mi s'a născut un al doilea fiu... iar eu m'am spânzurat de bucurie... Al doilea băieţel al meu îşi întinde mânuţele, spre cititor, rugându-l să nu dea crezare tăticului său, fiindcă tăticul lui nu numai că nu a avut copii, dar nici chiar nevastă. Tăticul lui se teme de însurătoare ca de foc. Băieţelul meu nu minte. E un copil. Lui să-i daţi crezare. Copilăria este o vârstă sfântă. Nimic din toate acestea nu s'a petrecut vreodată... Noapte bună.

LA MERE

ÎNTRE Pontul Euxin şi Marea Albă, sub gradul corespunzător de longitudine şi de latitudine, locuieşte de mult, pe cernoziomul lui, moşierul Trifon Semionovici. Numele de familie al lui Trifon Semionovici e lung, ca, bunăoară, cuvântul „inadmisibilitate“ şi se trage dintr'un cuvânt latinesc foarte răsunător, care însemnează una din cele mai răspândite virtuţi omeneşti. Numărul de desiatine ale cernoziomului este de 3.000. Moşia este ipotecată şi scoasă în vânzare, şi aceasta datorită simplului fapt că moşia e moşie şi moşierul — moşier. Vânzarea a fost hotărîtă de tribunal, încă de când Trifon Semionovici nu avea chelie, dar datorită credulităţii băncii şi şireteniei lui Trifon Semionovici, lucrurile au fost tărăgănate până astăzi şi merg foarte prost. Banca cu pricina o să dea într'o bună zi faliment, fiindcă Trifon Semionovici, ca toţi cei de teapa lui, care alcătuiesc o adevărată armată, a luat rublele, dar nu plăteşte dobânzile, sau chiar dacă le plăteşte din an în paşte, o face cu aceleaşi ifose cu care filotimii dau o copeică pentru odihna sufletului sau pentru zidirea unei biserici. Dacă lumea asta n'ar fi aşa cum este şi le-ar spune lucrurilor pe numele lor adevărat, lui Trifon Semionovici nu i s'ar spune Trifon Semionovici, ci altfel şi anume aşa cum li se spune cailor şi boilor. La drept vorbind, Trifon Semionovici este o adevărată bestie. Şi îl poftesc să

se declare de acord cu mine în această privinţă. Dacă această invitaţie a mea ajunge până la el (Trifon Semionovici citeşte câteodată „Strecoza"), sunt sigur că nu se va supăra, deoarece, fiind un om înţelegător, îmi va da dreptate în totul, ba poate că la toamnă îmi va trimite, din bunătăţile lui dela moşie, o duzină de mere „antonovca", în semn de recunoştinţă că nu am dat în vileag numele lui de familie, atât de lung, mărginindu-mă de data aceasta doar la numele lui de botez şi la acela al tatălui său. N'am să mă apuc să înşir toate virtuţile lui Trifon Semionovici: n'aş mai dovedi. Pentru a face portretul lui în întregime, cu mâini şi cu picioare, ar trebui să stau cu condeiul în mână cel puţin tot atâta timp, cât a stat Eugène Sue când a scris voluminosul şi lungul său „Jidov rătăcitor". N'am să vorbesc nici de măsluirile sale la preferans, nici de politica lui financiară, potrivit căreia nu-şi plăteşte nici datoriile, nici dobânzile, n'am să pomenesc nici de chipul în care îşi bate joc de preot şi de dascăl, nici de plimbările lui călare prin sat, într'un costum de pe timpurile lui Cain şi Abel, ci am să mă mărginesc să povestesc o singură scenă, mică, dar grăitoare, despre felul în care înţelege el raporturile sale cu oamenii, în cinstea cărora experienţa sa de trei sferturi de secol a născocit o frază, greu de rostit repede, dar care ar vrea să spună cam următoarele: „mujici prostănaci, tâmpiţi şi suciţi, la jocul de cărţi de toţi păcăliţi".

Intr'o dimineaţă, minunată din toate punctele de vedere (lucrurile se petreceau pe la sfârşitul verii), Trifon Semionovici se plimba pe aleile lungi şi scurte ale bogatei sale livezi. O mână darnică împrăştiase în jur, în cantităţi uriaşe, tot ce inspiră pe domnii poeţi. Totul părea să spună şi să cânte: „Poftim, omule, ia! Desfată-te cât timp nu e încă toamnă!" Dar Trifon Semionovici nu se desfăta deloc, fiindcă nu era nici pe departe poet; unde mai pui că în dimineaţa aceea, spiritul i se delecta cu deosebită sete cu gânduri negre, cum se întâmplă întotdeauna când stăpânul acestui spirit pierde gros la cărţi. In spatele lui Trifon Semionovici păşea, uitându-se mereu în

dreapta şi în stânga, credinciosul lui simbriaş, Carpuşca, un moşneguţ de vreo şaizeci de ani. Prin virtuţile sale, acest Carpuşca mai-mai că-l întrece chiar pe Trifon Semionovici. Lustruieşte ca nimeni altul cizmele, spânzură şi mai bine câinii fără stăpân, fură tot ce poate şi de unde poate şi este o iscoadă neîntrecută. Satul îi spune „zbirul", poreclă găsită de secretarul primăriei. Rar să treacă o zi fără ca mujicii şi vecinii să nu se plângă lui Trifon Semionovici de purtările şi apucăturile lui Carpuşca; plângerile rămân însă zadarnice, deoarece Trifon Semionovici nu poate găsi pe lume un al doilea Carpuşca pentru gospodăria lui. Când iese la plimbare, Trifon Semionovici ia întotdeauna cu el pe credinciosul său Carp: e mai sigur şi mai plăcut. Carpuşca este un izvor nesecat de fel de fel de istorioare, snoave şi poveşti — şi nicio clipă nu-i stă gura. Intotdeauna are ceva de povestit şi nu tace decât când ascultă ceva care-i place peste măsură. In dimineaţa de care vorbim, mergea în spatele stăpânului său şi îi raporta cum doi elevi de liceu cu şepci albe şi puşti de vânătoare trecuseră într'o căruţă pe lângă livadă şi îl rugaseră stăruitor să-i lase să vâneze un pic; cum el, Carpuşca, împotrivindu-se, cei doi elevi de liceu încercaseră să-l ademenească cu cincizeci de copeici, iar el, ştiind prea bine cui îi datoreşte credinţă, refuzase cu indignare cele cincizeci de copeici şi-i asmuţise pe Caştan şi pe Serco asupra elevilor. După ce isprăvi povestea cu elevii, începu să descrie în culori vii moravurile revoltătoare ale felcerului satului, dar descrierea nu-i izbuti, deoarece la urechile lui ajunse un foşnet neobişnuit venit din desişul merilor şi perilor. Auzind foşnetul, Carpuşca îşi stăpâni limba, ciuli urechile şi ascultă încordat. Convins că foşnetul n'a fost o închipuire şi părându-i-se cam ciudat, trase pe stăpânu-său de pulpana hainei şi se repezi ca o săgeată într'acolo. Presimţind un prilej de distracţie, Trifon Semionovici tresări şi alergă cu pasul lui mărunt de bătrân pe urmele lui Carpuşca. Avea şi deee să alerge...

La marginea livezii, sub un măr bătrân, rotat, stătea o țărancă tânără, mestecând din fălci. Lângă ea, se târa în genunchi un flăcău lat în umeri, care culegea de pe jos merele scuturate de vânt; pe cele necoapte, le arunca în tufe, iar pe cele coapte le oferea drăgăstos, pe palma lui lată, cenușie, dulcineii sale. Dulcineea, care, pesemne, nu se prea sinchisea de stomacul ei, mânca merele unul după altul, cu poftă, în timp ce flăcăul, umblând de-a-buşilea prin iarbă şi culegând mereu, uitase de el şi nu se îngrijea decât de fată.

— Ia şi din pom! — îl împinse aceasta în şoaptă.

— Mi-e frică.

— Dece să-ți fie frică?! Zbiru'e acu' la cârciumă...

Flăcăul se ridică în picioare, sări în sus, rupse din copac un singur măr şi i-l întinse. Dar mărul nu le purtă noroc, tot aşa cum pe timpuri nu purtase noroc Evei şi lui Adam. Abia muşcă fata din fruct şi-i dădu şi flăcăului să guste, abia simțiră amândoi pe limbă acreala înțepătoare, şi... fețele li se schimonosiră, se lungiră şi se îngălbeniră... Dar nu fiindcă mărul era acru, ci fiindcă zăriseră în fața lor chipul aspru al lui Trifon Semionovici şi mutra cu zâmbet câinos a lui Carpuşca.

— Bună ziua, dragii mei! — spuse Trifon Semionovici, apropiindu-se. — Mâncați mere? Poate că v'am turburat?

Flăcăul îşi scoase şapca şi lăsă capul în jos. Fata începu să-şi privească şorțul..

— Ei, ce mai faci, Grigori, eşti sănătos? — se adresă Trifon Semionovici flăcăului. — Cum o mai duci, băiete?

— N'am luat decât unul, — bolborosi flăcăul, — şi chiar şi pe acela l-am cules de pe jos...

— Şi tu, drăguțo, ce mai faci? — o întrebă Trifon Semionovici pe fată.

Fata începu să-şi cerceteze cu şi mai multă râvnă şorțul.

— Ce-i cu nunta, n'ați făcut-o încă?

— Încă nu... Zău că n'am luat decât unul, conașule, și chiar pe acela... numai așa...

— Bine, bine. Ești un flăcău chipeș. Știi să citești?

— Nu... Dar zău, conașule, că n'am luat decât unul, și chiar pe acela l-am ridicat de pe jos.

— De citit, nu știi să citești, dar la furat te pricepi. Bine și așa. Priceperea nu trebuie ținută ascunsă. Și demult ai început să furi?

— Da'cum așa, ce-am furat?

— Și drăguța ta de logodnică la ce s'o fi gândind, de-i atât de obidită? — își înălță și Carpușca glăsciorul. — Poate că n'o iubești cum trebuie?

— Ține-ți gura, Carp! — se răsti la el Trifon Semionovici. — Ia spune-ne o poveste, Grigori...

Grigori tuși și zâmbi.

— Eu nu știu povești, conașule. Ce, credeți că am nevoie de merele dumneavoastră? Dacă vreau mere, pot să-mi cumpăr.

— Imi pare foarte bine că ai bani mulți, drăguțule. Hai, spune-ne o poveste. Am s'o ascult și eu și Carp, și frumoasa ta logodnică. Nu te rușina, fii mai îndrăzneț! Un hoț trebuie să fie îndrăzneț. Nu-i așa, dragul meu?

Și Trifon Semionovici își aținti privirea vicleană asupra flăcăului, prins cu mâța în sac... Pe fruntea tânărului se iviră broboane de sudoare.

— Puneți-l mai bine să zică un cântec, conașule. De unde să se priceapă, tontul, să spuie povești? — își înălță ușor Carpușca glasul lui subțire și nesuferit, care parcă zdrăngănea.

— Ține-ți gura, Carp. Să spună mai întâi o poveste. Ia spune, drăguțule!

— Nu știu.

— Nu știi? Dar de furat știi? Cum sună porunca a opta?

— Dece mă întrebați? De unde s'o știu? Zău, conașule, că n'am mâncat decât un singur măr, și acela l-am cules de pe jos...

— Spune povestea!

Carpuşca începu să culeagă urzici. Flăcăul ştia prea bine la ce trebuiau să slujească urzicile. Ca toţi cei de teapa lui, Trifon Semionovici se poartă cam după bunul lui plac. Când prinde un hoţ, îl închide două zeci şi patru de ore în beci, îl biciuieşte cu urzici, sau îi dă drumul, după ce mai întâi l-a dezbrăcat până la piele... Pentru dumneavoastră, lucrul acesta constituie o noutate ? Sunt însă oameni şi locuri pentru care sistemul acesta este ceva obişnuit şi vechi ca o căruţă. Grigori trase cu coada ochiului la urzici, mai stătu la gânduri un pic, tuşi şi începu să spună o poveste, sau mai bine zis, dădu drumul pe nerăsuflate unui basm. Dregându-şi întruna glasul, asudând, tuşind şi suflându-şi mereu nasul, povesti cum, pe timpuri, bogatârii ruşi trăgeau nişte bătăi groaznice vrăjitorilor şi se însurau cu fete răpitor de frumoase. Trifon Semionovici stătea locului, asculta şi nu-l slăbea din ochi pe povestitor.

— Ajunge ! — spuse el, când spre sfârşit flăcăul se încurcă de tot şi începu să toarne la nerozii. — Povesteşti frumos, dar furi şi mai bine. Şi acum, frumuşico... — se adresă el fetei, — spune-ne „Tatăl nostru“ !

Frumuşica roşi şi, răsuflând anevoie, spuse mai mult în şoaptă, „Tatăl nostru“.

— Şi cum sună porunca a opta ?

— Poate credeţi că am luat multe ? — răspunse flăcăul, făcând un gest deznădăjduit cu mâna. — Poftiţi, fac semnul crucii, dacă nu ne credeţi !...

— Foarte rău că nu ştiţi poruncile, dragii mei. Trebuie să vi le spun eu. Logodnicul tău te-a învăţat să furi, frumuşico ? Dece taci, îngeraşule ? Trebuie să-mi răspunzi. Ia spune ! Taci ? Tăcerea e un semn de încuviinţare. Ei, frumuşico, trage-i o bătaie voinicului tău fiindcă te-a învăţat să furi !

— Eu nu dau în el, — şopti fata.

— Bate-l niţel. Proştii trebuie învăţaţi. Trage-i câteva, drăguţo ! Nu vrei ? Atunci am să dau poruncă lui Carp şi lui Matvei să te atingă pe tine niţel cu urzici... Tot nu vrei ?

— Eu nu dau în el !

— Carp, ia vino'ncoa!

Fata sări ca arsă la flăcău şi îi trase o palmă. Flăcăul zâmbi prosteşte şi începu să plângă.

— Bravo, frumuşico! Ia trage-l şi de păr! Dece stai, drăguţo? Nu vrei? Vino'ncoa, Carp.

Fata îşi apucă logodnicul de păr.

— Nu trage de mântuială, că îl doare mai tare! Târnuieşte-l!

Fata începu să-l târnuiască. Carpuşca, în culmea fericirii, râdea cu hohote şi glasul lui zăngănea ca o tingire.

— Ajunge, — spuse Trifon Semionovici. — Îţi mulţumesc, drăguţo, că ai pedepsit nelegiuirea. Şi acum, — se adresă el flăcăului, — învaţ'o şi tu pe tinerica ta... Ea te-a învăţat pe tine minte, acum e rândul tău...

— Ce tot născociţi, conaşule, zău?... Pentruce s'o bat?

— Cum pentruce? Ea nu te-a bătut? Bate-o şi tu! O să-i prindă bine. Nu vrei? Rău faci. Carp, strigă-l pe Matvei.

Flăcăul scuipă, tuşi scurt, îşi bagă mâna în pletele logodnicei sale şi începu să pedepsească nelegiuirea. Fără să-şi dea seama, în timp ce pedepsea răul, îl cuprinse un fel de beţie, se înfierbântă, şi uită că nu-l bate pe Trifon Semionovici, ci pe logodnica sa. Fata începu să zbiere. Flăcăul bătu mult timp la ea ca la fasole. Nu ştiu cum s'ar fi sfârşit toată povestea, dacă de după tufe nu s'ar fi ivit Saşenca, frumuşica fiică a lui Trifon Semionovici.

— Tăticule, vino la ceai! — strigă Saşenca, apoi, văzând isprava tăticului ei, se porni pe un râs răsunător.

— Ajunge! — spuse Trifon Semionovici. — Acum puteţi să vă duceţi, dragii mei. La revedere. — De nuntă am să vă trimit mere.

Şi Trifon Semionovici le făcu logodnicilor o plecăciune adâncă.

Flăcăul şi fata îşi potriviră straiele şi plecară.

Flăcăul o luă la dreapta, iar fata la stânga şi... nici până astăzi nu s'au mai întâlnit. Iar dacă nu s'ar fi ivit Saşenca, te pomeneşti că flăcăul şi fata ar fi trebuit să guste şi din urzici... Iată cum petrece la bătrâneţe Trifon Semionovici. Nici familia lui nu se deosebeşte mult de el. Fetele sale au obiceiul să coasă la şepcile oaspeţilor de „condiţie inferioară" coji de ceapă şi să scrie cu creta pe spinarea musafirilor cherchheliţi, de aceeaş condiţie, cuvintele: „măgar" sau „dobitoc", cu litere de o şchioapă. Iar fiul lui, Mitia, sublocotenent în retragere, l-a întrecut într'o iarnă chiar şi pe tatăl său: în înţelegere cu Carpuşca, a spoit cu catran poarta unui biet soldat care stătuse ani de zile în armată, fiindcă n'a vrut să-i dea lui Mitia un pui de lup, pe care-l prinsese şi fiindcă ostaşul nu-şi lăsa fiicele să primească turte dulci şi bomboane dela domnul sublocotenent în retragere.

Poftiţi să-i mai spuneţi după toate astea lui Trifon Semionovici — Trifon Semionovici!

INAINTE DE NUNTĂ

JOIA trecută, în casa prea stimaţilor ei părinţi, domnişoara Podzatâlchina se logodi cu arhivarul Nazariev. Logonda se petrecu cum nu se poate mai bine. Se băură două sticle de şampanie rusească şi o vadră şi jumătate de votcă, iar domnişoarele băură o sticlă de Laffitte. Părinţii lăcrămară la momentul potrivit, iar logodnicul şi logodnica nu aşteptară să li se spună de două ori ca să se sărute. Un elev de liceu din clasa a opta rosti un toast în care strecură ca nuca în perete un *„O tempora, o mores!“* [1]) şi încheie cu multă eleganţă *„Salvete, boni futuri conjuges“* [2]). Iar roşcovanul Vianca Smâslomalov, care în aşteptarea recrutării tăia frunză la câini, avu „la ţanc“ o criză de tragism: îşi zburli părul pe capul lui cât un dovleac, îşi trânti un pumn peste genunchi şi strigă: „Am iubit-o şi o iubesc, dracu' să mă ia!“, făcându-le astfel o nespusă plăcere domnişoarelor.

Domnişoara Podzatâlchina străluceşte numai prin faptul că nu străluceşte prin nimic. Nimeni nu i-a văzut şi nu-i cunoaşte deşteptăciunea, despre care nici nu vom pomeni. Infăţişarea ei este tot ce poate fi mai obişnuit: nasul seamănă cu al tatălui, bărbia cu a mamei, ochii îi sunt de pisică, bustul îi e aşa-şi-aşa. Ştie să cânte la pian, dar fără note, îşi ajută

---

[1]) „Ce vremuri, ce moravuri!“ (în limba latină). (N. trad.)

[2]) „Vă salut, viitori soţi buni!“ (în limba latină). (N. trad.)

mama la bucătărie, nu se plimbă fără corset, nu poate suferi mâncărurile de post, vede în cele mai elementare reguli de gramatică începutul şi sfârşitul tuturor înţelepciunilor, iar mai mult ca orice pe lume îi plac bărbaţii arătoşi cu numele de „Roland".

Domnul Nazariev este un om de statură mijlocie, are o faţă albă care nu exprimă nimic, păr creţ şi o ceafă netedă. Face serviciu la un minister oarecare, primeşte o lefşoară, care abia îi ajunge de tutun, miroase veşnic a săpun de albuş de ou şi a creolină, se crede mare crai, vorbeşte tare, împroşcând cu salivă şi se minunează de toate, zi şi noapte. Caută să fie cât mai ferches, se uită de sus la părinţii săi şi, de câte ori stă de vorbă cu o domnişoară, nu uită să-i spună: „Ce naivă sunteţi! Ar trebui să citiţi literatură!" Mai mult ca orice pe lume îi place scrisul lui, revista „Razvlecenie" şi ghetele cu scârţ, dar şi mai mult se place pe el, în special când se găseşte în societatea domnişoarelor, bând ceai şi tăgăduind cu înverşunare existenţa diavolului.

Iată-i cum sunt domnişoara Podzatâlchina şi domnul Nazariev!

A doua zi după logodnă, când domnişoara Podzatâlchina se trezi din somn, bucătăreasa o rugă să poftească la mămica. Aceasta care era încă în pat, îi ţinu următoarea predică:

— Dece te-ai împopoţonat azi cu rochia de lână? Cu una de bumbac nu puteai să umbli? Ah, teribil mă mai doare capul! Ieri, neruşinatul ăla de chel, tat'tu, a binevoit să facă o glumă. Mare nevoie am eu de glumele lui tâmpite! Imi întinde un pahar şi îmi spune să beau. Credeam că în pahar e vin, şi l-am băut; când colo, era oţet cu untdelemn din sardele. Ii ardea de glume, beţivul dracului! Nu ştie decât să mă facă de râs, boşorogul! Sunt foarte mirată, uimită chiar, că aseară ai fost atât de veselă şi n'ai plâns. Dece te bucurai aşa? Ce, ţi-au picat bani din cer? Mă mir, zău! Sigur că lumea şi-a închipuit că te bucuri că scapi de casa părintească. Ce putea să creadă altceva? Şi cu siguranţă că aşa şi este. Cum?

Dragostea ? Care dragoste ? Nu-l iei deloc din dragoste, ci numai pentru gradul lui ! Ce, nu-i aşa ? Ba aşa-i. Mie una, mamă dragă, nu-mi place hăndrălăul ăsta al tău. Prea face pe grozavul şi umblă cu nasul pe sus. Te poftesc să-i mai tai ifosele... Ce-e-e ? Nici nu te gândi !... Peste o lună o să vă luaţi de păr ; aşa-i el, şi aşa eşti şi tu. Fetele mor să se mărite, dar măritişul e o pacoste. Ascultă-mă pe mine, că sunt Stan Păţitul. Vei trăi şi vei vedea. Nu te mai fâţâi într'una de colo până colo, că şi aşa mi se învârte capul. Toţi bărbaţii sunt nişte tâmpiţi, şi nu e prea plăcut să trăieşti cu ei. Şi al tău e tot un tâmpit, deşi umblă cu nasul pe sus. Să nu te arăţi prea supusă în faţa lui, să nu-i faci toate chefurile şi să nu-ţi închipui că-i cine ştie cine : n'ai pentruce. Sfătuieşte-te în toate cu mamă-ta. Cum se întâmplă ceva, dă fuga la mine. Să nu faci nimic fără să mă întrebi, doamne fereşte ! Bărbatul nu-ţi dă niciun sfat bun, nu te învaţă nimic bun, ci caută mereu să tragă foloase de pe urma ta. Să ştii asta ! Şi nici pe tat'tu nu-l prea asculta. Nu-l pofti să vină să stea pe la tine ; cine ştie, poate că din prostie... îţi scapă şi vorba asta. Atâta aşteaptă el : să vă şterpelească ceva. Ar sta pe capul vostru zile întregi, şi ce nevoie aveţi voi de el ? V'ar cere mereu votcă şi ar fuma tot tutunul bărbatului tău. E un om rău şi stricător, cu toate că ţi-e tată. Are o mutră blândă, nemernicul, dar sufletul îi e hain, nevoie mare. Dacă vă cere bani cu împrumut, să nu-i daţi, că-i hoţ, cu toate că e consilier *tiutiular*. Il auzi cum zbiară ? Pe tine te cheamă ! Du-te de vezi. ce vrea, dar să nu-i înşiri tot ce ţi-am spus acum despre el. Altfel îmi aprind paie în cap cu dobitocul ăsta, crăpare-ar odată ! Hai, du-te, cât timp îmi mai merge inima... Duşmani ce-mi sunteţi ! Când o să mor, o să vă aduceţi aminte de vorbele mele ! Călăilor !

Domnişoara Podzatâlchina îşi părăsi mama şi se duse la tatăl ei, care şedea pe pat, şi îşi presăra perna cu praf insecticid.

— Fata mea ! — îi spuse el. — Sunt foarte fericit că ai de gând să te uneşti cu un domn atât de inteligent ca domnul Nazariev. Sunt foarte fericit şi

aprob în totul căsătoria voastră. Ia-l, fata mea, şi nu te teme! Căsătoria este un lucru atât de solemn, încât... dar ce să-ţi mai spun? Să trăieşti, să rodeşti şi să te înmulţeşti. Dumnezeu o să te binecuvânteze! Eu... eu... plâng. Dar cu lacrimile nu faci nimic. Ce înseamnă lacrimile omeneşti? O psihologie laşă şi atâta tot! Ascultă-mi deci sfatul, fata mea! Nu-ţi uita părinţii! Bărbatul tău nu va fi pentru tine mai bun decât părinţii tăi; asta s'o ştii! Bărbatului tău îi place numai frumuseţea ta materială, pe când nouă ne placi toată. Pentruce te iubeşte bărbatul tău? Pentru caracterul tău? Pentru bunătatea ta? Pentru emblema sentimentelor? Nu-u! El te iubeşte pentru zestrea ta. Gândeşte-te, sufleţelul tatii, că noi nu-ţi dăm de zestre numai câteva copeici, ci o mie de ruble în cap! Asta să nu uiţi! Domnul Nazariev este un domn foarte cumsecade, dar nu trebuie să ai pentru el mai multă stimă decât pentru tatăl tău. Se va lipi de tine, dar nu-ţi va fi prieten adevărat. Vor fi clipe când... Dar mai bine să tac, fata mea. Pe mama ta s'o asculţi, dar cu băgare de seamă, drăguţo. E o femeie bună, dar e fătarnică, emancipată, uşuratică şi afectată. E o persoană cu suflet nobil, cinstit, dar... s'o ia dracu! Nu poate să-ţi dea sfaturi atât de bune ca tatăl tău, ca autorul zilelor tale. Să n'o aduci la tine în casă. Bărbaţilor nu prea le sunt dragi soacrele. Nici mie nu mi-era dragă soacră-mea; ba îmi era chiar atât de puţin dragă, încât îmi permiteam adesea să-i bag în cafea dopuri arse, din care cauză rezultau „preferansuri“ foarte spectaculoase. Sublocotenentul Ziumbumbuncicov a fost judecat de tribunalul militar din pricina soacrei sale. Nu-ţi aduci aminte? De fapt nici nu erai încă pe lume atunci. Principalul în toate şi în totul este tatăl. Aceasta s'o ştii, şi numai pe el să-l asculţi. Apoi, fata mea... Civilizaţia europeană a creat în speţa feminină opoziţia care afirmă că cu cât femeia are mai mulţi copii cu atât e mai rău. Minciuni! Balade! Cu cât sunt mai mulţi copii la casa omului, cu atât e mai bine. Adică nu! Nu-i aşa! E tocmai invers! Am greşit, drăguţo. Cu cât sunt mai puţini copii, cu atât e mai bine. Am citit-o ieri într'o

imprimată. Descoperirea asta a făcut-o un oarecare Malthus. Aşa-a... Vezi că a tras o trăsură la scară... Ehei ! E logodnicul tău ! Are şic, secătura, şmecherul ! Aşa bărbat, înţeleg şi eu ! Un adevărat Walter Scott ! Du-te, drăguţo, şi primeşte-l, până atunci mă îmbrac şi eu.

Sosise domnul Nazariev... Logodnica îi ieşi în întâmpinare şi-i spuse :

— Ia loc, te rog, şi nu face multe fasoane !

Nazariev se înclină de două ori şi se aşează lângă logodnica sa.

— Ce mai faci ? — începu el cu acelaş aer sigur de sine, din totdeauna. — Cum ai dormit ? Ştii că n'am dormit deloc toată noaptea ? L-am citit pe Zola şi am visat la dumneata. L-ai citit pe Zola ? Nu-u ? Vai, vai, vai ! Dar asta-i o crimă ! Mie mi l-a dat un funcţionar. Grozav mai scrie ! Am să-ţi dau să-l citeşti. Ah ! Dacă ai putea să înţelegi ! Simt nişte sentimente cum nu am simţit niciodată ! Dă-mi voie să te pup !

Domnul Nazariev se ridică pe jumătate şi sărută buza de jos a domnişoarei Podzatâlchina.

— Dar unde-s ai dumitale ? — continuă el cu un aer şi mai sigur de el. — Trebuie să-i văd. Mărturisesc că sunt puţin supărat pe ei. Frumos m'au mai tras pe sfoară ! Judecă şi dumneata... Tatăl dumitale mi-a spus că e consilier de curte [1]), şi acum aflu că e numai consilier titular [2]). Hm !... Ce fel de procedeu e ăsta ? Apoi... Imi făgăduise că-ţi va da ca zestre o mie cincisute de ruble, iar mama dumitale mi-a spus ieri că nu voi primi mai mult de o mie. Asta nu-i porcărie ? Cerchezii sunt un popor însetat de sânge, dar nici ei n'ar face una ca asta. N'am să admit să fiu înşelat ! Fiecare să facă cum vrea, dar să nu se atingă nimeni de amorul meu propriu şi de abnegaţia mea ! Asta nu-i umanitate ! Asta nu-i raţional ! Sunt un om cinstit şi deaceea nu-mi plac oamenii necinstiţi ! Admit orice, dar să nu se umble cu şiret-

---

[1]) Corespundea cu gradul de maior. (N. trad.)

[2]) Corespundea cu gradul de căpitan. (N. trad.)

licuri şi şmecherii, şi să se procedeze aşa cum e conştiinţa omului! Spune, nu-i aşa? Şi ce mutre neghioabe au! Astea-s mutre de oameni? Nu! Iartă-mă, dar nu simt niciun sentiment de rudenie pentru ei. După cununie, îi vom pune la punct. Nu-mi place impertinenţa şi barbaria! Cu toate că nu sunt sceptic sau cinic, mă pricep şi eu la cultură. O să-i punem la punct! Părinţii mei demult nu mai crâcnesc. Ai luat cafeaua? Nu? Atunci am s'o iau cu dumneata. Adu-mi tutun de o ţigară, că pe al meu l-am uitat acasă.

Logodnica ieşi.

Asta e înainte de nuntă... Ce urmează după, cred că nu-i nevoie să fii nici prooroc, nici somnambul ca să-ţi dai seama.

ZIUA DE SĂN PETRU

SOSI şi dimineaţa zilei mult dorite, mult visate, sosi — uraaa, domnilor vânători !! — ziua de 29 Iunie, ziua în care uiţi de datorii, de ibovnică, de scumpetea vieţii, de drăgălaşele soacre şi chiar de nevesticile tinere — ziua în care poţi să-i faci cât vrei în ciudă domnului plutonier de jandarmi, care nu te lasă să tragi cu puşca...

Stelele păliră şi se înceţoşară... Pe ici, pe colo se auzeau glasuri... Din hornurile satului prinse să se ridice un fum albăstrui, înţepător. In clopotniţa sură, clopotarul, încă somnoros, începu să tragă clopotele pentru liturghie... Lungit sub un copac, paznicul de noapte adormise buştean. Vrăbiile se treziră şi se porniră să ţupăie de colo colo, sburătăcind dintr'un colţ într'altul al grădinii şi asurzindu-ne cu ciripeala lor sâcâitoare... Prin mărăciniş cânta un grangur... Deasupra bucătăriei slugilor prinseră să sboare graurii şi pupezele. Concertul gratuit de dimineaţă, începuse.

Două şarabane, cu câte trei cai fiecare, traseră la scara pe jumătate dărâmată şi pitoresc cotropită de urzici, a casei sublocotenentului de cavalerie în retragere Egor Egorâci Optemperanschi. In casă şi în curte se porni o furtună cumplită. Toată suflarea care trăia în jurul lui Egor Egorâci prinse să mişune, să alerge şi să tropăie pe toate scările, prin toate şurile şi grajdurile... Un cal rotaş fu schimbat. Şepcile zburară de pe capul vizitiilor, sub nasul feciorului licări

un felinar roşu, bucătăresele fură ocărîte şi făcute „mortăciuni“ şi văzduhul răsună de numele lui Scaraoschi şi al ciracilor săi. Cât ai clipi din ochi, şarabanele fură încărcate cu covoare, pături, săculeţe cu merinde şi puşti.

— Gata ! — vesti cu glasul său de bas vizitiul Avvacum.

— Poftiti ! Totul e gata ! — strigă si Egor Egorâci, cu voce dulceagă de tenor, şi pe scară ieşiră o droaie de vânători. Cel dintâi care sări în şarabană fu junele doctor. După el se cătără Cuzma Bolva, târgovet din Arhanghelsc, un bătrânel cu cizme fără tocuri, ţilindru roşcat, puşcă cu două ţevi de vreo zece kilograme greutate şi pete galbene-verzui pe gât. Bolva e plebeu, dar, din respect pentru vârsta lui înaintată (e născut pe la sfârşitul secolului trecut) şi pentru dibăcia cu care nimereşte un bănuţ de douăzeci de copeici aruncat în sus, domnii moşieri îi trec cu vederea origina şi îl iau cu ei la vânătoare.

— Poftiţi, excelenţă ! — se adresă Egor Egorâci unui grăsan mărunt, cu părul cărunt, în tunică albă cu nasturi de metal şi cruce „sfânta Ana“ la gât. — Fă loc, doctore !

Generalul în retragere tusi scurt, puse un picior pe scară, apoi, sustinut de Egor Egorâci, împinse cu burta pe doctor si se aşeză greoi lângă Bolva. După general, sări „Zadarnic“, cătelul lui şi „Muzicant“, prepeliearul lui Egor Egorâci.

— Hm-m-m... Vania, frătioare !... se adresă generalul nepotului său, elev de liceu care purta la spinare o puşcă lungă, cu o singură ţeavă. — Stai lângă mine. Vino ! M-da... uite aici ! Lasă prostiile, drăguţă... ! Să nu sperii calul !

După ce suflă încăodată fumul ţigării în nările calului rotaş, Vania sări şi el în şarabană, împinse pe Bolva ca să-şi facă loc şi, după ce se mai frăsui un pic, se aşeză. Egor Egorâci îşi făcu semnul crucii şi se urcă alături de doctor. Domnul Manjé, lungul şi uscăţivul profesor de matematică şi fizică dela liceul lui Vania, se strecură pe capră, lângă Avvacum.

Prima șarabană se umpluse. Începu încărcarea celei de a doua.

— Gata ? — strigă Egor Egorâci, când restul de opt inși și trei câini se urcară în cealaltă șarabană, după lungi tocmeli, poftiri și mult forfot în jurul ei.

— Gata ! — răspunseră mosafirii.

— Ei, pornim, excelență ? Ajută-ne doamne ! Dă-i drumul, Avvacumca !

Prima șarabană se legănă și se urni din loc. A doua, în care se găseau vânătorii cei mai pătimași, se legănă și ea, scârțâi strașnic și, luând-o mai curmeziș, porni înaintea celei dintâi și se apropie de poartă. Vânătorii zâmbiră cu toții și începură să bată din palme de entuziasm. Toți erau în al șaptelea cer, dar... soarta-i crudă !... Nici n'apucară să iasă din curte, că se porni un tărăboi de pomină.

— Stați ! Așteptați ! Stați !!! — se auzi în spatele șarabanelor un glas pătrunzător de tenor.

Vânătorii se uitară înapoi și îngălbeniră. In urma șarabanelor venea în goană cel mai nesuferit om de pe lume, un scandalagiu binecunoscut de toată gubernia, și anume, fratele lui Egor Egorâci, căpitanul de marină în retragere, Mihei Egorâci... Făcea semne disperate cu mâinile. Șarabanele se opriră.

— Ce vrei ? — întrebă Egor Egorâci.

Mihei Egorâci se apropie în fugă de șarabană, se urcă pe scară și ridică mâna ca să-l lovească pe Egor Egorâci. Vânătorii începură să protesteze zgomotos.

— Ce înseamnă asta ? — întrebă Egor Egorâci, care roșise.

— Inseamnă că ești o Iudă, o bestie, un porc !... strigă Mihei Egorâci. — E un porc, excelență ! Dece nu m'ai trezit ? Dece nu m'ai trezit, măgarule ? Pe tine te întreb, ticălosule ! Dați-mi voie, domnilor... Nu vă fac nimic... Numai pe el vreau să-l învăț minte ! Dece nu m'ai trezit ? Nu vrei să mă iei cu tine ? Ți-e frică să nu te încurc ? Aseară m'ai îmbătat cu tot dinadinsul și te gândeai că am să dorm până la amia-

ză! Frumos, nu-i așa? Dați-mi voie, excelență... Vreau să-i trag... numai una... Dați-mi voie!

— Unde te bagi? — strigă generalul, punându-i mâinile în piept. — Nu vezi că nu e loc? Dumneata... îți permiți prea multe...

— Mă ocărăști degeaba, Mihei! — spuse Egor Egorâci. — Nu te-am trezit, fiindcă n'are niciun rost să vii cu noi... Nu știi să tragi. Dece să vii? Ca să ne încurci? Dacă nu știi să tragi!

— Nu știu? Eu să nu știu să trag! — țipă Mihei Egorâci atât de tare, încât chiar Bolva își astupă urechile. — Păi dacă-i așa, la ce dracu' merge doctorul? Nici el nu știe să tragă! Ce, trage mai bine ca mine?

— Are dreptate, domnilor! — spuse doctorul. — Nu știu să trag; nu știu nici măcar să țiu o pușcă în mână... Nu pot să sufăr pușca. Nu văd dece să mă luați cu dumneavoastră... La ce dracu'? N'are decât să-mi ia locul! Rămân acasă! Este loc, Mihei Egorâci!

— Auzi, auzi? Atunci dece îl ei?

Doctorul se ridică, cu gândul vădit de a se da jos din șarabană. Egor Egorâci îl apucă de pulpana hainei și îl trase ca să se așeze din nou.

— Ei, vezi să nu-mi rupi haina! Costă treizeci de ruble... Dă-mi drumul! Dealtfel, domnilor, v'aș ruga să nu stați de vorbă cu mine, astăzi... Sunt prost dispus și aș putea să vă jignesc fără să vreau. Dă-mi drumul, Egor Egorâci! Mihei Egorâci, treci dumneata în locul meu. Eu mă duc să mă culc!

— Trebuie să vii cu noi, doctore! — spuse Egor Egorâci, fără să dea drumul hainei. — Ți-ai dat cuvântul de onoare că vii!

— A fost un cuvânt de onoare silit. Pentruce să viu, pentruce?

— Ca să nu rămâi cu nevastă-sa! — strigă Mihei Egorâci cu glas pițigăiat. — Iată pentruce! E gelos pe dumneata, doctore! Nu te duce cu ei, dragul meu! Nu te duce, cu niciun preț! E gelos, zău că-i gelos!

Egor Egorâci se făcu stacojiu și strânse pumnii.

— Ei ! — strigară cei din căruța cealaltă. — Lasă prostiile, Mihei Egorâci ! Vino'ncoa, îți facem loc aici.

Mihei Egorâci rânji răutăcios.

— Vezi, rechinule ! — spuse el. — Cine a avut dreptate ? Ai auzit ? S'a găsit un loc și pentru mine. Am să merg cu voi, cu tot dinadinsul ! Am să merg și iam să te sâcâi cât am să pot ! Pe cuvântul meu că am să te sâcâi, mereu, uite-așa ! N'ai să împuști nici pe dracu' ! Iar dumneata, doctore, rămâi acasă. N'are decât să crape de gelozie.

Egor Egorâci se sculă în picioare și își amenință fratele cu pumnii. Ochii i se injectaseră de turbat ce era.

— Nemernicule ! — îi strigă el. — Nu-mi ești frate ! Nu degeaba te-a blestemat răposata mama ! Tata a murit în floarea vârstei, din cauza purtării tale destrăbălate !

— Domnilor... — se amestecă generalul. — Cred .. că-i de ajuns. Doar sunteți frați, frați buni !

— E măgar bun, excelență, nu frate ! Să nu vii cu noi, doctore ! Să nu vii !

— Hai s'o pornim odată ! Dracu' să vă ia... Ei, comedie ! Dă-i drumul ! — strigă generalul bătând cu pumnul în spatele lui Avvacum. — Dă-i drrrumul !

Avvacum plezni cu hățurile caii, care se zmulseră din loc. In șanabiana a doua, căpitanul Cardamonov, scriitor, luă doi câini pe genunchi și așezá în locul lor pe năbădăiosul Mihei Egorâci.

— Norocul lui că s'a găsit un loc ! — spuse Mihei Egorâci, luând loc în șanabiană. — Altfel l-aș fi... Cardamonov, ia trage un articol despre banditul ăsta și încondeiază-l bine !

Cardamonov trimisese anul trecut revistei „Niva" un articol intitulat : „Un caz interesant de fecunditate în rândurile populației rurale", și primise la rubrica „poșta redacției" un răspuns puțin măgulitor pentru amorul lui propriu de autor. Se plânsese vecinilor și de atunci trecea în ochii lor drept scriitor.

Potrivit planului de acțiune dinainte stabilit, trebuiau să meargă mai întâi la fânețața satului, care se

găsea la şapte verste de moşia lui Egor Egorâci, ca să vâneze prepeliţe. Ajunşi la fâneaţă, vânătorii se dădură jos din şarabane şi se împărţiră în două grupe. Una din ele, în frunte cu generalul şi cu Egor Egorâci o luă la dreapta, cealaltă, condusă de Cardamonov, la stânga. Bolva rămase în urmă şi o porni de unul singur. La vânătoare îi plăcea liniştea şi tăcerea. „Muzicant“ alerga înainte, lătrând, şi, peste câteva clipe, stârni o prepeliţă. Vania trase şi nu nimeri.

— Drace, am tras prea sus ! — mormăi el.

Auzind prima dată în viaţa lui o lovitură de puşcă, căţelul „Zadarnic“, luat pentru „a se obişnui“ cu vânătoarea, începu să chelălăie şi o rupse de fugă înapoi spre şarabane, cu coada între picioare. Manjé trase într'o ciocârlie şi o nimeri.

— Imi place păsărica asta ! — spuse el, arătând-o doctorului.

— Du-te la naiba... — răspunse doctorul. — Te-aş ruga să nu stai de vorbă cu mine... Astăzi sunt prost dispus. Lasă-mă în pace.

— Eşti un sceptic, doctore.

— Eu ? Hm... Ce înseamnă sceptic ?

Manjé rămase pe gânduri.

— Sceptic înseamnă... ne... neiubitor de oameni, — spuse el.

— Nu-i adevărat. Nu întrebuinţa cuvinte pe care nu le înţelegi. Lasă-mă în pace ! Aş putea să te insult fără să vreau... Sunt prost dispus...

„Muzicant“ ciuli urechile şi rămase nemişcat. Generalul şi Egor Egorâci păliră şi-şi ţinură răsuflarea.

— Am să trag eu ! — şopti generalul. — Eu !... eu !... dă-mi voie ! Dumneata... ai să tragi rândul viitor.

Dar nu se aleseră cu nimic. Ca să se afle în treabă, doctorul aruncă cu o pietricică în „Muzicant“, nimerindu-l între urechi... „Muzicant“ chelălăi şi sări în sus. Generalul şi Egor Egorâci întoarseră capul spre doctor. In iarbă se auzi un foşnet şi un spurcaci mare îşi luă zborul. Cei din grupa a doua scoaseră felurite exclamaţii, arătând spre spurcaci. Generalul, Manjé şi Vania puseră puştile la ochi. Vania trase, puşca lui

Manjé nu luă foc... Era prea târziu ! Spurcaciul zbură după un gorgan şi se făcu nevăzut într'un lan de secară.

— Cred că... nu-i momentul să faci glume, doctore ! — se adresă generalul doctorului. — Nu-i momentul !

— Ce-aţi spus ?

— Nu-i momentul să faci glume !

— Dar nici nu mă gândesc să glumesc.

— N'are niciun haz, doctore ! — spuse şi Egor Egorâci.

— Nu trebuia să mă luaţi... Cine v'a pus ? Dealtfel... n'am nicio poftă să discut... Sunt prost dispus astăzi...

Manjé mai împuşcă o ciocârlie. Vania stârni o cioară tânără, trase şi nu nimeri.

— Drace, am tras prea sus ! — mormăi el.

Se auziră două împuşcături una după alta : Bolva împuşcase, dincolo de gorgan, cu puşcoiul lui cu două ţevi, două prepeliţe pe care le puse în buzunar. Egor Egorâci stârni o prepeliţă şi trase. Prepeliţa lovită în aripă căzu în iarbă. Egor Egorâci o ridică triumfător şi o arătă generalului.

— E lovită în aripă, excelenţă ! E încă vie !

— M-da... E vie... Trebuie să-i hărăzim o moarte rapidă.

Spunând aceasta, generalul duse prepeliţa la gură şi îi tăie gâtul cu dinţii. Manjé împuşcă o a treia ciocârlie. „Muzicant" ciuli din nou urechile şi încremeni. Generalul îşi aruncă şapca de pe cap şi ochi... „Pil !". O prepeliţă mare îşi luă zborul dar... nemernicul de doctor se găsea tocmai în bătaia puştii, chiar aproape de gura ţevii.

— La o parte ! — strigă generalul.

Doctorul sări înapoi, generalul trase, dar, firește, alicele nu-şi mai ajunseră ţinta.

— Asta-i prea de tot, tinere ! —strigă generalul.

— Ce anume ?! — întrebă doctorul.

— Mă încurci ! Dracu' te pune să încurci lumea ! Din cauza dumitale am dat greş ! La naiba, întreci orice măsură !

— Dece ridicaţi glasul ? Ce, credeţi că mă speriaţi ? Nu mă tem de generali, excelenţă, mai ales de cei în retragere. Mai încet, vă rog !

— Ştii că eşti bine ! Te tot învârteşti pe aici şi încurci lumea, da, domnule, încurci lumea. Şi un înger şi-ar pierde răbdarea !

— Vă rog să nu vă răstiţi, domnule general ! Răstiţi-vă mai bine la Manjé ! In treacăt fie zis, el se teme de generali. Pe un bun vânător nu-l poate încurca nimeni. Mai bine aţi recunoaşte că nu ştiţi să trageţi !

— Ajunge ! Eu îţi spun un cuvânt şi dumneata îmi întorci zece... Vianecica, dă-mi taşca cu praf ! — se adresă generalul lui Vania.

— Dece l-ai poftit la vânătoare pe încuiatul ăsta ? îl întrebă doctorul pe Egor Egorâci.

— N'am putut face altfel ! — răspunse Egor Egorâci. — N'am putut să nu-l iau. Nu uita că... îi datorez opt mii de ruble.. E-he-hei, frăţioare ! Dacă n'ar fi afurisitele astea de datorii...

Egor Egorâci nu-şi încheie fraza şi făcu un gest deznădăjduit cu mâna.

— E adevărat că eşti gelos ?

Egor Egorâci întoarse capul în altă parte şi ochi o gaie care zbura sus de tot.

— Ai pierdut-o, mucosule ! — se auzi tunând glasul generalului. — Ai pierdut-o ! M'a costat o sută de ruble, măgarule !

Egor Egorâci se apropie de general, întrebându-l ce se întâmplase. Află că Vania pierduse geanta de vânătoare a generalului. Toată lumea începu să caute geanta, şi vânătoarea fu întreruptă. Căutarea ţinu un ceas şi un sfert şi fu încununată de succes. După ce găsiră geanta, vânătorii se aşezară să se odihnească.

Nici cea de a doua grupă nu fu mai norocoasă la vânatul prepeliţelor. In această grupă, Mihei Egorâci făcea la fel ca doctorul din prima, ba chiar mai rău. Zmulgea puştile din mâna vânătorilor, le vărsa pulberea, ocăra pe toată lumea, bătea câinii, într'un cuvânt, făcea fel de fel de drăcovenii... După ce vână-

torii traseră, fără să le nimerească, în mai multe prepeliţe, Cardamonov şi câinii săi se apucară să urmărească o gaie tânără. Gaia fu lovită în aripă, dar o căutară în zadar. Căpitanul de marină onorî cu piatra un ţistar.

— Hai să facem autopsia ţistarului, domnilor! — propuse Necricihvostov, secretarul mareşalului nobilimii.

Vânătorii se aşezară pe iarbă, îşi scoaseră bricegele şi se apucară de autopsie.

— Nu găsesc nimic la acest ţistar, — spuse Necricihvostov, după ce-l tăiară bucăţele. — N'are nici măcar inimă. E drept că are maţe. Ştiţi ce, domnilor? Hai la baltă! Aici nu prea avem ce împuşca! Prepeliţa mai că nu-i vânat; pe când culicii şi becaţinele sunt cu totul altceva... Ce părere aveţi? Hai să mergem!

Vânătorii se sculară şi se îndreptară alene spre şarabane. Apropiindu-se de ele, traseră o salvă într'un stol de porumbei de casă, împuşcând unul.

— Excele-enţă-e-enţă... Egoregorci-goregorci... — strigă grupa a doua spre prima, care se odihnea. — Aho-o, aho-o!

Generalul şi Egor Egorâci întoarseră capul. Grupul doi flutură şepcile.

— Ce-e? — strigă Egor Egorâci.

— Veniţi să vedeţi ce ispravă am făcut! Am împuşcat o dro-o-pie! Veniţi repede!

Prima grupă nu se lăsă amăgită de povestea cu dropia, dar se îndreptă totuşi spre şarabane. După ce se urcară, vânătorii hotărîră să lase prepeliţele în plata domnului şi să mai facă cinci verste până la baltă — potrivit itinerarului stabilit.

— La vânătoare sunt întotdeauna foarte iute, — se adresă generalul doctorului, după ce şarabanele se îndepărtară cu vreo două verste de fâneaţă. — E groaznic. Nu l-aş cruţa nici pe propriul meu tată. Nu fii supărat... iartă pe un om bătrân!

— Hm...

— Ce blând s'a făcut, şmecherul! — şopti Egor Egorâci la urechea doctorului. — Vezi ce înseamnă moda nouă, să-ţi măriţi fetele cu doctori! E şireată excelenţa sa! He-he-he...

— Parcă avem mai mult loc! — spuse Vania.

— Aşa-i.

— Dece oare? Stăm comod de tot.

— Doamne, dar Bolva unde-i? — îşi aduse aminte Manjé.

Vânătorii se uitară unul la altul.

— Unde-i Bolva? — repetă Manjé.

— Trebuie să fie în şarabana cealaltă. Domnilor, — strigă Egor Egorâci, — Bolva e cu dumneavoastră?

— Nu, nu-i strigă Cardamonov.

Vânătorii căzură pe gânduri.

— Dă-l naibii! — hotărî generalul. — Doar n'o să ne întoarcem după el!

— Ar trebui să ne întoarcem, excelenţă. E tare bătrân. Moare pe drum. Nu mai ajunge până acasă.

— Dacă vrea, ajunge el.

— Moare moşneagul. Nu uitaţi că are nouăzeci de ani!

— Fleacuri.

Ajunşi la baltă, vânătorilor noştri li se lungiră feţele... Balta era tixită de vânători, aşa că nici nu făcea să te dai jos din şarabană. După câteva clipe de gândire, hotărîră să mai facă cinci verste până la pădurile statului...

— Şi ce o să împuşcaţi acolo? — întrebă doctorul.

— Sturzi, vulturoaice... Poate chiar cocoşi de munte.

— Aşa. Şi nenorociţii mei de bolnavi ce fac între timp? Dece m'aţi luat cu voi, Egor Egorâci? Of!

Doctorul oftă şi se scărpină la ceafă. Ajunşi la prima pădurice care li se nimeri în drum, vânătorii se dădură jos din şarabane şi ţinură sfat: cine s-o ia la dreapta şi cine la stânga?

— Ştiţi ce, domnilor? — propuse Necricihvostov. — In virtutea legii naturii, ca să zic aşa, vânatul nu poate să ne scape... Hm... Vânatul nu o să ne scape, domni-

lor ! Dar mai întâi, să ne refacem forţele ! Vinişor, votcă, icre... cegă afumată... Aici, pe iarbă verde ! Ce părere ai, doctore ? Dumneata trebuie s'o ştii mai bine : eşti medic. Omul trebuie să se întărească, nu-i aşa ?

Propunerea lui Necricihvostov fu primită. Avvacum şi Firs întinseră pe jos două scoarţe şi aşezară în jurul lor săculeţele cu merinde şi sticle. Egor Egorâci tăie cârnatul, brânza şi cega afumată. Necricihvostov destupă sticlele, Manjé tăie pâinea. Vânătorii îşi linseră buzele şi se aşezară pe jos.

— Acum, excelenţă ! Câte un păhăruţ...

Vânătorii băură şi gustară din aperitive. Doctorul îşi turnă deîndată un al doilea păhăruţ şi-l dădu pe gât. Vania îi urmă pilda.

— Cred că pe aici trebuie să fie şi lupi, — îşi dete visător cu părerea Cardamonov, aruncând o privire piezişă spre desiş.

Vânătorii stătură un pic pe gânduri, se sfătuiră şi peste vreo zece minute, hotărîră că era aproape sigur că nu puteau fi lupi.

— Ei ! Incă un păhăruţ ? Să bem domnilor ! Egor Egorâci, ce stai ?

Băură şi al doilea păhăruţ.

— Ce faci, tinere ? — se adresă Egor Egorâci lui Vania.

Vania clătină din cap.

— Lasă-l ! Când sunt eu de faţă, poţi să bei, — spuse generalul. — Fără mine să nu bei, dar cu mine da... Bea un pic !

Vania îşi umplu iar păhăruţul şi-l dădu pe gât.

— Ei ! Al treilea ? Excelenţă...

Il băură şi pe al treilea. Doctorul îl goli pe al şaselea.

— Tinere !

Vania clătină din cap.

— Bea, Amfiteatrov ! — spuse Manjé pe un ton protector.

— Când sunt de faţă, poţi, fără mine însă... Bea, bea !

Vania bău.

— Dece-i cerul atât de albastru astăzi? — întrebă Cardamonov.

Vânătorii stătură pe gânduri, îşi dădură fiecare cu părerea, şi după un sfert de oră hotărîră că nu se putea şti dece era cerul atât de albastru în ziua aceea.

— Un iepure... un iepure... iepurele !!! Aţineţi-vă...

De după un dâmb se ivi un iepure. Era urmărit de două javre. Vânătorii săriră în picioare şi se repeziră la puşti. Iepurele trecu în goană pe lângă ei şi o luă spre pădure, cu cele două javre, cu „Muzicant" şi cu alţi câini după el. „Zadarnic" se gândi, privi bănuitor la general şi se luă şi el după iepure.

— Era frumos !... Ar fi trebuit să-l... Cum de am... căscat gura?

— Da. Dar ce-i cu sticla asta... Dumneavoastră n'aţi băut, excelenţă? E-he-hei... Aşa faceţi? Bine!

Se bău al patrulea păhăruţ. Doctorul îl goli pe al noulea, tuşi înciudat şi intră în pădure. Alegându-şi umbra cea mai deasă, se lungi pe iarbă, îşi aşeză haina sub cap şi începu pe loc să sforăie. Vania începea să se simtă la largul lui. Goli încă un păhăruţ de vin, apoi trecu la bere şi se însufleţi de tot. Se aşeză în genunchi şi declamă douăzeci de versuri din Ovidiu.

Generalul îşi dădu cu părerea că limba latină seamănă mult cu franceza... Egor Egorâci se declară de acord şi adăugă că, pentru a învăţa limba franceză, este neapărat nevoie să ştii limba latină tocmai pentrucă îi seamănă atât de mult. Manjé nu fu de părerea lui Egor Egorâci; el declară că nu era nici locul, nici momentul nimerit pentru a se discuta despre limbi, dat fiind că de faţă se găsea un fizico-matematician şi se vedeau atâtea sticle, apoi adăugă că puşca sa costase mult pe timpuri, că în ziua de astăzi nu se poate găsi o puşcă bună, că...

— Il golim şi pe al optulea, domnilor?

— Nu-i cam mult?

— Ei, cum aşa! Ce spui? Opt e mult! Inseamnă că n'ai băut niciodată!

Goliră şi al optulea pahar.

— Tinere

Vania clătină din cap.

— Ei na ! Hai, ia-o militărește ! Tragi așa de bine...

— Bea, Amfiteatrov ! — spuse Manjé.

— Bea când ești cu mine, fără mine însă... Bea și tu !

Vania dădu berea la o parte și goli încă un păhăruț.

— Hai, al nouălea, domnilor, ai ? Ce părere aveți ? Nu pot să sufăr cifra opt. In ziua de opt mi-a murit tata... Feodor... adică Ivan... Egor Egorâci ! Toarnă.

Băură al nouălea.

— E tare cald.

— Da, e cald, dar asta n'o să ne împiedice să-l golim și pe al zecelea !

— Dar...

— Ce ne pasă de căldură ! Domnilor, vom dovedi elementelor că nu ne temem de ele ! Tinere ! Dă-ne pildă... Lasă-l de căruță pe unchiul dumitale ! Nu ne temem nici de ger, nici de arșiță...

Vania goli păhăruțul. Vânătorii strigară „ura" și îi urmară pilda.

— Putem căpăta o insolație, — spuse generalul.

— Nu se poate.

— Nu se poate... cu clima noastră ? Hm...

— Au fost totuși cazuri... Nașul meu a murit de insolație...

— Dumneata ce crezi, doctore ? Se poate căpăta în clima noastră o insolație, ai ? Doctore !

Niciun răspuns.

— N'ai avut cazuri de insolație ? Discutam de insolație... Doctore ! Unde-i doctorul ?

— Unde-i doctorul ? Doctore !

Vânătorii priviră în jur : doctorul nu se vedea nicăieri.

— Unde-i doctorul ? A dispărut ! S'a topit ca ceara la foc ! Ha-ha-ha...

— S'a dus la nevasta lui Egor ! — trânti Mihei Egorâci.

Egor Egorâci păli și scăpă sticla din mână.

— S'a dus la nevastă-ta ! — continuă Mihei Egorâci, cu gura plină de cegă afumată.

— Ce tot scorneşti ? — întrebă Manjé. — L-ai văzut dumneata ?

— Cu ochii mei. A trecut un ţăran cu o daradaică... doctorul s'a suit şi a plecat. Zău. Ii dăm drumul la al unsprezecelea, domnilor ?

Egor Egorâci se sculă în picioare şi ameninţă cu pumnii.

— L-am întrebat unde se duce, — continuă Mihei Egorâci. „După fnagi mi-a răspuns el. Să şlefuiesc corniţele. De pus le-am pus eu, acum mă duc să le mai şlefuiesc. La revedere, dragă Mihei Egorâci, a adăugat el. Salută-l pe prietenul Egor Egorâci !“ şi mi-a făcut cu ochiul, iac'aşa. Să fie sănătos... He-he-he...

— Caii !! — strigă Egor Egorâci şi se repezi spre şarabană, împleticindu-se.

— Mai repede, să nu întârzii ! — strigă Mihei Egorâci. Egor Egorâci îl sui aproape cu de-a-sila pe capră pe Avvacum, se căţără în şarabană şi, după ce ameninţă cu pumnul pe vânători, porni în goană spre casă.

— Ce înseamnă toate astea, domnilor ? — întrebă generalul, când şapca albă a lui Egor Egorâci dispăru. — A plecat... Şi eu cu ce mă întorc ?... S'a dus cu şarabana mea ! Adică nu cu a mea, dar cu aceea cu care trebuia să plec... Nemaipomenit !... Hm... E o obrăznicie din partea lui...

Lui Vania îi era rău. Votca, amestecată cu bere, avusese un efect vomitiv... Trebuia dus acasă. După al cincisprezecelea păhăruţ, vânătorii hotărîră să-i cedeze generalului şarabana, dar cu condiţia ca, odată ajuns acasă, s'o trimeată imediat înapoi cu cai odihniţi.

Generalul începu să-şi ia rămas bun.

— Transmiteţi-i din partea mea, domnilor, — spuse el, — că... că numai porcii se poartă astfel...

— Protestaţi-i poliţele, excelenţă ! — îl sfătui Mihei Egorâci.

— Ai ? Poliţele ? M-da... Ar fi timpul să le achite... Trebuie să ai şi oleacă de ruşine... Am tot aşteptat, dar acum m'am cam săturat să aştept... Spune-i că pro-

test... La revedere, domnilor! Poftiţi pe la mine! Cât despre Egor Egorâci, e un porc!

Vânătorii îşi luară rămas bun dela general şi îl întinseră în şarabană alături de Vania, căruia i se făcuse rău de-a-binelea.

— Dă-i drumul!

Vania şi generalul plecară.

După păhăruţul al optsprezecelea, vânătorii se duseră în pădure şi, după ce traseră oleacă la ţintă, se culcară. Spre seară, caii generalului sosiră după ei. Firs înmână lui Mihei Egorâci o scrisoare, cu rugămintea de a o preda „fratelui". Scrisoarea conţinea o rugăminte şi o ameninţare cu portărelul în caz de neîndeplinire. După al treilea păhăruţ (trezindu-se din somn, vânătorii porniseră o numărătoare nouă), vizitiii generalului îi culcară în şarabană şi-i duseră pe fiecare la casa lui.

Sosind acasă, Egor Egorâci fu întâmpinat de „Muzicant" şi „Zadarnic", pentru care iepurele nu fusese decât un pretext de a o şterge. După ce aruncă nevestei sale o privire cumplită, Egor Egorâci se apucă să caute. Toate cămările, toate dulapurile, cuferele şi scrinurile fură cercetate, fără ca Egor Egorâci să-l găsească pe doctor. Găsi însă pe un altul: sub pat, îl descoperi pe dascălul Fortunatov.

Când doctorul se trezi, se lăsase întunericul... După ce hoinări puţin prin pădure şi-şi aduse aminte că era la vânătoare, înjură cu glas tare şi începu să-i cheme pe ceilalţi. Firește că strigătele lui rămaseră fără răspuns, şi doctorul se hotărî să plece acasă pe jos. Drumul era bun, sigur, noaptea nu era întunecoasă. Nu-i trebuiră decât patru ceasuri pentru a străbate cele douăzeci şi patru de verste, şi dimineaţa se afla la spitalul zemstvei. După ce se ciorovăi cât îi pofti inima cu felcerii, cu moaşa şi cu bolnavii, se apucă să scrie o scrisoare kilometrică lui Egor Egorâci. In scrisoare cerea „explicarea purtărilor necuviincioase", îi ocăra pe bărbaţii geloşi şi se jura că nu va mai merge niciodată la vânătoare — niciodată! nici măcar în ziua de 29 Iunie.

JUDECATA

ACASĂ la băcanul Cuzma Egorov. E o căldură înnăbuşitoare. Muştele şi blestemaţii de ţânţari mişună roi pe lângă ochi şi urechi şi nu-ţi dau pace o clipă... Fumul de tutun e gros, să-l tai cu cuţitul — şi totuşi nu miroase a tutun, ci a peşte sărat. Aerul, chipurile oamenilor şi bâzâitul ţânţarilor au ceva jalnic.

O masă mare; pe masă, o farfurioară cu coji de nucă, un foarfece, un borcănaş cu alifie verde, sticle de votcă goale şi mai multe şepci. In jurul mesei şed: Cuzma Egorov, primarul, felcerul Ivanov, ţârcovnicul Teofan Manafuilov, basul Mihailo din corul bisericesc, cumătrul Parfenti Ivanâci şi jandarmul Fortunatov, sosit dela oraş şi care a tras la mătuşă-sa Anisia. La o depărtare respectuoasă de masă stă în picioare fiul lui Cuzma Egorov, Serapion, care face slujbă la o frizerie din oraş, şi care a venit acasă de sărbători. Nu se simte deloc la îndemână şi îşi răsuceşte mereu mustăcioara cu degete tremurătoare. Casa lui Cuzma Egorov este vremelnic închiriată dispensarului şi în antret aşteaptă bolnavii. Chiar acum a fost adusă de undeva o femeie cu o coastă ruptă... Stă întinsă, geme şi aşteaptă ca felcerul să se hotărască să-i acorde atenţia lui binevoitoare. Sub fereastră se îmbulzeşte lumea venită să asiste la chelfăneala pe care i-o va trage Cuzma Egorov fiului său.

— Ii tot dai zor că mint, — spune Serapion, — şi de asta nici n'am de gând să mă tocmesc mult cu dumneata. In secolul al nouăsprezecelea, nu faci nicio scofală cu vorba, tată, fiindcă aşa cum ştii şi dumneata, teoria fără practică nu face doi bani.

— Gura ! — se răsteşte Cuzma Egorov. — Nu mai bate câmpii şi spune-ne verde : ce-ai făcut cu banii mei ?

— Banii ? Hm... Eşti destul de deştept, ca să înţelegi singur că nu m'am atins de banii dumitale. Doar nu pentru mine îţi strângi carboavele... Nu era cazul să intru în păcat...

— Vorbeşte deschis, Serapion Cosmici, — spune dascălul. — Dece crezi că te descoasem noi ? Vrem să te luminăm, să te îndreptăm pe calea binelui... Tăticu' dumitale nu-ţi vrea şi el decât binele... Deaceea ne-a rugat şi pe noi să... Spune drept... Tot omul păcătuieşte ! Mărturiseşte : ai luat sau nu dela tatăl dumitale cele douăzeci şi cinci de ruble, pe care le avea în scrin ?

Serapion scuipă într'o parte şi tace.

— Vorbeste odată ! — strigă Cuzma Egorov, bătând cu pumnul în masă. — Spune : le-ai luat sau nu le-ai luat ?

— Cum vrei... Să admitem...

— Adică, să zicem, — îl corectează jandarmul.

— Bine, să zicem că eu le-aş fi luat... Să zicem şi aşa ! Numai că degeaba ţipi la mine, tată ! Şi nici n'ai dece să baţi în masă. Ori cât ai bate, tot n'ai să bagi masa în pământ. Nu m'am atins niciodată de banii dumitale, şi chiar dacă am luat vreodată, a fost de nevoie... Sunt o fiinţă umană, un substantiv însufleţit şi am nevoie de bani. Nu's de piatră !...

— Du-te şi câştigă-ţi pâinea, dacă ai nevoie de bani, dar nu mă jefui pe mine. Nu eşti singur la părinţi, sunteţi şapte pe capul meu !

— Asta o ştiu eu şi fără să mi-o spui dumneata ; atâta că, din pricina sănătăţii mele plăpânde, nu pot prin urmare să-mi câştig viaţa, după cum prea bine o ştii şi dumneata. Şi dacă-mi scoţi acum pe nas bucata

de pâine pe care o mănânc, de asta ai să răspunzi înaintea domnului dumnezeu...

— Sănătate plăpândă !... Ai o meserie uşoară : tunzi oamenii — şi atâta tot. Dar până şi dela asta te dai înapoi.

— Care meserie ? Asta-i meserie ? E mai mult o încercare ! Unde pui că gradul meu de cultură nu-mi îngăduie să fac o astfel de meserie.

— Judeci greşit, Serapion Cosmici, — spune dascălul. — Indeletnicirea dumitale e onorabilă, intelectuală, fiindcă o faci într'un oraş capitală de judeţ, tunzi şi razi oameni nobili, intelectuali. Nici generalii nu ocolesc meseria dumitale.

— Dacă-i vorba de generali, pot şi eu să-ţi vorbesc despre ei.

Felcerul Ivanov e un pic afumat.

— După părerea noastră medicală, — spune el, — eşti un fel de terebentină, şi atâta tot.

— Ştiu eu câte parale face medicina dumitale... Dă-mi voie să te întreb cine a fost cât p'aci să facă anul trecut autopsia unui dulgher beat, crezând că e mort ? Dacă nu s'ar fi trezit omul la timp, i-ai fi spintecat burta. Şi cine amestecă uleiul de ricină cu uleiul de cânepă ?

— In medicină nu se poate fără asta.

— Şi cine a trimis-o pe Malania pe lumea cealaltă ? I-ai dat purgativ, apoi constipant, apoi iar purgativ, până a dat femeia ortul popii. Dumneata n'ar trebui să îngrijeşti oameni, ci câini, pardon de expresie.

— Pe Malania, dumnezeu s'o ierte, — spuse Cuzma Egorov, — şi uşoară să-i fie ţărâna. Dar nu de ea e vorba, că doar n'a luat ea banii... Mai bine spune un lucru... i-ai dus sau nu Alionei ?

— Cum Alionei ?... Măcar faţă de cler şi de domnul jandarm ar trebui să-ţi fie ruşine !

— Tu atâta să-mi spui : ai luat sau nu banii ?

Primarul iese de după masă, aprinde un chibrit, frecându-l de genunchi şi îl apropie respectuos de luleaua domnului jandarm.

— Tff... — se supără jandarmul. — Mi-ai umplut nasul de pucioasă !

După ce-şi aprinde luleaua, jandarmul se scoală dela masă, se apropie de Serapion, şi, privindu-l mânios drept în faţă, strigă cu glas pătrunzător :

— Cine eşti tu, mă ? Şi cum de nu ţi-a fost ruşine ? Aşa faci tu ? Ce înseamnă asta ? Dece nu răspunzi ? Răzvrătitule ! Să iei banii altuia ? Taci din gură ! Răspunde ! Vorbeşte ! Răspunde !

— Dacă...

— Gura !

— Dacă... Nu ţipa la mine ! Dacă... Degeaba, că tot nu mi-e frică ! Prea te crezi grozav ! Eşti un tâmpit şi asta-i tot ! Dacă tata vrea să mă schingiuiască, sunt gata... Chinuiţi-mă ! Bateţi-mă !

— Gura ! Nu discuta ! Te ştiu eu că eşti din ăia cu idei ! Şi pe deasupra eşti şi hoţ ! Cine eşti tu ? Gura ! Unde te trezeşti ? Să nu crâcneşti !

— Trebuie neapărat pedepsit, — spune dascălul şi oftează. — Dacă nu vrea să-şi uşureze vina prin mărturisire, trebuie neapărat să-i tragi o bătaie, Cuzma Egorâci. Aşa socotesc eu : trebuie neapărat !

— Trage-i-o ! — spune şi basul Mihailo, cu un glas atât de adânc, încât toţi tresar speriaţi.

— Te întreb pentru ultima oară : ai luat sau nu banii ? — întreabă Cuzma Egorov.

— Crede ce vrei !... Să zicem că da... Schingiueşte-mă ! Sunt gata...

— Trebuie bătut ! — hotărăşte Cuzma Egorov şi iese de după masă cu faţa stacojie.

Câţiva gură-cască de afară se agaţă de pervazul ferestrelor. Bolnavii se îmbulzesc la uşi şi lungesc gâturile. Chiar şi femeia cu coasta ruptă ridică de pe căpătâi capul.

— Intinde-te, — spune Cuzma Egorov.

Serapion scoate haina, îşi face semnul crucii şi se întinde smerit pe bancă.

— Poftim, schingiueşte-mă, — spune el.

Cuzma Egorov îşi scoate cureaua, se uită un timp la public, aşteptând parcă să-l ajute careva, apoi începe...

— Una, două, trei ! — numără Mihailo cu vocea lui ca din butoi. — Opt ! Nouă !

Dascălul stă în colţ cu ochii plecaţi şi răsfoieşte o carte...

— Douăzeci ! Douăzeci şi unu !

— Ajunge ! — spune Cuzma Egorov.

— Mai dă-i ! — îi şopteşte jandarmul Fortunatov. — Mai dă-i ! Mai dă-i ! Aşa !

— Cred că i-ar mai trebui vreo câteva — îşi dă cu părerea dascălul, ridicând ochii de pe carte.

— N'a scos nici măcar un chiţăit ! — se miră desamăgit publicul dela fereastră.

Bolnavii se dau la o parte şi în odaie intră nevasta lui Cuzma Egorov, foşnindu-şi rochiile scrobite.

— Cuzma ! — se adresează ea bărbatului ei. — Ce bani am găsit la tine în buzunar ? Nu cumva sunt ăia pe care îi căutai deunăzi ?

— Ba mi se pare că da... Scoală, Serapion ! S'au găsit banii ! Ii pusesem ieri în buzunar şi am uitat...

— Mai dă-i, — spune printre dinţi Fortunatov. — Trage-i !

— S'au găsit banii ! Scoală !

Serapion se scoală, îşi îmbracă haina şi se aşează la masă. Tăcere lungă. Dascălul nu se simte la'ndemână, îşi suflă nasul în batistă.

— Iartă-mă, — bolboroseşte Cuzma Egorov. — Nu erai tu... Dracu' putea să ştie că o să-i găsesc ? Iartă-mă...

— Nu-i nimic. Nu-i întâia dată... Nu te necăji. Sunt întotdeauna gata să îndur orice chin.

— Trage o duşcă... O să-ţi treacă...

Serapion goleşte un pahar, îşi ridică în sus nasul vânăt şi iese voinicește din casă. Iar jandarmul Fortunatov se mai plimbă un timp prin curte, roşu la faţă, cu ochii cât cepele şi mormăie îndesat, printre dinţi :

— Dă-i ! Mai dă-i ! Trage-i !

PĂCĂTOSUL DIN TOLEDO

TRADUCERE DIN SPANIOLA

„CELUI ce va arăta unde se află vrăjitoarea care se ascunde sub numele de Maria Spalanzo, sau celui ce o va aduce vie sau moartă în faţa judecătorilor, i se vor ierta toate păcatele“, Iscălită de episcopul Barcelonei şi de patru judecători, această înştiinţare se putea citi pe toate zidurile cetăţii, într'una din acele zile, demult apuse, care vor rămâne de-apururi o ruşine de neşters în istoria Spaniei, şi poate chiar în aceea a omenirii.

Înştiinţarea fu citită de toată Barcelona şi fu urmată de o adevărată prigoană. Şaizeci de femei care semănau cu vrăjitoarea fură întemniţate şi rudele lor schingiuite... Pe atunci, era înrădăcinată credinţa neroadă că vrăjitoarele au darul de a se preface în pisici, câini şi alte vieţuitoare, care trebuiau să fie neapărat negre. Se spunea că deseori vânătorul care tăia laba vreunei jivine ce-l atacase şi o ducea acasă ca trofeu, când îşi deschidea tolba, nu mai găsea în ea decât o mână însângerată, în care recunoştea mâna nevestei sale. Locuitorii Barcelonei uciseră toate pisicile şi toţi câinii negri, dar nu aflară în aceste jertfe zadarnice pe femeia pe care o căutau.

Maria Spalanzo era fiica unui mare neguţător din Barcelona. Tatăl ei era francez, iar mama spaniolă. Dela tată moştenise nepăsarea galică şi acea veselie fără de margini, care face farmecul franţuzoaicelor,

iar dela mamă, un trup cu adevărat spaniol. Frumoasă, veşnic veselă, deşteaptă, îşi închinase viaţa voioasei trândăvii spaniole şi artei şi, la vârsta de douăzeci de ani, nu vărsase încă nicio singură lacrimă... Era fericită ca un copil... In ziua în care împlini douăzeci de ani, se mărită cu navigatorul Spalanzo, cunoscut de toată Barcelona, un spaniol foarte frumos şi, după cât se spunea, foarte învăţat. Se luară din dragoste. Bărbatul ei, care o iubea la nebunie, îi jurase că se va omorî, dacă nu o va face fericită.

A doua zi după nuntă, soarta ei era pecetluită.

Spre seară, ieşise din casă ca să se ducă să-şi vadă mama şi se rătăcise. Barcelona e un oraş întins şi nu orice spaniol este în stare să-ţi arate care e drumul cel mai scurt dela un capăt la celălalt. In drum, întâlni un tânăr călugăr.

— Pe unde s'o iau ca să ajung mai uşor în strada sfântul Marc ? — îl întrebă ea.

Călugărul se opri şi, muncit de un gând, o învălui într'o privire cercetătoare. Soarele apusese. Luna, care tocmai răsărea, scălda cu razele ei reci chipul minunat al Mariei. Nu degeaba atunci când cântă femeile, poeţii amestecă şi luna. La lumina ei, femeia este de o sută de ori mai frumoasă. Din pricină că Maria mersese grăbit, minunatul ei păr negru se despletise şi i se împrăştiase pe umeri şi pe pieptul zbuciumat de răsuflarea-i neliniştită... Incercând să şi-l adune cu amândouă mâinile îşi dezgolise braţele până la cot.

— Jur pe sângele sfântului Ianuarie că eşti vrăjitoare ! — strigă deodată tânărul călugăr.

— Dacă n'ai fi călugăr, aş crede că eşti beat, — răspunse ea.

— Eşti vrăjitoare !!!

Şi călugărul mormăi printre dinţi un descântec.

— Unde-i câinele, care alerga acum câteva clipe înaintea mea ? Câinele acela s'a prefăcut în tine ! Am văzut-o cu ochii mei. Şi ştiu ce înseamnă asta ! N'am trăit nici douăzeci şi cinci de ani şi am şi dat de gol cincizeci de vrăjitoare. Tu eşti a cincizeci şi una ! Eu sunt Augustin...

Spunând acestea, călugărul făcu semnul crucii, îi întoarse spatele şi se făcu nevăzut.

Maria auzise şi de Augustin... Aflase multe despre el dela părinţii ei. Il ştia stârpitor de vrăjitoare, plin de râvnă şi autor al unei cărţi de înaltă învăţătură. In această carte, el blestema femeile şi îi ura pe bărbaţi, ca fiind născuţi din femeie.

După ce mai făcu vreo cinci sute de paşi, Maria dădu iarăşi de Augustin. Pe sub' poarta unei case mari, deasupra căreia se afla o lungă inscripţie latinească, ieşiră patru mogâldeţe negre. Aceste patru mogâldeţe o lăsară să treacă, apoi se luară după ea. In una din ele, îl recunoscu pe acelaş Augustin. O urmăriră până acasă.

Trei zile după această întâlnire cu Augustin, un om îmbrăcat în negru, cu faţa puhavă, rasă, după toate semnele un judecător, veni la Spalanzo. Omul acela porunci navigatorului să se înfăţişeze deîndată la episcop.

— Femeia ta e vrăjitoare! — îi declară episcopul lui Spalanzo.

Navigatorul păli.

— Mulţumeşte celui de sus! — continuă episcopul. — Un om înzestrat de dumnezeu cu nepreţuitul dar de a dibui în oameni duhul necurat ne-a deschis ochii, nouă şi ţie. El a văzut cum vrăjitoarea s'a prefăcut într'un câine negru şi cum câinele negru s'a prefăcut apoi în nevastă-ta...

— Nu-i vrăjitoare, ci... nevasta mea! — bolborosi Spalanzo buimăcit.

— Nu poate fi nevasta unui catolic! E nevasta satanei! Se poate, nenorocitule, să nu-ţi fi dat până acum seama că te-a înşelat în nenumărate rânduri cu necuratul? Du-te acasă şi adu-o numaidecât aici...

Episcopul era un om foarte învăţat. După părerea lui, cuvântul „femina" se trăgea din două cuvinte: „fe" şi „minus", pe temeiul — chipurile legitim — că femeia are mai puţină credinţă...

Spalanzo se făcu mai alb ca un cadavru. Ieşind din palatul episcopal, îşi cuprinse capul în mâini. Unde

şi cui putea să dovedească el că Maria nu era vrăjitoare ? Cine să nu creadă ceeace credeau călugării ? Acum toată Barcelona avea să fie încredinţată că nevastă-sa e vrăjitoare ! Toată ! Nu-i nimic mai uşor decât să încredinţezi de un lucru nemaipomenit pe un om prost, şi spaniolii sunt toţi nişte proşti !

— Nu se află pe lume popor mai prost decât cel spaniol ! — îi spusese pe timpuri pe patul de moarte, tatăl său, un medic încercat. — Dispreţuieşte-i pe spanioli şi nu crede în ceeace cred ei !

Spalanzo credea în ceeace cred spaniolii, dar nu crezu cuvintele episcopului. Işi cunoştea bine nevasta şi era încredinţat că femeile se fac vrăjitoare numai la bătrâneţe...

— Mario, călugării vor să te ardă pe rug ! — îi spuse el nevestei, întorcându-se acasă dela episcop. — Spun că eşti vrăjitoare şi mi-au poruncit să te aduc în faţa lor... Ascultă, nevastă ! Dacă eşti într'adevăr vrăjitoare, atunci — dumnezeu să te ierte ! — prefă-te într'o pisică neagră şi fugi undeva ; dacă însă n'ai în tine pe duhul necurat, n'am să te predau călugărilor... Ei îţi vor pune o zgardă şi nu te vor lăsa o clipă să te odihneşti, până ce nu te vei pârî singură. Incăodată îţi spun ; dacă eşti vrăjitoare, fugi.

Maria nu se prefăcu în pisică neagră şi nici nu fugi... Se porni pe plâns şi începu să se roage lui dumnezeu.

— Ascultă ! — îi spuse Spalanzo femeii sale cutremurată de plâns. — Răposatul meu tată îmi spunea că va veni curând vremea când lumea va râde de cei ce cred în vrăjitoare. Tatăl meu nu credea în dumnezeu, dar spunea întotdeauna adevărul. Trebuie aşadar să te ascunzi undeva şi să aştepţi acea vreme... E foarte uşor ! In port se drege corabia fratelui meu, Hristofor. Am să te ascund în corabia aceea şi n'ai să ieşi din ea, până ce nu va veni vremea despre care vorbea tatăl meu... După spusele lui, acea vreme nu poate să mai întârzie mult...

Seara, Maria se afla în fundul corăbiei şi, tremurând de frig şi de spaimă, trăgea cu urechea la plescăitul

valurilor şi aştepta cu nerăbdare vremea de necrezut pe care o proorocise tatăl lui Spalanzo.

— Unde-i nevastă-ta? — îl întrebă episcopul pe Spalanzo.

— S'a prefăcut într'o pisică neagră şi a fugit, — minţi Spalanzo.

— Mă aşteptam la asta, o prevedeam! Dar nu-i nimic. Îi dăm noi de urmă... Mare-i darul lui Augustin! Ce minunat dar! Du-te în pace şi nu te mai însura a doua oară cu o vrăjitoare! S'au văzut împrejurări în care duhurile necurate treceau din neveste în bărbaţi... Anul trecut am ars pe rug un catolic drept-credincios, care, prin atingerea cu o femeie necurată, fără voia sa, îşi dăduse satanei sufletul... Du-te!

Maria stătu mult timp pe corabie. Spalanzo venea s'o vadă în fiecare noapte şi îi aducea toate cele trebuincioase. Stătu o lună, stătu două, stătu şi a treia, dar vremea mult dorită tot nu venea. Tatăl lui Spalanzo avea dreptate, dar câteva luni nu-s deajuns pentru a spulbera asemenea superstiţii. Viaţa acestora e lungă ca a peştilor şi le trebuie secole întregi ca să moară. Maria se obişnuise cu noul ei trai şi începea chiar să-şi bată joc de călugări, cărora le spunea cioroi... Ar fi trăit încă mult astfel şi poate ar fi şi plecat cu corabia în ţări îndepărtate — după cum spunea Hristofor, cât mai departe de neroada Spanie — dacă nu s'ar fi întâmplat o groaznică nenorocire, ce nu mai putu fi îndreptată.

Înştiinţarea episcopului pe care locuitorii Barcelonei şi-o treceau din mână în mână şi care fusese lipită în toate pieţele şi târgurile ajunse şi în mâinile lui Spalanzo.

După ce o citi, navigatorul căzu pe gânduri. Îl ademenea iertarea păcatelor, făgăduită la sfârşitul înştiinţării.

— Bine ar fi să dobândesc iertarea păcatelor! — oftă el.

Spalanzo se socotea un mare păcătos. Conştiinţa lui era încărcată cu o sumedenie de păcate, din cele pentru care mulţi catolici fuseseră arşi pe rug sau pie-

riseră în schingiuiri. In tinerețe, Spalanzo stătuse la Toledo, care în vremea aceea era locul de întâlnire al vrăjitorilor și al celor care se ocupau cu magia... In veacurile al XII-lea și al XIII-lea matematicile ajunseseră la Toledo la o înflorire mai mare decât în orice alt loc din Europa. Intr'o așezare spaniolă, dela matematici până la magie nu-i decât un pas. Spalanzo se îndeletnicise și el cu magia, sub îndrumarea tatălui său. Cerceta măruntaiele animalelor și aduna ierburi neobișnuite... Intr'o zi, pe când pisa ceva într'o piuliță de fier, duhul necurat ieșise cu o troznitură groaznică din piuliță, întruchipat într'o flacără albăstruie. Toată șederea lui la Toledo era o înlănțuire de păcate de acest soi. Plecând din Toledo după moartea tatălui său, Spalanzo fusese curând cuprins de groaznice mus trări de conștiință. Un călugăr, medic bătrân și foarte învățat, îi spusese că nu va fi dezlegat de păcatele sale, dacă nu va izbuti să obțină iertarea lor printr'o faptă care să iasă cu totul din comun. Spalanzo era gata să dea orice ca să-și ușureze sufletul de amintirea vieții sale rușinoase din Toledo și ca să scape de iad. Dacă pe vremea aceea s'ar fi vândut în Spania indulgențe, el și-ar fi dat și jumătate din avere. De nu l-ar fi oprit îndeletnicirile, ar fi pornit pe jos în hagialâc la locurile sfinte.

„Dacă n'aș fi bărbatul ei, aș preda-o..." își spuse el, citind încăodată înștiințarea episcopului.

Gândul că i-ar fi deajuns să rostească un singur cuvânt pentru a obține iertarea păcatelor, îi intrase în cap ca un cui și nu-i dădea pace zi și noapte... Își iubea nevasta, o iubea mult... Fără această dragoste, fără această slăbiciune pe care numai călugării și medicii din Toledo o disprețuiau atât de tare, poate că ar fi putut... Arătă înștiințarea și fratelui său Hristofor...

— Dacă ar fi cu adevărat vrăjitoare și de n'ar fi atât de frumoasă, aș preda-o, — îi spuse fratele. — Iertarea păcatelor e un lucru mare... Dar n'o să pierdem nimic, dacă așteptăm moartea Mariei și o predăm acestor ciori moartă. N'au decât să-i ardă hoitul... Pe morți nu-i doare. Maria va muri când noi vom fi bă-

trâni, şi tocmai la bătrâneţe vom avea nevoie de iertarea păcatelor...

Vorbind astfel, Hristofor se porni pe un râs straşnic şi îşi bătu fratele pe umăr.

— S'ar putea să mor înaintea ei! — şopti Spalanzo. — Dar jur pe dumnezeu că aş preda-o, dacă nu i-aş fi bărbat.

O săptămână mai târziu, Spalanzo se plimba pe puntea corăbiei mormăind :

— O, dacă ar fi moartă! Vie n'am s'o predau, nu! Dar moartă, aş preda-o. I-aş înşela pe aceşti blestemaţi cioroi bătrâni şi aş obţine dela ei iertarea păcatelor!

Şi neghiobul de Spalanzo o otrăvi pe sărmana lui nevastă...

Cadavrul Mariei fu dus de Spalanzo în faţa judecătorilor şi ars pe rug.

Spalanzo dobândi iertarea păcatelor sale din Toledo... Fu iertat pentru faptul că învăţase să lecuiască oamenii şi se îndeletnicise cu o ştiinţă care mai târziu căpătă numele de chimie. Episcopul îl lăudă şi îi dărui o carte scrisă de el. In acea carte, învăţatul episcop scria că, de cele mai multe ori, diavolii sălăşluiesc în femei cu părul negru, fiindcă părul negru are culoarea diavolilor.

VIAŢA ÎN ÎNTREBĂRI ŞI EXCLAMAŢII

PRUNCIA. Ce ne-a hărăzit dumnezeu, băiat sau fată ? Când facem botezul ? Dolofan băiat ! Vezi, doică, să nu-l scapi ! Vai, vai ! să nu cadă ! ! I-au dat dinţişorii ? Are scrofuli ?Ia-i pisica, că-l zgârie ! Ia trage-l pe unchiu' de mustaţă ! Aşa ! Nu plânge! Vine bau-bau! A şi început să meargă! Luaţi-l de aici, e necuviincios ! Ce ţi-a făcut ? Chiar pe haină! Nu-i nimic, o uscăm ! A răsturnat călimara ! Hai, fă nani, micuţule ! Ştie să şi vorbească ! Ei, ba-tă-te ! Ia spune ceva ! Cât p'aci să-l calce birja ! Daţi afară doica ! Nu sta în curent ! Să-ţi fie ruşine, cum se poate să baţi un copil atât de mic ? Nu plânge ! Dă-i o turtă dulce !

Copilăria. Stai că-ţi arăt eu ţie ! Unde ţi-ai julit nasul ? Dece-o necăjeşti pe mama ? Nu mai eşti mic ! Nu te apropia de masă, tu capeţi mai târziu ! Ia cartea ! Nu ştii ? Marş la colţ ! Nota unu ! Iar ţi-ai umplut buzunarul cu cuie ! Dece n'o asculţi pe mama ? Mănâncă frumos ! Nu te scobi în nas ! Tu l-ai lovit pe Mitia ? Răule ! Citeşte-mi „Fiertura lui Demian" ! Cum e nominativul la plural ? Adună şi scade ! Ieşi afară din clasă ! Rămâi fără prânz ! Hai la culcare ! E ora nouă ! Numai când avem musafiri face ştrengării ! Minţi ! Piaptănă-te ! Scoală-te dela masă şi ieşi ! Ia arată-mi notele ! Iar ţi-ai rupt ghetele ? ! Nu ţi-e ruşine să plângi, băiat mare ! Unde ţi-ai murdărit haina ? Niciodată nu vă mai ajunge nimic ! Iar ai luat nota

unu ? Când o să vie ziua să nu te mai bat ? Dacă te prind că începi să fumezi, te dau afară din casă ! Cum e superlativul dela „*facilis*“ [1]) ? „*Facilissimus*“ ? Nu-i adevărat ! Cine a băut vinul ? Veniţi, copii, că a venit o maimuţă în curte ! Dece mi-aţi lăsat băiatul repetent ? A venit bunica !

Adolescenţa. Nu eşti destul de mare ca să bei votcă ! Spune-mi care e consecuţia timpurilor ! Prea devreme, tinere, prea devreme ! La vârsta dumitale, habar n'aveam de aşa ceva ! Ţi-e încă frică să fumezi în faţa tatii ? Vai ce ruşine ! Ninocica îţi trimite un salut ! Să-l luăm pe Iuliu Caesar ! O fi „*ut consecutivum*“ ?[2]) Drăguţo ! Lăsaţi-mă, conaşule, altfel... vă spun tăticului dumneavoastră ! Ei, ei... drăcoaico ! Ia te uită, îmi creşte mustaţa ! Da de unde ? Nu-ţi creşte nicio mustaţă, ai făcut-o cu cărbune ! Nadine are o bărbie minunată ! In ce clasă sunteţi ? Trebuie să recunoşti, tată, că nu pot să trăiesc fără bani de buzunar ! Nataşa ? O ştiu ! Am fost la ea ! Va să zică tu erai ? Modestule ! Dă-mi o ţigară ! Dacă ai şti cât o iubesc ! E divină ! Cum isprăvesc liceul, o iau de nevastă ! Nu te priveşte, *maman* ! Vă dedic versurile mele ! Dă-mi să trag câteva fumuri ! După trei pahare, sunt beată ! Bis ! Bis ! Bra-a-a-vo ! Se poate să nu fi citit pe Born ? Nu-i cosinus, ci sinus ! Unde-i tangenta ? Sonica are picioare urâte ! Imi dai voie să te sărut ? Hai să bem ! Ura-a-a, am isprăvit cursul ! Pune-o la catastif, îţi rămân dator ! Imprumută-mă cu douăzeci şi cinci de ruble ! Mă însor, tată ! Dar mi-am dat cuvântul ! Unde ai dormit noaptea asta ?

Intre 20 şi 30 de ani. Imprumută-mi o sută de ruble ! Ce facultate ? Mie mi-e tot una ! Cât se plăteşte lecţia ? Ieftin ! La „Strelna“ şi înapoi ! Bis, bis ! Cât îţi datorez ? Vino mâine ! Ce se dă astăzi la teatru ? O, dacă ai şti cât te iubesc ! Da sau nu ? Da ? O, îngeraşule ! Trage-i una ! Chelner ! Bei Xeres ? Mario, dă-mi zeamă de castraveţi ! Redactorul e acasă ? N'am talent ? Curios ! Din ce am să trăiesc ? Imprumută-mă

---

[1]) Uşor (în limba latină). (N. trad.).

[2]) Construcţie gramaticală cu conjuncţia *ut* (în limba latină). (N. trad.)

cu cinci ruble! La „Salon“! Se face ziuă, domnilor! Am părăsit-o! Imprumută-mi un frac! Bila galbenă în colţ! Şi aşa sunt beat! Mor, doctore! Imprumută-mă pentru doctorie! Era să mor! Am slăbit? Să mergem la „Iar“, ce zici? Nu face! Daţi-mi de lucru! Poftim! Ehei... dar eşti cam leneş! Se poate să întârzii atâta? Banii nu-s lucrul principal în viaţă! Ba sunt! Imi zbor creierii! S'a isprăvit! Dau dracului totul. Adio, viaţă nesuferită! Dar... nu! Tu eşti, Liza? Mi-am cântat demult cântecul, *maman*! Mi-am trăit traiul! Fă-mi rost de un post, unchiule! Trăsura-i la scară, *ma tante*! *Merci, mon oncle*! Nu-i aşa, *mon oncle,* că m'am schimbat? Te-ai certat cu cineva? Ha-ha-ha! Scrie adresa asta! Să mă însor? Niciodată! Vai, e măritată! Excelenţă! Serge, prezintă-mă bunicii tale. Sunteţi fermecătoare, prinţesă. Bătrână! Cum puteţi spune aşa ceva! Aşteptaţi poate complimente! Daţi-mi voie să iau un fotoliu în rândul doi!

Intre 30—50 ani. Nu mi-a mers! Este un post vacant? Nouă fără de atout! Şapte cupe! Dumneavoastră daţi cărţile, *votre excellence.* Eşti groaznic, doctore! Am prea multă grăsime la ficat? Prostii! Scumpi mai sunt doctorii ăştia! Ce zestre i se dă? Acum n'o iubeşti, dar cu timpul o să-ţi fie dragă! Felicitările mele pentru nuntă! Nu pot să nu joc cărţi, draga mea! Am catar la stomac? Băiat sau fată? Leit tat'su! He-he-ne... nu ştiam! Am câştigat, draga mea! Iar am pierdut, dracu' să mă ia! Băiat sau fată? Leit... tat'su! Te asigur că n'o cunosc! Nu mai fii şi tu geloasă! Hai să mergem, Fani! O brăţară? Şampanie! La mai mare! *Merçi!* Ce să fac ca să slăbesc? Am chelie? Nu cobi, mamă soacră! Băiat sau fată? Sunt beat, Karolinchen! Lasă-mă să te pup, nemţoaico! Canalia aia e iar la nevastă-mea! Câţi copii ai? Ajutaţi pe un om sărac! Ce fată drăguţă aveţi! Au dat totul la ziar, ai dracului! Am să-ţi trag o bătaie, băiat obraznic ce eşti! Tu mi-ai ciufulit peruca?

Bătrâneţea. Ne ducem la ape minerale? Ia-l, fata mea! E tâmpit? Ce are aface! Dansează prost, dar are nişte picioare straşnice! O sută de ruble pentru...

un sărut? Of, drăcoaico! He-he-he! Vrei o găinușă, fetițo? Ești un destrăbălat, fiule! Uiți cu cine vorbești, tinere! Pst! pst! pst! Imi place muzica! Șam... Șam... pania! Citește „*Șut*“ [1]) ? He-he-he! Duc bomboane nepoților! Băiatul meu e frumos, dar eu eram mai frumos! Unde's timpurile acelea? Nici pe tine nu te-am uitat în testamentul meu, Emocica! Al dracului mai sunt eu! Dă-mi ceasul tău, tăticule! Hidropizie? Nu mai spune! Rudele plâng? Ii stă bine în doliu! Incepe să miroasă! Fie-ți țărâna ușoară, truditorule cinstit!

---

[1]) „Măscărici“. (N. trad.).

SPOVEDANIA, SAU OLIA, JENIA, ZOIA

SCRISOARE

Ma chère [1]),

IN drăguța dumitale scrisoare, mă întrebi, între altele, scumpă și neuitată prietenă, dece nu m'am însurat nici până azi, cu toate că am treizeci și nouă de ani.

Scumpa mea! Iubesc viața de familie din tot sufletul și, dacă nu sunt însurat, e numai fiindcă soarta ticăloasă n'a voit-o. De cincisprezece ori m'am hotărît să mă căsătoresc și totuși n'am făcut-o, fiindcă totul pe lumea asta — și viața mea îndeosebi — e supus întâmplării. Totul depinde de întâmplare! Și întâmplarea este un despot. Am să-ți povestesc mai multe împrejurări datorită cărora îmi petrec și astăzi viața singur cuc.

PRIMA ÎMPREJURARE

Era o dimineață încântătoare de Iunie. Cerul strălucea limpede, ca cel mai curat albastru de Berlin. Soarele se juca în râu și razele-i alunecau pe iarba plină de rouă. Râul și iarba păreau presărate cu nestemate. Păsările cântau, ca pe note... Ne plimbam pe o aleie acoperită cu nisip galben, mărunt, și respiram fericiți mirosmele dimineții le vară. Copacii ne priveau prietenos și ne șopteau pesemne ceva foarte plăcut și gingaș... Mâna Oliei Gruzdovscaia (care acum

---

1) „Draga mea" (în l. franceză) (N. trad.)

e măritată cu fiul ispravnicului vostru) se odihnea pe mâna mea şi minusculul ei auricular se înfiora, atingând degetul meu cel mare... Obrajii ei ardeau, iar ochii...*Oh, ma chère*, ce ochi minunaţi ! Cât farmec, câtă sinceritate, câtă puritate, veselie şi nevinovăţie copilărească licăreau în ochii aceia albaştri ! Nu mă săturam privindu-i cosiţele bălaie şi urmele mărunte pe care le lăsau picioruşele ei pe nisip...

— Mi-am închinat viaţa ştiinţei, Olga Maximovna, — şopteam eu, tremurând ca nu cumva degetul ei cel mic să alunece de pe degetul meu cel mare. — Viitorul mi-e asigurat : mă aşteaptă o catedră... Conştiinţa mea e plină de probleme... ştiinţifice... viaţa mea va fi o viaţă de muncă, plină de preocupări... cum să le spun... înalte. Intr'un cuvânt, voi fi profesor... Sunt un om cinstit, Olga Maximovna... Nu sunt bogat, dar... îmi trebuie o prietenă, care prin prezenţa ei... (Olia a roşit şi a lăsat ochii în jos ; degetul ei cel mic a început să tremure) care prin prezenţa ei... Olia ! Priveşte cerul ! E curat... Şi viaţa mea e şi ea tot atât de curată şi fără de margini...

Limba mea nu a mai avut timpul să se descurce în labirintul de vorbe în care se împotmolise ; Olia a ridicat deodată capul, şi-a tras mâna dintr'a mea şi a început să bată din palme. Spre noi venea un cârd de gâşte şi de boboci. Olia a alergat spre gâşte şi a întins mânuţele spre ele, râzând zglobiu... Ah ce mânuţe, *ma chère* !

— Gâ-gâ-gâ, — au prins să gâgâie gâştele, întinzând gâtul şi uitându-se chiorîş la Olia.

— Gâs, gâs, gâs ! — a strigat ea şi a întins mâna spre un boboc.

Mai deştept decât te-ai fi putut aştepta, ţinând seama de vârsta lui fragedă, bobocul s'a ferit de mâna Oliei şi s'a refugiat spre tăticul lui, un gânsac mare şi prost, plângându-i-se, se vede treaba, de ceeace era cât pe ce să i se întâmple. Gânsacul şi-a desfăcut aripile. Strengăriţa de Olia a vrut să prindă alt boboc. Atunci s'a petrecut ceva îngrozitor. Gânsacul şi-a întins gâtul aproape de pământ şi s'a îndreptat ameninţător spre Olia, şuierând ca un şarpe. Olia a scos

un țipăt și s'a tras înapoi. Gânsacul a urmărit-o. Văzându-l pe urmele ei, Olia a țipat și mai tare și s'a îngălbenit. Frumosul ei chip feciorelnic s'a schimonosit de groază și de deznădejde. Ai fi zis că era urmărită de trei sute de diavoli.

M'am grăbit să-i vin în ajutor și i-am dat gânsacului un baston în cap. Nemernicul a izbutit totuși s'o ciupească de marginea rochiei. Tremurând din tot trupul, cu ochii holbați, cu fața slutită, Olia mi-a căzut la piept...

— Ce fricoasă ești ! — i-am spus eu.

— Bate gânsacul ! — mi-a răspuns ea și a început să plângă...

Ce lipsită de grație, de drăgălășenie, ce îndobitocită mi s'a părut dintr'odată fața aceea speriată ! Nu pot suferi lașitatea, *ma chère* ! Nu pot să mă închipui însurat cu o femeie fricoasă, lipsită de curaj !

Gânsacul stricase totul... După ce am liniștit-o pe Olia, am plecat acasă ; și fața ei speriată în așa hal încât părea îndobitocită mi-a rămas întipărită în minte... Olia pierduse pentru mine orice farmec. Și am renunțat la ea.

A DOUA IMPREJURARE

Știi, firește, draga mea, că sunt scriitor. Zeii mi-au aprins în piept focul sacru și socotesc că n'am dreptul să las din mână condeiul. Sunt preot, sacerdot al lui Apollo... Am jertfit pe altarul muzelor totul, până la ultima zvâcnire a inimii mele, toate suspinele mele, pe scurt : întreaga mea făptură. Scriu, scriu... Ia-mi condeiul, și-s mort. Sunt sigur că râzi și nu mă crezi... Iți jur însă că-i așa !

Dar știi, desigur, *ma chère*, că pământul nu-i un loc prielnic artei. Pământul este întins și îmbelșugat, dar scriitorul n'are loc să trăiască pe el. Scriitorul este un veșnic orfan, un surghiunit, un țap ispășitor, un copil lipsit de orice sprijin... Eu împart omenirea în două categorii : scriitorii și pizmașii. Cei dintâi scriu, iar cei din urmă mor de invidie și fac celor dintâi fel de fel de neajunsuri. Am fost, sunt și voi fi pierdut din

pricina pizmaşilor. Mi-au distrus viaţa. Au pus mâna pe frânele conducerii în meseria scriitoricească, se intitulează redactori sau editori şi se silesc din răsputeri să dea tagma noastră peste cap. Blestem lor!!

Dar ascultă...

Am făcut pe vremuri un pic de curte Jeniei Pşicova. Desigur că-ţi aduci aminte de această copilă drăgălaşă, visătoare, cu păr negru... Acum e măritată cu vecinul dumitale Karl Ivanovici Wanze (*à propos*: Wanze înseamnă pe nemţeşte... ploşniţă. Dar să nu-i spui Jeniei, căci s'ar simţi jignită). Jenia iubea scriitorul din mine. Avea în vocaţia mea aceeaş încredere adâncă pe care o aveam şi eu. Trăia cu speranţele mele. Dar era tânără! Nu putea încă să priceapă că — aşa cum spuneam mai sus — omenirea se împarte în două categorii! Nu credea în această împărţire! Nu credea, şi într'o bună zi... am fost pierduţi.

Fusesem poftit la ţară la Pşicovi. Eram socotit logodnicul Jeniei şi Jenia, logodnica mea. Eu scriam şi ea citea. Ce critic, *ma chère!* Era dreaptă ca Aristide şi severă ca bătrânul Cato. Ii închinam operele mele... Una din ele i-a plăcut atât de mult, încât a vrut s'o vadă apărută. Am trimis-o unei reviste umoristice. Era întâi Iulie şi trebuia să aşteptăm două săptămâni rezultatul. A sosit în sfârşit şi ziua de 15 Iulie. Jenia şi cu mine am primit numărul mult dorit al revistei. L-am deschis cu nerăbdare la „Poşta Redacţiei". Jenia a roşit, iar eu m'am îngălbenit. Răspunsul îmi era dat în termenii următori: „Comuna Slendovo. Domnului M. B. N'ai niciun pic de talent. Dracu' să priceapă inepţiile pe care le-ai pus pe hârtie. Nu mai cheltui degeaba banii cu mărcile poştale şi lasă-ne în pace. Cată-ţi altă îndeletnicire."

Mare tâmpenie... Se vedea cât de colo că fusese scris de nişte neghiobi.

— Hm-m-m... — a mormăit Jenia.

— Ce nemernicie!!! — am bolborosit eu. — Cum îţi place? Ai să mai râzi şi acum de chipul în care împart eu lumea în două categorii, Evghenia Marcovna?

Jenia a căzut pe gânduri şi a căscat.

— Cine ştie? — a murmurat ea: — Poate că într'adevăr n'ai talent! Ei trebuie s'o ştie mai bine. Anul trecut, Feodor Feodoseevici a pescuit cu mine toată vara, pe când dumneata nu ştii decât să scrii şi iar să scrii... E tare plicticos...

Cum ţi se pare, *ma chère?* Şi asta după nopţile albe petrecute împreună, eu scriind şi ea citind. După ce slujisem în comun muzele... Cum îţi place?

Jenia se arătase nepăsătoare faţă de vocaţiunea mea de scriitor, prin urmare şi faţă de mine. Ne-am despărţit. Nici nu se putea altfel...

A TREIA IMPREJURARE

Ştii, desigur, prietena mea de neuitat, că iubesc la nebunie muzica. Muzica este patima mea, viaţa mea... Mozart, Beethoven, Chopin, Mendelsohn, Gounod nu sunt nume de oameni, ci de giganţi! Imi place însă numai muzica clasică. Nu admit opereta, după cum nu admit vodevilul. Sunt unul din obişnuiţii operei. Hohlov, Cocetova, Barzal, Usatov, Corsov... ce oameni minunaţi!

Imi pare nespus de rău că nu-i cunosc personal! Dacă i-aş cunoaşte, le-aş dărui, recunoscător, întregul meu suflet. Iarna trecută am fost la operă mai des ca oricând. Nu mă duceam singur, ci cu familia Pepsinov. Păcat că nu-i cunoşti! Sunt atât de simpatici! In fiecare iarnă, Pepsinovii iau cu abonament o lojă. Sunt devotaţi trup şi suflet muzicii... Podoaba acestei familii fermecătoare este Zoia, fiica colonelului Pepsinov. Ce fată, draga mea! Buzele ei trandafirii au fost deajuns ca să mă înnebunească! E zveltă, frumoasă, deşteaptă... O iubeam... O iubeam nebuneşte, pătimaş, cumplit. Sângele îmi fierbea în clocot, când stăteam lângă ea. Zâmbeşti, *ma chère?* N'ai decât! Nu ştii ce-i dragostea de scriitor, ţi-e străină... Dragostea de scriitor este Etna plus Vezuviul. Zoia mă iubea. Ochii ei se odihneau întotdeauna în ochii mei,

mereu aţintiţi asupra ei... Eram fericiţi... Nu ne mai rămăsese decât un pas până la nuntă...

Dar am fost pierduţi.

Se dădea „Faust“, draga mea, „Faust“ compus de Gounod, care este un compozitor din cei mai mari. In drum spre teatru, mă hotărîsem să-i declar dragostea mea în timpul primului act, pe care nu reuşesc să-l pricep... Degeaba a scris marele Gounod actul întâi!

Spectacolul a început. Zoia şi cu mine am rămas singuri în foaier. Şedea lângă mine, tremurând de aşteptare şi de fericire şi îşi făcea maşinal vânt cu evantaiul. La lumina lămpilor, era minunată, *ma chère,* cumplit de frumoasă!

— Uvertura, — mi-am început eu declaraţia de dragoste, — mi-a prilejuit unele reflecţii, Zoia Egorovna... Cât sentiment, cât... Asculţi şi ţi se face dor de... Ţi se face dor de ceva şi iar asculţi...

Scuturat dintr'odată de un sughiţ, am continuat:

— Ţi se face dor de ceva neobişnuit. Ţi-e dor de ceva nepământesc... De dragoste? De pasiune? Da, desigur de... dragoste... (Iar am sughiţat.) Da, de dragoste...

Zoia a zâmbit, s'a roşit şi a început să-şi facă şi mai tare vânt cu evantaiul. Din nou am sughiţat. Nu pot suferi sughiţul.

— Zoia Egorovna! Spune-mi, te implor! Cunoşti sentimentul acesta? (Alt sughiţ). Zoia Egorovna! Aştept răspunsul!

— Dar... eu... nu te înţeleg...

— M'a apucat sughiţul... O să-mi treacă... Vorbeam de sentimentul atotcuprinzător care... Hâc!... Ce dracu' e cu mine?

— Bea puţină apă!

„Imi voi face mai întâi declaraţia şi după aceea mă voi duce la bufet“, m'am gândit eu şi am continuat:

— Voi fi scurt, Zoia Egorovna... Desigur că ai observat că...

Scuturat de un alt sughiţ, de ciudă mi-am muşcat limba.

— Desigur că ai observat (sughiţ)... Mă cunoşti de aproape un an... Hm... Sunt un om cinstit, Zoia Egorovna ! Muncesc ! E drept că nu sunt bogat, dar...

Innecat de sughiţ am sărit în picioare.

— Bea puţină apă ! — m'a sfătuit Zoia.

Am făcut câţiva paşi pe lângă sofa, mi-am apăsat cu degetul pe gâtlej şi am sughiţat din nou. Eram într'o situaţie groaznică, *ma chère !* Zoia s'a sculat şi s'a îndreptat spre lojă. Am urmat-o. Am lăsat-o să intre, am sughiţat, şi am dat fuga la bufet. Am băut vreo cinci pahare cu apă şi sughiţul s'a potolit parcă un pic. Am fumat o ţigară şi m'am întors în lojă. Fratele Zoiei s-a sculat şi mi-a cedat locul, locul de lângă Zoia mea. Nici n'am apucat să m'aşez bine şi iar am sughiţat. După vreo cinci minute am sughiţat din nou, şi încă într'un chip deosebit, parcă răgusit. M'am sculat şi m'am retras în picioare lângă uşă. Mai bine să sughiţi lângă uşă, decât la urechea femeii pe care o iubeşti ! Şi iar am sughiţat. Elevul de liceu din loja vecină a întors capul spre mine şi a început să râdă tare... Cu ce plăcere râdea, ticălosul ! Cu ce plăcere aş fi rupt eu, cu rădăcină cu tot, urechea acelui nemernic mucos ! Să râdă în timp ce pe scenă se cânta marele „Faust" ! Ce nelegiuire ! Nu, *ma chère,* când eram noi copii ne purtam mult mai frumos. In timp ce-l blestemam în gând pe neobrăzat, mi-a scăpat un sughiţ şi mai răsunător... Prin lojile vecine am auzit râsete.

— Bis ! — a şoptit elevul de liceu.

— Nemaipomenit ! — mi-a mormăit la ureche colonelul Pepsinov. — Puteai să sughiţi şi acasă, domnul meu !

Zoia a roşit. Am sughiţat încăodată şi am fugit din lojă, strângând mânios pumnii. Am început să mă plimb pe coridor. Mă plimbam, mă plimbam şi sughiţam mereu. Ce n'am mâncat şi cât n'am băut la bufet ca să-mi treacă ! La începutul actului patru, m'am lăsat păgubaş şi am plecat. Ca un făcut, cum am ajuns acasă, mi-a încetat sughiţul. Mi-am dat cu pumnul în ceafă şi am strigat :

— Sughite acum ! Acum poţi să sughiţi, logodnic fluierat ! Adică nu, nu eşti fluierat. Eşti... sughiţat !

A doua zi, m'am dus ca deobicei, la Pepsinov. Zoia nu s'a arătat la prânz şi mi-a trimis vorbă că nu se simte bine şi nu poate să mă vadă, iar Pepsinov a adus vorba despre unii tineri care nu ştiu să se poarte în societate... Dobitocul ! Nu ştia că organele care produc sughiţul nu depind de stimulii volitivi. Stimul înseamnă motor, *ma chère.*

— Presupunând că ai avea o fiică, — mi-a spus Pepsinov după prânz, — ai da-o unui om care-şi permite să se distreze râgâind în societate ? Ai ? Ce zici ?

— Aş da-o... — am bolborosit eu.

— Rău ai face !

Zoia era pierdută pentru mine. Nu-mi iertase sughiţurile. Eram pierdut.

Să-ţi mai povestesc şi celelalte douăsprezece împrejurări ?

Ţi le-aş povesti dar... ajunge ! Vinele mi se umflă la tâmple, lacrimile îmi curg şiroaie şi ficatul mi se revoltă... Fraţi scriitori, soarta noastră are ceva fatal ! Dă-mi voie, *ma chère,* să-ţi doresc toate cele bune. Iţi strâng mâna şi-i trimit salutul meu lui Paul al dumitale. Am auzit că este un soţ şi un părinte bun... Bravo lui ! Păcat numai că bea de stinge (asta nu e o dojană, *ma chère !).* Rămâi sănătoasă şi fii fericită, *ma chère ;* şi nu uita că ai drept slugă prea plecată pe

Macar Baldastov

ȚĂRMUL VERDE

MIC ROMAN

CAPITOLUL I

PE coasta Mării Negre, în locul însemnat în jurnalul meu, ca și în acelea ale personagiilor mele, cu numele de „Țărmul verde", se află o vilă fermecătoare. S'ar putea foarte bine ca în ochii unui arhitect, sau în ai unui îndrăgostit de linii impunătoare și desăvârșite, de tot ce are stil, această vilă să nu facă două parale. Pentru un poet și un artist însă, ea este o adevărată încântare. Mie îmi place tocmai fiindcă frumusețea ei este smerită, fiindcă nu o umbrește pe cea din jur și fiindcă nu te izbește nici prin răceala marmorei, nici prin solemnitatea coloanelor. Te privește prietenos, cald, romantic... Cu turnulețele, crenelurile și săgețile ei, răsare de după plopii zvelți, ca o rămășiță medievală. De câte ori o văd, îmi aduc aminte de romanele sentimentale germane, cu cavaleri, cu castele, cu doctori în filosofie și contese înconjurate de mister... Vila e așezată pe deal ; în jurul ei se întinde un parc umbros cu alei, havuzuri și sere, iar jos, la poalele dealului, se așterne marea, albastră și impunătoare... Aer tare — prin care adie mereu un vânt umed și șăgalnic — glasuri de păsări de tot soiul, un cer veșnic limpede, apă străvezie : minunat locșor !

Stăpâna vilei, Maria Egorovna Micșadze, soția unui mic prinț georgian sau cerchez, este o doamnă de vreo cincizeci de ani, înaltă, trupeșă și care, pe timpuri, trebuie să fi fost foarte frumoasă. Are suflet bun, te

primește cu brațele deschise, dar este din cale afară de severă. Și nu e atât de severă, pe cât e de năzuroasă. Ne dă mese și băuturi minunate, ne împrumută bani de câte ori îi cerem dar, totodată, ne mustruluiește groaznic. Unul din caii ei de bătaie este eticheta. Celălalt este faptul că-i prințesă. Necontenit călare pe acești doi cai, întrece veșnic măsura. Bunăoară, nu zâmbește niciodată, fiindcă socotește, fără îndoială, că acest lucru nu cadrează cu demnitatea ei și îndeobște cu aceea a unei *grande dame* [1]). Oricine e mai tânăr ca ea, chiar și cu un singur an, e socotit țânc. A fi de origine nobilă este în ochii ei o virtute în fața căreia toate celelalte dispar. E dușmana a tot ce-i ușuratic și nesocotit, îi place tăcerea etc. etc. Câteodată, această cucoană ajunge să ne fie nesuferită, și de n'ar fi Olia, fiica ei, e aproape sigur că nu am avea acum dece să ne amintim cu plăcere de Țărmul Verde. Dacă stăpâna acestor locuri reprezintă un punct negru în amintirile noastre, deși este o femeie cumsecade, podoaba Țărmului Verde rămâne Olia, o fată blondă, măruntă, zveltă și drăgălașă, de vreo 19 ani. E vioaie și nu-i deloc proastă. Desenează bine, o pasionează botanica, vorbește minunat franțuzește, prost nemțește, citește mult și dansează ca însăși Terpsihora. A studiat muzica la conservator și cântă binișor la pian. Nouă, băieților, ne e foarte dragă această fată cu ochi albaștri; nu suntem „îndrăgostiți" de ea, ci ne e numai dragă. Pentru noi toți, ea reprezintă ceva apropiat, de parcă ar face parte din familie. Nu am putea concepe Țărmul Verde fără ea. Poezia lui ar fi știrbită. Olia este o fermecătoare prezență feminină într'un minunat peisagiu, și mie nu-mi plac tablourile fără prezențe omenești. Freamătul mării și foșnetul copacilor sunt plăcute și prin ele însile, dar când li se adaugă glasul de soprană al Oliei, acompaniat de glasurile noastre de tenori și de sunetele pianului, marea și parcul se prefac într'un adevărat rai pământesc. ...Tânăra prințesă ne este foarte, foarte dragă, și nici nu ar putea fi altfel. Am poreclit-o fata „regimentului"

---

[1]) Doamnă din lumea mare (în limba franceză). (N. trad.)

nostru. Şi noi îi suntem dragi Oliei. Tovărăşia noastră, a băieţilor, o atrage mai mult ca orice şi numai printre noi se simte în elementul ei. Când nu suntem lângă ea, slăbeşte şi nu mai cântă. „Regimentul“ nostru e alcătuit din musafirii, care îşi petrec vara la Ţărmul Verde, şi din vecini. Din prima categorie fac parte: doctorul Iacovchin, ziaristul Muhin din Odessa, licenţiatul în fizică Fiveischi (astăzi asistent universitar), trei studenţi, pictorul Cehov, un baron, jurist din Harcov, şi eu, fostul meditator al Oliei (care am învăţat-o să vorbească prost nemţeşte şi să prindă pui de sticleţi). In fiecare an ne adunăm în luna Mai la Ţărmul Verde şi punem stăpânire pe toate odăile de prisos ale castelului medieval şi pe toate dependinţele lui. In fiecare an, prin luna Martie, primim două scrisori de invitaţie dela Ţărmul Verde: una ceremonioasă, severă, plină de mustrări — din partea prinţesei celei bătrâne — şi alta foarte lungă, veselă, plină de tot felul de proiecte — din partea prinţesei celei tinere, căreia i s'a făcut dor de noi. Şi pornim cu toţii spre Ţărmul Verde, unde rămânem până în luna Septembrie. Vecinii, care vin zilnic să ne vadă, sunt: locotenentul de artilerie în retragere Egorov, un tânăr care s'a prezentat de două ori la examenul de admitere la Academia militară şi de două ori a căzut, băiat foarte evoluat din punct de vedere intelectual şi care a citit mult, studentul în medicină Corobov cu nevastăsa Ecaterina Ivanovna, moşierul Aleutov şi o droaie de alţi moşieri, foşti sau nu ofiţeri ori funcţionari, veseli sau plicticoşi, un pic cheflii sau stricaţi sadea... Toată această bandă veselă mănâncă, bea, joacă, glumeşte, cântă, lansează focuri de artificii, fără încetare, zi şi noapte, vara întreagă... Oliei îi place la nebunie banda aceasta. Ia parte la toate, ţipă şi face mai multă larmă ca noi toţi. E sufletul bandei.

In fiecare seară, prinţesa Maria Egorovna ne adună în salon şi, făcându-se stacojie la faţă, ne dojeneşte pentru purtarea noastră „neruşinată“, se străduieşte să ne facă să ne simţim vina şi se jură că din pricina noastră are migrenă. Ii place să facă morală; o face cu toată convingerea şi e sigură că morala ei ne va

fi de folos. Olia are însă de suferit cel mai mult. După părerea mamei sale, ea e capul răutăţilor. Olia se teme de mama ei. O divinizează şi îi ascultă morala în picioare, îmbujorată şi fără să scoată o vorbă. Prinţesa o socoteşte pe Olia un copil. O trimite la colţ şi o lasă fără prânz sau fără cină. A lua partea Oliei ar însemna să torni gaz peste foc. Dacă s'ar putea, prinţesa ne-ar pune şi pe noi la colţ. Ne trimite la biserică la priveghi, ne porunceşte să citim cu glas tare vieţile sfinţilor, ne numără rufele, se amestecă în treburile noastre... Mereu se întâmplă să-i rătăcim foarfecele, să uităm unde-i flaconul ei cu săruri, să nu-i găsim degetarul.

— Cască-gură ! — ţipă ea. — Ai trecut pe lângă ele, le-ai dat jos şi nu te gândeşti să le ridici ! Ridică-le ! Ridică-le numaidecât ! M'a pedepsit dumnezeu cu voi... Pleacă de aici ! Şi nu sta în curent !

Câteodată, ca să avem nou prilej de haz, unul din noi face o poznă şi, fiind pârît, este chemat la bătrână.

— Tu ai călcat pe stratul de flori ? — începe judecata. — Cum de-ai îndrăznit ?

— N'am făcut-o dinadins...

— Taci din gură ! Te întreb cum de-ai îndrăznit ?

Judecata se isprăveşte cu iertare, cu sărutarea mâinii şi, la ieşirea din camera judecătorului, cu un râs homeric. Prinţesa nu este niciodată prietenoasă cu noi. Cuvinte prietenoase nu spune decât bătrânelor şi copiilor mici.

Nu i-am văzut nicio singură dată zâmbetul. Asigură în şoaptă pe un general bătrân, care vine duminicile pe la ea să fac o partidă de pichet, că noi, doctorii, asistenţii universitari, baronii, pictorii şi scriitorii — am pieri fără înţelepciunea ei... Iar noi nu ne dăm niciun fel de silinţă să-i schimbăm părerea... ne gândim că n-are nicio importanţă de vreme ce îi face plăcere să creadă astfel. Prinţesa ar fi cum ar fi, dacă nu ne-ar pretinde să ne sculăm cel mai târziu la ora opt şi să ne culcăm înainte de douăsprezece. Biata Olia este trimisă la culcare la ora unsprezece. Şi nu-i chip să te împotriveşti. In schimb, ne batem joc de bătrână cât putem şi o facem să plătească scump acest atentat la

libertatea noastră ! Ne ducem buluc să-i cerem iertare, îi compunem versuri omagiale în stilul lui Lomonosov desenăm arborele genealogic al prinţilor Micşadze etc. Prinţesa ia totul foarte în serios şi noi ne stricăm de râs. Totuşi ne iubeşte. Oftează adânc şi din toată inima când îşi exprimă părerea de rău că nu suntem prinţi. S'a obişnuit cu noi, de parcă am fi copiii ei...

Locotenentul Egorov este singurul pe care nu-l iubeşte. Il urăşte chiar din tot sufletul. Il primeşte numai fiindcă are treburi băneşti cu dânsul şi fiindcă aşa cere eticheta. Mai înainte, locotenentul era preferatul ei. E bărbat frumos, spiritual, ştie să tacă şi e militar, lucru pe care prinţesa îl apreciază foarte mult. Dar din când în când, pe Egorov îl apucă parcă un fel de nebunie... Se aşează pe scaun, îşi propteşte capul în pumni şi începe să bârfească îngrozitor. Bârfeşte totul şi pe toţi, necruţându-i nici pe cei vii, nici pe cei morţi. Prinţesa îşi iese din fire când îl aude vorbind astfel şi ne dă pe toţi afară din cameră.

Intr'o zi, la masă, Egorov şi-a proptit capul în pumni şi a adus netam-nesam vorba despre prinţii caucazieni, apoi a scos din buzunar un număr al revistei „Strecoza" şi a avut neobrăzarea să citească cu glas tare, de faţă cu prinţesa, următoarele rânduri : «Tiflisul e un oraş plăcut. Printre meritele acestui frumos oraş — în care „prinţii" mătură străzile şi văxuiesc ghetele la hoteluri — se numără şi...» etc. Prinţesa s'a ridicat dela masă şi a ieşit, fără să rostească o vorbă. Ura ei împotriva lui a devenit şi mai înverşunată din ziua în care Egorov a adăugat în pomelnicul bisericii, numele noastre de familie, alături de cele de botez. Această ură este cu atât mai supărătoare şi mai nedorită, cu cât visul locotenentului e să se însoare cu Olia, care la rândul ei este îndrăgostită de el. Egorov stăruie mereu în visurile lui, cu toate că nu prea crede în înfăptuirea lor. Olia îl iubeşte în taină, pe furiş, sfios, fără s'o spună nimănui, astfel încât dragostea ei abia se bănuie... Pentru ea, dragostea este o contrabandă care se loveşte de un veto necruţător. Nu are voie să iubească.

CAPITOLUL II

În castelul medieval, era cât pe aci să se petreacă una din acele drame medievale stupide.

Cu şapte ani în urmă, pe când prinţul Micşadze era încă în viaţă, un bun prieten al său, prinţul Ceaihidzev, moşier din gubernia Ecaterinoslav, fusese poftit la Ţărmul Verde. Era un om foarte bogat. Chefuise o viaţă întreagă, chefuise nebuneşte, şi cu toate acestea tot bogat rămăsese până la sfârşitul zilelor sale. Pe vremuri, Micşadze îi fusese tovarăş de chefuri şi îl ajutase să răpească din casa părintească o fată, care devenise după aceea prinţesa Ceaihidzeva. Această din urmă ispravă făcuse şi mai trainică prietenia ce-i lega pe cei doi prinţi. Ceaihidzev venise la Ţărmul Verde şi cu fiul său, elev de liceu, un băiat cu ochi bulbucaţi, piept scofâlcit şi păr negru. Aducându-şi aminte de timpurile de odinioară, Ceaihidzev se pornise din nou să tragă chefuri peste chefuri cu Micşadze, iar tânărul începuse să-i facă curte Oliei, pe atunci o fetiţă de treisprezece ani. Această curte nu rămăsese neobservată. Prinţii îşi făcuseră cu ochiul şi îşi dăduseră cu părerea că tânărul şi Olia ar alcătui o pereche frumoasă. Beţi turtă, porunciseră copiilor să se sărute, îşi strânseseră mâinile şi se sărutaseră şi ei. Micşadze începuse chiar să plângă de înduioşare. — Asta e vrerea lui dumnezeu! — spusese Ceaihidzev. — Tu ai o fată, eu un băiat... Asta-i vrerea lui dumnezeu!

Copiii primiseră câte un inel şi fuseseră fotografiaţi împreună. Fotografia, atârnată în salonul cel mare, era şi acum pricină de frământare pentru Egorov şi dădea prilej unui nesfârşit număr de glume. Prinţesa Maria Egorovna binecuvântase cu un aer solemn pe viitorii soţi. Din plictiseală, ideia celor doi prinţi îi plăcuse. O lună după plecarea Ceaihidzevilor, Olia primise prin poştă un dar bogat. De atunci, primea în fiecare an daruri la fel de fastuoase. Tânărul Ceaihidzev luase toată povestea aceasta în chip neaşteptat de serios. Era un tânăr destul de puţin la minte. Venea în fiecare an la Ţărmul Verde şi rămânea o săptămână întreagă, în timpul căreia tăcea mereu şi din odaia sa

îi trimitea Oliei scrisori de dragoste. Olia citea scrisorile şi îi era milă şi ruşine de el. Deşteaptă cum e, se mira că un băiat mare putea să scrie asemenea prostii! Şi încă ce prostii... Acum doi ani, Micşadze murise. Inainte de a închide ochii, îi spusese Oliei: „Vezi să nu te măriţi cu cine ştie ce nătărău! Ia-l pe Ceaihidzev. E un om demn şi deştept". Olia ştia cât de deştept este Ceaihidzev, dar nu îndrăznise să se împotrivească tatălui ei. Ii dăduse deci cuvântul că se va mărita cu Ceaihidzev.

— Asta era dorinţa tatii! — ne spunea ea nouă, şi o spunea cu un fel de mândrie, ca şi cum ar fi săvârşit un act de mare eroism. Era mândră că tatăl ei luase cu el în mormânt făgăduiala pe care i-o făcuse. Această făgăduială i se părea atât de neobişnuită şi de romantică!

Dar natura şi mintea îşi cereau drepturile: chipul locotenentului în retragere îi juca mereu înaintea ochilor, pe când Ceaihidzev îi părea din an în an mai nătărău.

Intr'o zi, când locotenentul îndrăznise să-i facă o aluzie la dragostea lui, ea îl rugase să nu-i mai vorbească despre acest lucru, reamintindu-i făgăduiala făcută tatălui, şi plânsese toată noaptea. Prinţesa îi scria lui Ceaihidzev în fiecare săptămână la Moscova, unde viitorul ei ginere urma universitatea, şi îi poruncea să-şi termine cât mai curând studiile. „Musafirii mei au mai puţină barbă ca tine, dar şi-au terminat demult studiile", îi spunea ea. Ceaihidzev îi răspundea foarte respectuos pe hârtie roz şi căuta să-i demonstreze pe două pagini că studiile nu se pot isprăvi înaintea unui termen bine stabilit. Şi Olia îi scria. Dar scrisorile pe care mi le adresa mie erau mult mai izbutite decât acelea pe care le adresa logodnicului. Bătrâna prinţesă era ferm încredinţată că Olia va fi nevasta lui Ceaihidzev, altfel nu şi-ar fi lăsat fiica să petreacă şi „să-şi piardă vremea cu fleacuri" în tovărăşia unor oameni răi, fluşturatici, fără credinţă şi care „nici măcar nu erau prinţi..." Nu putea să admită nici cea mai mică îndoială în această privinţă... Dorinţa

bărbatului ei era pentru ea sfântă... Olia era şi ea încredinţată că va iscăli cu timpul Ceaihidzeva...

Şi totuşi s'a întâmplat altfel. Proiectul celor doi părinţi dădu greş, tocmai în clipa în care era cât pe-aci să se înfăptuiască. Romanul lui Ceaihidzev nu izbuti şi fu sortit să se transforme până la urmă în vodevil.

Anul trecut, Ceaihidzev sosi la Ţărmul Verde pe la sfârşitul lunei Iunie. De data aceasta, nu mai venea ca student, ci ca licenţiat. Prinţesa îl întâmpină cu îmbrăţişări solemne şi cu o adevărată predică. Olia îşi puse o rochie scumpă, comandată anume pentru întâmpinarea logodnicului. Din oraş se aduse şampanie, se traseră focuri de artificii, iar a doua zi tot Ţărmul Verde nu vorbea decât de nunta, sorocită, chipurile, spre sfârşitul lunii Iulie. — Biata Olia! şopteam noi, rătăcind din colţ în colţ şi privind mânioşi spre ferestrele dinspre parc ale odăii caucazianului, pe care îl uram. Biata Olia! Se plimba prin parc, palidă, trasă, mai mult moartă decât vie. — Asta-i dorinţa tatei şi a mamei! — ne spuse ea, când începurăm s'o copleşim cu sfaturi prieteneşti. — Dar e o nerozie! O sălbăticie! — îi strigam noi. Olia dădea din umeri şi îşi ferea de privirea noastră faţa ei plină de jale. Logodnicul şedea închis în camera lui, trimitea prin servitori scrisori duioase Oliei şi din dosul perdelelor se mira de îndrăzneala cu care vorbeam şi ne purtam noi cu ea. Nu ieşea din odaie decât pentru mese. Mânca în tăcere, fără să privească pe nimeni şi răspundea posac la întrebările noastre. O singură dată îndrăzni să povestească o anecdotă, dar şi aceea era atât de veche, încât îşi pierduse tot hazul. După masă, prinţesa îl aşeza lângă ea şi îl învăţa să joace pichet. Ceaihidzev juca cu un aer grav, şi de mult ce se gândea, asuda şi îşi ţuguia buzele. O astfel de atitudine faţă de pichet îi plăcea prinţesei.

Intr'o zi însă, îndată după masă, Ceaihidzev o şterse dela pichet şi fugi după Olia, care pornise spre parc.

— Olga Andreevna! — începu el. — Ştiu că nu mă iubeşti. E drept că logodna noastră a fost deosebit de stupidă. Dar cu timpul sper să-ţi fiu drag...

După ce spuse acestea, rămase o clipă descumpănit, apoi mergând pieziș, o apucă spre castel, și se urcă în odaia lui.

Locotenentul Egorov ședea tot timpul la moșia sa și nu se mai arăta nicăieri. Nu putea să-l sufere pe Ceaihidzev.

Intr'o duminică (a doua după sosirea tânărului prinț), mi se pare că era în 5 Iulie, veni dis-de-dimineață în aripa pe care o locuiam noi, un student, nepot al prințesei, care ne transmise din partea gazdei, următoarea poruncă : seara să fim cu toții în ținută — frac negru, cravată și mănuși albe ; să fim serioși, deștepți, spirituali, ascultători și frezați ca niște cățeluși ; să nu fim gălăgioși și odăile noastre să fie în perfectă rânduială. La Țărmul Verde se urzea, pesemne, un fel de complot. Din oraș sosiră vinuri, lichioruri, aperitive... Personalul care ne servea ne fu luat și trimis la bucătărie. După prânz, începură să sosească musafiri și continuară să coboare din calești până seara târziu. La ora opt, după o plimbare cu barca, se deschise balul.

Inainte de bal, noi, băieții, ținurăm o consfătuire. La această consfătuire, hotărîrăm în unanimitate s'o scăpăm cu orice preț pe Olia de Ceaihidzev, s'o scăpăm chiar dacă ar fi trebuit să dăm naștere la un scandal monstru. După întrunire, mă repezii să-l aduc pe locotenentul Egorov. Stătea la moșia sa, la 20 verste de Țărmul Verde. Alergai în goana cailor și-l găsii acasă, dar în ce stare ! Era beat mort. Il sgâlțâii, îl spălai, îl îmbrăcai și, cu toată împotrivirea și suduielile lui, îl adusei la Țărmul Verde.

La orele zece, balul era în toi. Se dansa în patru saloane, în sunetele a două piane minunate. In pauze, un al treilea pian cânta în parc, pe un dâmb. Până și tânăra prințesă era încântată de focurile de artificii pe care le aprindeam în parc, pe țărm și departe pe mare, în bărci. Pe acoperișul castelului, focurile de Bengal se țineau lanț, luminând tot golful. Băuturile se serveau la două bufete ; unul din ele se găsea în chioșcul din parc, iar celălalt în casă. Eroul seratei era Ceaihidzev. Inchingat într'un frac foarte strâmt, cu pete trandafirii în obraji, cu nasul asudat, dansa cu Olia, zâmbea

cu un aer bolnăvicios şi era vădit că nu se simţea deloc la largul său. La dans îşi supraveghea cu atenţie fiecare pas. Ardea de dorinţa de a străluci prin ceva, dar nu izbuti să strălucească cu nimic. Olia mi-a spus mai târziu că în seara aceea îi fusese milă de bietul prinţişor, îl compătimise din tot sufletul. Parcă presimţea, sărmanul, că-i va fi smulsă logodnica, la care se gândise ani de zile, la care visase în timpul universităţii ziua la cursuri şi noaptea, de când se culca şi până dimineaţa când se trezea din somn... Se uita la noi cu ochi rugători. Presimţea în noi nişte adversari puternici şi nemiloşi.

Infrigurarea cu care se pregăteau cupe pentru şampanie şi cu care prinţesa cea bătrână se uita mereu la ceas, ne făcu să pricepem că se apropie clipa oficială şi solemnă şi că, după toate probabilităţile, Ceaihidzev va primi la miezul nopţii învoirea de a o săruta pe Olia. Trebuia să ne punem planul în aplicare. La orele unsprezece şi jumătate, îmi pudrai obrazul, pentru a părea palid, îmi trăsei cravata într'o parte şi mă apropiai de Olia, cu o faţă îngrijorată şi cu părul vâlvoi.

— Olga Andreevna, — începui eu, apucând-o de mână, — pentru numele lui dumnezeu !

— Ce-i ?

— Pentru numele lui dumnezeu... Nu te sperla, Olga Andreevna... Nici nu putea fi altfel. Era de aşteptat...

— Ce s'a întâmplat ?

— Nu te sperla... Cum să-ţi spun... Pentru numele lui dumnezeu, draga mea ! Evgraf...

— Ce-i cu el ?

Olia păli şi ridică asupra mea ochii ei mari, încrezători, prietenoşi...

— Evgraf trage să moară...

Olia se clătină şi îşi trecu degetele pe fruntea care se îngălbenise.

— S'a întâmplat ceeace prevedeam, — continuai eu. — Moare... Scapă-l, Olga Andreevna !

Olia mă apucă de mână.

— El... el... unde-i ?

— Aici, în parc, în chioşc. E groaznic, draga mea !

Dar... se uită lumea la noi. Să ieşim pe terasă... El nu te învinovăţeşte... Ştia că ai să-l...

— Dar ce-i... ce-i cu el ?

— Rău, foarte rău !

— Să mergem... Mă duc la el... Nu vreau ca din pricina... din pricina mea...

Ieşirăm pe terasă. Oliei i se muiaseră picioarele. Mă prefăcui că-mi şterg o lacrimă... Pe lângă noi treceau mereu în fugă, palizi, cu feţe îngrijorate, speriate, ceilalţi membri ai bandei noastre.

— Sângele s'a oprit... — îmi şopti asistentul de fizică, în aşa fel încât să-l audă Olia.

— Să mergem ! — îngăimă Olia, apucându-mă de braţ.

Coborîrăm pe terasă... Noaptea era liniştită, luminoasă... Sunetele pianului, freamătul copacilor întunecaţi, ţârâitul cosaşilor desmierdau auzul ; jos, la poalele costişei, marea foşnea lin.

Olia abia era în stare să meargă... Picioarele i se împleticeau şi se încurcau în rochia grea. Tremura şi, de frică, se lipea de umărul meu.

— Dar nu sunt vinovată... — şoptea ea. — Iţi jur că nu sunt vinovată. Aşa a vrut tata... Trebuia s'o înţeleagă... E grav ?

— Nu ştiu... Mihail Pavlovici a făcut tot ce a putut. E un medic bun şi Egorov îi e drag... Ne apropiem, Olga Andreevna...

— N'am... n'am să văd nimic groaznic ? Mi-e frică... Nu pot să văd aşa ceva... Cum... cum a putut să facă asta ?

Pe Olia o podideau lacrimile.

— Nu sunt vinovată... trebuia s'o înţeleagă. Am să-i explic.

Ne apropiam de pavilion.

— Aici, — spusei eu.

Olia închise ochii şi se agăţă de mine cu amândouă mâinile.

— Nu pot...

— Nu te speria... Egorov, n'ai murit încă ? — strigai eu spre chioşc.

— Deocamdată nu... Dar ce e ?

In pragul chioşcului se ivi, luminat de lună, locotenentul, palid de beţia lui cruntă şi cu jiletca descheiată...

— Ce e ? — repetă el.

Olia ridică încet capul şi-l privi... Se uită la mine, apoi la Egorov, apoi din nou la mine... Mă pornii pe râs... Faţa Oliei se lumină. Scoase un strigăt de bucurie, făcu un pas înainte... Credeam că se va supăra pe noi... Dar fata aceasta nu ştia să se supere... Făcu un pas înainte, mai stătu o clipă pe gânduri şi se repezi spre Egorov. Locotenentul îşi încheie în grabă jiletca şi desfăcu braţele. Olia îi căzu la piept. Egorov începu să râdă de bucurie, întoarse capul într'o parte pentru ca Olia să nu simtă cum duhnea a băutură, şi îngână nişte nerozii.

— N'ai dreptul... Nu sunt vinovată, — bolborosi Olia. — Aşa a vrut tata şi mama etc.

Mă întorsei şi mă îndreptai cu paşi grăbiţi spre castelul luminat, unde lumea se pregătea să felicite pe logodnic şi pe logodnică şi se tot uita cu nerăbdare la ceas... Pe săliţe se îmbulzeau lachei cu tăvi încărcate cu sticle şi pahare. Ceaihidzev îşi freca nerăbdător mâna dreaptă cu cea stângă, căutând-o mereu din ochi pe Olia. Prinţesa cea bătrână se plimba prin odăi, căutând-o şi ea pe Olia, pentru a-i da instrucţiuni cum să se comporte, ce să răspundă mamei etc. Ai noştri zâmbeau.

— Nu ştii unde-i Olia ? — mă întrebă prinţesa.

— Nu.

— Du-te de o caută.

Coborîi în parc şi făcui, cu mâinile în buzunar, de două ori înconjurul casei. Pictorul nostru cânta din goarnă. Aceasta însemna : „Ţine-o să n'o scapi !“ Egorov răspunse din chioşc cu strigătul cucuvelei. Aceasta însemna : „Bine ! O ţiu !“

După ce mă mai plimbai încă un pic, mă întorsei în casă. In antreturi, lacheii puseseră tăvile pe mese şi, neştiind ce să mai facă cu mâinile, priveau nătâng la lume. La rândul ei, lumea privea nedumerită la ceas ; acul cel mare arăta sfertul. Pianele tăcuseră.

In toate încăperile domnea o tăcere adâncă, surdă, chinuitoare.

— Unde-i Olia ? — mă întrebă prinţesa, stacojie la faţă.

— Nu ştiu... In parc nu-i.

Prinţesa ridică din umeri.

— Nu ştie că e timpul ? — mă întrebă ea, trăgându-mă de mânecă.

Dădui şi eu din umeri. Prinţesa se îndepărtă de mine şi-i şopti ceva lui Ceaihidzev, care dădu deasemenea din umeri. Il trase şi pe el de mânecă.

— Dobitocul ! — mormăi ea şi începu să alerge prin toate încăperile.

Fetele în casă şi elevii de liceu, rude ale prinţesei, coborîră în fugă, tropăind pe scări şi se îndreptară spre fundul parcului, s'o caute pe logodnica dispărută. Mă reîntorsei şi eu în parc. Mă temeam că Egorov nu va şti să o reţină pe Olia şi ne va strica scandalul plănuit. Mă îndreptai spre chioşc. Mă temusem degeaba ! Olia şedea lângă Egorov, îşi plimba peste ochii lui degetele ei drăgălaşe şi îi şoptea... Când Olia înceta să şoptească, începea Egorov să îngâne. Ii băga în cap ceeace prinţesa cea bătrână numeşte „idei“... Şi îşi îndulcea fiecare cuvânt cu un sărut. Vorbea, o săruta mereu, dar în acelaş timp se ferea ca Olia să nu simtă cum trăznea a votcă. Amândoi erau fericiţi ; uitaseră pesemne de lume şi de tot şi nu-şi mai dădeau seama că timpul trecea. Rămăsei câteva clipe lângă chioşc, bucurându-mă din tot sufletul, apoi mă îndreptai din nou spre castel, nedorind să le turbur fericirea.

Prinţesa se pierdea cu firea şi mirosea săruri. Făcea fel de fel de presupuneri, se înfuria, se ruşina de musafiri, de logodnic... Ea care nu-şi bătuse niciodată servitorii, trase o palmă uneia din fetele din casă, care îndrăznise să-i raporteze că tânăra prinţesă nu-i de găsit nicăieri. Plictisindu-se să aştepte şampania şi felicitările, musafirii începură să zâmbească, să bârfească în şoaptă şi apoi se apucară din nou de dans.

Bătu ora unu şi Olia tot nu se arăta. Prinţesa turba.

— Astea's iarăşi pozne de-ale voastre! — spunea ea cu glas şuierător, când trecea pe lângă vreunul din noi. — Am să-i arăt eu! Unde-i?

In cele din urmă, se găsi un binevoitor care-i spuse unde se afla Olia... Binevoitorul era un elev de liceu, mic şi grăsun, nepot al prinţesei. Băieţaşul veni într'o fugă nebună din parc, se repezi spre prinţesă, îi sări pe genunchi, îi trase capul spre el începu să-i şoptească ceva la ureche... Prinţesa păli şi-şi muşcă buza până la sânge.

— In chioşc? — întrebă ea.

— Da.

Prinţesa se ridică şi declară musafirilor cu o strâmbătură ce voia să aducă a zâmbet ceremonios, că pe Olia o durea capul, că ruga lumea s'o ierte etc. Musafirii îşi exprimară părerea lor de rău, cinară la repezeală şi începură să plece.

La ceasurile două (Egorov dăduse dovadă de multă râvnă şi izbutise s'o ţină pe Olia lângă el până la două), stăteam lângă treptele terasei, ascuns după un gard viu, înalt, de leandri, şi aşteptam întoarcerea Oliei. Voiam să văd cum arăta la faţă. Imi place să privesc chipul unei femei fericite. Pe de altă parte, eram curios să aflu cum dragostea pentru Egorov şi frica de mamă vor putea să încapă pe una şi aceeaş faţă şi să văd care va fi mai tare: dragostea sau frica? N'a trebuit să respir prea mult timp mireasma leandrilor. Olia se arătă curând. Imi aţintii privirea pe chipul ei. Mergea încet, ridicându-şi puţin rochia şi arătându-şi pantofiorii. Faţa îi era luminată în plin de lună şi de lampioanele agăţate de copaci, care, ce-i drept, cam stricau cu strălucirea lor efectul lunii. Faţa Oliei era gravă şi palidă. Numai buzele zâmbeau, dar zâmbetul lor mai mult se ghicea. Ochii priveau îngânduraţi în jos; cu astfel de ochi se dezleagă deobicei problemele grele. Când Olia puse piciorul pe prima treaptă, ochii i se neliniştiră, începură să-i fugă în toate părţile; îşi adusese aminte de mama ei. Işi trecu uşor mâna peste pieptănătura cam răvăşită, şovăi câteva clipe pe prima treaptă, apoi scutură capul şi se îndreptă cu hotărîre spre uşă... In clipa aceea

îmi fu dat să văd o scenă puţin obişnuită... Uşa se deschise, şi faţa palidă a Oliei fu luminată în plin de lumina vie din casă. Olia tresări, făcu un pas înapoi şi se lăsă uşor pe vine... Ai fi zis că o turtise ceva... Pe prag, cu capul ridicat, stătea prinţesa, roşie la faţă, tremurând de mânie şi de ruşine... Tăcerea ţinu vreo două minute.

— O fată de prinţ, — spuse prinţesa apăsat, — logodită cu un prinţ, dă întâlniri unui locotenent ? ! Lui Evgraşca ! Nemernico !

Olia se făcu mică de tot şi, tremurând din tot trupul, se furişă ca un şarpe pe lângă prinţesă şi fugi în odaia ei. Se aşeză pe pat şi tot restul nopţii nu-şi mai desprinse dela fereastră privirea plină de nelinişte, de groază chiar...

La ora trei noaptea, avurăm din nou o consfătuire. La această consfătuire, ne băturăm prieteneşte joc de Egorov, beat de fericire, şi trimiserăm pe baronul jurist din Harcov în delegaţie la Ceaihidzev. Prinţul nu dormea nici el. Baronul jurist din Harcov urma să-i arate „prieteneşte“ lui Ceaihidzev că situaţia lui era acum penibilă, ridicolă, şi trebuia să-l roage să binevoiască, în calitatea sa de om evoluat, să ia asupra sa sarcina de a-şi da seama de această situaţie. Baronul jurist din Harcov trebuia să-l mai roage, între altele, să ne ierte pentru amestecul nostru şi să o facă tot „prieteneşte“, ca om evoluat ce era... Ceaihidzev răspunse baronului că „înţelegea foarte bine toate acestea“, că nu acorda prea mare importanţă dorinţei părinţilor, dar că o iubea pe Olia şi deaceea stăruise atît... Strânse cu căldură mâna baronului şi făgădui să plece chiar în ziua următoare.

A doua zi de dimineaţă, Olia coborî la ceai palidă, prăpădită, aşteptându-se deznădăjduită la orice. Ii era şi frică, şi ruşine... Dar faţa i se lumină când ne zări şi ne auzi în sufragerie. Stăteam cu toţii în faţa prinţesei şi vorbeam în gura mare. Mai bine zis strigam, şi încă toţi odată. Dăduserăm cărţile pe faţă şi ne străduiam să băgăm în capul bătrânei prinţese „idei“ foarte asemănătoare cu acelea pe care Egorov le băgase, în ajun, în capul Oliei. Ii vorbeam de personali-

tatea femeii, de caracterul legitim al alegerii libere etc. Prinţesa ne asculta tăcută, posomorîtă, citind scrisoarea pe care i-o trimisese Egorov. Această scrisoare fusese compusă de întreaga bandă şi era împănată cu expresii de felul acesta: „din cauza vârstei noastre copilăreşti", „din lipsă de experienţă," „cu binecuvântarea dumneavoastră" etc. Prinţesa ne ascultă până la capăt şi tot până la capăt citi şi scrisoarea kilometrică a lui Egorov, apoi ne spuse:

— Nu-i treaba voastră, ţâncilor, să mă învăţaţi pe mine, femeie bătrână. Ştiu ce fac. Beţi-vă ceaiul şi plecaţi, duceţi-vă să zăpăciţi alte capete. Nu vă puteţi împăca cu mine, care sunt o babă... Voi sunteţi deştepţi iar eu sunt o proastă... Mergeţi cu bine, domnişorilor! Am să vă rămân în veci recunoscătoare!

Prinţesa ne alunga. Ii sărutarăm mâna, îi scriserăm o scrisoare de mulţumire şi, cu multă părere de rău, plecarăm chiar în aceeaş zi la moşia lui Egorov. Ceaihidzev plecă odată cu noi. La Egorov nu făcurăm altceva decât să chefuim, să-i ducem dorul Oliei şi să-l consolăm pe locotenent. Rămaserăm la el vreo două săptămâni. A treia săptămână, baronul nostru jurist primi o scrisoare dela prinţesă. Prinţesa îl ruga pe baron să vină la Ţărmul Verde, ca să-i redacteze un act. Baronul se duse. Trei zile după plecarea lui, ne duserăm şi noi tot acolo, chipurile, după baron. Sosirăm la Ţărmul Verde înaintea prânzului. Neîndrăznind să intrăm în castel, începurăm să ne plimbăm prin parc, privind din când în când spre ferestre. Prinţesa însă ne văzu.

— Voi sunteţi? — ne strigă ea.

— Da, noi.

— Aţi venit cu vreo treabă?

— Am venit să-l luăm pe baron.

— Baronul n'are timp de voi, draci împieliţaţi ce sunteţi! Baronul scrie.

Ne descoperirăm şi ne apropiarăm de fereastră.

— Cum o duceţi cu sănătatea, prinţesă? — întrebai eu.

— Ce staţi pe afară? — răspunse prinţesa. — Veniţi în casă.

Intrarăm şi ne aşezarăm smeriţi. Prinţesei, căreia i se făcuse un dor grozav de banda noastră, îi plăcu această smerenie. Ne opri la masă. In timpul mesei, ocărî pe unul din noi, care scăpase o lingură, făcându-l gură-cască, şi ne dojeni că nu ştim să ne comportăm la masă. Ne plimbarăm apoi cu Olia şi rămaserăm şi peste noapte la castel... Mai petrecurăm încă o noapte acolo şi apoi ne împotmolirăm din nou la Ţărmul Verde până în Septembrie. Pacea se încheie dela sine.

Ieri am primit o scrisoare dela Egorov. Locotenentul îmi scrie că toată iarna s'a străduit să „intre în graţiile“ prinţesei şi a izbutit în cele din urmă să-i potolească supărarea şi să-şi asigure bunăvoinţa ei. A obţinut chiar promisiunea că la vară se va face nunta.

Curând am să primesc două scrisori: una gravă, oficială dela prinţesă, cealaltă lungă, veselă, plină de proiecte, dela Olia. In luna Mai intenţionez să mă duc din nou la Ţărmul Verde.

„ÎNTÂLNIREA A AVUT LOC, DAR..."

IEŞIND dela examenul trecut cu succes, Gvozdicov, sări în tramvai şi, cu şase copeici (lua întotdeauna bilet „la etaj"), ajunse la barieră. Distanţa dela barieră până la vilă, adică vreo trei verste, o străbătu pe jos. La intrare, fu întâmpinat de stăpâna vilei, o cuconiţă tânără. Gvozdicov dădea lecţii de aritmetică băieţaşului ei şi, în schimb, primea masă, casă şi cinci ruble pe lună.

— Ei, ce-ai făcut ? — îl întrebă gazda, întinzându-i mâna. — A mers bine ? Ai reuşit la examen ?

— Da, am reuşit.

— Bravo, Egor Andreevici ! Şi ai luat o notă mare ?

— Cinci... Ca deobicei... Hm...

Gvozdicov nu luase cinci, ci numai trei plus, dar... dar dece să nu tragă o minciunică, dacă se putea ? Cei care-şi trec examenele mint cu aceeaş plăcere, ca şi vânătorii. In camera lui, Gvozdicov găsi pe masă o scrisorică, pecetluită cu un fel de pastă trandafirie. Scrisorica mirosea a rezeda. Gvozdicov rupse plicul, mâncă pasta şi citi următoarele :

„Fie. Vino la ceasurile opt fix lângă şanţul în care ţi-a căzut ieri pălăria. Te aştept pe banca de sub copac. Şi eu te iubesc, dar nu mai fii atât de stângaci. Trebuie să te arăţi mai dezgheţat. Aştept cu nerăbdare să vină seara. Te iubesc teribil. A dumitale S."

„P.S. *Maman* e plecată şi ne vom putea plimba până la miezul nopţii. Ce fericită sunt! Bunica va dormi şi nu va observa nimic."

Gvozdicov citi scrisoarea, zâmbind cu gura până la urechi, sări într'un picior şi începu să se plimbe triumfător prin cameră.

— Sunt iubit! Sunt iubit!! Sunt iubit!!! Ah, ce fericit sunt! O-ho-ho! Tra-la-là!

Gvozdicov reciti scrisoarea, o sărută, o împături cu grijă şi o ascunse în cartea de anatomie. I se aduse prânzul. Transportat de scrisoare şi uitând de tot ce-i pe lume, dădu pe gât, în neştire, supa, carnea şi pâinea. După ce mâncă, se întinse pe pat şi începu să se gândească la tot felul de lucruri plăcute: la prietenie, la dragoste, la carieră... Chipul Soniei îi plutea mereu înaintea ochilor.

„Ce păcat că n'am ceas! gândi el. Dacă aş avea un ceas, aş putea să socotesc cât mai e până seara. Parcă dinadins, timpul trece atât de groaznic de încet."

Plictisindu-se să stea întins şi să viseze, se sculă, se plimbă un pic prin odaie, apoi o trimise pe bucătăreasă după bere.

„Până una alta, să beau ceva, se gândi el. Timpul o să treacă astfel mai repede."

I se aduse berea. Gvozdicov se instală la masă, alinie în faţa lui cele şase sticle şi, privindu-le galeş, începu să bea. După trei pahare, i se păru că cineva îi aprinsese în cap şi în piept câte un bec electric: se simţea copleşit de căldură, de lumină, de mulţumire sufletească.

„Sonia o să mă facă fericit! se gândi el, destupând a doua sticlă. E... e tocmai fiinţa la care visam... O, da!"

După a doua sticlă, simţi că becul din cap se stinsese şi că în minte se făcuse cam întuneric. In schimb, ce vesel era! Bine-i de trăit pe lumea asta, după a doua sticlă! Trecând la a treia, Gvozdicov îşi flutura mâna pe dinaintea nasului, jurând că nu există pe lume om mai fericit ca el. Jurământul şi-l făcea lui însuşi şi îl credea fără putinţă de apel.

— Ştiu ce i-a plăcut în mine! — mormăi el. — Ştiu.

I-a plăcut omul care iese din comun ! Asta e ! Ştie ea de cine şi dece merit să fiu iubit... Un om care iese din comun ! Nu sunt un terchea-berchea oarecare... Sunt Gvozd... Eu...

Destupând a patra sticlă, exclamă :

— Da ! Nu sunt un om ca oricare altul ! S'a îndrăgostit de... geniul din mine ! De geniu ! De geniul universal ! Cine sunt eu ? Şi ce sunt ? Credeţi, poate, că sunt Gvozdicov ? Da, sunt Gvozdicov, dar ce fel de Gvozdicov ? Asta e !

Ajungând la jumătatea celei de a patra sticle, lovi cu pumnul în masă, îşi ciufuli părul şi strigă :

— Am să le arăt cine sunt eu ! Numai să-mi sfârşesc studiile ! Lăsaţi-mă să-mi desăvârşesc învăţătura ! Sunt un sacerdot al ştiinţei... De preotul ştiinţei s'a îndrăgostit ea. Şi am să dovedesc că am avut dreptate. Nu mă credeţi ? Inlături ! Nici ea nu crede ? Ea ? Sonia ? Inlături şi cu ea, în cazul acesta ! Am s'o dovedesc ! Chiar de acum mă pun pe învăţătură. Numai să-mi golesc paharul... Sunteţi cu toţii nişte nemernici !

Gvozdicov se mânie, goli paharul, luă de pe raft un curs, îl deschise şi începu să citească, de pe la mijloc :

„Cau... cauza luxaţiei maxilarului inferior poate fi şi căderea, o lo... lovitură primită în timp ce gura este deschisă..."

— Ce prostii ! Maxilar... Lovitură... Una, alta... Prostii !

Gvozdicov închise caietul şi destupă a cincea sticlă. După ce o bău şi pe a cincea, şi pe a şasea, se întristă şi începu să se gândească la nimicnicia universului, în general, şi a omului, în particular... Adâncit în gânduri, aşeza, în mod mecanic, dopul pe gâtul sticlei, ochia şi, dându-i un bobârnac, încerca să lovească cu el rotocoala verde care-i juca înaintea ochilor. Dar cum nimerea cu dopul pata verde, alte pete, negre, verzi şi albastre începeau să-i joace în faţa ochilor. Una din ele, cafenie-roşcată, cu ace verzi, se apropie, zâmbind, de ochii lui şi-i picură ceva ce semăna a clei... Gvozdicov simţi că pleoapele i se lipesc...

„Mi s'a băgat în ochi cineva... care ţârâie într'una ! gândi el. Trebuie să ies la aer, altfel orbesc. Trebuie să mă... să mă plimb... Aici e înnăbuşeală. Incing toate sobele. Ce măgari ! Ţârâie şi încing sobele ! Dobitocii !"

Gvozdicov îşi puse pălăria pe cap şi ieşi. Afară se lăsase noaptea. Trecuse de ora nouă. Pe cer licăreau stelele. Nu era lună şi noaptea făgăduia să fie întunecoasă. Gvozdicov simţi adierea prospeţimii de Mai a pădurii. Il întâmpină toată recuzita unui *„rendez-vous"* : şi şoapta tainică a frunzişurilor şi cântecul privighetoarei, şi chiar... „ea", a cărei siluetă alburea în întuneric. Fără să ştie nici el cum, Gvozdicov ajunsese la locul arătat în scrisoare.

Sonia se sculă de pe bancă şi îi ieşi înainte.

— Georges ! — spuse ea, cu răsuflarea tăiată. — Sunt aici...

Gvozdicov se opri, ciuli urechea şi începu să privească în sus, spre vârful copacilor. I se păruse că numele lui fusese rostit undeva, pe sus.

— Eu sunt, Georges ! — repetă Sonia, apropiindu-se mai mult de el.

— Hai ?

— Eu sunt.

— Cum ? Cine-i ? Pe cine cauţi ?

— Eu sunt, Georges... Hai, vino... Să stăm jos !

Georges se frecă la ochi şi se uită aiurit la ea...

— Ce vrei ?

— Ce ciudat eşti ! Nu mă recunoşti ? Se poate că nu vezi nimic din pricina întunericului ?

— A-a-a-a... Dă-mi voie... Cu ce drept te plimbi noap... noaptea într'un pa... arc străin, domnule ? Răspunde, domnule, că de nu, îţi trrrag... una...

Georges întinse mâna şi o apucă de umăr. Sonia începu să râdă cu hohote.

— Ce hazliu eşti ! Ha-ha-ha... Ce bine ştii să te prefaci ! Hai să mergem... Să stăm puţin de vorbă...

— Să stăm puţin ?... Unde ?... Dece ?... Dumneata ?... Cu mine ?... Vrei să-ţi baţi joc !

Sonia începu să râdă şi mai tare, îşi trecu braţul pe sub al lui şi îl îmbie să o urmeze. Gvozdicov se

trase însă înapoi. Ai fi zis că era un cal rotaş, nărăvaş şi îndărătnic, iar Sonia, un lăturaş focos, zbătându-se să tragă înainte.

— Mi-e... somn... Dă-mi drumul, — bolborosi el. — N'am poftă să mă ţin de fleacuri...

— Ei, hai, ajunge... Dece ai întârziat cu o jumătate de oră ? Ai avut de învăţat ?

— Da, am studiat... Studiez mereu... Ca... u... za luxaţiei maxilarului inferior poate fi o cădere sau o lovitură primită în timp ce gura-i deschisă. Maxilarele se scrântesc de cele mai multe ori în birturi, la cârciumi... Vreau bere... Marca „Trei dealuri".

Ajunseră cu greu până la bancă şi se aşezară. Gvozdicov îşi propti obrajii în pumni şi coatele pe genunchi şi scoase un sforăit. Pălăria îi alunecă de pe cap şi căzu la picioarele ei. Sonia se aplecă şi îl privi în faţă.

— Ce-i cu dumneata ? — întrebă ea, în şoaptă.

— Nu-i treaba dumitale, nu te priveşte... Nimeni n'are dreptul să se amestece în treburile mele... Toţi sunt nişte dobitoci... şi voi sunteţi... dobitoci.

După o clipă de tăcere, Gvozdicov adăugă :

— Şi eu sunt un dobitoc...

— Ai primit scrisoarea ? — întrebă ea.

— Am primit-o... Dela Soni... ca... Dela Sonia... Dumneata eşti... Sonia ? Ei şi ? E stupid... „Nerăbdare" nu se scrie cu „î", ci cu „ă". Of, ştiutori de carte ! Dracu'să vă ia pe toţi !...

— Nu cumva eşti beat ?

— Nnnu... dar sunt drept ! Ce dr-r-rept ai dumneata să... Cu bere nu poţi să te îmbeţi... Cum ? Care ?

— Dacă nu eşti beat, dece vorbeşti prostii, neobrăzatule ?

— Nnnu. Nominativul e — pe mine, genetivul e — pe tine, dativul... Processus condyloideus et musculus sterno-cleido-mastoideus... [1])

1) Condilul (— care uneşte maxilarul inferior cu cel superior) şi muşchiul sterno-cleido-mastoidian (în limba latină). (N. trad.)

Gvozdicov începu să râdă cu hohote şi îşi lăsă capul pe genunchi...

— Dormi ? — îl întrebă Sonia.

Niciun răspuns. Fata se porni pe plâns şi începu să-şi frângă mâinile.

— Dormi, Egor Andreevici ? — repetă ea. Drept răspuns, se auzi un sforăit puternic, răguşit. Sonia se sculă în picioare.

— Nemernicule ! Ticălosule ! De ăştia-mi eşti ? Ţi-arăt eu ţie ! Na, na !

Şi Sonia îi trase vreo cinci pumni cu mâna ei micuţă ! Apoi picioruşele ei începură să joace pe pălăria lui. Răzbunătoare mai sunt femeile !

A doua zi, Gvozdicov trimise Soniei o scrisoare, cu următorul conţinut : „Te rog să mă ierţi. N'am putut să vin aseară, fiindcă am fost groaznic de bolnav. Dă-mi o altă oră, bunăoară diseară. Egor Gvozdicov, care te iubeşte."

Răspunsul la această scrisoare fu următorul : „pălăria dumitale se găseşte aruncată pe jos, lângă boschet. Poţi s'o iei de acolo. E mai plăcut să bei bere, decât să iubeşti ; bea deci mai departe. Nu vreau să te stânjenesc. S... care nu mai e a dumitale.

„P. S. Nu-mi răspunde. Te urăsc."

CORESPONDENTUL

MUZICANȚII erau opt la număr. Șefului lor — Guri Maximov — i se pusese în vedere că, dacă muzica nu cântă fără întrerupere, n'au să vadă nici un singur păhărel de votcă, ba chiar răsplata muncii lor n'au să și-o capete decât cu chiu cu vai. Dansul începuse exact la ora opt seara. La ora unu noaptea, domnișoarele se supărară pe cavaleri; cavalerii, pe jumătate beți, se supărară pe domnișoare, și dansul încetă. Musafirii se împărțiră în grupuri. Cei mai vârstnici puseră stăpânire pe salonaș, unde se întinse o masă cu patruzeci și patru de sticle și tot atâtea tacâmuri; domnișoarele se adunară într'un colțișor al salonului cel mare, forfecară pe nemernicii de cavaleri și se străduiră să dezlege problema: cum se face că mireasa îi spune mirelui chiar dela început „tu", iar cavalerii se retraseră în celălalt colț și începură să vorbească toți deodată, fiecare despre ale lui. Guri, dirijor și în acelaș timp vioara întâi — rol de care se achita foarte prost dealtfel — intonă cu cei șapte ciraci ai lui marșul lui Cerniaev... Il cântă fără întrerupere, oprindu-se numai când simțea nevoia să tragă o dușcă sau să-și mai scurteze bretelele pantalonilor. Era supărat: vioara a doua și cea mai proastă era din cale afară de beată și cânta cu totul anapoda, iar flautistul scăpa mereu flautul pe jos, nu se uita la

note şi râdea fără motiv. Se făcu o larmă îngrozitoare. Câteva sticle se rostogoliră de pe masa cea mică... Cineva trase neamţului Carl Carlovici Fünf un pumn în spinare... Câţiva musafiri cu feţe stacojii ieşiră buluc din dormitor, strigând şi râzând : un fecior se luă îngrijorat după ei. Diaconul Manafuilov, dorind să strălucească în faţa prea onoratului şi cherchelitului public şi să se dovedească om plin de duh, puse talpa ciubotei pe coada cotoiului şi nu o mai ridică, până când un fecior nu zmulse de sub piciorul lui pisica răguşită, spunând: „Asta-i curată nerozie!" Primarului i se păru că cineva îi şterpelise ceasul : se sperie cumplit, asudă şi începu să ocărască, spunând că ceasul îl ţinea o sută de ruble. Pe mireasă începu să o doară capul... In antret se prăvăli ceva greu şi se auzi un troznet. In salonaş, în jurul sticlelor, musafirii mai în vârstă nu se purtau deloc cum s'ar fi cuvenit unor oameni în etate. Amintindu-şi de tinereţe, începură să vorbească fel de fel de măscări. Spuneau snoave pipărate şi vorbe cu două înţelesuri, chicoteau şi glumeau pe seama aventurilor galante ale gazdei care, măgulit, pesemne, şedea răsturnat într'un jilţ şi răspundea alene :

— Da' las' că nici voi nu v'aţi lăsat mai prejos, pramatiilor. Vă ştiu eu. De câte ori n'am făcut cadouri amorezelor voastre...

Se făcu ora două. Guri începu să cânte pentru a şaptea oară „Serenada spaniolă". Musafirii mai în vârstă erau înfierbântaţi rău de tot.

— Ia'n te uită, Egor ! — molfăi un moşneag, adresându-se gazdei şi arătând spre un colţ al salonaşului. — Cine-i neisprăvitul ăla ?

In colţ, lângă un raft cu cărţi, şedea smerit, cu picioarele strânse, un moşneguţ mărunt, într'o redingotă ponosită, verde închis, cu nasturi de metal şi, ca să se afle în treabă, răsfoia o carte. Gazda aruncă o privire într'acolo, se gândi câteva clipe apoi zâmbi.

— Asta-i ziaristul, fraţilor, — spuse el. — Se poate să nu-l cunoaşteţi ? E un om minunat! Ivan Nichitici, — se adresă el moşneguţului cu nasturi de metal, — ce stai aşa retras ? Ia vino încoace !

Ivan Nichitici tresări, ridică de pe carte ochii săi albaştri şi se fâstâci.

— Ăsta-i scriitor, da, domnilor, ziarist! — continuă gazda. — Noi bem, iar dânsul, vedeţi dumneavoastră, stă într'un colţ, cugetă ca tot înţeleptul şi, din când în când, ne aruncă o privire batjocoritoare. Nu ţi-e ruşine, măi frate? Hai, vino să bei cu noi! E păcat să stai de o parte.

Ivan Nichitici se sculă, se apropie smerit de masă şi îşi turnă un păhăruţ de votcă.

— Să dea dumnezeu... — bolborosi el, bându-şi tacticos păhăruţul, — să vă meargă toate... bine... din plin!

— Ia o gustare, frate! Mănâncă!

Ivan Nichitici începu să clipească des din ochii săi mici şi luă o sardea. Un grăsun, cu medalie de argint la gât, se apropie de el pe la spate şi îi turnă în cap o mână de sare.

— Aşa o să fii mai sărat şi n'o să mai faci viermi! — spuse el.

Lumea râse cu hohote. Ivan Nichitici scutură capul şi se făcu roşu, ca racul.

— Nu te supăra! N'ai dece să te superi. Am glumit! — spuse grăsunul. — Nostim mai eşti! Uite, îmi torn şi mie! — Şi grăsunul luă de pe masă o solniţă pe care şi-o răsturnă în cap.

— Dacă vrei, îi torn şi lui. Nu-i nicio supărare! — continuă el, turnând sare şi în capul gazdei. Lumea începu să râdă şi mai tare. Ivan Nichitici zâmbi şi el şi mai luă o sardea.

— Dece nu bei, vicleanule? — spuse gazda. — Bea! Bea cu mine! Hai, să bem cu toţii!

Se ridicară şi înconjurară masa. Paharele fură umplute cu coniac. Ivan Nichitici şi-l trase, prevăzător, pe al său, şi tuşi ca să-şi dreagă glasul.

— Pentru mine cred că e deajuns, — spuse el, adresându-se gazdei. — Şi aşa sunt ameţit. Ei, să vă dea dumnezeu... numai lucruri bune şi plăcute, Egor Nichiforâci. Dece vă uitaţi aşa, cu toţii, la mine? Sunt chiar atât de caraghios? Hi-hi-hi! Ei, să vă dea dumnezeu... Egor Nichiforâci, taică, fiţi atât de bun şi de

îndatoritor şi porunciţi-i lui Guri să spună lui Grigori să nu mai dea aşa în tobă. M'a înnebunit dobitocul! Bate aşa de tare, că mi-a spart urechile! In sănătatea dumneavoastră!

— Ba lasă-l să bată. — spuse gazda. — Se poate muzică fără tobă? Scrii opere literare şi nici atâta lucru nu pricepi! Ei, acu' să bem amândoi!

Ivan Nichitici sughiţă şi tropăi mărunt pe loc. Gazda umplu două pahare mari.

— Bea, prietene, — spuse el, — şi nu căuta să scapi. Dacă vei scrie că la L... toată lumea era beată, va trebui să scrii şi despre tine. Nu-i aşa? Ei, să trăieşti! Hai, deşteptule! Ruşinos mai eşti! Bea!

Ivan Nichitici tuşi, îşi suflă nasul şi ciocni paharul cu gazda.

— Eu atâta vă doresc: toate relele şi toate nenorocirile... să vă ocolească! — spuse un negustoraş, vrând să facă pe spiritualul; ginerele cel mare al gazdei se porni pe un râs cu hohote.

— Ura-a-a-a pentru ziarist! — strigă grăsunul, luându-l pe Ivan Nichitici în braţe şi ridicându-l în sus. Săriră şi alţi musafiri şi Ivan Nichitici se pomeni deasupra capetelor tuturor, pe braţele, scăfârliile şi umerii prea onoratei şi cherchelitei intelectualităţi din T...

— Su-u-s cu el! Să-l ridicăm pe şmecher! Puneţi mâna pe neisprăvit! Sus cu puşlamaua în haină verde — strigară bătrânii, purtându-l pe Ivan Nichitici, în salonul cel mare. Acolo li se alăturară cavalerii, care începură să-l salte pe bietul ziarist până în tavan. Domnişoarele bătură din palme, muzicanţii încetară să cânte, feciorii, aduşi dela club, ca să fie mai „şic" se mirară de această „necuviinţă" şi începură să chicotească prosteşte în pumnii lor aristocratici. Lui Ivan Nichitici îi săriră doi nasturi dela redingotă şi i se desfăcu cureaua. Gâfâia, gemea, scâncea, suferea, dar... zâmbea fericit. Nu s'ar fi aşteptat niciodată la o asemenea cinste, el, „mica nulitate" — cum singur spunea — care abia era luată în seamă printre oameni...

— Haa-haa-ha! — zbieră mirele şi, beat turtă, se agăţă de picioarele lui Ivan Nichitici. Ziaristul se clă-

tină, alunecă din braţele intelectualităţii din T... şi se agăţă de gâtul grăsunului cu medalia de argint.

— Am să-mi sparg capul, — bolborosi el, — am să-mi sparg capul! Daţi-mi voie! Numai un pic! Aşa... Nu, nu aşa!

Mirele dădu drumul picioarelor ziaristului, care rămase agăţat de gâtul grăsunului. Grăsunul se scutură şi Ivan Nichitici căzu, gemu uşor, apoi se ridică chicotind.

Toată lumea râdea; până şi feciorii cei civilizaţi dela club îşi încreţeau nasurile cu un aer condescendent, catadixind să zâmbească.

Un zâmbet fericit zbârci faţa lui Ivan Nichitici; ochii lui albaştri, umeziţi, străluciră, iar gura i se deschise pieziş: buza de sus o porni spre dreapta, iar cea de jos se lungi, apucând-o spre stânga.

— Stimaţi domni — începu el, cu un glas slab de tenor, desfăcând braţele, apoi potrivindu-şi cureaua, — stimaţi domni! Să vă dea dumnezeu tot ceeaece aşteptaţi dela el: Mulţumesc lui Egor Nichiforovici, binefăcătorului... N'a dispreţuit pe un om mărunt. Alaltăieri, ne-am întâlnit în ulicioara Griaznaia şi mi-a spus: „Vino la noi, Ivan Nichitici. Vino neapărat. Vine tot oraşul: vino şi tu, cel mai mare bârfitor din întreaga Rusie, vino!“ Nu m'a dispreţuit, dumnezeu să-i dea sănătate. L-aţi fericit cu alintarea dumneavoastră sinceră, nu l-aţi uitat pe ziarist, pe moşneagul jerpelit. Vă mulţumesc. Să nu-i uitaţi niciodată pe cei din tagma noastră, onorată asistenţă. Suntem oameni mărunţi aşa-i, dar nu suntem răi la suflet. Să nu ne dispreţuiţi, să nu ne ocoliţi şi noi vă vom preţui gestul! Printre ceilalţi oameni, suntem mărunţi, săraci, şi, totuşi, suntem sarea pământului, suntem creaţi de dumnezeu pentru folosul patriei, povăţuim întregul univers, preamărim binele, înfierăm răul...

— Ce tot trăncăneşti? — strigă gazda. — Ai dat drumul la moriscă, neisprăvitule? Mai bine, ţine-ne un discurs.

— Un discurs, un discurs! — strigară, cât îi ţinea gura, musafirii.

— Un discurs ? He-he-hm. Bine. Daţi-mi voie să mă gândesc un pic !

Ivan Nichitici începu să se gândească. Cineva îi strecură în mână o cupă cu şampanie. După câteva clipe de gândire, lungi gâtul, ridică deodată cupa şi începu, cu glăsciorul lui de tenor, întorcându-se spre Egor Nichiforovici :

— Cuvântarea mea, onorate doamne şi stimaţi domni, va fi scurtă şi nu prin durata ei se va ridica la înălţimea evenimentului de azi, atât de mişcător pentru noi. Hm, hm... Un mare poet a spus: „Fericit cine a fost tânăr la tinereţe !“ Nu mă îndoiesc de adevărul acestor cuvinte şi cred că nu voi greşi, dacă le voi mai adăuga ceva şi voi adresa, potrivit concepţiei mele, următoarele urări tinerilor vinovaţi de solemnitatea şi evenimentul de azi : Să fie, aceşti tineri ai noştri, tineri, nu numai acum, când, prin firea lucrurilor, sunt încă tineri trupeşte, ci şi la bătrâneţe, căci fericit este acel care e tânăr la tinereţe, dar de o sută de ori mai fericit cel ce-şi păstrează tinereţea până la groapă. Mirii vinovaţi de această a mea limbuţie, să fie la bătrâneţe bătrâni la trup, dar tineri la suflet, adică să-şi păstreze avântul care pluteşte prin înălţimile vieţii. Idealurile lor să nu se ofilească până la sicriu, căci în aceasta stă adevărata fericire a oamenilor. Viaţa lor comună să se contopească într'un singur trai curat, blând şi de înaltă cinste. Soţia mult iubitoare să servească... hi-hi-hi... ca să zic aşa, de octavă soţului ei, bărbat atât de deştept, şi să alcătuiască amândoi o armonie dulce şi sonoră ! Vivat, jivio şi ura-a-a !

Ivan Nichitici goli cupa de şampanie, bătu cu piciorul în podea şi privi triumfător la cei din jur.

— Bravo, bine ai mai adus-o, Ivan Nichitici ! — strigară musafirii.

Mirele se apropie, împleticindu-se, de orator, încercă să facă o plecăciune, dar, neizbutind, îl apucă de mână şi-i spuse :

— Bocu... mersi bocu ! Cuvântarea dumitale a fost foarte frumoasă şi n'a fost lipsită nici de o oarecare tendinţă.

Ivan Nichitici se înalţă pe vârfuri, cuprinse pe mire în braţe şi îl pupă pe gât. Mirele se ruşină peste fire şi, pentru a-şi ascunde fâstâceala, îşi îmbrăţişă socrul.

— Ei, dar meşter mai eşti în tâlmăcirea sentimentelor! — spuse grăsunul cu medalia. — După mutră... nu m'aş fi aşteptat deloc! Iartă-mă... zău!

— Meşter? — strigă Ivan Nichitici cu glas piţigăiat. Meşter? He-he-he! Păi cred şi eu că sunt! Atât, că am prea puţin foc în mine, dar de unde să-l iau, acest foc? S'au dus vremurile de odinioară, onoraţi domni! Pe timpuri, când spuneai sau scriai ceva, te înduioşai tu singur, mirându-te de propriul tău talent. Ei...! Frumoase timpuri mai erau! Ar trebui să bem pentru ele, fra diavolo! Hai să bem, prieteni. Au fost timpuri grozav de avantajoase!

Musafirii se apropiară de masă şi luară câte un păhăruţ. Ivan Nichitici se transformase ca prin minune. Îşi turnă acum, nu un păhăruţ, ci un pahar.

— Să bem, onorabili domni, — continuă el. — Aţi cinstit pe moşneagul ce am ajuns, să bem acum şi în cinstea vremurilor când am fost şi eu om mare! Frumoase vremuri! *Mesdames,* frumuseţile mele, ciocniţi paharul cu aspidul şi basiliscul, care se minunează de frumuseţea dumneavoastră! Ţoc! He-he-he, amoraşilor! Au fost timpuri frumoase, sacrramento! Am iubit, am suferit, am învins, am fost învins de nenumărate ori. Ura-a-a!

— Ah, ce timpuri, — continuă Ivan Nichitici, asudat şi emoţionat, — ce timpuri, dragii mei! Şi timpurile de acum sunt bune dar pentru alde noi, ziariştii, timpurile de odinioară erau şi mai bune, pentru simplul motiv că aflai în oameni mai mult foc şi mai mult adevăr. Pe atunci, scriitorul era un erou de legendă, un cavaler fără frică şi fără prihană, un mucenic, un martir şi un om drept. Dar astăzi? Priveşte, Rusie, la fiii tăi, scriitori, şi ruşinează-te! Unde sunteţi voi, scriitori adevăraţi, publicişti, luptători şi muncitori pe tărâmul... ă... ă... hm... al publicisticei? Nică-ieri!!! Acum, toată lumea scrie. Cine vrea, scrie. Până şi ticăloşii, cu sufletul mai murdar şi mai negru decât ciubota mea, cu inima ieşită din ciocan, dela

fierărie, nu din pântecele mamei, şi care au tot atâta adevăr în suflet câte case am eu, până şi ei îndrăznesc astăzi să păşească pe drumul celor glorioşi, pe drumul rezervat profeţilor, iubitorilor de adevăr şi celor ce dispreţuiesc arginţii. Dragii mei domni, calea aceasta s'a făcut astăzi mai largă, dar n'are cine să păşească pe ea. Unde sunt talentele cele adevărate? Poftește şi caută-le, dar zău că n'ai să le găseşti!... Totul s'a ofilit şi a sărăcit. Chiar şi vajnicii şi îndrăzneţii de altădată, care au mai rămas în viaţă, chiar şi ei au sărăcit astăzi cu duhul şi bat câmpii. Odinioară, alergam după adevăr, iar astăzi a început goana după vorbe frumoase şi după copeică, lua-o-ar naiba! Bate un vânt ciudat! Mare nenorocire, dragi prieteni! Chiar eu, nemernicul de mine, nu m'am ruşinat de părul meu alb şi am început să alerg după vorbe frumoase! Din când în când, tot mai strecor în corespondenţele mele câte ceva de efect. Mulţumesc domnului, creatorul cerului şi pământului, că nu-s lacom de bani; să ştiu că mor de foame, şi tot n'aş îndrăzni să scriu ceva împotriva vrerii mele. Astăzi, cine vrea să mănânce, scrie, şi scrię orice, cu condiţia, bineînţeles, să nu spună ceva ce s'ar apropia prea mult de adevăr. Vreţi să primiţi bani dela redacţie? Vreţi? Ei, dacă vreţi, daţi-i drumul, scrieţi că în oraşul nostru a fost, în ziua cutare, un cutremur şi că femeia Aculina a născut dintr'odată şase copii... iertaţi-mă de neruşinare, *mesdames*. S'au ruşinat, frumuseţile! Iertaţi! Fi-ţi mărinimoase şi iertaţi-mi bădărănia. Sunt doctor în expresii necuviincioase şi, mai demult, îmi susţineam adesea, prin cârciumi, teza de doctorat în această materie, biruind, cu prilejul anumitor discuţii în contradictoriu, pe fel de fel de golani. Iertaţi-mă, dragele mele! Of-of-of... aşa-i! Scrie orice vrei, că totul merge. Pe timpuri, nu era aşa! Chiar dacă scriam vreun neadevăr, o făceam din prostie, din tâmpenie, dar nu ne foloseam de minciună ca de o armă, fiindcă socoteam sfântă cauza pentru care lucram şi ne închinam în faţa ei!

— Dece purtaţi nasturi de metal? — îl întrerupse pe Ivan Nichitici un filfison, cu patru cârlionţi în cap.

— Nasturi de metal ? Așa-i, sunt de metal... Din obișnuință... Mai demult, acum vreo douăzeci de ani, când mi-am comandant redingota, croitorul i-a pus din greșeală nasturi de metal, în loc de nasturi negri și... m'am obișnuit cu ei. Am purtat redingota aceea vreo șapte ani. Așa era altădată, domnii mei... Ia te uită, cum stau și mă ascultă frumusețile, porumbițele ! Ascultă ce spune moșneagul, drăguțele de ele... Hi-hi-hi ! Frumusețile mele cerești, să vă dea dumnezeu sănătate ! Ar fi trebuit să trăiți acum patruzeci de ani, când eram tânăr și când puteam să aprind pojar în inimi. Aș fi fost robul vostru domnișoarelor, mi s-ar fi făcut găuri la genunchi... Ia te uită cum râd, floricelele !... Of, dragele mele.. Ați cinstit pe moșneag cu luarea aminte a domniilor voastre.

— Acum mai scrii ceva ? — îl întrerupse o domnișoară cu năsucul în vânt.

— Dacă scriu ? — răspunse Ivan Nichitici, care prindea tot mai mult chef de vorbă. — Cum să nu scriu ! N'am să-mi îngrop talentul, până ce nu cobor în mormânt, regina sufletului meu ! Sigur că scriu ! N'ați citit ? Dați-mi voie să vă întreb : cine a trimis o corespondență de aici ziarului „Golos“ [1]) în anul una mie opt sute șaptezeci și șase ? Cine ? N'ați citit-o ? Era bună ! In anul una mie opt sute șaptezeci și șapte am trimis tot „Golos“-ului un articol, dar redacția onoratului ziar l-a găsit inoportun. He-he-he... Inoportun... Așa-i !... Articolul meu era cu tâlc, știți cu un anumit tâlc. Iată ce scriam : „Avem patrioți doar cu numele. Este însă problematic unde se află patriotismul lor: în suflet sau în buzunare ?“ Hi-hi-hi... Ați prins tâlcul ? Mai departe scriam : „Ieri s'a celebrat, cu un sobor de preoți, un parastas pentru cei căzuți la Plevna. La parastas au fost prezente toate autoritățile și toți cetățenii, cu excepția domnului locțiitor de polițai din T., care strălucea prin absența sa, deoarece socotise mai interesant pentru el să-și termine preferansul, decât să împărtășească cu cetățenii bucuria ce o resimte întreaga Rusie.“ I-am zis-o, nu-i așa ? Ho-ho-ho ! N'au publicat însă corespondența. Mă cam întrecusem atunci

[1]) „Vocea“. (N. trad.)

cu gluma, dragii mei ! In şaptezeci şi nouă, adică anul trecut, am trimis o corespondenţă ziarului cotidian „Russchi curier“ [1]), care apare la Moscova. Am scris despre şcolile din judeţul nostru, dragii mei ; corespondenţa mea a fost publicată, şi acum primesc gratuit ziarul „Russchi curier“. Aşa-i ! Vă minunaţi ? Să vă minunaţi de genii, nu de nulităţi ! Eu sunt o biată nulitate ! Ho-ho-ho ! Scriu rar, onoraţi domni, foarte rar ! T... al nostru e sărac în evenimente care să poată fi descrise, iar fleacuri nu vreau să scriu ; sunt prea mândru şi mă tem şi de conştiinţa mea. Ziarele sunt citite de întreaga Rusie, şi ce înseamnă T... pentru Rusia ? Dece s'o plictisim cu lucruri mărunte ? Ce nevoie are ea, de pildă, să ştie că în cutare cârciumă a fost găsit un cadavru ? Ehei, înainte vreme scriam, scriam mult ! Pe atunci, publicam în „Severnaia pcela“ [2]), în „Sân otecestvo“ [3]), în „Moscovschie...“ [4]) Am fost contemporan cu Belinschi ; pe Bulgarin l-am atins odată cu nişte paranteze... He-he-he !... Nu mă credeţi ? Zău că da ! Altădată am scris o poezie despre virtuţile militare... Cât am pătimit, dragii mei, numai domnul Sabaoth o ştie !... Când îmi aduc aminte cum eram pe atunci, mă înduioşez singur. Tare dârz şi îndrăzneţ mai eram ! Sufeream şi mă chinuiam pentru toate ideile şi gândurile mele ; da, da, pătimeam pentru năzuinţa mea către o muncă nobilă. In anul patruzeci şi şase, am fost bătut în aşa hal de târgoveţii de aici, încât am zăcut trei luni în spital, cu o hrană de mizerie, şi asta pentru o corespondenţă publicată în „Moscovschie Vedomosti“. Se vede că duşmanul meu le făgăduise huliganilor o răsplată grasă pentru cruzimea lor : m'au ciomăgit atât de groaznic, pe mine, robul lui dumnezeu, încât şi astăzi pot să vă arăt urmele. Iar odată, în anul cincizeci şi trei, am fost chemat la Sâsoi Petrovici, şeful poliţiei de aici... Nu-l mai ţineţi minte şi bine să vă pară că nu-l ţineţi minte. Amintirea pe care am păs-

---

[1]) „Curierul rus“. (N. trad.)
[2]) „Albina nordului“. (N. trad.)
[3]) „Fiul Patriei“. (N. trad.)
[4]) „Analele Moscovei“. (N. trad.)

trat-o eu despre acest om este cea mai amară din toate amintirile mele. M'a chemat şi mi-a spus: „Pentruce m'ai ponegrit în „Pcela", ai?" Şi cum îl ponegrisem eu? Scrisesem aşa, simplu de tot, că la noi s'a pripăşit o bandă de excroci, care şi-a organizat cuibul la birtul lui Guscov... Acum, n'a mai rămas nici urmă din acest birt; a fost desfiinţat în anul şasezeci şi cinci şi, în locul lui, s'a deschis băcănia domnului Lubţovatschi. Sfârşitul corespondenţei îl făcusem cam tot cu tâlc. Scrisesem aşa: „Dat fiind cele pomenite mai sus, n'ar fi rău ca poliţia să acorde atenţia cuvenită birtului d-lui G." Sâsoi Petrovici a început să ţipe la mine şi să bată din picior. „Ce, crezi că fără tine n'o ştiu? Te apuci să mă înveţi ce am de făcut, sperietoarea dracului? Ce-mi eşti tu, profesor?" A ţipat, a ţipat, de mi se făcuse inima cât un purice, apoi m'a băgat la răcoare. Trei zile şi trei nopţi am stat la beci; mi-am adus aminte de Iona cu balena lui şi am suferit fel de fel de înjosiri... N'am să uit asta, până mi s'or întuneca minţile! Nicio ploşniţă, niciun păduche — iertaţi-mă niciun gândăcel, pe care abia îl vezi, n'a fost vreodată înjosit în halul în care m'a înjosit Sâsoi Petrovici, fie-i ţărâna uşoară. D'apăi când cuviosul părinte Pancrati, căruia îi spuneam de haz, în gând, „ciupicios părinte", a buchisit într'o gazetă o corespondenţă care vorbea de un cuvios oarecare şi a binevoit să-şi închipuie că despre el era vorba şi că eu aş fi scris corespondenţa? In realitate, nici pomeneală să fie vorba despre el, şi nici corespondenţa nu era scrisă de mine. Intr'o zi, cum treceam pe lângă biserica cea mare, m'a croit cineva dela spate cu un ciomag peste umeri şi peste ceafă, odată, de două ori, de trei ori... Ptiu, bazaconie! Ce o fi? Când mă uit înapoi, văd că-i părintele Pancrati, duhovnicul meu... In public!!! Pentruce? Pentru care vină? Am îndurat-o şi pe asta cu smerenie... multe am mai îndurat eu, dragii mei!

Cunoscutul negustor Grâjev, care stătea lângă Ivan Nichitici, îl bătu, zâmbind, pe umăr.

— Scrie, — spuse el, — scrie! Dece să nu scrii,

dacă te pricepi la asta? Şi la ce ziar ai să mai scrii acum?

— La „Golos", Ivan Petrovici!

— Ai să ne dai să citim şi noi?

— He-he-he... Cum apare.

— Să vedem şi noi ce fel de meşter eşti. Şi ce ai să scrii?

— Dacă Ivan Stepanovici donează ceva pentru gimnaziu, scriu şi despre domnia sa!

Ivan Stepanovici, un negustor care se purta ras şi cu haine de modă nouă, zâmbi şi roşi.

— Bine, scrie! — spuse el. — Voi dona. Dece să nu donez? Pot să dau o mie de ruble...

— Oare?

— Da, pot.

— Zău?

— Ei, na-ţi-o bună... Sigur că pot.

— Nu glumiţi, Ivan Stepanovici?

— Pot... Atât că... Hm... Dar dacă eu donez şi tu nu scrii nimic?

— Se poate? Cuvântul e cuvânt, Ivan Stepanovici!

— Asta, aşa e... Hm... Şi când ai să scrii?

— Curând, chiar foarte curând... Nu glumiţi, Ivan Stepanovici?

— Dece să glumesc? Mă plăteşte cineva să fac glume? Hm... Şi dacă, totuşi, nu scrii?

— Am să scriu Ivan Stepanovici! Să mă bată dumnezeu, dacă n'am să scriu!

Ivan Stepanovici îşi încreţi fruntea lui mare, lucioasă şi căzu pe gânduri. Ivan Nichitici începu să tropăie mărunt din picioare, sughiţă şi îşi aţinti ochişorii strălucitori de bucurie asupra lui Ivan Stepanovici.

— Uite ce e, Nichita... Nichitici... sau Ivan, or cum ţi-o fi zicând. Uite ce e... Am să dau... am să dau două mii, în argint, şi, după aceea, poate mai dau ceva... Dar numai cu condiţia să scrii într'adevăr...

— Da, zău că voi scrie! — strigă Ivan Nichitici, cu glas piţigăiat.

— Scrie, dar, înainte de a trimite corespondenţa la ziar, să mi-o arăţi şi mie şi, dacă o fi scrisă bine, am să pun pe masă două mii.

— Am înţeles... E... hm... Vă ascult şi vă înţeleg, Ivan Stepanovici, om nobil şi mărinimos ce sunteţi! Fiţi atât de bun şi de condescendent şi nu lăsaţi făgăduiala dumneavoastră fără urmare, să nu rămână doar o vorbă în vânt! Ivan Stepanovici! Binefăcătorule! Onoraţi domni! Sunt un om beat, dar mintea mea înţelege limpede totul. Filantropule umanitar! Mă închin în faţa dumneavoastră! Vă veţi cinsti numele! Veţi ajuta instrucţia publică, vă veţi revărsa dărnicia... Doamne!...

— Bine, bine... Ai să vezi...

Ivan Nichitici se agăţă de pulpana lui Ivan Stepanovici.

— Mărinimosule! — ţipă el piţigăiat. — Ia-te de mână cu oamenii luminaţi... Toarnă undelemn în candela care luminează universul! Daţi-mi voie să beau în sănătatea dumneavoastră! Am să beau, milostive, am să beau! Să trăias...

Innecat de tuse, Ivan Nichitici dădu pe gât paharul de votcă. Ivan Stepanovici privi la cei din jur, făcu cu ochiul ziaristului şi trecu în salonul cel mare. Ivan Nichitici stătu puţin locului, se gândi o clipă, îşi mângâie chelia şi îşi făcu tacticos loc printre dansatorii din salon.

— Rămâneţi sănătoşi, — se adresă el gazdei înclinându-se. — Mulţumesc pentru buna primire, Egor Nichiforovici! N'am s'o uit niciodată!

— La bună vedere, frate! Mai dă pe la mine! Treci şi pe la magazin, dacă ai timp, să bei ceai cu băieţii. Vino de ziua nevestii mele, dacă vrei, să ne ţii un discurs. La bună vedere, prietene!

Ivan Nichitici strânse cu căldură mâna ce i se întindea, se ploconi adânc în faţa musafirilor şi se îndreptă cu paşii săi mărunţi spre vestibul, unde pallonaşul său jerpelit se pierdea printre nenumărate blăni şi paltoane.

— Nu daţi un bacşiş, înălţimea voastră? — îl îmbie slugarnic, feciorul, căutându-i paltonul.

— Dragul meu! Eu aş fi mai curând în stare să primesc un bacşiş, decât să dau.

— Iată paltonul dumneavoastră! Ăsta-i, semiînălţi-

mea voastră ? E bun de cernut făina ! Cu un astfel de palton, ar fi mai nimerit să cureţi cocina, decât să faci vizite.

După ce îşi îmbrăcă, ruşinat, paltonul, Ivan Nichitici îşi suflecă pantalonii, ieşi din casa bogătaşului Egor L., om cu vază în oraşul T. , şi, lipăind cu ciubotele prin noroi, se îndreptă spre locuinţa sa.

Locuia pe strada principală, într'o casă pentru care plătea şasezeci de ruble pe an moştenitorilor unei negustorese. Casa se afla în fundul unei curţi uriaşe, năpădită de ciulini, şi privea atât de smerit de după copaci, cum nu putea să privească decât... însuşi Ivan Nichitici. După ce zăvorî poarta, se îndreptă spre casa lui cenuşie, ferindu-se cu grijă de ciulini. Undeva, un câine mârâi înnăbuşit, apoi scoase alene un lătrat scurt.

— Daltă, Daltă, eu sunt !... — mormăi corespondentul. Uşa casei nu era încuiată. După ce îşi curăţă ciubotele cu o măturică, Ivan Nichitici deschise uşa şi intră în bârlogul lui. Tuşi scurt, îşi scoase paltonul, se închină la icoană şi străbătu odaia, luminată de o candelă mică. In a doua şi cea din urmă încăpere se închină iar la icoane şi se apropie, în vârful picioarelor, de patul în care dormea o fată drăguţă, de vreo douăzeci şi cinci de ani.

— Manecica, — încercă s'o trezească Ivan Nichitici. — Manecica !

— Vvvvv...

— Trezeşte-te, fata mea !

— Mnă-mnă-mnă...

— Manecica, ascultă, Manecica ! Trezeşte-te din somn !

— Cine-i ? Ce... e-i ?

— Trezeşte-te, îngeraşul meu ! Scoală-te, sprijinul bătrâneţelor mele, muzicanta mea... Fata mea ! Manecica !

Manecica se răsuci în pat şi deschise ochii.

— Ce vrei ? — întrebă ea.

— Dă-mi, te rog, două coli de hârtie !

— Du-te şi te culcă !

— Hai, drăguţa tatii !

— Pentruce-ţi trebuie ?

— Să scriu o corespondenţă pentru „Golos".

— Dă-o'ncolo !... Culcă-te ! Ţi-am lăsat cina pe masă !

— Tu eşti singurul meu prieten.

— Eşti beat ?... Lasă-mă să dorm !

— Dă-mi hârtia ! Ce te costă să te scoli, ca să faci un bine tatălui tău ? Draga mea ! Ce să fac, să te rog în genunchi ?

— Ufff... Doamne ! Bine, îţi dau, dar pleacă de aici !

— Poftim !

Ivan Nichitici se dădu doi paşi înapoi şi îşi ascunse capul după paravan. Manecica sări din pat şi se înfăşură strâns în pătură.

— Mereu hoinar ! — mormăi ea. — Ce pacoste ! Când o să te mai aduni de pe drumuri, maică precistă ! Nici ziua, nici noaptea n'ai pace ! N'ai pic de bun simţ !...

— Nu-ţi jigni tatăl, fetiţo !

— Nu te jigneşte nimeni ! Poftim !

Manecica scoase din ghiozdanul ei două coli de hârtie şi le aruncă pe masă.

— Mersi, Manecica ! Iartă-mă că te-am supărat !

— Bine, bine, nu-i nimic !

Manecica se trânti înapoi în pat, se acoperi cu pătura se strânse ghem şi adormi pe loc.

Ivan Nichitici aprinse o lumânare şi se aşeză la un colţ al mesei. După ce se gândi un pic, muie peniţa în cerneală, îşi făcu semnul crucii şi începu să scrie.

A doua zi, la ora opt dimineaţa, Ivan Nichitici se afla la intrarea principală a casei lui Ivan Stepanovici. Mâna cu care trăgea de clopot tremura. Trase vreo zece minute, în răstimpul cărora mai-mai să moară de frică.

— Ce vrei ? Dece suni într'una ! — îl întrebă feciorul lui Ivan Stepanovici, deschizând uşa şi ştergându-şi ochii somnoroşi şi umflaţi, cu pulpana hainei cafenii, învechite.

— Ivan Stepanovici e acasă ?

— Conaşul ? Păi, unde să fie ? Dar ce vrei cu el ?

— Am venit... la dumnealui.
— Dumneata eşti dela poştă ? Doarme !
— Nu, viu dela mine... La drept vorbind...
— Eşti funcţionar ?
— Nu... dar... pot să aştept ?
— Dece să nu se poată ? Poftim ! Intră !

Ivan Nichitici se strecură pieziş în antret şi se aşeză pe un divan, pe care erau aruncate boarfele feciorului.

— Aucrrmm... Cgmbrrrr... Cine-i acolo ? Se auzi din iatacul lui Ivan Stepanovici. — Seriojca ! Vino încoa' !

Seriojca sări în picioare şi se năpusti, ca ars, în iatacul stăpânului, iar Ivan Nichitici, speriat, începu să-şi încheie nasturii dela haină.

— Ai ? Cine ? — auzea el din iatac. — Pe cine ? N'ai limbă, dobitocule ? Cum ? Dela bancă ? Vorbeşte odată ! Un bătrân ?

Inima lui Ivan Nichitici începu să bată tare, ochii i se împăiejeniră, picioarele îi înghetară. Se apropia clipa hotărîtoare.

— Chiamă-l ! — se auzi din iatac.

Seriojca se întoarse, asudat, şi, ţinându-se cu mâna de o ureche, îl duse pe Ivan Nichitici la Ivan Stepanovici. Acesta, tocmai se trezise : era întins în patul său de două persoane şi privea de sub plapoma cu faţă de stambă la Ivan Nichitici. Lângă el, sub acelaşi oghial sforăia grăsunul cu medalia de argint. Acesta nu socotise necesar să se mai dezbrace. I se vedeau vârfurile ghetelor, iar medalia de argint alunecase dela gât pe pernă. In dormitor era o căldură înnăbuşitoare şi mirosea tare a fum de ţigară. Pe podea zăceau cioburile unei lămpi, o băltoacă de gaz şi o fustă ruptă în bucăţi.

— Ce vrei ? — întrebă Ivan Stepanovici pe Ivan Nichitici, privindu-l ţintă şi încreţindu-şi fruntea.

— Vă rog să mă iertaţi pentru deranjul ce vi-l pricinuiesc, — începu Ivan Nichitici cu glas răspicat, scoţând din buzunar o hârtie. — Daţi-mi voie, mult stimate Ivan Stepanovici, să...

— Ia ascultă, nu mă lua cu vorbe frumoase, n'am ce face cu ele : vorbeşte pe şleau. Ce vrei ?

— Am venit pentru ca să vă... să vă spun, cu tot respectul...

— Dar cine eşti tu ?

— Eu ? E... e... hm... Eu ? Aţi uitat ? Sunt corespondentul.

— Tu ? A, da. Acum îmi aduc aminte. Şi dece ai venit ?

— Am vrut să vă aduc corespondenţa făgăduită, ca s'o citiţi...

— Ai şi scris-o ?

— Da, e gata.

— Şi dece aşa repede ?

— Repede ? Până adineaori am scris-o.

— Hm... Nu aşa... Ar fi trebuit să scrii mai multişor. Dece să ne grăbim ? Du-te, mă frate, şi mai scrie.

— Ivan Stepanovici ! Nici locul, nici timpul nu sunt în stare să stingherească talentul... Chiar de mi-aţi da un an întreg n'aş putea să scriu mai bine, zău aşa !

— Bine, dă-o încoace !

Ivan Nichitici despături foaia şi, ţinând-o cu amândouă mâinile, o apropie de capul lui Ivan Stepanovici.

Ivan Stepanovici luă foaia, încreţi uşor pleoapele şi începu să citească : „La noi, la T..., se construiesc în fiecare an mai multe clădiri, în care scop se face apel la arhitecţi din capitală, se primesc din străinătate materiale de construcţie, se cheltuiesc capitaluri enorme — şi toate acestea, trebuie s'o mărturisim, în scopuri mercantile... Păcat ! Avem peste douăzeci de mii de locuitori, T... există de câteva secole, se ridică mereu clădiri şi, totuşi, n'avem nici măcar o cocioabă, în care să se aciuieze forţa ce retează rădăcinile pe care ignoranţa le înfige adânc... Ignoranţa..." — Ce-i scris aici ?

— Aici ? *Horribile dictu...* [1])

— Şi ce înseamnă ?...

— Dumnezeu o fi ştiind ce înseamnă, Ivan Stepanovici ! Când se scrie ceva rău sau ceva îngrozitor, se adaugă, în paranteză, această expresie.

— „Ignoranţa". Mmm... „se depune la noi în straturi

[1]) Groaznic (în limba latină). (N. trad.)

groase şi se bucură, pe toate treptele societăţii noastre, de cele mai depline drepturi de cetăţenie. Dar iată că a început să adie şi la noi suflul pe care-l respiră toată Rusia cultă. Acum o lună, am primit dela domnul ministru încuviinţarea de a înfiinţa, în oraşul nostru, un gimnaziu. Această încuviinţare a fost întâmpinată la noi cu un entuziasm de nedescris. S'au găsit chiar oameni, care nu s'au mărginit la simpla exprimare a entuziasmului lor, ci au dorit să-şi manifeste dragostea de cultură şi prin fapte. Negustorimea noastră care nu a răspuns niciodată printr'un refuz la invitaţia de a sprijini băneşte o iniţiativă frumoasă, n'a dat nici de data aceasta negativ din cap..." Dra-a-ce! Ai scris-o repede, dar strașnic ai mai scris-o! Ia te uită! Eşti mare meşter! „Socotesc necesar să citez aci numele principalilor donatori. Iată numele lor: Guri Petrovici Grâjev (2.000), Piotr Semionovici Alebastrov (1.500), Aviv Inochentievici Potroşilov (1.000) şi Ivan Stepanovici Trambonov (2.000). Cel din urmă a mai făgăduit..."

— Cine-i cel din urmă?

— Cel din urmă? Dumneavoastră sunteţi!

— Va să zică, după părerea ta, sunt cel din urmă?

— Da, cel din urmă... Adică... e... e... hm... în sensul că...

— Va să zică, sunt cel din urmă?

Ivan Stepanovici se ridică în capul oaselor şi se făcu stacojiu la faţă.

— Cine-i cel din urmă? Eu?

— Dumneavoastră, dar în ce sens?

— In sensul că eşti un dobitoc! M'ai înţeles? Un tâmpit! Na-ţi corespondenţa înapoi.

— Prea stima... Ivan... Ivan... taică...

— Va să zică eu sunt cel din urmă! Lepra dracului ce eşti! Gânsacule! — Din gura lui Ivan Stepanovici începură să curgă sudălmi meşteşugite, care mai de care mai peste putinţă de pus pe hârtie. Innebunit de spaimă, Ivan Nichitici se prăvăli pe un scaun şi începu să se răsucească în dreapta şi în stânga. — Porrrcule! Cel din urmă?!? Ivan Stepanovici Trambonov n'a fost niciodată cel din urmă, şi nici nu va fi! Tu eşti

cel din urmă ! Ieşi afară şi să nu-ţi mai calce vreodată piciorul pe aici.

Ivan Stepanovici mototoli cu înverşunare corespondenţa şi o azvârli ghemotoc drept în faţa corespondentului ziarelor din Moscova şi Sanct- Petersburg... Ivan Nichitici se făcu roşu ca racul, se sculă de pe scaun şi ieşi din iatac, cu paşii lui mărunţi, fluturând din braţe. In antret îl întâmpină Seriojca, care-i deschise uşa cu un zâmbet nătâng. Pomenindu-se în stradă, Ivan Nichitici, palid ca o coală de hârtie, o luă încet, prin noroi, spre locuinţa sa.

Două ore după aceea, Ivan Stepanâci, plecând de acasă, zări pe pervazul ferestrei din antret şapca uitată de Ivan Nichitici.

— A cui e şapca asta ? — îl întrebă el pe Seriojca.

— A prăpăditului aceluia, pe care aţi binevoit să-l daţi afară, adineaori.

— Arunc-o afară ! Ce caută aici ?

Seriojca luă şapca şi, ieşind în stradă, o aruncă în noroiul cel mai cleios.

ESCULAPI RURALI

UN spital al zemstvei. E dimineaţă.

In lipsa doctorului, plecat la vânătoare cu şeful poliţiei de plasă, bolnavii sunt examinaţi de felcerii Cuzma Egorov şi Gleb Glebâci. Pacienţii sunt cam vreo treizeci la număr. Aşteptând să se isprăvească înscrierea bolnavilor în registru, Cuzma Egorov şade în sala de consultaţii şi bea cafea de cicoare. Gleb Glebâci, care nu s'a spălat şi nu s'a pieptănat de când l-a făcut mama, şade cu registrul în faţă, cu pieptul şi cu burta lăţite pe masă, şi înscrie, morocănos, bolnavii. Inscrierea se face pentru statistică. Se notează numele de botez, numele tatălui, numele de familie, profesiunea, domiciliul, dacă bolnavul ştie carte sau nu, vârsta, apoi, după examinare, boala şi doctoria prescrisă.

— Afurisite peniţe, dracu' să le ia! — se burzuluieşte Gleb Glebâci, trăgând în registrul uriaş şi pe nişte foi volante litere monstruoase, de o şchioapă. — Şi ce fel de cerneală e asta? Asta nu-i cerneală, e catran! Mă mir de zemstvă! Ne dă ordin să înscriem bolnavii şi trece'n buget două copeici pe an pentru cerneală! Hai, făceţi-vă 'ncoa! — le strigă el bolnavilor.

Se apropie doi inşi: un ţăran cu capul îmbrobodit şi „basul“ Mihailo.

— Cum te cheamă?

— Ivan Miculov.

— Ai? Cum? Vorbeşte ruseşte!

— Ivan Miculov.

— Ivan Miculov! Nu pe tine te întreb! Dă-te la o parte! Tu, ălălalt! Numele!

Mihailo zâmbeşte.

— Ce, nu ştii? — întreabă el.

— Dece rânjeşti? Lua-v'ar dracu'! Noi numai dovedim cu timpul, şi lor le arde de glume! Te întreb cum te cheamă!

— Parcă nu ştii! Ori eşti ţicnit la cap?

— Ştiu, dar trebuie să te întreb, că aşa-i forma... Şi dece, mă rog, să fiu ţicnit la cap?... Nu-s beţiv, ca milostivirea ta. Nu beau de sting... Numele şi pronumele?

— Dece să ţi le spun, dacă le ştii şi tu? De cinci ani le ştii... Sau, poate, le-ai uitat acum, în al şaselea?

— N'am uitat nimic, dar aşa cere forma! Înţelegi? Sau nu ştii ruseşte? Forma!

— Ei, dacă aşa-i forma, atunci fie, dracu' să te ia! Scrie! Mihailov Feodotâci Izmucenco...

— Nu Izmucenco, ci Izmucencov.

— Fie şi Izmucencov... Scrie cum vrei, numai să mă lecuieşti... Poţi să scrii şi Ivan Pehlivan... Tot una-i...

— Meseria?

— Bas.

— Vârsta?

— De unde vrei să ştiu? N'am fost la botez.

— Patruzeci?

— Poate să fie, poate să nu fie. Pune cum vrei.

Gleb Glebâci se uită lung la Mihailo, stă pe gânduri şi scrie 37. Apoi, după ce se mai gândeşte, şterge 37 şi scrie 41.

— Ştii carte?

— Ai mai văzut cântăreţ de biserică să nu ştie carte? Mă, da' deştept mai eşti!

— De faţă cu lumea s'ar cădea să-mi spui „dumneata" şi să nu zbieri în halul ăsta. Următorul! Cine eşti? Cum te cheamă?

— Michifor Pugolov din Haplova.

— Pe ăi din Haplova nu-i îngrijim noi. Următorul!

— Fiţi atât de milostiv... înălţimea voastră! Am făcut mai bine de douăzeci de verste pe jos...

— Nu-i îngrijim pe ăi din Haplova! Următorul! Dă-te la o parte! Şi nu fuma aici!

— Nu fumez, Gleb Glebâci!

— Atunci ce-ai în mână?

— Mi-e degetul oblojit, Gleb Glebâci!

— Vezi să nu fie ţigară! Pe ăi din Haplova nu-i îngrijim noi! Următorul!...

Gleb Glebâci a sfârşit cu înscrierea, Cuzma Egorov şi-a băut cafeaua şi consultaţia începe. Cel dintâi ia asupra sa partea farmaceutică şi trece la farmacie, iar celălalt — partea terapeutică — şi îşi pune un şorţ de muşama.

— Maria Zaplaxina! — strigă, după registru, Cuzma Egorov.

— Aici sunt, taică!

In camera de consultaţie intră o băbuţă măruntă, cu faţa boţită şi pe care parcă a turtit-o soarta vitregă. Se închină, apoi trage o plecăciune adâncă celui ce face pe Esculap.

— Hm... Inchide uşa!... Ce te doare?

— Capul, taică.

— Aşa... Tot capul sau numai jumătate?

— Tot, taică... tot, zău aşa...

— Dece te înfofoleşti aşa?... Scoate cârpa asta! Capul trebuie să stea la răcoare, picioarele la căldura, iar trupul la o climă temperată... Suferi de stomac?

— Sufăr, taică...

— Aşa... Ia trage-ţi pleoapa de jos! Bine, ajunge. Ai anemie... Am să-ţi dau nişte picături... Câte zece picături dimineaţa, la prânz şi seara.

Cuzma Egorov se aşează pe scaun şi scrie reţeta.

„Rp. Liquor ferri 3 gr., din ăl de-i pe prichiciul ferestrei, că la ăl de pe raft nu ne dă voie Ivan Iacovlici să umblăm în lipsa lui, câte zece picături, de trei ori pe zi, Mariei Zaplaxina."

Băbuşca întreabă cu ce să ia picăturile, face o plecăciune şi iese. Cuzma Egorov aruncă reţeta la farma-

cie, prin ferestruica tăiată în perete, și cheamă pe bolnavul următor :

— Timofei Stucotei !

— Prezent !

In camera de consultații intră Stucotei, subțirel și înalt, cu capul mare, aducând aidoma, de departe, cu un baston cu măciulie.

— Ce te doare ?

— Mă doare la inimă, Cuzma Egorâci.

— In ce loc ?

Stucotei arată sub lingurică.

— Așa... Demult ?

— Incă din săptămâna mare... Deunăzi, am mers pe picioare și a trebuit, de vreo zece ori, să stau jos... Mă ia cu frig, Cuzma Egorâci... Apoi mă apucă fierbințelile.

— Hm... Și unde te mai doare ?

— Ca să spun drept, toate mă dor, Cuzma Egorâci, dar dumneavoastră căutați-mă numai la inimă ; de celelalte, nu vă îngrijiți... Pe alelalte, să le mai caute și babele... Dați-mi niscaiva spirt, să nu mi se mai aplece mereu la inimă. Parcă mi se tot urcă ceva pe dinăuntru spre gât, se tot urcă și, când mă apucă, uite aici, în locul ăsta... când mă apucă, apoi... îmi zic că s'a isprăvit cu mine... Mă împunge și în spinare... Capul mi-e ca un pietroi... Mai și tușesc...

— Poftă de mâncare ai ?

— Ferească dumnezeu...

Cuzma Egorov se apropie de Stucotei, îl apleacă și îl apasă cu pumnul sub lingurică.

— Te doare ?

— Văleu... văleu... vvv... Doare !

— Dar acum, te doare ?

— Vvv... Mor, nu altceva ! ! !

Cuzma îi mai pune câteva întrebări, cade pe gânduri și îl cheamă în ajutor și pe Gleb Glebâci. Incepe consultul.

— Scoate limba ! — poruncește Gleb Glebâci bolnavului.

Bolnavul deschide o gură cât toate zilele și scoate limba.

— Scoate-o mai mult!

— Mai mult, nu pot, Gleb Glebâci!

— Totul se poate pe lumea asta!

Gleb Glebâci se uită un timp la bolnav, se gândeşte, chinuit, la ceva, dă din umeri şi iese din camera de consultaţie, fără să scoată o vorbă.

— Cred că-i catar! — strigă el apoi din farmacie.

— Dă-i „olei ricini" şi „ammonii caustici"! — strigă Cuzma Egorov. — Să se frece pe burtă dimineaţa şi seara! Următorul!

Bolnavul iese din sala de consultaţii şi se îndreaptă spre ferestruica ce dă din farmacie pe coridor. Gleb Glebâci umple o treime de pahar cu ulei de ricin şi îl întinde lui Stucotei. Acesta îl bea pe îndelete, îşi linge buzele, închide ochii şi face un semn glumeţ, că ar vrea şi de mâncare, ca după băutură.

— Şi ăsta-i spirtul! — strigă Gleb Glebâci, întinzându-i o sticluţă de amoniac. — Freacă-te pe burtă, cu o cârpă de lână, dimineaţa şi seara... Sticluţa s'o aduci înapoi! Nu te rezema de fereastră! Dă-te la o parte!

De ferestruică se apropie Pelagheia, bucătăreasa părintelui Grigori, zâmbind până la urechi şi acoperindu-şi gura cu broboada.

— Ce doriţi? — o întreabă curtenitor Gleb Glebâci.

— Lizaveta Grigorievna vă trimite salutări, Gleb Glebâci, şi vă roagă să-i daţi nişte pastile de mentă.

— Cu plăce-e-re! Sunt gata să fac orice pentru persoane frumoase de sex femenin!

Gleb Glebâci ia de pe raft borcanul cu pastilele de mentă şi toarnă o jumătate de borcan în broboada Pelagheiei.

— Spune-i, — adaugă el, — că Gleb Glebâci zâmbea cu mult sentiment, în timp ce-ţi dădea pastilele. A primit scrisoarea mea?

— A primit-o şi a rupt-o. Lizaveta Grigorievna nu se ocupă cu dragostea.

— Ce cochetă e! Spune-i că e o cochetă!

— Mihailo Izmucencov! — strigă Cuzma Egorov.

In camera de consultaţii intră „basul" Mihailo.

— Salut, Mihail Feodotâci! Plecăciune! Ce te doare?

— Gâtul, Cuzma Egorâci! La drept vorbind, am venit la dumneata mai mult... ca să binevoieşti să-mi dai un sfat pentru sănătatea mea... Nu că mă doare tare, dar îmi pricinuieşte pagubă... Din cauza bolii, nu pot să cânt şi dirijorul corului îmi scade patruzeci de copeici de liturghie. Pentru priveghiul de ieri, mi-a scăzut douăzeci şi cinci de copeici. Astăzi a fost parastas la boieri, au dat trei ruble pentru cor, dar din cauza bolii, mie nu mi-a venit mai nimic. Cu voia dumitale, pot să-ţi declarez, în privinţa gâtlejului meu, că hârâie tare şi mă râcâie rău. Să juri că am în gât un motan, care mă tot zgârie cu ghiarele... Hâr, hâr...

— Asta, va să zică, dela băuturile alcoolice ţi se trage...

— Nu pot să-ţi spun, propriuzis, de unde mi se trage boala, dar, cu voia dumitale, pot să-ţi exprim că băuturile alcoolice n'au efect decât la tenori; la başi, n'au deloc. De pe urma băuturii, basul se face mai plin, Cuzma Egorâci, mai impunător... La başi, are mai mult efect răceala.

La ferestruică se iveşte capul lui Gleb Glebâci.

— Ce să dau babei? — întreabă el. — Fierul de pe fereastră s'a isprăvit. Am să deschid pe cel de pe raft.

— Nu, nu! Ivan Iacovlici nu ne dă voie. O să se facă foc!

— Atunci ce să-i dau?

— Aia!

In limbajul lui Gleb Glebâci, „aia" înseamnă „bicarbonat".

— N'ar trebui să bei băuturi alcoolice!

— N'am mai băut de trei zile... La mine, totul se trage din răceală... E drept că votca produce şi başilor răguşeală, dar, după cum ştii, Cuzma Egorâci, octava se face mai bună de pe urma răguşelii... Noi nu putem fără votcă... Ce fel de cântăreţ ar fi ăla, care n'ar bea votcă? N'ar fi cântăreţ, ci, iartă-mi expresia, o curată ironie!... De n'aş avea îndeletnicirea asta, nici

n'aş lua-o în gură, blestemata de ea ! Votca este sângele satanei...

— Uite ce e... Am să-ţi dau un praf... Dizolvă-l într'o sticlă cu apă şi clăteşte-ţi gâtul dimineaţa şi seara.

— Pot să şi înghit ?

— Poţi.

— Foarte bine... Te apucă ciuda, când nu e voie să înghiţi ceva. Iţi clăteşti gura, ţi-o tot clăteşti, şi apoi scuipi... Păcat ! Acum, uite ce vreau eu, propriuzis, să te întreb... Dat fiind că sunt cam slab de maţe şi că, din pricina asta, mi se ia sânge în fiecare lună şi beau nişte ierburi, aş vrea să ştiu, cu voia dumitale, dacă pot să mă însor ?

Cuzma Egorov se gândeşte un timp, apoi spune:

— Nu, nu te sfătuiesc !

— Iţi mulţumesc din toată inima... Straşnic tămăduitor mai eşti, Cuzma Egorâci ! Mai bun ca orice doctor ! Zău aşa ! Câtă lume nu se roagă lui dumnezeu pentru dumneata ! I-ha-a !... Multă de tot !

Cuzma Egorov pleacă modest ochii săi mici şi prescrie, sigur de el, „natri bicarbonici", adică bicarbonat de sodiu.

O OCAZIE PIERDUTA

INTÂMPLARE DE VODEVIL

GROZAV îmi mai vine să plâng! Mi se pare că dacă aş începe să urlu ca un copil, mi s'ar mai uşura sufletul.

Era o seară încântătoare. Mă dichisisem, mă parfumasem şi pornisem spre ea, ca un Don Juan. Işi petrecea vara la Socolnichi. Era tânără, frumoasă, i se dădeau treizeci de mii de ruble zestre, avea o oarecare cultură şi era îndrăgostită lulea de mine, da, de mine, autorul acestor rânduri.

Ajuns la Socolnichi, am găsit-o şezând pe banca noastră preferată, sub nişte brazi înalţi, subţiri. Cum m'a zărit, s'a sculat repede şi mi-a ieşit în întâmpinare, cu faţa strălucind de bucurie.

— Ce crud eşti! — a strigat ea. — Cum poţi să întârzii atâta? Ştii doar că mor de nerăbdare! Uf, nesuferitule!

I-am sărutat mâna mică şi frumoasă şi ne-am îndreptat spre bancă. Tremuram din tot trupul, mi se tăiase răsuflarea şi simţeam cum inima mi se umflă, gata, gata să-mi pleznească. Pulsul mi-o luase razna.

Şi nu era de mirare! In seara aceea, avea să mi se hotărască soarta. Ori, ori... Totul atîrna de clipele ce aveau să urmeze.

Vremea era minunată, dar nu-mi ardea de ea. Nu ascultam nici măcar privighetoarea care cânta deasu-

pra capului nostru, cu toate că, la orice *rendez-vous* [1]), cât de cât mai ales, este obligatoriu să asculţi privighetoarea.

— Dece taci? — m'a întrebat ea, privindu-mă drept în faţă.

— Aşa... Seara e atât de minunată... *Maman* a dumitale e sănătoasă?

— Da, e sănătoasă.

— Hm... Varvara Petrovna, aş vrea să stăm de vorbă... N'am venit decât pentru asta... Am tăcut, am tot tăcut, dar acum... ajunge! Nu mai pot să tac!

Varia şi-a plecat fruntea şi a început să chinuiască o floricică; degetele îi tremurau uşor. Ştia despre ce voiam să-i vorbesc. După o tăcere de câteva clipe, am continuat:

— De altfel, dece să tac? Oricât aş tăcea, oricât de sfios aş fi, mai curând sau mai târziu tot va trebui să dau frâu liber... sentimentelor mele, vorbelor. Poate că ai să te simţi jignită... poate că n'ai să mă înţelegi, dar... ce să fac?

Am tăcut iarăşi. Trebuia să găsesc o frază meşteşugită.

„Hai, vorbeşte odată! îşi pierdeau răbdarea ochişorii ei. Molâule! Dece mă chinuieşti?"

— Desigur că ai ghicit demult, — am continuat eu, după alte câteva clipe, — dece vin în fiecare zi aici, să te plictisesc cu prezenţa mea. Cum era să nu ghiceşti? Cu spiritul pătrunzător ce te caracterizează, ţi-ai dat demult seamă de sentimentul care mă... (Pauză.) Varvara Petrovna...

Varia şi-a plecat şi mai mult capul. Degetele ei au început să se frământe.

— Varvara Petrovna!

— Da...

— Eu... Dar ce să mai vorbesc? Se înţelege şi aşa... Iubesc, asta-i tot... Ce aş mai putea adăuga? (Pauză.) Iubesc teribil! Te iubesc atât de mult încât... Intr'un cuvânt, ia toate romanele ce au apărut în lumea asta, citeşte toate declaraţiile de dragoste

---

[1]) Intâlnire (în limba franceză). (N. trad.)

din ele, toate jurămintele, toate jertfele şi... vei înţelege tot ce... mi se zbuciumă acum în piept... Varvara Petrovna! (Pauză.) Varvara Petrovna! Dece taci?

— Şi ce ai vrea?

— Crezi că... ce zici?

Varia a ridicat încet capul şi a zâmbit.

„Drace!“ m'am gândit eu. Varia a continuat să zâmbească, şi-a mişcat uşor buzele şi a şoptit atât de încet, încât abia am auzit: „Iţi închipui oare, că aş putea spune nu?“

I-am apucat nebuneşte mâna, i-am sărutat-o tot atât de nebuneşte, apoi i-am luat, ca un turbat, şi cealaltă mână... Varia a fost la înălţimea clipei! In timp ce eu mă îndeletniceam cu mâinile ei, ea şi-a lăsat căpşorul pe pieptul meu, oferindu-mi prilejul să-mi dau, pentru prima oară, seama, cât de minunat îi era părul.

Am sărutat-o pe creştet şi am simţit în piept atâta căldură, de parcă mi s'ar fi aprins în el un samovar. Varia a ridicat încet faţa spre mine şi nu mi-a mai rămas nimic altceva de făcut decât s'o sărut pe gură.

Şi iată că, în clipa în care Varia era definitiv în mâinile mele, când învoiala prin care aveau să-mi fie numărate cele treizeci de mii de ruble era gata să fie iscălită, într'un cuvânt, când o nevastă drăguţă, o zestre frumoasă şi o carieră demnă de invidiat îmi erau aproape asigurate, dracul mi-a dat ghes să vorbesc.

Mi-a venit, dintr'odată, poftă să fac pe grozavul faţă de logodnica mea şi să mă fălesc cu principiile mele. La drept vorbind, nici eu nu ştiu ce m'a apucat... Rezultatul a fost însă dezastruos!

— Varvara Petrovna! — am început eu, îndată după primul sărut. — Inainte de a-ţi cere să-mi dai cuvântul că vei fi soţia mea, pentru a preîntâmpina vreo eventuală neînţelegere, socotesc o datorie sfântă să-ţi spun unele lucruri. Voi fi scurt... Ştii oare cine şi ce sunt eu, Varvara Petrovna? Un om cinstit! Un om muncitor! Sunt... sunt mândru de mine! Viitorul îmi surâde... Dar sunt sărac... N'am o leţcaie.

— Asta o știam, — mi-a răspuns Varia. — Banii nu înseamnă fericire!

— Da... Dar cine vorbește de bani? Sunt... sunt mândru de sărăcia mea. N'aș schimba sumele neînsemnate, pe care le primesc pentru lucrările mele literare, cu miile care... cu care...

— Bineînțeles. Și?...

— Eu sunt obișnuit cu sărăcia. Ea nu mă supără. Sunt în stare să stau o săptămână fără să mănânc. Dar dumneata? Dumneata? Ai să vrei să te desparți, pentru mine, de bunurile acestei lumi, dumneata care nu ești în stare să faci doi pași fără să iei o birjă, care pui zilnic o altă rochie, care arunci banii pe fereastră, care n'ai știut niciodată ce e nevoia, dumneata, pentru care o floare, ce nu-i la modă, constituie o mare nenorocire?

— Eu am bani. Am zestrea mea!

— Fleacuri! Câteva zeci de mii se cheltuiesc în câțiva ani... Și după aceea? Lipsuri? Lacrimi? Crede-mă, draga mea, eu am experiență! Eu știu! Știu ce spun! Pentru a te lupta cu nevoia, îți trebuie o voință puternică, tărie supraomenească!

„Dece oi fi înșirând toate prostiile astea?“ mă întrebam în sinea mea, dar continuam:

— Gândește-te, Varvara Petrovna! Gândește-te bine la pasul pe care-l faci! Un pas fără putință de întoarcere! Dacă simți în dumneata destulă tărie, ia-mă, dacă nu te simți în stare să lupți, respinge-mă! Mai bine să fiu lipsit eu de dumneata, decât... să fii dumneata lipsită de liniștea dumitale. Suta de ruble lunar, pe care mi-o dă literatura, e ca și nimic! Nu ajunge! Gândește-te deci, cât nu-i încă prea târziu.

Am sărit în picioare.

— Gândește-te bine! Unde-s lipsuri, sunt lacrimi, învinuiri, păr încărunțit înainte de vreme... Îți spun dinainte toate astea, fiindcă sunt un om cinstit. Te simți destul de puternică pentru a împărtăși cu mine o viață care, din punct de vedere exterior, nu seamănă deloc cu a dumitale, îți este chiar străină? (Pauză)

— Dar am zestre!

— Cât ? Douăzeci, treizeci de mii ! Ha-ha ! Un milion ? Şi apoi, chiar de ar fi aşa : cum mi-aş putea permite să-mi însuşesc ceeace... Nu ! Niciodată ! Sunt prea mândru !

Am făcut câţiva paşi prin faţa băncii. Varia căzuse pe gânduri. Triumfam. De vreme ce se gândea, însemna că mă preţuia.

— Prin urmare : ori viaţa cu mine şi lipsurile, ori viaţa fără mine şi bogăţia... Alege. Ai tărie ? Varia mea are atâta tărie ?

I-am vorbit mult în felul acesta. Fără să-mi dau seama, mă aprindeam din ce în ce mai mult. In timp ce vorbeam, simţeam în mine un fel de dedublare. O jumătate din mine se îmbăta de cele ce spunea, pe când cealaltă visa : „Aibi puţină răbdare, fetiţo... Cu cele treizeci de mii de ruble ale tale, vom duce un trai, cum nu s'a mai pomenit ! Au să ne ajungă multă vreme !“

Varia mă asculta, mă asculta... In cele din urmă, s'a ridicat şi mi-a întins mâna.

— Iţi mulţumesc ! — mi-a spus ea, cu un glas, care m'a făcut să tresar şi să-i caut privirea. In ochi şi pe obraji îi luceau lacrimi...

— Iţi mulţumesc ! Ai făcut bine, că ai fost sincer cu mine... Sunt prea răsfăţată... Nu pot... Nu sunt soţia de care ai nevoie...

Şi a început să plângă cu hohote. O speriasem... Când văd o femeie plângând, mă pierd cu firea, cu atât mai mult m'am descumpănit atunci. In timp ce mă gândeam ce trebuie să fac, Varia şi-a stăpânit plânsul şi şi-a şters lacrimile.

— Ai dreptate, — mi-a spus ea. — Dacă m'aş mărita cu dumneata, ar însemna să te păcălesc. Nu mi-e dat să fiu nevasta dumitale. Sunt bogată, sunt răsfăţată, nu mă dau jos din birjă, mănânc numai becaţine şi fursecuri scumpe. La masă, nu mă ating niciodată de supă sau de ciorbă. Mama îmi face mereu morală... dar eu nu pot altfel ! Nu pot să umblu pe jos... Obosesc îndată... Şi apoi, rochiile... Toate acestea ar trebui să cadă pe capul dumitale... Nu ! Adio !

Şi, făcând un gest tragic cu mâna, a adăugat, netam-nesam :

— Nu sunt demnă de dumneata ! Adio !

Mi-a întors spatele şi s'a îndreptat spre vilă. Şi eu ? Eu am rămas pironit locului, ca un dobitoc ; nu mă gândeam la nimic, mă uitam după ea şi simţeam că-mi fuge pământul de sub picioare. Când mi-am venit în fire şi mi-am adus aminte unde mă aflam şi ce pacoste îmi pricinuise limba mea, am izbucnit în hohote de plâns. Când mi-a trecut prin cap să-i strig Variei : „Intoarce-te !“ se făcuse demult nevăzută.

Am plecat spre casă, ruşinat, cu senzaţia că înghiţisem un hap amar. La barieră, nu mai era tramvai. Bani de birjă n'aveam. M'am văzut silit să fac drumul pe jos.

După vreo trei zile, m'am dus din nou la Socolnichi. La vilă, mi s'a spus că Varia e bolnavă şi se pregăteşte să plece cu tatăl ei la Petersburg, la bunica. N'am reuşit să aflu nimic lămurit...

Acum, stau întins pe pat, muşc perna şi îmi trag mereu cu pumnul în cap. In inimă, parcă mi s'a aciuit un motan, care o sfâşie cu ghiarele... Cum să dreg, cititorule, prostia pe care am făcut-o ? Cum să-mi iau vorbele înapoi ? Ce să-i spun sau ce să-i scriu ? Nu găsesc nimic ! S'a dus dracului totul ! Şi ce prosteşte s'a dus !

URÂTĂ PĂȚANIE!

O ÎNTÂMPLARE CE ADUCE A ROMAN

POVESTEA a început încă din iarnă.

Balul era în toi. Muzica tuna, policandrele aruncau văpăi, dansatorii erau neobosiți și domnișoarele găseau viața minunată. In saloane se dansa, în salonașele rezervate fumătorilor și în camerele de lucru ale gazdelor se jucau cărți, la bufet băuturile curgeau gârlă, iar în bibliotecă se făceau declarații de dragoste înfocate.

Totuși Liolia Aslovscaia, o blondă durdulie cu obraji rumeni, ochi mari, albaștri, păr neobișnuit de lung și cifra 26 în buletinul de identitate, ședea de o parte și fierbea, supărată pe toți, pe lumea întreagă și chiar pe sine. Bărbații se purtau cu ea mai rău ca niște porci . Mai ales în ultimii doi ani purtarea lor ajunsese de-a-dreptul revoltătoare. Niciunul nu o mai băga în seamă. Nici să danseze cu ea nu le mai plăcea. Mai mult. Când treceau prin fața ei, nemernicii abia îi aruncau în treacăt o privire, ca și cum ar fi încetat să fie o frumusețe. Iar dacă totuși se întâmpla ca vreunul să tragă mai mult cu ochiul la ea, n'o făcea din admirație platonică, ci așa cum se uită cineva, înainte de masă, la o tavă cu nisetru sau la o friptură de purcel.

Și când te gândești că altădată...

— Acum, la fiecare serată, la fiecare bal... e la fel! — își spunea revoltată Liolia, mușcându-și bu-

zele. — Şi ştiu dece nu vor să mă mai bage în seamă, ştiu! Se răzbună! Se răzbună fiindcă-i dispreţuiesc! Dar... dar atunci când o să mă mai mărit? E drept că în condiţiile astea e greu să te măriţi! Şi timpul trece, nu aşteaptă! Ce nemernici!

In seara de care vorbim, soarta se îndură însă de Liolia. In loc să danseze cu ea al treilea cadril, după cum fusese vorba, locotenentul Nabrâdlov se îmbătă criţă şi, trecând prin faţa ei, plescăi dispreţuitor din buze, voind să-i arate astfel, ca un bădăran ce era, că nu dă doi bani pe ea. Liolia nu mai putu răbda o asemenea jignire. Toate au o limită. Ochii albaştri i se înnegurară şi i se umeziră, buzele începură să-i tremure şi mai-mai să o podidească plânsul. Pentru ca vulgul să nu-i vadă lacrimile, Liolia se îndreptă spre ferestrele întunecate, aburite şi — o, clipă minunată, iată-te sosită! — zări lângă una din ele un tânăr frumos, care nu-şi mai lua ochii dela ea. Tabloul acesta înduioşător, îi merse drept la inimă. Ţinuta tânărului era de un „şic“ nebun, faţa-i era tristă şi privirea plină de dragoste, de uimire, de întrebări şi de răspunsuri anticipate. Liolia se învioră ca prin farmec. Luă aerul cuvenit şi cu coada ochiului începu la rândul ei cercetarea cuvenită. Această operaţie îi dovedi că tânărul n'o privea din întâmplare, numai aşa, într'o doară, ci literalmente n'o slăbea din ochi şi părea că vederea făpturii ei îl încântă, îl răpeşte chiar.

„Doamne! îşi spuse Liolia. De i-ar trece cuiva prin cap să mi-l prezinte! Ce înseamnă un bărbat proaspăt sosit! M'a şi ochit!“

Curând, tânărul începu să caute în dreapta şi în stânga, umblând prin saloane, şi şoptind ceva când unuia, când altuia dintre bărbaţi.

„Vrea să mă cunoască! Şi îi roagă să-mi fie prezentat“, îşi spuse Liolia, sugrumată de bucurie.

Aşa şi era. Peste vreo zece minute, un actoraş-amator, cu faţa rasă şi cu o privire strengărească, se lăsă înduplecat de rugăminţile tânărului şi îl prezentă Lioliei cu o plecăciune de bonton. Liolia află că tânărul era Nogtev, pictorul „nostru“ atât de ta-

lentat. De vreo douăzeci şi patru de ani, brun, cu ochi focoşi de georgian, cu mustăcioară frumoasă şi faţă palidă, Nogtev nu picta niciodată nimic; totuşi era pictor. Avea păr lung, un cioculeţ sub buza de jos, o mică paletă de aur atârnată de lanţul ceasului, palete de aur în chip de butoni de manşetă, mănuşi până aproape de cot şi la ghete tocuri nemaivăzut de înalte. Era băiat bun, dar tont ca un gânsac. Tatăl său era nobil, mama la fel şi avea şi o bunică bogată. Era holtei. Strânse sfios mâna Lioliei, se aşeză şi mai sfios lângă ea şi începu să o soarbă cu ochii lui mari. Conversaţia se legă anevoie. Liolia ciripea, iar el nu spunea decât: „da... nu... vedeţi că..." vorbea aproape în şoaptă, răspundea anapoda şi, foarte intimidat, îşi freca mereu ochiul stâng. Liolia aplauda în gând. Hotărîse în sinea ei că pictorul se îndrăgostise lulea de ea şi în culmea fericirii se simţea biruitoare.

A doua zi după bal, Liolia şedea în odaia ei la fereastră şi privea triumfătoare în stradă. Cu un aer rătăcit Nogtev se plimba în sus şi în jos prin faţa casei, trăgând cu coada ochiului la geamuri. Privea de parcă ar fi tras să moară: trist, duios şi totodată galeş şi cu foc. A treia zi la fel. A patra zi ploua şi Nogtev nu era sub fereastră (cineva îl încredinţase că nu i-ar sta bine cu umbrelă). A cincea zi făcu ce făcu şi veni să se prezinte părinţilor Lioliei. Cunoştinţa se legă ca un nod gordian: atât de bine încât era cu neputinţă să mai fie dezlegată.

După vreo patru săptămâni avu loc un nou bal. (Vezi începutul.)

Nogtev stătea lângă o uşă, cu umărul proptit de uşor, şi o sorbea pe Liolia din priviri. Voind să-l facă gelos, Liolia cocheta la o oarecare depărtare de el cu locotenentul Nabrâdlov, care era beat, dar nu chiar criţă, ci aşa, un pic, ca de schimbul întâi.

Tatăl Lioliei se apropie pe la spate de Nogtev.

— Tot mai pictezi? — îl întrebă el. — Te ocupi cu arta?

— Da.

— Aşa... E o ocupaţie foarte frumoasă... Să dea dumnezeu, să dea dumnezeu... hm... va să zică cel de sus te-a înzestrat cu darul ăsta. Aşa... Fiecare cu darul lui...

Aslovschi tăcu un timp, apoi continuă:

— Uite, ce e, tinere, ştii ce ar trebui să faci dacă... cum să-ţi spun... dacă pictezi? Ar trebui să vii la primăvară la noi la ţară. Avem acolo locuri încântătoare! Nişte privelişti de-ţi stă mintea în loc! Nici Rafael n'a avut prilejul să picteze peisaje atât de frumoase. Noi am fi fericiţi... Fata mea s'a... împrietenit şi ea cu dumneata... Ei... hm... Of, tinereţea, tinereţea! He-he-he...

Pictorul îi făcu o temenea şi în ziua de întâi Mai îşi făcu bagajele şi plecă la moşia Aslovschilor. Bagajele lui constau dintr'o cutie cu culori, cu totul de prisos, dintr'o vestă de pichet, o tabacheră goală şi două cămăşi. Fu primit cu braţele cât mai larg deschise. I se puseră la dispoziţie două odăi, doi servitori, un cal şi tot ce ar mai fi dorit, numai şi numai să îndreptăţească aşteptările. Nogtev profita cât putea mai din plin de noua sa situaţie: mânca şi bea de stingea, dormea până târziu, se arăta vrăjit de privelişti şi nu-şi lua ochii dela Liolia, care era mai mult decât fericită. Il simţea apropiat, era tânăr, frumos, sfios... şi o iubea atât de mult! Sfiala sa mergea până acolo, încât nici nu îndrăznea să se apropie de Liolia, ci o privea mai mult de departe, de după o perdea sau de după o tufă.

„Ce dragoste timidă!“ ofta ea...

Intr'o dimineaţă minunată, tatăl Lioliei şi Nogtev stăteau de vorbă pe o bancă în grădină. Tatăl tot aducea vorba despre farmecul fericirii casnice, iar pictorul îl asculta cu răbdare, trăgând pe furiş cu privirea la bustul Lioliei.

— Eşti singur la părinţi? — îl întrebă Aslovschi printre altele.

— Nu... Mai am un frate, Ivan... Bun băiat! O minune de om! Nu-l cunoaşteţi?

— Nu, n'am avut plăcerea...

— Păcat că nu-l cunoaşteţi. E atât de spiritual, atât de vesel, o grădină de om! Se ocupă cu literatura. Toate redacţiile vor să-l atragă. El colaborează însă la revista„Şut". Zău, că e păcat că nu-l cunoaşteţi. Ar fi aşa de fericit să vă cunoască... Ştiţi ce? N'aţi vrea să-i scriu să vină? Ce ziceţi? Zău aşa! Ar fi mai vesel!

La această propunere, tatălui Lioliei i se păru că cineva îi strângea inima într'o menghine, dar — ce să facă! — nu putu să răspundă altceva decât: „Cu multă plăcere!"

Nogtev îşi manifestă bucuria sărind în sus şi trimise numaidecât o invitaţie fratelui său. Acesta nu zăbovi să se arate. Nu veni însă singur, ci însoţit de prietenul său, locotenentul Nabrâdlov şi de o gogemite javră bătrână şi ştirbă, pe care-o chema Turcu. Explică gazdelor că luase câinele cu el ca să nu fie atacat în drum de hoţi şi „ca să aibă cu cine bea". Li se puseră la dispoziţie trei odăi, doi servitori şi un cal pentru amândoi.

— Nu vă bateţi capul cu noi! — spuse Ivan gazdelor. — Nouă nu ne trebuie nimic! N'avem nevoie nici de saltele de puf, nici de sosuri, nici de piane! Dacă însă ne veţi milostivi cu bere şi cu votcă, ei... atunci e altceva!

Inchipuiţi-vă un vlăjgan de vreo treizeci de ani cu o faţă mare şi lată, cu ochi bulbucaţi, cu o barbă rară, cu o haină de pânză şi o cravată veşnic fugită într'o parte, şi mă veţi scuti de descrierea lui Ivan. Era omul cel mai nesuferit de pe lume.

Când era treaz, mai era cum mai era: stătea lungit pe pat şi nu scotea o vorbă. Dar când se îmbăta era tot atât de plăcut ca un scai pe trupul gol. Nu-i mai tăcea gura o clipă, suduia într'una, fără să se sinchisească de prezenţa femeilor sau copiilor. Vorbea de păduchi, de ploşniţe, de nădragi şi de dracu' mai ştie ce. Nu cunoştea alte subiecte, mai inedite. Aslovschi, nevastă-sa şi Liolia roşeau şi rămâneau trăznăiţi când Ivan începea să facă spirite în timpul mesei.

Din păcate, în tot timpul şederii sale la moşia Aslovschilor, nu izbuti o singură zi să fie treaz. Cât despre Nabrâdlov — un locotenent pipernicit şi foarte puţin arătos — se silea din răsputeri să semene cât mai mult cu Ivan.

— Noi doi nu suntem artişti ! — spunea el. — Nici nu năzuim la aşa ceva ! Suntem nişte ţărănoi !

Primul lucru pe care Ivan şi Nabrâdlov îl făcură fu să se mute din casa boierească, a cărei atmosferă li se părea înnăbuşitoare, în dependinţe şi anume la vechil, care era întotdeauna gata să tragă o duşcă cu oameni mai subţiri. După aceea îşi lepădară vestoanele, luând obiceiul să umble fără ele prin curte şi prin parc. Lioliei i se întâmpla mereu să dea în parc peste Ivan sau peste locotenent, tolăniţi în „deshabillé“ sub un copac. Atât fratele cât şi locotenentul beau şi mâncau vârtos, îşi hrăneau câinele numai cu ficat, făceau glume pe socoteala gazdelor, alergau prin curte după bucătărese, făceau un tărăboi de pomină când se îmbăiau, dormeau duşi şi binecuvântau soarta care-i adusese din întâmplare în acel loc unde se putea trăi ca în sânul lui Avram.

— Ia ascultă, mă ! — spuse într'o zi Ivan pictorului, făcând cu un ochi turbure de beţie în direcţia Lioliei. — Dacă i-ai pus gând rău... te lăsăm în pace ! Nu ne atingem de ea. Tu ai început, tu să-i iei caimacul. Nimic de zis, ţie ţi se cuvine locul ! Noi ne purtăm ca nişte adevăraţi cavaleri... Iţi dorim succes !

— N'o să încercăm să ţi-o suflăm fii pe pace ! — întări Nabrâdlov. — Ar fi o porcărie din partea noastră.

Nogtev strânse din umeri şi îşi aţinti privirea lacomă asupra Lioliei.

Când te saturi de senin, ţi se face poftă de furtună ; când ţi-e lehamite să te tot porţi cuviincios şi elegant, îţi vine să te destrăbălezi. Curând, Liolia se plictisi de această dragoste sfioasă şi începu să-şi piardă răbdarea. Dragostea sfioasă nu ţine de cald. Spre marea ei ciudă, în luna Iunie, pictorul rămase tot atât de sfios cum fusese şi în Mai. In casă, cusătoresele lucrau de zor la pregătirea trusoului; Aslovschi

făcea zi şi noapte planuri cum să obţină un împrumut în vederea nunţii; dar raporturile dintre cei doi tineri tot nu luaseră încă o formă bine definită. Liolia îl târa cu de-a-sila pe pictor şi-l ţinea zile întregi la pescuit. Dar nici mijlocul acesta nu fu de vreun ajutor. Stătea cu undiţa în mână, tăcea sau se bâlbâia, nu-şi lua ochii dela ea şi atâta tot. Niciun cuvânt dulce, turburător! Nicio mărturisire.

— Spune-mi... — îi spuse într'o zi Aslovschi. — Spune-mi... Iartă-mă... că te tutuiesc... O fac fiindcă mi-eşti drag... Spune-mi „tăticule"... Mi-ar face plăcere...

Din prostie, pictorul începu să-i spună tatălui Lioliei „tăticule", dar nici asta nu folosi la nimic. Rămase, ca şi înainte, mut până şi în împrejurări în care ar fi trebuit să se mânie împotriva zeilor, că nu i-au dat omului decât o singură limbă, în loc de zece. Ivan şi Nabrâdlov observară repede tactica lui Nogtev.

— Dracu' să te mai priceapă! — începură ei să mârâie. — Nici tu nu te înfrupţi dar nici pe alţii nu-i laşi! Mare bou mai eşti! Infulecă odată bucăţica, dobitocule, dacă ţi se vâră singură în gură! Dacă nu, o înghiţim noi! Ţine minte!

Dar toate au un sfârşit pe lumea asta. La fel şi povestirea noastră. Veni şi ziua când raporturile dintre pictor şi Liolia se limpeziră.

Deznodământul romanului se produse pe la mijlocul lunei Iunie.

Era o seară liniştită. Văzduhul era plin de mireasme. Privighetoarea cânta cât o ţinea gâtlejul. Copacii şuşoteau între ei. Ca să ne exprimăm în limbajul hiperbolic al beletriştilor ruşi, prin înalturi pluteau dezmierdări... Firește era şi lună. Pentru ca poezia să fie cu adevărat paradisiacă nu lipsea decât domnul Fet[1]), care să declame, pitit după o tufă, versurile sale încântătoare.

---

[1]) *Fet* — poet liric rus din sec. XIX-lea. (N. trad.).

Liolia şedea pe o bancă şi privea printre copaci la pârâu. Işi acoperise cu un şal umerii înfioraţi de răcoarea înserării.

„Oare dau eu impresia că nu se poate apropia omul de mine?“ se gândea ea şi, în închipuire, se şi vedea măreaţă, mândră, trufaşă chiar... Fu smulsă din gândurile ei de tatăl său, care veni să se aşeze lângă ea.

— Ei, cum merg lucrurile? — o întrebă el. — Aceeaş situaţie?

— Da, nicio schimbare.

— Hm... Drace... Şi când se va termina aiureala asta?... Pe mine mă costă cam scump să hrănesc trei trântori! Cincisute de ruble pe lună! Asta-i glumă? Numai ficatul pentru javră mă ţine treizeci de copeici pe zi! Dacă are de gând să te ceară în căsătorie, s'o facă odată, iar dacă nu, să se ducă dracului cu frate, cu câine şi cu tot! Dar cel puţin face vreo aluzie? A vorbit ceva cu tine? Ţi-a făcut vreo declaraţie?

— Nu. E atât de timid, papa!

— Timid... Las'că le cunoaştem noi timiditatea! E numai de ochii lumii. Stai că ţi-l trimit chiar acum. Şi fă în aşa fel ca să se pronunţe. N'are nici un rost să umbli cu fasoane... E timpul să se sfârşească odată... Fă bine şi pune-l pe roate... Nu mai eşti nici tu aşa de tânără... Ştii tu cum trebuie să-l iei!

Papa plecă. Peste vreo zece minute se ivi pictorul, strecurându-se sfios printre tufele de liliac.

— M'ai chemat? — o întrebă el pe Liolia.

— Da, te-am chemat. Vino mai aproape! Dece fugi mereu de mine? Stai aici, lângă mine.

Pictorul se apropie încetişor de Liolia şi se aşează sfios pe marginea băncii.

„Ce frumuşel e în întuneric!“ se gândi ea, apoi gânguri:

— Spune-mi ceva! Dece eşti atât de închis, Feodor Panteleici? Dece taci mereu? Dece nu-ţi deschizi niciodată inima? Merit eu o asemenea neîncredere din partea dumitale? Zău că mă simt jignită... S'ar zice că nu suntem prieteni... Haide, vorbeşte!

Pictorul tuşi, scoase un scurt oftat, şi bâigui.

— Am să-ţi spun multe, foarte multe!

— Şi ce te opreşte?

— Mi-e frică; mă tot tem să nu te jignesc. Spune, n'ai să te superi, Elena Timofeevna?

Liolia râse încetişor.

„A sosit clipa! gândi ea. Cum tremură! Doamne, cum tremură! Ai căzut în capcană, dragul meu!"

Liolia simţi că şi pe ea o apucă tremuriciul. Inima începu să-i zvâcnească puternic, aşa cum îi place oricărui romancier.

„In zece minute încep îmbrăţişările, sărutările, jurămintele... Ah..." se avântă închipuirea ei şi, pentru a mai turna gaz peste foc, îl atinse uşor pe picior cu braţul ei gol, fierbinte.

— Despre ce-i vorba? — îl întrebă ea. Nu sunt chiar atât de neînduplecată cum crezi... (Pauză). Vorbeşte!... (Pauză). Hai, dă-i drumul!!

— Ştii, Elena Timofeevna... Nimic nu mi-e mai scump pe lume ca pictura... ca arta... Prietenii mei găsesc că am talent şi că voi ajunge un bun pictor...

— O, asta-i sigur! Sans doute![1])

— Ei, bine... Iată... Sunt îndrăgostit de arta mea... Vreau să spun că... Imi place mai ales genul intim, nudul, Elena Timofeevna! Arta... Arta, vezi dumneata... Ce noapte minunată!

— Da, o noapte rară! — şopti Liolia şi, mlădiindu-şi trupul ca un şarpe, se ghemui în şal şi închise pe jumătate ochii. (Straşnic se mai pricep femeile când e vorba de amănuntele scenelor de dragoste, oh, straşnic!)

— Dacă ai şti de când vreau să-ţi vorbesc, — continuă Nogtev, frângându-şi degetele albe, — dar... nu îndrăzneam. Credeam că ai să te superi... Dar dacă o să mă înţelegi... n'ai să te superi. Şi dumitale ţi-e dragă arta!

— Ei da, sigur... Cum să nu! Doar e artă!

— Elena Timofeevna! Ştii dece sunt aici? Nu ghiceşti?

---

[1]) Fără îndoială (în limba franceză). (N. trad.).

Liolia se ruşină cât putu mai mult şi îşi puse, ca din întâmplare, mâna pe braţul lui...

— E drept, — continuă Nogtev după o scurtă tăcere, — că printre pictori sunt şi porci... Asta-i adevărat... Lor puţin le pasă de pudicitatea femenină... Dar eu... eu nu sunt din ăia! Am prea multă delicateţă. Pudicitatea femenină este... o pudicitate pe care nu poţi s'o nesocoteşti!

„Dece mi-o fi înşirând toate astea?“ se întrebă Liolia şi îşi ascunse braţele în şal.

— Nu, eu nu sunt ca ei... Pentru mine, femeia e ceva sfânt! Aşa că nu ai dece să te temi... Fiindcă nu sunt ca ei, n'am să-mi permit niciodată să-mi dau în petec... Elena Timofeevna! Imi dai voie? Ascultă-mă! Iţi jur că sunt sincer, fiindcă nu mă gândesc la mine, ci la artă! Eu pun întotdeauna, pe planul întâi arta, nu satisfacerea unor instincte animalice!

Nogtev o luă de mână. Ea se trase puţin mai aproape de el.

— Elena Timofeevna! Ingerul meu! Fericirea mea!

— Ce e?

— Pot să te rog?

Liolia râse iarăşi încetişor. Buzele ei se şi întredeschiseră pentru primul sărut.

— Pot să te rog? Te implor! Iţi jur că-i pentru artă! Mi-ai plăcut din prima clipă atât de mult, atât de mult! Eşti tocmai făptura de care aveam nevoie! Să le ia dracu' pe toate celelalte! Elena Timofeevna! Draga mea! Vrei să-mi fii...

Liolia îşi potrivi trupul, gata să-i cadă în braţe. Inima începu să-i zvâcnească nebuneşte.

— Vrei să-mi fii...

Pictorul o apucă şi de mâna cealaltă.

Ea îşi plecă smerit căpşorul pe umărul lui. Pe gene îi luciră lacrimi de fericire...

— Draga mea! Vrei să-mi fii... model?

Liolia ridică dintr'odată capul.

— Ce-ai spus?!

— Vrei să-mi pozezi pentru nuduri?

Liolia sări în picioare.

— Cum ? Ce să fac ?

— Să-mi fii model... Te rog !

— Nu te înţeleg.

— Mi-ai face un mare serviciu ! Mi-ai da putinţa să pictez un tablou... şi ce tablou !

Liolia păli. Lacrimile ei de dragoste se prefăcură dintr'odată în lacrimi de deznădejde, mânie şi alte sentimente urâte !

— Va să zică asta era ? — bolborosi ea, tremurând din tot trupul.

Bietul pictor ! O lumină ca de incendiu, roşie ca focul, îmbujoră dintr'odată unul din obrajii lui albi, când pocnetul unei palme răsunătoare se auzi în toată grădina întunecată, contopindu-se cu propriul ei ecou. Nogtev îşi frecă obrazul, apoi înlemni. Rămase nemişcat, parcă lovit de catalepsie. Simţi că îl înghite pământul şi că se afundă tot mai adânc, tot mai adânc... In faţa ochilor, începură să-i joace fulgere...

Scuturată ca de friguri, ameţită, palidă ca moartea, Liolia făcu un pas şi se clătină. Se simţea parcă strivită de o roată. Adunându-şi toate puterile, se îndreptă spre casă împleticindu-se ca un om bolnav. Picioarele i se muiau, ochii îi aruncau scântei, mâinile i se ridicau spre păr simţind nevoia să se înfigă în el...

Nu-i mai rămăseseră decât câţiva stânjeni de străbătut până în casă, când îi fu dat să mai lovească odată. In calea ei, lângă chioşcul năpădit de viţă sălbatică, stătea cu braţele larg deschise, Ivan, beat, nepieptănat, cu faţa-i lătăreaţă schimonosită şi cu jiletca descheiată. O privea pe Liolia sardonic, drept în faţă şi pângărea văzduhul cu un hohot de râs mefistofelic. Când trecu pe lângă el o apucă de mână.

— Nu mă atinge ! — îi strigă ea cu glas şuierător, ca de şarpe, şi îi trase şi lui o palmă.

Urâtă păţanie !

DOUĂZECI ŞI NOUĂ IUNIE

POVESTIREA UNUI VÂNĂTOR
CARE
NU NIMEREŞTE NICIODATĂ ŢINTA

ERAU ceasurile patru dimineaţa... Aurul celor dintâi raze de soare se revărsa peste stepa acoperită cu rouă, care strălucea ca presărată cu o pulbere de nestemate. Vântul zorilor alungase ceaţa ce se adunase toată, ca un zid plumburiu, dincolo de râu. Spicele de secară şi măciuliile ciulinilor şi ale măceşilor stăteau nemişcate, făcându-şi numai, din când în când, uşoare temeneli şi şuşotind între ele. Deasupra ierbii şi deasupra capetelor noastre, zburau, fâlfâind lin din aripi, şoimi, ulii şi bufniţe. Vânau...

Achim Petrovici Otletaev, judecătorul de pace, medicul zemstvei, Cozoiedov, vătaful de plasă, Predpolojenschi — ginerele lui Otletaev, şi cu mine, mergeam toţi şase la vânătoare, în încăpătoarea căruţă pe arcuri a lui Otletaev. In urma căruţei alergau, cu limba scoasă, patru câini. Eu şi medicul zemstvei suntem subţirei, ceilalţi însă sunt burduhoşi, ca nişte butoaie de o sută de vedre, şi, deşi căruţa moştenită dela bunici era lată şi încăpătoare, şedeam groaznic de înghesuiţi. In ce mă priveşte îl loveam mereu pe Cozoiedov cu cotul şi cu patul puştii în burtă. Ne înghionteam cu toţii, gâfâiam, ne încruntam, ne uram din tot sufletul unul pe altul şi aşteptam cu nerăbdare clipa în care să ne putem da jos din căruţă. Hotărîsem să mergem cât se va putea mai în inima stepei, să vânăm potârnichi, spurcaci, prepeliţe, vânat de baltă şi,

dacă norocul avea să ne surâdă, dropii. Ne călăuzea Otletaev, proprietarul căruței și al cailor, datorită căruia pornisem la vânătoare. Dacă trupul ne era înghesuit, sufletul ne era, în schimb, plin de bucurii din cele mai nobile și avântate.

Cine n'a fost niciodată la vânătoare și n'a hoinărit pe câmp nu poate pricepe această patimă. Ne țineam puștile și le priveam cu aceeași dragoste cu care o mamă se uită la copiii ei, în care și-a pus cele mai mari nădejdi.

— Și care ne va fi itinerarul ? — întrebai eu, după ce ne îndepărtasem cu vreo zece verste de conacul lui Otletaev.

— Intâi, mergem la Elancic, — răspunse Otletaev, — să vânăm becaține... Mai sunt vreo opt verste până acolo. Vânăm și prepelițe, prin meiuri... După ce isprăvim cu prepelițele, rămânem undeva peste noapte și abia mâine pe la cântători începe adevărata vânătoare...

— Ce ziceți, domnilor, — întrebai, arătând cu degetul o gaie, care se scălda în albastrul cerului, la o mare înălțime, — s'ar putea lua de aici ? Ați nimeri-o ?

— Nu se poate ! — hotărî Otletaev. — E prea departe ! Totuși cred că pușca mea ar lovi-o !

— Nici cu pușca dumitale nu se poate, — își dădu cu părerea Predpolojenschi.

— Ba eu aș nimeri-o. Nu cu alice, că n'ar ajunge pînă la ea, dar cu glonțul aș merge la sigur.

— Nici cu glonțul n'ai nimeri-o.

— Dă-mi voie să știu eu mai bine ce pot nimeri și ce nu pot ! Nu-mi cunoști pușca... Tu n'ai văzut în viața ta o pușcă bună și deaceea ți se pare de necrezut... Află că am nimerit și la depărtare mai mare.

Predpolojenschi își dădu capul pe spate și începu să râdă.

— Dece râzi ? — întrebă Otletaev. — Se vede treaba că nu mă crezi.

— Firește că nu.

— Hm... Inseamnă că nu-mi cunoşti puşca... E o puşcă straşnică! Nu degeaba a costat şase sute de ruble...

— Câă-â-t? — se minună Predpolojenschi, lungindu-şi gâtul... — Cât? Ia mai spune odată, tăticule!

— Şase sute de ruble... De ce râzi? Uită-te mai întâi la puşcă şi apoi hlizeşte-te!

— O văd... Ce marcă e?

— Lepellier... O fabrică din Marsilia.

— Lepellier? Nici n'am auzit de marca asta. E o puşcă la fel ca oricare alta... O sută de ruble face, mai mult nu... Nu-mi place când minţi, tată-socrule! Dece să minţi? Nu înţeleg ce nevoie ai să minţi?

— Puşca e bună, fără doar şi poate, — se amestecă judecătorul, — dar şase sute de ruble nu face. Ai plătit-o prea scump, Achim Petrovici!

— Nici nu s'a gândit s'o plătească prea scump! — sări iarăşi Predpolojenschi. — Minte! Minte ca un şcolar!

Otletaev începu să se frământe pe loc, roşu la faţă.

— Nu sunt din ăia care se laudă, — spuse el. — Asta, s'o ştii! In schimb, tu... tu minţi! Ei da! Cauţi orice prilej să mă împungi! Nu face să meargă omul cu tine la vânătoare. Nici nu ştiu dece te-am luat cu noi!...

— N'aveai decât să nu mă iei... Dar de ce să minţi? Minţi ca un porc!

— Tu eşti un porc! Un porc şi un tâmpit!

Incepurăm să-l dojenim prieteneşte pe Predpolojenschi.

— N'are decât să nu mintă! — se apăra bătăiosul ginere. — Imi ies din sărite, când aud pe cineva minţind... Şi să nu mă facă porc. El e un porc, asta-i! Iar, dacă nu-i place că merg la vânătoare... să-l ia naiba! Poftim, nu merg!

— Ei haide, potoleşte-te! Lui Achim Petrovici nici prin cap nu i-a trecut să te insulte! Merită să stârneşti o asemenea furtună pentru nişte fleacuri?

Predpolojenschi se umflă ca un curcan îndopat şi tăcu.

— Nici aşa nu se poate! — începu după un timp Cozoiedov să-l dăscălească pe Predpolojenschi. — Nu-i frumos! Se cheamă că Achim Petrovici îţi ţine acum loc de părinţi; ca să zic aşa, ţi-e socru, iar dumneata îl faci de două parale... E mare păcat!

Ginerele aruncă vătafului de plasă o privire dispreţuitoare şi zâmbi:

— Te-a întrebat cineva? — bufni el. — Spune: te-a întrebat? Nu! Atunci taci din gură, dacă... Şi vezi-ţi de treabă... Hm!... Imi ţine loc de părinţi! Nici nu ştii să vorbeşti — şi te amesteci... Bădărane!... Ţărănoiule!

— Vezi cum eşti! Te agăţi de oameni. Oi fi eu de neam prost şi, ca să zic aşa, fără niciun fel de carte, dar pot să spun că am în piept, în inimă şi în suflet fel de fel de sentimente de care dumneata habar n'ai, cu toate că ai urmat şcoli de toate gradele. Asta-i!

— Ia mai lăsaţi, domnilor! — mă amestecai eu. — Destul v'aţi făcut morală unul altuia. Hai, mai bine să tăcem...

Otletaev scoase gâfâind din buzunarul hainei o tabacheră cât toate zilele şi îşi afundă în ea degetele sale groase. Doctorul şi judecătorul de pace întinseră şi ei mâna spre tabachera lui.

— Nu, iertaţi-mă! — se împotrivi Otletaev, luând un aer important. — Prietenia e una şi tutunul e alta. Nu-mi ajunge nici mie... Drumul e lung şi n'am cu mine decât vreo patruzeci de ţigări...

Doctorul şi judecătorul de pace roşiră şi, pentru a-şi ascunde ruşinea, începură să fluiere ceva din „Madame Angot".

Otletaev era prost, cât patruzeci de mii de călugări la un loc şi peste poate de necioplit.

Nu-l puteam suferi. Doctorul, ruşinat, îşi aprinse o ţigare dintr'ale lui şi începu să spună fel de fel de snoave. Povesti vreo douăzeci, din care numai una nu fu fără perdea, celelalte se topeau toate ca untul în urechile noastre.

— Mare meşter eşti, taică! — îl lăudai eu pe doctor. — Nu ştiam că eşti humorist de talia asta!

— Da, mă cam pricep, — spuse doctorul. — Dacă aş fi vrut să scriu la reviste, aş avea milioane. Aş câştiga mai mult ca dumneata.

— Nu mă îndoiesc... Şi dece nu scrii?

— Nu vreau!

— Dar dece?

— Uite aşa, nu vreau! Am conştiinţă! Poate un om cu conştiinţă să scrie în revistele voastre? Nicidecum! Nici ziarele nu le citesc niciodată! După părerea mea, cei ce se abonează la ele şi aruncă bani pe ele, sunt nişte neghiobi...

— Eu, dimpotrivă, — se amestecă judecătorul de pace, — îi socotesc neghiobi pe cei care nu cheltuiesc bani pe ziare...

— Doctorul nu e în toane bune astăzi, — spusei eu. — Să-i dăm pace...

— Cine ţi-a spus că nu sunt în toane bune? Sunt foarte bine dispus... Dumneata aperi cu atâta căldură ziarele, fiindcă scrii în ele, dar, după părerea mea... toate la un loc nu fac cât o ceapă degerată. Mint, mint şi mint. Ziariştii sunt cei mai grozavi mincinoşi şi bârfitori! Sunt ca şi avocaţii: mint şi n'au conştiinţă.

— Am fost şi eu avocat, — spuse judecătorul de pace, — şi totuşi aveam conştiinţă.

Predpolojenschi şi Cozoiedov schimbară o privire şi zâmbiră ironic.

— Nu vorbesc de dumneata... Vorbesc în general... In general sunt toţi nişte pungaşi... Şi ziariştii, şi avocaţii, şi toţi...

In loc să tac, continuai să-i apăr pe ziarişti. Judecătorul continuă să-i apere pe avocaţi... In căruţă se iscă din nou ceartă.

— Dar medicina dumitale? — mă oţărâi eu. — Medicina? Cu ea cum e? Parcă voi nu minţiţi? Nu ştiţi decât să luaţi bani! Ce-i un doctor? Premergătorul groparului... iată ce-i! Dealtfel nu ştiu dece discut cu dumneata. N'ai nicio logică. Ai făcut universitatea şi judeci ca un băiaş...

— Măsoară-ţi cuvintele! Cred că se poate vorbi şi fără insulte!

— Ii ocărîm pe ziariști și pe avocați, — se amestecă Predpolojenschi cu glasul lui de bas, — și minciuna cea mai sfruntată n'o vedem... Ia discutați nițel cu tata-socru ; îl taie și pe cel mai bun avocat, când e vorba de dat cu gura...

Și așa mai departe... Cuvânt pentru cuvânt, rânjet pentru rânjet, bârfeală după bârfeală, lucrurile ajunseră dracu' știe unde...

Incepurăm să dăm drumul la tot ce adunasem în suflet unul împotriva celuilalt toată iarna și ne ciorovăirăm mai rău decât ar fi făcut-o fetele bătrâne din lumea întreagă adunate toate la un loc.

In timp ce ne împroșcam cu răutăți, nedormiți îndeajuns și pe jumătate beți, soarele se ridica din ce în ce mai sus, ceața se împrăștie și începu o zi minunată de vară... In jurul nostru, totul era tihnit, plăcut...

Numai noi turburam această liniște...

Ajunși la prima baltă care ni se nimeri în drum, ne dădurăm jos din căruță și o luarăm fiecare în altă parte, morocănoși și bosumflați. Cozoiedov fu cel ce se învrednici să restabilească buna înțelegere. Azvârli cât putu de sus o monedă de trei copeici, trase în ea și o nimeri ! Ne repezirăm să ridicăm bănuțul, numărarăm urmele alicelor și de bine de rău izbutirăm să intrăm din nou în vorbă.

Predpolojenschi stârni un cârstel și-l împușcă. Il felicitarăm și strigarăm „ura". Buna înțelegere s'ar fi restabilit de-a-binelea, de n'ar fi fost medicul zemstvei. In timp ce noi îl felicitam pe Predpolojenschi pentru isprava lui, doctorul se apropie de căruță, desfăcu o legăturică și începu să se desfete cu votcă și gustări.

— Ce faci acolo, doctore ? — îl strigă Otletaev.

— Mănânc și beau.

— Cu ce drept cotrobăiești în merinde ?

— Și ce, n'am voie ?

— Crezi că-s ale dumitale ? Asta e, pardon de expresie, o porcărie, pe care n'o admit. Nu puteai să aștepți un pic ? Ce sticlă ai destundat acolo ? Doamne ! Lichiorul meu! Cine ți-a dat voie ?

— Ia te rog să nu te rățoiești așa ! Las'o mai moale!

— Lichiorul ăsta l-am luat pentru mine! Eu am o sănătate mai şubredă, deaceea mi-am luat lichior... Şi poftim! L-ai desfăcut! Cine te-a rugat? Pune batogul la loc!

— Uite că n'am să-l pun! Ar trebui să ştii, om necuviincios şi nedelicat ce eşti, că la vânătoare, totul e deavalma. Eşti, pardon de expresie, un ţopârlan!

Doctorul bău un păhăruţ de lichior şi, ca să-i facă în ciudă lui Otletaev, îşi tăie înadins o bucată mare de batog. Predpolojenschi se repezi la căruţă şi, pentru a-i face şi mai în necaz lui socru-său, puse sticla de lichior la gură şi bău jumătate din ea... Lui Otletaev îi dădură lacrimile.

— Va să zică faceţi dinadins? — şuieră el. — Bine! Bine! Acum văd cu cine am de-aface!... Mersi bocu...

Judecătorul de pace se apropie de căruţă, fără a şti despre ce era vorba.

— A-a-a? Luaţi o gustare? — întrebă el. — Nu-i prea devreme? Intre noi fie vorba, nu strică să dăm câte un păhărel pe gât... In sănătatea voastră!

Judecătorul de instrucţie îşi turnă un păhăruţ de lichior şi îl bău.

— Frumos vă stă! — strigă Otletaev, nemaiputându-se stăpâni.

— Ce ne stă frumos? — întrebă judecătorul.

— Nimic...

Otletaev se urcă în căruţă, aruncă legăturica pe iarbă, ne făcu un salut ironic şi trase un ghiont în spinarea vizitiului Piotr.

— Dă-i drumul! — strigă el.

— Unde te duci? — ne mirarăm noi...

— Dacă mă găsiţi nesuferit... incult!... Cozoiedov! Hai, urcă, dragul meu! Noi doi suntem nişte ţărănoi, nu-i de nasul nostru să vânăm cu dumnealor savanţii! Să-i scutim de prezenţa noastră! Hai, vino, scumpule!

— Unde pleci? Nu mai face pe prostul!

— Dece să vă supăraţi, dacă sunt prost?... O fi şi aşa! Sunt chiar un dobitoc... La bună vedere... Mă duc acasă...

— Şi noi cu ce ne întoarcem?

— Treaba voastră... Căruța e a mea.

— Ia spune, te-ai țicnit de-a-binelea, tată-socrule? — strigă Predpolojenschi.

Cozoiedov se urcă lângă Otletaev și ne salută smerit.

— Ai înnebunit? — continuă Predpolojenschi. — Dă-te jos din căruță!

— Nici nu mă gândesc. La bună vedere, ginere! Tu ești un om învățat, cult, civilizat... Dar eu... Eu, ce sunt?

— Ești un dobitoc! Dar ce înseamnă asta, domnilor? Cine l-a atâțat? Dumneata, doctore? Dracu' să te ia, mereu îți bagi nasul savant în treburile altora!

— Eu nu-ți sunt socru... Te rog să nu zbieri la mine, — se supără doctorul. — Dacă zbieri, plec și eu.

— Pleacă sănătos! Pagubă'n ciuperci! Ce-ți închipui dumneata?

Doctorul dădu din umeri, oftă și se urcă în căruță. Judecătorul făcu un gest deznădăjduit cu mâna și se urcă și el.

— De fiecare dată facem la fel, — oftă el. — Când suntem împreună, nu iese niciodată nimic bun.

— Dă-i drumul! — strigă Otletaev.

Piotr plezni din limbă, zmuci hățurile și căruța o luă din loc.

Predpolojenschi și cu mine ne uitarăm unul la altul.

— Stai! — strigai eu și începui să alerg după căruță. — Stai!

— Stai! — zbieră Predpolojenschi. — Stați, dobitocilor!

Căruța se opri, ne urcarăm și noi și ne luarăm locurile.

— Asta n'am să ți-o iert! — spuse Predpolojenschi, fulgerându-l din ochi pe socru-său și arătându-i pumnul. — Nimic n'am să uit! Până la groapă am să țin minte ziua asta!

Până acasă, nu ne mai vorbirăm. In sufletele noastre, bucuriile nobile și avântate făcuseră loc poftelor celor mai urâte. Eram gata să ne mâncăm unul pe altul și dacă n'am făcut-o e pentru că n'am știut de unde să începem... Când traserăm la scara casei

lui Otletaev, madam Otletaeva şedea pe terasă bându-şi cafeaua.

— Aţi şi sosit ? — se miră ea. — Dece aşa de devreme ?

Ne dădurăm jos din căruţă şi ne îndreptarăm spre poarţa ogrăzii, fără să scoatem o vorbă.

— Unde vă duceţi, domnilor ? — începu să strige madam Otletaeva. — Dar cafeaua ? Dar prânzul ? Incotro aţi pornit-o?

Ne întoarserăm cu faţa spre pridvor şi, fără a adăuga un singur cuvânt, făcurăm un gest grăitor de ameninţare cu pumnii noştri uriaşi. Predpolojenschi scuipă într-acolo şi se duse să se culce în grajd.

Peste vreo două zile, Otletaev Predpolojenschi, Cozoiedov, judecătorul de pace, medicul zemstvei şi cu mine, şedeam în casă la Otletaev şi jucam cărţi. Jucam cărţi şi, ca deobicei, ne ciorovăiam...

Peste vreo trei zile, ne certarăm de moarte, iar peste alte cinci, dădeam, cu toţii laolaltă, drumul la focuri de artificii...

Ne certăm, ne bârfim, ne urîm, ne dispreţuim unul pe altul, dar de despărţit nu ne putem despărţi. Nu te mira şi nu râde, cititorule ! Du-te la Otletaevca, stai o iarnă şi o vară acolo şi vei pricepe cum devine cazul...

Acolo-s coclauri, nu-i capitală... La Otletaevca, racul e peşte, dracu' — om şi cearta — vorbă dulce.

CARE DIN CEI TREI

POVESTE VECHE, ŞI TOTUŞI VEŞNIC NOUĂ

NADIA, fiica Mariei Ivanovna Langer, văduva unui consilier de stat, stătea de vorbă pe terasa străvechei şi luxoasei vile a mamei sale, cu Ivan Gavrilovici, fiul unui cunoscut comerciant din Moscova.

Era o seară minunată. Dacă aş fi meşter în zugrăvirea frumuseţilor naturii, aş descrie luna, care privea blând de după nori, scăldând în lumina ei plăcută pădurea, vila şi drăgălaşa faţă a Nadiei... Aş descrie şi şoapta lină a copacilor, şi cântecul privighetoarei, şi susurul abia auzit al micului havuz... Nadia stătea cu un genunchi pe marginea unui jilţ şi cu mâinile pe balustradă. Ochii ei — nişte ochi galeşi, catifelaţi, adânci — priveau nemişcaţi spre desişul verde... Pe chipul ei mic, palid, luminat de lună, jucau două pete mai întunecate: era rumeneala obrajilor... Ivan Gavrilovici stătea în spatele ei şi-şi ciugulea nervos cu degetele barba rară. Mâna îi tremura. Când se sătura să-şi jumulească barba, începea să-şi potrivească şi să-şi tragă cu mâna cealaltă cravata subţire şi urâtă. Ivan Gavrilovici nu era frumos. Semăna cu maică-sa, care arăta ca o bucătăreasă de ţară. Avea o frunte mică, îngustă, parcă turtită, nasul cârn, teşit, cu o scobitură în loc de proeminenţă, şi părul ca o perie. Ochii lui mici, înguşti, ca de pisoi, priveau întrebător la Nadia.

— Iartă-mă, — bolborosi el, oftând spasmodic, — iartă-mă că-ţi vorbesc de... sentimentele mele... Dar te iubesc atât de nebuneşte, încât nici nu ştiu dacă sunt în toate minţile... Simt în piept lucruri cu neputinţă de exprimat! De cum te-am văzut, Nadejda Petrovna, mi s'au aprins călcâiele... adică vreau să spun că m'am îndrăgostit nebuneşte. Iartă-mă, dar... când te gândeşti... (Pauză).. Ce frumoasă-i astăzi natura!

— Da... foarte frumoasă...

— Nici nu ştii ce extraordinar e să iubeşti o făptură atât de minunată ca dumneata, în mijlocul unei naturi la fel de minunate... Numai că sunt nefericit!

Ivan Gavrilovici oftă şi se trase iar de barbă.

— Foarte nefericit! Eu te iubesc, sufăr... Şi dumneata?... Ştiu, ar fi greu să ai un sentiment faţă de mine! Dumneata eşti cultă, savantă... ca oricare fată de nobil... Iar eu? Eu sunt fiu de negustor şi... atâta tot! Cu alte cuvinte — nimic! Am eu bani mulţi, dar la ce-mi folosesc banii, dacă nu pot fi cu adevărat fericit? Fără fericire averea nu-i decât un blestem... o floare stearpă. Mănânci bine... umbli numai cu trăsura... dar... viaţa e pustie... Nadejda Petrovna!

— Te ascult!

— Nu... ni... nimic! Adică, la drept vorbind, voiam să te mai supăr cu o întrebare...

— Ce doreşti?

— Ai putea să mă iubeşti? (Pauză.) Am oferit mămicăi... adică vreau să spun mamei dumitale, mâna şi inima mea pentru dumneata şi ea mi-a spus că numai de dumneata depinde totul... Poţi, prin urmare, să-mi vorbeşti şi fără să mai aştepţi încuviinţarea ei... Ce răspuns îmi dai?

Nadia tăcea. Privea desişul verde întunecat, unde abia se desluşeau trunchiurile şi horbota frunzişului...

O interesau umbrele negre, mişcătoare, aninate de copacii, ale căror vârfuri se legănau uşor la adierea vântului. Tăcerea ei îl sugruma pe Ivan Gavrilovici, căruia îi dădură lacrimile. Suferea. „Şi dacă mă refuză?“ se gândea el, şi la gândul acesta cumplit, un fior de ghiaţă îi despica parcă spatele lui lat...

— Fii atât de bună, Nadejda Petrovna, — spuse el. — nu-mi zdrobi inima... Gândeşte-te că dacă stărui într'una o fac din dragoste... Deaceea... (Pauză.) Dacă... (Pauză.) Dacă nu-mi dai răspuns, nu-mi rămâne decât să mor.

Nadia întoarse capul spre Ivan Gavrilovici şi zâmbi... Ii întinse mâna şi spuse cu un glas care în urechile comerciantului din Moscova sună ca un cântec de sirenă :

— Iţi sunt foarte recunoscătoare, Ivan Gavrilovici... Ştiu demult că mă iubeşti şi ştiu şi cât de mult mă iubeşti... Dar eu... eu... Şi eu te iubesc, Jean... Ar fi cu neputinţă să nu te iubesc, ai o inimă atât de bună, eşti atât de devotat...

Ivan Gavrilovici rămase cu gura căscată, începu să râdă şi, în culmea fericirii, îşi trecu palma peste faţă, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că nu visează.

— Sunt sigură că dacă m'aş mărita cu dumneata, — continuă Nadia, — aş fi cea mai fericită femeie... Dar ştii, Ivan Gavrilovici... Mai aşteaptă puţin... Nu pot să-ţi dau chiar acum un răspuns definitiv... Trebuie să chibzuiesc bine pasul pe care-l fac... Trebuie să mă gândesc pe îndelete. Mai aşteaptă...

— Şi cât o să trebuiască să aştept ? Mult ?

— Nu, numai un pic... O zi, cel mult două...

— Asta mai merge...

— Acum, însă, du-te. Răspunsul am să ţi-l scriu. Intoarce-te acasă, şi eu am să mă gândesc... La revedere... poate chiar pe mâine.

Nadia îi întinse mâna. Ivan Gavrilovici i-o sărută. Nadia făcu un semn prietenos cu capul, îşi mişcă buzele ca pentru sărutare, zbură ca o păsărică de pe terasă şi se făcu nevăzută... Ivan Gavrilovici rămase două-trei minute locului, adâncit în gânduri, apoi porni prin grădiniţa de flori şi prin pădurice spre trăsura care-l aştepta într'o poiană. Se simţea moleşit, istovit de fericire, ca şi cum ar fi stat o zi întreagă într'o baie caldă. Mergea râzând de fericire.

— Trofim! — strigă el vizitiului, care adormise! — Hai, trezeşte-te! Mergem! Ai cinci ruble bacşiş! Ai înţeles? Ha-ha-ha!

In acest timp, Nadia se furişase în grabă prin toate odăile spre o altă terasă, coborîse în cealaltă parte a grădinei, apoi, strecurându-se printre copaci şi tufe, alergase spre o altă poiană, unde o aştepta prietenul ei din copilărie, un tânăr de vreo douăzeci şi şase de ani, baronul Vladimir Strahl. Strahl era un neamţ bondoc, mărunt, rotofei, cu început de chelie. Îşi terminase universitatea şi, înainte de a pleca la moşia sa de lângă Harcov, venise să-şi ia rămas bun. Era uşor cherchelit şi, tolănit pe bancă, fluiera cântecul popular „Vânătorul".

Nadia alergă spre el şi, obosită de fugă, abia putând să mai răsufle, i se aruncă de gât. Râzând cu hohote, trăgându-l de păr, de ceafă şi de guler, îi acoperi cu sărutări faţa grasă, asudată...

— De un ceas te aştept, — spuse baronul, cuprinzându-i mijlocul.

— Ce faci, eşti bine?

— Da...

— Pleci mâine?

— Da, plec...

— Hainule... Şi te întorci curând?

— Nu ştiu...

Baronul o sărută pe Nadia pe obraz şi o coborî de pe genunchii lui, aşezând-o pe bancă.

— Ei, ajunge, ne-am sărutat destul, — spuse Nadia. — Să mai lăsăm şi pe altădată... Avem toată vremea. Acum să vorbim serios. (Pauză.) Te-ai gândit, Volia?

— Da, m'am gândit...

— Şi care-i răspunsul? Când... facem nunta?

Baronul se încruntă.

— Iar începi aceeaş poveste! — spuse el. — Am mai vorbit doar şi ieri despre asta... Nici gând nu poate fi de căsătorie! Ţi-am spus-o şi ieri... lămurit. Dece să mai discutăm despre lucruri discutate şi răsdiscutate de o mie de ori?...

— Dar, Volia, raporturile dintre noi trebuie să ducă la ceva! Cum de nu înţelegi acest lucru? Nu-i aşa că trebuie?

— Da, trebuie, dar nu la o căsătorie... Eşti naivă ca un copil de trei ani, Nadine, ţi-o repet pentru a suta oară... Naivitatea le stă bine femeilor frumoase, dar nu în cazul de faţă, draga mea...

— Va să zică nu vrei să te însori! Nu vrei? Spune-o pe şleau, nerușinatule, spune-o deschis! Nu vrei?

— Nu vreau... Ce rost ar avea să-mi stric cariera? Te iubesc, dar gândeşte-te că dacă mă însor cu tine ai să mă nenoroceşti... Nu mi-ai aduce nici avere, nici nume... Insurătoarea, draga mea, trebuie să fie jumătate din carieră, iar tu... N'ai dece plânge... Trebuie să judeci cu sânge rece... Căsătoriile din dragoste nu sunt niciodată fericite şi până la urmă dau întotdeauna chix...

— Minţi... Minţi! Asta-i!

— Să ne căsătorim şi după aceea să murim de foame... Să aducem pe lume nişte cerşetori... Trebuie să judecăm la rece.

— Şi dece n'ai judecat la rece... atunci... îţi aduci aminte când? Atunci mi-ai dat cuvântul tău de onoare că te vei însura cu mine... Nu-i aşa că mi l-ai dat?

— Ţi l-am dat... Dar acum mi-am schimbat planurile... Nu-i aşa că nici tu n'ai lua un om sărac? Atunci dece vrei să mă sileşti pe mine să iau o nevastă săracă? Nu că vreau să mă port cu tine ca un ticălos. Dar am un viitor, de care sunt răspunzător faţă de conştiinţa mea.

Nadia îşi şterse ochii cu batista şi deodată, pe neaşteptate, se aruncă de gâtul pravoslavnicului neamţ. Se lipi de el şi începu să-i acopere faţa cu sărutări.

— Ia-mă de nevastă! — bolborosi ea. — Ia-mă de nevastă, dragul meu! Te iubesc! Nu pot să trăiesc fără tine, comoara mea. Ai să mă omori dacă te desparţi de mine! Nu-i aşa că te însori cu mine? Da?

Neamţul stătu o clipă pe gânduri, apoi spuse pe un ton hotărît:

— Nu pot! Dragostea e un lucru bun, dar nu-i lucrul de căpetenie pe lumea asta.

— Prin urmare nu vrei?

— Nu... Nu pot...

— Nu vrei! Spune că nu vrei!

— Nu pot, Nadine!

— Ticălosule, netrebnicule... Excrocule! Nemţoiule! Nu pot să te sufăr, te urăsc, te disprețuiesc! Mi-e silă de tine! Nici nu te-am iubit vreodată! Dacă m'am dăruit ţie în seara aceea, am făcut-o numai fiindcă te socoteam un om cinstit şi credeam că ai să te însori cu mine... Nici atunci nu te puteam suferi! Voiam să mă mărit cu tine, fiindcă eşti baron şi eşti bogat!

Nadia îşi desfăcu în neştire braţele şi, dându-se câţiva paşi înapoi, îi mai aruncă lui Strahl în faţă câteva adevăruri usturătoare, apoi plecă. „Rău am făcut că m'am dus atunci la el, se gândea ea în timp ce se îndrepta spre vilă. Ştiam că n'o să se însoare cu mine. Ce nemernic! Mare proastă am fost în seara aceea! Dacă nu m'aş fi dăruit atunci nemţoiului ăsta, n'aş fi avut acum nevoie să mă umilesc în faţa lui".

Ajungând la vilă, Nadia nu intră în casă. Se plimbă un timp prin curte şi se opri la o fereastră slab luminată. Era fereastra odăii locuită în timpul verii de tânărul Mitia Gusev, care tocmai absolvise conservatorul şi era vioara întâi într'o orchestră. Nadia privi prin fereastră. Mitia, băiat frumuşel, lat în umeri, cu păr bălai, cârlionţat, era acasă. Stătea lungit pe pat, fără haină şi jiletcă, şi citea un roman. Nadia rămase un timp locului, se gândi, şi bătu în geam. Vioara întâia ridică brusc capul.

— Cine-i acolo?

— Eu sunt, Dmitri Ivanâci... Deschide puţin fereastra!...

Mitia îşi îmbrăcă repede haina şi deschise fereastra.

— Vino afară... Sări pe fereastră... — îi spuse Nadia.

Mitia încălecă pervazul ferestrei şi într'o clipă fu lângă Nadia.

— Cu ce-ţi pot fi de folos?

— Hai să facem câţiva paşi, — spuse Nadia, luându-l pe Mitia de braţ.

— Ştii, Dmitri Ivanâci, — continuă ea. — Să nu-mi mai scrii scrisori de dragoste. Te rog, dragul meu, nu-mi mai scrie! Să nu mă iubeşti şi să nu-mi mai spui că mă iubeşti!

In ochii Nadiei luciră lacrimi, care începură să-i curgă şiroaie pe mâini.

Erau lacrimi adevărate, fierbinţi, mari...

— Nu mă iubi, Dmitri! Nu cânta pentru mine la vioară! Sunt o nemernică, o păcătoasă, o femeie care trebuie dispreţuită, urîtă, bătută...

Nadia izbucni în hohote de plâns şi îşi lipi căpşorul de pieptul lui Mitia.

— Mi-e silă de mine, de gândurile, de pornirile mele...

Mitia se zăpăci, începu să îndruge vorbe fără şir şi o sărută pe Nadia pe păr...

— Dumneata eşti bun, cinstit la suflet... Iţi dau cuvântul meu de onoare că te iubesc... Dar dumneata nu trebuie să mă iubeşti! Eu ţin la bani, la toalete, la echipaje, mai mult ca la orice pe lume... Mor de ciudă când mă gândesc că nu am bani... Sunt interesată, sunt egoistă... Nu mă iubi, dragul meu Dmitri Ivanâci! Nu-mi mai scrie scrisori! Am să mă mărit... cu Gavrilâci... Vezi cum sunt! Şi dumneata... mă mai iubeşti! Adio! Am să te iubesc şi când voi fi măritată... Adio, Mitia!

Nadia îl strânse în braţe, îl sărută repede pe gât şi fugi spre poartă.

Ajunsă în odaia ei, se aşeză la o măsuţă şi, plângând amarnic, scrise următoarea scrisoare: „Dragă Ivan Gavrilâci! Sunt a dumitale. Te iubesc şi vreau să-ţi fiu soţie... A dumitale N.“

Lipi plicul şi-l dădu fetei din casă să-l trimită la adresă.

„Mâine... îmi va aduce ceva...“ gândi Nadia şi oftă adânc.

Acest oftat puse capăt lacrimilor ei. După ce mai stătu puţin la fereastră şi se linişti, Nadia se dezbrăcă

repede şi, când bătea miezul nopţii, plapoma scumpă de puf, cu broderii şi monograme, încălzea trupul adormit, străbătut din când în când de uşoare înfiorări, al tinerei, frumoasei şi desfrânatei lighioane.

Tot la miezul nopţii, Ivan Gavrilovici se plimba prin camera sa de lucru şi visa cu glas tare.

In birou se aflau şi părinţii lui, care îi ascultau visurile... Se bucurau şi erau fericiţi de fericirea fiului lor...

— E o fată bună, nobilă, — spunea tatăl. — E fiică de consilier de stat şi e şi frumoasă. De un singur lucru e păcat: are nume de familie nemţesc! Lumea o să creadă că ai luat o nemţoaică...

EL ŞI EA

DUC o viaţă de nomazi. Parisul este singurul oraş căruia îi dăruiesc mai multe luni pe an ; pentru Berlin, Viena, Neapole, Madrid sau Petersburg sunt zgârciţi cu timpul. La Paris se simt *quasi-domo* [1]) : pentru ei Parisul este capitala, reşedinţa, pe când tot restul Europei nu-i decât o provincie stupidă, unde nu alegi nimic, la care nu poţi să priveşti decât printre jaluzelele pe jumătate lăsate ale „grand-hotel"-urilor sau dintr'o avanscenă. Sunt încă relativ tineri, dar au şi avut vreme să viziteze de câte două-trei ori toate capitalele europene. Dealtfel sunt sătui de Europa ; au început să vorbească despre o călătorie în America şi vor vorbi mereu de ea, până când cineva nu-i va convinge că vocea ei nu-i chiar atât de excepţională încât să fie auzită pe ambele emisfere.

E greu să-i vezi. Pe stradă nu-i poţi zări, fiindcă nu merg decât în cupeu, şi numai când e întuneric, seara şi noaptea. Până la prânz dorm, iar când se trezesc, sunt deobicei prost dispuşi şi nu vor să vadă pe nimeni. Nu primesc decât foarte rar, la ore nehotărîte, în culise, sau la cină.

Ea însă poate fi văzută în fotografiile ce se vând prin chioşcuri în chip de cărţi poştale. Dar acestea o arată ca o frumuseţe, şi frumuseţe n'a fost niciodată.

[1]) Ca la ei acasă (în limba latină). (N. trad.).

Aşa că să nu daţi crezare cărţilor poştale: e urâtă foc. Majoritatea lumii o vede pe scenă. Dar pe scenă e de nerecunoscut. Fardul alb, roşu şi negru îi acoperă ca o mască chipul încadrat de perucă. La concerte la fel.

Când e în rolul Margaretei de pildă, ea, femeie de douăzeci şi şapte de ani, ofilită, greoaie, cu nasul pistruiat, arată ca o fată zveltă, drăgălaşă, de şaptesprezece ani. Pe scenă, seamănă mai puţin ca oriunde cu ea însăşi.

Dacă vreţi să-i vedeţi împreună, căutaţi să obţineţi o invitaţie la mesele care i se dau sau pe care le oferă câteodată chiar ea, înainte de a pleca dintr'o capitală în alta. O asemenea invitaţie nu pare uşor de dobândit decât la prima vedere, fiindcă numai aleşii izbutesc să ajungă la aceste mese... Dintre aceştia fac parte: domnii critici, băgăreţii care se dau drept critici, cântăreţii localnici, dirijorii şi şefii de orchestră, pretinşii iubitori şi cunoscători de muzică cu chelii lustruite, care datorită aurului şi înrudirilor au izbutit să fie consideraţi drept nelipsiţi dela teatre şi banchete. Acestea din urmă nu sunt deloc plicticoase, ba sunt chiar interesante pentru cel ce ştie să observe... Face să iei parte de vreo două-trei ori la ele.

Persoanele cu vază (printre comeseni sunt multe persoane de acest soi) mănâncă şi vorbesc la fel de mult. Sunt foarte la largul lor, stau cu gâtul într'o parte, cu capul în cealaltă şi cu un cot pe masă. Bătrânii chiar se scobesc în dinţi cu scobitoarea.

Ziariştii ocupă locurile cele mai apropiate de ea. Mai toţi sunt chercheliţi şi i se adresează foarte liber, ca şi cum ar cunoaşte-o de o sută de ani. Incă puţin şi-ar bate-o pe umăr. Fac glume cu glas tare, beau, se întrerup unul pe altul (fără să uite de fiecare dată să spună: „Pardon"), rostesc toasturi pompoase şi par să nu se teamă să spună şi prostii; unii îi sărută mâinile, aplecându-se cu tot trupul peste colţul mesei, cu atitudini de gentlemani.

Cei care se dau drept critici se întreţin, cu aere de mentori, cu amatorii şi cunoscătorii. Iar aceştia tac, îi invidiază pe ziarişti, zâmbesc cu un aer fericit şi nu

beau decât vin negru, întotdeauna deosebit de bun la asemenea mese. Ea, regina banchetului, e îmbrăcată simplu, dar cu lucruri înspăimântător de scumpe. Un briliant mare i se zăreşte la gât, sub volanul de dantelă. La încheieturile mâinilor poartă câte o brăţară simplă, masivă. Are o pieptănătură foarte greu de definit: femeilor le place, iar bărbaţilor nu. Chipul ei strălucind de însufleţire revarsă asupra întregii asistenţe un zâmbet cât se poate de larg. Ştie să zâmbească, să vorbească cu toţi deodată, să dea drăguţ din cap; fiecare dintre comeseni are parte de un semn prietenos cu capul. Priviţi-i faţa şi veţi avea impresia că în jurul ei nu se află decât prieteni pentru care nutreşte sentimentele cele mai calde. Pe la sfârşitul mesei, dăruieşte câte unuia fotografia ei; pe dosul fotografiei scrie, chiar aici, la masă, numele şi pronumele fericitului primitor, apoi îşi aşterne iscălitura. Fireşte, vorbeşte numai franţuzeşte, dar pe la cafea duce conversaţia şi în alte limbi. Vorbeşte engleza şi germana caraghios de prost, dar chiar felul de a poci o limbă are la ea ceva drăguţ. In general, e atât de simpatică, încât uiţi pentru mult timp că-i slută.

Dar el? Ei, *le mari d'elle* [1]), stă la vreo cinci scaune departe de ea, bea mult, mănâncă mult, tace mult, face cocoloaşe de pâine, le frământă între degete şi reciteşte etichetele de pe sticle. Privindu-l, îţi dai seama că n'are ce face, că se plictiseşte, că-i e lene şi că e sătul de toate...

E blond şi are o chelie care-i lasă parcă nişte cărărui pe cap. Femeile, vinul, nopţile nedormite şi hoinăreala prin lume i-au săpat pe faţă cute adânci. N'are mai mult de treizeci şi cinci de ani, dar arată mai bătrân. Faţa lui e parcă murată în cvas. Privirea îi e plăcută, dar leneşă... Pe timpuri n'a fost urât, dar acum este. Picioarele îi sunt arcuite, mâinile pământii, gâtul păros. Din pricina acestor picioare arcuite şi a mersului său ciudat, cu totul neobişnuit, e poreclit

---

1) Bărbatul ei (greşit, în limba franceză; corect: *son mari*). (N. trad.).

în Europa „caleașca". In frac, aduce cu o stăncuță udă leoarcă, cu coada uscată. Comesenii nu-l iau în seamă. El îi răsplătește cu aceeaș monedă.

Căutați să fiți poftiți la una din aceste mese, priviți-i pe acești soți, observați-i și spuneți-mi ce a putut să-i lege și ce-i mai leagă încă.

După aceea, îmi veți răspunde cam în felul următor :

— Ea este o cântăreață cunoscută, el — numai bărbatul unei cântărețe cunoscute, sau, pentru a ne exprima în limbajul culiselor, bărbatul nevestei sale. Ea câștigă până la optzeci de mii de ruble pe an, dacă ar fi să-i socotim câștigul în bani rusești, el nu face nimic, prin urmare are timpul să fie sluga ei. Ea are nevoie de un casier și de un om care să se ocupe de impresari, de contracte, de clauze speciale... Ea nu cunoaște decât publicul care o aplaudă și nu înțelege să se coboare până la cassă, până la latura prozaică a activității sale, cu care nu are nimic de-aface. Prin urmare, el îi este necesar ca un lacheu, ca o slugă... Dacă s'ar pricepe să-și administreze singură banii, l-ar goni. Iar el, deși primește dela ea o leafă bună (ea nu cunoaște valoarea banului), o fură, probabil, împreună cu fetele în casă, risipește cu amândouă mâinile banii ei, trage chefuri monstre și poate chiar dosește bani pentru zile negre. Intr'un cuvânt, e mulțumit cu situația lui, ca un vierme care a nimerit într'un măr bun. Dacă ea n'ar mai avea bani, ar părăsi-o.

Așa gândesc și vorbesc toți cei care îi observă în timpul meselor. Gândesc și vorbesc astfel fiindcă, neavând putința să pătrundă până în adâncul lucrurilor, nu pot să judece decât superficial. Ea e privită ca o divă, pe când el e ocolit de toată lumea, ca un pigmeu vâscos, ca o broască, și totuși această divă cu renume european e legată de acest broscoi printr'o legătură nobilă, demnă de invidiat.

Iată ce scrie el :

«Lumea mă întreabă pentruce o iubesc pe această scorpie. E drept că femeia aceasta nu merită iubire. Nu merită nici ură. Merită numai să nu fie băgată

în seamă, şi existenţa ei să fie ignorată. Ca s'o iubeşti, trebuie să fii sau eu, sau nebun, ceeace, dealtfel, este unul şi acelaş lucru.

«Nu-i frumoasă. Când m'am însurat cu ea, era slută, iar acum este şi mai slută. N'are frunte; în loc de sprâncene are deasupra ochilor două dunguşoare atât de subţiri că abia le vezi, în loc de ochi are două crăpături fără adâncime. In aceste crăpături nu licăreşte nimic — nici deşteptăciune, nici dorinţi, nici patimi. Nasul ei e ca un cartof. Gura, mică, e frumoasă, în schimb dinţii sunt groaznici. N'are nici bust, nici talie. Acest din urmă neajuns este, dealtfel, micşorat prin talentul ei drăcesc de a se strânge în corset. E scundă, grăsună şi lăbărţată. Tot trupul ei are defectul pe care eu îl socotesc cel mai grav, şi anume : lipsa totală de feminitate. Eu nu consider drept feminitate o piele albă şi nişte muşchi neputincioşi, deşi ştiu că multă lume nu e de părerea mea. Dar nevastă-mea nu e doamnă, nu-i cucoană, ci mai degrabă o nevastă de băcan, cu mişcări nedibace : când merge, dă din braţe, când şade, stă picior peste picior, legănându-se cu tot trupul înainte şi înapoi, când se întinde, stă cu picioarele în sus etc...

«E neglijentă. Geamantanele ei sunt deosebit de caracteristice în această privinţă. In ele, rufăria curată e amestecată cu cea murdară, manşetele mele cu papucii şi cu ghetele, corsetele noi cu cele rupte. Nu primim niciodată pe nimeni, fiindcă în odăile noastre de prin hoteluri domneşte întotdeauna o neorânduială respingătoare... Dar la ce să mai vorbesc? Priveşte-o pe la amiază, când se trezeşte şi iese alene de sub plapuma ei, şi îţi va fi peste putinţă să recunoşti pe femeia cu glas de privighetoare. Nepieptănată, cu părul încâlcit, cu ochii lăcrămând, umflaţi de somn, într'o cămaşă ruptă la umeri, desculţă, înnotând în norul de fum al ţigărilor din ajun, mai seamănă ea oare cu o privighetoare?

«Unde mai pui că bea. Bea ca un husar, oricând şi orice. Demult are năravul ăsta. Dacă n'ar bea, ar fi întrecut-o pe Adelina Patti, sau, ar fi cel puţin egale. Şi-a băut jumătate din carieră şi foarte curând îşi va

bea şi cealaltă jumătate. Nemernicii de nemţi au învăţat-o să bea bere şi acum nu se mai culcă fără să bea două-trei sticle. Dacă n'ar bea, n'ar avea nici ulcer la stomac.

«E nepoliticoasă, fapt despre care pot aduce mărturie studenţii, care o roagă câteodată să cânte la concertele lor.

«Ii place reclama. Reclama ne costă câteva mii de franci pe an. Eu disprețuiesc din tot sufletul reclama. Oricât de scump ar fi plătită, această reclamă neroadă nu-i va aduce niciodată succesul pe care i-l aduce vocea ei. Nevestei mele îi place să fie măgulită, nu suferă să i se spună adevăruri neplăcute. Unei critici sincere îi preferă o sărutare de Iudă, cumpărată. Este din partea ei o lipsă totală de prețuire a propriei sale valori!

«E deşteaptă, dar mintea nu-i este îndeajuns de cultivată. Creierul ei şi-a pierdut demult elasticitatea: s'a acoperit cu un strat de grăsime şi zace în amorţeală.

«E capricioasă, nestatornică şi nu are nicio singură convingere solidă. Ieri spunea că banii sunt un fleac, că ei nu constituie lucrul principal, iar astăzi dă patru concerte în patru locuri diferite, deoarece a ajuns la convingerea că pe lumea asta nimic nu-i mai presus ca banul. Mâine va spune ceeace spunea ieri. Nu vrea să ştie de patrie, nu are idoli politici, n'are autori şi nici măcar un ziar preferat.

«E bogată, dar nu-i ajută pe săraci. Mai mult, adesea nu plăteşte modistelor şi coaforilor întreaga sumă cuvenită. N'are inimă.

«E o femeie mai mult decât pervertită!.

«Priveşte-o însă pe această scorpie când, sulemenită, pieptănată cu grijă şi strânsă în corset, se apropie de rampă, pentru a se lua la întrecere cu privighetorile şi cu ciocârliile ce salută zorile de Mai. Câtă demnitate şi cât farmec e în acest mers de lebădă! Uită-te la ea şi fii atent, te rog fii atent! Când ridică mâna şi deschide gura, crăpăturile ce îi ţin loc de ochi se prefac în nişte ochi mari şi se umplu de strălucire şi de căldură. Când, ea, nevastă-mea, începe să cânte, când primele triluri se înalţă în văzduh, când

încep să simt că sub desmierdarea acestor sunete minunate sufletul meu zbuciumat se liniştește, priveşte atunci la faţa mea şi ţi se va dezvălui taina dragostei mele.

«— Nu-i aşa că e minunată ? — întreb eu pe vecinii mei de stal.

«Ei îmi răspund : „da", dar lucrul acesta nu mă mulţumeşte. I-aş ucide pe toţi cei cărora nu le-ar veni să creadă că această femeie extraordinară e nevasta mea. Uit totul şi trăiesc numai clipa prezentă.

«Priveşte ce mare artistă e, ce semnificaţii adânci are fiecare atitudine, fiecare mişcare a ei ! Ea înţelege totul : şi dragostea, şi ura, şi sufletul omenesc... Nu degeaba teatrul se cutremură de aplauze.

«După ultimul act, o iau dela teatru, palidă, sleită de puteri, ca cineva care ar fi trăit într'o seară o viaţă întreagă. Şi eu sunt palid şi istovit. Ne urcăm în cupeu şi plecăm la hotel. Ajunşi în camera noastră, ea se aruncă pe pat, fără să se desbrace şi fără să scoată o vorbă. Mă aşez tăcut pe marginea patului şi îi sărut mâna. In seara aceea, nu mă alungă de lângă ea. Aţipim împreună, dormim până dimineaţa şi când ne trezim ne trimitem la dracu' unul pe altul...

«Ştii când o mai iubesc ? La baluri sau la mese. Şi atunci iubesc în ea aceeaşi artistă minunată. Gândeşte-te ce artistă trebuie să fii, pentru a-ţi înşela şi a-ţi birui natura, aşa cum ştie ea s'o facă... E de nerecunoscut la aceste mese stupide... Din raţă jumulită izbuteşte să se transforme în păun...»

Rândurile acestea sunt aşternute pe hârtie cu un scris abia citeţ, de om beat. Sunt scrise în nemţeşte şi pline de greşeli de ortografie.

Iată acum şi ce scrie ea :

«Mă întrebi dacă-l iubesc pe acest băieţaş ? Da, câteodată... Pentruce ? Dumnezeu ştie...

«E drept că e urât şi antipatic. Oameni ca el nu se nasc pentru ca să se bucure în viaţă de o dragoste împărtăşită. Oameni ca el nu pot decât să cumpere dragostea ; pe degeaba nu o pot avea. Judecă şi dumneata.

«Zi şi noapte e beat ca un cizmar. Ii tremură mâinile, ceea ce e foarte urât. Când e beat, bodogăneşte şi e arţăgos. Mă şi bate. Când e treaz, stă lungit pe unde nimereşte şi tace.

«E veşnic jerpelit, cu toate că nu-i lipsesc banii pentru haine. Jumătate din încasările mele i se duc printre degete, dumnezeu ştie unde.

«Trebuie să mă hotărăsc odată să-l controlez. Bietele artiste măritate au casieri foarte costisitori. Pentru osteneala ce îşi dau, soţii le înghit jumătate din încasări.

«Nu cheltuieşte cu femeile, asta o ştiu. Dispreţuieşte femeile.

«E un trântor. Nu l-am văzut niciodată făcând ceva. Bea, mănâncă, doarme — şi atâta tot.

«Nu şi-a sfârşit niciodată studiile. A fost eliminat din universitate chiar din anul întâi, pentru obrăznicie.

«Nu-i de viţă nobilă şi, după toate, mai e şi neamţ.

«Nu-mi plac nemţii. La o sută de nemţi nimereşti un geniu şi nouăzeci şi nouă de proşti. Lucrul acesta l-am aflat dela un prinţ, jumătate neamţ, jumătate francez.

«Fumează un tutun groaznic.

«Are însă şi părţi bune. Iubeşte mai mult ca mine nobila mea artă. Când, înainte de începutul unui spectacol, publicul este înştiinţat că nu pot cânta, fiindcă m'am îmbolnăvit pe neaşteptate, cu alte cuvinte când am toane, se plimbă de colo-colo nenorocit şi încleştează pumnii.

«Nu-i fricos şi nu se teme de oameni. Este ceeace îmi place mai mult ca orice la un bărbat. Iţi voi povesti o mică întâmplare din viaţa mea. Lucrul s'a petrecut la Paris, un an după ce isprăvisem conservatorul. Eram foarte tânără şi începusem să beau. Chefuiam în fiecare seară, cât mă ţineau puterile. Chefuiam firește, în grup. In timpul unuia din aceste chefuri, pe când ciocneam paharul cu admiratorii mei, oameni cu vază, s'a apropiat de masă un băieţaş foarte urât, pe care nu-l mai văzusem niciodată şi care m'a întrebat, privindu-mă drept în ochi :

«— Dece beţi ?

«Ne-am pornit cu toţii pe hohote de râs. Băieţaşul nu s'a fâstâcit.

«A doua sa întrebare a fost şi mai îndrăzneaţă şi se cunoştea că-i pornea drept din inimă :

«— Dece râdeţi ? Nemernicii care vă îmbată acum nu vă vor da nicio leţcaie când vă veţi fi băut vocea — veţi ajunge o cerşetoare !

«Ce zici de această îndrăzneală ? Tovarăşii mei de chef au făcut larmă mare. Eu însă l-am aşezat pe băieţaş lângă mine şi am poruncit să i se dea vin. S'a dovedit că propovăduitorul temperanţei bea cât se poate de bine. *À propos :* îi spun băieţaş, numai fiindcă are mustăţi foarte mici.

«I-am răsplătit îndrăzneala, căsătorindu-mă cu el.

«Deobicei tace. Singurul lucru pe care-l spune destul de des e o frază din trei cuvinte. Această frază o rosteşte cu glas adânc, cutremurat şi cu o bruscă încrâncenare pe faţă. I se întâmplă să rostească această frază şi când se află în lume, la o masă, la un bal... Când cineva (oricine ar fi) spune un neadevăr, el ridică hotărît capul şi, fără să se uite la nimeni, fără să se sfiască spune :

«Nu-i adevărat !

«Este fraza lui preferată. Ce femeie ar rezista la fulgerele ochilor lui, când rosteşte această frază ? Imi place şi fraza şi fulgerele ochilor şi încrâncenarea feţei. Nu oricine ştie să rostească această frază îndrăzneaţă : bărbatul meu o spune pretutindeni şi întotdeauna. Da, uneori îl iubesc şi, după cât îmi amintesc, acest „uneori“ coincide cu rostirea acestei fraze preţioase. Dealtfel, dumnezeu ştie pentruce îl iubesc. Nu sunt o bună psiholoagă şi, în cazul de faţă, cred că e vorba de o problemă de psihologie...»

Rândurile acestea sunt scrise în franţuzeşte, cu un scris minunat, aproape bărbătesc. Nu veţi găsi în ele nicio singură greşeală de ortografie.

IARMAROCUL

UN orăşel mic de tot, uitat de lume. I se spune oraş, dar seamănă a oraş cum seamănă a târg satul cel mai sărăcăcios. Chiar dacă eşti beteag şi umbli în cârje, îi poţi face ocolul şi-l poţi străbate în lung şi în lat în zece sau cincisprezece minute, poate chiar în mai puţin. Toate căsuţele sunt vechi şi dărăpănate. Poţi s'o cumperi pe oricare din ele cu cincisprezece copeici, plătite în rate. Locuitorii — îi numeri pe degete: primarul, custodele, preotul, învăţătorul, diaconul, straja care se plimbă pe foişorul de foc, ţârcovnicul, doi-trei cetăţeni, doi jandarmi şi... cam atât. Multă parte femeiască, ce e drept, dar în majoritatea cazurilor statistica nu ţine seamă de partea femeiască. (Ştiut fiind că găina nu-i pasăre, iapa nu-i cal şi ofiţereasa nu-i cucoană.) Pe lângă aceşti băştinaşi, orăşelul numără sumedenie de oameni în trecere: vilegiaturişti, locotenenţii unei baterii de artilerie în cantonament de vară, un diacon păros dintr'un sat vecin, care umblă cu o rasă liliachie şi are un glas gros, ca de hipopotam, şi mulţi alţii. Vremea e aşa şi aşa. Una, două, îi trage câte un ropot de ploaie, ceeace cam strică cheful celor veniţi la iarmaroc să cumpere sau să vândă. Aerul e minunat, lipsit de miasmele Moscovei. Miroase a pădure, a lăcrămioare, a catran, şi parcă un pic a stătut. Pe toate fundăturile şi ungherele parcă a pus stăpânire un duh mercantil. La fiecare pas

— o baracă. Două rînduri de barăci se înşiră dela un capăt la altul al uliţei principale şi se întind în toată piaţa pe care o taie această uliţă. In curtea bisericii, nişte femei vând seminţe. Un măr şi n'ar avea loc unde să pice. Furnicar de care, de oi, de vaci, de viţei, de purcei! Puţini ţărani, dar femei... femei cu duiumul! Totul e înţesat de femei. Toate poartă rochii roşii şi pieptare negre de catifea. Sunt atât de multe şi stau atât de îngrămădite, încât dacă s'ar suna „adunarea tuturor secţiilor", pompierii ar putea uşor să se repeadă spre locul focului, păşind peste capetele lor ca pe un caldarâm.

Nu ştiu dece se văd — vai! — foarte puţini oameni beţi. Văzduhul e plin de larmă, de ţipete, de scheunat, de scârţâit, de behăit, de mugete. Hărmălaia e atât de mare, încât ai crede că se ridică un al doilea turn al lui Babel.

Toate ferestrele localnicilor sunt larg deschise. In case se văd samovare, ceainice cu gâturi sparte şi chipuri cu nas roşu. In dreptul lor se opresc cunoştinţele, cu cumpărăturile proaspăt făcute, şi se plâng de vreme. Diaconul, cu rasă liliachie şi fire de paie prin păr, strânge mâna tuturor şi zbiară de-l aude toată lumea: „Respectele mele! Am onoarea la sărbătoare!"

Partea bărbătească se îmbulzeşte în jurul cailor şi vacilor. Aci negustoria se face pe zeci şi chiar pe sute de ruble. Cu neguţătoria de cai se îndeletnicesc, bineînţeles, ţiganii. Se jură pe toţi dumnezeii şi cheamă asupra capului lor fel de fel de nenorociri. Un cal vândut se predă cumpărătorului cu ajutorul pulpanei dela haină [1]), ceeace înseamnă că un om fără pulpană la haină nu poate nici să vândă, nici că cumpere. Caii sunt mai mult plebei, cai de muncă grea.

Partea femeiască se învârteşte în jurul mărfurilor de gata şi în jurul barăcilor cu turte dulci. Timpul neîndurător şi-a pus pecetea pe aceste turte dulci. Sunt acoperite cu rugină dulceagă şi cu sfoiag. De cumpă-

[1]) Vechi obicei potrivit căruia în clipa în care târgul era socotit încheiat, cumpărătorul şi vânzătorul îşi strângeau mâna învelită în pulpana hainei. (N. trad.).

rat le puteţi cumpăra, dar ţineţi-le, rogu-vă, cât mai departe de gură, că de nu, o păţiţi! Acelaş lucru se poate spune şi despre perele uscate şi despre caramele. Nenorociţii de covrigi or fi ei acoperiţi cu rogojini, dar din păcate îi acoperă şi praful. Femeile nu se sinchisesc însă de atâta lucru — doar burta nu-i oglindă.

Nici muştele nu se lipesc aşa, ciorchine, de miere, cum se lipesc ştrengarii de baraca cu jucării. Bani n'au nici de sămânţă... Stau locului şi nu fac decât să soarbă din ochi căluţii, soldaţii şi pistoalele de plumb. Ochiul vede, dar dintele n'apucă. Câte unul, mai îndrăzneţ, pune mâna pe o ţiuitoare, o ţine un pic în mână, o învârteşte între degete, ţiuie cu ea, o pune la loc şi, mulţumit de ispravă, îşi şterge nasul. Nu-i baracă în jurul căreia să nu stea vreo douăzeci sau treizeci de băieţaşi. Stau şi privesc, câte două trei ceasuri, cu o răbdare cu adevărat diabolică. Dacă i-aţi cumpăra vreunui Fediuşca, Piotr, sau Vasiutca un pistolaş sau un leu cu bot de vacă şi dungi negre pe spinare, ia-ţi umple sufletul de o bucurie nemărginită.

Printre coatele băieţaşilor se uită fetiţele. Atenţia lor este atrasă de aceiaşi căluţi, dar şi de păpuşile în rochiţe de tifon. Veţi vedea copii şi în jurul negustorilor care vând îngheţată „cu zahăr" foarte proastă. Cine are o copeică, mănâncă dintr'un păhăruţ verde, mănâncă îndelung, pe îndelete, cu reculegere şi cu metodă, ca să nu-şi irosească clipele de fericire, plescăie cu limba şi îşi linge buzele şi degetele. Unul mănâncă, şi alţi douăzeci, care n'au nicio copeică, stau în poziţia de „drepţi" şi privesc cu jind la gura fericitului. Iar acesta mănâncă şi se grozăveşte...

— Piotra, dă-mi şi mie... o linguriţă, numai una, — oftează o fetiţă, urmărind cu privirea mâna dreaptă a micului fericit.

— Dă-mi pace! — răspunde acesta, strângând mai tare în pumn păhăruţul verde.

— Piotra! — scânceşte un băieţaş cu o şapcă mare de a lui tată-său pe cap. — Imprumută-mi.

— Ce?

— Ingheţată cu zahăr. Un pic. (Pauză.) Imi dai? Dă-mi o linguriţă şi-ţi dau cinci arşice.

— Dă-mi pace! — răspunde iar micul fericit.

Fericitul mănâncă toată porţia, îşi linge îndelung buzele şi trăieşte mult, foarte mult timp cu amintirea înghe̦tatei cu zahăr.

Ehei, de-ar fi parale! Unde sunteţi voi, bănuţi de cinci şi de cincisprezece copeici! Nu-i nimic mai rău, mai greu de îndurat şi mai chinuitor, decât să te plimbi prin iarmaroc cu şapca lui tat'tu pe cap, să vezi şi să auzi, să pipăi şi să miroşi — şi să n'ai nicio leţcaie. Bine de Fediuşca sau de Egorca! Ei pot să mănânce înghe̦ţată de o copeică, pot să tragă cu pistolul — ca să-i audă toată lumea — şi chiar să cumpere cu cinci copeici un căluţ! O! fericire măruntă, pe care mulţi nici n'o bagă în seamă, nici pe aceea nu ţi-e dat s'o ai...

Pe beţivi, pe gură-cască şi pe cei care hoinăresc fără rost prin iarmaroc, îi atrag mai mult barăcile cu artişti. Sunt două. Ridicate în mijlocul pieţii, una lângă alta, arată la fel de posomorît. Sunt înjghebate din pari, din scânduri ieftine, ude şi vâscoase, şi din zdrenţe. Tot acoperişul e numai petece şi cusături. O sărăcie lucie. Pe butucii acoperiţi cu scânduri, ce alcătuiesc ceva ce vrea să semene a estradă, două-trei paiaţe stau şi desfată publicul. Acesta nu-i deloc pretenţios. Râde, dar nu fiindcă-i de râs, ci fiindcă aşa se cade când priveşti o paiaţă. Paiaţele fac cu ochiul, se schimonosesc şi caută să stârnească râsul... Dar... vai! Premergătorii aceştia ai tuturor scenelor puşchiniene şi nepuşchiniene şi-au trăit de mult traiul şi şi-au îndeplinit menirea. Pe vremuri, vor fi fost ei făuritorii unei satire înţepătoare şi purtătorii unor adevăruri de peste mări şi ţări; acum, însă, glumele lor nu mai trezesc decât nedumerire, iar sărăcia talentului lor rivalizează cu mizeria bâlciului. Ii asculţi — şi ţi se face silă. Nu ai în faţa ta artişti ambulanţi, ci lupi în două picioare, lihniţi de foame. Numai foamea i-a aruncat în braţele muzei, nimic altceva... O foame cumplită! Nemâncaţi, zdrenţuiţi, vlăguiţi de mizerie, cu feţe supte, bolnăvicioase, se scălămbăie

pe estradă, silindu-se să-şi compună o expresie comică, pentru a atrage în baraca lor un cască-gură mai mult, şi a primi zece copeici în plus... Rezultatul nu-i o expresie comică, ci una prostească: amestec de apatie şi de strâmbături artificiale care nu spun nimic. Fac cu ochiul, îşi trag unul altuia palme, îşi cară pumni în spinare, încearcă să intre în vorbă cu mulţimea pe un ton familiar sau protector... şi atâta tot. Nu ascultaţi ce spun. Cei ce s'au făcut artişti de nevoie nu vorbesc din inspiraţie şi nici după un program dinainte chibzuit, cu rost. Vorbele lor n'au niciun sens. Sunt rostite cu strâmbături, şi se vede că deaceea se şi răsplătesc cu râsete.

— Stai binişor !

— Eu nu-s Maria Petrovna, ci Ivan Fedoseev.

Iată o mostră a humorului lor. Se spune că „măscăricii şi copiii grăiesc câteodată adevărul", dar se vede că pentru a nu spune numai prostii, ci a rosti câteodată şi adevărul, meseria de măscărici cere şi ea să fie aleasă dintr'o chemare.

Onoratul public holbează ochii şi se strică de râs. Nu trebuie însă osândit — n'a văzut spectacol mai ales — şi apoi simte şi el nevoia să râdă. Când mănânci turtă dulce mucegăită, ai timp de pierdut, şi dacă pe deasupra eşti şi un pic cherchelit, nu-ţi lipseşte decât râsul. Un imbold — şi-a izbucnit.

Sunt două barăci. In amândouă se dau din sfert în sfert de ceas reprezentaţii „strălucite". Seara se dau reprezentaţii „speciale" şi mai şi, cum nu s'au mai văzut. Voi descrie una din aceste reprezentaţii.

Cea mai strălucită a fost dată înainte de plecarea artiştilor din oraş, în prima duminică după iarmaroc. Cu douăzeci şi patru de ore înainte, clovnii împărţeau prin oraş afişe (scrise de mână). Mi s'a dat şi mie un afiş. Iată-l :

„In Oraşul N. N.

„Cu aprobarea otorităţilor va avea loc în piaţa din N. N. o mare Riprizintaţie imnastică şi acrobatică de Trupa de Artişti sub conducerea N. G. B. compusă din Arte imnastice şi acrobatice cu Cuplete tablouri şi pantomine în două părţi.

„1. Diferite scamatorii uimitoare şi hazlii din Magia albă sau Dibăcie şi îndămânarea mâinilor vor fi executate până la 20 de Numere de către Clovnul urobert.

„2. Sărituri şi salturi sortiale mortale aer execută Clovnul Dobert şi minorul Adrias ivanson.

„3. Omul Englez fără oase sau Cauciuc Min la care toate membrile sunt mlădioase ca cauciucui.

„4. Cupletul comic a lui Ivan sau Teroh executat de un minor. (Şi aşa mai departe.)

„Ora 9 seara preţul
Locurilor
Locul 1—50 cop.
Locul 2—40 cop.
Locul 3—30 cop.
Locul 4—20 cop.
Galderie—10 cop."

Am scurtat cuprinsul afişului, dar n'am adăugat nimic dela mine.

La spectacol a asistat toată protipendada locală (şeful poliţiei cu familia, judecătorul de pace cu familia, doctorul, învăţătorul — în total 17 inşi). Intelectualitatea s'a tocmit şi n'a plătit decât douăzeci şi cinci de copeici pentru locurile întâi. Biletele le vindea însuşi patronul, o figură destul de caracteristică, un specimen care s'ar potrivi la Gnaciovca şi Diucovca. Am plătit, am intrat şi m'am aşezat pe un scaun în locul întâi. Publicul dădea buzna şi baraca s'a umplut. Interiorul barăcii era cât se poate de modest. O cârpă de stambă de vreun metru pătrat ţinea loc de cortină şi slujea în acelaş timp de culise. In loc de policandru — patru lumânări. Artiştii îşi îndeplineau cu multă sârguinţă rolul de interpreţi, de plasatori şi de controlori. Erau meşteri la toate. Mai izbutită ca orice era orchestra, care trona în dreapta pe o ladă. Era alcătuită din patru muzicanţi. Unul scârţâia din vioară, altul din armonică, al treilea dintr'un violoncel (cu 3 coarde de contrabas) şi al patrulea din dairea. Muzicanţii cântau aproape tot timpul *„Vânătoraşul"* şi îl cântau mecanic şi îngrozitor de fals. Cel cu daireaua

era strașnic. Lovea în pielea întinsă a instrumentului, cu mâna, cu cotul, cu genunchiul, mai mai și cu călcâiul. Lovea cu o desfătare vădită, voind să atragă luarea aminte asupra măiestriei lui. Mâna sa juca pe dairea cu un fel de îndemânare de necrezut, scoțând cu ciocănitul degetelor, niște note pe care nu le-ar putea dibui niciun violonist. Ai fi zis că se mișca în jurul unui ax longitudinal și transversal.

Inainte de începerea spectacolului, un țăran îmbrăcat în suman, a intrat, și-a făcut semnul crucii și s'a așezat pe un loc întâi. Un clovn s'a apropiat de el.

— Poftiți la galerie, — l-a îmbiat clovnul. — Aici sunt locurile de rangul întâi.

— Dă-mi piace !

— Dece v'ați așezat aci ca un urs ? Plecați, vă rog ! Nu-i locul dumneavoastră !

Dar sumanul se arăta neînduplecat. Își trăsese șapca pe ochi și nu mai voia să știe de nimic.

Au început apoi scamatoriile. Clovnul a rugat publicul să-i încredințeze pălăriile, dar nimeni nu s'a clintit.

— Atunci nu vor fi scamatorii ! — a declarat clovnul. — Domnilor, n'are cineva un bănuț de cinci copeici ?

Sumanul i-a dat cinci copeici. Clovnul a făcut scamatoria și, când a fost să înapoieze bănuțul, l-a făcut nevăzut în mânecă. Sumanul s'a speriat.

— Ei, stai !... Ia te rog ! Să nu-mi umbli cu d'alde astea ! Dă-mi banul înapoi !

— Nu dorește cineva să se radă, domnilor ? — a strigat clovnul.

Din public au ieșit doi băiețași. După ce au fost acoperiți cu o pătură soioasă, li s'a uns fața, unuia cu funingine, celuilalt cu piap. Nu se prea umblă cu mănuși cu publicul !

— Da' ce, ăsta-i public ? — spune patroana — Ăștia's niște nenorociți !

După scamatori, au ieșit acrobații cu „sorțile-mortale“ necunoscute și cu o fată-hercule, care ridica cu coadele un număr nemaipomenit de puzi. Pe la mijlo-

cul spectacolului, s'a prăbuşit un perete al barăcii, iar la sfârşit — toată baraca.

Impresia cu care pleci este destul de jalnică. Vânzătorii şi cumpărătorii n'ar pierde mare lucru dacă pe la iarmaroace n'ar mai fi „teatru". Artistul ambulant a încetat de a mai fi artist : astăzi e un şarlatan.

Lângă barăcile cu artişti e instalat un scrânciob. Pentru cinci copeici eşti ridicat de vreo cinci ori mai sus de acoperişul caselor şi coborît de tot atâtea ori. Domnişoarelor le vine ameţeală, celelalte fete însă se simt în culmea fericirii. *Suum cuique !* [1])

[1]) Fiecare cu ale lui ! (în limba latină.) (N. trad.)

MOȘIERIȚA

I

O trăsură cu doi minunați căișori de Viatca se opri în fața izbei lui Maxim Jurchin, strivind iarba uscată și prăfuită, care foșnea și troznea. In trăsură se afla moșieriţa Elena Egorovna Strelcova și Felix Adamovici Rjeveţchi, administratorul ei. Acesta sări sprinten jos, se apropie de izbă și bătu cu arătătorul în geam. Inăuntru licări o luminiță.

— Cine-i ? — întrebă un glas de bătrână și la fereastră se arătă capul nevestei lui Maxim.

— Vino un pic afară, mătușă ! — îi strigă moșieriţa.

Peste câteva clipe, din izbă ieși Maxim, urmat de nevastă-sa. Se opriră în prag și, fără să scoată o vorbă, făcură o plecăciune întâi în fața moșieriţei, apoi în fața administratorului.

— Spune-mi, rogu-te, — întrebă Elena Egorovna pe moșneag, — ce înseamnă toate astea ?

— Adicătelea care ?

— Cum care ? Parcă nu știi ? Stepan e acasă ?

— Nu-i. S'a dus la moară.

— Ce sunt prostiile astea ? Zău dacă-l mai înțeleg pe omul ăsta ! Dece a plecat dela mine ?

— Nu știu, coniță. De unde să știu ?

— E foarte urât ce-a făcut ! M'a lăsat fără vizitiu ! Din pricina lui, Felix Adamovici e silit să înhame și să mâne chiar dumnealui caii. Frumos e asta ? Spu-

neţi şi voi dacă asta nu-i o măgărie fără seamăn. Ce l-a apucat ? I s'a năzărit cumva că are leafă prea mică sau ce ?

— Dumnezeu să-l înţeleagă ! — răspunse moşneagul, trăgând cu coada ochiului la administrator, care se uita prin ferestre în izbă. — Că nouă nu ne spune nimic, iar ce se petrece în capul lui, cine poate să ştie. Zice că a plecat şi pace ! Că-i slobod să facă ce vrea ! Se vede că i-o fi părut simbria prea mică !

— Dar cine stă lungit pe laviţa de sub icoane ? — întrebă Felix Adamovici privind într'una prin ferestre.

— E Semion, taică ! Stepan nu-i acasă.

— Asta-i obrăzniciè din partea lui ! — continuă moşieriţa, aprinzându-şi o ţigară. — *M'sieur* Rjeveţchi, ce leafă avea la noi ?

— Zece ruble pe lună.

— Dacă zece ruble i s'au părut prea puţin, aş fi putut să-i dau cincisprezece ! Dar n'a spus niciun cuvânt şi a plecat ! Aşa face un om cinstit, cumsecade ?

— V'am spus că vă purtaţi prea frumos cu trântorii ăştia ! — spuse Rjeveţchi, articulând răspicat fiecare silabă şi silindu-se să-şi ascundă accentul polonez. Prea le-aţi dat nas ! Ăştia nici nu merită să li se plătească toată leafa deodată ! La ce ? Şi dece vreţi acum să i-o măriţi ? Se'ntoarce el, n'aveţi grijă ! Aşa s'a tocmit şi s'a învoit ! Spune-i, — se adresă polonezul lui Maxim, — că-i un porc, şi atâta tot.

— *Finissez donc !* [1])

— Auzi, omule ? Dacă aşa s'a tocmit, apăi să se ţină de treabă şi să nu plece când îi trăzneşte prin cap ! Ce dumnezeu ! Să'ndrăznească numai să nu vină mâine, şi-i arăt eu ce înseamnă să n'asculţi de porunci ! O s'o păţiţi şi voi ! Mă auzi, babo ?

— *Finissez*, Rjeveţchi !

— O s'o păţiţi cu toţii ! Dacă nu vine, să nu-ţi mai calce nici ţie piciorul pe la administraţie, câine bătrân ! Să mă uit la voi ?! Da' ce, voi sunteţi oameni ? Nici nu înţelegeţi de vorbă ! Nu vă băgaţi minţile în

---

1) Terminaţi odată ! (în limba franceză) (N. trad.).

cap decât când sunteţi bătuţi şi strânşi în chingi. Să vină negreşit mâine!

— Am să-i spun. Dece să nu-i spun? De spus, pot să-i spun...

— Spune-i că am să-i măresc leafa, — grăi şi Elena Egorovna. — Că doar n'am să rămân fără vizitiu. Când o să-mi găsesc un altul, atunci n'are decât să plece, dacă vrea. Insă mâine dimineaţă să facă bine să vie la mine! Spune-i că sânt adânc jignită de purtarea lui nepoliticoasă! Spune-i şi dumneata, mătuşă! Sper că va veni şi nu mă va sili să trimit după el. Vino'ncoa, mătuşă! Uite drăguţo! Iţi vine greu să ţii în frâu copii atât de mari, nu-i aşa? Poftim, ia asta dela mine, draga mea!

Moşieriţa scoase din buzunar o tabacheră frumoasă, trase de sub ţigări o hârtie de o rublă şi i-o întinse babei.

— Dacă nu vine, — adăugă moşieriţa, — vom fi nevoiţi să ne certăm, ceeace n'ar fi deloc de dorit. Dar nădăjduiesc că... Sfătuiţi-l şi voi. Hai să mergem, Felix Adamâci! Rămâneţi cu bine.

Rjeveţchi sări pe capră, luă hăţurile şi trăsura o porni prin colbul moale al drumului.

— Cât ţi-a dat? — întrebă moşneagul.

— O rublă.

— Dă-o încoa'!

Moşneagul luă rubla, o netezi cu ambele palme, o împături cu grijă şi o ascunse în buzunar.

— Hai, Stepane că a plecat! — spuse el, intrând în izbă.—Am minţit-o că te-ai dus la moară. S'a speriat, nevoie mare...

Când trăsura se făcu nevăzută, Stepan se arătă la fereastră. Galben ca un mort, tremurând din tot trupul, se aplecă peste prichiciul ferestrei şi ameninţă cu pumnul său mare spre un parc ce se vedea întunecat în depărtare. Era parcul curţii boiereşti. După ce ameninţă de vreo şase ori, mormăi ceva, se trase înapoi şi lăsă cu zgomot geamul în jos.

Cam la vreo jumătate de ceas după plecarea moşieriţei, Jurchinii se aşezară la cină, în cuhnie, chiar lângă vatră. Jurchin şi nevastă-sa şedeau de o parte

a mesei slinoase. In faţa lor şedea Semion, feciorul cel mare al lui Maxim, ostaş lăsat vremelnic la vatră, cu faţa vânătă de beţiv, nas lung, ciupit de vărsat, şi ochi pofticioşi. Semion semăna leit cu tatăl său, atât că nu era cărunt, nici chel şi nu avea ochii şireţi, de ţigan, ai moşneagului. Alături de Semion, şedea Stepan, al doilea fiu al lui Maxim, băiat frumos, bălan. Stepan nu mânca ; cu capul proptit în pumn se uita în tavanul afumat şi se gândea încordat la ceva. Cina o servea Maria, nevastă-sa. Sorbiră ciorba în tăcere.

— Ia blidul ! — spuse Maxim, când isprăviră cu ciorba. Maria luă de pe masă blidul gol, dar nu izbuti să ajungă cu bine până la vatră, cu toate că era aproape. Se clătină şi căzu pe bancă. Blidul îi scăpă din mâini şi îi alunecă de pe genunchi jos. Se auziră suspine.

— Parcă plânge cineva ? — întrebă Maxim.

Maria începu să plângă mai tare. Trecură vreo două minute. Bătrâna se sculă dela masă şi aduse ea păsatul de hrişcă. Stepan tuşi scurt şi se sculă şi el.

— Taci ! — mormăi el.

Maria plângea mai departe.

— Taci când îţi spun ! — strigă Stepan.

— Să n'aud muierea scâncind ! — mormăi sfruntat Semion, scărpinându-şi ceafa aspră. — Scânceşte şi nu ştie nici ea dece ! Se cunoaşte că-i muiere ! N'are decât să scâncească în curte, dacă are chef.

— Lacrima de muiere e ca picătura de apă ! — spuse Maxim. — Bine că lacrimile nu se cumpără şi ne sunt date pe veresie. Dece boceşti ? Iiii ! Da' mai taci odată ! Nu ţi-l ia nimeni pe Stiopca al tău ! Te-ai învăţat rău ! Una-două ţi se înneacă corăbiile ! Hai, vino de mănâncă păsatul !

Stepan se aplecă spre Maria şi o zgâlţâi uşor de umăr.

— Ei, ce-i cu tine ? Taci odată ! N'auzi, cu tine vorbesc ! U-u-uf... nemernico !

Stepan ridică pumnul şi îl repezi în banca pe care stătea întinsă Maria. O lacrimă mare, lucitoare alunecă pe obrazul lui. O şterse, se aşeză la masă şi se apucă să mănânce păsat. Maria se sculă şi, plângând

mai departe pe înfundate, se aşează după cuptor, cât mai departe de ceilalţi.

— Dă-ne cvasul, Mario! — Fă-ţi datoria, noră! Nu ţi-e ruşine să te smiorcăi în halul ăsta! — strigă moşneagul. — Doar eşti femeie în toată firea!

Maria ieşi, galbenă la faţă, plânsă, şi întinse moşneagului ulciorul, fără să se uite la nimeni. Ulciorul trecu din mână în mână. Semion îl luă, făcu semnul crucii, trase o duşcă şi se înnecă.

— Dece râzi?

— De nimic... Aşa... Mi-am adus aminte de una boacănă.

Semion îşi dădu capul pe spate, deschise gura lui mare şi începu să chicotească.

— A fost moşieriţa pe la noi? — întrebă el, trăgând cu coada ochiului la Stepan. — Ai? Şi ce a spus? Ai? Ha-ha-ha!

Stepan se uită la Semion şi se făcu roşu ca racul.

— Dă cincisprezece ruble, — spuse moşneagul.

— Ehei! Ar da şi o sută, numai să vrea el! Să mă bată dumnezeu dacă n'ar da!

Semion făcu cu ochiul şi îşi întinse mădularele.

— Ah de mi-ar cădea mie în mână o muiere ca asta, — continuă el, — aş stoarce untul din ea!

Semion îl bătu pe Stepan pe umăr şi începu să râdă cu hohote.

— Aşa-i, sufleţelule! Prea eşti ruşinos! Nouă nu ne dă mâna să fim ruşinoşi! Eşti un prost, Stiopca! Şi încă ce prost!

— De bunăseamă că-i un prost! — întări tatăl.

Plânsetul se auzi din nou.

— Iar îţi scânceşte muierea! Se vede că o râcâie la inimă, nu-i place! Să n'aud scâncetul de muiere. Te taie ca un cuţit! Of, muierilor, muierilor! La ce dracu' v'a făcut dumnezeu? Cu ce scop! *Mersi,* pentru cină, onoraţi domni! Acum ar fi bine să-i tragem cu ceva băuturică să visăm frumos! Moşieriţa ta o fi având vin cât lumea! Bea-l tu, eu n'am nevoie!

— Eşti o vită, Senca, n'ai inimă!

Grăind astfel, Stepan oftă, luă repede o cergă şi ieşi în curte. După el, ieşi şi Semion.

Afară se lăsa molcomă, tihnită, o noapte de vară rusească. De după gorganele îndepărtate răsărea luna. Nori mici, ciufuliţi, tiviţi cu argint, pluteau în întâmpinarea ei. Bolta cerului pălise şi pe întreg întinsul ei se revărsa o lumină verzuie, plăcută. Stelele începură să sclipească mai slab şi, ca şi cum s'ar fi speriat de lună, îşi strânseră ghem razele lor mici. De pe râu se ridică şi se răspândi o răcoare umedă, care îţi dezmierda obrajii. In izba părintelui Grigori, ornicul bătu răguşit ceasurile nouă şi bătaia lui se auzi prin tot satul. Cârciumarul ovrei închise cu zgomot oblonul şi atârnă deasupra uşii un felinăraş soios. Pe uliţă şi prin curţi nu se vedea ţipenie, nu se auzea niciun foşnet... Stepan aşternu cerga, făcu semnul crucii şi se întinse, proptindu-se într-un cot. Semion tuşi scurt şi se aşeză la picioarele lui.

— M-da... — spuse el.

După un timp de tăcere, Semion se aşeză mai bine, îşi aprinse luleaua şi începu să vorbească:

— Am fost astăzi la Trofim... Am băut bere. Trei sticle. Vrei să fumezi şi tu, Stiopa?

— Nu.

— Tutunul e bun. Ei, bun ar fi acum şi un ceai! Ai băut vreodată ceai la moşieriţă? E bun? Cred şi eu! Trebuie să coste vreo cinci ruble funtul. E şi ceai care costă o sută de ruble funtul. Zău că e. Eu n'am băut, dar ştiu. Am văzut când eram băiat de prăvălie la oraş... Il bea o moşieriţă. Numai mirosul plătea banii ăştia! L-am mirosit. Ei, mergem mâine la moşieriţă?

— Ia mai slăbeşte-mă!

— Dece te superi? Doar nu te ocărăsc; vorbesc şi eu... N'ai dece să te superi. Şi la urma urmei, dece să nu te duci? Tare sucit mai eşti şi tu! Eu nu te'nţeleg! Capeţi bani mulţi, mănânci bine, bei cât îţi pofteşte inima... Fumezi din ţigările ei, bei ceai bun...

Semion tăcu vreo câteva clipe şi apoi continuă:

— Unde pui că e şi frumoasă. E rău să te încurci cu o babă, dar cu asta, e o fericire! (Semion scuipă şi mai tăcu un timp.) Focoasă muiere! Arde ca jarul! Are gât frumos, plinuţ...

— Şi dacă-ţi încarci sufletul cu un păcat ? — întrebă deodată Stepan, întorcându-se spre Semion.

— Păca-at ? De unde ai mai scos-o şi pe asta ? La omul sărac, nimic nu-i păcat.

— Chiar şi săracul nimereşte în iad, la ucigă-l toaca dacă... Şi apoi ce, eu sunt sărac ? Nu sunt sărac.

— Dar unde vezi păcatul ? Doar nu tu umbli după ea, ea umblă după tine ! Momâie ce eşti !

— Şi tu ? Ai suflet de tâlhar şi judeci ca un tâlhar...

— Mare nerod eşti ! — spuse Semion oftând. Nerod rău ! Nu-ţi vezi norocul ! Nu-l simţi ! Se vede că ai bani mulţi... şi că n'ai nevoie de ei.

— Am nevoie, dar nu de bani străini.

— Doar nu-i furi ; ţi-i dă chiar ea, cu mâna ei. Dar ce să-mi mai pierd vremea stând la taclale cu un nerod ! Stric orzul pe gâşte... Cu tine îşi răceşte omul gura degeaba.

Semion se sculă şi îşi întinse mădularele.

— O să te căieşti. Dar o să fie prea târziu ! Dacă eşti atât de nătărău, nici nu vreau să mai ştiu de tine. Nu eşti fratele meu. Dracu' să te ia... N'ai decât să-ţi pierzi vremea cu tâmpita aia de vacă...

— Cine e vacă ? Maria ?

— Fireşte că Maria.

— Hm... Tu nu meriţi nici măcar să fii călcat cu cizma de vaca asta.

— Ţi-ar merge bine şi ţie şi... nouă. Mare dobitoc mai eşti !

— Hai, cară-te odată !

— Uite că plec... N'are cine să-ţi tragă o bătaie bună !

Semion îi întoarse spatele şi o luă alene spre izbă. Peste vreo cinci minute, auzind iarba foşnind, Stepan ridică încet capul. Venea Maria. Se apropie ; stătu un pic locului, apoi se întinse alături dé el.

— Nu te du, Stiopa ! — şopti ea. — Nu te du, dragul meu ! O să te nenorocească ! Nu-i ajunge polonezul, blestemata de ea, te mai vrea şi pe tine. Să nu te duci la ea, Stiopunca.

— Nu te băga !

Lacrimile Mariei începură să cadă ca o ploaie mărunță pe fața lui Stepan.

— Nu mă nenoroci, Stepane! Nu-ți încărca sufletul cu un păcat. Nu mă iubi decât pe mine, nu te du la alta! Cu mine te-a cununat dumnezeu, cu mine sa trăiești. Sunt orfană... Numai pe tine te am.

— Slăbește-mă! Ei... drăcie! Ți-am spus că nu mă duc!

— Bine faci... Nici nu trebuie dragul meu! Sunt însărcinată, Stiopușca... Curând o să avem un copil... Să nu ne lași, că te-ar pedepsi dumnezeu! Tat'tu și cu Siomca atâta așteaptă, să te duci la ea, dar tu să nu te duci... Nu te uita la ei. Nu-s oameni, ci fiare.

— Hai, dormi!

— Dorm, Stiopa... Dorm.

— Maria! — se auzi glasul lui Maxim. — Unde ești? Vino, că te cheamă mama!

Maria sări în picioare, își potrivi părul și dădu fuga spre izbă. Maxim se apropie încet de Stepan. Se dezbrăcase și, numai în cămașă și izmene, sămăna cu un mort. Lumina lunii îi juca pe chelie și licărea în ochii lui de țigan.

— Când te duci la moșieriță, mâine sau poimâine? — îl întrebă el pe Stepan.

Stepan nu răspunse.

— Dacă e să te duci, atunci mai bine du-te de mâine, și cât mai devreme. Caii trebuie să fie în plata domnului. Și nu uita că ți-a făgăduit cinsprezece ruble. Cu zece să nu rămâi.

— Nu mă duc în ruptul capului, — spuse Stepan.

— Cum așa?

— Iac'așa... Nu vreau...

— Și dece?

— Parcă nu știi!

— Ia ascultă Stiopa, nu mă fă la bătrânețe să-ți trag o bătaie!

— Trage-mi-o.

— Cum poți să răspunzi astfel părintelui tău? Cu cine vorbești? Ia seama! Mai ai caș la gură și ești obraznic cu tat'tu.

— Nu mă duc, şi gata ! La biserică ştiu că mergi, dar de păcat văd că nu ţi-e frică.

— La tine mă gândesc, mă nerodule ! Vreau să-ţi înjghebi o gospodărie a ta ! Trebuie să-ţi faci o izbă nouă, da sau ba ? Şi atunci ? La cine ai să te duci după lemne ? La Strelciha, nu-i aşa ? La cine ai să te împrumuţi ? Tot la ea ! Ea o să-ţi dea şi lemne şi bani. O să te răsplătească !

— N'are decât să răsplătească pe alţii. Mie nu-mi trebuie.

— Am să te omor în bătaie !

— N'ai decât ! Omoară-mă !

Maxim rânji şi ridică braţul. In mână avea un gârbaci.

— Te bat, Stepane.

Stepan se întoarse pe partea cealaltă, ca să-i arate tatălui său că îl împiedica să doarmă.

— Va să zică nu vrei să te duci ?

— Nu mă duc. Să mă bată dumnezeu dacă mă duc!

Maxim ridică gârbaciul şi Stepan simţi pe umăr şi pe unul din obraji o durere crâncenă. Sări turbat în picioare.

— Să nu mă baţi, tată ! — strigă el. — Să nu mă baţi ! Auzi ! Să nu dai în mine !

— Şi dece mă rog ?

Maxim stătu o clipă la gânduri, apoi îl croi încă odată. Il mai croi şi a treia oară.

— Să dai ascultare lui tatu-tău, dacă-ţi porunceşte ceva ! Ai să te duci, nepricopsitule !

— Nu mă bate, tată ! Auzi ?

Stepan izbucni în hohote de plâns şi se lăsă pe cergă.

— Am să mă duc ! Fie ! Mă duc... Dar să ţii minte ! N'ai să te mai bucuri de viaţă ! Ai să ţi-o blestemi !

— Bine, bine ! Pentru tine te duci, nu pentru mine. Nu eu am nevoie de izbă nouă, ci tu. Ţi-am spus că am să-ţi trag o bătaie ; uite că ţi-am tras-o.

— Mă... mă duc ! Dar... ai să ţii minte bătaia asta !

— Bine, bine. Nu mă sperii tu. Lasă vorba...

— Bine... Mă duc...

Stepan încetă să mai hohotească, se întoarse pe burtă şi continuă să plângă pe înfundate.

— Ia te uită cum i se mai zgâlţâie umerii! Ia te uită cum boceşte! Aşa, urlă'n gura mare! Mâine să te duci în zori. La leafa pe o lună înainte. Cere plata şi pentru ăle patru zile pe care nu le-ai făcut. Să ai pentru nevastă-ta de-o basma. Iar de bătaie să nu-mi porţi pică. Iţi sunt tată... Dacă vreau, te bat, dacă vreau, te miluiesc. Aşa-i... Hai, acum dormi!

Maxim îşi netezi barba şi o luă spre izbă. Când intră înăuntru, lui Stepan i se păru că-l aude spunând: „I-am ars câteva!" Se auzi râsul lui Semion.

In izba părintelui Grigori un pian dezacordat începu să cânte jalnic: la ceasul acela, preoteasa avea obiceiul să se aşeze la clavir. Sunetele domoale ciudate, plutiră peste sat. Stepan se sculă, sări gardul şi o luă pe uliţă. Se îndreptă spre râu. Apa strălucea ca argintul viu, oglindind cerul, luna şi stelele. In jur domnea o linişte de mormânt. Nimic nu se clintea. Numai câte un greier ţârâia din când în când... Stepan se aşeză pe mal, chiar la marginea apei şi îşi propti capul în pumn. Gânduri negre începură să i se perinde prin cap.

Pe cealaltă parte a râului se înălţau plopii zvelţi, înalţi, care înconjurau parcul boieresc. Printre copaci licărea o lumină la fereastra iatacului moşieriţei. Se vede că nu dormea. Stepan rămase aşa pe mal, pierdut în gânduri, până ce rândunelele începură să zboare deasupra apei. Se ridică în picioare atunci când în râu nu se mai oglindea, sclipind, luna, ci soarele abia răsărit. Se spălă, îşi făcu rugăciunea cu faţa îndreptată spre răsărit şi o luă repede, cu paşi hotărîţi, de-a-lungul malului spre vad. După ce trecu vadul, se îndreptă spre curtea boierească...

II

— A venit Stepan? — întrebă Elena Egorovna, trezindu-se.

— A venit! — răspunse fata în casă.

Strelcova zâmbi.

— A-a-a... Bine. Unde-i acum ?

— La grajd.

Moşierița sări din pat, se îmbrăcă repede şi se duse în sufragerie, să-şi bea cafeaua.

Strelcova arăta încă tânără, mai tânără decât vârsta ei. Numai ochii căprui, adânci, neîncrezători, mai curând de bărbat decât de femeie, o trădau şi spuneau că avusese răgazul să-şi trăiască cea mai mare parte a vieţii sale de femeie şi că trecuse de treizeci de ani. Nu era frumoasă, dar putea să placă. Faţa îi era rotundă, simpatică, sănătoasă, iar gâtul. despre care vorbise Semion, şi bustul, minunat. Dacă Semion ar fi ştiut să preţuiască frumuseţea picioarelor şi mâinilor, ar fi pomenit, desigur, şi de picioarele şi de mâinile moşieresei. Se îmbrăca simplu, cu rochii uşoare, de vară. Pieptănătura îi era deasemenea cât se poate de simplă. Strelcova era leneşă, nu-i plăcea să piardă mult timp la oglindă. Moşia unde trăia aparţinea fratelui ei, un holtei, care trăia la Petersburg şi nu dădea decât foarte rar pe la ţară. Elena Egorovna stătea la moşie de când se despărţise de soţul ei, colonelul Strelcov, un om foarte cumsecade, care trăia şi el la Petersburg şi care se gândea la fosta lui nevastă şi mai rar decât se gândea fostul lui cumnat la moşia sa. Se despărţiseră chiar înainte de a fi împlinit un an de căsnicie. Elena Egorovna îşi înşelase soţul, douăzeci de zile după nuntă.

Aşezându-se la masă, Strelcova porunci să fie chemat vizitiul. Stepan se înfăţişă şi se opri lângă uşă. Era galben, cu părul vâlvoi, şi se uita cum se uită lupul prins în capcană : cu ochi răi şi întunecat. Moşierița îi aruncă o privire şi roşi uşor.

— Bună ziua, Stepane ! — spuse ea, turnându-şi cafeaua. — Spune-mi, te rog, ce sunt năzbâtiile astea? Dece ai plecat ? Ai stat patru zile şi ai plecat ! Şi încă fără să spui nimănui nimic ! Trebuia să ceri voie !

— Mi-am cerut voie, — mârâi Stepan.

— Cui ?

— Lui Felix Adamâci.

Strelcova tăcu un timp, apoi întrebă :

— Te-ai supărat, cumva ? Răspunde-mi, Stepane ! Te întreb ! Te-ai supărat ?

— Dacă nu mi-aţi fi vorbit cum mi-aţi vorbit, n'aş fi plecat. M'am angajat la cai şi nu la...

— Să nu vorbim de asta... Nu m'ai înţeles, atâta tot. Nu trebuie să te superi. Nu ţi-am spus nimic deosebit. Şi chiar dacă ţi-aş fi spus un lucru pe care l-ai fi socotit jignitor pentru tine, ar fi trebuit... ar fi trebuit să... Oricum... Am dreptul să spun ce-mi place... Hm... Am să-ţi măresc leafa. Sper că de acum înainte nu va mai fi nicio neînţelegere între noi.

Stepan se întoarse şi dădu să iasă.

— Stai, stai ! — îl opri Strelcova. — N'am terminat. Uite, Stepane... Am un caftan nou de vizitiu. Ia-l şi îmbracă-l, straiele pe care le porţi nu-s bune de nimic. Caftanul meu e mai frumos. Am să ţi-l trimit prin Feodor.

— Am înţeles.

— Ia te uită ce mutră faci ! Tot mai eşti îmbufnat ? Te-am jignit aşa de tare ? Ei, haide, lasă... N'am vrut să... Ai s'o duci bine la mine... Ai să fii mulţumit de toate... Nu te supăra... Nu-i aşa că nu eşti supărat ?

— Parcă noi, ăştia, avem voie să ne supărăm ?

Stepan făcu un gest de deznădejde cu mâna, începu să clipească din ochi şi întoarse capul în altă parte.

— Ce-i cu tine, Stepane ?

— Ce să fie... Am spus : parcă noi avem voie să ne supărăm ? N'avem...

Moşieriţa se sculă şi se apropie de el cu faţa îngrijorată.

— Ce-i, Stepane... plângi ?

Il apucă de mânecă.

— Ce-i cu tine, Stepane ? Ce-i cu tine ? Vorbeşte odată ! Te-a jignit cineva ?

Şi în ochii moşieriţei se iviră lacrimi.

— Vorbeşte odată !

Stepan îşi repetă gestul de deznădejde, clipi mai tare din ochi şi începu să plângă de-a-binelea.

— Coniţă ! — bolborosi el. — Am să te iubesc... Am să fac tot ce vrei ! Aşa să fie ! Numai lor, să nu

le dai nimic, blestemaţii de ei ! Nicio copeică şi nicio surcea ! Mă învoiesc la toate. Am să-mi vând sufletul necuratului, numai să nu le dai nimic !

— Cui ?

— Lui tată-meu şi lui frate-meu. Nicio surcea ! Să crape de ciudă, blestemaţii !

Moşieriţa zâmbi, îşi şterse ochii şi începu să râdă cu poftă.

— Bine, — spuse ea. — Acum du-te. Am să-ţi trimit îndată caftanul.

Stepan ieşi.

«Ce bine, că-i prost ! gândi moşieriţa, privind în urma lui şi admirând umerii lui largi. M'a scutit de explicaţii... A început singur să vorbească de „dragoste“...»

Spre seară, când soarele, în asfinţit, revărsa purpură pe cer şi aur pe pământ, caii moşieriţei Strelcova goneau nebuneşte pe nesfârşitul drum de stepă, ce ducea din sat spre zarea îndepărtată... Trăsura sălta ca o minge, secerând fără milă în calea ei secara, ce-şi apleca spre drum spicele grele de rod. Pe capră şedea Stepan, biciuind ca turbat caii. Privindu-l, ai fi zis că încearcă să facă hăţurile praf. Era îmbrăcat cu multă grijă. Se cunoştea că găteala lui costase bani şi timp destul. Catifeaua scumpă şi pânza roşie de bună calitate îmbrăcau strâns trupul lui vânjos. Pe piept îi atârna un lanţ cu brelocuri. Cizmele creţe erau lustruite cu cea mai adevărată cremă şi ceară de ghete. Căciuliţa de vizitiu cu pană de păun abia se atingea de părul lui bălai, cârlionţat. Pe faţă îi era întipărită o expresie de resemnare îndobitocită şi totodată o mânie turbată, ale cărei victime erau caii... In trăsură şedea tolănită moşieriţa, trăgând adânc în piept aerul dătător de viaţă. Pe obraji îi juca o rumeneală tinerească... Gusta din plin bucuria de a trăi.

— Straşnic, Stiopa ! Straşnic ! — striga ea din când în când. — Dă-i ! Goneşte cât poţi ! Ca vântul !

Dacă sub roţi ar fi fost pietre, ar fi ţâşnit din ele mii de scântei... Satul se îndepărta din ce în ce mai mult. Nu se mai vedeau nici izbele, nici acareturile boiereşti... Curând nu se mai desluşi nici clopot-

niţa... Apoi satul se prefăcu într'o dungă fumurie şi fu înghiţit de depărtări. Stepan gonea mereu. Ar ti vrut să fugă cât mai departe de păcatul de care se temea atât. Dar era zadarnic. Păcatul şedea în trăsură şi lui Stepan nu-i fu dat să scape. In seara aceea, stepa şi cerul fură martori, cum îşi vindea sufletul.

Pe la ceasurile unsprezece seara, caii goneau înapoi. Unul dintre lăturaşi şchiopăta, iar calul dela roată era numai spumă. Moşieriţa cu ochii pe jumătate închişi şedea într'un colţ al trăsurii, ghemuită, în pelerina ei. Pe buze îi juca un zâmbet mulţumit. Respira atât de uşor, atât de liniştit! Stepan mâna şi se gândea că o să moară. In cap simţea un gol, un fel de negură, iar în piept îl rodea jalea.

In fiecare zi, spre seară, se scoteau din grajd cai odihniţi. Stepan îi înhăma şi trăgea trăsura la o portiţă a parcului. Pe portiţă ieşea moşieriţa, strălucind de mulţumire, se aşeza în trăsură şi goana nebună începea. Nicio zi Stepan nu era scutit de această corvoadă. Spre nenorocirea lui, nu avu parte nici de o singură zi ploioasă, în care s'ar fi putut ca moşieriţa să nu meargă la plimbare.

După una din aceste plimbări, abia întors din stepă, Stepan ieşi din curte şi se duse să facă vreo câţiva paşi de-a-lungul apei. Ca deobicei, simţea în cap un fel de negură iar în piept o jale mare. Noaptea era plăcută, liniştită. Mirezme gingaşe pluteau în văzduh şi îi dezmierdau faţa. Stepan îşi aduse aminte de sat; îl avea sub ochii lui, cufundat în întuneric, dincolo de râu. Işi aduse aminte de izbă, de grădina de zarzavat, de calul lui, de laviţa pe care dormea cu Maria sa. Ce împăcat îi era sufletul pe atunci.! O jale şi mai cumplită îl cuprinse...

— Stiopa! — auzi el un glas sfios.

Intoarse capul. Maria venea spre el. Tocmai trecuse vadul şi-şi ţinea ciubotele în mână.

— Stiopa, dece ai plecat?

Stepan o privi îndobitocit şi întoarse capul.

— Stiopuşca, cui m'ai lăsat pe mine, orfană cum sunt?

— Lasă-mă în pace!

— O să te pedepsească dumnezeu, Stiopușca! Pe tine o să te pedepsească! O să-ți sorteasca o moarte cruntă, fără să fi avut vreme de pocăință. Ține minte ce-ți spun. Moș Trofim a trăit cu nevasta unui soldat — precum știi — și cum a murit? Să te ferească dumnezeu!

— Nu-mi bate capul!

Stepan făcu doi pași înainte. Maria îl apucă cu amândouă mâinile de caftan.

— Doar sunt nevasta ta, Stepane! Nu poți să mă părăsești așa! Stiopușca!

Maria începu să bocească.

— Dragul meu! Picioarele ți-oi spăla și numai apă oi bea! Hai acasă!

Stepan se zmulse și-i dădu un pumn Mariei; i-l dădu doar așa, de mâhnit ce era. Pumnul o nimeri însă drept în burtă. Maria icni, se apucă cu mâinile de burtă și se lăsă la pământ.

— Văleu! — gemu ea.

Stepan clipi din ochi, își trânti un pumn în tâmplă și o porni razna spre curte, fără să se mai uite în urmă.

Ajuns în grajd, căzu pe laviță, își vârî capul sub pernă și își mușcă pumnul până la sânge.

In acest timp, moșierița ședea în iatacul ei și își dădea în cărți: a doua zi seara avea să fie vreme frumoasă sau nu? Cărțile spuneau că da.

III

Dis-de-dimineață, Rjevețchi se întorcea acasă dela un vecin, la care fusese în vizită. Soarele încă nu răsărise. Să tot fi fost ceasurile patru. Administratorul era mahmur ca după chef. Călare pe bihuncă, mâna calul, clătinându-se ușor. Jumătate din drum ducea prin pădure.

„Ce dracu'? își spuse el apropiindu-se de moșia Elenei Egorovna. Parcă taie cineva lemne!“

Din desișul pădurii ajungeau la urechile lui Rjevețchi lovituri de topor și trozniturі de crăci. Rjevețchi ciuli urechile, stătu câteva clipe pe gânduri, trase o

înjurătură, coborî greoi de pe bihuncă şi intră în desiş.

Semion Jurchin şedea jos şi curăţa cu toporul crengile verzi de pe nişte trunchiuri. Lângă el zăceau trei anini tăiaţi. Puţin mai la o parte, un cal înhămat la o căruţă uşoară păştea iarba. Cum îl zări pe Semion, lui Rjeveţchi îi pieriră într'o clipă şi mahmureala şi somnul. Ingălbeni şi se repezi spre el.

— Ce faci aici, mă ? — strigă el.

— Ce faci aici, mă ? — îl îngână ecoul.

Dar Semion nu răspunse. Işi aprinse luleaua şi îşi văzu mai departe de treabă.

— Ce faci, ticălosule ? Cu tine vorbesc !

— Ce, nu vezi ? Sau te-o fi lovit orbul găinilor...

— Cu-u-m ? Ce ai spus ?! Ia mai zi odată !

— Ţi-am spus să-ţi cauţi de drum !

— Ce, ce, ce ?

— Caută-ţi de drum ! Şi nu mai zbiera.

Rjeveţchi se făcu stacojiu şi strânse umerii.

— Uiţi cu cine vorbeşti ? Cum îndrăzneşti ?

— Uite că îndrăznesc. Cine eşti tu să nu îndrăznesc ? Nu mă sperii ! Prea sunteţi mulţi, voi ăştia ! Dacă am căuta să facem pe placul fiecăruia, n'am mai pridid.

— Cum îndrăzneşti să tai pădurea ? E a ta ?

— Nici a ta nu-i.

Rjeveţchi ridică cravaşa, dar nu-l lovi pe Semion, fiindcă acesta îi arătă toporul.

— Ştii tu, nemernicule, a cui e pădurea ?

— Ştiu, pane ! E a Strelcihăi, şi cu Strelciha am să stau de vorbă. Pădurea e a ei, şi tot ei am să-i răspund. Dar tu ce eşti ? O slugă ! Un fecior în casă ! Pe tine nu te cunosc. Vezi-ţi de drum, trecătorule ! Marş d'aici !

Semion bătu cu luleaua în topor şi zâmbi batjocoritor.

Rjeveţchi alergă la bihuncă, plezni calul cu hăţurile şi o luă în goana mare spre sat. Adună în grabă câţiva martori şi se întoarse cu ei, tot în goană, spre locul delictului. Il apucară pe Semion la lucru. Procesul se înjghebă într'o clipă. Primarul, ajutorul de primar, secretarul şi vătăşeii nu întâr-

ziară nici ei să sosească. Se întocmiră o serie întreagă de acte. Rjeveţchi le iscăli, Semion fu silit să le iscălească şi el, dar tot timpul îşi păstră pe buze zâmbetul batjocoritor.

Inainte de prânz, Semion se înfăţişă moşieriţei, care între timp fusese înştiinţată de cele petrecute. Fără a da bună ziua, Semion începu să spună că nu se mai poate trăi, că polonezul îi cotonogeşte pe oameni, că el, Semion, nu tăiase decât trei copăcei şi aşa mai departe.

— Cum îndrăzneşti să tai din pădurea altuia ? — îl întrebă moşieriţa foc.

— Ne chinuim rău cu el, — mârâi Semion, sorbind cu ochii faţa aprinsă a moşieriţei şi vrând să-l dea gata cu orice preţ pe polonez. — La fiecare vorbă, te plezneşte ! Se poate una ca asta ? Şi caută mereu să te nimerească peste faţă ! Nu mai merge aşa... Suntem şi noi oameni.

— Cum îndrăzneşti să tai din pădurea mea ? Auzi ? Pe tine te întreb, nemernicule !

— V'a minţit, coniţă ! E drept că... am tăiat... Recunosc... Dar el dece bate oamenii ?

Sângele boieresc începu să fiarbă în vinele moşieriţei. Uită că Semion era frate cu Stepan, îşi uită buna creştere, uită totul pe lume şi îl plezni pe Semion peste obraz.

— Piei din faţa ochilor mei cu mutra ta de ţărănoi ! — strigă ea. — Afară ! Şi să nu te mai văd !

Semion se fâstâci. Nu se aştepta nicidecum la aşa ceva.

— La bună vedere ! — spuse el şi oftă adânc. — Ce să-i fac ! N'am ce face !

Şi ieşi bombănind. Ajuns în curte uită să-şi pună căciula pe cap.

Peste vreo două ceasuri se înfăţişă moşieriţei Maxim. Faţa-i era încordată, ochii posomorîţi. Se cunoştea că venise să spună sau să facă vreo obrăznicie.

— Ce vrei ? — îl întrebă moşieriţa.

— Bună ziua, coniţă. Am venit mai mult să vă rog ceva. Tare aş avea nevoie de nişte lemne, coniţă.

Vreau să-i fac o izbă lui Stepan şi n'am căpriori. Bine ar fi să-mi daţi şi nişte scânduri.

— Dece nu ? Cu plăcere.

Faţa lui Maxim se lumină.

— Trebuie să fac o izbă şi n'am lemne. Cum e mai rău ! E ca şi cum te-ai pune să mănânci ciorbă şi ciorbă nu-i... He-he... Imi trebuie şi nişte scânduri, şi de ale groase şi de ale subţiri. Siomca v'a spus adineauri nişte obrăznicii... Să nu vă supăraţi, coniţă. E un nerod. Nu şi-a băgat încă minţile în cap. Habar n'are de nimic. Aşa sunt ăştia tinerii. Atunci pot să vin după lemne, coniţă ?

— Vino.

— Fiţi atât de bună şi spuneţi-i şi lui Felix Adamâci. Să vă dea dumnezeu sănătate ! Acum Stiopca va avea şi el o izbă.

— Atât că am să-ţi cer scump, Jurchin ! Ştii doar şi tu că eu nu vând lemne ; lemnele îmi trebuie mie, iar dacă le vând, atunci le dau scump.

Faţa lui Maxim se lungi.

— Adică cum ?

— Iaca bine. Aşa că, întâi banii, pe urmă...

— Nu vreau lemne cu bani.

— Dar cum altfel ?

— Ştiţi şi dumneavoastră cum. Ce bani să aibe mujicul în ziua de astăzi ? N'are nicio leţcaie.

— Fără bani nu dau.

Maxim îşi mototoli şapca în pumn şi începu să privească în tavan.

— Nu glumiţi ? — întrebă el, după un timp de tăcere.

— Sigur că nu. Mai ai ceva de spus ?

— Ce să mai spun ? La ce să mai lungesc vorba cu dumneavoastră dacă nu-mi daţi lemne ? La bună vedere. Atât că rău faceţi că nu-mi daţi lemne... O să vă pară rău... Mie nu-mi pasă, dar dumneavoastră o să vă pară rău... Stepan e la grajd ?

— Nu ştiu.

Maxim privi cu tâlc la moşieriţă, tuşi, se mai învârti pe loc şi ieşi. Tremura tot de mânie.

„Va să zică de astea îmi eşti, pungăşoaico!“ îşi zise el îndreptându-se spre grajd. Stepan şedea pe un scăunaş şi ţesăla alene, coapsa unui cal. Maxim nu intră în grajd, ci se opri în prag.

— Stepan! — strigă el.

Stepan nu răspunse şi nici nu se uită la tatăl său.

— Strânge-ţi catrafusele şi hai acasă! — îi porunci Maxim.

— Nu vreau.

— Cum poţi să-mi răspunzi aşa?

— Dacă o fac, înseamnă că pot.

— Iţi poruncesc!

Stepan sări în picioare şi trânti uşa grajdului în nasul lui Maxim.

Seara, un băieţaş din sat veni în goană la Stepan şi îi povesti că Maxim o dăduse afară din casă pe Maria, care nu ştia unde să se adăpostească peste noapte.

— Acum şade lângă biserică şi plânge, — adăugă băieţaşul. — In jurul ei s'a adunat lumea şi te ocărăşte pe tine.

A doua zi dis-de-dimineaţă, în timp ce toţi cei din curtea boierească dormeau, Stepan se îmbrăcă cu hainele sale vechi şi se duse în sat. Clopotele bisericii sunau de liturghie. Era o dimineaţă de duminică, luminoasă, veselă. Iţi venea să tot trăieşti şi să te bucuri de viaţă! Stepan trecu pe lângă biserică, aruncă o privire îndobitocită spre clopotniţă şi se îndreptă spre cârciumă. Din păcate, cârciuma se deschidea înaintea bisericii. Când intră în cârciumă, la tejghea se şi adunaseră băutori.

— Votcă! — comandă Stepan. I se turnă votcă. Bău, mai stătu puţin locului şi bău din nou. După ce se chercheli, începu să-i cinstească pe ceilalţi. Şi se încinse un chef în lege.

— Primeşti leafă mare la Strelciha? — îl întrebă Sidor.

— Cât mi se cuvine. Bea, nătărăule!

— Bună treabă. Iţi urez sărbătoare plăcută, Stepan Maximâci! Duminică plăcută! Dar dumneata dece nu bei?

— Beau... Beau şi eu...

— Imi pare bine... La drept vorbind, toate astea's foarte bune, pe cinste! Stepan Maximâci! Aşa-a... Dă-mi voie să te întreb: primeşti vreo zece ruble?

— Ha-ha-ha! Cum poate un boier să trăiască cu zece ruble? Cum de-ţi trăzneşte aşa ceva prin minte? Primeşte sigur o sută!

Stepan se uită la cel ce rostise aceste vorbe şi recunoscu pe frate-său Semion, care şedea pe banca din colţ şi bea. Indărătul lui Semion se vedea faţa aprinsă de băutură a dascălului Manafuilov, care zâmbea viclean.

— Daţi-mi voie să vă întreb, domnule, — spuse Semion, scoţându-şi şapca, — moşieriţa are cai frumoşi sau nu? Dumneavoastră vă plac?

Stepan îşi turnă în tăcere votcă şi o bău fără să scoată o vorbă.

— Trebuie să fie foarte buni, — urmă Semion. — Păcat numai că nu-i vizitiu la ei. Fără vizitiu nu prea merge...

Manafuilov se apropie de Stepan şi clătină din cap.

— Eşti... eşti... un porc! — spuse el. — Un porc! Nu ţi-e teamă de păcat? Creştin eşti tu? Creştinul se teme de păcat! Ştii ce spune sfânta scriptură, ai?

— Ia slăbeşte-mă cu prostiile tale!

— Prostii... hai? Eşti tu mai deştept? Eşti vizitiu, dar nu la cai. He-he... Dumneaei îţi dă şi cafea?

Stepan puse mâna pe o sticlă, îşi făcu vânt şi îl croi pe Manafuilov drept în capul lui cel mare. Manafuilov se clătină dar nu se lăsă:

— Dragoste! Frumos!... Hehei... Păcat numai că nu te poţi cununa. Te-ai face boier! Ce ziceţi, băieţi? Strașnic boier ar mai ieşi din el. Un boier şi jumătate! Şi cu carte!

Se auziră râsete. Stepan îl croi încă odată pe dascăl cu sticla în cap. Manafuilov se clătină şi, de data aceasta, se prăbuşi.

— Dece omori oamenii? — strigă Semion, năpustindu-se asupra fratelui său. — Cunună-te, şi atunci ai să poţi bate pe cine vrei! De ce bate oameni, băieţi? Dece dai, răspunde!

Semion închise pe jumătate ochii, îl apucă pe Stepan de piept şi îl pocni la lingurică. Manafuilov se ridică şi începu să-şi fluture degetele lungi în faţa ochilor lui Stepan.

— Bătaie, băieţi ! Asta-i bătaie nu glumă ! Săriţi !

In cârciumă se iscă larmă mare. Strigăte se amestecară cu râsete.

Lumea se îmbulzi la uşa cârciumii. Stepan îl apucă pe Manafuilov de guler şi-l azvârli afară. Dascălul scoase un ţipăt ascuţit şi se rostogoli ca un ghem pe trepte. Râsetele se înteţiră. Cârciuma se umplu de lume. Sidor se amestecă unde nu-i fierbea oala şi îl lovi pe Stepan în spinare, fără să ştie nici el dece. Stepan îl apucă pe Semion de umăr şi îl azvârli şi pe el spre uşă. Semion se lovi cu capul de ivăr, alunecă pe trepte şi căzu cu faţa udă în praful drumului. Fratele său îl ajunse din câteva salturi şi începu să-i joace pe burtă. Jucă cu înverşunare, cu sete, sărind sus de tot. Sări multă vreme aşa.

Clopotele sunau de „Axion". Stepan se uita la lume. In jurul lui nu se vedeau decât mutre schimonosite de râs, una mai beată şi mai cheflie ca cealaltă. Un potop de mutre. Semion se ridică de pe jos, ciufulit, însângerat, cu pumnii strânşi, cu o căutătură de fiară. Manafuilov stătea lungit în praf şi plângea. Praful i se lipise în jurul ochilor. Se iscase o învălmăşeală din care nici dracu' nu mai putea alege ceva.

Stepan se dezmetici ; se îngălbeni şi o rupse de fugă, ca un nebun. Câţiva oameni se luară după el.

— Prindeţi-l ! Prindeţi-l ! — strigau toţi în urma lui. — Puneţi mâna pe el ! A ucis !

Pe Stepan îl apucă groaza. I se păru că, dacă va fi prins, lumea îl va omorî pe loc. Incepu să alerge mai repede.

— Prindeţi-l ! Puneţi mâna pe el !

Fugind mereu, ajunse, fără să-şi dea seama, la casa părintească. Poarta era larg deschisă, cu canaturile în bătaia vântului. Stepan dădu buzna în curte.

La trei paşi de poartă, Maria lui şedea pe un morman de surcele şi de talaş. Cu picioarele strânse sub ea şi cu mâinile atârnându-i sleite de puteri, nu-şi

desprindea ochii dela pământ. La vederea Mariei, un gând luminos licări deodată prin mintea întunecată şi muncită de băutură a lui Stepan...

Să fugă din sat, să fugă cât mai departe cu femeia aceasta galbenă ca moartea, asuprită, pe care o iubea din tot sufletul. Să fugă cât mai departe de toţi aceşti blestemaţi, în Cuban, bunăoară... Ce frumos e Cubanul! Dacă scrisorile primite dela unchiul Piotr spun adevărat, ce minunată libertate trebuie să fie în stepele Cubanului! Acolo şi viaţa-i mai îmbelşugată, şi vara mai lungă, şi lumea mai cutezătoare... La început, ei doi, Stepan şi Maria, se vor tocmi ca argaţi, iar mai târziu îşi vor face rost şi de un petec de pământ al lor. Acolo nu vor avea mereu pe capul lor, nici pe chelul de Maxim, cu ochii lui de ţigan, nici pe Semion, cu zâmbetul lui de beţiv şi de om viclean...

Cu gândul acesta se apropie de Maria şi se opri în faţa ei... Dar capul i se învârtea de băutură, prin faţa ochilor îi jucau pete de toate culorile şi îl durea tot trupul... Abia se ţinea pe picioare...

— Hai în Cuban... hai să... — începu el, simţind că nu mai e în stare să vorbească... — In Cuban... la moşul Piotr... Ştii? Ala care ne trimitea scrisori...

Dar pas de te înţelege! Se duse dracului Cubanul... Maria îşi ridică privirea îndurerată spre faţa lui galbenă, buimăcită, acoperită pe jumătate cu şuviţe încâlcite, şi se ridică... Buzele începură să-i tremure...

— Tu eşti, tâlharule? — ţipă ea. — Tu? Ţi-au mutat fălcile la cârciumă? Blestematule! Călăule! Să-ţi meargă pe lumea cealaltă tot aşa cum m'ai omorît şi tu pe mine, ticălosule! Cu zile m'ai omorît, amărîta de mine!

— Taci din gură!

— Dihăniilor! Nu vă e milă de un suflet creştin! M'aţi dat gata, tâlharilor... Şi tu, Stiopca, mi-ai ucis sufletul! O să te pedepsească maica domnului! Ai să vezi! Asta n'o să ţi-o ierte aşa, cu una cu două. Crezi că numai eu îs sortită să mă chinuiesc? Nici prin minte să nu-ţi treacă aşa ceva... Ai să te chinuieşti şi tu...

Stepan începu să clipească din ochi şi se clătină pe picioare.

— Taci din gură! Pentru numele lui dumnezeu!

— Beţivule! Ştiu cu ai cui bani te-ai îmbătat... O ştiu, tâlharule! Bei de bucurie? Duci trai vesel?

— Taci! Maşca! Te rog...

— Dece ai venit? Ce-ţi mai trebuie? Ai venit să te lauzi? Le ştiu toate şi fără să te lauzi... Tot satul ştie... Toată ziulica îmi scoate lumea ochii cu purtarea ta, blestematule...

Stepan bătu din picior, se clătină şi, scăpărând din ochi, o îmbrânci pe Maria cu cotul.

— Taci din gură când îţi spun! Nu-mi chinui sufletul!

— Ba am să vorbesc! Vrei să mă baţi? Poftim... Bate-mă!... Bate-mă!... Tot o să mor odată. La ce mângâiere să mă mai aştept? Hai, dă în mine... Dă-mă gata, tâlharule! Ce nevoie ai tu de mine? O ai pe moşieriţa ta. E bogată... E frumoasă... Eu îs bădărancă şi ea-i boieroaică... Ce mai stai? Dă în mine, tâlharule!

Stepan ridică pumnul şi lovi cu toată puterea faţa schimonosită a Mariei. Lovitura, dată în neştire, nimeri drept în tâmplă. Maria se clătină şi se prăbuşi fără să scoată un sunet. In timp ce se prăbuşea, Stepan o mai lovi odată în piept.

Bărbatul se aplecă spre trupul cald, dar neînsufleţit al nevestei sale, se uită cu ochi tulburi la faţa ei chinuită şi, neînţelegând nimic, se aşeză lângă cadavru.

Intre timp, soarele se ridicase deasupra izbelor şi frigea. Vântul se făcuse fierbinte. In aerul dogoritor plutea o tristeţe apăsătoare... Oamenii din sat se bulucirăcutremuraţi în jurul lui Stepan şi al Mariei... Pricepeau că era vorba de un omor şi nu-şi credeau ochilor. Stepan se uita cu o privire turbure la lumea din jurul lui, scrâşnea din dinţi şi băiguia cuvinte fără şir. Nimeni nu se încumeta să-l lege. Maxim, Semion şi Manafuilov se aflau şi ei în mulţime şi se strângeau unul într'altul.

— Pentruce a omorît-o ? — întrebau ei, galbeni ca moartea.

Mama alerga în jur şi se tânguia.

I se raportară şi moşieriţei cele întâmplate. Moşieriţa rămase înmărmurită, îşi luă flaconul cu săruri, dar nu leşină.

— Ce oameni groaznici ! — şopti ea. — Of, ce oameni ! Nemernicii ! Las-că le arăt eu lor ! Abia acum o să vadă ei cine sunt !

Rjeveţchi veni s'o mângâie. O mângâie şi îşi reluă astfel locul pe care capricioasa moşieriţă îl dăduse lui Stepan. Era un locşor bun, rentabil, şi foarte potrivit pentru el. De vreo zece ori pe an era gonit din acel loc şi tot de atâtea ori i se plăteau despăgubiri. Şi i se plătea din gros.

MARFA VIE

lui *F. F. Popudoglo*

I

GROHOLSCHI o îmbrăţişă pe Liza, îi sărută pe rând degetele mici cu unghii trandafirii, roase, şi o aşează pe canapeaua îmbrăcată în catifea ieftină. Picior peste picior, Liza îşi împreună mâinile la ceafă şi se întinse pe spate.

Groholschi se aşează alături pe un scaun şi se aplecă spre ea. Nu-şi mai putea lua ochii de pe chipul ei.

Ce drăgălaşă i se părea, aşa luminată de razele soarelui, care se vedea prin fereastră asfinţind auriu, uşor învestmântat în purpură.

Scălda salonul şi pe Liza într'o lumină vie şi totuşi blândă, îmbrăcând totul într'o pulbere de aur.

Groholschi nu se mai sătura privind-o. Totuşi Liza nu era ceeace se chiamă o frumuseţe desăvârşită. Avea o faţă mică, de pisică, ochi căprui, un năsuc cârn, părul nu prea bogat, dar cârlionţat şi negru ca chinorosul, boiul puţintel dar graţios, bine proporţionat şi mlădios ca al ţiparului. Pe lângă toate, mai era şi atât de proaspătă şi de plină de nuri! Mie unul... Dar să lăsăm gustul meu la o parte. Groholschi, răsfăţatul femeilor, care iubise şi uitase de atâtea ori în viaţa lui, vedea în ea o frumuseţe. O iubea, şi iubirea e oarbă, găseşte în oricine frumuseţea ideală.

— Ascultă, iubita mea, — începu el, privind-o drept în ochi. — Am venit să stăm de vorbă. Dragostea nu suferă nimic nelămurit, necristalizat... Vezi

tu... raporturile noastre... am vorbit şi ieri despre asta, Liza... Să încercăm să dezlegăm astăzi problema ridicată ieri. Hai să hotărîm împreună... Ce-i de făcut ?

Liza căscă şi, încreţindu-şi fruntea, îşi trase de sub cap mâna dreaptă.

— Ce-i de făcut ? — repetă ea întrebarea lui Groholschi, dar cu glas moale.

— Ei da, ce-i de făcut ? Hotărăşte tu, cu căpşorul tău înţelept... Te iubesc, şi un om care iubeşte nu poate să accepte ca femeia iubită să aparţină altuia. Când iubeşti, eşti mai mult decât egoist. Simt că nu mai pot să te împart cu bărbatul tău. Il sfâşii în gând, de câte ori îmi amintesc că şi el te iubeşte. In definitiv, tu mă iubeşti pe mine... Prima condiţie a dragostei nu este oare libertatea deplină ?... Dar tu nu eşti liberă... Nu înţeleg cum pe tine nu te scoate din sărite gândul că omul acesta stă veşnic pe capul tău ! Un om pe care nu-l iubeşti, pe care poate îl urăşti chiar, ceeace ar fi foarte firesc... Asta în al doilea rând... In al treilea rând... Ce-i în al treilea rând ? A, da... Il înşelăm, şi... asta nu-i cinstit. Adevărul înainte de toate, Liza. Jos cu minciuna !

— Şi atunci, care-i părerea ta ?

— Cum ? Nu ghiceşti ?... Socotesc necesar, chiar absolut necesar, să-i aducem la cunoştinţă legătura noastră, să-l înlăturăm şi să începem o viaţă liberă. Şi una şi alta trebuiesc făcute cât mai curând... Ai putea, bunăoară, să ai chiar diseară o... explicaţie cu el... E timpul să sfârşim odată povestea asta. Ţie nu ţi-e lehamite să iubeşti pe furate ?

— Să am o explicaţie ? Cu Vania ?

— Ei, da !

— Cu neputinţă ! Ţi-am spus şi ieri că asta-i cu neputinţă !

— Şi dece ?

— O să se supere, o să înceapă să ţipe, şi o să ne facă fel de fel de mizerii.... Parcă nu-l ştii cum e ? Doamne fereşte ! Nici vorbă nu poate fi de o explicaţie ! Frumoasă soluţie ai mai găsit şi tu !

Groholschi îşi trecu mâna peste frunte şi oftă.

— Da, — spuse el. — Va fi mai mult decât supărat... Ii răpesc fericirea. Te iubeşte ?

— Da, mă iubeşte. Mult.

— Mare pacoste ! Nu ştii cum s'o scoţi la capăt. E o ticăloşie să ne ascundem de el, şi o explicaţie l-ar omorî. Afurisită încurcătură ! Atunci ce facem ?

Groholschi căzu pe gânduri. Faţa lui palidă se întunecă.

— Să rămânem întotdeauna ca acum, — spuse Liza. — N'are decât să afle singur, dacă vrea.

— Dar asta... nu-i cinstit şi... Şi pe urmă, eşti a mea şi nimeni n'are dreptul să creadă că nu-mi aparţii mie, ci altuia ! Eşti a mea ! Nu te las nimănui !... Mi-e milă de el, dumnezeu mi-e martor cât mi-e de milă, Liza ! Când îl văd, mi se strânge inima ! Dar... ce să fac ? Tu nu-l iubeşti ! Atunci dece să te chinuieşti cu el ? E absolut necesar să avem o explicaţie. O să-i arătăm care-i situaţia şi ai să vii la mine. Eşti nevasta mea, nu a lui. Să facă ce-o vrea. Până la urmă, îşi biruie el durerea într'un fel sau altul... Nu-i primul şi nici ultimul... Vrei să fugim ? Ce zici ? Spune repede ? Vrei să fugim ?

Liza se sculă şi se uită la Groholschi.

— Să fugim ?

— Da... La mine, la moşia mea... Pe urmă ne vom duce în Crimeia... Şi — îi vom explica totul printr'o scrisoare... Putem fugi la noapte. Uite, avem un tren la unu şi jumătate. Ce zici ? Vrei ?

Liza se scărpină la rădăcina nasului şi rămase pe gânduri.

— Bine, — spuse ea şi... dintr'odată începu să plângă.

Pe obrăjori începură să-i joace pete roşii, ochişorii i se umflară şi toată faţa ei micuţă, ca de pisică, fu scăldată în lacrimi...

— Dece plângi ? — se nelinişti Groholschi. — Liza ! Scumpa mea ! Ce-i cu tine ! Nu-mi spui ? Uită-te la mine ! Ce ai ? Mămicule ! Dece eşti necăjită ?

Liza întinse braţele spre Groholschi şi se anină de gâtul lui. Incepu să plângă şi mai tare.

— Mi-e milă de el... — bolborosi Liza. — Nici nu ştii ce milă mi-e!

— De cine?

— De Va... de Vania.

— Şi crezi că mie nu mi-e milă? Dar ce putem face? E adevărat, va suferi din cauza noastră... Va suferi şi ne va blestema... Dar ce suntem noi vinovaţi, dacă ne iubim?

Abia rostise ultimul cuvânt, când sări ca ars înapoi şi se aşeză într'un fotoliu. Liza se desprinse şi ea ca fulgerul de gâtul lui şi se lăsă pe canapea.

Roşii ca focul, amîndoi lăsară ochii în jos şi începură să tuşească.

Un om înalt, lat în umeri, de vreo treizeci de ani, în ţinuta de serviciu a funcţionarilor de stat, intrase în salon. Intrase pe nesimţite. Numai zgomotul uşor al unui scaun, de care se lovise lângă uşă, îi înştiinţase pe amanţi de sosirea lui şi îi făcuse să-şi întoarcă brusc capul. Era soţul.

Prinseseră însă de veste prea târziu. Soţul îl văzuse pe Groholschi ţinând-o pe Liza de mijloc şi pe Liza aninată de gâtul alb, aristocratic, al amantului ei.

„Ne-a văzut!“ se gândiră în acelaş timp şi Liza şi Groholschi, neştiind ce să facă cu mâinile, deodată grele, şi cum să-şi ascundă de ruşine ochii...

Faţa rumenă a soţului înmărmurit se făcuse albă ca varul.

Tăcerea chinuitoare, o tăcere ce-ţi răscolea mărunţaiele, ţinu vreo trei minute. Ah, aceste trei minute! Groholschi îşi mai aduce şi astăzi aminte de ele.

Primul care se mişcă şi rupse tăcerea fu soţul. Se îndreptă spre Groholschi şi, schimonosindu-şi faţa într'o strâmbătură fără noimă, ce voia să aducă a zâmbet, îi întinse mâna. Groholschi strânse uşor mâna aceea moale şi asudată, scuturat de un fior, ca şi cum ar fi strivit în palmă o broască vâscoasă.

— Bună ziua, — bolborosi el.

— Ce mai faci? — întrebă soţul cu glas răguşit şi atât de stins, încât abia se auzi, şi se aşeză în faţa lui Groholschi potrivindu-şi gulerul la ceafă...

Şi din nou se aşternu o tăcere chinuitoare... Dar aceasta nu mai era atât de nefirească... Clipa critică, cea mai grea, cea care dovedea lipsă de caracter, trecuse.

Acum celor doi bărbaţi nu le mai rămânea decât să-şi ascundă turburarea, aprinzând o ţigară sau făcând orice alt gest neînsemnat. Amândoi simţeau o poftă nebună să se ridice şi să plece. Totuşi şedeau locului, fără să se uite unul la altul, îşi chinuiau barba cu degetele şi-şi răscoleau creierii înfierbântaţi, căutând o ieşire din situaţia nespus de grea în care se găseau. Amândoi asudaseră. Amândoi sufereau la culme şi fiecare simţea faţă de celălalt o ură sălbatică. Le venea să se arunce unul asupra altuia, dar... cum să înceapă şi care să înceapă primul ? Cel puţin dacă n'ar fi fost ea de faţă !

— Te-am văzut aseară la club, — bolborosi Bugrov (aşa se numea soţul).

— Da... am fost... Dumneata ai dansat ?

— Hm... da. Cu... cea mai mică din fetele Liucoţchi... Dansează greoi... Habar n'are. Dar la taifas e neîntrecută. (Pauză.) Nu-i mai tace guriţa.

— Da... a fost mare plictiseală. Te-am văzut şi eu...

Fără să vrea, Groholschi se uită la Bugrov... Ochii lui întâlniră privirea rătăcită a soţului înşelat, şi nu mai putu răbda. Se sculă, îi strânse în grabă mâna, îşi luă pălăria şi se îndreptă spre uşă, simţind pentru prima dată atât de limpede că are spate. I se părea că mii de ochi îi străpungeau spinarea. Aceeaş senzaţie o are şi un actor fluierat, când fuge dela rampă, sau un fante care a primit o palmă şi e luat de guler şi dat afară.

Abia se stinseră paşii lui Groholschi dincolo de uşa antretului care scârţâi jalnic, şi Bugrov sări în picioare. După ce făcu de câteva ori ocolul salonului, se apropie de nevastă-sa. Chipul ei mic de pisică se închirci, şi Liza începu să clipească, ca şi cum ar fi aşteptat un bobârnac. Soţul veni atât de aproape de ea, încît o călcă pe rochie şi îi atinse genunchii cu genunchii săi. Galben, cu faţa schimonosită, începu să dea din cap, din mâini şi din umeri.

— Dacă ai să-l mai laşi să intre o singură dată aici, nemernico, — începu el cu glas înnăbuşit, plângăreţ, — am să te... Să nu-l mai prind pe aici, ai înţeles? Că de nu, te ucid! A-a-a... Făptură netrebnică ce eşti! Tremuri, hai? Ticăloaso!

Bugrov o apucă de braţ, o zgâlţâi şi o azvârli, ca pe o minge, spre fereastră.

— Nemernico! Neobrăzato! N'ai pic de ruşine în tine!

Liza zbură spre fereastră, abia atingând parchetul cu picioarele, şi se agăţă cu mâinile de perdea.

— Să nu spui o vorbă! — urlă soţul fulgerând-o din ochi şi, apropiindu-se iarăşi de ea, bătu din picior.

Liza tăcea. Se uita în tavan şi plângea încetişor, cu expresia unei fetiţe pocăite care îşi aşteaptă pedeapsa.

— Aşa te porţi? Ai? Cu un filfison? Frumos! Dar în faţa altarului ce ai jurat? Cum? Halal soţie şi mamă! Să nu crâcneşti!

Şi o lovi peste umărul ei frumos şi gingaş.

— Taci! Nemernico! Las' că-ţi arăt eu! Dacă puşlamaua asta îndrăzneşte să se mai arate o singură dată pe aici, dacă te mai văd o singură dată... ascultă-mă bine!! cu acest ticălos... să nu-mi ceri îndurare! N'au decât să mă trimeată în Siberia, dar să ştii că te ucid! Şi pe el îl ucid! Ce mă costă? Hai, şterge-o! Piei din ochii mei!

Bugrov îşi şterse cu mâneca fruntea şi ochii şi începu să se plimbe prin salon, în timp ce Liza, plângând cu hohote, cu umerii scuturaţi de suspine şi trăgându-şi năsucul cârn, începu să cerceteze dantela perdelelor.

— Ţi-e capul plin de prostii, toanto! — ţipă el. — Te-au apucat pandaliile! Te laşi în voia lor! Asta nu admit, s'o ştii! Să nu îndrăzneşti! Şi să n'aud! Dacă vrei să faci asemenea lucruri, n'ai decât să pleci! Nu ai ce căuta în casa mea! Marş d'aici, dacă înţelegi să... Din moment ce m'ai luat, uită-i pe filfisonii ăştia, scoateţi-i din cap! Toate astea-s numai prostii! Să nu te mai prind cu aşa ceva! Şi să nu crâcneşti! Să faci bine să-ţi iubeşti bărbatul! Pe

el l-ai luat, pe el să-l iubeşti ! Asta-i ! Nu-ţi ajunge unul ? Hai, şterge-o că de nu... Călăilor !

Bugrov tăcu o clipă, apoi începu iar să strige :

— Şterge-o, când îţi spun ! Du-te în odaia copilului ! Dece plângi ! Tu eşti vinovată, şi tot tu plângi ! Ei, comedie ! Anul trecut te-ai aruncat de gâtul lui Petca Tocicov — acum iată-te de gâtul acestui diavol, doamne iartă-mă !... Ptiu ! Ar fi timpul să înţelegi cine eşti ! Eşti soţie ! Eşti mamă ! Ţii minte ce scandal a fost anul trecut ; vrei să se întâmple şi acum la fel ? Ptiu !

Bugrov oftă adânc şi în odaie se răspândi un miros de Xeres. Abia se întorsese dela un prânz şi era uşor cherchelit...

— Nu-ţi cunoşti îndatoririle ! Nu !... Pe toate iar trebui să vă dăscălească cineva ! Nu v'a băgat nimeni minţile în cap ! Mamele voastre erau şi ele rele de muscă şi acum vreţi să faceţi şi voi la fel. Plângi ! Da ! Ai dece plânge !

Bugrov se apropie de nevastă-sa şi îi zmulse din mâini perdeaua.

— Nu mai sta la fereastră... Ar putea să te vadă cineva plângând... Acum lasă... Şi altădată să nu se mai întâmple. Dela îmbrăţişare şi până la scandal nu-i mult. Gândeşte-te şi tu !... Crezi că mie mi-ar fi plăcut să port coarne ? Şi ai să mi le pui, dacă ai să continui să-ţi faci de cap cu nişte mitocani... Acum, destul... Altădată să nu mai... Eu nu-s... Liza... Ei, haide, lasă...

Bugrov oftă iar şi o învălui într'o răbufnire de Xeres.

— Eşti încă tânără şi prostuţă, nu înţelegi nimic... Eu nu-s niciodată acasă... Iar ei profită. Trebuie să fii deşteaptă şi să bagi de seamă ! Sunt în stare să te ademenească ! Şi aşa ceva n'aş mai putea să îndur... M'ar da gata... Ar fi sfârşitul ! Nu mi-ar mai rămâne decât să mor. Dacă m'ai înşela, aş fi în stare de orice. Te-aş omorî în bătăi şi... te-aş da afară. Atunci nu ţi-ar mai rămâne decât să te duci la puşlamalele tale.

Şi Bugrov şterse cu palma sa mare şi moale *(horribile dictu !)* faţa udă de plâns a trădătoarei. Se purta

cu nevastă-sa, care avea douăzeci de ani, ca şi cum ar fi fost un copil.

— Ajunge acum... Te iert, dar să ştii că altădată... să te ferească dumnezeu. Te iert pentru a cincea oară, dar a şasea oară nu te mai iert. Pe dumnezeul meu. Pentru aşa ceva nici cel de sus nu te-ar ierta.

Bugrov se aplecă şi îşi întinse buzele grase spre căpşorul Lizei.

Dar nu apucă s'o sărute.

In vestibul, în sufragerie, apoi în salonul cel mare se auziră uşi trântite şi Groholschi intră val-vârtej în salonaş. Era galben la faţă şi tremura. Dădea din mâini, îşi mototolea pălăria scumpă, iar haina flutura pe el ca pe un cuier. Părea să fie pradă unui zbucium de nedescris. Zărindu-l, Bugrov se îndepărtă de nevastă-sa şi începu să privească prin cealaltă fereastră. Groholschi se apropie în fugă de el şi, fără să se uite la nimeni, dând din mâini şi răsuflând anevoie, începu cu glas tremurat:

— Ivan Petrovici! Să încetăm comedia asta! Să nu ne mai înşelăm unul pe altul! Ajunge! Eu nu mă mai simt în stare să continui astfel! Dumneata fă cum crezi, dar eu nu mai pot. Găsesc că e respingător şi mârşav! E revoltător! Înţelege odată că-i revoltător!

Groholschi se înneca şi se înnăbuşea.

— E cu totul contrar principiilor mele, — reluă el. — Şi dumneata eşti om cinstit. Dar ce vrei: o iubesc! O iubesc mai mult decât orice pe lume! Ai văzut singur că... Mă simt dator să ţi-o spun!

„Dar eu ce să-i spun?“ se întreba Ivan Petrovici.

— Trebuie să isprăvim odată. Comedia asta nu mai poate dura! Toate acestea trebuie să-şi găsească o soluţie!

Groholschi trase cât mai mult aer în piept şi urmă:

— Nu pot să trăiesc fără ea. Şi nici ea nu poate fără mine. Eşti un om cu mintea luminată, vei înţelege că, în asemenea condiţiuni, viaţa dumitale de familie nu mai e cu putinţă. Femeia aceasta nu mai e a dumitale. Ce vrei, aşa-i... Te rog să priveşti toate astea dintr'un punct de vedere uman... cu indulgenţă.

Ivan Petrovici ! Înţelege odată că o iubesc, că o iubesc mai mult ca pe mine însumi, mai mult ca orice pe lume, şi că-i peste puterile mele să înnăbuş această dragoste !

— Dar ea ? — întrebă Bugrov pe un ton posomorît, puţin ironic.

— Intreab-o ! Da, întreab-o ! Pentru ea, a trăi cu un om pe care nu-l iubeşte, a trăi adică cu dumneata, iubind pe un altul, înseamnă... înseamnă... un chin !

— Dar ea ? — repetă Bugrov, de data aceasta fără nicio ironie.

— Ea... ea mă iubeşte pe mine ! Ne-am îndrăgostit unul de altul... Ivan Petrovici ! Omoară-ne, dispreţuieşte-ne, alungă-ne, fă ce vrei... dar nu mai suntem în stare să-ţi ascundem adevărul ! Suntem de faţă amândoi ! Judecă-ne cu toată asprimea unui om căruia ţi-am luat... căruia soarta i-a răpit... fericirea !

Bugrov se făcu roşu ca un rac fiert şi trase cu coada ochiului la Liza. Incepu să clipească. Degetele, buzele şi pleoapele prinseră să-i tremure. Sărmanul ! Ochii Lizei, care plângea, îi spuneau că Groholschi avea dreptate şi că situaţia era serioasă...

— Ce să mai spun ? — bolborosi el. — Dacă amândoi... In ziua de astăzi... Dacă-i aşa...

— Dumnezeu ne e martor, — strigă Groholschi cu glas piţigăiat, — că te înţelegem ! Cum am putea să nu te înţelegem, să nu simţim ? Ştiu ce suferinţă îţi pricinuim. Dumnezeu mi-e martor ! Dar fii îngăduitor ! Te rog din suflet ! Nu suntem vinovaţi ! Dragostea nu-i o vină. Nicio voinţă nu i se poate împotrivi... Dă-mi-o, Ivan Petrovici ! Las-o să plece cu mine ! Ia-mi orice vrei pentru chinurile dumitale, ia-mi viaţa, dar dă-mi-o pe Liza ! Sunt gata să fac orice... Spune-mi cu ce aş putea să ţi-o înlocuiesc măcar în parte ? In schimbul acestei fericiri pierdute, pot să-ţi dau altă fericire ! Pot, Ivan Petrovici ! Mă învoiesc la orice ! Ar fi o josnicie din partea mea să te las fără nicio compensaţie... In clipa de faţă te înţeleg...

Bugrov făcu un gest deznădăjduit cu mâna, ca şi cum ar fi vrut să spună : „Pleacă odată, pentru dumnezeu !“ Ochii începură să i se învăluie într'o ume-

zeală trădătoare... Acuşi aveau să vadă cu toţii că-i un om plângăreţ.

— Te înţeleg, Ivan Petrovici! Dar pot să-ţi dau altă fericire, pe care n'ai gustat-o încă. Spune ce vrei? Sunt un om bogat, sunt fiul unui om cu influenţă... Poate că vrei?... Spune-mi cât?

Inima lui Bugrov începu deodată să bată cu putere. Se agăţă cu amândouă mâinile de perdea.

— Spune... Cincizeci de mii? Ivan Petrovici, te implor... Asta nu-i mită, nu-i cumpărare... Vreau numai, printr'o jertfă din partea mea, să repar, măcar în mică măsură, pierderea nemăsurată pe care o încerci... O sută de mii? Sunt gata! Vrei o sută de mii?

Doamne! Două ciocane uriaşe începură să bată în tâmplele asudate ale nefericitului Ivan Petrovici... In urechi începură să-i alerge troici cu zurgălăi.

— Primeşte această jertfă din partea mea, — continuă Groholschi. — Te implor! Ai să-mi iei o mare greutate de pe suflet! Te rog!

Doamne! In faţa ferestrei, prin care priveau ochii înlăcrimaţi ai lui Bugrov, trecu pe caldarâmul uşor umezit de o ploicică de Mai, o minunată caleaşcă cu patru locuri. Caii erau straşnici, falnici, focoşi, cu păr luciu. In caleaşcă şedeau răsturnaţi, cu o expresie plină de mulţumire, nişte domni cu pălării de paie, cu undiţe lungi, cu mâncioage... Un elev de liceu cu şapcă albă ţinea în mână o puşcă. Se duceau afară din oraş să pescuiască, să vâneze, să ia ceaiul la aer curat, pe meleagurile binecuvântate unde se zbenguia odinioară prin lunci şi pajişti micul Bugrov, fiul diaconului satului, un băieţaş desculţ, ars de soare, dar atât, atât de fericit! Doamne, ce ispititoare-i luna Mai! Ferice de cei ce, scoţându-şi uniforma grea de funcţionar, pot să se urce într'o trăsură şi să plece în goană la câmp, unde cântă prepeliţele şi unde miroase a fân proaspăt. Un fior îngheaţă şi umplu totodată de o plăcută turburare inima lui Bugrov... O sută de mii! Odată cu caleaşca, i se perindară prin faţă visurile dragi, cu care îi plăcea să-şi îndulcească viaţa lui de funcţionar, fie în ceasurile de slujbă, la administraţia

guberniei, fie în mica şi sărăcăcioasa lui cameră de lucru... O apă adâncă cu peşti, un parc spaţios cu alei înguste, cu havuzuri, cu umbră, cu flori, cu chioşcuri, o vilă somptuoasă cu terase, turn, şi o harpă eoliană cu clopoţei de argint pe acoperiş. (Aflase din nişte romane nemţeşti de existenţa harpei eoliene.) Un cer senin, albastru, un aer tare, înmiresmat, amintindu-i copilăria lui desculţă, înfometată, asuprită... Să te scoli la cinci dimineaţa, să te culci la nouă seara ; în timpul zilei să pescuieşti, să vânezi, să stai de vorbă cu mujicii... Ce plăcut ar fi !

— Ivan Petrovici ! Nu mă chinui ! Vrei o sută de mii ?

— Hm... O sută cincizeci ! — mugi Bugrov cu glas înfundat, un glas de taur răguşit... Mugi şi se încovoie, copleşit de vorbele ce-i scăpaseră şi aşteptând totuşi răspunsul...

— Bine, — spuse Groholschi. — Mă învoiesc ! Iţi mulţumesc, Ivan Petrovici... Mă întorc numaidecât... N'am să te fac să aştepţi...

Sări în sus, îşi puse pălăria pe cap şi ieşi de-a'ndaratelea din salon, aproape fugind.

Bugrov se agăţă şi mai tare de perdea... Ii era ruşine... In suflet i se revărsase un fel de leşie ; îşi dădea limpede seama că săvârşise o mârşăvie. In schimb, ce nădejdi strălucite începură să-i mişune sub tâmplele ce-i zvâcneau puternic ! Era bogat !

Liza, care nu înţelesese nimic şi se temea ca Bugrov să nu se apropie de fereastra lângă care se refugiase şi s'o zvârle iarăşi la o parte, se furişă în grabă, tremurând din tot trupul, prin uşa rămasă pe jumătate deschisă. Se duse în odaia copilului şi se făcu ghem pe patul dădacei. Fiori îngheţaţi o scuturau din cap până'n picioare.

Bugrov rămase singur. Aerul din odaie i se păru înnăbuşitor ; deschise fereastra. Ce adiere minunată îi învălui faţa şi gâtul ! Ce plăcut trebuie să fie să respiri o astfel de adiere, tolănit pe perinile unei trăsuri... Afară, departe de oraş, unde se aflau vile şi locuri de plimbare, aerul era şi mai bun... Bugrov zâmbi, visând la aerul care îl va învălui, când va ieşi pe te-

rasa vilei sale ca să admire privelişteа... Visă mult timp... Soarele apusese, şi el tot mai stătea locului şi visa, silindu-se din răsputeri să gonească din minte imaginea Lizei, care îl urmărise stăruitor în toată visarea lui.

— Am adus banii, Ivan Petrovici! — îi şopti la ureche Groholschi, care intrase pe nesimţite. — I-am adus... Poftim... In teancul ăsta sunt patruzeci de mii. Cu poliţele acestea în alb vei putea încasa poimâine dela Valentinov douăzeci... Poftim altă poliţă... Şi un cec... Restul de treizeci de mii îl vei primi peste câteva zile... Ţi-l va aduce administratorul meu.

Roşu la faţă, zbuciumat, tremurând din toate mădularele, Groholschi puse pe masă în faţa lui Bugrov un morman de hârtii şi de pachetele. Mormanul era mare, multicolor. Bugrov nu văzuse în viaţa lui atât bănet! Răşchirându-şi degetele groase, începu să rânduiască banii şi poliţele teancuri-teancuri, fără să se uite la Groholschi...

Acesta, după ce puse banii pe masă, începu să se plimbe cu paşi mărunţi prin odaie, căutându-şi dulcineea pe care i-o vânduse soţul.

Bugrov îşi umplu buzunarele şi portofelul, bägă poliţele în sertarul mesei, bău o jumătate de cană de apă şi ieşi aproape fugind în stradă.

— Birjar! — strigă el cu glas sălbatic.

Noaptea, pe la orele unsprezece şi jumătate, sări din birjă la poarta hotelului „Paris". Urcă într'un suflet scara tropăind zgomotos şi bătu la uşa camerei lui Groholschi. I se deschise. Groholschi îşi făcea bagajele. Liza şedea lângă masă şi încerca nişte brăţări. Amândoi se speriară, văzându-l pe Bugrov dând buzna. Crezură că venea să-şi ia nevasta şi aducea înapoi banii, luaţi doar într'un acces de lăcomie. Dar Bugrov nu venea după Liza. Ruşinându-se de noua sa înfăţişare, simţindu-se groaznic de stingherit în ea, se înclină şi rămase lângă uşă, smerit ca o slugă... Noua sa înfăţişare era însă încântătoare. Bugrov era de nerecunoscut. Un rând de haine nou nouţe, din cea mai bună stofă franţuzească, croite după ultima modă, îmbrăcau trupul lui mare, care până atunci nu purtase

decât mica ţinută a funcţionarilor. In picioare avea ghete cu cataramе strălucitoare. Stătea locului, ruşinat, şi îşi ascundea cu mâna dreaptă lanţul cu brelocuri, pentru care cu un ceas înainte plătise treisute de ruble.

— Iată dece am venit... — începu el. — Buna învoială face mai mult decât toţi banii. Pe Mişutca nu-l dau...

— Care Mişutca ? — întrebă Groholschi.

— Fiul meu.

Groholschi şi Liza se uitară unul la altul. Ochii Lizei se umflară, obrajii i se roşiră, buzele începură sá-i tremure.

— Bine, — spuse ea.

Işi adusese aminte de pătucul cald al lui Mişutca. Ar fi fost neomenos să-l scoată din pătucul lui cald şi să-l culce pe canapeaua rece a unei camere de hotel. Deaceea se învoi.

— Dar am să-l pot vedea ? — adăogă ea.

Bugrov se înclină, părăsi odaia şi, strălucind de eleganţă, coborî scara în fugă, despicând aerul cu un baston scump.

— Acasă ! — porunci el birjarului. — Mâine dimineaţă, la ora cinci, vreau să ies... Vino să mă iei. Dacă dorm, trezeşte-mă. Mergem afară din oraş...

II

Era o seară minunată de August. Soarele, uşor spuzit cu purpură şi tivit cu aur, spânzura la asfinţit deasupra orizontului, gata să coboare după gorganele îndepărtate. In grădini, umbrele şi penumbrele se şterseseră şi văzduhul se umezise ; doar pe vârfurile copacilor mai juca încă tonuri aurii... Era plăcut. Plouase de curând şi aerul, şi aşa curat, străveziu şi înmiresmat, se făcuse şi mai proaspăt.

Nu e vorba de luna August aşa cum este la noi în capitală, neguroasă, întunecată, înlăcrămată, cu dimineţi reci şi peste măsură de umede. Ferească dumnezeu ! Nici de Augustul nostru nordic, aspru. Rog pe cititor să se transporte cu gândul în Crimeia, pe coasta

mării, aproape de Feodosia, şi anume acolo unde se află vila unuia dintre eroii mei. Vila e frumoasă, curată, înconjurată de straturi de flori şi tufe tunse. In spatele ei, la vreo sută de paşi, se vede albăstrind parcul prin care se plimbă vilegiaturiştii... Groholschi plăteşte scump această vilă: pare-mi-se o mie de ruble pe an... Vila nu face atât, dar e frumuşică... Inaltă, zveltă, gingaşă, cu balcoane subţiri ca o horbotă şi pereţi azurii, împodobită pe dinăuntru cu perdele, perdeluţe şi draperii, te face să te gândeşti la o domnişoară drăgălaşă şi plăpândă, crescută în puf.

In seara de care vorbim, Groholschi şi Liza şedeau pe terasa acestei vile. Groholschi citea „Novoe Vremia" şi bea lapte dintr'o cană verde. Pe masa din faţa lui se afla un sifon. Işi închipuia că are ceva la plămâni şi, după sfatul doctorului Dmitriev, ingurgita cantităţi imense de struguri, lapte şi sifon. Liza şedea mai la o parte, într'un fotoliu moale. Rezemată cu coatele de balustradă şi proptindu-şi bărbia în pumnişori, privea la vila de vis-à-vis... în ale cărei ferestre juca soarele... Geamurile scânteietoare o orbeau... Dincolo de gardul grădiniţei cu flori şi de marii copaci care înconjurau vila, se vedea marea, albastră, nemărginită, cu valurile şi cu catargele ei albe... Ce frumos era totul! Groholschi citea „foiletonul Necunoscutului" şi la fiecare zece rânduri, îşi ridica ochii lui albaştri şi învăluia spatele Lizei cu o privire în care strălucea dragostea lui pătimaşă, clocotitoare. Era nespus de fericit, cu toată presupusa lui boală de plămâni... Liza îi simţea privirea, se gândea la viitorul strălucit al lui Mişutca şi sufletul îi era plin de linişte şi de împăcare.

Marea şi sclipirile orbitoare ale geamurilor vilei de vis-à-vis o interesau însă mai puţin în seara aceasta ca şirurile de care ce se îndreptau spre acea vilă.

Carele erau încărcate cu mobile şi felurite lucruri casnice. Liza văzu deschizându-se poarta cu grilaj şi uşa mare cu geamuri a vilei. Cărăuşii începură să mişune în jurul mobilelor, ciorovăindu-se şi înjurându-se fără încetare. Pe uşa cu geamuri cărară înăuntru o canapea şi nişte fotolii mari, îmbrăcate în catifea de

culoarea zmeurei, mese pentru salonul cel mare, pentru salonaș și pentru sufragerie, un pat mare pentru două persoane și un pătuc de copil... Mai cărară apoi ceva mare și greu, împachetat în rogojini...

„Un pian", se gândi Liza, și inima începu să-i bată.

Demult nu mai auzise cântându-se la pian și tare îi mai plăcea pianul. In vila lor nu aveau niciun fel de instrument muzical. Și ei și lui Groholschi le plăcea muzica, dar atâta tot.

In urma pianului, cărăușii transportară o mulțime de lăzi și de baloturi pe care era scris „fragil".

Erau oglinzile și vesela. Apoi pe poartă fu împinsă în curte o trăsură luxoasă, strălucitoare și fură aduși doi cai, albi ca niște lebede.

„Doamne! Ce minunăție!" gândi Liza, aducându-și aminte de poney-ul ei bătrân, cumpărat cu o sută de ruble de Groholschi, căruia nu-i plăceau nici caii, nici călăria. Pe lângă aceștia, poney-ul ei i se păru un purice. Fiindcă se temea să nu meargă prea repede, Groholschi îi cumpărase dinadins o gloabă.

„Ce minunăție!" șoptea Liza, urmărindu-i din ochi pe cărăușii care nu mai conteneau cu larma lor.

Soarele apuse după gorgane, aerul începu să-și piardă transparența și se făcu mai umed; în vilă tot se mai aducea și se descărca mobilă. In cele din urmă se făcu atât de întuneric, încât Groholschi încetă să mai citească ziarele. Liza încă nu obosise uitându-se.

— Ar trebui să aprindem o lampă, — spuse Groholschi, care se temea să nu-i cadă vreo muscă în lapte și să nu o înghită pe întuneric. — Liza! Să aprindem o lampă, ce zici? Sau preferi să stăm pe întuneric, îngerașul meu?

Liza nu-i dădu niciun răspuns. Privirea i se oprise la docarul care intra pe poarta vilei... Ce căluț frumos! Nu prea mare, bine proporționat, cu forme grațioase... In docar ședea un domn cu joben care ținea pe genunchi un copil de vreo trei ani, pesemne un băiat... Copilașul dădea din mânuțe și râdea de plăcere...

Deodată Liza scoase un țipăt ascuțit, se sculă și se aplecă cu tot trupul înainte.

— Ce-i cu tine? — întrebă Groholschi.

— Nu-i nimic.., Nu ştiu nici eu... Mi s'a năzărit ceva...

Domnul cu joben, înalt şi lat în umeri, sări din docar, luă băieţaşul în braţe şi alergă vesel, cu pas săltăreţ, spre uşa cu geam.

Uşa se deschise zgomotos şi domnul dispăru în întunericul vilei.

Doi servitori se repeziră în grabă la docar şi îl traseră cu mult respect în curte. Curând, în vila de vis-à-vis se aprinseră lumini şi se auzi zăngănit de veselă şi argintărie. Domnul cu joben se aşezase la cină şi, judecând după timpul cât dură zăngănitul veselei, cină îndelung. Lizei i se părea că simte un miros de ciorbă de pui şi de friptură de raţă. După cină, din vilă se auziră sunete dezordonate de pian. Se vede că domnul cu jobenul îi dăduse voie copilului să zdrăngăne un pic pe clape.

Groholschi se apropie de Liza şi o cuprinse de mijloc.

— Ce timp minunat ! — spuse el. — Ce aer ! Simţi ? Sunt foarte fericit, Liza... foarte. Fericirea mea e atât de mare, încât mă tem să nu se prăbuşească. Mai cu seamă lucrurile mari se prăbuşesc... Ştii Liza ? Cu toată aceastâ fericire, nu sunt pe deplin... liniştit... Mă chinuie un gând de care nu pot scăpa... Mă chinuie cumplit. Nu-mi dă pace zi şi noapte...

— Care gând ?

— Care ? Un gând groaznic, draga mea. Gândul la... bărbatul tău. Am tăcut până acum, fiindcă mă temeam să nu-ţi turbur liniştea sufletească. Dar nu mă mai simt în putere să tac... Pe unde o fi ? Ce o fi făcând ? Unde s'a dat la fund cu banii lui ? Groaznic ! Noapte de noapte îi văd faţa, îndobitocită de băutură, chinuită, o faţă care imploră... Judecă şi tu, îngerul meu ! I-am răpit fericirea ! Am distrus-o, am sfărâmat-o ! Ne-am clădit fericirea noastră pe ruinele fericirii lui... Cum vrei ca banii, pe care i-a primit, mărinimos, să te poată înlocui ? Te iubea mult ?

— Da, foarte mult !

— Vezi ! Acum te pomeneşti că a căzut în ghiarele beţiei, sau... Mă tem pentru el ! Nici nu ştii cât mă

tem! Ar trebui să-i scriem? Ce crezi? Poate că are nevoie de o mângâiere... Un cuvânt bun face mult...

Groholschi oftă adânc, clătină din cap şi, istovit de gânduri negre, se lăsă în fotoliu. Proptindu-şi capul într'un pumn, începu să cugete. Judecând după faţa lui, reflecţiile sale trebuie să fi fost chinuitoare.

— Mă duc să mă culc, — spuse Liza. — E târziu...

Fugi în odaia ei, se dezbrăcă şi se strecură în grabă sub plapomă. Se culca şi se scula la ora zece. Ii plăcea să ducă o viaţă de sibarit.

Morfeu îi deschise repede braţele. In timpul nopţii avu visuri care de care mai încântătoare... Visă romane întregi şi basme arabe... Eroul tuturora era... domnul cu joben, care o făcuse să scoată un ţipăt în seara din ajun.

Domnul cu joben o răpea dela Groholschi, cânta, îi snopea în bătăi pe Groholschi şi pe ea, îl bătea şi pe băieţaş cu nuieluşa, îi făcea mărturisiri de dragoste sub fereastră, o plimba cu docarul... O, visuri! Stai culcat cu ochii închişi şi într'o singură noapte poţi uneori să trăieşti zeci de ani fericiţi... In noaptea aceea, Liza trăi foarte mult şi fu foarte fericită, în ciuda bătăilor.

Trezindu-se pe la orele opt, îşi trase repede rochia, îşi potrivi în grabă părul şi, fără măcar să-şi pună în picioare papucii ei tătăreşti cu vârf ascuţit, ieşi în fugă pe terasă. Ferindu-şi cu o mână ochii de soare şi ţinându-şi cu cealaltă rochia care-i flutura, descheiată, privi spre vila de vis-à-vis... Faţa i se lumină.

Nu mai putea fi nici o îndoială: el era.

Sub terasa vilei, în faţa uşii cu geam, fusese aşezată o masă. Pe masă strălucea, scânteia şi sclipea un serviciu de ceai şi un mic samovar de argint. La masă şedea Ivan Petrovici. In mână ţinea, de toarta zarfului de argint, un pahar, şi bea ceai. Judecând după sorbiturile lui zgomotoase, care ajungeau până la urechile Lizei, bea cu multă poftă. Purta un halat cafeniu cu flori negre. Ciucurii grei ai cingătoarei îi atârnau până aproape de pământ. Liza îşi vedea întâia oară în viaţă bărbatul în halat, şi încă într'un halat atât de scump... Pe unul din genunchii lui şedea Mi-

şutca, care încerca să-l împiedice să bea... Sărea în sus şi îşi trăgea tăticul de buzele lui unsuroase, iar tăticul, la fiecare patru înghiţituri, se apleca şi îşi săruta odrasla în creştet. Un motan cenuşiu se freca de unul din picioarele mesei, cu coada în sus, vestind printr'un miorlăit jalnic că-i era foame.

Liza se ascunse după draperie şi rămase îndelung nemişcată, fără să-şi ia ochii dela fosta ei familie. Faţa îi strălucea de bucurie.

— Michel! — şopti ea. — Mişa! Eşti aici, Mişa! Dragul mamii! Cât de mult îl iubeşte pe Vania! Doamne!

Şi pufni în râs când Mişutca amestecă cu lingura ceaiul tatii.

— Cât de mult îl iubeşte Vania pe Michel! Dragii mei!

Inima Lizei bătea, înnebunită de fericire; ameţită, se lăsă în fotoliu, de unde continuă să-i soarbă din ochi.

„Cum de-au nimerit tocmai aici? se întreba ea, trimiţând lui Mişutca sărutări cu mâna. Cine le-o fi dat ideia să vină aici? Doamne! S'ar putea oare ca toată bogăţia asta să fie a lor? S'ar putea oare ca falnicii telegari de aseară să fie ai lui Ivan Petrovici? Vai!

După ce-şi bău ceaiul, Ivan Petrovici intră în casă. Peste zece minute, ieşi în capul scării şi... Liza rămase uimită. El era oare ştrengarul, căruia abia acum vreo şapte ani lumea încetase să-i spună Vanca şi Vaniuşca, şi care era gata să întoarcă toată casa pe dos sau să mute oricui fălcile pentru douăzeci de copeici? Părea scos ca din cutie: purta o pălărie de paie cu boruri largi, cizme strălucitoare de lac şi o jiletcă de pichet... Lumini scânteietoare jucau în brelocurile sale. In mâna dreaptă ţinea cu multă eleganţă o pereche de mănuşi şi o cravaşă.

Şi ce măreaţă şi ce impunătoare păru statura lui greoaie, când porunci servitorului, cu un gest graţios al mâinii, să tragă docarul la scară!

Se urcă în el cu un aer important şi spuse cuiva să i-l aducă pe Mişutca. După ce-l aşeză pe Mişutca

alături de el, luă undițele cu care servitorii se înghesuiau în jurul docarului, îl cuprinse pe băiețaș pe după umeri cu brațul stâng, trase scurt hățurile și porni.

— Di-i-i-i ! — strigă Mișutca.

Fără să-și dea bine seama ce făcea, Liza flutură batista în urma lor. Dacă s'ar fi privit într'o oglindă, ar fi văzut o față mică, îmbujorată, zâmbitoare și totodată gata să plângă. Ii era ciudă că zglobiul de Mișutca nu era cu ea și că nu putea să-l sărute chiar în clipa aceea. Dece oare ?

Dece, dece !... La naiba, cu toate sentimentele și scrupulele astea !

— Grișa ! Grișa ! — se repezi ea să-l trezească pe Groholschi, dând buzna în iatacul lui. — Hai, scoală-te, dragul meu ! Au venit !

— Cine să vină ? — întrebă Groholschi, trezindu-se.

— Ai noștri... Vania și Mișa... Au venit ! Sunt în vila de peste drum... I-am văzut cu ochii mei... Își beau ceaiul... Mișa e aici... Ce îngeraș s'a făcut. Să-l vezi numai cum arată ! Maică precistă !

— Pe cine-ai văzut ? Ce-i cu tine... Cine a venit ? Unde ?

— Vania și cu Mișa... Mă uitam la vila de peste drum și i-am văzut bându-și ceaiul. Mișa a învățat să-și bea ceaiul singur... Nu știi că trebuia să se mute ieri cineva ? Ei erau — iau sosit.

Groholschi se încruntă, își trecu mâna peste frunte și păli.

— A sosit... bărbatul tău ? — întrebă el.

— Da...

— Și pentruce ?

— Se vede că vor sta aici... Nici nu bănuiesc că suntem și noi aici. Dacă ar fi știut, s'ar fi uitat înspre vila noastră, dar și-au băut ceaiul fără să se uite deloc încoace...

— Și unde-i acum ? Vorbește limpede, pentru dumnezeu ! Hai spune, unde-i ?

— S'a dus cu Mișa la pescuit... Au plecat cu docarul. Ai văzut caii de aseară ? Sunt caii lor... Caii lui Vania... Vania se plimbă cu ei... Știi ceva, Grișa ? O

să-l luăm pe Mişa la noi, ca musafir... Nu-i aşa că o să-l luăm ? E un băieţaş atât de cuminte, atât de drăguţ !

Groholschi căzu pe gânduri, iar Liza continuă să vorbească, să vorbească, fără încetare.

— Iată o întâlnire într'adevăr uluitoare... — spuse Groholschi după o lungă clipă de gândire, ca deobicei, chinuitoare. — Cine se putea aştepta la una ca asta ? Ei... ce să-i faci... Fie şi aşa. Inseamnă că aşa vrea soarta. Imi închipui însă că lui îi va veni foarte greu când ne va întâlni !

— Vrei să-l luăm pe Mişa musafir la noi ?

— Pe Mişa îl putem lua... Cu bărbatul tău însă ar fi neplăcut să ne întâlnim... Nu am avea ce să ne spunem. Despre ce am putea vorbi ? Şi lui i-ar veni tot atât de greu ca şi mie... Nu trebuie să-l vedem. La nevoie, vom comunica prin servitori... Grozav mă doare capul, Lizocica... Şi mâinile, şi picioarele... Tot trupul mă doare. Nu-mi arde fruntea ?

Liza îşi trecu palma peste fruntea lui şi găsi că era într'adevăr fierbinte.

— Toată noaptea am avut visuri groaznice... Azi nu mă scol din pat, stau întins... Va trebui să iau chinină. Trimite-mi ceaiul aici, mămicule...

Groholschi luă chinină şi zăcu toată ziua în pat. Inghiţea pahare peste pahare de apă caldă, gemea, îşi schimba rufăria, se văicărea, plictisind îngrozitor pe toţi cei din jur. Când îşi închipuia că e bolnav, devenea nesuferit. Liza se vedea mereu nevoită să-şi părăsească interesantul său post de observaţie de pe terasă şi să alerge în odaia lui. In timpul prânzului, fu silită să-i pună cataplasme cu muştar. Ce plicticoase ar fi fost toate corvezile acestea, cititorule, dacă la dispoziţia eroinei mele nu s'ar fi găsit vila de vis-à-vis... Liza privi toată ziua într'acolo, înnăbuşindu-se de fericire.

La ora zece, Ivan Petrovici şi Mişutca, întorşi dela pescuit, luară o gustare. La ora două prânziră, iar la ora patru plecară undeva cu trăsura. Telegarii albi îi purtau ca fulgerul. La ora şapte le sosiră în vizită mai mulţi domni. Până spre miezul nopţii, jucară

cărți pe terasă, la două mese. Unul dintre ei cânta minunat la pian. Musafirii jucau, beau, mâncau, râdeau cu hohote. Ivan Petrovici le povesti, râzând zgomotos, o anecdotă cu niște armeni; o povesti în gura mare, așa că putea fi auzit din toate vilele. Atmosfera era foarte veselă! Mișutca rămase și el cu musafirii până la miezul nopții.

„Mișa e vesel, nu plânge deloc, gândi Liza, înseamnă că nu-și aduce aminte de mămica lui. Se vede că m'a uitat!"

Și simți în suflet o amărăciune groaznică. Plânse toată noaptea. O chinuia și strașnicul ei de conștiință și ciuda, și dorul, și o nevoie mistuitoare de a sta de vorbă cu Mișutca, și de a-l săruta... Dimineața, se sculă din pat cu dureri de cap și cu ochii plânși. Groholschi puse aceste lacrimi pe socoteala lui.

— Nu plânge, scumpo! — îi spuse el. — Astăzi sunt mai bine... Mă mai doare un pic pieptul, dar mi-a trecut.

In timp ce își luau ceaiul, cei din vila de vis-à-vis luau o gustare. Ivan Petrovici se uita în farfurie și nu vedea nimic, afară de o bucată de gâscă, de pe care curgea grăsimea.

— Sunt foarte bucuros, — șopti Groholschi, trăgând cu coada ochiului la Bugrov. — Sunt foarte bucuros că o duce binișor! Măcar să-și aline durerea cu un trai omenesc. Ascunde-te puțin, Liza! O să ne vadă... Acum nu sunt dispus să stau de vorbă cu el... Să-l lăsăm în plata domnului! Dece să-i turburăm liniștea?

In schimb, prânzul nu trecu la fel de liniștit... Căci tocmai atunci se petrecu „lucrul acela neplăcut", de care se temea atâta Groholschi. In clipa în care ajunseră la potârnichi, mâncarea preferată a lui Groholschi, Liza se fâstâci deodată, iar Groholschi începu să se șteargă la gură cu șervetul: amândoi îl văzuseră pe terasa vilei de vis-à-vis pe Bugrov. Stătea rezemat cu mâinile de balustradă și se uita la ei cu ochi holbați.

— Intră în casă, Liza... Intră... — şopti Groholschi. — Ţi-am spus să mâncăm în sufragerie! Ce nesocotită eşti, zău...

Bugrov se uită cât se uită şi deodată începu să strige. Groholschi ridică privirea şi văzu o faţă foarte mirată.

— Voi sunteţi?! — strigă tare Ivan Petrovici. — Voi?! Şi voi sunteţi aici? Bună ziua!

Groholschi făcu un semn cu mâna, arătându-şi pieptul. Voia să spună că-i slab de piept şi că nu poate să vorbească dela o asemenea depărtare. Inima Lizei începu să bată tare şi o pâclă i se aşeză pe ochi... Bugrov coborî în fugă de pe terasa lui, trecu drumul în goană şi într'o clipă se afla sub terasa pe care îşi lua masa Groholschi cu Liza. Potârnichile se duseseră dracului!

— Bună ziua, — începu el, roşind şi înfundându-şi mâinile mari în buzunare. — Voi eraţi? Sunteţi şi voi aici?

— Da, şi noi suntem aici...

— Prin ce întâmplare?

— Dar dumneata, prin ce întâmplare?

— Eu? E o poveste întreagă! O adevărată epopee! Dar nu vreau să vă stric rostul: văd că sunteţi la masă! De când... de atunci... am stat în gubernia Orel. Am luat o moşie în arendă. Bună moşie! Dar dece nu mâncaţi? Am stat acolo dela sfârşitul lunei Mai; acum am lăsat-o... E frig pe acolo, apoi şi medicul m'a sfătuit să vin în Crimeia...

— Eşti bolnav de ceva? — întrebă Groholschi.

— Da, parcă... tot mi se pare că... mă cam supără ceva... pe aici...

Şi la cuvântul „pe aici", Ivan Petrovici îşi trecu palma dela gât până spre mijlocul burţii.

— Va să zică şi voi sunteţi aici... Aşa-a... Ei, îmi pare foarte bine. Demult sunteţi aici?

— Din Iunie.

— Şi tu, Liza, ce faci? Eşti sănătoasă?

— Da, — răspunse Liza roşind.

— Cred că ţi-a fost dor de Mişutca? Ai? E aici, cu

mine... Am să vi-l trimit îndată, cu Nichifor. Îmi pare foarte bine! Şi acum, la revedere! Trebuie să plec... Am făcut ieri cunoştinţă cu prinţul Ter-Gaimazov... E un om foarte cumsecade, deşi e armean! Astăzi organizează la el o partidă de crochet... Vom juca crochet... La revedere! Văd că docarul e tras la scară...

Ivan Petrovici se mai învârti puţin pe loc, clătină din cap şi, făcând cochet cu mâna *„adieu"*, se reîntoarse grăbit la vila sa.

— Nenorocitul! — spuse Groholschi, petrecându-l cu privirea şi oftând adânc.

— De ce să fie nenorocit? — întrebă Liza.

— Gândeşte-te: te vede şi nu mai are dreptul să te socotească a lui!

„Tâmpitul! îndrăzni să gândească Liza. Cârpă ce eşti!"

Spre seară, Liza îl ţinea pe Mişutca în braţe şi îl săruta. I-l adusese Nichifor. La început, băieţelul izbucnise în plâns dar, după ce i se oferise dulceaţă de coarne, începuse să zâmbească prietenos.

Trei zile, Groholschi şi Liza nu-l mai văzură pe Bugrov. Pleca dis-de-dimineaţă şi nu venea acasă decât noaptea târziu. A patra zi veni din nou la ei şi tot în timpul prânzului... Dădu mâna cu amândoi şi luă loc la masă. Faţa-i era serioasă...

— Am venit la voi cu o treabă, — spuse el. — Citiţi!

Şi-i întinse lui Groholschi o scrisoare.

— Citiţi! Citeşte-o dumneata cu glas tare!

Groholschi citi cu glas tare următoarele:

„Scumpul şi neuitatul meu fiu, Ioan, mângâiere a bătrâneţelor mele! Am primit scrisoarea ta respectuoasă şi plină de dragoste, prin care îl pofteşti pe bătrânul tău tată în sănătoasa şi blânda Crimeie, ca să respire aerul priincios de acolo şi să vadă ţinuturi ce nu-i sunt cunoscute. La acea scrisoare a ta îţi răspund că, după ce-mi voi cere un concediu, voi veni la tine, dar nu pentru îndelungă vreme. Fratele meu întru domnul, părintele Gherasim, e un om bol-

năvicios, şi nu poate rămâne prea mult singur. Sunt foarte simţitor la faptul că nu-ţi uiţi părinţii, pe tatăl şi pe mama ta... Pe tatăl tău îl fericeşti cu alintări, iar pe mama o pomeneşti în rugăciunile tale; aşa se şi cade. Să-mi ieşi în întâmpinare la Feodosia. Ce fel de oraş e Feodosia? Cum arată? Voi fi foarte bucuros să-l văd. Pe naşa ta, care te-a ţinut în braţe la botez, o cheamă Feodosia. Imi scrii că dumnezeu te-a învrednicit să câştigi 200.000 de ruble. Sunt fericit de acest lucru. Nu te pot însă lăuda pentru aceea că, după ce ai ajuns în serviciul tău la un grad oarecare înalt, ţi l-ai lăsat baltă. Se cade ca şi bogatul să facă serviciu la stat. Te binecuvântez mereu, acum şi pururea. Ilia Andronov şi Seriojca îţi trimit salutări. Ai face bine să le trimiţi câte zece ruble; o duc foarte greu! Tatăl tău iubitor, preotul Piotr Bugrov".

Groholschi citi cu glas tare această scrisoare, apoi atât el cât şi Liza se uitară întrebător la Bugrov.

— Vedeţi, care-i situaţia... — începu încruntat Ivan Petrovici. — Te-aş ruga, Liza, să te ascunzi de el şi cât timp va fi aici, să nu te arăţi. I-am scris că eşti bolnavă şi că ai plecat în Caucaz să faci o cură. Dacă l-ai întâlni... înţelegi şi tu... Ar fi neplăcut... Hm.

— Bine, — spuse Liza.

„Are dreptate, se gândi Groholschi. Dacă el face un sacrificiu, dece n'am face şi noi unul?"

— Vă rog foarte mult... Dacă ar vedea-o, ar fi bucluc... Bătrânul e foarte sever în ce priveşte morala. M'ar afurisi la şapte soboruri de preoţi. Nu ieşi din odaia ta, Liza, atâta tot... Nu va sta mult pe aici. Să n'ai nicio grijă...

Părintele Piotr nu se lăsă aşteptat prea mult timp. Intr'o dimineaţă, Ivan Petrovici veni în grabă şi şopti tainic:

— A sosit! Acum doarme! Vă rog deci!

Şi Liza se închise între patru pereţi. Nu îndrăznea să iasă nici în curte, nici pe terasă. Nu mai vedea cerul decât de după perdelele ferestrelor... Spre nenorocul ei, tatăl lui Ivan Petrovici era tot timpul pe afară; chiar şi de dormit dormea pe terasă. Deobicei, părintele Piotr, un popă mărunţel, cu rasă cafenie şi

pălărie tare cu boruri ridicate, se preumbla încet în jurul vilei, uitându-se cu multă curiozitate prin ochelarii săi de modă veche la „ţinuturile necunoscute". Era însoţit de Ivan Petrovici, care îşi pusese panglica „Sfântul Stanislav" la butonieră. Deobicei, nu-şi purta decoraţia, dar faţă de rudele sale îi plăcea să facă pe grozavul. Când era în tovărăşia vreunei rude, îşi punea întotdeauna „Stanislavul".

Liza murea de plictiseală. Groholschi suferea şi el. Era nevoit să se plimbe singur, fără ea. Mai-mai să-i vie să plângă de necaz, dar... trebuia să se supună soartei. Unde mai pui că în fiecare dimineaţă, Bugrov trecea pe la ei şi le comunica în şoaptă un buletin asupra sănătăţii mărunţelului părinte Piotr, buletin pe care nu i-l cerea nimeni. Curând începu să-i scoată din sărite cu aceste buletine.

— A dormit bine azi noapte ! — spunea el bunăoară. — Ieri s'a supărat că n'am avut să-i dau castraveţi muraţi... Tare l-a îndrăgit pe Mişutca. Mereu îl mângâie pe cap...

In sfârşit, după vreo două săptămâni, părintele Piotr făcu un ultim ocol în jurul vilelor şi, spre marea bucurie a lui Groholschi, plecă. Se săturase de odihnă şi se ducea foarte mulţumit... Groholschi şi Liza îşi reluară viaţa de mai înainte. Groholschi îşi binecuvânta din nou soarta... Dar fericirea sa nu a ţinut mult... Se ivi o nouă năpastă, mai amară decât părintele Piotr.

Ivan Petrovici luase obiceiul să vină la ei în fiecare zi. La drept vorbind, era un om cumsecade, dar adesea îţi venea să-ţi iei câmpii din pricina lui. Venea în timpul prânzului, mânca şi prindea rădăcini. Asta n'ar fi fost nimic. Pentru el anume, trebuia să se cumpere votcă, deşi Groholschi n'o putea suferi. Bugrov bea vreo cinci păhăruţe şi, cât ţinea masa, nu-i mai tăcea gura o clipă. Şi nici asta n'ar fi fost nimic... Dar rămânea câteodată până la două din noapte, nelăsându-i să doarmă... Culmea e că-şi îngăduia să vorbească de lucruri despre care n'ar fi trebuit nici măcar să pomenească... De pildă, pe la două noaptea se îmbăta cu votcă şi şampanie, îl lua pe Mişutca

în braţe şi începea să-i spună plângând, de faţă cu Groholschi şi cu Liza :

— Mihail, fiul meu ! Ce sunt eu ? Da, ce sunt ?... un ticălos ! Am vândut-o pe mamă-ta ! Am vândut-o pe treizeci de arginţi... Domnul să mă pedepsească ! Mihail Ivanâci ! Purceluşule ! Unde ţi-e mama ? S'a dus ! Nu-i ! A fost vândută ca o roabă ! Ce înseamnă asta ? Inseamnă că... sunt un ticălos...

Vorbele şi lacrimile lui îi răscoleau sufletul lui Groholschi. Privea sfios la Liza, care se îngălbenea şi îşi frângea mâinile.

— Du-te la culcare, Ivan Petrovici ! — spunea el sfios.

— Mă duc, mă duc... Hai să mergem, Mişutca ! Să ne judece dumnezeu ! Nu pot să mă gândesc la somn, când ştiu că nevasta mea e roabă... Groholschi n'are nicio vină... Doar mi-a dat bani pe marfă... Fiecare-i slobod să facă ce vrea, dar numai cel pocăit intră'n rai...

In timpul zilei, Ivan Petrovici îi era şi mai nesuferit lui Groholschi, care băgase de seamă, plin de spaimă, că se ţinea scai de Liza. O lua la pescuit, îi povestea anecdote, se plimba cu ea. Intr'o zi, profitând de împrejurarea că Groholschi era răcit, o plimbă chiar cu trăsura lui, cine ştie pe unde, până seara târziu.

„Asta-i nemaipomenit, revoltător !" îşi spunea Groholschi, muşcându-şi buzele.

Lui Groholschi îi plăcea s'o sărute mereu pe Liza. Nu putea trăi fără aceste sărutări, dar faţă cu Ivan Petrovici îi venea oarecum greu s'o facă... Ce chin ! Nenorocitul începu să se simtă singur. Curând însă, soarta se îndură de el. Pe neaşteptate, Ivan Petrovici dispăru o săptămână întreagă. Plecase cu nişte musafiri, luându-l şi pe Mişa cu el.

Intr'o dimineaţă, Groholschi se înapoie din plimbarea sa vesel, fericit chiar.

— S'a întors, — îi spuse el Lizei, frecându-şi mâinile. — Sunt foarte bucuros că s'a întors... Ha-ha-ha !

— Dece râzi ?

— A adus cu el nişte femei...

— Ce femei ?

— Nu ştiu... Dar e bine că şi-a făcut rost de femei... E chiar minunat... E încă atât de tânăr, atât de setos de viaţă !... Vino încoace ! Uită-te...

Groholschi o duse pe Liza pe terasă şi îi arăta vila de vis-à-vis. Amândoi se apucară de burtă şi începură să râdă cu hohote. Chiar că era de râs. Ivan Petrovici stătea râzând pe terasa vilei. Jos, la picioarele terasei, stăteau două doamne brune şi Mişutca. Doamnele vorbeau franţuzeşte cu glas tare şi chicoteau.

— Sunt franţuzoaice, — spuse Groholschi. — Cea dinspre noi e foarte frumuşică. Cavalerie uşoară [1]), dar n'are afiace... Se găsesc şi printre ele femei cumsecade... Numai că... sunt cam nerusinate.

Ivan Petrovici se aplecase cu totul peste balustradă şi, lăsând în jos braţele sale lungi, apucase cu amândouă mâinile de umeri pe una dintre franţuzoaice şi o ridicase pe terasă ; franţuzoaica se prăpădea de râs.

După ce le urcă pe amândouă pe terasă, îl ridică şi pe Mişutca. Doamnele coborîră în fugă treptele şi jocul reîncepu dela capăt...

— Ce muşchi zdraveni ! — mormăi Groholschi, privind scena.

Ridicarea se repetă de vreo şase ori. Doamnele erau atât de drăguţe, încât nu se ruşinau deloc, când vântul, care sufla tare, le umfla rochiile dezgolindu-le genunchii. Groholschi lăsa ruşinos ochii în jos în clipa când doamnele, ajungând la înălţimea balconului, îşi treceau picioarele peste balustradă. Liza însă privea şi râdea cu poftă ! Ce-i păsa ei ? Nu îşi făceau de cap nişte bărbaţi, de care ea, ca femeie, ar fi trebuit să se ruşineze, ci nişte doamne !

Seara, Ivan Petrovici intră ca o furtună şi declară, destul de jenat că acum avea familie.

— Să nu vă închipuiţi că sunt nişte femei oarecare, — spuse el. — E drept că sunt franţuzoaice, beau vin... şi fac cam multă gălăgie... dar e ştiut că toţi francezii sunt crescuţi aşa ! N'ai ce face... Mi le-a ce-

---

1) Denumire dată pe vremea aceea femeilor de moravuri uşoare. (N. trad.)

dat prinţul... — adăugă Ivan Petrovici. — Aproape pe nimic... Mă tot ruga să le iau la mine... Trebuie să vi-l prezint într'o zi pe prinţ. E un om foarte cult! Scrie mereu... Şi ştiţi cum le chiamă? Pe una o cheamă Fanni, iar pe cealaltă Isabella... Ce înseamnă Europa! Ha-ha-ha... Occidentul! Ei, la revedere!

Din ziua aceea, Ivan Petrovici le dădu pace lui Groholschi şi Lizei, văzându-şi de doamnele lui. Toată ziua se auzea din vila de vis-à-vis ciripit de glasuri, râsete şi zăngănit de veselă. Lumina nu se mai stingea până noaptea târziu. Groholschi era cât se poate de mulţumit. După o întrerupere lungă şi chinuitoare, se simţea din nou fericit şi liniştit. Cu siguranţă că Ivan Petrovici nu gusta, cu cele două femei, fericirea pe care o gusta el cu una singură. Dar — vai! Soarta n'are suflet. Ea se joacă cu oamenii de felul lui Groholschi, al Lizei, al lui Ivan, şi al lui Mişutca, ca şi cu nişte pioni. Groholschi îşi pierdu din nou liniştea.

Intr'o zi (cam după vreo săptămână), trezindu-se mai târziu, ieşi pe terasă şi îi fu dat să vadă un spectacol care îl uimi, îl revoltă şi îl mânie la culme.

Franţuzoaicele stăteau sub terasă... Liza între ele. In timp ce vorbea cu ele, trăgea cu coada ochiului spre vila ei: desigur, ca să vadă dacă nu s'a trezit cumva tiranul, despotul! (Aşa interpretă Groholschi privirile ei.) Ivan Petrovici, care stătea pe terasă cu mânecile suflecate o ridică pe Isabella, apoi pe Fanni şi apoi pe... Liza. In timp ce o ridica pe Liza, lui Groholschi i se păru că Bugrov o strânge la pieptul lui... Liza îşi petrecu şi ea un picior peste balustradă... O, femei! misterioase ca nişte sfinxi sunteţi **toate!**

Când Liza se întoarse acasă şi intră în vârful picioarelor în iatac, ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic, Groholschi, galben, cu pete trandafirii pe obraz, stătea lungit, sleit de puteri şi gemea.

Zărind-o pe Liza, sări din pat şi începu să se plimbe prin iatac.

— Aşa te porţi? — începu el să ţipe cu glas piţi-

găiat. — De astea-mi eşti ? Iţi mulţumesc ! E revoltător, stimată doamnă ! E imoral ! Înţelege odată !

Liza se îngălbeni şi, bine înţeles, începu să plângă. Când simt că dreptatea e de partea lor, femeile ocărăsc şi plâng, iar când se simt vinovate, se mulţumesc numai cu plânsul.

— Tu, alături de stricatele alea ?! Dar asta... asta ...asta-i mai prejos de orice necuviinţă ! Dumneata ştii cine sunt ele ? Nişte femei care se vând ! Nişte cocote ! Şi dumneata, femeie cinstită, te-ai înhăitat cu ele ?! Şi el... el ? Ce caută ? Ce vrea dela mine ? Nu mai înţeleg ! I-am dat jumătate din averea mea, i-am dat chiar mai mult ! O ştii şi dumneata ! I-am dat ceeace nici n'aveam... I-am dat aproape tot... Şi iată ce face ! I-am îngăduit să te tutuiască, cu toate că n'are niciun drept s'o facă, am îngăduit plimbările voastre, sărutul de după masă... toate le-am îngăduit, dar asta n'o mai îngădui... Ori eu, ori el ! Să plece de aici, că de nu, plec eu ! Nu mă simt în stare să mai trăiesc aşa... nu ! Cred că înţelegi şi tu asta... Ori eu, ori el... Ajunge ! S'a umplut paharul !... Şi aşa am suferit destul... Mă duc chiar acum să-i spun... Chiar în clipa asta ! Da' ce crede el ? Nu mă aşteptam la aşa ceva din partea lui. Nu, nu... Prea se crede, dumnealui...

Groholschi mai spuse multe lucruri curajoase şi usturătoare, dar nu îndrăzni să se ducă la Ivan Petrovici „chiar atunci". Se hotărî abia peste trei zile.

Intrând în vilă, rămase cu gura căscată. Fu uimit de luxul şi bogăţia cu care se înconjurase Bugrov. Tapetele erau de catifea, mobila, din cea mai scumpă... pe covoare ţi-era şi teamă să calci. Groholschi fusese în viaţa lui la mulţi oameni bogaţi, însă la niciunul nu întâlnise un lux atât de desmăţat. Dar ce-i fu dat să vadă când intră cu inima zvâcnind în salonul cel mare ! Pe pian rămăseseră farfurii cu bucăţi de pâine, pe un scaun se afla un pahar, sub masă, un coş cu fel de fel de zdrenţe. Pervazul ferestrelor era presărat cu coji de nucă. Nici Bugrov nu era tocmai în apele lui. Groholschi îl găsi plimbându-se, roşu la faţă, nepieptănat, foarte sumar îmbrăcat şi vorbind singur... Era

vădit turburat. Pe un divan, tot acolo în salon, şedea Mişutca, care urla cât îl ţinea gura.

— E groaznic, Grigori Vasilievici! — începu Bugrov, zărindu-l pe Groholschi. — Câtă dezordine, ce haos!... Ia loc, te rog! Iartă-mă că sunt în costumul lui Adam... dar asta nu-i nimic... mare haos! Nu înţeleg cum pot trăi oamenii pe aici. Chiar că nu înţeleg! Servitorii-s neascultători, clima e groaznică, totul e scump... Mai taci odată! — ţipă Bugrov, oprindu-se în faţa lui Mişutca. — Taci! cu tine vorbesc! Dobitocule! N'ai de gând să taci? — Şi îl trase pe Mişutca de ureche.

— Ivan Petrovici, pentru dumnezeu, cum poţi bate un copil atât de mic? — spuse Groholschi cu glas plângăreţ. — Nu te credeam, zău...

— N'are decât să nu urle... Taci odată! Că de nu, îţi ard câteva nuiele!

— Nu mai plânge, Mişa, drăguţule... Tăticul n'o să te mai bată. Nu-l bate, Ivan' Petrovici! E încă mititel... Hai, hai... Vrei un căluţ? Am să-ţi trimit un căluţ... Prea eşti... aspru cu el, Ivan Petrovici, zău aşa...

Groholschi tăcu câteva clipe, apoi întrebă:

— Ce mai fac doamnele dumitale, Ivan Petrovici?

— Nimic... Le-am făcut vânt... Fără multe fasoane. Le-aş mai fi ţinut câtva timp, dar situaţia începuse să devină grea: băieţaşul creşte... Exemplul tatălui... Dacă eram singur, ar fi fost altă socoteală... Şi apoi, pentru ce să le ţin? Curată comedie! Eu le vorbeam ruseşte şi ele îmi răspundeau pe franţuzeşte... Nu înţelegeau o boabă.

— Am venit la dumneata într'un anumit scop... Ivan Petrovici, aş vrea să stăm puţin de vorbă... Hm... Nu-i nimic prea important, dar aşa... două-trei cuvinte... La drept vorbind, vreau să te rog ceva.

— Ce anume?

— N'ai putea găsi un mijloc să pleci... în altă parte, Ivan Petrovici? Suntem foarte bucuroşi că eşti aici, ne face plăcere să te vedem, dar vezi dumneata, situaţia e cam delicată... Mă vei înţelege, desigur. Lucrurile nu-s aşa cum trebuie... Raporturile dintre noi

nu sunt bine lămurite, ne simţim veşnic stingheriţi unul faţă de celălalt... Trebuie să ne despărţim... E chiar neapărat necesar... Iartă-mă, dar... înţelegi desigur şi dumneata că în asemenea situaţie... această viaţă în comun îţi dă de gândit... Adică nu-ţi dă de gândit, dar dă loc la tot soiul de sentimente penibile...

— Da... Aşa-i. Şi eu m'am gândit la asta. Bine. Am să plec.

— Iţi vom fi foarte recunoscători. Crede-mă, Ivan Petrovici, că îţi vom păstra cele mai plăcute amintiri! Sacrificiul pe care...

— Bine... Dar ce am să fac cu toate astea? Ascultă, cumpără-mi mobilierul ăsta! Vrei? Nu costă mult... Vreo opt... zece mii... Mobila, trăsura, pianul...

— Bine... Iţi dau zece mii...

— Minunat! Plec chiar mâine... Mă duc la Moscova. Aici nu-i de trăit! Totul e scump! Groaznic de scump! Banii se topesc fără să ştii cum şi pe ce... La fiecare pas, dai o mie... Nu pot aşa... Am familie... Slavă domnului că-mi cumperi mobilierul... Voi avea, oricum, mai mulţi bani; altfel era cât pe-aci să dau faliment...

Groholschi se ridică, îşi luă rămas bun dela Bugrov şi plecă acasă, nespus de bucuros. Seara îi trimise zece mii de ruble.

A doua zi dis-de-dimineaţă, Bugrov şi Mişutca se şi aflau la Feodosia.

III

Trecură câteva luni. Sosi şi primăvara.

Odată cu ea, începură zile senine, însorite, zile în care viaţa nu-ţi mai pare chiar atât de nesuferită, de plicticoasă. Pământul era în toată splendoarea lui... De pe mare şi de pe câmp veneau adieri calde... Pajiştile se acoperiră cu iarbă nouă, pe copaci înverziră frunze proaspete. Natura învia şi se înfăţişa într'o haină nouă.

Ai fi putut crede că şi în om trebuie să se trezească nădejdi şi dorinţi noi, când în natură totul e tânăr, proaspăt reînnoit. Dar omul e greu de reînviat. Pe om e greu să-l trezeşti din amorţeală.

Groholschi stătea în aceeaş vilă. Nădejdile şi dorinţele sale mărunte, câtuşi de puţin pretenţioase, erau concentrate asupra aceleeaş Liza, şi numai asupra ei! Ca şi înainte, nu-şi lua ochii dela ea şi se desfăta cu gândul: „Ce fericit sunt!“ Sărmanul se simţea într'adevăr nespus de fericit. Liza şedea ca şi înainte pe terasă, aţintindu-şi privirea plictisită, goală, asupra vilei de vis-à-vis şi asupra copacilor din jur, printre care se zărea marea albastră. Ca şi înainte, tăcea mult, plângea des, şi din când în când îi punea lui Groholschi cataplasme cu muştar. Şi totuşi cu Liza se petrecuse o schimbare: în sufletul ei se cuibărise un vierme. Acest vierme era melancolia. O rodea tristeţea, îi era dor de copilul ei, de viaţa ei dinainte, de veselie. Nici cealaltă viaţă a ei nu fusese prea veselă, dar oricum, parcă tot mai veselă decât cea de acum... Pe vremea când trăia cu bărbatul ei, se mai ducea din când în când la teatru, la club, la cunoscuţi. Dar aici, cu Groholschi? Aici era pustiu şi o linişte de moarte... N'avea lângă ea decât un singur om, şi acela cu bolile lui şi cu veşnicele-i sărutări dulcege, aducând cu un moşneag tihnit, care plânge mereu de bucurie. Ce plictiseală! Aici nu era nici Mihei Sergheici, căruia îi plăcea să joace cu ea mazurca, nici Spiridon Nicolaici, fiul redactorului dela „Monitorul Guberniei“, care cânta aşa de frumos din gură şi recita tot atât de bine versuri. Nu era masă cu gustări, nu era nici dădaca, Gherasimovna, care o ocăra mereu că mănâncă prea multă dulceaţă... Nu era nimeni! Uneori îi venea să-şi ia câmpii. Groholschi se bucura de singurătatea lui, dar... degeaba se bucura. Plăti pentru egoismul lui, chiar mai devreme decât s'ar fi cuvenit La începutul lunii Mai, când ai fi zis că însuşi aerul e îndrăgostit de ceva şi este îmbibat de fericire, Groholschi pierdu totul: şi femeia iubită şi...

Bugrov veni din nou în Crimeia. Nu mai închirie vila de vis-à-vis, ci hoinări cu Mişutca prin toate oraşele peninsulei, bând, mâncând şi jucând cărţi. Pierduse orice poftă de pescuit, de vânătoare şi de franţuzoaice — care, între noi fie zis, îl cam jefuiseră. Slăbise, nu mai avea faţa aceea strălucitoare şi zâm-

betul larg, şi purta haine de doc. Câteodată venea şi pe la Groholschi şi-i aducea Lizei dulceaţă, bomboane, fructe, străduindu-se parcă să-i risipească plictiseala. Aceste vizite nu-l nelinişteau pe Groholschi, mai ales că erau scurte, rare, şi păreau făcute pentru Mişutca, căruia nu i se putea lua dreptul de a-şi vedea mama. Bugrov intra, punea pe masă micile sale daruri şi, după ce spunea doar câteva vorbe, pleca. Şi chiar aceste câteva vorbe nu i le spunea Lizei, ci lui Groholschi. Lizei nu-i spunea niciun cuvânt. Şi Groholschi se simţea liniştit... Dar există o zicătoare rusă pe care Groholschi n'ar fi făcut rău să şi-o amintească: „Nu te teme de câinele care latră, ci de cel care tace..." Zicătoarea e veninoasă, dar poate fi câteodată necesară în viaţă.

Intr'o zi, plimbându-se prin grădină, Groholschi auzi glasuri: un glas de bărbat şi un glas de femeie. Unul era al lui Bugrov, celălalt al Lizei. Groholschi trase cu urechea şi, îngălbenindu-se ca un mort, se apropie încet de locul de unde se auzea vorbă. Se opri după o tufă de liliac şi începu să observe şi să asculte. Picioarele şi mâinile i se răciră. Pe frunte i se iviră broboane reci de sudoare. Fiindcă abia îl mai ţineau picioarele, se agăţă cu mâinile de crengile liliacului. Totul se sfârşise!

Bugrov o ţinea pe Liza de mijloc şi-i spunea:

— Draga mea! Ce vrei să facem? Se vede că dumnezeu a vrut să se întâmple aşa. Sunt un ticălos... Te-am vândut. M'am lăsat ademenit de bani, lua-i-ar naiba... Blestemaţii! Şi ce folos mi-a adus bogăţia asta? Numai zbucium şi fanfaronadă! Nici tihnă, nici fericire, nici onoruri... Stau pe loc ca un dobitoc şi nu fac niciun pas înainte... Ai auzit că Andriuşca Marcuzin a fost înaintat şef de birou?... Tâmpitul acela de Andriuşca! Şi eu stau pe loc... Doamne, doamne! Te-am pierdut pe tine, am pierdut fericirea. Sunt un nemernic! Un ticălos! Nu crezi c'am s'o păţesc la judecata de apoi?

— Hai să plecăm de aici, Vania! — începu să plângă Liza. — Mă plictisesc... Mor de urât...

— Nu se poate... Am luat banii...

— Dă-i înapoi!

— I-aş da bucuros, dar... i-ai de unde nu's! I-am cheltuit! Trebuie să ne supunem soartei... Ne pedepseşte dumnezeu. Pe mine, pentru că am fost lacom de bani, iar pe tine, pentru că ai fost uşuratică. Ce să-i facem? Ne vom chinui înainte... Poate că ni se va ţine seamă pe lumea cealaltă.

Şi purtat de o năvală de porniri religioase, Bugrov ridică ochii spre cer.

— Dar nu înţelegi că nu pot să mai trăiesc aici! Mă plictisesc de moarte!

— Ce-i de făcut? Crezi că eu nu mă plictisesc? Crezi că mie mi-e plăcut să stau fără tine? Mă prăpădesc de dor, m'am uscat de tot! A început să mă doară chiar şi pieptul!... Tu eşti nevasta mea legitimă, trup din trupul meu... suntem un singur trup... Dar ce să facem! Trăieşte înainte, suferă! Eu... am să vin să te văd cât mai des...

Şi, aplecându-se spre Liza, Bugrov îi spuse, în şoaptă chipurile, dar atât de tare, încât se putea auzi la zece paşi:

— Am să vin şi noaptea la tine, Lizanca... Să n'ai grijă... Dela Feodosia e aproape... Am să trăiesc aici lângă tine, până ce voi fi irosit totul... Şi asta se va întâmpla curând, voi irosi totul până la ultima leţcaie! O-o-of! Viaţă-i asta? Mă plictisesc, sunt bolnav... mă doare şi pieptul, şi stomacul...

Bugrov tăcu. Veni rândul Lizei... Doamne, câtă cruzime se ascundea în femeia asta! Începu să plângă şi să se jeluiască, să înşire toate metehnele amantului ei, toate chinurile ce le îndura lângă el... Ascultând-o, Groholschi se simţi tâlhar, ticălos, călău...

— M'a dat gata! — încheie Liza.

După ce o sărută pe Liza şi se despărţi de ea, ieşind din grădină, Bugrov dădu de Groholschi, care stătea lângă portiţă şi îl aştepta.

— Ivan Petrovici! — spuse Groholschi cu glasul unui om care trage să moară. — Am auzit şi am văzut totul... Nu-i cinstit din partea dumitale, dar nu te învinuiesc... O iubeşti şi dumneata... Trebuie însă să înţelegi odată pentru totdeauna că Liza e a mea!

A mea! Nu pot trăi fără ea! Cum de nu înțelegi lucrul acesta? Admit că o iubești, că suferi, dar nu te-am răsplătit măcar în parte pentru suferințele dumitale? Pleacă, pentru dumnezeu! Pleacă odată! Pleacă pentru totdeauna de aici. Te rog din suflet! Altfel mă vei ucide...

— N'am unde să plec — spuse Bugrov cu glas înfundat.

— Hm... Ai și cheltuit totul... Ești un om care te lași ademenit ușor... Ei, bine... Pleacă la moșia mea de lângă Cernigov... Vrei? Ți-o dăruiesc... E mică, dar bună... Pe cuvânt de onoare că-i bună!

Bugrov zâmbi larg. Se simți deodată în al șaptelea cer.

— Ți-o dăruiesc... Am să-i scriu chiar astăzi administratorului meu și am să-i trimit o procură pentru facerea actului de vânzare! Dumneata să spui peste tot că ai cumpărat-o... Pleacă! Te rog din suflet!

— Bine... Plec. Te înțeleg.

— Hai să mergem la notarul public... Să mergem chiar acum, — spuse Groholschi, deodată înveselit, și se duse să poruncească să înhame caii.

A doua zi, seara, Liza ședea pe banca, pe care aveau deobicei loc întâlnirile ei cu Ivan Petrovici. Groholschi se apropie încet, se așeză alături de ea și îi luă mâna.

— Te plictisești, Lizocica? — începu el după o scurtă tăcere. — Te plictisești? Ce-ar fi să ne ducem undeva? Dece stăm mereu acasă? Ar trebui să ne mai mișcăm, să petrecem puțin, să facem cunoștințe noi... Nu-i așa că ar trebui?

— Mie nu-mi trebuie nimic, — spuse Liza și, galbenă, slăbită, nu-și lua ochii dela aleia pe care venea deobicei Bugrov.

Groholschi tăcu un timp. Știa pe cine așteaptă și de cine avea ea nevoie.

— Hai acasă, Liza, — spuse el. — Aci e umezeală...

— Du-te... Am să vin îndată.

Groholschi tăcu iarăși un timp.

— *Îl* aştepţi ? — întrebă el, şi faţa i se schimonosi, de parcă cineva l-ar fi apucat de inimă cu un cleşte înroşit în foc.

— Da... Aş vrea să-i dau nişte ciorapi pentru Mişa...

— N'o să vină.

— De unde ştii ?

— A plecat...

Liza deschise ochii mari.

— A plecat... A plecat la Cernigov. I-am dăruit moşia mea...

Liza se îngălbeni şi mai tare şi se sprijini de umărul lui Groholschi ca să nu cadă.

— L-am însoţit la vapor... La ceasul trei...

Liza îşi cuprinse deodată capul în mâini, se clătină şi, căzând pe bancă, începu să tremure din tot trupul.

— Vania ! — începu ea să plângă. — Vania ! Plec şi eu ! Vania !... Dragul meu !

Avu un atac de nervi...

Incepând din seara aceea şi până în luna Iulie, prin parcul în care se plimbau vilegiaturiştii puteai vedea două umbre. Umbrele se plimbau de dimineaţă până seara, stârnind în suflete un simţământ apăsător. După umbra Lizei păşea mereu umbra lui Groholschi. Le zic umbre, fiindcă amândoi îşi pierduseră înfăţişarea lor de mai înainte.

Slăbiseră, se gălbejiseră, se sfrijiseră şi aduceau mai curând a stafii decât a oameni vii... Amândoi se ofileau, ca purecele din anecdota binecunoscută cu evreul care vindea praf de pureci.

La începutul lunei Iulie, Liza fugi dela Groholschi, lăsându-i un bileţel, în care îi scria că pleacă pentru o vreme „la fiul ei". Pentru o vreme ! Fugi noaptea în timp ce Groholschi dormea.

După ce citi bileţelul, Groholschi rătăci ca un nebun timp de o săptămână întreagă în jurul vilei, fără să mănânce şi fără să doarmă. In luna August se îmbolnăvi de febră recurentă, iar prin Septembrie plecă în străinătate, unde începu să bea, în speranţa că vinul şi desfrâul o să-i redea liniştea sufletească.

Işi irosi întreaga avere, dar nu izbuti, sărmanul, să-şi zmulgă din inimă chipul femeii iubite, cu botişor de pisică. De fericire nu mori, după cum nu mori nici de nefericire. Groholschi încărunţi, dar nu muri. Trăieşte şi acum. Intorcându-se din străinătate, se duse s'o vadă „în trecere" pe Liza. Bugrov îl primi cu braţele deschise şi îl opri ca musafir, rugându-l să rămână la ei cât i-o place. E şi astăzi musafirul lui Bugrov...

Anul acesta, am avut prilejul să trec prin Groholevca, moşia lui Bugrov. Am găsit gazdele la masă. Ivan Petrovici s'a bucurat grozav de venirea mea şi a început să mă ospăteze cu fel de fel de bunătăţi. S'a îngrăşat, s'a lăbărţat chiar un pic. Are aceiaş faţă sătulă, lucioasă şi trandafirie. N'a chelit încă. Liza s'a îngrăşat şi ea, ceeace nu o prinde. Faţa ei mică începe să-şi piardă asemănarea cu un botişor de pisică şi să semene — vai! — cu un cap de focă. Obrajii s'au umflat şi în sus, şi înainte, şi înlături. Bugrovii duc un trai minunat. Au de toate, din belşug. Casa-i plină de servitori şi de merinde.

După ce am cinat, am stat la taifas. Uitând că Liza nu ştie să cânte, am rugat-o să ne cânte ceva la pian.

— Ea nu cântă, — a spus Bugrov. — Nu ştie... Hei! Care-i acolo? Ivane! Ia chiamă-l pe Grigori Vasilici! Ce tot face pe acolo? — şi Bugrov a adăugat, întorcându-se spre mine: — Acuşi o să vină cineva care ştie să cânte... Cântă din ghitară. Pianul îl ţinem pentru Mişutca, ia lecţii...

Peste vreo cinci minute, în salon a intrat Groholschi, somnoros, nepieptănat, neras... M'a salutat şi s'a aşezat mai la o parte.

— Cum poţi să te culci atât de devreme? — l-a întrebat Bugrov — Nu te înţeleg, frate! Nu faci decât să dormi... Mare somnoros mai eşti! Hai, cântă-ne ceva vesel...

Groholschi a acordat ghitara, a ciupit coardele şi a început să cânte din gură:

Ieri mi-am aşteptat prietenul...

Ascultam cântecul, mă uitam la botul sătul, cu pretenţii de faţă omenească, al lui Bugrov şi mă gândeam: „Ce mutră urâcioasă!“ Imi venea să plâng... După ce şi-a isprăvit cântecul, Groholschi ne-a salutat şi a ieşit.

— Ce să mă fac cu el? — m'a întrebat gazda, după plecarea lui Groholschi. — E o adevărată pacoste! Toată ziulica e dus pe gânduri şi noaptea geme... Doarme, geme sau oftează... Pesemne că-i un fel de boală... Ce să mă fac cu el? Nici eu nu mai ştiu! Imi strică somnul... Mă tem să nu înnebunească. Lumea ar crede că trăieşte rău la mine... Ce, ăsta-i trai prost? Mănâncă cu noi, bea cu noi... Atâta că nu-i dăm bani... Dacă i s'ar da bani, i-ar bea sau i-ar irosi... Ce belea pe capul meu! Domnul să mă ierte, păcătosul de mine!

M'au oprit să dorm noaptea la ei. Când m'am trezit a doua zi, Bugrov mustra pe cineva în camera de alături:

— Dacă pui pe un prostălău să se roage lui dumnezeu, îşi sparge şi capul! Unde ai mai pomenit să se vopsească vâslele în verde? Gândeşte-te niţel, cap sec ce eşti! Mai gândeşte-te la ceeace faci! Dece taci?

— Am... am... greşit... — se dezvinovăţea un glas răguşit.

Era glasul lui Groholschi.

El m'a dus la gară.

— E un despot, un tiran, — mi-a mărturisit el pe drum. — Are porniri nobile, dar e tiran! Nici inima, nici creierul nu sunt dezvoltate normal la el. Mă chinuie! Dacă n'ar fi la mijloc această femeie minunată, aş fi plecat demult... Dar mi-e milă s'o părăsesc. E parcă mai uşor să înduri toate în doi.

Groholschi a oftat şi a continuat:

— E însărcinată... N'ai băgat de seamă? Copilul e al meu... Al meu... Şi-a dat foarte curând seama de greşeala pe care o făcuse şi mi s'a dăruit din nou mie. Nu-l poate suferi.

— Eşti o cârpă! — nu m'am putut împiedica să-i spun lui Groholschi.

— Da, sunt un om fără voinţă... Asta-i adevărat.

Aşa m'am născut. Ştii cum am venit pe lume? Răposatul meu tată asuprea pe un biet conţopist, subalternul lui. Grozav îl mai asuprea! Ii otrăvea viaţa! Iar răposata mea mamă era tare miloasă; ea era din popor, o târgoveaţă... De milă, s'a împrietenit cu conţopistul... Ei... Şi m'am născut eu... Dintr'un asuprit... De unde să am voinţă? De unde? Dar vezi că-ţi pleacă trenul... La revedere! Mai dă pe la noi, dar să nu-i scapi lui Ivan Petrovici o vorbă din ce ţi-am spus.

Am strâns mâna lui Groholschi şi am sărit în vagon. El a făcut un salut vagonului meu şi s'a dus spre putinica cu apă. Se vede că i se făcuse sete...

FLORI TÂRZII

lui *N. I. Corobov*

I

SCENA se petrecea într'o după amiază întunecată, de toamnă, în casa prinţilor Priclonschi.

Prinţesa mamă şi fiica sa Marusia stăteau în picioare în camera tânărului prinţ, îşi frângeau mâinile şi se rugau fierbinte de el. Il rugau din tot sufletul, cum nu ştiu să roage decât femeile nenorocite; cu ochii înnecaţi în lacrimi, îl implorau, în numele domnului Christos, în numele cinstei, în numele răposatului tată.

Prinţesa stătea nemişcată în faţa lui şi plângea.

Dându-şi frâu liber lacrimilor şi vorbelor, întrerupând-o mereu pe Marusia, îl copleşea pe prinţ cu învinuiri, cu cuvinte aspre, sau chiar de ocară, cu desmierdări, şi iar cu rugăminţi... Ii aminti de o mie de ori de negustorul Furov, care le protestate o poliţă, de răposatul ei soţ care cu siguranţă că se zbuciuma în mormânt, şi de câte şi mai câte. Ii aminti până şi de doctorul Toporcov.

Acest doctor Toporcov stătea ca un ciob de sticlă în ochii prinţilor Priclonschi. Tatăl lui fusese rob, fecior la răposatul prinţ; toată lumea îi spunea Senca. Nichifor, unchiul său după mamă, era şi astăzi slugă, fecior al prinţului Egoruşca. Insuşi doctorul Toporcov primea în copilărie pumni după ceafă când nu curăţa destul de bine cuţitele, furculiţele, ghetele sau samovarele princiare. Iar acum — să nu înnebuneşti? —

ajunsese doctor, şi încă doctor strălucit, deşi era tânăr. Trăia boiereşte într'o casă mare şi arătoasă şi nu ieşea decât în trăsură cu doi cai, parcă dinadins ca să facă în ciudă Priclonschilor, care umblau mai mult pe jos şi nu mai isprăveau cu tocmeala când luau o birjă.

— E stimat de toată lumea, — spunea prinţesa, plângând fără a-şi mai şterge lacrimile, — e simpatizat de toţi, e bogat, e bărbat frumos, e primit peste tot... Fosta ta slugă, nepotul lui Nichifor! Mi-e ruşine s'o spun! Şi dece toate astea? Fiindcă se poartă cum trebuie, nu se ţine de chefuri, nu leagă prietenie cu oameni de nimic... Munceşte de dimineaţă până noaptea târziu... Iar tu? Doamne, dumnezeule!

Prinţesa Marusia, o fată de vreo douăzeci de ani, drăgălaşă ca o eroină de roman englezesc, cu un minunat păr inelat de culoarea inului şi cu ochi mari, deştepţi şi albaştri ca cerul de miazăzi, se ruga de fratele ei Egoruşca cu aceeaş stăruinţă.

Vorbea odată cu mamă-sa, îşi săruta fratele pe mustăţile lui ţepoase care miroseau a vin acrit, îl mângâia pe chelie, pe obraji şi se lipea de el ca un căţeluş speriat. Nu-i spunea decât vorbe bune, pornite din inimă. Marusia nu era în stare să adreseze fratelui ei ceva ce ar fi semănat cât de departe cu o mustrare usturătoare. Il iubea atât de mult! După părerea ei, desfrânatul ei frate, prinţul Egoruşca, ofiţer de husari în retragere, era întruchiparea celui mai înalt adevăr şi modelul virtuţii celei mai desăvârşite! Credea orbeşte că beţivanul acela cu cap sec avea o inimă de aur, pentru care putea fi pizmuit de toate zânele din basme. Vedea în el un om fără noroc, un neînţeles, ale cărui merite nu erau recunoscute. Ii ierta aproape cu entuziasm desfrâul şi setea de alcool. Nici nu putea fi altfel! Egoruşca reuşise s'o încredinţeze că bea de supărare ca să-şi înnece în vin şi votcă o dragoste deznădăjduită, care îi mistuie sufletul, iar în braţele femeilor desfrânate încearcă să scoată din capul său de husar chipul minunat al făpturii iubite... Şi care Marusie, care femeie, nu socoteşte dragostea un motiv de o mie de ori onorabil, pentru care se iartă totul, totul! Care?

— Georges ! — spunea fata, lipindu-se de el şi sărutându-i faţa puhavă de beţivan, cu nas stacojiu. — Bei fiindcă eşti nefericit, asta-i adevărat... Dar, dacă-i aşa, uită-ţi durerea ! Oare toţi cei nenorociţi trebuie să bea ? Mai rabdă şi tu, fii bărbat, luptă cu îndârjire ! Fii ca eroii din legende ! Un om atât de deştept ca tine şi cu un suflet atât de cinstit şi de nobil poate înfrunta loviturile soartei ! O ! Ce slabi sunteţi cu toţii, voi, cei fără de noroc !...

Şi Marusia (iart-o cititorule) îşi aduse aminte de Rudin al lui Turgheniev şi începu să-i vorbească de el lui Egoruşca.

Prinţul stătea lungit pe pat şi privea cu ochii lui mici şi roşii în tavan. Capul îi vâjâia uşor şi în regiunea stomacului avea o plăcută senzaţie de îndestulare. Abia se sculase dela masă, băuse o sticlă de vin negru şi acum se lăsa legănat de o dulce lenevie, fumând o ţigară de foi de trei copeici. Gândurile şi simţămintele cele mai felurite se învălmăşeau în creierul lui înceţoşat şi în puţintelul lui suflet îndurerat. Ii era milă de sora şi de mama sa, pe care le vedea plângând, dar avea totodată o poftă nebună să le dea afară din odaie : îl împiedicau să aţipească, să tragă un pui de somn. Il supăra faptul că îndrăzneau să-l dojenească, dar totodată îl râcâiau măruntele mustrări ale conştiinţei sale (după toate semnele şi ea foarte măruntă). Era prost, dar nu într'atâta încât să nu-şi dea seama că străvechea casă a Priclonschilor se ducea într'adevăr de râpă, în parte din vina lui.

Prinţesa şi Marusia se rugară mult timp de el. In salon se aprinsese lumina şi sosise un musafir oarecare şi ele tot se mai rugau. In cele din urmă, Egoruşca se săturâ să stea tolănit fără să doarmă. Se întinse, căscă zgomotos şi spuse :

— Bine, am să mă îndrept !

— Pe cuvântul tău de prinţ ?

— Să mă bată dumnezeu !

Mamă şi soră se agăţară cu mâinile de el şi îl siliră să-şi dea încă odată cuvântul de onoare şi să jure pe cel de sus. Egoruşca îl invocă din nou pe dumnezeu, se jură pe cinstea lui şi se învoi să fie lovit pe loc de

trăznet, dacă nu va înceta să ducă o viaţă destrăbălată. Prinţesa îi mai ceru să sărute icoana. Sărută şi icoana, făcând de trei ori semnul crucii. Intr'un cuvânt, jurământul fu dat în chipul cel mai solemn.

— Te credem ! — spuseră prinţesa şi Marusia şi se aruncară de gâtul lui. Il credeau într'adevăr. Cum să nu se încreadă într'un cuvânt de onoare dat atât de categoric, în nişte jurăminte atât de înfocate şi în sărutarea atât de smerită a icoanei ? Unde mai pui că dragostea e întotdeauna însoţită de încrederea cea mai oarbă. Amândouă se însufleţiră şi se duseră cu faţa strălucind de bucurie să sărbătorească renaşterea sufletească a lui Egoruşca, aşa cum iudeii sărbătoriseră renaşterea Ierusalimului. După ce scăpară de musafir, se aşezară într'un colţ şi începură să facă în şoaptă planuri despre felul în care avea să se îndrepte Egoruşca al lor, despre viaţa nouă pe care urma să o ducă... Hotărîră că Egoruşca va ajunge departe şi că va îndrepta curând situaţia lor materială, atât de serios zdruncinată. Nu aveau să mai fie nevoite să îndure sărăcia lucie — acest Rubicon respingător a cărui trecere este sortită tuturor celor ce îşi irosesc averea. Hotărîră chiar că Egoruşca se va însura, neapărat cu o fată bogată şi frumoasă. E atât de chipeş şi de deştept, se trage dintr'o viţă atât de străveche, încât e cu neputinţă ca o femeie să aibă îndrăzneala să nu se îndrăgostească de el ! In sfârşit, prinţesa reaminti de biografia strămoşilor, oameni însemnaţi, pe urmele cărora Egoruşca avea să calce curând. Bunicul Priclonschi fusese ministru plenipotenţiar şi vorbea toate limbile europene, tatăl comandase unul dintre regimentele cele mai vestite, iar fiul avea să ajungă... să ajungă... ce ?

— Ai să vezi ce va ajunge ! — hotărî Marusia. — Ai să vezi !

După ce se ajutară una pe alta la culcare, mai discutară mult timp despre minunatul viitor ce le aştepta. Adormiră şi avură visurile cele mai încântătoare. Zâmbeau de fericire prin somn, atât de minunate le erau visurile ! Se vede că soarta răscumpăra cu aceste visuri grozăviile ce aveau să îndure a doua zi. Soarta

nu-i întotdeauna zgârcită : câteodată te despăgubeşte chiar anticipat.

Pe la orele trei din noapte, tocmai când prinţesa îşi visa odorul într'o impunătoare uniformă de general, iar Marusia îşi aplauda în vis fratele, care rostise o cuvântare strălucită, o sărmană birjă trase la scara locuinţei prinţilor Priclonschi. In trăsură se afla un chelner dela „Château des Fleurs", care ţinea în braţe trupul nobil al prinţului Egoruşca, beat turtă. Acesta, în stare de totală nesimţire, spânzura în braţele chelnerului, ca o gâscă proaspăt tăiată pe care o duci la bucătărie. Birjarul sări de pe capră şi sună la poartă. Nichifor şi cu bucătarul deschiseră, plătiră birjarului şi-l urcară pe prinţ, fără cunoştinţă, sus pe scări. Departe de a se mira sau de a se îngrozi, bătrânul Nichifor dezbrăcă cu mişcări obişnuite trupul nemişcat, îl întinse cât putu mai bine pe salteaua de puf şi îl acoperi cu plapoma. Servitorii nu schimbaseră nicio vorbă. Erau deprinşi să vadă în boierul lor o făptură ce trebuia dusă pe braţe, dezbrăcată, învelită şi deaceea nici nu se mirau, nici nu se îngrozeau. Pentru ei era foarte normal să-l vadă pe Egoruşca beat.

A doua zi dimineaţa însă se îngroziră.

Pe la orele unsprezece, în timp ce prinţesa şi Marusia îşi luau cafeaua, Nichifor intră în sufragerie şi raportă excelenţelor lor că ceva nu-i în regulă cu prinţul Egoruşca.

— Parc'ar trage să moară ! — spuse Nichifor. — Binevoiţi a vă uita şi dumneavoastră !

Prinţesa şi Marusia se făcură albe ca varul. Din gura prinţesei scăpă o bucăţică de pesmet. Marusia îşi răsturnă ceaşca şi îşi duse mâinile la piept ; speriată şi luată prin surprindere, inima începuse să-i zvâcnească puternic.

— Ştiţi... pe la orele trei noaptea, a venit ca să zic aşa puţin cu chef, — raportă Nichifor cu glas tremurător. — Ca deobicei. Şi acum se zbate într'una şi geme, dumnezeu o fi ştiind dece...

Prinţesa şi Marusia se sprijiniră una de cealaltă şi alergară în iatacul lui Egoruşca.

Cu părul vâlvoi, galben-verzui la faţă şi cu obrajii supţi, Egoruşca stătea lungit sub plapoma grea de molton. Răsufla anevoie, tremura din tot trupul, gemea şi se zbătea. Capul şi mâinile îi zvâcneau neîncetat. Pe mustaţă i se zbicise ceva roşu, pesemne un firicel de sânge. Dacă Marusia i-ar fi privit mai deaproape faţa, ar fi văzut o uşoară rană pe buza de sus şi ar fi constatat lipsa a doi dinţi. Din tot trupul se ridica o adiere de fierbinţeală şi de alcool.

Prinţesa şi Marusia căzură în genunchi şi începură să plângă cu hohote.

— Noi suntem vinovate de moartea lui ! — spuse Marusia ţinându-şi capul între palme. — L-am necăjit ieri cu mustrările noastre şi el... n'a putut să le îndure ! Are un suflet atât de sensibil ! Noi suntem vinovate, *maman* !

Şi, pătrunse de vina lor, cu ochii măriţi de groază, se lipiră una de cealaltă, tremurând din tot trupul, asemenea celor ce îşi dau seama că peste câteva clipe tavanul se va prăbuşi peste ei cu zgomote şi troznete înspăimântătoare, strivindu-i sub greutatea lui.

Bucătarului îi veni în gând să alerge după un medic şi-l aduse pe doctorul Ivan Adolfovici, un omuleţ alcătuit dintr'o chelie uriaşă, doi ochi ca de purcel, mici şi lipsiţi de orice expresie, şi dintr'o burticică rotunjioară. Prinţesa şi Marusia se bucurară de venirea lui, de parcă le-ar fi sosit un părinte drag. Doctorul mirosi aerul din iatacul lui Egoruşca, pipăi pulsul prinţului, oftă adânc şi se încruntă.

— Nu fă neliniştiţi, excelenţa foastră ! — spuse el cu glas rugător. — Eu nu şti, dar după părerea mea, nu socoteşte ca fiul tumneafoastră să fie în mare pericol, ca să zic aşa... Nu-i nimic !

Marusiei, însă, îi spuse cu totul altceva :

— Eu nu şti, tomniţă, dar, după părerea me... Fiecare are părerea lui, tomniţă. După părere me, excelenţa sa... pff !... şvah, cum zice neamţul... Dar tot depinde... depinde de crizis, ca să zic aşa.

— E grav ? — întrebă Marusia încet.

Ivan Adolfovici îşi încreţi fruntea şi începu să de-

monstreze că fiecare are părerea lui... I se dădu o hârtie de trei ruble. Mulţumi, se fâstâci, tuşi şi se evaporă.

Revenindu-şi în fire, prinţesa şi Marusia se gândiră să trimită după o somitate. Somităţile sunt cam scumpe, dar... ce să-i faci ? Viaţa unei fiinţe dragi ţi-e mai scumpă ca banii. Bucătarul alergă la Toporcov. Bineînţeles că nu-l găsi acasă. Fu nevoit să lase un bileţel. Toporcov nu se grăbi să răspundă curând invitaţiei. Fu aşteptat cu înfrigurare, cu strângere de inimă, ziua întreagă, noaptea întreagă şi dimineaţa următoare... Prinţesele vrură chiar să trimită după un alt doctor, dar în cele din urmă renunţară. In schimb se hotărîră să-i spună neapărat lui Toporcov, când avea să vină, că-i un bădăran, să i-o spună în faţă, ca să nu mai îndrăznească să mai facă şi pe alţii să aştepte atât de mult. Cu toată îngrijorarea lor, toţi cei din casa prinţilor Priclonschi erau revoltaţi până în adâncul sufletului. In sfârşit, a doua zi pe la ceasurile două, o trăsură trase la scară. Nichifor, cu paşii lui mărunţi, alergă cât putu ca să deschidă, şi după câteva clipe lua cu mult respect de pe umerii nepotului său paltonul de stofă scumpă. Toporcov îşi vesti sosirea printr'o tuse scurtă şi, fără să salute pe nimeni, se duse în camera bolnavului. Trecu prin salonul cel mare, prin salonaş şi prin sufragerie, fără să arunce o privire nimănuî, cu un aer important, ca un general, scârţâind din ghetele sale strălucitoare, de se auzea prin toată casa. Statura sa mare inspira respect. Era chipeş, grav, impunător şi grozav de corect, sculptat parcă 'n fildeş. Ochelarii cu ramă de aur şi faţa nemişcată, cât se poate de severă, completau înfăţişarea sa mândră. Plebeu de origină, afară de musculatura sa puternic dezvoltată, n'avea nimic plebeian în el. Totul era aristocratic, aproape de gentleman. Faţa sa era trandafirie, frumoasă, chiar foarte frumoasă, după părerea bolnavelor îngrijite de el. Gâtul îi era alb, ca de femeie, părul moale ca mătasea, minunat, dar din păcate, tuns scurt. Dacă Toporcov s'ar fi ocupat mai mult de înfăţişarea sa, nu şi-ar fi tuns părul ci l-ar fi lăsat să onduleze până pe guler. Chipul său frumos era prea rigid şi prea grav. Aspru, serios şi nemişcat,

nu exprima nimic, afară de o mare oboseală, datorită muncii încordate din tot timpul zilei.

Marusia ieşi în întâmpinarea lui Toporcov şi, frângându-şi mâinile în faţa lui, începu să-l roage. Până atunci, nu se rugase niciodată de nimeni.

— Scapă-l, doctore! — spuse ea, ridicându-şi ochii mari asupra lui. — Te rog din suflet! Toată nădejdea e în dumneata!

Toporcov o ocoli şi se îndreptă spre Egoruşca.

— Daţi drumul la ventilaţie! — porunci el, intrând la bolnav. — Dece nu-i deschisă ventilaţia? Cum vreţi să respire?

Prinţesa, Marusia şi Nichifor se repeziră la ferestre şi la sobă. La ferestre, la care erau puse geamuri duble, nu era ventilaţie, în sobă nu se putea face foc.

— Nu-i ventilaţie, — spuse sfios prinţesa.

— Cum se poate? Hm... Poftim de îngrijeşte pe cineva în asemena condiţiuni! N'am să-l îngrijesc!

Şi, ridicând puţin glasul, Toporcov adăugă:

— Duceţi-l în salonul cel mare! Acolo aerul nu-i atât de înnăbuşitor. Chemaţi servitorii!

Nichifor se repezi la pat şi se postă la căpătâi. Prinţesa, ruşinată că în afară de Nichifor, de bucătar şi de o fată în casă pe jumătate oarbă, nu mai avea alţi servitori, apucă ea de partea cealaltă, patul. Marusia ajută şi ea şi începu să tragă de pat din toate puterile. Moşneagul neputincios şi cele două femei plăpânde ridicară icnind patul şi, neîncrezându-se în puterile lor, împiedicându-se şi temându-se să nu-l scape, îl duseră totuşi. Prinţesei i se rupse rochia la umeri şi ceva îi plezni în burtă, Marusiei îi jucă ceva verde înaintea ochilor şi braţele începură s'o doară îngrozitor. Egoruşca era aşa de greu! Iar el, doctorul în medicină Toporcov, păşea cu un aer important în urma patului şi se încrunta, supărat că i se răpeşte timpul cu astfel de fleacuri. Nu mişcă niciun deget pentru a le ajuta pe doamne! Ce bestie!...

Patul fu aşezat alături de pian. Toporcov dădu pleoapa la o parte şi, punând mereu întrebări prinţesei, începu să-l dezbrace pe Egoruşca, care continua să se zbată. Intr'o clipită îi trase cămaşa.

— Cât mai pe scurt, vă rog! Astea n'au nicio legătură cu boala! — spuse Toporcov, răspicat, ascultând lămuririle prinţesei. — Persoanele de prisos pot pleca!

După ce-l ciocăni pe Egoruşca pe piept, îl întoarse pe burtă şi îl ciocăni şi pe spate; îl ascultă apoi, sforăind uşor (medicii sforăie întotdeauna uşor când ascultă pe bolnavi) şi constată din delirium tremens cu complicaţii.

— N'ar strica să-i puneţi o cămaşă de forţă, — spuse el cu glasul său egal, pronunţând răspicat fiecare cuvânt.

După ce mai dădu câteva sfaturi, scrise o reţetă şi se îndreptă repede spre uşă. Pe când scria reţeta, întrebă, între altele, numele de familie al lui Egoruşca.

— Prinţul Priclonschi, — spuse prinţesa.

— Priclonschi? — întrebă din nou Toporcov.

„Ce repede ai uitat numele de familie al foştilor tăi moşieri!“ gândi prinţesa.

Nu îndrăzni să spună nici în gând cuvântul de „stăpâni“: înfăţişarea fostului rob era prea impunătoare!

In vestibul se apropie de el şi-l întrebă cu inima zvâcnindă:

— Cazul nu-i grav, doctore?

— Cred că nu.

— După părerea dumitale, se va îndrepta?

— Presupun că da, — răspunse rece doctorul şi, înclinând uşor capul, coborî scara, spre trăsura şi caii săi, tot atât de arătoşi şi impunători ca el însuşi.

După plecarea doctorului, prinţesa şi Marusia respirară pentru prima oară uşurate după un chin de peste douăzeci şi patru de ore. Renumele lui Toporcov le dădea speranţe.

— Ce atent şi ce drăguţ e! — spuse prinţesa, binecuvântând în sufletul ei pe toţi doctorii de pe lume. Mamelor le place medicina şi au încredere în ea, când copiii le sunt bolnavi.

— Ce boier mare! — exclamă Nichifor, care, afară de câţiva beţivani, tovarăşi de chef ai lui Egoruşca, nu mai văzuse demult în casa stăpânilor săi pe nimeni. Moşneagului nici prin vis nu-i trecea că acest boier mare nu era altcineva decât soiosul de Colca, acela

pe care, pe vremuri fusese de multe ori silit să-l scoată de picioare de sub saca, pentru a-i trage câteva nuiele zdravene.

Prinţesa îi ascundea faptul că nepotul lui ajunsese medic.

Seara, după asfinţitul soarelui, pe Marusia, sleită de mâhnire şi de oboseală, o scutură deodată un fior puternic. Fiorul fu urmat de o fierbinţeală mare şi de o durere în coastă. Aiuri şi gemu toată noaptea :

— Mor, *maman!*

Când Toporcov veni a doua zi dimineaţă pe la orele zece, se văzu nevoit să îngrijească doi bolnavi în loc de unul : pe prinţul Egoruşca şi pe Marusia. La Marusia constată o pneumonie.

In casa prinţilor Priclonschi începu să miroasă a moarte. Nevăzută, dar înfricoşătoare, ea apărea, dispărea şi apărea din nou la căpătâiul celor două paturi, ameninţând clipă de clipă pe prinţesă să-i răpească copiii. Bătrâna era înnebunită de grijă.

— Nu ştiu! — îi spunea Toporcov. — Nu pot să ştiu, nu-s profet. Peste câteva zile am să-mi dau seama.

Rostea aceste vorbe pe un ton aspru, rece, înjunghiind parcă cu ele pe nefericita mamă. Să-i fi spus măcar o vorbă de îmbărbătare! Culmea nenorocirii, Toporcov nu le prescria aproape nimic bolnavilor, ci îi bătea numai cu degetul şi îi asculta, mustrând pe cei din jur că nu este destul aer în cameră sau că prişniţul nu-i pus la timp şi la locul potrivit. Bătrâna socotea toate acestea chiţibuşuri de modă nouă, fleacuri care nu slujesc la nimic. Zi şi noapte umbla fără încetare dela un pat la altul, uitând de tot ce-i pe lume, rugându-se mereu celui de sus şi făcându-i tot felul de făgăduieli.

Socotea delirul şi pneumonia drept boli neapărat mortale şi când în expectoraţia Marusiei apăru sânge, îşi închipui că fiică-sa a ajuns „în ultimul grad de tuberculoză“, şi leşină.

Puteţi deci să vă închipuiţi bucuria ei când, în a şaptea zi de boală, tânăra prinţesă zâmbi şi spuse :

— Mi-e mai bine.

Tot în a şaptea zi se trezi şi Egoruşca. Gata să-l ridice în slavă ca pe un semizeu, râzând şi plângând de bucurie, prinţesa ieşi în întâmpinarea lui Toporcov, care tocmai intra, şi îi spuse:

— Mi-ai scăpat copiii dela moarte, doctore. Iţi mulţumesc!

— Nu înţeleg!

— Iţi datoresc mult! Mi-ai salvat copiii!

— A... E a şaptea zi! Mă aşteptam să se producă în a cincea. Dealtfel, n'are a face. Praful acesta trebuie dat dimineaţa şi seara. Plapoma asta e prea grea, o puteţi înlocui cu una mai uşoară. Daţi fiului dumneavoastră băuturi acre. Am să mai trec mâine seară.

Şi, după o uşoară înclinaţie a capului, somitatea se îndreptă spre scară cu pas măsurat, de general.

II

O zi luminoasă, străvezie, cu un strop de ger, una din acele zile de toamnă în care te împaci cu dragă inimă şi cu frigul, şi cu umezeala, şi cu galoşii grei. Văzduhul, atât de limpede încât deslueşti până şi ciocul stăncuţei de pe cea mai înaltă clopotniţă, e pătruns de toate miresmele toamnei. Dacă ieşi pe stradă, obrajii ţi se acoperă cu o rumeneală sănătoasă şi începi să semeni cu un măr de Crimeea. Frunzele veştede, călcate în picioare şi care aşteaptă cu răbdare prima zăpadă, par aurii la lumina soarelui şi strălucesc ca nişte galbeni. Firea adoarme liniştit, tihnit. Nicio adiere de vânt, niciun sunet. Nemişcată şi mută, parcă obosită din timpul primăverii şi al verii, ea se alintă sub razele blânde şi dezmierdătoare ale soarelui. In faţa acestei tihne care cuprinde treptat totul, ai vrea să te linişteşti şi tu.

Intr'o asemenea zi, Marusia şi Egoruşca şedeau la fereastră, aşteptându-l pentru ultima dată pe Toporcov. Soarele cald, mângâietor, bătea şi în ferestrele Priclonschilor, jucând pe covoare, pe mobile, pe pian. Totul era scăldat în lumina lui. Marusia şi Egoruşca priveau în stradă şi îşi sărbătoreau însănătoşirea. Con-

valescenţii, mai ales cei tineri, sunt întotdeauna foarte fericiţi. Ei simt şi preţuiesc sănătatea, aşa cum un om obişnuit să fie sănătos nu poate să o facă. Sănătatea e libertate, şi cine se bucură şi e mai conştient de preţul libertăţii decât cel proaspăt ieşit din închisoare? Marusia şi Egoruşca se simţeau în fiecare clipă ca sloboziţi dela ocnă. Ce beţi de fericire erau! Simţeau o bucurie năvalnică să respire, să se uite pe fereastră, să se mişte, într'un cuvânt să trăiască — şi toate aceste minuni se împlineau una după alta. Furov care protestase poliţele, bârfelile, purtarea lui Egoruşca, sărăcia — totul era uitat. Nu se mai gândeau decât la lucruri plăcute, care nu-i turburau: la vremea frumoasă, la balurile care îi aşteptau, la buna lor *maman* şi la... doctor. Marusia râdea şi guriţa nu-i mai tăcea o clipă. Subiectul de căpetenie al discuţiei lor era doctorul, pe care îl aşteptau din clipă în clipă.

— E un om nemaipomenit, un om care poate totul! — spunea Marusia. — Cât de atotputernică e măiestria lui! Judecă şi tu, Georges, ce act de înalt eroism e să lupţi împotriva naturii şi s'o birui!

In timp ce vorbea, punea cu mâinile şi cu privirea, după fiecare frază pompoasă, dar sincer rostită, câte un semn mare de exclamaţie.

Egoruşca asculta vorbele pline de entuziasm ale sorei sale, clipea din ochi şi încuviinţa din când în când. Faţa severă a lui Toporcov îi impunea şi lui şi era încredinţat că numai lui îi datoreşte însănătoşirea. *Maman* şedea lângă ei, cu faţa strălucind de bucurie, şi împărtăşea entuziasmul copiilor.

Ceeace îi plăcea la Toporcov, era nu numai priceperea lui ca medic, dar şi „seriozitatea", pe care avusese prilejul s'o citească pe faţa doctorului.

Nu ştiu dece, oamenilor în vârstă le place mult această „seriozitate".

— Păcat numai că-i... că-i de obârşie atât de joasă, — spuse prinţesa, privind cu sfială la fata ei. — Şi meseria lui nu-i... prea curată. Umblă mereu cu mâinile prin fel de fel de lucruri... Pfui!

Marusia se mânie şi se aşează pe un alt fotoliu, mai departe de mamă-sa. Egoruşca se revoltă şi el.

Nu putea suferi trufia celor de neam mare şi obiceiul lor de a face pe grozavii.

Sărăcia învaţă multe pe om. De câte ori nu avusese prilejul să-şi dea seama pe pielea lui ce însemnau aerele pe care şi le dădeau oamenii mai bogaţi ca el!

— In ziua de astăzi, *mutter* — spuse el înălţând dispreţuitor din umeri, — cel ce are un cap sănătos pe umeri şi un buzunar mare la pantaloni este şi de obârşie bună, pe când dacă în loc de cap are un şezut, iar în loc de buzunar — o băşică de săpun este... o nulitate, asta-i!

Grăind astfel, Egoruşca vorbea ca un papagal. Cuvintele astea le auzise întocmai cu două luni în urmă, dela un seminarist, cu care se încăierase la biliard.

— Mi-aş da cu plăcere titlul de prinţ pe capul şi pe buzunarul lui, — adăugă Egoruşca.

Marusia ridică spre fratele ei o privire plină de recunoştinţă.

— Ţi-aş spune multe, *maman,* dar nu m'ai înţelege, — oftă ea. — E greu să te facă cineva să-ţi schimbi părerile... Păcat!

Prinsă în flagrant delict de mentalitate învechită, prinţesa roşi şi începu să se dezvinovăţească.

— E drept că la Petersburg am cunoscut un medic care era baron, — spuse ea. — Da, da... Şi în străinătate la fel... Asta-i adevărat... Cultura are multă importanţă. Ei, da...

Pe la ceasul unu sosi Toporcov. Intră ca şi prima dată: cu un aer plin de importanţă, fără să se uite la nimeni.

— Să vă lăsaţi de băuturi alcoolice şi să vă feriţi pe cât este cu putinţă de orice excese, — i se adresă el lui Egoruşca, punându-şi pălăria pe un scaun. — Fiţi atent la ficat. Al dumneavoastră e considerabil mărit. Această mărire trebuie pusă exclusiv pe seama băuturilor alcoolice. Să beţi apele minerale pe care vi le-am prescris.

Apoi, întorcându-se spre Marusia, îi dădu şi ei drept încheiere, câteva sfaturi.

Marusia îl ascultă pe omul cel atât de învăţat, cu

luare aminte, privindu-l drept în faţă ca şi cum i-ai fi povestit un basm frumos.

— Prin urmare, m'aţi înţeles? — întrebă Toporcov.

— O, da! *Merci.*

Vizita ţinuse exact patru minute.

Toporcov tuşi scurt, îşi luă pălăria şi dădu uşor din cap. Marusia şi Egoruşca îşi aţintiră privirile asupra mamei. Fata roşi chiar.

Clătinându-se ca o raţă şi roşind şi ea, prinţesa se apropie de doctor şi îşi băgă cu un gest stângaci mâna în pumnul lui alb.

— Daţi-mi voie să vă mulţumesc! — spuse ea.

Egoruşca şi Marusia plecară ochii. Toporcov îşi duse pumnul la ochelari şi zări teancul de bani. Fără să se ruşineze şi fără să plece ochii, îşi muie degetul în gură şi numără în şoaptă. Erau douăsprezece hârtii de câte douăzeci şi cinci de ruble. Nu degeaba alergase Nichifor undeva, în ajun, cu brăţările şi cerceii prinţesei! Pe faţa lui Toporcov trecu un nouraş luminos, asemănător nimbului cu care sunt zugrăviţi sfinţii; gura i se strâmbă uşor într'un zâmbet. Rămăsese, pesemne, foarte mulţumit de onorar. După ce isprăvi cu număratul banilor îi puse în buzunar, dădu încă odată uşor din cap şi se îndreptă spre uşă.

Prinţesa, Marusia şi Egoruşca îşi aţintiră privirile asupra spinării doctorului şi tustrei simţiră deodată că li se strânge inima. Privirea li se încălzi de o pornire bună: omul acela pleca şi nu avea să se mai întoarcă niciodată, iar ei se obişnuiseră cu paşii lui măsuraţi, cu glasul lui răspicat şi cu faţa lui serioasă. Prin mintea mamei fulgeră un început de gând. Ar fi voit deodată să-l alinte pe acest om de piatră.

„E orfan, bietul de el, îşi spuse ea. Şi singur".

— Doctore, — începu cu glas blând, de bătrână.

Doctorul întoarse capul.

— Ce doriţi?

— N'aţi vrea să luaţi cu noi o cafea? Fiţi atât de drăguţ!

Toporcov îşi încreţi fruntea şi îşi scoase încet ceasul din buzunar. După ce se gândi câteva clipe, spuse:

— Da, aş bea un ceai.

— Luaţi loc, vă rog! Aici!

Toporcov îşi lăsă pălăria şi luă loc; se aşeză drept, ca un manechin, căruia i s'ar fi îndoit genunchii, dar care ar fi rămas cu gâtul şi umerii la fel de ţepeni. Prinţesa şi Marusia începură să se agite. Nichifor, în frac negru cam lustruit, şi cu mănuşi mai mult cenuşii decât albe, prinse să alerge prin toate încăperile. Şi până în cele mai îndepărtate unghere ale casei începu să se audă zăngănit de veselă şi zornăit de linguriţe de ceai scăpate din mână. Egoruşca fu chemat o clipă afară din salonul cel mare, fără să i se spună pentru ce; fu chemat încet, tainic.

Toporcov rămase vreo zece minute în aşteptarea ceaiului. Şedea locului, privind la pedalele pianului, fără să facă o mişcare şi fără să scoată un cuvânt. In cele din urmă, uşa dinspre salonul cel mic se deschise şi Nichifor, cu faţa strălucind de bucurie, intră cu o tavă mare. Pe tavă erau două pahare în zarfuri de argint: unul pentru doctor, celălalt pentru Egoruşca. In jurul paharelor, într'o strictă simetrie, erau aşezate căniţele cu caimac crud şi cu caimac fiert, zahărul cu un cleştişor, felii rotunde, subţiri, de lămâie, cu o furculiţă minusculă, şi pesmeţi.

In urma lui Nichifor păşea Egoruşca, cu faţa năucită de importanţa rolului său.

Procesiunea era încheiată de prinţesă, cu broboane de sudoare pe frunte şi de Marusia, cu ochii mari.

— Luaţi, vă rog! — se adresă prinţesa lui Toporcov.

Egoruşca luă un pahar, se aşeză mai la o parte şi sorbi cu băgare de seamă o înghiţitură. Toporcov luă celălalt pahar şi sorbi şi el o înghiţitură. Prinţesa şi fiica ei se aşezară şi ele mai la o parte, cercetând cu luare aminte chipul doctorului.

— Poate că nu-i destul de dulce? — îl întrebă prinţesa.

— Ba da, e destul de dulce.

Şi după cum era de aşteptat, se aşternu tăcerea; una din acele tăceri neplăcute, grele, stânjenitoare şi care te fâstâceşte fără să vrei. Doctorul îşi sorbea ceaiul şi tăcea. Nesocotea, pesemne, pe cei din jurul

lui şi, în afară de ceai, nu vedea nimic din tot ce se afla în faţa sa.

Prinţesa şi Marusia, care ar fi vrut atât de mult să stea de vorbă cu un om deştept, nu ştiau cu ce să înceapă ; se temeau amândouă să nu pară proaste. Egoruşca se uita la doctor, şi după privire se cunoştea că vrea să-l întrebe ceva şi că nu se hotărăşte. Tăcerea mormântală nu era turburată decât de zgomotul neobişnuit pe care-l făcea Toporcov când înghiţea. Se vedea că nu se simţea deloc stingherit şi că bea cum îi venea mai bine. Când înghiţea, se auzea un fel de „gâl-gâl". Ai fi zis că înghiţitura se rostogolea din gură într'un fel de prăpastie, unde cădea cu un plescăit scurt, pe ceva mare, neted. Liniştea mai era întreruptă din când în când şi de Nichifor, care plescăia mereu din limbă şi mesteca în gol, de parcă ar fi vrut să-l încerce la gust pe musafir.

— E adevărat ce se spune că fumatul e vătămător ? — se hotărî în sfârşit să întrebe Egoruşca.

— Nicotina, alcaloidul din tutun, acţionează asupra organismului ca una dintre otrăvurile cele mai puternice. Otrava care se introduce în organism cu fiecare ţigară este cantitativ infimă, în schimb administrarea ei este de durată. Cantitatea otrăvii şi puterea ei sunt invers proporţionale cu durata administrării.

Prinţesa şi Marusia schimbară o privire : ce savant este Toporcov ! Egoruşca începu să clipească din ochi şi faţa i se lungi. Sărmanul nu înţelesese o boabă din spusele doctorului.

— La noi la regiment, — începu el, dorind să coboare discuţia savantă la un nivel obişnuit, — era un ofiţer, un oarecare Coşecichin, un băiat foarte cumsecade, care semăna leit cu dumneavoastră ! Leit ! Ca două picături de apă. E chiar peste putinţă să vă deosebească cineva unul de altul ! Nu cumva vă e rudă ?

In loc de răspuns, doctorul înghiţi cu un gâlgâit puternic ; colţurile buzelor i se ridicară uşor şi se încreţiră într'un zâmbet dispreţuitor. Il dispreţuia în chip vădit pe Egoruşca.

— Spuneţi-mi, doctore, m'am însănătoşit complet? — întrebă Marusia. — Pot să mă socotesc sănătoasă tun?

— Cred că da. Mă bizui pe o însănătoşire completă, deoarece...

Şi doctorul, ţinând capul sus şi privind-o ţintă pe Marusia, începu să explice felul în care pot evolua pneumoniile. Vorbea măsurat, pronunţând răspicat fiecare cuvânt, fără să ridice sau să coboare glasul. Cei din jur îl ascultau mai mult decât cu plăcere, îl ascultau cu desfătare, dar din nefericire omul acesta uscat la suflet nu ştia să fie simplu şi nu socotea necesar să se coboare la mintea altora. Folosi de mai multe ori termeni medicali ca „abces" şi „ramolire caseoasă a ţesutului pulmonar"; vorbea foarte bine şi foarte frumos, dar deloc pe înţelesul tuturor. Ţinu o întreagă prelegere, înţesată cu termeni medicali, şi nu rosti o singură frază pe care ascultătorii săi să o poată înţelege. Aceasta nu-i împiedică însă pe cei care-l ascultau să-l urmărească cu gura căscată şi să-l privească aproape cu evlavie. Marusia nu-şi mai lua ochii dela gura lui şi sorbea cu sete fiecare cuvânt. Se uita la el şi îşi amintea de înfăţişarea celor pe care era silită să-i vadă în fiecare zi.

Cât de puţin semănau cu acest chip obosit de savant, mutrele alcoolizate, tâmpe, ale prietenilor lui Egoruşca, prieteni care îi făceau curte şi o plictiseau zilnic cu vizitele lor! Mutre de cheflii şi de beţivani, dela care nu auzise nicio singură dată un cuvânt bun, cumsecade, şi care nu ajungeau nici până la pingelele acestui om rece, fără viaţă, dar deştept şi mândru.

„Ce figură minunată! gândea Marusia, încântându-se şi de chip, şi de glas, şi de cuvintele lui. Ce deşteptăciune şi câte cunoştinţe! Dece-i Georges militar? Ar trebui să fie şi el savant."

Egoruşca se uita înduioşat la doctor şi gândea:

„Dacă vorbeşte de lucruri deştepte, înseamnă că ne socoteşte şi pe noi deştepţi. E bine că ne-am făcut această reputaţie în societate. Mare prostie am făcut că am scornit povestea cu Coşecichin".

Când doctorul își isprăvi prelegerea, ascultătorii oftară adânc, epuizați.

— Ce bine-i să știi totul! — șopti prințesa.

Marusia se ridică și, ca și cum ar fi vrut să-i mulțumească doctorului, se așeză la pian și lovi în clape. Dorea din toată inima să rupă ghiața, să izbutească să stea de vorbă mai cald, mai temeinic, și muzica oferă întotdeauna un astfel de prilej. Voia să-și arate și ea talentele față de acest om cult și priceput.

— Este un vals de Chopin, — șopti prințesa, zâmbind galeș și ținând mâinile cuminte, ca o fată de pension. — E o bucată minunată! Îndrăznesc să mă laud, doctore, dar fata mea cântă și foarte frumos din gură. E eleva mea... Pe timpuri am avut o voce minunată. Ați auzit sigur de...

Și prințesa numi o cunoscută cântăreață rusă.

— Imi datorează mult... Da... eu i-am dat lecții. Era o fată drăguță! Și oarecum rudă cu răposatul meu prinț... Vă place muzica vocală? Dece mai întreb, dealtfel? Cui nu-i place muzica vocală...

Marusia începu să cânte la pian cel mai frumos pasaj din vals și întoarse zâmbind capul spre doctor. Simțea nevoia să citească pe fața lui Toporcov impresia produsă de măiestria ei.

Dar nu izbuti să citească nimic. Fața doctorului era, ca și înainte, neturburată și aspră. Se grăbea să-și isprăvească ceaiul.

— Sunt îndrăgostită de acest pasaj, — spuse Marusia.

— Mulțumesc, — spuse doctorul. — Nu mai iau.

Sorbi ultima înghițitură, se sculă și își luă pălăria fără să arate nici cea mai mică dorință de a asculta valsul până la capăt. Prințesa sări în picioare. Marusia roși și, jignită, închise pianul.

— Plecați atât de curând, — spuse prințesa, încruntându-se. — Nu mai luați nimic? Nădăjduiesc, doctore, că... cunoașteți drumul. Poate că, într'o seară... Să nu ne uitați...

Doctorul dădu de două ori din cap, strânse cu stângăcie mâna ce i-o întindea domnița și se îndreptă spre șuba lui.

— E un sloi de ghiață ! Un butuc ! — mârâi prințesa după plecarea doctorului. — E îngrozitor ! Nici nu știe să zâmbească, parcă-i de lemn ! Degeaba ai cântat pentru el, Marie ! Imi vine să cred că n'a rămas decât pentru ceai ! L-a băut și a plecat !

— Dar ce deștept e, *maman !* Ce deștept ! Cu cine vrei să vorbească la noi ? Eu sunt incultă, Georges e rezervat și tace mereu... Care din noi e în stare să susțină o discuție mai înaltă ? Niciunul !

— Ați văzut ce a ajuns plebeul ? Nepotul lui Nichifor ? — spuse Egorușca, bând caimacul din căniță. — L-ați auzit ? Rațional, imposibil, subiectiv... Le spune ca din carte, șmecherul ! Ce ziceți de plebeu ? Și ce trăsură are ! Ia uitați-vă ! Straşnic echipaj !

Și tustrei priviră prin fereastră la trăsura în care se urca somitatea, îmbrăcată într'o șubă mare de urs. Prințesa se făcu stacojie de ciudă, iar Egorușca îi aruncă o privire cu tâlc și scoase un șuierat admirativ. Marusia nu văzu trăsura. N'avu timp s'o vadă : ochii ei erau numai la doctor, care îi făcuse o impresie puternică. Noutatea izbește și încântă întotdeauna.

Și pentru Marusia — Toporcov era încă nou...

Căzu prima zăpadă, apoi a doua, a treia, și iarna se așternu lungă, cu gerurile ei năpraznice, cu troiene și țurțuri. Nu-mi place iarna și nu-i cred pe cei care-mi spun că le place. Pe stradă e frig, în odăi miroase a fum, în galoși simți umezeală. Când aspră, ca o soacră, când plângăreață, ca o fată bătrână, iarna, în ciuda nopților ei feerice cu lună, a troicilor, a vânătorilor, a concertelor și balurilor, ajunge foarte repede să te plictisească. De fapt ea nu se prelungește atât de mult, decât pentru a face necaz atâtor bieți bolnavi de piept, lipsiți de adăpost.

In casa prinților Priclonschi, viața își reluă cursul obișnuit. Egorușca și Marusia se întremaseră pe deplin și chiar mama lor încetase să-i mai socotească bolnavi. Cât despre situația familiei, nici gând să se îmbunătățească. Treburile mergeau ca și mai înainte, din ce în ce mai prost, iar banii se împuținau văzând cu ochii. Prințesa amanetă și răsamanetă toate lucrurile ei de valoare, atât cele de familie, cât și cele

cumpărate. Prin dughenele în care era mereu trimis să ia pe datorie fel de fel de mărunţişuri, Nichifor se plângea ca şi înainte, că boierii aveau să-i dea trei sute de ruble, pe care însă nici nu se gândeau să i le plătească. La fel se plângea şi bucătarul, căruia unul din negustori îi dete, de pomană, o pereche de cizme vechi. Furov era din ce în ce mai neînduplecat. Nu se mai învoia la nicio amânare şi-i spunea prinţesei obrăznicii, când aceasta îl ruga din suflet să mai aştepte cu protestarea poliţei. După Furov, bun de saftea, începură să facă gură şi ceilalţi creditori. In fiecare dimineaţă, prinţesa se vedea nevoită să ţină piept notarilor, portăreilor şi creditorilor. Toţi aceştia plănuiau, pare-se, o adunare în care trebuiau să hotărască ce măsuri să ia faţă de neputinţa debitorilor de a plăti.

Ca şi mai înainte, perna prinţesei nu se mai usca de lacrimi. In timpul zilei, bătrâna se mai stăpânea, dar noaptea îşi dădea frâu liber deznădejdii şi plângea până în zori. Nu era nevoie să cauţi prea departe pricinile. Le aveai în faţă, îţi săreau în ochi, de izbitoare ce erau : sărăcia, sentimentul de demnitate rănit în fiecare clipă, şi încă de... cine ? De nişte terchea-berchea, de fel de fel de Furovi, de bucătari, de negustoraşi... Lucrurile cele mai dragi mergeau la amanet şi când prinţesa trebuia să se despartă de ele, simţea cum i se frânge ceva în piept. Egoruşca ducea ca şi mai înainte aceeaş viaţă destrăbălată, iar Marusia nu-şi mai găsea rostul... Nu erau destule pricini de plâns ? Viitorul se arăta învăluit în ceaţă, dar şi prin această ceaţă prinţesa deslușea semne rele. Slabe nădejdii în viitor. In loc de speranţe, trezea temeri...

Banii se împuţinau mereu, iar Egoruşca chefuia din ce în ce mai mult, chefuia cu metodă, cu înverşunare, ca şi cum ar fi vrut să recâştige vremea pierdută în timpul bolii. Bea tot ce avea şi ce n'avea, banii lui şi ai altora. In desfrâul său, era îndrăzneţ şi nerușinat la culme. Să se împrumute dela primul venit sau să se aşeze la cărţi fără un ban în buzunar era pentru el ceva foarte obişnuit. Să bea şi să mănânce pe socoteala altuia sau să facă o plimbare fainâ cu birja şi apoi să nu plătească birjarului nu era, în ochii lui,

niciun păcat. Totuşi se schimbase puţin : pe timpuri, când oamenii râdeau de el, se înfuria ; acum când era poftit să iasă sau era îmbrâncit afară, se ruşina.

Numai Marusia se schimbase cu adevărat. In viaţa ei intervenise ceva nou. Dar acest ceva nou era tot ce putea fi mai groaznic : fratele ei o dezamăgea. Incepuse deodată să i se pară că Egoruşca nu era defel un năpăstuit, un neînţeles, ci un om fără nimic deosebit, un om ca toţi ceilalţi, ba poate chiar mai rău... Incetă să mai creadă în dragostea lui deznădăjduită. Tristă descoperire ! Şedea ceasuri întregi la fereastră şi, privind în neştire în stradă, se gândea la chipul fratelui şi se silea să găsească în trăsăturile lui lipsite de personalitate ceva armonios, ceva care să nu-ţi displacă. Dar era zadarnic. Pe faţa lui ştearsă stătea parcă scris : „om găunos, om de nimic !“ In afară de chipul fratelui ei, prin faţa ochilor Marusiei se perindau şi chipurile tovarăşilor lui de chefuri, precum şi ale celorlalţi musafiri, ale bătrânelor care veneau s'o căineze, ale neisprăviţilor ce-i făceau curte. O urmărea mai ales imaginea plângăreaţă, năucită de suferinţă a prinţesei, şi o tristeţe adâncă îi strângea sărmana ei inimă. Cât de inutilă, cât de searbădă şi mărginită, cât de anostă, plicticoasă şi plină de trândăvie îi era viaţa lângă aceste fiinţe dragi, dar lipsite de orice valoare !

O mâhnire adâncă îi sfâşia inima şi totodată era stăpânită de dorinţa nebunească, vinovată, de a pleca... Erau clipe când simţea că nu mai poate, că trebuie să plece — dar unde ? Bine-înţeles, acolo unde există oameni care nu tremură în faţa sărăciei, care nu duc o viaţă destrăbălată, nu trăncănesc zile întregi cu nişte fete bătrâne, îndobitocite, cu nişte beţivani tâmpiţi... Şi în închipuirea Marusiei rămânea înfiptă ca un cui imaginea unui om luminat la minte, pe a cărui faţă se citea şi deşteptăciune, şi ştiinţă şi trudă. Chipul lui nu se putea uita. Il avea zilnic înaintea ochilor, şi-l închipuia în împrejurările cele mai fericite muncind sau chiar numai dând această impresie.

Doctorul Toporcov, înfofolit în blana sa de urs, trecea zilnic prin dreptul casei Priclonschilor în goana aceleeaș sănii luxoase, condusă de un vizitiu impunător. Avea o clientelă foarte numeroasă. Își vizita bolnavii din zori și până seara târziu și într'o singură zi izbutea să cutreiere toate străzile și toate ulicioarele. Ședea în sanie ca și în fotoliu : cu un aer grav și cu capul și umerii înțepeniți, fără să se uite nici în dreapta, nici în stânga. Din gulerul pufos al șubei nu i se vedea decât fruntea albă și ochelarii cu ramă de aur, dar Marusiei îi ajungea și atât. I se părea că ochii acestui binefăcător al omenirii răspândeau prin sticla ochelarilor raze reci, mândre, dispreţuitoare.

„Acest om are dreptul să dispreţuiască ! gândea ea. E un înțelept ! Și ce sanie luxoasă, ce cai minunați ! Și când te gândești, este un fost rob ! Ce om dârz trebuie să fii ca să te naști servitor și să ajungi atât de sus, încât nimeni să nu se mai apropie de tine".

Marusia era singura din casă care-și mai aducea aminte de doctor ; ceilalți începuseră să-l uite, și l-ar fi uitat curând cu totul, dacă nu le-ar fi amintit chiar el propria sa existență. Și încă într'un chip destul de usturător.

A doua zi de Crăciun, pe la amiază, când Priclonschii erau acasă, soneria din vestibul zvâcni scurt și sfios. Nichifor deschise ușa.

— Prințesa-i aca-a-să ? — se auzi din vestibul un glăscior de bătrână și, fără să aștepte răspunsul, o băbuță măruntă se strecură, tropăind până în salon. — Bună ziua prin-țe-să, strălucirea voas-tră... binefăcătoa-re-o ! Cum binevoiți să vă simțiți ?

— Ce dorești dumneata ? — o întrebă prințesa, privind-o mirată.

Egorușca pufni de râs și își duse mâna la gură. Capul mic al bătrânei i se părea că seamănă cu o tărtăcuță răscoaptă cu o codiță în sus.

— Nu mă recunoașteți, maică ? Nu vă mai aduceți aminte ? Ați uitat-o pe Prohorovna ? — L-am moșit pe prințișorul dumneavoastră !

Şi băbuţa se târî spre Egoruşca şi îi sărută repede pieptul şi mâna.

— Nu pricep, — mârâi supărat Egoruşca, ştergându-şi mâna de redingotă, — cum se face că diavolul ăsta bătrân de Nichifor dă drumul în casă la fel de fel de lighi...

— Ce doreşti ? — o întrebă din nou prinţesa uşor scârbită de mirosul tare de untdelemn pe care-l răspândea bătrâna.

Băbuţa se aşeză într'un jilţ şi, după o introducere ce părea să nu se mai sfârşească, declară zâmbind şi chicotind mieros (peţitoarele chicotesc întotdeauna mieros) că prinţesa are marfă, iar ea, băbuţa, are cumpărător. Marusia se aprinse la faţă. Egoruşca râse scurt, şi, foarte interesat, se apropie de bătrână.

— Ciudat, — spuse prinţesa. — Va să zică ai venit în peţit ? Te felicit, Marusia, pentru un astfel de pretendent. Şi cine-i ? Aş putea să ştiu ?

Băbuţa începu să gâfâie, îşi băgă mâna în sân şi scoase de acolo o batistă de stambă roşie. După ce-i desfăcu nodurile, o scutură deasupra mesei, şi, odată cu degetarul, căzu din ea o fotografie.

Toţi strâmbară din nas : dela basmaua roşie cu floricele galbene venise un miros de tutun.

Prinţesa luă fotografia şi o duse alene la ochi.

— E bărbat frumos, maică ! — începu peţitoarea să laude portretul. — E bogat, e nobil... E un om minunat, nu bea...

Prinţesei îi năvăli sângele în obraji. Intinse fotografia Marusiei care, văzând-o, îngălbeni.

— Ciudat, spuse prinţesa. — Dacă doctorul are astfel de gânduri, cred că ar fi putut să vorbească singur... Mijlocirea n'are niciun rost aici !... Il ştiam om cult, şi iată că... El te-a trimis ? Chiar el ?

— Chiar el... Tare i-aţi plăcut... Sunteţi oameni cumsecade.

Marusia scoase deodată un ţipăt ascuţit şi, strângând fotografia în mână, fugi ca nebună din salon.

— Ciudat, — continuă prinţesa. — Nemaipomenit... Nici nu ştiu ce să-ţi spun... Nu mă aşteptam de fel ca doctorul... Dar ce rost avea să te deranjezi

dumneata ? Putea să poftească şi singur... e chiar jignitor... Drept cine ne ia ? Nu suntem nişte negustori... Şi chiar negustorii au început să aibă acum altfel de obiceiuri.

— Ce mutră ! — mârâi Egoruşca, uitându-se cu dispreţ la capul mic al bătrânei.

Fostul husar ar fi plătit scump să poată da în acest cap măcar un bobârnac. Nu-i plăceau bătrânele, aşa cum câinelui nu-i plac pisicile, şi îl apuca o adevărată turbare când zărea un cap semănând cu o tărtăcuţă.

— Ce să zic, maică ? — spuse peţitoarea oftând. — Cu toate că n'are titlu de prinţ, pot să spun că... Dar maică-prinţesă, sunteţi doar binefăcătoarea noastră, păcatele mele ! Oare nu-i şi el nobil în felul lui ? A învăţat fel de fel de carte, e bogat, dumnezeu l-a înzestrat cu fel de fel de lux, ce să mai zic... Dacă doriţi să vină la dumneavoastră, sigur că da... O să vină. Dece să nu vină ? Că doar nu-l costă nimic...

Şi apucând-o pe prinţesă de umăr, băbuţa o trase spre ea şi îi şopti la ureche :

— In ce priveşte zestrea, cere şaizeci de mii... Ştiţi şi dumneavoastră ! Nevasta e una, banii sunt alta. Fiecare cu socotelile lui !... Spune că nu vrea să ia nevastă fără bani, fiindcă nevastă-sa trebuie să se bucure la el de tot belşugul... Deaceea trebuie să aibă capitalul ei...

Prinţesa se făcu stacojie şi se sculă din fotoliu, foşnindu-şi rochia grea.

— Spune-i, te rog, doctorului că ne mirăm foarte mult, — spuse ea. — Că ne simţim jigniţi... Aşa ceva nu e cu putinţă... Altceva nu pot să-ţi spun... Dece taci, Georges ? Spune-i să plece ! Orice răbdare are capăt !

După plecarea peţitoarei, prinţesa căzu pe divan, îşi luă capul în mâini şi începu să geamă :

— Iată ce ne e dat să trăim ! Doamne dumnezeule ! Un doctoraş oarecare, un netrebnic, care până mai ieri ne-a fost slugă, îşi permite să ne facă propuneri de căsătorie ! Nobil !... Nobil !... Ha ! Ha ! Halal de aşa noblete ! Ne trimite o peţitoare ! Se cunoaşte că

tatăl vostru nu mai trăieşte ! El n'ar fi lăsat să treacă asta cu una cu două ! Dobitoc ! Bădăran !

Dar ceeace o revolta pe prinţesă nu era atât faptul că fiică-sa fusese cerută în căsătorie de un plebeu, ci că i se pretindea o zestre de şaizeci de mii de ruble, pe care nu le avea. Cea mai mică aluzie la sărăcia ei o jignea. Continuă să se tânguie până seara târziu şi noaptea se trezi de două ori, ca să mai tragă un hohot de plâns.

Nimeni însă nu fusese atât de impresionat de ivirea peţitoarei ca Marusia. Cuprinsă de o febră puternică, biata fată se băgase tremurând din tot trupul în pat, îşi ascunsese capul înfierbântat sub plapumă şi acum încerca, pe cât o ajutau puterile, să dezlege problema :

„Era oare adevărat ?!"

Greu de ghicit. Marusia nu ştia ce răspuns să-şi dea. Insuşi faptul că-şi punea o astfel de întrebare, dovedea şi uimirea, şi turburarea, şi bucuria tainică — simţăminte pe care, fără să ştie nici ea dece, îi era ruşine să şi le mărturisească şi ar fi vrut să şi le ascundă chiar sie-şi.

„Era oare adevărat ?! El, Toporcov... Nu, nu se putea ! Cu siguranţă că era la mijloc o încurcătură ! Greşise băbuţa !"

Dar în mintea ei începeau să se înfiripe visuri dulci, visuri feerice, care-i umpleau inima de dor şi-i aprindeau închipuirea ; un extaz de nedescris puse stăpânire pe toată micuţa ei făptură. El, Toporcov, o voia de nevastă el, care-i atât de chipeş, atât de frumos, atât de deştept ! El care şi-a închinat viaţa omenirii şi... se plimbă cu o sanie atât de luxoasă !

„Era oare adevărat ?!"

„Merită să fie iubit ! hotărî Marusia spre seară. Sunt gata să primesc ! Eu nu am prejudecăţi şi-l voi urma pe acest iobag până la capătul lumii ! Dacă mama mai spune un singur cuvânt — plec de acasă ! Sunt gata să primesc !"

Nici prin gând nu-i trecea să răspundă şi la alte întrebări, cu totul secundare ! Nu-i păsa de ele ! Ce rost avea peţitoarea ? Cum şi când se îndrăgostise

el de *ea*? Dece nu venea el însuşi s'o ceară, dacă o iubea? Ce o priveau pe ea aceste amănunte, şi multe altele? Era buimăcită, uimită... fericită... şi asta îi ajungea.

— Sunt gata să primesc! — şoptea ea silindu-se să-şi reîmprospăteze în gând faţa lui cu ochelari cu ramă de aur, prin care priveau ochii aceia deştepţi, serioşi şi trudiţi. — Să vină! Sunt gata să primesc.

In timp ce Marusia se frământa astfel în patul ei, ameţită de fericire, peţitoarea umbla pe la casele negustorilor, împărţind cu mâini darnice fotografiile doctorului. Trecând dela o casă bogată la alta, căuta o marfă, căreia ar fi putut să-l recomande pe cumpărătorul cel „nobil". Toporcov n'o trimisese anume la Priclonschi, ci „unde va crede ea de cuviinţă". Privea cu multă nepăsare căsătoria sa, pe care o socotea drept o simplă afacere; deaceea îi era tot una la cine se ducea peţitoarea... Ii trebuiau... şaizeci de mii de ruble. Şaizeci de mii, niciun ban mai puţin! Atât costa casa pe care voia s'o cumpere. N'avea dela cine să împrumute suma necesară, iară vânzătorii nu se învoiau la o plată în rate. Nu-i mai rămânea decât un lucru: să-şi caute o nevastă cu bani, ceeace şi făcea. Marusia nu era, deci, vinovată cu nimic de dorinţa lui de a se încătuşa cu legăturile lui Hymen!

Pe la ceasul unu noaptea, Egoruşca intră încet în iatacul Marusiei, care se dezbrăcase şi se silea să adoarmă. Fericirea ei neaşteptată o obosise: voia să-şi liniştească inima, care-i bătea atât de puternic, încât i se părea că se aude în toată casa. Faţa lui Egoruşca părea să ascundă până şi în cele mai mici cute, mii de taine. Tuşi misterios, se uită cu tâlc la soră-sa, voind parcă să-i dezvăluie ceva nemaipomenit de important şi de secret, se aşează pe pat şi se aplecă uşor spre urechea ei.

— Am să-ţi spun ceva, Maşa, — începu el în şoaptă. — Am să-ţi vorbesc sincer... vreau să ştii care este părerea mea... Fiindcă, vezi bine, mă gândesc tot la fericirea ta... Dormi? Da, mă gândesc la fericirea ta... Ia-l pe Toporcov ăsta!... Nu face mofturi, ia-l şi gata! E un om în toată puterea cuvântului...

Pe deasupra e și bogat. N'are aface că-i de jos. Nu te uita la asta.

Marusia strânse și mai tare ochii. Ii era rușine. Totodată îi părea bine că fratele ei îl simpatiza pe Toporcov.

— In schimb e bogat! Cel puțin n'ai să rămâi fără o bucată de pâine. Pe când dacă aștepți un prinț sau un conte, ai tot timpul să mori de foame... Doar știi bine că n'avem o lețcaie! Ff-uit! Totu-i gol! Dar ce-i cu tine, dormi? Spune! Sau tăcerea ta înseamnă consimțământ?

Marusia zâmbi. Egorușca râse și îi sărută pentru prima oară în viață, mâna.

— Ia-l... E un om cult. Nouă o să ne fie bine și bătrâna o să înceteze să se tot văicărească!

Egorușca se lăsă și el furat de visuri. După ce visă un timp, clătină din cap și spuse:

— Un singur lucru nu înțeleg: la ce naiba a trimis-o pe pețitoarea aia? Dece n'a venit singur? E ceva la mijloc... Nu-i el omul care să trimeată pețitoare.

„Așa-i! gândi Marusia, înfiorată de o presimțire. Ce poate să însemne asta?... Ce rost a avut să trimită pețitoare? Dece o fi procedat astfel?"

Egorușca, deobicei lipsit de facultatea de a judeca lucrurile, chibzui de astădată bine:

— Poate că n'are timp să umble el după așa ceva. E ocupat toată ziua. Aleargă dela un bolnav la altul, ca un bezmetic.

Marusia se liniști, dar nu pentru multă vreme. Egorușca tăcu un timp, apoi spuse:

— Și mai e ceva ce nu înțeleg: dece o fi pus-o pe vrăjitoarea aceea să ceară o zestre care să nu fie mai mică de șaizeci de mii. Ai auzit? Spunea că „altfel nu se poate".

Marusia deschise deodată ochii; un fior de spaimă îi scutură tot trupul; se ridică repede în capul oaselor, uitând să-și mai acopere umerii cu plapoma. Ochii îi scânteiară și obrajii i se aprinseseră.

— Așa a spus baba? — întrebă ea, smucindu-l pe Egorușca de mână. — Să-i spui că-i o minci-

noasă ! Oameni de acest fel, adică oameni ca el... nu pot să ceară aşa ceva. El şi... bani ?! Ha-ha ! O asemenea josnicie nu pot s'o creadă decât cei care nu ştiu cât e de mândru, de cinstit, de dezinteresat ! Da ! E un om minunat ! Lumea nu poate să-l înţeleagă !

— Şi eu cred la fel, — spuse Egoruşca. — Baba trebuie să fi minţit. Se vede că a vrut să se pună bine cu el ; aşa s'o fi obişnuit ea pe la negustori !

Căpşorul Marusiei încuviinţă şi se făcu nevăzut sub plapumă. Egoruşca se sculă şi se întinse somnoros.

— Mama boceşte, — spuse el. — Dar n'are aface. N'o să ne uităm la ea şi gata. Prin urmare, ne-am înţeles ? Primeşti ? Foarte bine. N'ai dece să faci mofturi ! Doctorească... Ha-ha ! Doctorească !

Egoruşca o bătu prietenește cu palma pe picioare şi ieşi din iatac, încântat. Culcându-se, alcătui în capul lui o listă lungă de musafiri pe care avea să-i poftească la nuntă.

„Şampania va trebui s'o luăm dela Aboltuhov, gândi el adormind. Iar aperitivele dela Corceatov... Are icrele cele mai proaspete. Şi homarii la fel..."

A doua zi dimineaţă, Marusia, îmbrăcată simplu, dar frumos şi nu fără cochetărie, şedea la fereastră şi aştepta. Pe la unsprezece, Toporcov trecu în goana saniei pe stradă, dar nu intră. După prânz trecu încăodată în goana cailor săi negri, şi nu numai că nu intră, dar nici măcar nu se uită la fereastra la care şedea Marusia cu o panglică roz în păr.

„N'are timp, gândi Marusia admirându-l. Va veni duminică..."

Dar nu veni nici duminică. Nu veni nici peste o lună, nici peste două, nici peste trei... Bineînţeles că nici nu se gândea la Priclonschi, iar Marusia aştepta şi tânjea... I se părea că nişte pisici îi sfâşie inima cu ghiarele, dar nu nişte pisici obişnuite, ci unele cu ghiare galbene, lungi.

„Dece n'o fi venind? se întreba ea. Dece ? A... ştiu... E jignit pentru că... Pentruce-i jignit ? Pentru că *maman* a primit-o într'un chip atât de puţin deli-

cat pe bătrâna peţitoare. Işi închipuie desigur că n'aş putea să-l iubesc..."

— Dobitocul! — mârâia Egoruşca, care trecuse de vreo zece ori pe la Aboltuhov ca să se intereseze dacă nu se putea aduce din străinătate şampanie de cea mai bună calitate.

După sărbătorile Paştelui care căzură pe la sfârşitul lui Martie, Marusia încetă să mai aştepte.

Intr'o zi, Egoruşca intră în iatacul ei şi, râzând răutăcios, o înştiinţă că „logodnicul" ei se însurase cu o negustorească...

— Avem onoarea să vă felicităm! Avem onoarea! Ha-ha-ha!

Această ştire fu prea crudă pentru mica noastră eroină. Suferinţa o copleşi cu totul şi nu o zi, ci luni întregi, se zbătu pradă disperării celei mai cumplite. Işi zmulse panglica roz din păr şi începu să urască viaţa. Dar cât de părtinitoare şi lipsită de discernământ e dragostea! Marusia izbuti totuşi să găsească o justificare faptei lui. Nu degeaba citise ea atâtea romane în care eroii se căsătoreau, jertfind fiinţele iubite, din răzbunare, pentru a le da a înţelege cât le iubesc, pentru a le face să sufere, a le jigni chiar.

„S'a însurat cu o toantă ca să-mi facă în ciudă", îşi spunea Marusia. Nu ne iartă că am primit într'un chip atât de jignitor propunerea lui! Oameni ca el nu uită jignirile!"

Rumeneala sănătoasă se dusese de pe obrajii Marusiei, buzele ei uitară ce e zâmbetul, mintea i se închise visurilor de viitor şi biata fată îşi pierdu orice judecată. I se părea că, odată cu Toporcov, se dusese şi singurul ei scop în viaţă. La ce-i mai folosea acum viaţa, dacă ei nu-i rămâneau decât tâmpiţii, trântorii şi chefliii! Ii era lehamite de toate. Nu voia să mai ştie de nimeni şi de nimic. Refuzând să-şi mai plece urechea la vreo chemare, începu o viaţă anostă, stearsă, lipsită de orice preocupare — viaţa pe care o duc la noi atâtea fete, tinere sau bătrâne... Nu lua în seamă nici pretendenţii, destul de numeroşi, nici rudele, nici cunoscuţii. Privea cu totală nepăsare jalnica lor situaţie materială. Tot atât de rece rămase

şi când banca scoase în vânzare casa prinţilor Priclonschi, cu toate catrafusele ei istorice, atât de dragi inimii ei, şi când fură siliţi să se mute într'o locuinţă modestă, ieftină, burgheză. Somnul lung, greu, care parcă o cuprinsese, nu era însă lipsit de visuri. Il visa mereu pe Toporcov, în toate chipurile; în sanie, cu şubă, fără şubă, şezând în fotoliu, păşind cu înfăţişarea lui importantă... Intreaga ei viaţă era numai somn.

Dar tunetul bubui — şi somnul zbură de pe ochii albaştri cu gene de in... Prinţesa-mamă, neputînd să îndure pierderea averii, se îmbolnăvi şi, afară de binecuvântarea ei şi de câteva rochii, nu le lăsă copiilor nimic. Moartea ei fu o lovitură cruntă pentru tânăra prinţesă. Somnul zbură, şi locul lui fu luat de suferinţă.

III

Sosi toamna, o toamnă tot atât de umedă şi de murdară, ca şi cea din anul trecut.

Afară era o dimineaţă cenuşie, înlăcrămată. Nori plumburii, întunecaţi, parcă stropiţi cu noroi, acopereau tot cerul şi nemişcarea lor umplea sufletul de jale. O săptămînă întreagă, soarele nu aruncase nicio privire asupra pământului, ca şi cum s'ar fi temut să nu-şi mânjească razele în mocirlă. Parcă încetase să mai existe.

Picăturile de ploaie băteau stăruitor darabana în geamuri, vîntul se tânguia prin hornuri şi urla ca un câine care şi-a pierdut stăpânul... Nu întâlneai om pe faţa căruia să nu citeşti o nesfârşită plictiseală.

Dar mai bine plictiseala cea mai groaznică decât mâhnirea fără margini care se desprindea în acea dimineaţă de pe faţa Marusiei. Călcând prin băltoacele pline cu noroi, eroina noastră se ducea cu paşi şovăitori la doctorul Toporcov. Dece ?

„Trebuie să mă îngrijesc !“ îşi spunea ea.

Dar să n'o crezi, cititorule! Nu degeaba pe faţa ei se citea o luptă.

Tânăra prinţesă se apropie de casa lui Toporcov şi, cu inima înfiorată, trase sfios de sonerie. Peste câteva clipe, în spatele uşii se auziră paşi. Marusia simţi că înghiaţă şi i se taie picioarele. Broasca ţăcăni şi înaintea ei se ivi faţa întrebătoare, drăguţă, a unei fete în casă.

— Doctorul e acasă?

— Astăzi nu primim. Mâine! — răspunse fata şi, scuturată de un fior din pricina umezelii de afară, făcu un pas înapoi. Uşa se trânti cu zgomot în nasul Marusiei.

Prinţesa roşi şi o luă încet spre casă, unde o aştepta aceeaş reprezentaţie gratuită, de care ajunsese să-i fie lehamite şi care era departe de a fi princiară!

Prinţul Egoruşca şedea în salonaş, pe un divan tapisat cu stambă nouă, lucioasă. Şedea turceşte, cu picioarele strânse sub el. Alături, pe jos, stătea lungită Caleria Ivanovna, prietena lui. Jucau un joc de noroc şi beau. Prinţul bea bere, iar Dulcineea lui, maderă. Câştigătorul primea — odată cu dreptul de a da adversarului un bobârnac în nas — şi un bănuţ de douăzeci de copeici. Caleriei Ivanovna i se făcea, în calitatea ei de doamnă, un mic hatâr: în loc de douăzeci de copeici, putea să plătească cu un sărut. Acest joc le prilejuia amândoruna o desfătare de nedescris. Se tăvăleau de râs, se ciupeau, săreau în fiecare clipă de la locurile lor, alergau unul după altul. Când câştiga, pe Egoruşca îl apuca un entuziasm prostesc: îl încântau strâmbăturile cu care Caleria Ivanovna îi dădea sărutul pierdut la joc.

Caleria Ivanovna, o brunetă înaltă şi subţire, cu sprâncene înspăimântător de negre şi ochi bulbucaţi, de rac, venea în fiecare zi la Egoruşca. Sosea în locuinţa Priclonschilor pe la ora nouă dimineaţa, lua la ei ceaiul, prânzul şi cina, şi pleca după miezul nopţii. Egoruşca pretindea că prietena lui era cântăreaţă, o doamnă foarte onorabilă etc.

— Să stai odată de vorbă cu ea! — căuta Egorușca să o convingă pe soră-sa. — E deșteaptă foc!

Dar Nichifor avea mai multă dreptate când afirma despre Caleria Ivanovna că este o târfă și îi spunea: Cavaleria Ivanovna. O ura din tot sufletul și își ieșea din fire când era nevoit s'o servească. Mirosea adevărul, și un instinct de slugă veche și credincioasă îi spunea că locul acestei femei nu era lângă boierii lui... Caleria Ivanovna era proastă și deșartă; cu toate acestea ieșea zilnic dela prietenul ei cu stomacul și buzunarul plin, și cu ferma convingere că Priclonschii nu pot trăi fără ea. Era nevasta unui crupier dela club, ceeace n'o împiedeca însă să fie stăpână absolută în casa Priclonschilor. Neobrăzata se cam urcase în copac.

Tânăra prințesă trăia din pensia rămasă dela tatăl ei. Pensia fusese mai mare decât o pensie obișnuită de general. Dar Marusia primea foarte puțin. Totuși ar fi fost deajuns pentru a-i asigura un trai scutit de nevoi, dacă fratele ei n'ar fi fost atât de mofturos.

Egorușca nu se pricepea și nici nu voia să muncească; nu admitea în ruptul capului că-i sărac, și își ieșea din fire dacă cineva încerca să-l silească să se împace cu puținul ce-l aveau și să-și înfrâneze pe cât era cu putință poftele.

— Caleriei Ivanovna nu-i place carnea de vițel, — îi spunea el adesea Marusiei. — Dece nu ne dai pui fripți? Dracu' să vă mai înțeleagă! Vreți să faceți pe gospodinele și habar n'aveți de nimic! Să nu mai văd mâine carne de vițel! Biata femeie o să moară de foame!

Marusia încerca să se împotrivească, apoi, neavând încotro, cumpăra un pui.

— Azi dece n'a fost friptură? — țipa alteori Egorușca.

— Fiindcă ieri am mâncat pui, — răspundea Marusia.

Dar Egorușca nu se pricepea la aritmetică gospodărească și nu voia să știe de nimic. La prânz, bunăoară, pretindea să aibă întotdeauna bere și Caleria Ivanovna, vin.

— Cine a mai pomenit masă cumsecade fără vin? — o întreba el pe Marusia, ridicând din umeri şi mirându-se de prostia omenească. — Nichifore! Să fie vin! E datoria ta să ai grijă de asta! Iar ţie, Maşa, să-ţi fie ruşine! Doar n'am să mă apuc eu să mă îngrijesc de gospodărie. Ce mult vă place să mă scoateţi din răbdări!

Era un sibarit neînfrânat! Curând Caleria Ivanovna începu să-i vină în ajutor.

— Are prinţul vin? — întreba ea când se punea masa. — Dar berea unde-i? Trebuie să te duci după bere! Prinţesă daţi-i feciorului bani pentru bere! Aveţi mărunţiş?

Prinţesa răspundea că da şi dădea ultimul ban. Egoruşca şi Caleria mâncau şi beau, şi nu vedeau cum ceasornicele, inelele şi cerceii Marusiei se duceau unul după altul la amanet şi cum rochiile ei scumpe erau vândute telalilor.

Nu vedeau şi nu auzeau cu câte oftaturi şi mormăieli îşi descuia bătrânul Nichifor lădiţa, când Marusia îi cerea cu împrumut bani pentru masa de a doua zi. Prinţul şi mic-burgheza lui, făpturi josnice şi mărginite, habar n'aveau de toate acestea!

A doua zi, pe la orele zece dimineaţa, Marusia se duse din nou la Toporcov. Uşa îi fu deschisă de aceeaş fată în casă drăguţă. Introducând-o pe prinţesă în antret şi ajutând-o să-şi scoată paltonul, fata în casă oftă şi spuse:

— Cred că ştiţi, domnişoară: doctorul nu ia mai puţin de cinci ruble pentru o consultaţie. V'am spus ca să ştiţi.

„Pentru ce-mi spune asta? se gândi Marusia. Ce obrăznicie! El, bietul, nici nu ştie că are slugi atât de obraznice!

Totuşi, i se strânse inima: n'avea decât trei ruble în buzunar, dar nu era s'o dea afară pentru două ruble.

Din antret, Marusia intră în sala de aşteptare, unde se aflau mulţi bolnavi. Majoritatea celor aduşi acolo de dorinţa de a fi tămăduiţi, o alcătuiau, bineînţeles, doamnele. Ocupaseră toate scaunele şi canapelele, se strânseseră în grupuri şi stăteau de vorbă. Discutau cu

multă însufleţire despre toate şi despre toţi : despre vreme, despre boli, despre doctor, despre copii... Vorbeau în gura mare şi râdeau ca la ele acasă. Unele împleteau sau brodau, aşteptându-şi rândul. Nimeni din cei ce aşteptau nu era îmbrăcat simplu sau prost. Toporcov primea în camera de alături, pe fiecare la rând, după cum venise. Doamnele intrau palide, serioase, tremurând uşor, şi ieşeau roşii la faţă, asudate, ca după spovedanie, dar fericite, ca şi cum s'ar fi lepădat de o povară de neîndurat. Toporcov îşi examina fiecare pacient cel mult zece minute. Se vede că bolile nu erau prea grave.

„Cum mai miros toate astea a şarlatanie !“ şi-ar fi spus Marusia, dacă n'ar fi fost atât de absorbită de gândurile ei.

Intră cea din urmă în cabinetul doctorului. Pătrunzând în această cameră, tixită de cărţi, pe ale căror scoarţe se înşirau titluri germane şi franceze, tremura ca o găină cufundată în apă rece. El stătea în mijlocul odăii, proptit cu mâna stângă de masa de lucru.

„Ce frumos e !“ fu primul gând care trecu prin mintea Marusiei.

Toporcov nu poza niciodată şi nici nu s'ar fi priceput să pozeze, dar toate atitudinile pe care le lua se nimereau, cine ştie cum, deosebit de maiestuoase. Aceea în care îl găsi Marusia amintea de modelele impunătoare după care pictorii zugrăvesc pe marii conducători de oşti. Lângă mâna cu care se proptea de masă, se îngrămădeau hârtiile de zece şi de cinci ruble, abia primite dela clienţi. Pe aceeaş masă de lucru se aflau instrumente, maşinuţe, tuburi, aşezate în perfectă rânduială : obiecte cu totul misterioase pentru Marusia şi care-i păreau grozav de „savante“. Toate acestea, precum şi cabinetul luxos mobilat completau măreţia tabloului. Marusia închise uşa şi se opri... Toporcov îi arătă cu mâna un fotoliu. Eroina noastră se apropie cu paşi înceţi şi se aşeză. Doctorul se legănă maiestuos ; luă loc într'un alt fotoliu, în faţă, şi îşi aţinti întrebător ochii asupra ei.

„Nu m'a recunoscut ! gândi fata. Altfel n'ar tăcea. ...Doamne, dumnezeule, dece tace ? Cum să încep ?“

— Ei ? — mormăi Toporcov.

— Tușesc, — șopti Marusia și, ca și cum ar fi vrut să dovedească, tuși de două ori.

— Demult ?

— De vreo două luni... Mai mult noaptea.

— Hm... Febră ?

— Nu, cred că n'am febră...

— Mi se pare că ați mai urmat un tratament la mine ? Ce ați avut atunci ?

— Pneumonie.

— Hm... Da, îmi aduc aminte... Dacă nu mă'nșel sunteți Priclonscaia ?

— Da... Și fratele meu a fost bolnav atunci.

— Veți lua acest praf... înainte de culcare... Și feriți-vă de răceală...

Toporcov scrise repede rețeta, se sculă și își reluă poza dela început. Marusia se sculă și ea.

— Altceva nimic ?

— Nimic.

Toporcov o privi drept în față. Se uita și la ea, și la ușă. N'avea timp de pierdut și aștepta ca Marusia să plece. Iar ea stătea nemișcată, îl privea, îl admira și aștepta ca el să-i spună ceva. Ce frumos era ! Trecu un minut de tăcere. In sfârșit, Marusia se dezmetici, desluși pe buzele medicului un început de căscat și în ochi nerăbdarea ; îi dădu hârtia de trei ruble și se îndreptă spre ușă. Doctorul aruncă banii pe masă și închise ușa în urma ei.

In drum spre casă, Marusia se dojenea :

„Dece nu i-am spus nimic ? Dece ? Sunt o fricoasă, asta-i ! Totul s'a petrecut într'un chip stupid... L-am deranjat degeaba. Dece țineam blestemații aceia de bani în mână, de parcă aș fi vrut să-i arăt cu tot dinadinsul ? Banii sunt ceva atât de delicat... Poți să jignești pe cineva așa ușor ! Trebuie să plătești în așa fel, încât nici să nu observe. Dece am tăcut ?... Mi-ar fi spus ceva, mi-ar fi explicat... Aș fi aflat și eu pentruce a venit petitoarea..."

Ajunsă acasă, Marusia se culcă și își ascunse capul sub plapomă, lucru pe care-l făcea întotdeauna când era turburată. Nu izbuti însă să se liniștească. Ego-

ruşca intră în odaie şi începu să se plimbe dintr'un colţ în altul, tropăind şi scârţâind din ghete.

Pe buze avea un zâmbet tainic...

— Ce vrei ? — îl întrebă Marusia.

— A-a-a... Credeam că dormi şi nu-mi venea să-ţi turbur somnul. Vroiam să-ţi comunic ceva... foarte plăcut. Caleria Ivanovna vrea să se mute la noi. In sfârşit, am convins-o.

— Asta nu se poate ! *C'est impossible !* [1]) Nu te înţeleg !

— Dece să nu se poată ? E o femeie foarte cumsecade... O să te ajute la gospodărie. O s'o instalăm în camera din colţ.

— In camera din colţ a murit *maman !* Nu se poate.

Marusia sări ca arsă şi începu să tremure. Pe obraji i se iviră pete roşii.

— E cu neputinţă ! Ai să mă omori, Georges, dacă mă sileşti să stau cu femeia asta ! Să nu faci aşa ceva, Georges, dragul meu ! Să n'o faci ! Scumpul meu ! Te rog !

— Dar dece nu vrei ? Nu înţeleg ! E o femeie ca toate femeile... E deşteaptă, veselă.

— Nu-mi place...

— E deajuns că-mi place mie. O iubesc şi vreau să stea cu mine !

Marusia începu să plângă... O expresie de deznădejde îi schimonosi faţa palidă...

— Dacă se mută aici, am să mor...

Egoruşca începu să fluiere încet, se mai plimbă un pic şi ieşi din iatacul Marusiei. Peste câteva clipe intră din nou.

— Imprumută-mi o rublă, — spuse el.

Marusia îi dădu o rublă. Trebuia, într'adevăr să îndulcească cu ceva mâhnirea fratelui ei, în al cărui suflet — credea ea — se petrecea acum o luptă crâncenă între dragostea faţă de Caleria şi sentimentul datoriei !

Spre seară sosi şi Caleria.

---

[1]) E cu neputinţă ! (în limba franceză). (N. trad.).

— Dece nu mă iubeşti ? — o întrebă aceasta, îmbrăţişând-o. — Vezi bine cât sunt de nefericită !

Marusia se desprinse din îmbrăţişare şi îi răspunse:

— N'am dece să te iubesc !

Nici nu ştia ce scump avea să plătească aceste vorbe. Caleria, care peste o săptămână se instală în odaia unde murise *maman,* găsi de cuviinţă că în primul rând trebuie să se răzbune, şi încă în modul cel mai grosolan.

— Dece faci atâtea fasoane ? — o întreba ea la fiecare masă pe prinţesă. — La sărăcia voastră n'ar trebui să faci fasoane, ci să te pleci în faţa oamenilor cumsecade. Dacă aş fi ştiut cum stau lucrurile, pentru nimic în lume nu m'aş fi mutat la voi. Dece m'oi fi îndrăgostit eu de fratele dumitale ? — adăugă ea oftând.

Invinuirile, aluziile şi zâmbetele se isprăveau cu batjocuri la adresa sărăciei Marusiei. Egoruşca nici nu se sinchisea de ele. Se socotea datoră faţă de Caleria şi se resemna. Pe Marusia însă o otrăveau rânjetele tâmpe ale nevestei crupierului, întreţinuta fratelui ei.

Şedea seri întregi în bucătărie şi, simţindu-se părăsită, slabă, nehotărîtă, vărsa lacrimi pe palmele late ale lui Nichifor. Nichifor suspina împreună cu ea şi-i zgândărea şi mai mult rănile cu amintiri din trecut.

— Dumnezeu o să-i pedepsească ! — o mângâia el. — Lăsaţi, nu mai plângeţi !

La venirea iernii, Marusia se duse încăodată la Toporcov.

Când intră în cabinetul lui, doctorul şedea în fotoliu, frumos şi maiestuos, ca şi înainte... De data aceasta, faţa-i era foarte obosită... Ochii îi clipeau, ca ai unui om care nu-i lăsat să doarmă. Fără să se uite la ea, îi arătă cu o mişcare a bărbiei fotoliul din faţă. Marusia luă loc.

„Ce trist e ! gândi ea, privindu-l. Pesemne că-i foarte nenorocit cu negustoreasa lui !"

Rămaseră câteva clipe fără să scoată o vorbă. Doamne cu ce sete i s'ar fi plâns de viaţa ei ! Câte lu-

cruri nu i-ar fi spus! Lucruri ce nu există în nicio carte cu titlul german sau francez.

— Tușesc, — șopti ea.

Doctorul o privi în treacăt.

— Hm... Febră?

— Da, seara...

— Noaptea transpirați?

— Da...

— Dezbrăcați-vă...

— Cum?...

Toporcov îi arătă cu un gest nerăbdător pieptul. Roșind, Marusia își descheie încet nasturii.

— Dezbrăcați-vă. Mai repede, vă rog!... — spuse Toporcov și luă în mână ciocănașul.

Marusia își trase un braț din mânecă. Toporcov se apropie repede de ea și, cu o mână deprinsă, îi dădu jos într'o clipită rochia până la brâu.

— Descheiați-vă cămașa! — spuse el și, fără să mai aștepte, i-o descheie el la gât, apoi, spre nespusa ei groază, începu să-i bată cu ciocănașul în pieptul alb, slăbit...

— Lăsați mâinile jos... Nu mă încurcați. N'am să vă mănânc, — mormăia Toporcov. Marusia se făcuse stacojie și-i venea să intre în pământ.

După ce isprăvi cu ciocănitul, Toporcov începu s'o asculte. La vârful plămânului stâng sunetul era foarte înfundat. Se auzeau limpede hârâieli și un șuierat aspru.

— Imbrăcați-vă, — spuse Toporcov și începu să-i pună întrebări: dacă are o locuință salubră, dacă duce o viață regulată etc.

— Trebuie să vă duceți la Samara, — spuse el, după ce îi ținu o întreagă prelegere despre viața regulată. — Acolo veți bea cumâs. Am isprăvit. Puteți pleca...

Marusia își încheie cu chiu cu vai nasturii, întinse cu stângăcie lui Toporcov o hârtie de cinci ruble și, după ce mai rămase câteva clipe nemișcată, ieși din acel cuib al științei.

„M'a ținut o jumătate de oră, gândea ea, ducându-

se acasă, şi eu am tăcut! Am tăcut! Dece nu i-am spus nimic?"

Mergând pe uliţi spre casă, nu se gândea la Samara, ci la doctorul Toporcov. Ce-i păsa ei de Samara? E drept că acolo ar fi scăpat de Caleria Ivanovna, dar în schimb nu l-ar mai fi văzut pe Toporcov!

Ducă-se în plata domnului Samara asta! Ii era ciudă şi totodată triumfa: o găsise bolnavă, şi acum putea să se ducă la el oricând, fără sfială, cât îi poftea inima, chiar şi în fiecare săptămână! In cabinetul lui era atât de bine, atât de plăcut! Şi ce mult îi plăcea divanul din fundul încăperii! Ar fi vrut să stea cu el pe acel divan şi să discute despre fel de fel de lucruri, să i se plângă, sau să-l sfătuiască bunăoară să nu ia atâţia bani dela bolnavi. Bineînţeles, dela cei bogaţi putea, trebuia chiar să ia cât de mult, dar celor săraci se cădea să le facă reduceri.

„Nu înţelege viaţa, nu ştie să deosebească un om bogat de unul sărac, asta-i! îşi spunea Marusia. Eu însă l-aş învăţa!"

Acasă o aştepta şi de data aceasta o reprezentaţie gratuită. Egoruşca se zbătea pe divan, pradă unei crize de nervi. Plângea cu hohote, blestema, tremura scuturat ca de friguri. Faţa lui de beţiv era scăldată în lacrimi.

— Caleria a plecat! — urla el. — De două nopţi n'a mai dormit acasă! S'a supărat!

Dar Egoruşca se jelea degeaba. Seara, Caleria se înapoie, îl iertă şi îl luă cu ea la club.

Desfrâul lui Egoruşca depăşise orice limită... Şi cum pensia Marusiei nu-i mai ajungea, începu să „activeze". Imprumuta bani dela servitori, trişa la cărţi, fura dela soră-sa bani şi chiar lucruri. Intr'o zi, mergând alături de Marusia, îi fură din buzunar două ruble, pe care ea le economisise ca să-şi cumpere pantofi. O rublă o păstră pentru el, iar cu cealaltă cumpără nişte pere pentru Caleria. Cunoscuţii îl ocoleau. Foştii musafiri ai casei Priclonschilor, cunoscuţii Marusiei, îi spuneau acum pe faţă „prinţul excroc". Chiar şi „fetele" dela „Château des Fleurs" îl priveau cu ne-

încredere şi râdeau când le poftea să cineze cu el, după ce împrumutase bani dela vreo cunoştinţă nouă.

Marusia vedea totul şi îşi dădea seama de acest apogeu al desfrâului fratelui ei...

Grosolănia Caleriei mergea şi ea crescând.

— Te rog să nu mai scotoceşti prin rochiile mele, — îi spuse într'o zi Marusia.

— Rochiile dumitale nu-s de zahăr ! — îi răspunse Caleria. — Dar dacă mă crezi hoaţă... poftim : am să plec.

Blestemându-şi sora, Egoruşca se târî o săptămână întreagă la picioarele Caleriei, rugând-o să nu plece.

Dar o asemenea viaţă nu putea ţine mult. Orice poveste îşi are sfârşitul ei ; la fel şi acest mic roman.

Sosi lăsata secului şi, odată cu el, şi primele semne prevestitoare de primăvară.

Zilele se lungeau, streaşinile începură să picure şi dinspre câmp veneau adieri proaspete, care te făceau să simţi primăvara...

Intr'o seară, după lăsata secului, Nichifor şedea lângă patul Marusiei... Egoruşca şi Caleria nu erau acasă.

— Simt că ard toată, Nichifore, — spunea Marusia.

Iar Nichifor se jelea şi îi amăra şi mai mult sufletul cu amintiri. Ii vorbea de prinţ, de prinţesă, de traiul de odinioară... Descria pădurile în care vâna răposatul prinţ, câmpiile pe care gonea după iepuri, asediul Sevastopolului. La Sevastopol, răposatul prinţ fusese rănit. Multe mai povestea Nichifor. Marusiei îi plăcea mai ales felul în care descria moşia, vândută cu cinci ani în urmă pentru datorii.

— Ieşeam câteodată pe terasă... Incepea primăvara. Şi, doamne dumnezeule ! Nu-mi venea să-mi iau ochii dela firea din jur ! Pădurea era încă neagră, dar ce miresme împrăştia ! Râul era frumos, adânc... In tinereţe, mamei dumneavoastră îi plăcea să prindă peşte cu undiţa... Se întâmpla să stea zile întregi nemişcată pe malul râului... Ii plăcea să stea la aer curat... De, natura !

Nichifor răguşise tot povestind. Marusia îl asculta

şi nu-l lăsa să plece. Citea pe faţa bătrânului servitor tot ce-i spunea despre tatăl, despre mama ei şi despre moşia lor. Ii sorbea vorbele, şi o cuprindea o poftă nebună să trăiască, să fie fericită, să prindă peşte în acelaş râu în care pescuise mamă-sa. Râu, lanuri, păduri albăstrii şi, peste toate aceste frumuseţi, soarele cu strălucirea lui caldă şi dezmierdătoare... Ce bine-i să trăieşti!

— Nichifore, dragul meu, — şopti Marusia, strângându-i mâna uscăţivă, — scumpule... Imprumută-mi mâine cinci ruble... Pentru ultima dată... Se poate?

— Se poate... Atâta mai am şi eu, cinci ruble. Luaţi-le, iar după aceea, cum va vrea dumnezeu...

— Am să ţi le dau înapoi, dragul meu. Nu avea grijă, şi împrumută-mi-le.

A doua zi, dimineaţă, Marusia se îmbrăcă cu cea mai bună rochie, îşi legă părul cu o panglică roz şi se duse la Toporcov. Inainte de a ieşi din casă, se privi de vreo zece ori în oglindă. In vestibulul lui Toporcov o întâmpină o fată în casă nouă.

— Cred că ştiţi? — o întrebă noua fată în casă pe Marusia, în timp ce îi scotea paltonul. — Doctorul nu ia mai puţin de cinci ruble consultaţia...

De data aceasta, în sala de aşteptare erau şi mai mulţi bolnavi ca deobicei. Toate scaunele erau ocupate. Un bărbat se aşezase chiar pe pian. Primirea bolnavilor începu la ora zece. La douăsprezece, doctorul făcu o pauză pentru o operaţie şi îşi începu din nou consultaţiile pe la ceasurile două. Când veni rândul Marusiei, se făcuse patru.

Nu-şi băuse ceaiul de dimineaţă, era obosită de aşteptare, tremura de febră şi de emoţie şi nici nu-şi dădu bine seamă cum se pomeni în fotoliul din faţa doctorului. In creier simţea un gol, gura-i era uscată, în faţa ochilor stăruia un fel de ceaţă. Prin această ceaţă nu vedea decât nişte licăriri scurte... Capul, mâinile, ciocănaşul *lui* apăreau şi dispăreau.

— V'aţi dus la Samara? — o întrebă el. — Dece nu v'aţi dus?

Nu-i dădu niciun răspuns. Doctorul o ciocăni pe piept şi o ascultă. Sunetul înfundat din partea stângă

se întinsese acum aproape asupra întregii regiuni a plămânului. Acelaş sunet înfundat se auzea şi în vârful plămânului drept.

— Nu-i nevoie să mai mergeţi la Samara. Nu mai are rost să plecaţi, — spuse Toporcov.

Şi prin împăienjenirea ochilor, Marusia citi pe faţa lui aspră, gravă, ceva ce aducea a compătimire.

— N'am să plec, — şopti ea.

— Spuneţi părinţilor dumneavoastră să nu vă lase să ieşiţi la aer. Evitaţi orice hrană grea, indigestă...

Toporcov începu să-i dea sfaturi, se lăsă furat de propriile-i fraze şi iarăşi îi ţinu o întreagă prelegere.

Marusia şedea nemişcată, nu auzea nimic şi privea ca prin ceaţă cum se mişcau buzele doctorului. I se părea că vorbeşte prea mult. In cele din urmă, Toporcov tăcu, se sculă şi îşi aţinti prin ochelari privirea asupra ei, aşteptând să plece.

Dar Marusia nu se ridica. Ii plăcea să stea în fotoliul acela comod şi se temea să se întoarcă acasă, la Caleria.

— Am isprăvit, — spuse doctorul. — Puteţi pleca.

Ea îşi întoarse faţa spre el şi-l privi.

„Să nu mă dai afară!" ar fi citit doctorul în ochii ei, dacă s'ar fi priceput cât de cât să tălmăcească privirile oamenilor.

Din ochii Marusiei ţâşniră lacrimi mari şi braţele îi căzură moi în dreapta şi în stânga fotoliului.

— Vă iubesc, doctore! — şopti ea.

Şi o pânză de foc, mărturia cumplitului pojar ce-i mistuia sufletul, se revărsă pe faţa şi gâtul ei.

— Vă iubesc! — şopti ea încăodată şi după ce se clătină de două ori, capul i se lăsă moale şi atinse cu fruntea masa de lucru.

Şi doctorul? Doctorul... roşi pentru prima dată în toată cariera lui. Ochii începură să-i clipească, de parcă ar fi fost un băieţaş pe care vrei să-l pui în genunchi. Dela nicio bolnavă nu auzise niciodată asemenea vorbe, şi încă rostite în aşa fel. Dela nicio femeie! Nu cumva înţelesese greşit?

Inima îi zvâcni înspăimântată şi începu să-i bată... Tuşi ruşinat.

— Micolaşa! — se auzi un glas din odaia vecină şi prin uşa întredeschisă se iviră obrajii rumeni ai negustoresei sale.

Doctorul se folosi de acest prilej ca să iasă repede din cabinet. Era bucuros că putea să se zmulgă astfel dintr'o situaţie atât de neplăcută.

Când, după zece minute, se întoarse în cabinet, Marusia zăcea pe divan. Zăcea pe spate, cu faţa în sus. O mână şi o şuviţă de păr îi atârnau pe covor. Era leşinată. Stacojiu, cu inima bătându-i puternic, Toporcov se apropie încet de ea şi îi desfăcu şnururile corsetului. Rupse o copcă şi sfâşie rochia fără să-şi dea seama ce face. Din toate cutele, faldurile şi ascunzişurile rochiei începură să curgă pe divan reţetele *lui,* cărţile *lui* de vizită, fotografiile *lui*...

Doctorul o stropi cu apă pe faţă... Marusia deschise ochii, se ridică într'un cot şi rămase mirată, privindu-l. O muncea gândul : unde sunt ?

— Vă iubesc! — gemu ea, recunoscându-l.

Şi ochii ei, plini de dragoste şi de rugă, se aţintiră pe chipul lui. Privea ca o mică sălbăticiune rănită.

— Ce pot să fac ? — bolborosi el, neştiind într'adevăr ce să facă... Intrebarea fusese rostită cu un glas pe care Marusia nu-l recunoscu : nu măsurat, răspicat, ci blând, aproape duios...

Cotul i se îndoi, şi capul îi căzu din nou pe divan. Ochii însă, tot mai continuau să-l privească...

Toporcov stătea în faţa ei, îi citea ruga din privire şi se simţea într'o situaţie groaznică. Inima îi zvâcnea tot mai puternic, iar în minte i se învălmăşeau gânduri stranii, cum nu mai avusese încă... Mii de amintiri nepoftite începură să mişune în capul lui înfierbântat. De unde răsăriseră toate ? Era oare cu putinţă să fi fost trezite de ochii aceştia plini de dragoste şi de rugă ?

Işi aduse aminte de anii copilăriei, când freca samovarele boiereşti. După samovare şi după pumni, în amintirea lui reînviară binefăcătorii şi binefăcătoarele în capoate luxoase, şcoala eparhială, unde fusese trimis din pricina „vocii" sale. După şcoala eparhială, cu nuia şi păsat de hrişcă plin de nisip, urmase seminarul. La

seminar, limba latină, foame, visuri, lectură, dragoste cu fiica părintelui-intendent... Își aduse apoi aminte cum, împotriva dorinței binefăcătorilor, fugise din seminar la universitate. Fugise fără o copeică în buzunar, cu ghetele scâlciate. Cât farmec avusese acea fugă! La universitate, iar foame și frig, cu gândul numai la muncă... Grea cale!

In cele din urmă biruise, își săpase cu fruntea un tunel spre viață, străbătuse acest tunel... dar la ce ajunsese? Își cunoștea bine meseria, citea mult, muncea mult și era gata să muncească și mai mult, zi și noapte...

Toporcov se uită pieziș la hârtiile de cinci și de zece ruble îngrămădite pe masa lui de lucru, își aduse aminte de cucoanele dela care luase cu puțin înainte toți acei bani, și roși... Oare numai pentru hârtii de cinci ruble și pentru cucoane, străbătuse el calea aceea grea, trudită? Da, numai pentru ele...

Sub apăsarea amintirilor, făptura lui maiestoasă se gârbovi, înfățișarea-i mândră se șterse și fața lui netedă se zbârci.

— Ce pot să fac? — șopti el încăodată, privind-o pe Marusia în ochi.

Dar îi fu rușine de ochii ei.

Ce-ar fi putut răspunde dacă l-ar fi întrebat: ce ai făcut și ce ai dobândit în toată cariera dumitale?

Hârtii de cinci ruble și de zece ruble — atâta tot! Pentru ele jertfise știință, viață, fericire. La rândul lor îi asiguraseră o locuință princiară, o masă aleasă, cai și trăsură, într'un cuvânt, tot ce se numește confort.

Toporcov își aduse aminte de „idealurile" sale din seminar, de visurile lui din universitate și, dintr'odată, fotoliile, divanul îmbrăcat în catifea scumpă, parchetul acoperit cu un covor greu, lămpile, ceasornicul de trei sute de ruble, totul i se păru o mocirlă îngrozitoare, fără scăpare!

Se aplecă și o ridică pe Marusia pe brațe, cât putu mai sus, pentru a o zmulge din această mocirlă...

— Nu sta aici! — îi şopti el şi, cu ea în braţe, se îndepărtă de divan.

In semn de recunoştinţă parcă, o adevărată revărsare de păr minunat, auriu, i se răspândi pe piept... Aproape de ochelarii lui luciră alţi ochi. Şi ce ochi! Ii venea să-i atingă cu degetul!

— Dă-mi un ceai! — şopti ea.

. . . . . .

A doua zi, Toporcov şedea cu Marusia într'un compartiment de clasa întâia. Plecau în sudul Franţei. Ciudat om! Ştia că nu-i nicio speranţă de însănătoşire, o ştia prea bine, aşa cum unu şi cu unu fac doi, şi totuşi o ducea într'acolo... Tot timpul drumului, o ciocăni cu degetul, o ascultă punându-i mereu tot felul de întrebări. Incepea să se îndoiască de ştiinţa lui şi se silea din răsputeri să descopere în pieptul ei, prin ciocănituri şi ascultări, o speranţă cât de slabă!

Banii, pe care până ieri îi agonisise cu atâta sârguinţă, se risipeau acum în neştire pe drum.

Ce n'ar fi dat ca măcar într'unul din plămânii fetei să nu se audă acele blestemate hârâieli! Aveau amândoi o poftă nebună de viaţă! Soarele răsărise şi pentru ei, aşteptau şi ei ziua... Dar soarele nu-i scăpă de întuneric... Toamna, florilor târzii nu le mai e dat să înflorească!

Prinţesa Marusia muri, fără să se bucure de viaţă nici măcar trei zile în sudul Franţei.

Intors acasă, Toporcov şi-a reluat viaţa lui obişnuită. Ca şi mai înainte, îngrijeşte cucoane şi strânge hârtii de cinci ruble. Totuşi, se observă la el o schimbare. Când vorbeşte cu o femeie, priveşte în gol... Greu de spus dece, dar când se uită la un chip de femeie, îl cuprinde spaima.

Egoruşca trăieşte şi e sănătos. A lăsat-o pe Caleria şi locuieşte acum la Toporcov. Doctorul l-a luat la el în casă şi ţine la el ca la ochii din cap. Bărbia lui Egoruşca îi aduce aminte de bărbia Marusiei, şi pentru această asemănare, el îi dă voie să cheltuiască în chefuri câte hârtii de cinci ruble vrea.

Iar Egoruşca e mulţumit.

AM PĂȚIT-O!

DIN ANALELE BANCII
LIGOVO—CIORNAIA—RECICA

MOR de somn! mă gândeam eu, încă de la bancă. Cum ajung acasă, mă bag în pat". — Ce fericire! — am şoptit pe când mă dezbrăcam, după ce prânzisem la repezeală. — Bine-i de trăit pe lumea asta! Fain!

Zâmbind de plăcere, m'am cuibărit sub plapumă ca un motan la soare, am închis ochii şi am dat să adorm.

Sub pleoape au început să-mi mişune furnici mărunte; prin cap mi s'au rotit suluri de ceaţă, au fluturat aripi, şi nişte burdufuri mi-au zburat de sub ţeastă, ridicându-se spre cer, de unde, mai apoi, un soi de vată mi-a intrat iarăşi în cap. Toate acestea erau mătăhăloase, moi, pufoase, neguroase... Prin ceţuri au prins să alerge după aceea nişte omuleţi. Au alergat, s'au învârtit, apoi s'au topit... Când cel din urmă omuleţ s'a făcut nevăzut şi treaba lui Morfeu era aproape gata, am tresărit.

— Ivan Osipâci, ia fă-te'ncoa! — a pornit de undeva un glas răsunător.

Am deschis ochii. In camera mobilată de alături s'a auzit o bufnitură, apoi s'a desfundat o sticlă. M'am întors pe partea cealaltă şi mi-am tras pătura peste cap.

„Te-am iubit şi poate că iubirea..." a prins să cânte o voce de bariton.

— Decc nu-ţi faci rost de un pian? — a întrebat alt glas.

— Diavolii, — am bodogănit eu, — n'or să mă lase să adorm!

S'a desfundat încă o sticlă şi au prins să zăngăne farfurii şi pahare. Cineva a început să se plimbe, zornăind din pinteni. S'a auzit o uşă trântită.

— Timofei, ce faci cu samovarul? Hai, mai repede, frate. Mai adu şi nişte farfurii! Ei, domnilor? După obiceiul creştinesc să tragem câte un păhăruţ... *Mademuazel* fluturel, picioruş de mieluşel, *je vu pri!*

In odaia de alături se încinsese un chef în regulă. Mi-am băgat capul sub pernă.

— Timofei! Dacă vine unul înalt, blond, îmbrăcat cu o şubă de urs, să-i spui că suntem aici...

Am scuipat, am sărit din pat şi am bătut în perete. Cei din odaia de alături s'au mai potolit. Am închis din nou ochii. Iarăşi furnicile, burdufurile, vata... Dar — vai! — peste câteva clipe, vecinii au început din nou să zbiere.

— Domnilor! — le-am strigat eu cu lacrimi în glas. — La urma urmei, asta-i porcărie! Doar v'am rugat! Sunt bolnav şi vreau să dorm.

— N'ai decât să dormi, domnule, nu te împiedică nimeni; şi dacă eşti bolnav, du-te la doctor! „Pentru cavaleri, dragostea şi cinstea...“ — a început să cânte baritonul.

— Ce'nsemnează măgăria asta! — m'am oţărît eu. — Adevărată nesimţire! Nerusinaţilor!

— Fă bine şi lasă discuţia! — mi-a răspuns de dincolo de perete un glas de bătrân.

— Nemaipomenit! S'a găsit cine să-mi poruncească! Da' ştii că m'ai speriat! Mă rog, cine eşti dumneata?

— Gura!

— Bădăranilor! V'aţi îmbătat cu votcă şi faceţi tărăboi!

— Gura! — s'a răţoit de vreo zece ori la rând glasul răguşit de bătrân.

Mă răsuceam în pat, când pe o parte, când pe cealaltă. Gândul că nu puteam dormi din pricina unor neisprăviţi de cheflii mă scotea încetul cu încetul din sărite... Vecinii au început să şi dănţuiască.

— Dacă nu vă potoliţi, — am urlat eu cu glasul sugrumat de furie, — să ştiţi că trimit după poliţie! Portar! Timofei!

— Gura! — a mai zbierat odată glasul de bătrân.

Am sărit din pat şi am dat buzna ca un nebun în camera vecină. Nu voiam cu niciun chip să mă dau bătut.

Cheful era în toi. La masa încărcată cu sticle şedeau nişte necunoscuţi cu ochi bulbucaţi, de rac. In fundul camerei, un bătrânel cu chelie stătea pe jumătate întins pe un divan... Pe pieptul lui se odihnea căpşorul bălai al unei cunoscute *„demoazele"*. Bătrânul se uita spre peretele camerei mele şi repeta mereu cu glas dogit:

— Gura!

Am deschis gura, gata să izbucnesc dar... vai! am înlemnit: în bătrânel recunoscusem pe directorul băncii la care făceam serviciu. Intr'o clipită, s'a isprăvit şi cu somnul şi cu mânia şi cu fudulia... Am ieşit glonţ din camera vecină.

O lună întreagă, directorul nu s'a uitat la mine şi nu mi-a adresat un cuvânt... Ne ocoleam unul pe altul. După o lună, s'a apropiat pieziş de masa mea de lucru şi mi-a spus, plecând capul şi privind podeaua:

— Credeam... nădăjduiam, că ai să înţelegi singur... Dar văd că nu ai deloc de gând să... Hm... Nu te turbura. Poţi chiar să stai jos... Credeam că... Vezi... Nu mai putem lucra în acelaş loc... Purtarea dumitale în casa Bultâhin... Ai speriat-o atât de tare pe nepoata mea... Cred că înţelegi... Predă-i, te rog, serviciul lui Ivan Nichitici...

Şi, ridicând capul, s'a îndepărtat...

Iar pe mine m'a luat dracu'...

O VIZITĂ RATATĂ

UN sclivisit dă buzna într'o casă în care nu mai fusese încă niciodată. A venit în vizită... Inantret, îi iese în cale o fetişcană de vreo şaisprezece ani, în rochie de stambă, cu şorţ alb.

— Ai dumitale sunt acasă ? — o întreabă el dezghe-ţat pe fetişcană.

— Da, sunt acasă.

— Mm... Piersico ! Şi coniţa-i acasă ?

— Da, — răspunde fetişcana şi roşeşte fără să ştie dece.

— Phii... fainä bucăţică ! Ştrengăriţo ! Unde să-mi pun pălăria ?

— Unde vreţi... Dar... daţi-mi drumul ! Ce'nseamnă asta ?

— Dece roşeşti ? Las'că nu te mănânc !

Şi sclivisitul bate uşor cu mănuşa peste mijlocul fetişcanei.

— Ehei ! Nu-i urâtă ! E chiar frumuşică ! Du-te şi anunţă-mă.

Roşie ca macul, fetişcana o zbugheşte.

— E încă tânără ! — îşi spune sclivisitul şi intră în salon, unde îl întâmpină gazda. Se aşează şi stau de vorbă...

Peste vreo cinci minute, prin salon trece fetişcana cu şort.

— Fiica mea cea mare ! — spune gazda, arătând spre rochia de stambă.

Tablou

DOUA SCANDALURI

STAȚI, lua-v'ar dracu' să vă ia! Dacă țapii ăștia de tenori nu încetează să cânte anapoda, plec și vă las. Uite-te la note, roșcoviano... Da, dumneata, roșcoviana, a treia din dreapta! Cu dumneata vorbesc! Dacă nu știi să cânți, ce dracu' cauți pe scenă cu croncănitul dumitale de cioară? O luăm din nou dela capăt!

Așa zbiera dirijorul, lovind în partitură cu bagheta. Multe li se mai iartă acestor domni dirijori cu părul vâlvoi. Nici nu s'ar putea altfel. Gândiți-vă că dacă vă trimite la dracu', dacă vă ocărăște și își zmulge părul din cap, dirijorul nu o face decât de dragul sfintei arte, cu care nimeni nu are voie să se joace. Dirijorul stă de veghe și, dacă n'ar fi el, câți n'ar da drumul blestematelor acelora de semitonuri care strică și omoară orice armonie? El păzește această armonie, pentru care e gata să spânzure lumea întreagă, să se spânzure chiar și pe el. Deaceea nu te poți supăra. Dacă și-ar păzi interesele lui personale, da, atunci ar fi altă socoteală!

Dirijorul nostru își revărsa toată fierea, o fiere amară, parcă spumegândă, asupra fetei roșcovane, ce sta în locul al treilea din flancul drept. Era gata s'o înghită, s'o bage în pământ, s'o frângă și s'o arunce pe fereastră. Dintre toți coriștii, ea era cel mai rău certată cu urechea, și dirijorul o ura și o disprețuia mai

mult ca orice pe lume. Dacă ar fi înghiţit-o pământul, dacă ar fi murit chiar acolo, sub ochii lui, dacă lampagiul mânjit de funingine i-ar fi dat foc în locul felinarului sau ar fi ciomăgit-o în văzul tuturora, el ar fi început să râdă cu hohote, de bucurie.

— Dracu' să te ia! Înţelege odată că te pricepi la cânt şi la muzică, cum mă pricep eu la prins balene! Cu dumneata vorbesc, roşcovano! Spuneţi-i, vă rog, că acolo nu-i „fa diez", ci „fa" simplu! Învăţaţi-i odată pe ageamiii ăştia să citească notele! Hai, cântă singură! Incepe! Ei, dumneata dela vioara a doua, să te ia dracu' cu arcuşul dumitale fără sacâz!

Ea, o fată de optsprezece ani, stătea nemişcată, se uita la note şi tremura ca o coardă pe care ai fi ciupit-o odată tare cu degetul. Faţa ei mică se îmbujora într'una, ca cerul în timpul unui incendiu. In ochi îi luceau lacrimi, gata să picure în orice clipă pe gămăliile negre ale notelor. Ce fericită ar fi fost dacă părul ei mătăsos, auriu, care i se revărsa ca o cascadă pe umeri şi pe spate i-ar fi ascuns faţa, să nu i-o mai vadă nimeni!

Sânii i se ridicau şi i se lăsau sub bluză, ca un val. Acolo, sub bluză, sub sâni, se ascundea un vălmăşag cumplit: mâhnire, mustrări de conştiinţă, dispreţ faţă de ea însăşi şi spaimă... Biata fată se simţea vinovată şi remuşcările îi sfâşiau inima. Se simţea vinovată faţă de artă, faţă de dirijor, faţă de colegi, faţă de orchestră şi era sigură că va fi vinovată şi faţă de public... Dacă publicul o va fluiera, va avea de o mie de ori dreptate. Se temea să se uite în jurul ei, dar simţea că toţi o priveau cu ură şi cu dispreţ... Mai ales el! El era gata s'o azvârle la capătul lumii, cât mai departe de urechile lui muzicale.

„Doamne, fă-mă să cânt cum trebuie!" se gândea ea şi în glasul ei de soprană, care tremura tare, se deslușea un accent de deznădejde.

Dar el nu voia să audă acest accent, o ocăra şi se trăgea de pletele lui lungi. Ce-i păsa de suferinţa ei, când în aceeaş seară avea loc reprezentaţia!

— Asta-i din cale afară! Fata asta o să mă omoare

astăzi cu vocea ei de țap! Dumneata nu ești primadonă, ci spălătoreasă! Luați-i roșcovanei notele!

Roșcovana ar fi fost bucuroasă să intoneze bine, fără note false... Știa să cânte, își cunoștea meseria. Dar ce era de vină dacă ochii n'o ascultau? In loc să urmărească notele și mișcările baghetei, acești ochi, frumoși dar neascultători, se uitau și la ochii și la părul dirijorului... Le plăcea părul vâlvoi și ochii lui care o fulgerau și la care îți era mai mare groaza să te uiți. Le plăcea la nebunie chipul lui, peste care treceau nori și fulgere. Era ea oare vinovată că, în loc să fie cu gândul numai și numai la repetiție, mintea ei cam puțintică îi fugea spre alte lucruri, care te împiedică să-ți faci datoria, să trăiești, să fii liniștită...

Făcea tot ce putea ca să se uite numai pe note, dar de pe note privirea îi fugea la baghetă, dela baghetă la cravata albă, la bărbie, la mustăcioară și așa mai departe...

— Luați-i notele! E bolnavă! — strigă în cele din urmă dirijorul. — Eu nu mai pot continua!

— Da, sunt bolnavă, — șopti ea supusă, gata să-și ceară de o mie de ori iertare.

O lăsară să plece acasă și locul ei în reprezentație fu luat de o alta, care avea o voce mai puțin frumoasă, dar care știa să-și facă serios datoria și să muncească cinstit, conștiincios, cu simț critic, fără să se gândească la cravata albă și la mustăcioara dirijorului.

Nici acasă nu avu însă pace. Intoarsă dela teatru, se trânti pe pat și își ascunse capul în pernă. Dar în întunericul pleoapelor răsări deîndată fața lui schimonosită de mânie și i se părea că dirijorul o lovește cu bagheta, peste tâmple. Omul acela nepoliticos era prima ei dragoste!

Și — cum spune zicala — prima clătită ieși cocoloș.

A doua zi, colegii veniră s'o vadă și să se intereseze cum îi merge cu sănătatea. In gazete și pe afișe se anunță că se îmbolnăvise. Veni la ea și directorul teatrului, apoi regisorul, și fiecare o încredință

respectuos că îi părea rău din tot sufletul să o ştie bolnavă. Veni şi el.

Când nu se afla la pupitru, cu nasul în partitură, era cu totul alt om: politicos, îndatoritor şi respectuos ca un licean. Faţa îi era luminată de un zâmbet sfios şi cam dulceag. Nu numai că nu te mai trimitea la toţi dracii, dar se temea chiar să fumeze în prezenţa doamnelor, sau să stea picior peste picior. Părea greu să găseşti un om mai bun şi mai cumsecade ca el.

Se arătă foarte îngrijorat şi îi spuse că boala ei era o mare lovitură pentru artă, că toţi colegii ei, şi el cel dintâi erau gata să dea totul, numai şi numai ca *„notre petit rossignol"* [1]) să fie sănătoasă şi liniştită. Ah, bolile acestea! De câte ori n'a suferit arta din pricina lor. Directorul trebuia avertizat că, dacă va continua să fie curent pe scenă, nimeni nu va mai veni la datorie şi toţi vor pleca. Sănătatea e mai presus de orice pe lume! Ii strânse cu multă căldură mânuţa, oftă sincer, îi ceru voie să mai vină odată s'o vadă şi plecă, blestemând bolile.

Simpatic om! In schimb, când ea se declară însănătoşită şi îşi făcu reapariţia pe scenă, o trimise din nou la dracul „cel mai negru" şi pe faţa lui începură iarăşi să treacă fulgere.

Adevărul este că dirijorul era un om foarte cumsecade. Intr'o zi, ea stătea în culise rezemată de o tufă de trandafir cu flori de lemn şi îi urmărea mişcările. Inima i se înneca de fericire la vederea lui. In culise dirijorul bea şampanie cu Mefisto şi cu Valentin, râzând cu hohote. Vorbele de duh curgeau val din gura lui, obişnuită să te trimeată la toţi dracii. După ce bău trei pahare, îi părăsi pe cântăreţi şi se îndreptă spre uşiţa ce ducea spre orchestră; violoniştii şi violoncelistii începură să-şi acordeze instrumentele. Trecu pe lângă ea, încântat, zâmbind şi dând din mâini. Faţa îi strălucea de bucurie. Cine ar fi îndrăznit să spună că dirijorul nu-i om bun. Nimeni! Ea

---

1) Mica noastră privighetoare (în limba franceză). (N. trad.)

roşi şi îi zâmbi. Un pic ameţit de şampanie, el se opri lângă ea şi începu să-i vorbească :

— Mi-am cam pierdut busola, nu ştiu ce-i cu mine! Mă simt atât de bine astăzi! Ha-Ha! Sunteţi cu toţii atât de simpatici astăzi! Ai un păr minunat! Doamne, cum de n'am văzut eu până acum că privighetoarea noastră are o podoabă atât de minunată?

Se aplecă şi îi sărută umărul pe care i se revărsa părul.

— Mi-am pierdut busola din pricina blestematei de şampanii... Draga mea privighetoare, n'o să mai greşim, nu-i aşa? Nu-i aşa că vom cânta cu luare aminte? Dece greşeşti atât de des? Asta nu ţi se prea întâmpla până acum, căpşor de aur!

Dirijorul îşi pierdu de tot busola şi îi sărută mâna. Incepu şi ea să vorbească :

— Să nu mă mai ocărîţi... Dar eu... eu... Mă omorîţi cu ocările dumneavoastră... N'am să mai pot răbda... Vă jur!

Şi ochii i se umplură de lacrimi. Fără să-şi dea nici ea bine seama, îi apucă braţul şi rămase sprijinită de el.

— Dumneavoastră nu ştiţi... Sunteţi aşa de rău. Vă jur...

El se aşeză pe tufă şi fu cât p'aci să cadă. Ca să-şi recapete echilibrul, o prinse de mijloc.

— Soneria, micuţo. Ne vedem în pauza următoare!

După reprezentaţie, ea nu plecă singură acasă. Alături, în trăsură, se găsea şi *el,* râzând cu hohote de bucurie şi cu busola cu desăvârşire pierdută. Iar ea? Ce fericită era! Doamne! Pe drum îi simţea îmbrăţişările şi nu-i venea să creadă. I se părea că soarta o înşeală! Dar oricum ar fi fost, o săptămână întreagă publicul citi pe afiş, că dirijorul şi *ea* erau bolnavi... O săptămână întreagă, el nu mai plecă de lângă ea, şi această săptămână li se păru amândorura o clipă. Nu-l lăsă inima să plece decât atunci când socoti că nu mai puteau să stea ascunşi şi că prea mult timp îşi lăsaseră toate baltă.

— Trebuie să mai scoatem la aer dragostea noastră,

— spuse dirijorul în a şaptea zi. — Mi s'a făcut dor de orchestră.

A şaptea zi, bătea din nou măsura cu bagheta şi-i trimitea pe toţi la dracu', fără s'o cruţe nici pe „roşcovană".

Femeile acestea iubesc ca pisicile. Nici după ce-şi îmblânzi persecutorul şi începu să trăiască cu el, eroina mea nu se dezbără de năravuri. Se uita, ca şi mai înainte, la cravata şi la faţa lui, în loc să privească notele şi bagheta... La repetiţii şi în timpul reprezentaţiei greşea mereu şi chiar mai des decât înainte. Şi vai, cum o mai ocăra ! Inainte, o ocăra numai la repetiţii, acum putea s'o facă şi acasă, după reprezentaţie, stând în faţa patului ei. Sentimentală fetişcană! Ii era deajuns să se uite la faţa iubită, ca să rămână în urmă cu un sfert întreg de măsură sau ca să înceapă să-i tremure glasul. Când cânta, îl privea de pe scenă, când nu cânta, stătea în culise şi nu-şi mai desprindea ochii de pe trupul lui de lungan. In pauze se întâlneau în cabina ei, unde beau amândoi şampanie şi-şi băteau joc de adoratorii ei. Când orchestra cânta uvertura, ea stătea pe scenă şi-l privea prin găurica din cortină. Prin această găurică, actorii râd de cheliile din rândul întâi şi calculează încasările, după numărul de capete din sală.

Această găurică îi răpuse însă într'o zi fericirea, băgând-o într'un mare bucluc.

Intr'un lăsat de sec, când teatrul era mai puţin gol ca deobicei, se dădea „Hughenoţii". Inainte de începerea reprezentaţiei, în timp ce dirijorul se strecura printre pupitre spre locul lui, ea se şi postase în dosul cortinei cu ochiul la găurică şi cu inima zvâcnind nebuneşte.

El luă o expresie jumătate acră, jumătate serioasă şi prinse să-şi fluture bagheta în toate direcţiile. Orchestra atacă uvertura. La început, chipul lui frumos fu oarecum liniştit... Dar când uvertura ajunse pe la mijloc, obrazul lui drept începu să se schimonosească, un ochi începu să arunce fulgere, iar celălalt se închise pe jumătate. Neorânduiala se auzea din dreapta:

flautul scosese o notă falsă iar fagotul începuse să tușească, și știut e că tusea poate să te împiedice să intri la timp. Dirijorul roși și începu să-și miște obrazul stâng. Câtă mobilitate și cât foc se desprindea de pe chipul lui! Ea îl sorbea din ochi și se simțea în culmea fericirii, în al șaptelea cer.

— Lua-l-ar dracu' de violoncelist! — mormăi el printre dinți, înfundat, de abia îl auziră instrumentiștii.

Violoncelistul cu pricina știa să citească notele, dar nu punea niciun pic de suflet! Se poate oare încredința acest instrument plin de căldură și cu sunet dezmierdător unor oameni care nu știu să vibreze? Acum fața dirijorului era toată numai încordare și mâna-i liberă strângea cu putere marginea pupitrului, ca și cum pupitrul ar fi fost de vină că grăsunul de violoncelist cânta numai pentru bani și nu dintr'o pornire sufletească!

— Pleacă de pe scenă! — i se păru eroinei noastre că-i șoptește cineva pe aproape...

Deodată, fața dirijorului se lumină și începu să strălucească de bucurie. Buzele i se întredeschiseră într'un zâmbet. Una dintre părțile grele ale uverturii fusese executată de viorile întâi într'un chip mai mult decât strălucit. Lucrul acesta umple de bucurie inima unui dirijor. „Drăcoaica roșcovană" simți că îi crește și ei inima, ca și cum ea ar fi cântat la vioara întâi, sau ar fi avut un suflet de dirijor. Dar sufletul ei nu era de dirijor, cu toate că în el sălășluia acum dirijorul. Privind chipul lui plin de zâmbet, începu să zâmbească și ea... Dar nu era momentul potrivit pentru așa ceva. Căci chiar în acel moment se petrecu ceva supranatural și cu adevărat de pomină...

Găurica cortinei îi pieri deodată din fața ochiului. Ceva îi fâșâi deasupra capului ca o adiere fină... Prin fața ei ceva trecu de jos în sus... Ce se întâmplase? Incepu să caute cu ochiul găurica, pentru a vedea chipul iubit, dar în locul ei văzu deodată o mare de lumină, o massă înaltă și adâncă... In această massă începură să joace nenumărate alte lumini și capete, și printre aceste capete necunoscute îl zări și pe acela al

dirijorului... Capul dirijorului o privi și încremeni de uimire... Apoi uimirea făcu loc unei groaze amestecată cu deznădejde... Fără să-și dea bine seama ce se petrece, ea făcu un pas spre rampă... Din galerie se auziră râsete și curând tot teatrul fu zguduit de un hohot nesfârșit, întretăiat de fluierături. Vedeți drăcie! In „Hughenoții" avea să cânte o cucoană cu mănuși, pălărie și rochie după ultimul jurnal!...

— Ha—Ha—Ha!

In rândul întâi, cheliile, scuturate de râs, începură să se agite... Se făcu larmă... Iar fața dirijorului îmbătrâni și se zbârci ca aceea a lui Esop! Acum ea oglindea ura și arunca blesteme... Dirijorul bătu din picior și azvârli bagheta, pe care nu ar fi schimbat-o cu un baston de mareșal. Câteva clipe orchestra cântă anapoda, apoi tăcu... Ea se trase înapoi și privi înlături, clătinându-se pe picioare... Inlături erau culișele, de după care o priveau fețe palide, mânioase, fețe de fiare gata s'o sfâșie...

— Ne nenorocești! — șuiera impresarul.

Cortina lunecă în jos, unduind încet, nehotărît, ca și cum s'ar fi lăsat în altă parte decât trebuia... Fata se clătină și se propti de decor...

— Mă nenorocești, stricato, nebuno... să te ia dracu', lighioană scârboasă!

Cuvintele acestea erau rostite de glasul care, cu un ceas mai înainte, în timp ce se pregătea să plece la teatru, îi șoptise: „E cu neputință să nu te iubesc, micuța mea! Tu ești geniul meu bun! O sărutare de a ta face cât raiul lui Mahomet!" Și acum? Era pierdută, da, era pierdută!

Când liniștea se restabili în teatru și dirijorul, turbat de mânie, începu pentru a doua oară uvertura, ea și ajunsese acasă. Se dezbrăcă repede și se vârî sub plapomă. E mai puțin înfricoșetor să mori culcată, decât în picioare, sau stând în capul oaselor, și era încredințată că mustrările de conștiință și mâhnirea o vor ucide... Își ascunse capul sub pernă și, tremurând, neîndrăznind să mai gândească la nimic, sugrumată de rușine, începu să se frământe... Plapuma

mirosea a ţigări de foi, ţigările pe care le fuma *el*... Ce va spune oare când va veni ?

El veni după ora două noaptea. Era beat. Se îmbătase de inimă rea şi de turbare. Picioarele i se împleticeau, iar mâinile şi buzele îi tremurau, ca frunzele în adierea vântului. Fără să-şi scoată blana şi căciula, se apropie de pat şi rămase cam un minut fără să spună o vorbă. Ea îşi oprise răsuflarea.

— Poţi să dormi liniştită după ce te-ai făcut de ruşine în faţa lumii întregi ! — şuieră el. — Noi, artiştii cei adevăraţi, ştim să ne împăcăm cu conştiinţa noastră ! Eşti o adevărată artistă ! Ha ! Ha ! Strigoaico !

Smulse de pe ea plapoma şi o aruncă spre cămin.

— Ştii ce-ai făcut ? Ţi-ai bătut joc de mine, dracu' să te ia ! Ştii ? Sau nu ştii ? Scoală !

O smuci de mână. Ea se aşeză în capul oaselor pe marginea patului şi îşi ascunse faţa cu părul încâlcit. Umerii îi tremurau.

— Iartă-mă !

— Ha ! Ha ! Roşcovano !

O trase de cămaşă, dezgolindu-i umărul minunat, alb ca zăpada. Dar acum nu-i mai ardea de umerii ei.

— Afară din casa mea ! Imbracă-te ! Mi-ai otrăvit viaţa, nemernico !

Ea se duse la scaunul pe care îşi aruncase lucrurile grămadă şi începu să se îmbrace. Ii otrăvise viaţa ! Era o mârşăvie şi o ticăloşie din partea ei să otrăvească viaţa acestui om mare ! Era hotărîtă să plece, pentru a nu mai continua această mârşăvie ! Şi fără ea erau destui cei care-i otrăveau viaţa.

— Afară de aici ! Imediat...

Ii aruncă bluza în obraz, scrâşnind din dinţi. Ea se îmbrăcă şi se opri lângă uşă. El tăcea. Dar tăcerea nu ţinu mult. Clătinându-se pe picioare, îi arătă uşa. Ea ieşi în vestibul. El îi deschise uşa ce dădea în stradă.

— Afară, scârbo !

Şi, apucând-o de spatele ei gingaş, o împinse afară...

— Adio ! — şopti ea cu un glas plin de căinţă şi pieri în întuneric.

Era ceaţă şi frig... De sus, bura mărunt...

— Du-te la dracu' ! — strigă dirijorul în urma ei şi încuie uşa, fără să mai tragă cu urechea la plescăitul paşilor ei prin noroi. După ce îşi alungase prietena în pâcla rece, se culcă în patul cald şi începu să sforăie.

— Aşa-i trebuie ! — spuse el, trezindu-se a doua zi dimineaţa, dar... minţea ! I se părea că nişte ghiare de pisici îi sfâşiau inima lui muzicală şi dorul de fata roşcovană îl sugruma. O săptămână umblă de parcă ar fi fost beat şi suferi aşteptând-o, chinuit de nesiguranţă. Credea că se va întoarce, era sigur de acest lucru... Dar nu se mai întoarse. Nu-i stătea în fire să otrăvească mai departe viaţa omului la care ţinea mai mult decât la viaţa ei. Fu ştearsă din lista artistelor teatrului, pentru „purtare necuviincioasă". Scandalul nu i se iertă. Nici nu-i comunicară concedierea, fiindcă nimeni nu ştia încotro o apucase. Nu se ştia nimic, dar se bănuiau multe...

— A îngheţat sau s'a aruncat în apă ! — presupunea dirijorul.

După şase luni, lumea o uită. O uită şi dirijorul. Orice artist, bărbat frumos, are pe conştiinţă multe femei şi pentru a-şi aduce aminte de fiecare din ele, i-ar trebui o memorie neobişnuită.

Dacă ar fi să dăm crezare oamenilor cu frica lui dumnezeu şi plini de virtuţi, totul se pedepseşte pe lumea asta. Fost-a oare pedepsit dirijorul ?

Da, a fost.

Cinci ani mai târziu, trecea prin oraşul X. La X se afla o operă foarte bună şi dirijorul se opri o zi, pentru a face cunoştinţă cu personalul ei. Trase la cel mai bun hotel şi, chiar în dimineaţa sosirii sale, primi o scrisoare din care reieşea limpede popularitatea de care se bucura eroul meu cu plete bogate. Prin acea scrisoare era rugat să dirijeze „Faust". Dirijorul N. se îmbolnăvise pe neaşteptate şi nu avea cine să-l înlocuiască la pupitru. N'ar fi binevoit cumva dumnealui (se spunea în scrisoare), să ia asupra sa osteneala de a folosi acest prilej şi de a încânta cu

arta sa pe locuitorii iubitori de muzică ai oraşului ? Eroul meu acceptă.

Luă bagheta şi muzicanţii „străini“ făcură cunoştinţă cu faţa sa plină de fulgere şi de nori. Şi încă ce plină ! Lucrul nu era de mirare : repetiţii nu se mai puteau face şi dirijorul se vedea nevoit să-şi arate măiestria de-a-dreptul la reprezentaţie.

Actul întâi trecu cu bine. Tot aşa şi al doilea. In timpul actului trei, se întâmplă însă un mic incident. Dirijorul nu avea obiceiul să se uite pe scenă sau în altă parte. Toată atenţia lui era concentrată asupra partiturii.

Când în actul al treilea, Margareta, o minunată şi vibrantă soprană, începu să-şi cânte aria, şezând la vârtelniţă, dirijorul zâmbi de plăcere : diva cânta minunat. Când însă aceeaş divă întârzie cu o optime, pe faţa maestrului trecură iar fulgere şi privi cu ură pe scenă. Dar şah şi mat fulgerelor ! Rămase cu gura căscată de uimire şi ochii i se făcură mari, ca ai unui viţel.

Pe scenă, la vârtelniţă, şedea fata cu păr roşcat, pe care o alungase, odinioară, din patul cald şi pe care o îmbrâncise în ceaţa îngheţată. La vârtelniţă şedea roşcovana, dar nu mai părea deloc aceea pe care o alungase el, ci o alta. Faţa ei era aceeaş, dar glasul şi trupul nu. Şi unul şi altul erau mai mlădioase, mai graţioase, mai îndrăzneţe.

Galben, dirijorul uită să mai închidă gura. Bagheta începu să-i tremure nervos, se frământă anapoda pe loc, apoi încremeni în aer...

— Ea e ! — exclamă el cu glas tare şi începu să râdă.

Uimirea, bucuria, o încântare nemărginită, puseră stăpânire pe el. Roşcovana lui, pe care o alungase, nu pierise, ci ajunsese mare cântăreaţă. Ce lucru plăcut pentru sufletul lui de dirijor ! Răsărise o nouă stea — şi arta, întruchipată în persoana lui, nu mai putea de bucurie !

— Ea e ! Ea e !

Bagheta rămăsese încremenită în aceeaş poziţie şi când dirijorul, voind să îndrepte situaţia, o flutură din

nou, o scăpă din mână şi bagheta se rostogoli cu zgomot pe podea... Primul violonist se uită cu uimire la dirijor şi se aplecă să-i ridice bagheta. Violoncelistul, crezând că dirijorului i s'a făcut rău, se opri, apoi reluă, dar nu mai fu în măsură... Sunetele se rotiră, se învălmăşiră deasupra capetelor şi, căutând o ieşire din încurcătură, dădură naştere unei cacofonii revoltătoare...

Margareta cea roşcovană sări în picioare şi fulgeră cu privirea pe „beţivanii" care... Dar deodată îngălbeni şi ochii îi rămaseră aţintiţi la dirijor...

Iar publicul, care plătise şi care nu voia să ştie de nimic, porni o larmă îngrozitoare şi începu să fluiere...

Pentru ca scandalul să fie desăvârşit, Margareta scoase un ţipăt ascuţit, care se auzi în tot teatrul, ridică braţele şi se aplecă cu tot trupul spre rampă... Il recunoscuse şi acum nu mai vedea nimic, afară de fulgerele şi norii care se îngrămădiseră din nou pe faţa lui.

— Bestie blestemată! — strigă el, lovind cu pumnul în partitură.

Ce-ar fi spus Gounod dacă ar fi văzut cum i se batjocorea opera! Gounod l-ar fi omorît în primul rând pe el — şi ar fi avut dreptate!

Dirijorul greşise pentru prima oară în viaţă şi nu putea să-şi ierte această greşală, scandaloasă.

Ieşi în fugă din teatru, cu buza de jos însângerată şi, ajuns la hotel, se încuie în odaie. Rămase aşa trei zile şi trei nopţi, mustrându-se pesemne, şi autobiciuindu-se.

Muzicanţii spun că în aceste trei zile ar fi încărunţit şi şi-ar fi smuls de pe cap jumătate din plete...

— Am insultat-o! — se tânguie el acum, când i se întâmplă să se îmbete. — I-am stricat rolul! Nu sunt un adevărat dirijor!

Dece nu spunea acelaş lucru după ce o dăduse afară?

HALAL DE AŞA IDILĂ

UNCHIUL meu e un om minunat ! — îmi spunea deseori Grişa, nepotul sărac şi singurul moştenitor al căpitanului Nasecichin. — Dac'ai şti ce mult îl iubesc... Vino şi tu odată pe la el, dragul meu ! Ii va face mare plăcere.

Când Grişa vorbea de unchiul lui, în ochi îi străluceau lacrimi şi trebuie să adaug că, spre cinstea lui, nu se ruşina de ele. I-am ascultat rugămintea şi, săptămâna trecută, m'am dus la căpitan. Aruncând din antret o privire în salon, am văzut un tablou mişcător : Căpitanul, un bătrânel slăbuţ, şedea la ceai în mijlocul camerei, într'un jilţ mare, iar Grişa, în genunchi în faţa lui, îi amesteca plin de înduioşare ceaiul cu o linguriţă.

In jurul gâtului cafeniu al moşneagului, se încolăcea braţul gingaş al logodnicei lui Grişa... Nepotul sărac şi logodnica sa se certau întotdeauna, vrând fiecare să fie cel dintâi care să-l sărute pe unchi, şi nu precupeţeau sărutările pe care le dădeau moşneagului.

— Şi acum, sărutaţi-vă şi voi, moştenitorilor ! — bâlbâia Nasecichin, înnecându-se de fericire...

Intre aceste trei fiinţe se înnodase o legătură pe care putea s'o jinduiască oricine. Eu, om aspru din fire, am rămas locului privindu-i, emoţionat şi totodată invidios.

— Da ! — spunea Nasecichin. — Ce să zic, bine am trăit ! Aşa trai, doresc oricui. De n'ar fi decât nisetrii

pe care i-am mâncat! Straşnic peşte! Bunăoară nisetrul pe care l-am mâncat la Scopin... Hm! Şi astăzi îmi mai lasă gura apă...

— Povesteşte, povesteşte!... — stăruia logodnica.

— Hei, copii, cu miişoarele mele în buzunar, am ajuns la Scopin şi m'am dus de-a-dreptul... hm... la Râcov... la domnul Râcov. Ce om... ehei! Un om de aur! Un gentleman! M'a primit ca o rudă... Şi gândiţi-vă că n-avea nicio nevoie s'o facă, dar... uite, m'a tratat de parcă i-aş fi fost rudă! Zău! Mi-a dat cafea... După cafea, gustări şi aperitive... O masă mare... Pe masă, tot felul de băuturi... Un nisetru... dela un colţ al mesei până la celălalt... Homari... icre. Curat ca la restaurant!

Am intrat în salon şi l-am întrerupt pe Nasecichin. Tocmai în ziua aceea sosise la Moscova prima telegramă despre falimentul băncii din Scopin.

— Mă alint cu copiii! — mi-a spus Nasecichin după bineţele de cuviinţă; apoi, întorcându-se spre cei doi tineri, a continuat pe un ton lăudăros:

— Şi societatea era aleasă... Şefi de serviciu, cler... ieromonahi, ierei... După fiecare păhăruţ, îţi dădeau binecuvîntarea... Râcov îşi pusese toate decoraţiile... Mai abitir ca un general... Am mâncat nisetrul... S'a servit altul... L'am mâncat şi pe acela... Apoi ciorbă de peşte cu cegă... fazani...

— In locul dumitale, acum aş sughiţa şi aş avea arsuri la stomac de pe urma acestor nisetri, — i-am spus eu, — iar dumneata te lauzi. Ai pierdut de pe urma lui Râcov?

— Dece să pierd?

— Cum dece? Banca lui a dat faliment!

— Mofturi! Am mai auzit eu povestea asta... Şi pe vremuri mă speria lumea tot aşa...

— Cum, nu ştii încă? Serapion Egorâci! Taică! De data asta, e adevărat... Citeşte!

Am băgat mâna în buzunar şi am scos o foaie de ziar. Nasecichin şi-a pus ochelarii şi a început să citească, zâmbind neîncrezător. Dar cu cât citea mai mult, cu atât se făcea mai galben — şi faţa i se lungea.

— A dat fa... fa... faliment! — începu el să țipe, tremurând din tot trupul. — Nenorocitul de mine!

Grișa s'a făcut stacojiu, a luat ziarul și, din stacojiu, s'a făcut galben... A întins mâna care-i tremura și și-a luat șapca... Logodnica sa se clătina pe picioare...

— Domnilor! Să fie oare cu putință? Să nu fi aflat vestea decât acum? Toată Moscova vorbește de asta. Domnilor! Liniștiți-vă!

După un ceas, stăteam singur singurel în fața căpitanului și-l mângâiam:

— Lasă, Serapion Egorâci! Nu-i nimic! Banii s'au dus, dar ți-au rămas copiii.

— Așa-i... Banii sunt deșertăciune... Copiii... Da, ai dreptate.

Dar vai! După o săptămână, întâlnindu-l pe Grișa pe stradă, i-am spus:

— Du-te, neică, pe la unchiul tău! Dece nu mai dai pe la el? L-ai părăsit cu totul pe bietul moșneag!

— Dă-l dracului! Mare zor am eu de el, diavol bătrân ce e! Dobitocul! N'a putut să găsească altă bancă!

— Du-te totuși. Doar ți-e unchi!

— El? Ha — Ha!... Glumești? De unde ai scos-o? E văr de-al doilea cu mama mea vitregă! A zecea apă din chișleag! Sau, cum s'ar zice, fierar de-al doilea cu lăcătușul nostru!

— Trimite-ți măcar logodnica la el!

— Păi sigur! Dracul te-a pus să-i arăți ziarul înainte de nuntă! N'ai putut să aștepți până la nuntă cu știrile dumitale!... Acum face nazuri. Doar și ea umbla să se'nfrupte din colacii unchiului! Nebuna naibii... Acum a schimbat macazul.

Și iată cum, fără să vreau, am nimicit acest trio atât de unit și... demn de invidiat!

BARONUL

BARONUL este un moşulică mărunţel, slăbuţ, de vreo şaizeci de ani. Gâtul îi face cu şira spinării un unghi obtuz, care în curând va ajunge unghi drept. Are un cap mare, colţuros, ochi plictisiţi, un nas borcănat şi o bărbie liliachie. Toată faţa îi este dealtfel cam liliachie, pesemne din pricină că spirtul se păstrează într'un dulap pe care magazionerul însărcinat cu accesoriile teatrale nu-l încuie decât rareori. Dealtfel, în afară de spirtul statului, baronul mai foloseşte uneori şi şampania rămasă pe fundul sticlelor şi paharelor ce se găsesc mai întotdeauna în cabinele artiştilor. Obrajii şi pungile de sub ochi îi atârnă şi-i tremură ca nişte cârpe, agăţate pe sfoară la soare. Pe chelie are o umbră verzuie, dela căptuşeala verde a şepcii îmblănite, cu urechi, pe care, când nu o poartă pe cap, o atârnă de becul stricat din spatele culisei a treia. Glasul îi zdrăngăne ca o tigaie spartă. Cât despre îmbrăcăminte... Dacă râdeţi de felul în care e îmbrăcat, înseamnă că habar n'aveţi de somităţile teatrale, ceeace nu vă face cinste. Surtucul lui cafeniu, fără nasturi, cu coate lustruite şi căptuşeală cu ciucuri, e un surtuc glorios. Pe umerii înguşti ai baronului spânzură ca pe un cuier rupt. Dar... ce-are aface? Pe timpuri, el a îmbrăcat trupul genial al celui mai mare dintre comici. Vesta de catifea cu floricele albastre e sfâşiată în vreo douăzeci de locuri şi plină de pete,

dar cum s'o arunci: a fost găsită în camera de hotel în care a stat marele Salvini! Cine ar putea să dovedească că n'a fost purtată de tragedian, de vreme ce a fost descoperită a doua zi după plecarea genialului artist; poţi să juri că-i autentică. Cravata care încălzeşte gâtul baronului e o cravată tot atât de glorioasă şi poţi să te făleşti cu ea, cu toate că, din punct de vedere higienic şi estetic, ar trebui înlocuită cu alta, în mai bună stare şi mai puţin soioasă: e croită din rămăşiţele „celebrei" mantale cu care Ernesto Rossi îşi acoperea cândva umerii, stând de vorbă cu vrăjitoarele în „Macbeth".

— Cravata mea miroase a sângele regelui Duncan! — spune adesea baronul, vânând păduchii din ea.

Numai de pantalonii vărgaţi ai baronului puteţi să râdeţi cât poftiţi. N'au fost purtaţi mai înainte de nicio celebritate, cu toate că actorii spun în glumă că au fost croiţi din pânzele corăbiei cu care Sarah Bernhardt a călătorit spre America. Sunt cumpăraţi dela plasatorul Nr. 16.

Iarna şi vara, baronul se plimbă cu nişte galoşi mari, pentru a-şi cruţa ghetele şi a-şi feri picioarele reumatice de frigul din cuşca sa de sufleur, unde trage cumplit.

Nu poate fi văzut decât în trei locuri: la cassă, în cuşcă şi în culise, în cabina artiştilor. In afară de aceste trei locuri, el nu există şi cred că nici nu poate fi închipuit. La cassă, doarme noaptea, iar ziua joacă şaşchi cu casierul şi notează numele celor care reţin loji. Casierul, un bătrân scrofulos, este singurul om care-l ascultă pe baron şi răspunde la întrebările lui. In cuşca de sufleur, baronul îşi îndeplineşte atribuţiunile sale sacre: acolo îşi câştigă el pâinea cea de toate zilele. Această cuşcă e vopsită în alb numai pe dinafară; pe dinăuntru, pereţii ei sunt plini de pânze de păianjen, de crăpături şi de aşchii. Miroase a mucegai, a peşte afumat şi a spirt. In pauze, baronul stă proţap în cabina artiştilor. Când noii veniţi intră pentru prima oară în această cabină şi dau cu ochii de baron, pufnesc în râs şi aplaudă: îl iau drept actor.

— Bravo, bravo! — spun ei. — Eşti minunat grimat! Ce mutră caraghioasă ai! De unde ai făcut rost de un costum atât de original?

Bietul baron! Oamenii nu-i dau dreptul să arate aşa cum este.

In cabină, cască gura la celebrităţi şi, când nu sunt celebrităţi, îndrăzneşte să strecoare în convorbirea celorlalţi numeroasele sale păreri. Nimeni nu le ascultă însă, fiindcă toţi le-au auzit de nenumărate ori, astfel că îl lasă, fără nicio remuşcare să vorbească de-a-surda. Dealtfel, în general, lumea nu se prea sinchiseşte de el. Dacă se învârteşte prin picioarele oamenilor şi îi încurcă, i se spune: pleacă de aici! Dacă suflă din cuşcă prea încet sau prea tare, actorii îl drăcuiesc şi îl ameninţă cu amenda sau cu darea afară. E calul de bătaie al mai tuturor glumelor sau calamburilor din culise. Oricine poate să-şi încerce fără teamă agerimea de spirit pe socoteala lui: el nu răspunde.

Sunt douăzeci de ani de când cei dela teatru l-au poreclit în batjocură „baronul", dar în decursul acestor douăzeci de ani, el n'a protestat nicio dată împotriva acestei porecle.

Să-l obligi să copieze un rol şi să nu-i plăteşti — e un lucru foarte obişnuit. Cu el, totul e cu putinţă. Când îl calci pe picior, zâmbeşte, roşeşte şi îşi cere iertare. Trage-i în public câteva palme peste obrajii zbârciţi, şi poţi să fii sigur că nu se va duce să te reclame la judecătorul de pace. Rupe o bucată din căptuşeala surtucului lui remarcabil şi mult iubit — cum a făcut-o de curând un *jeune premier*[1]) — şi el nu va face altceva decât să clipească şi să roşească. Atât de adânc înrădăcinată este smerenia lui şi atât este de sperios! Nimeni nu-l stimează. In viaţă, oamenii îl suportă, iar când va muri, îl vor uita repede. E o fiinţă demnă de plâns.

Şi totuşi, într'o vreme a fost pe punctul de a se face tovarăş şi frate cu cei pe care îi admira şi care

[1]) Prim amorez (la teatru) (N. trad.).

îi erau mai dragi ca viaţa. (Cum să nu-i fie dragi oamenii care uneori sunt Hamlet şi Franz Moor!). Fusese cât p'aci să se facă actor, şi desigur că s'ar fi făcut, dacă nu l-ar fi împiedicat o nimica toată: avea talent, bunăvoinţă, la început avea şi protecţie, dar îi lipsea îndrăzneala. I se părea mereu că ei, capetele acelea, care umpleau toate cele cinci rânduri de loji, partea de jos şi cea de sus a teatrului ar începe să râdă cu hohote şi să fluiere, dacă l-ar vedea apărând pe scenă. Când i se propunea să debuteze, îngălbenea, roşea şi, de groază, amuţea.

— Am să mai aştept puţin, — spunea el.

Şi a aşteptat, până ce a îmbătrânit, până ce şi-a mâncat toţi banii, până ce a nimerit, prin protecţie, în cuşca sufleurului.

Că s'a făcut sufleur, nu este pentru el nicio nenorocire. Acum nu-l mai pot da afară din teatru fiindcă n'are bilet: acum este persoană oficială. Şade înaintea rândului întâi, vede mai bine ca toţi şi nu plăteşte nicio copeică pentru locul lui. Asta e bine! E mulţumit şi chiar fericit.

Işi îndeplineşte minunat îndatoririle. Inainte de reprezentaţie, citeşte de câteva ori piesa, pentru a nu greşi, iar când soneria zbârnâie întâia oară, el se află demult la locul lui, răsfoind textul. E greu să găseşti în tot teatrul om mai conştiincios.

Şi totuşi trebuie dat afară.

In teatru nu pot fi îngăduite neorânduielile, iar baronul provoacă mereu neorânduieli cumplite. E mare scandalagiu.

Când li se întâmplă actorilor să joace deosebit de bine, baronul încetează să mai urmărească textul. Adesea se opreşte din suflat şi începe să strige: bravo! minunat! Işi permite să aplaude atunci când publicul nu aplaudă, ba într'o zi a fluierat chiar, lucru pentru care era cât p'aci să-şi piardă locul.

In general, priviţi-l când stă în cuşca sa murdară şi suflă. Roşeşte, se face palid, gesticulează, şopteşte mai tare decât ar trebui, se înnăbuşe. Câteodată îl auzi până şi în coridoare, unde plasatorii cască lângă

garderobă. Își permite chiar să ocărască din cușcă și să le dea actorilor sfaturi.

— Mâna dreaptă sus! — șoptește el adesea. — Rostești cuvinte înflăcărate, dar fața ți-e de ghiață! Rolul ăsta nu ți se potrivește! Ești un mucos! Să-l fi văzut jucând pe Ernesto Rossi! Dece șarjezi? Doamne dumnezeule! Ai stricat totul cu jocul tău vulgar!

Așa le vorbește actorilor, în loc să le sufle replicile. Rău face direcția că-l mai îngăduie pe acest caraghios. Dacă l-ar fi concediat, publicului nu i-ar fi fost dat să fie martor la scandalul care a avut loc într'una din ultimele zile.

Scandalul a luat naștere în următoarele împrejurări:

Se juca Hamlet. Teatrul era plin. Shakespeare este ascultat și astăzi cu aceeaș plăcere ca și acum o sută de ani. Dar când se joacă Shakespeare, baronul parcă e turbat. Bea mult, vorbește mult și își freacă neîncetat tâmplele cu pumnii. In dosul acestor tâmple clocotește o activitate nemaipomenită. Creierul lui de bătrân e răscolit de o pizmă otrăvită de deznădejde, de ură și de visuri... El ar fi trebuit să-l joace pe Hamlet — cu toate că Hamlet nu prea se împacă cu o cocoașă și nici cu spirtul pe care magazionerul dela accesorii uită să-l încuie — el, și nu acești pigmei, care astăzi sunt feciori, mâine pețitori și poimâine Hamleți! De patruzeci de ani îl studiază el pe prințul danez, la care visează toți adevărații actori și care nu i-a adus numai lui Shakespeare cununa de lauri. De patruzeci de ani îl studiază, suferă și se mistuie de dor... Moartea nu mai e departe. Va veni curând și îl va zmulge pentru totdeauna din teatru... Măcar o singură dată în viață să aibă fericirea să se plimbe pe scenă, în haina nefericitului prinț, pe țărmul mării lângă stâncile la căror pustietate...

E dela sine gata să te ducă
La deznădejde când privești în hău
Și valul plescăind îl tot auzi.

Dacă și visurile te fac să te topești, nu cu zile, ci cu

ceasuri, cu ce flacără ar arde baronul chel, când visul lui s'ar preface în realitate!

In seara cu pricina era gata să înghită întreaga lume, de pizmă şi mânie. Rolul lui Hamlet fusese încredinţat unui băieţandru, care vorbea piţigăiat şi mai era şi roşcovan. Auzi, un Hamlet roşcovan!

Baronul şedea în cuşca sa ca pe jăratic. Când Hamlet nu se afla în scenă, era oarecum liniştit, când însă actorul cu glas piţigăiat şi păr roşcat îşi făcea apariţia, începea să se frământe, să se zbuciume şi să scâncească. In loc să sufle, mai mult gemea. Mâinile îi tremurau, paginile se încurcau şi ba îndepărta, ba apropia sfeşnicile. Işi aţintea privirea asupra feţei lui Hamlet şi înceta să mai sufle... Avea o poftă nebună să zmulgă, fir cu fir, până la cel din urmă, tot părul roşu din capul actorului. Mai bine un Hamlet chel decât unul cu păr roşu! Dacă-i vorba să şarjezi, apoi, la dracu'! şarjare să fie!

In actul al doilea, nu mai suflă deloc, ci chicoti răutăcios, ocărî şi fluieră. Spre norocul lui, actorii îşi cunoşteau bine rolurile şi nu se sinchiseau de greva baronului.

— Halal Hamlet! — bodogănea el. — N'am ce zice! Ha—Ha! Domnii elevi nu-şi cunosc rolul! Ar trebui să facă curte croitoreselor, în loc să joace pe scenă! Dacă Hamlet ar fi avut o mutră atât de tâmpită, Shakespeare nu şi-ar mai fi scris drama!

Când se plictisi să bodogănească, începu să-l dăscălească pe actorul roşcovan. Gesticulând şi schimonosindu-se, citind şi bătând cu pumnii în carte, pretindea actorului să-i urmeze sfaturile. Trebuia să-l salveze pe Shakespeare de batjocură, şi de dragul lui Shakespeare era gata de orice: fie şi de o sută de mii de scandaluri!

Când dădea replica celorlalţi actori, Hamletul cu păr roşu era groaznic. Se strâmba, ca actorul „matahalelor cu peruci" despre care însuşi Hamlet spune: „Pe un asemenea actor aş fi în stare să-l biciuiesc". Când începu să declame, baronul nu mai putu să rabde. Innăbuşindu-se şi izbindu-se cu chelia de tava-

nul cuștii, își duse mâna stângă la piept, cu cea dreaptă începu să gesticuleze, iar glasul său dogit de bătrân îl întrerupse pe actorul roșcovan, făcându-l să-și întoarcă nedumerit capul spre cușcă :

...Năclăit de sânge închegat
Cu ochi ca de cărbuni, drăcescul Pirrus
Pe Priam cel bătrân îl căuta.

Cu trupul pe jumătate ieșit din cușcă, baronul îi făcu un semn cu capul și adăugă, de data aceasta nu pe un ton declamator, ci cu glas stins, nepăsător :

— Continuă !

Actorul continuă, dar nu deîndată. Șovăi câteva clipe, și în răstimpul acestor câteva clipe, în teatru domni o tăcere adâncă. Tăcerea fu turburată chiar de baron, care, trăgându-se înapoi, se lovi cu capul de marginea cuștii. Se auziră râsete.

— Bravo, toboșarule ! — strigă cineva dela galerie.

Lumea credea că nu sufleurul îl întrerupsese pe Hamlet, ci bătrânul toboșar, care moțăia în orchestră. Toboșarul salută în batjocură galeria, și tot teatrul răsună de râsete. Publicului îi plac încurcăturile la teatru, și dacă în loc de piese s'ar prezenta numai încurcături, ar plăti de două ori mai scump.

Actorul roșcovan continuă, și liniștea se restabili încetul cu încetul.

Auzind râsetele, năstrușnicul baron se făcu stacojiu de rușine și se apucă de chelie, uitând pesemne că demult nu mai creștea pe ea părul de care se îndrăgosteau cândva femeile frumoase. Acum nu numai că tot orașul și toate revistele humoristice aveau să-și bată joc de el, dar avea să fie dat afară din teatru ! Rușinea îl sugruma, era mâniat la culme pe el însuși, și totuși tot trupul îi tremura de entuziasm : declamase !

„Nu-i treaba ta, hodorogule ! își spunea el. Treaba ta e să fii sufleur, dacă nu vrei să fii dat afară cu un pumn în ceafă, ca ultimul servitor. Și cu toate astea, e revoltător ! Băiețandrul ăsta roșcovan nu vrea să înțeleagă că trebuie să joace omenește !“ ...Oare așa se joacă scena asta ?

Şi, aţintindu-şi privirea asupra actorului, baronul începu din nou să mormăie sfaturi. In seara aceea era prea nervos, nu se putea stăpâni şi deaceea stârni încă odată ilaritatea publicului. Când, în cursul ultimului monolog din actul al doilea, actorul făcu o mică pauză, pentru a clătina tăcut din cap, din cuşca sufleurului răsună din nou glasul plin de amărăciune, de dispreţ şi de ură, dar vai! neputincios, dogit, de bătrân.

Eu, ticălos molatic şi nătâng,
Lepădătură mârşavă, spurcată!

După o tăcere de vreo zece secunde, baronul oftă adânc şi adăugă, dar mai puţin tare:

Neghiob, neghiob ce sunt! Pe mine ce'ndrăzneală!

Glasul lui nu al roşcovanului, ar fi fost glasul adevăratului Hamlet dacă n'ar fi existat pe lume bătrâneţea. Bătrâneţea strică şi împiedică multe.

Bietul baron! Dealtfel nu-i primul şi nici ultimul.

Acum va fi dat afară din teatru. Veţi recunoaşte că e o măsură necesară.

O CUNOȘTINȚĂ BINEVOITOARE

PE ghiața, lucie ca o oglindă, alunecă ghete bărbătești și ciuboțele de femeie cu garnitură de blană. Picioarele sunt atât de numeroase, încât, dacă am fi în China, nici nu s'ar găsi pentru ele destule bețișoare de bambus. Soarele luminează nespus de vesel, văzduhul e nespus de străveziu, obrăjorii ard mai viu ca deobicei, iar ochișorii făgăduiesc mai mult decât ar trebui... Intr'un cuvânt, trăiește, băiete, și bucură-te de viață. Dar...

— „Scârț", — îmi pufnește în nas soarta, întruchipată în persoana unei vechi cunoștințe.

Stau de vorbă cu „ea", pe o bancă, sub un copac despuiat de frunze, cât mai departe de locul unde se patinează. Imi vine s'o mănânc cu pălărioară cu tot, cu blăniță și cu piciorușele pe care lucesc patinele, de drăgălașă ce-i! Sufăr și totodată sunt în culmea fericirii! Ah dragoste, dragoste. Dar... „scârț"...

Pe lângă noi trece Spevsip Macarov, „Sfântul Petru" al ministerului unde lucrez eu, Argusul și Mercurul, plăcintarul și comisionarul nostru. Duce în mână niște șoșoni, bărbătești și femeiești, pesemne ai unor excelențe. Spevsip mă salută militărește și se oprește chiar în fața băncii, privindu-mă cu înduioșare și simpatie.

— Tare-i frig, înălț... înălțimea voastră... Un bacșiș n'ar strica! He-he...

Îi dau un bănuț de douăzeci de copeici. Bunăvoința mea îl mișcă grozav. Clipește mai tare din ochi, se uită împrejur și spune în șoaptă:

— Tare îmi pare rău, tare mi-e milă de înălțimea voastră!... Grozav mi-e de milă! Parcă ați fi copilul meu... Aveți o inimă de aur! Zău, bun la suflet și blând mai sunteți! Mielușelul nostru! Când 'mnealui, adică excelența sa, s'a legat deunăzi de dumneavoastră, mi-a fost mai mare jaleă! Zău că da! M'am gândit: dece s'o fi rățoind așa la el? Vă făcea potaie, copilandru, spunea că o să vă dea afară și câte altele... Cu ce drept? Când ați ieșit dela el, schimbați fețe-fețe. Și eu priveam și mi se făcea milă, zău așa... Of, tare-mi sunt dragi funcționarii!

Și Spevsip adăugă, adresându-i-se ei:

— E cam slăbuț dumnealui la docomente. Hârtiile astea intelectuale nu-s de dumnealui... Mai bine era să se apuce de comerț sau... să se facă popă... Zău că da! Că lui, nicio adresă nu-i iese cum trebuie... Toată străduania îi e de prisos! D'aia o și pățește mereu... Șeful îi mănâncă zilele... vrea să-l dea afară... Iar mie mi-e milă. Înălțimea sa e așa de bun la suflet...

Ea se uită în ochii mei cu compătimirea cea mai jignitoare!

— Hai, du-te, — îi spun eu lui Spevsip, înnăbușindu-mă.

Simt că până și șoșonii mi-au roșit. M'a făcut de râs, nemernicul! Mai la o parte, pitit după niște tufe desfrunzite, tăticul ei trage cu urechea și nu ne slăbește din ochi, ca să știu bine că până ce nu mă fac „consilier titular" nici să nu îndrăznesc să mă gândesc la... De partea cealaltă, pe după alte tufe, se plimbă mămica ei și nici ea nu ne slăbește din ochi Simt privirile acestor patru ochi și... îmi vine să crăp...

RĂZBUNAREA

ERA în ziua reprezentaţiei date în folosul ingenuei noastre.

Nu era nici zece dimineaţa, când comicul trupei se afla la uşa ei. Trăgea cu urechea şi bătea în amândouă canaturile cu pumnii lui mari. Avea neapărată nevoie să o vadă. Trebuia cu orice preţ ca ingenua să iasă de sub plapomă, oricât de somn i-ar fi fost.

— Deschide odată, ce dracu'! Mult o să mai trebuiască să îngheţ în curentul ăsta? Dacă ai şti că în coridorul dumitale sunt douăzeci de grade sub zero, nu m'ai face să aştept atât de mult! Sau, te pomeneşti că puţin îţi pasă!

La zece şi un sfert, comicul auzi un oftat adânc. După oftat, urmă un salt din pat, şi după salt, un lipăit de papuci.

— Ce vrei? Cine eşti?

— Eu sunt...

Comicul n'avea nevoie să-şi spună numele. Putea fi recunoscut cu uşurinţă după glasul lui şuierător şi dogit ca al unui bolnav de difterie.

— Aşteaptă puţin să mă îmbrac...

După trei minute, uşa se deschise. Intră, sărută mâna ingenuei şi se aşeză pe pat.

— Am venit la dumneata cu o treabă, — începu el, aprinzându-şi o ţigară de foi. — Eu nu vin la oameni decât cu treburi şi las pe seama domnilor trân-

tori grija de a face vizite. Dar să revin la ceeace mă aduce aici... Astăzi joc în piesa dumitale pe contele... Desigur că ştii acest lucru ?

— Da.

— Pe bătrânul conte. In actul al doilea, apar pe scenă în halat. Sper că ştii şi asta... Nu-i aşa ?

— Da.

— Buun... Dacă n'aş apărea în halat, aş păcătui împotriva adevărului. Şi pe scenă, ca şi în viaţă, lucrul principal e adevărul, nu-i aşa ? Dealtfel, *mademoiselle,* parcă mai trebuie să-ţi spun asta ? In fond sunt om, iar omul nu este creat decât pentru a tinde spre adevăr...

— Da, aşa-i...

— Prin urmare, după toate cele spuse, vezi că halatul îmi este neapărat necesar. Dar n'am un halat demn de un conte. Dacă m'aş arăta publicului în halatul meu de stambă, scena ar pierde mult, iar spectacolul dumitale şi-ar rata succesul.

— Şi crezi că eu pot să te ajut cu ceva ?

— Da. Dela prietenul dumitale ţi-a rămas un minunat halat albastru cu guler de catifea şi cu o cingătoare cu ciucuri roşii. Un halat grozav, nemaipomenit !

Ingenua noastră roşi până în albul ochilor care începură să clipească şi prinseră a scânteia, ca nişte mărgele scoase la soare.

— Imprumută-mi acest halat pentru reprezentaţia de astăzi...

Ingenua începu să se plimbe prin odaie. Părul despletit i se împrăştiase în neorânduială pe faţă şi pe umeri... Işi muşca buzele şi îşi frângea mâinile.

— Nu, asta nu ! — spuse ea.

— Cum aşa ?... Pot să ştiu şi eu dece ?

— Dece ? Doamne, dar e aşa de uşor de înţeles ! Fiindcă simt că n'aş putea ! Nu !... Nu ! Niciodată ! El s'a purtat urât cu mine şi n'avea dreptul s'o facă... Asta-i adevărat ! S'a purtat cu mine ca ultimul dintre nemernici... Şi... o recunosc : m'a părăsit numai fiindcă nu am o leafă destul de bună şi nu mă pricep să buzunăresc bărbaţii ! Ar fi vrut să-i dau lui banii aceia

spurcaţi pe care i-aş fi luat dela ceilalţi ; da, asta voia ! E un lucru urât, josnic ! Numai nerușinaţii lipsiţi de conştiinţă pot avea astfel de pretenţii.

Ingenua se prăbuşi în fotoliul pe care îşi pusese cămaşa proaspăt călcată şi îşi acoperi faţa cu palmele. Comicul zări printre degetele ei mici steluţe strălucitoare : era fereastra care se oglindea în lacrimile ei...

— M'a jefuit ! — urmă ea, plângând încet. — N'avea decât să mă jefuiască, dar dece să mă părăsească ? Dece ? Ce i-am făcut ? Ce i-am făcut ? Ce ?

Comicul se sculă şi se apropie de ea.

— Nu plânge, — spuse el. — Lacrimile înseamnă lipsă de curaj. Unde pui că poţi găsi în orice clipă o mângâiere... Consoleazâ-te !... Arta este o mângâiere radicală !

Dar mângâierea radicală nu avu niciun efect.

După plâns, urmă o criză de nervi.

— O să-i treacă ! — îşi spuse comicul. — Am să aştept.

Aşteptând ca ingenua să se liniştească, se plimbă prin odaie, căscă şi se întinse pe pat. Patul ei era un pat de femeie, dar departe de a fi la fel de moale ca paturile în care dorm ingenuele teatrelor mari. Pe comic îl împunse în coastă un tel, iar pe chelie simţi zgârietura unor pene, ale căror vârfuri priveau sfios prin faţa de pernă roz. Marginile patului erau reci ca ghiaţa. Dar toate acestea nu-l împiedicară pe neobrăzat să-şi întindă cu voluptate braţele. Ce ţi-e şi cu paturile astea de muiere : miros atât de plăcut !

Stătea lungit şi se tot întindea în timp ce umerii ingenuei tresăreau, din piept îi porneau gemete întretăiate de suspine, şi degetele-i se frământau nervos şi rupeau la piept bluziţa de flanelă... Comicului îi reînviase în minte pagina cea mai nefericită a unuia dintre cele mai nefericite romane ale sale. Criza de nervi ţinu vreo zece minute. Potolindu-se, ingenua îşi aruncă părul pe spate, se uită de jur împrejur prin odaie şi începu din nou să vorbească.

Nu se cade să stai lungit pe pat când îţi vorbeşte o doamnă. Buna creştere înainte de toate. Comicul tuşi scurt, se sculă şi se aşeză în capul oaselor.

— S'a purtat necinstit cu mine, — continua ea, — dar asta nu înseamnă că trebuie să-ţi dau halatul. Cu toată fapta lui mârşavă, eu tot îl mai iubesc, şi halatul este singurul lucru care mi-a rămas dela el! Când văd halatul, mă gândesc la el şi... plâng...

— N'am nimic împotriva acestor sentimente lăudabile, — spuse comicul, — dimpotrivă, în afurisitul ăsta de secol practic, al realităţii, în care trăim, e plăcut să întâlneşti o fiinţă cu o astfel de inimă şi cu astfel de vederi. Şi înţeleg foarte bine că a-mi da halatul chiar pentru o singură seară, este pentru dumneata un sacrificiu... Dar gândeşte-te cât de înălţător e să faci sacrificii pentru artă!

După o clipă de gândire, comicul oftă şi adăugă:

— Cu atât mai mult că am să ţi-l dau înapoi chiar mâine...

— Pentru nimic în lume!

— Dar dece? Doar nu-l mănânc; ţi-l dau înapoi! Ce ciudată eşti, zău...

— Nu, nu! Pentru nimic în lume!

Ingenua începu să umble repede prin odaie, dând din mâini.

— Pentru nimic în lume! Vrei să-mi iei singurul lucru la care mai ţin! Mai bine mor, decât să-l dau! Eu îl mai iubesc pe omul acela.

— Toate bune, dar ceeace nu înţeleg, doamnă, este cum poţi să nu dai un halat când e vorba de artă?... Doar eşti artistă!

— Pentru nimic în lume! Nici să nu mai vorbim de asta!

Comicul roşi şi se scărpină pe chelie. Tăcu câteva clipe apoi începu iar:

— Şi, zi, nu mi-l dai?

— Pentru nimic în lume!

— Hm... Bine... N'am ce zice. Nu prea eşti colegială... Aşa se poartă colegii între ei?

Oftă şi continuă:

— Păcat. Dracu' să ne ia! Mare păcat că nu suntem colegi decât în vorbe şi nu în fapte. Dealtfel, nepotrivirea dintre vorbă şi faptă e un lucru foarte caracteristic pentru secolul nostru! Bunăoară literatura!

Păcat! Mai ales, pe noi, artiștii, ne omoară lipsa de solidaritate, de adevărată colegialitate... Da, ne omoară! La drept vorbind, asta nu face decât să dovedească un lucru: că nu suntem artiști, adevărați oameni ai artei. Suntem slugi, nu artiști! Scena nu ne e dată decât pentru a ne arăta publicului brațele și umerii goi... pentru a-i arunca ochiade... pentru a gâdila instinctele galeriei... Va să zică, nu mi-l dai?

— Cu niciun preț!

— E ultimul dumitale cuvânt?

— Da...

— Foarte bine...

Comicul își puse căciula pe cap, se înclină ceremonios în fața ingenuei și ieși din odaie. Coborî în stradă. Roșu ca racul, tremurând de mânie și șuierând sudălmi printre dinți, o porni de-a-dreptul spre teatru. Mergea lovind cu bastonul caldarâmul înghețat. Cu câtă desfătare ar fi tras în țeapă, pe acest baston noduros, pe toți ticăloșii lui de colegi. Și dacă ar fi putut să străpungă întreg pământul cu același baston de slujitor al artei, ar fi fost și mai bine! Păcat că nu era astronom, ar fi știut el să le dovedească tuturor că pământul e cea mai păcătoasă dintre planete!

Teatrul se afla la capătul străzii, la trei sute de pași de pușcărie. Era vopsit într'o culoare cărămizie. Dar vopseaua nu izbutise să ascundă crăpăturile mari, care arătau că era de lemn. Pe timpuri, fusese un hambar, în care se țineau saci cu făină. Hambarul se văzuse înălțat la rangul de teatru nu pentru merite excepționale, ci pentru faptul că era cea mai înaltă șură din oraș.

Comicul se duse la cassă, unde, la o masă murdară din lemn de tei, ședea casierul Stamm, bunul lui prieten, un neamț care se dădea drept englez. Casierul era cam chior, prost, pe jumătate surd, ceeace nu-l împiedica să-și asculte tovarășii cu luarea aminte ce li se cuvenea.

Comicul intră la cassă, se încruntă și se opri în fața neamțului, cu atitudinea unui boxer care se pregătește de luptă. Rămase câteva clipe fără a rosti un cuvânt, clătinând din cap, apoi izbucni:

— Cum să le zici unor oameni ca ăştia, mister Stamm ?

Trânti un pumn în masă şi se lăsă, indignat, pe o bancă de lemn. Nu un şuvoi, ci un ocean întreg de cuvinte turbate, otrăvite, deznădăjduite îi ţâşni din gura înconjurată de o zonă de multă vreme nerasă. Măcar casierul să se înduioşeze de soarta lui. O fetişcană, o miorlăită, nu ascultase rugămintea omului fără de care nenorocita asta de şură demult s'ar fi prăbuşit ! Să nu-i facă ea o plăcere (nu mai vorbesc de serviciu) primului comic, care acum zece ani fusese poftit să joace la un teatru din capitală ! Revoltător !

In şura transformată în teatru, nu era frig, ci o adevărată gheţărie. Nici într'o cuşcă de câine n'ai fi îngheţat mai rău ! Bătrânul casier făcea foarte bine că stătea în şubă şi în cizme de pâslă şi galoşi. Geamul era îngheţat, iar pe duşumea se plimba în voie un vânt pe care l-ar fi putut invidia însuşi Polul Nord. Uşa se închidea prost şi marginile ei erau albe de chiciură. Revoltător ! Era chiar prea frig ca să te mai superi.

— O să mă ţină minte ! — îşi încheie comicul filipica.

Işi puse picioarele pe bancă, acoperindu-le cu poalele şubei, moştenită acum douăzeci de ani dela un prieten actor mort de oftică. Se înfăşură mai strâns în ea, tăcu şi, cu gulerul ridicat, începu să sufle sub şubă ca să-şi încălzească pieptul.

Gura îi tăcea, în schimb creierul îi era în plină activitate. Se străduia să găsească un mijloc de răzbunare. Fiindcă trebuia în orice caz să se răzbune pe fetişcana aceea obraznică, lipsită de respect !

Comicul nu-şi acoperise şi ochii cu şuba, ci îi lăsase liberi, să privească în voie... Ce bine că ochii nu înghiaţă ! La cassă însă nu era nimic interesant de văzut. Lângă peretele de scânduri se afla o masă ; în faţa mesei o bancă şi, pe bancă, bătrânul casier cu şubă de blană de câine şi cizme de pâslă. Totul era cenuşiu, banal, arhicunoscut. Până şi murdăria era acolo de când lumea. Pe masă se afla un carnet de bilete, virgin. Publicul nu se grăbea. Abia spre prânz

avea să înceapă să vină. Afară de masă, de bancă, de bilete şi de maldărul de hârtii din colţ, nu se mai vedea nimic. O sărăcie şi o plictiseală înfiorătoare.

Imi cer însă iertare: la cassă se afla totuşi şi un obiect de lux. Acest obiect zăcea sub masă, laolaltă cu cocoloaşele de hârtie ce nu se mai foloseau la nimic şi pe care, din pricina frigului, nu le măturа nimeni. Dealtfel şi mătura se prăpădise cine ştie pe unde.

Sub masă era aruncată o bucată mare de carton, prăfuită şi ruptă. Casierul o călca cu pâslarii lui şi scuipa pe ea, fără să se sinchisească. Obiectul de lux era chiar acest carton pe care stătea scris cu litere de o şchioapă: *„Pentru reprezentaţia de astăzi, toate biletele sunt vândute"*. De când exista, nu-i fusese dat să atârne vreodată deasupra ghişeului cassei, şi niciun spectator n'ar fi putut spune că-l văzuse. Cartonul era bun, dar mincinos. Păcat că nu-şi găsea întrebuinţare. Publicul n'are ochi să-l vadă, în schimb artiştii sunt cu toţii îndrăgostiţi de el!

Rătăcind pe pereţi şi pe duşumea, privirea comicului nu putea să nu se izbească şi de acel obiect de valoare. Deobicei, comicul se gândea mult până să ia o hotărîre. De data aceasta, se hotărî fulgerător. Zărind cartonul, se lovi cu palma peste frunte şi strigă:

— O ideie! Minunat!

Se aplecă şi trase spre el cartonul cu basmul biletelor vândute.

— Minunat! Unic! Asta o s'o coste mai scump decât halatul albastru cu ciucuri roşii!

Zece minute după aceea, cartonul atârna pentru prima şi ultima oară în existenţa lui deasupra ghişeului şi... mintea.

Mintea, dar lumea îl crezu. Seara, ingenua noastră zăcea în camera ei şi plângea cu hohote, de o auzea tot hotelul.

— Publicul nu mă iubeşte! — gemea ea.

Numai vântul îşi dădea osteneala să-i plângă de milă! Bun la suflet, se tânguia prin horn şi prin ventilaţii, pe mai multe voci şi, poate, sincer. In aceeaş seară, comicul şedea la berărie şi bea bere. Bea bere, şi atâta tot.

LUCRURI TRĂITE

SCHIȚĂ PSIHOLOGICĂ

Era în ziua de Anul Nou. Mă aflam în vestibul. Acolo, afară de portar, mai erau și câțiva de-ai noștri: Ivan Ivanâci, Piotr Cuzmici, Egor Sidorâci... Veniseră cu toții să se iscălească pe coala de hârtie desfășurată măreț pe masă. (In treacăt fie zis, hârtia era din cele mai ieftine: nr. 8).

Arunc o privire pe coală. Iscălituri cu duiumul, și... ce fățărnicie! Ce slugărnicie! Unde sunteți voi, panafe, sublinieri, încârligări și codițe? Toate literele sunt rotunjoare, egale, netede, de parcă ar fi niște obrăjori trandafirii. Văd nume cunoscute și nu le recunosc. Nu cumva domnii care le poartă și-au schimbat scrisul?

Imi moi cu băgare de seamă penița în călimară, roșesc fără să știu dece, îmi țin răsuflarea și scriu cu luare aminte numele meu. Deobicei, când mă iscălesc, nu scriu niciodată ultima literă, de data asta însă o scriu: scriu numele întreg, dela un cap la altul.

— Vrei să te nenorocesc? — aud la ureche glasul și răsuflarea lui Piotr Cuzmici.

— Cum așa?

— Iac'așa, te nenorocesc și gata. Spune: vrei? He-he-he...

— Nu e momentul să glumiți, Piotr Cuzmici. Nu uitați unde vă aflați. Zâmbetele de acest soi nu sunt

defel la locul lor. Iertați-mă, dar cred că... e o profanare, o lipsă de respect, ca să zic așa...

— Vrei să te nenorocesc ?

— Cum ? — întreb eu.

— Cum ?... Așa cum m'a nenorocit și pe mine von Klausen, acum cinci ani... He-he-he... E foarte simplu... Am să pun lângă numele tău o codiță. Ii trag și o parafă. He-he-he. Fac ca iscălitura ta să fie nerespectuoasă. Vrei ?

Ingălbenesc. Intr'adevăr, viața mea e în mâna acestui om cu nas vânăt. Mă uit cu teamă și cu oarecare respect la ochii lui ce nu prevestesc nimic bun...

Cât de puțin îți trebuie ca să pierzi un om !

— Sau las să picure din toc un strop lângă iscălitura ta. Fac o pată de cerneală... vrei ?

Se așterne o tăcere... Tăcem amândoi, el conștient de puterea lui, măreț, mândru, cu otrava nimicitoare în mână, și eu, conștient de neputința mea, jalnic, simțindu-mă pierdut... El îmi sfredelește fața galbenă cu ochii săi pătrunzători, eu îmi feresc ochii de ai lui...

— Am glumit, — spune în cele din urmă. — Nu te teme.

— O, vă mulțumesc ! — îi răspund eu și-i strâng plin de recunoștință mâna.

— Am glumit... Dar aș putea s'o fac... Ține minte... Hai, du-te... Deocamdată, am glumit... Pe urmă, cum va vrea dumnezeu...

COȚCARI DE NEVOIE

GLUMA DE ANUL NOU

LA Zahar Cuzmici Diadecichin e petrecere. Se face revelionul și se sărbătorește onomastica gazdei Melania Tihonovna.

Sunt mulți musafiri. Numai fețe cinstite, onorabile, serioase și cu judecată. Nicio pușlama. Pe chipul tuturora se citește mulțumire, bunăvoie și toți par pătrunși de simțul propriei lor demnități. In salon, pe o canapea mare de mușama, stă Gusev, proprietar de apartamente, și Razmahalov, băcanul dela care Diadecichinii cumpără pe datorie, cu carnețel, și discută despre fetele de măritat și partidele ce li se oferă.

— In ziua de azi, — spune Gusev, — e greu să găsești un om. Adică... unu' care să nu bea și să fie cu bună rânduială în toate... un om cu drag de muncă... Tare greu!

— Lucrul principal în casă e buna rânduială, Alexei Vasilici! Și așa ceva nu se poate, dacă în casă nu-i ăla... care... care s'o facă...

— Când nu-i rânduială în casă, atunci... totul merge... nu știu cum. S'a cam păcătoșit lumea asta... cum vrei să fie rânduială? Hm...

In apropierea lor, șed trei băbuțe, care se uită înduioșate în gura lor. In privirile bătrânelor se poate citi uimirea față de „deșteptăciunea" bărbaților. Intr'un colț, cumătrul Guri Marcovici cercetează cu luare aminte icoanele. In iatac e larmă. Domnișoa-

rele şi cavalerii joacă loto. Miza e o copeică. Colia, elev în clasa întâia de liceu, stă lângă masă şi plânge. Ar vrea să joace şi el loto, dar nu i se dă voie să se aşeze la masă. Ce-i de vină el dacă-i mic şi n'are o copeică ?

— Nu mai plânge, prostule! — îl sfătuiesc ceilalţi. — Dece plângi ? Vrei să-ţi tragă mama câteva nuiele ?

— Cine plânge acolo ? Colea ? — se aude din bucătărie glasul mamei. — Ştrengarul, se vede că nu l-am bătut destul !... Trage-l de ureche, Varvara Gurievna !

Pe patul gazdelor, acoperit cu o cuvertură de stambă spălăcită, şed două domnişoare în rochii roz. In faţa lor stă un tânăr de vreo douăzeci şi trei de ani. Se numeşte Copaischi şi e funcţionar la o societate de asigurare. Privit *„en face"*, seamănă grozav cu un motan. Le face curte domnişoarelor.

— N'am de gând să mă însor, — spuse el, fandosindu-se şi trecându-şi degetul pe sub gulerul înalt, scrobit, care îi taie gâtul. — Femeia e un punct luminos în mintea omului, dar ea poate nenoroci un om. E o fiinţă rea !

— Da' parcă bărbaţii... Un bărbat nu poate să iubească. Face fel de fel de mitocănii.

— Ce copile sunteţi ! Nu sunt nici cinic, nici sceptic, dar socotesc totuşi că bărbatul va sta întotdeauna pe o treaptă mai înaltă din punct de vedere sentimental.

Diadecichin şi fiul lui mai mare, Grişa, se plimbă din colţ în colţ ca nişte lupi în cuşcă. Le arde sufletul. Au băut mult la prânz şi acum simt o nevoie cumplită „să se dreagă"... Diadecichin, se duce la bucătărie. Gazda tocmai presară cu zahăr o plăcintă.

— Malaşa, — îi spune Diadecichin, — ar trebui să dai un aperitiv. Musafirilor le-ar prinde bine...

— N'au decât să aştepte... Dacă beţi şi mâncaţi totul acum, ce să vă mai servesc la miezul nopţii ? N'o să muriţi. Pleacă de aici. Nu mai sta mereu pe capul meu.

— Numai câte un păhăruţ, Malaşa... N'o să ai deficit din cauza asta... Se poate ?

— Mare pacoste mai eşti şi tu! Pleacă odată, dacă-ţi spun! Mai stai şi tu cu musafirii! Ce te'nfigi la bucătărie?

Diadecichin oftează adânc şi iese din bucătărie. Se duce să se uite la pendulă. Minutarele arată unsprezece şi opt minute. Până la clipa mult dorită mai sunt cincizeci şi două de minute. Ingrozitor! Aşteptarea băuturii e cea mai grea dintre toate aşteptările. Mai bine aştepţi un tren cinci ore, pe un ger năpraznic, decât să aştepţi cinci minute băutura... Diadecichin se uită cu ură la pendulă şi, după ce se mai plimbă un pic, împinge acul cel mare cu cinci minute înainte... Dar Grişa? Dacă nu i se dă numai decât de băut, Grişa e hotărît să se ducă la cârciumă şi să bea acolo. N'are nicium chef să moară de mâhnire şi de dor...

— Mămico, — spune el, — musafirii se supără că nu serveşti aperitivele! E inadmisibil... Să laşi lumea să moară de foame şi de sete! Ar trebui să dai câte un păhăruţ!

— Aşteptaţi... Nu mai e mult... Acuşi se face douăsprezece... Ce cauţi la bucătărie?...

Grişa trânteşte uşa şi se duce pentru a suta oară să se uite la pendulă. Acul cel mare e fără milă! Aproape că nu s'a mişcat.

— Rămâne în urmă! — îşi spune el uşurat şi cu degetul arătător împinge acul cu şapte minute înainte.

Colia trece în fugă pe lângă pendulă. Se opreşte în faţa ei şi începe să socotească... Ar vrea să vină cât mai curând clipa în care se va striga „una". Acul îi străpunge inima cu nemişcarea lui. Se caţără pe un scaun, se uită sfios în jur şi şterpeleşte veciei cinci minute.

— Du-te şi vezi, cheleretil? [1]), — spune una dintre domnişoare lui Copaischi — Mor de nerăbdare. Gândeşte-te, un an nou! Noroc nou!

Copaischi se închină afectat şi se duce glonţ să se uite la pendulă.

---

[1]) Cât e ceasul? (greşit în limba franceză; corect: quelle heure est-il?). (N. trad.)

— Ei drăcia dracului ! — mormăie el, privind acele. — Ce mult a mai rămas ! Şi mi-e o foame, de nu văd cu ochii... Când s'o striga „ura", o sărut neapărat pe Catea.

Copaischi dă să plece dar, se opreşte... După o scurtă gândire, se întoarce şi scurtează vechiul an cu şase minute.

Diadecichin a băut două pahare cu apă, dar... tot îi arde sufletul ! Se plimbă, se plimbă, se plimbă... Nevastă-sa îl alungă mereu din bucătărie. Sticlele aliniate pe pervazul ferestrei îi sfâşie inima. Ce-i de făcut ! Nu mai are putere să rabde ! Recurge iar la mijlocul suprem. Pendula îi stă la dispoziţie. Se furişează în odaia copiilor, unde se află pendula şi dă de un spectacol neplăcut inimii sale de părinte : Grişa stă în faţa pendulei şi mişcă acul.

— Ce... ce... ce faci ? Ai ? Dece ai mişcat acul ? Neghiobule ! Ai ? Cum poţi face una ca asta ? Ai ?

Diadecichin tuşeşte, se codeşte, îşi încreţeşte fruntea şi dă din mână.

— Dece ? A-a-a... Dar mişcă-l odată, să crape, afurisitul ! — şi dându-l la o parte pe fiul său, împinge acul înainte.

Până la Anul Nou mai rămân unsprezece minute. Tatăl şi Grişa se duc în salon şi încep să pregătească masa.

— Malaşa ! — strigă Diadecichin. — Acuşi e Anul Nou !

Melania Tihonovna iese în fugă din bucătărie şi se duce să-şi controleze soţul... Se uită lung la pendulă : soţul n'a minţit.

— Ce să mă fac ? — şopteşte ea. — Mazărea pentru şuncă n'a fiert destul ! Hm ! Ce pacoste ! Cum s'o servesc ?

Şi, după câteva clipe de gândire, cu o mână tremurătoare, Melania Tihonovna dă acul cel mare înapoi. Anul vechi recapătă douăzeci de minute.

— Să mai aştepte ! — spune stăpâna casei şi dă fuga la bucătărie.

NOTE

LUCRĂRI INCLUSE DE A. P. CEHOV IN CULEGEREA DE „OPERE“

„OGLINDA CARE ARATĂ STRÂMB“

POVESTIRE DE SĂRBĂTORI

Apărută pentru prima oară în revista „Zritel“, 1883, Nr. 2, autoriz. cenz. din 5 Ianuarie [1]). Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revăzută de autor, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din anul 1899.

In anul 1899, Cehov a început să pregătească o culegere a operelor sale ce urmau să apară în editura lui A. F. Marks. La alegerea bucăţilor destinate acestei culegeri, autorul a procedat cu exigenţa lui caracteristică.

Din 652 opere, scrise şi publicate de el în decursul întregii sale activităţi literare, Cehov a ales numai 255; pe toate celelalte le-a eliminat fără milă; printre acestea figurează povestiri ca: „Moşieriţa“, „Luminile“, „Iazma“, fără să mai vorbim de o mulţime de povestiri scurte, de mărunţişuri humoristice, de foiletoane şi reportaje. Toate nuvelele, povestirile şi piesele de teatru destinate culegerii de opere au fost revizuite cu multă grijă de Cehov şi câteodată chiar fundamental transformate.

Una dintre primele povestiri scrise la începutul activităţii sale literare, pregătită de autor pentru culegerea de opere, a fost „Oglinda care arată strâmb“. Cehov a revizuit în mare măsură

---

[1]) In cazurile în care pe publicaţie nu-i pusă data, dăm data autorizaţiei cenzurii. (N. red. ruse.)

textul publicat în revistă. A șters din subtitlu cuvântul „fantastică", subliniind astfel desfășurarea realistă a povestirii. A eliminat deasemeni toate cuvintele și frazele care coborau tonul serios al povestirii și a îndepărtat aluziile la actualitatea de atunci și intercalările cu caracter de foileton, care își pierduseră însemnătatea și care dăunau armoniei povestirii.

Autorul a scos din povestire expresiile vulgare și cele aparent comice, lărgind și adâncind nota ei realistă, atât prin modificări de cuvinte și fraze, cât și prin adăogiri, mai ales în caracterizarea celor doi soți [1]).

„BUCURIE"

Apărută pentru prima oară în revista „Zritel", 1883, Nr. 3, autoriz. cenz. din 8 Ianuarie. Titlul: *„Mare cinste"*. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea operelor din anul 1899, vol. I. — In acest volum se publică textul din anul 1899.

Pregătind povestirea pentru culegerea de opere, Cehov l-a schimbat titlul și a introdus modificări importante în tot textul, eliminând o serie de cuvinte sau fraze, sau înlocuindu-le prin altele. Cu acest prilej, autorul a scurtat vechile fraze, a eliminat elementele vulgare și cele numai aparent comice, a schimbat ordinea cuvintelor, a introdus noi amănunte din viața de toate zilele, noi cuvinte și întorsături de frază mai exacte etc.

In nota din ziar, Cehov a accentuat stilul gazetăresc și a completat-o cu detalii noi.

„LA FRIZER"

Apărută pentru prima oară în revista „Zritel", 1883, Nr. 10, 7 Februarie. Titlul: *„O dramă la frizer"*. Semnată: Omul fără splină. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din anul 1899.

Pentru culegerea operelor sale, Cehov a modificat titlul și a revizuit temeinic întreaga povestire. A introdus schimbări în caracterizarea personagiilor și a revizuit serios dialogul dintre Macar Cuzmici și Enast Ivanovici. Revizuirea textului s'a făcut mai ales eliminând din limbajul ambelor personagii imitarea formelor șablon ale vorbirii târgoveților, vulgarismele, precum și reproducerea fonetică a limbii vorbite.

---

1) In versiunea românească, exemplele din ediția sovietică care nu au corespondent în limba română, nu au fost traduse (N. red. rom.)

„TRIUMFUL ÎNVINGĂTORULUI"

POVESTIREA UNUI FOST ARHIVAR

Apărută pentru prima oară în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 9, 26 Februarie. Titlul: *„Triumful învingătorilor"*; fără subtitlu. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. — Publicăm textul din 1900.

Cu prilejul pregătirii pentru culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei revizuiri serioase, în special din punct de vedere stilistic. Autorul i-a modificat titlul, i-a introdus un subtitlu, numele de familie Curoţapov a fost schimbat în Curiţân. Numeroase fraze au fost scurtate sau înlocuite cu altele, au fost eliminate şi înlocuite cuvintele şi expresiile străine, care coborau nivelul povestirii.

„PAZNICUL CĂRTURAR"

Apărută pentru prima oară în revista „Zritel", 1883, Nr. 16, 3 Martie. Titlul: *„Morală"*. Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revăzută de autor, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899.

Povestirea a fost considerabil îmbunătăţită din punct de vedere stilistic. Titlul a fost schimbat. S'au făcut mari modificări în vorbirea paznicului, scurtându-se frazele şi eliminându-se toate reproducerile fonetice ale limbajului popular, precum şi cuvintele diformate. Au fost deasemeni eliminate reflecţiile numai aparent comice, cât şi cuvintele străine de care nu era nevoie.

„O FIRE ENIGMATICĂ"

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 12, 19 Martie. Semnată: A. Cehonte. A intrat fără modificări în culegerea „Povestiri felurite", Sanct Petersburg, 1886. După ce a fost revăzută de autor, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899.

In vederea apariţiei în culegerea de opere, Cehov a revizuit povestirea din punct de vedere stilistic şi a adăogat câteva trăsături noi la caracterizarea personagiilor.

„PĂȚANIA UNUI MODERNIST“

Apărută pentru prima oară în revista „Oscolchi“, 1883, Nr. 19, 7 Mai. Titlul: *„Vania, mămițica, mătușa și secretarul“*. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899.

Pentru culegerea de opere, Cehov a schimbat titlul, a revizuit povestirea din punct de vedere stilistic, a concentrat unele fraze, a făcut modificări în caracterizarea chiriașului și a eliminat cuvântul „secretar“.

Tessaraconta (în limba greacă) — numeralul patruzeci.

Octocaideca (în limba greacă) — optsprezece.

Fero (în limba greacă) — port (verb, prezent).

Particule enclitice — particule care se alipesc la un alt cuvânt, alcătuind împreună cu acesta o entitate.

„DIN JURNALUL UNUI AJUTOR-CONTABIL“

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi“, 1883, Nr. 25, 18 Iunie. Semnată: Omul fără splină. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899.

Primul text al povestirii a fost considerabil refăcut. Unele motive au fost modificate, introducându-se și altele noi.

Botchin — este folosit numele lui S. P. Botchin, celebrul medic (1832—1889).

Vetlianca — în stanița Vetlianscaia, de pe cursul inferior al Volgăi, se ivise ciuma în anul 1878.

Pentru rețeta împotriva catarului: Zinghiber, galanga, apă tare (acid azotic), sânge de șapte frați (un coral insolubil) — Cehov a folosit așazisul „cuib“, remediu împotriva tuturor bolilor, care se vindea la prăvălia lui P. E. Cehov din Taganrog, [despre acest „cuib“ vezi cartea lui A. Sedoi (Al. Cehov). Din copilăria lui Anton Pavlovici Cehov, Sanct Petersburg, 1912].

„MOARTEA UNUI SLUJBAȘ“

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi“, 1883, Nr. 27, 2 Iulie. Titlul: *„Moartea unui slujbaș (Un caz)“*. Semnată: A. Cehonte. A intrat, cu mici modificări, în culegerea „Povestiri felurite“, Sanct Petersburg, 1886, în edițiile 2 — 14 ale aceleiași culegeri dintre anii 1891—1899 și în Culegerea de opere, vol. II, anul 1900. — Publicăm textul din anul 1900.

La 29 Iulie 1883, N. Leichin îi scria lui A. P. Cehov : «Am primit dela dumneavoastră „Cioburi din viața Moscovei", am primit și „Moartea slujbașului". Amândouă sunt admirabile».

„UN BĂIAT RĂUTĂCIOS"

Apărută pentru prima oară în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 30, 23 Iulie. Titlul : *„Un băiat nesuferit (Povestire pentru micii vilegiaturiști)"*. Semnată : A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899.

In vederea culegerii de opere, povestirea a fost supusă unei importante prefaceri și revizuiri stilistice. A fost modificat titlul, s'a eliminat subtitlul, au fost mult scurtate și modificate numeroase părți din text, iar unele episoade au fost înlăturate: Sfârșitul a fost scurtat și refăcut în întregime.

Au fost deasemeni eliminate sau înlocuite cuvintele și frazele care dăunau tonului serios, precum și cuvintele străine.

„ZESTREA"

Apărută pentru prima oară în revista „Budilnic", 1883, Nr. 30. Titlul : *„Zestrea (Povestirea unei manii)"*. Semnată : A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899, cu modificarea „Semionâci" în loc de „Stepanâci" (după textul revistei).

Pentru culegerea de opere, povestirea a fost în întregime refăcută. Subtitlul a fost eliminat. S'au făcut mari scurtări în text. (A fost, de pildă, scoasă dela începutul povestirii, o lungă descriere a căsuței ; numeroase amănunte au fost schimbate, în loc de patru odăi, căsuța a rămas cu trei etc.)

S'a eliminat procedeul de a descrie odăile căsuței sub formă de impresii ale musafirului : „După ce mă așezai pe divanul fierbinte, începui întâi să miros", „După ce mirosii, începui să mă uit împrejur", „In primul rând, văzui două ferestre" etc. Au fost schimbate unele trăsături din caracterizarea personagiilor, limba a fost purificată, fiind eliminate toate cuvintele și întorsăturile vulgare sau neprecise.

„FIICA ALBIONULUI"

Apărută pentru prima oară în revista „Oscolchi", 1883. Nr. 33. 13 August. Semnată : A. Cehonte. A intrat, cu mici modificări, în culegerea „Povestiri felurite", Sanct Petersburg, 1886, în edi-

ţiile 2 — 14 ale aceleiaş culegeri din anii 1891—1899 şi în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. — Publicăm textul din 1900.

La 6 August 1883, Cehov îi scria lui N. Leichin: «Vă şi trimit schiţe („Cioburi din viaţa Moscovei") şi povestiri. Una din povestiri, „Fiica Albionului", e lungă. N'am izbutit cu niciun chip s'o fac mai scurtă. Dacă nu merge, vă rog să mi-o trimiteţi înapoi.» La 10 August 1883, N. Leichin răspunde: «Povestirea dumneavoastră „Fiica Albionului" e cam lungă, dar mie îmi place, e drăguţă şi originală, cu toate că englezoaica exagerează cu lipsa ei de pudoare. Am trimis-o la cules, la tipografie.»

Albion — denumirea străveche a Marii Britanii.

„INFORMAŢIA"

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 36, 3 Septembrie. Titlul: *„O greşeală"*. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899.

La alegerea povestirii pentru culegerea de opere, Cehov i-a schimbat titlul, a introdus convorbirea cu portarul, a dat o nouă versiune sfârşitului şi a făcut corectări stilistice (schimbarea unor nume, a unor cuvinte izolate etc. De exemplu „Ciumazov" a devenit „Ialicov" etc.)

„GRASUL ŞI SLABUL"

Apărută pentru prima oară în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 40, 1 Octombrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat, cu modificări, în culegerea „Povestiri felurite", Sanct Petersburg, 1886. Cu noi schimbări a fost inclusă în Culegerea de opere din 1899, vol. I. — Publicăm textul din 1899.

In vederea includerii povestirii în culegere, Cehov a introdus modificări substanţiale în caracterizarea personagiilor. In versiunea iniţială din revistă, purtarea linguşitoare a „slabului" e provocată de un strigăt de şef al „grasului", prezentat ca un birocrat mulţumit de el însuşi, pe când în textul din culegere, slugărnicia „slabului" apare nu numai ca o trăsătură caracteristică a firii acestuia, ci şi sub un aspect generalizat social, ca o trăsătură imprimată de orânduirea socială.

La alegerea povestirii pentru culegerea de opere, Cehov n'a mai făcut decât corectări stilistice.

„TRAGEDIANUL"

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 41, 8 Octombrie, cu subtitlul: *(„Istorioară")*. Semnată: A. Cehonte. După ce a fost corectată de autor a intrat, fără subtitlu, în culegerea „Basmele Melpomenei", Moscova, 1884. Cu noi corectări, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. — Publicăm textul din 1900.

La alegerea povestirii pentru culegerea din 1884, Cehov a făcut corectări stilistice şi a introdus completări importante (nunta lui Limonadov şi altele).

Fiind aleasă pentru culegerea de opere, povestirea a fost supusă din nou unei revizuiri minuţioase, care a constat în eliminarea unor definiţii şi comparaţii, în scurtarea raţionamentelor unora dintre personagii, în înlocuirea numelor etc.

Povestirea a fost trimisă revistei „Oscolchi" cu mult înainte de apariţia ei. Incă din Iulie 1883, Cehov îl întreba pe N. A. Leichin: «Care-i soarta „Tragedianului meu"? Ar fi ieşit o povestire bunişoară, dacă n'ar fi fost cadrul atât de limitat... Am fost silit să comprim chiar esenţialul, sarea... Şi s'ar fi putut scrie o nuvelă întreagă pe această temă». Cauzele întârzierii apariţiei le aflăm din scrisorile lui Leichin către Cehov: «Mă întrebaţi de soarta „Tragedianului" dumneavoastră. Povestirea e cuminte, a fost autorizată de cenzură şi va apare în Nr. 33, dacă între timp îmi mai trimiteţi vreo povestire. In condiţiile groaznice de cenzură de azi, trebuie să am întotdeauna la îndemână material de rezervă. Deaceea şi ţin pe loc „Tragedianul". Altfel s'ar putea întâmpla să nu apară nici numărul. Se întâmplă ca cenzorul să şteargă dintr'un condei a treia parte din ceeace îi trimit» (4 August 1883). «Pentru dumnezeu, nu vă speriaţi de faptul că nu tipăresc „Tragedianul" dumneavoastră. Povestirea e admirabilă, dar e cam lungă şi tot nu reuşesc să-i fac loc...» (1 Octombrie 1883).

„LA POŞTĂ"

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 44, 29 Octombrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în Culegerea de opere din 1899, vol. I, cu mici corectări stilistice şi cu unele adăogiri. — Publicăm textul din 1899.

„PE MARE"
POVESTIREA UNUI MARINAR

Apărută pentru prima dată în revista „Mirscoi tolc" [1], 1883, Nr. 40, 29 Octombrie, fără subtitlu. Semnată: A. Cehov. Apărută,

1) „Ce vorbeşte lumea". (N. trad.)

cu oarecare modificări şi subtitlul *„Noaptea"*, în almanahul „Severnâie ţvetî" [1]), Moscova, editura „Scorpion", 1901. Cu noi corectări stilistice, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1903, vol. XII. — Publicăm textul din 1903.

In redactarea iniţială, pentru revistă, povestirea avea în bună parte caracterul unei parodii a povestirilor „marinăreşti" traduse. Cu ocazia apariţiei povestirii în almanahul „Severnâie ţvetî", Cehov a modificat o serie de motive şi a eliminat comparaţiile şi întorsăturile de frază cu caracter de parodie, înlocuindu-le cu definiţii simple şi laconice. La alegerea pentru Culegerea de opere, povestirea a fost supusă numai unei revizii stilistice.

„LA MOSCOVA, IN PIAŢA TRUBNAIA"

Apărută pentru prima dată în revista „Budilnic", 1883, Nr. 43, autoriz. cenz. din 5 Noembrie. Titlul: *„La Moscova, pe Truba"*. Semnată: A. Cehonte. A intrat, cu anumite modificări, în Culegerea de opere din 1900, vol. II. — Publicăm textul din 1900.

La alegerea povestirii pentru Culegerea de opere, autorul, pe lângă corectările stilistice, i-a modificat începutul şi i-a adăogat un sfârşit nou.

Iniţial, Cehov intenţiona să publice povestirea în „Oscolchi", fapt care reiese din scrisoarea sa către N. A. Leichin, din 19 Septembrie 1883: «...Vă trimit... „La Moscova, pe Truba". Această povestire prezintă un interes pur local, pentru Moscova. Am scris-o, fiindcă de foarte multă vreme n'am mai scris ceeace se chiamă un instantaneu». Povestirea n'a fost publicată de Leichin. In scrisoarea sa către Cehov, el îi spunea (1 Octombrie 1883): «Ştiu că vă veţi supăra pe mine, dar mă văd nevoit să vă restitui mica dumneavoastră povestire „La Moscova, pe Truba" şi v'o trimit aici alăturat. Motivul este următorul: povestirea are un caracter pur etnografic, şi astfel de povestiri nu merg la „Oscolchi". Poate că vara i-aş fi găsit un loc, dar acum, în ultimul trimestru al anului, trebuie să-i dăm zor şi să ne ţinem cu strictеţe de plan, aşa după cum a fost stabilit».

„CALOMNIA"

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi", 1883, Nr. 46, 12 Noembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat aproape fără modificări în culegerea „Povestiri felurite", Sanct Petersburg, 1886. A intrat în ediţia a 2-a, revăzută, a culegerii apărute în anul 1891, eliminându-se numai prima frază („Era veselie, o atmosferă plăcută, lumea era bucuroasă"), precum şi în ediţiile următoare. Cu mici corectări, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. — Publicăm textul din 1900.

---

1) „Florile nordului". (N. trad.)

„CHIBRITUL SUEDEZ"
NUVELA POLIȚISTĂ

Apărută pentru prima dată, cu ilustrații, (cu autorizația cenz. din 5 Decembrie 1883) în „Almanah Strecoza" pe anul 1884, editat de revista „Strecoza". Semnată: A. Cehov. A apărut cu mici corectări, cu eliminarea și adăogirea câtorva fraze izolate, în culegerea „Povestiri felurite", Sanct Petersburg, 1886. A intrat apoi, cu noi corectări stilistice și cu adăogirea a două fraze, în Culegerea de opere din 1900, vol. II. — Publicăm textul din 1900.

In biblioteca din biroul lui Cehov (Ialta), se păstrează un exemplar al „Almanahului", cu corectări în creion și cerneală făcute de autor, pesemne în vederea publicării povestirii în Culegerea de opere.

Cehov îi scria lui N. A. Leichin despre povestirea sa (19 Septembrie 1883): «Nu demult m'am lăsat ispitit de Bucva, care m'a rugat să scriu ceva pentru „Almanah Strecoza"... M'am lăsat ispitit și am scris o povestire lungă de tot, de o coală de tipar. Cred că va place. Titlul este „Chibritul suedez", iar conținutul — o parodie a povestirilor polițiste. A ieșit o povestire hazlie».

LUCRĂRI CARE N'AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE"

„SCRISOARE CĂTRE UN VECIN SAVANT"

Apărută pentru prima dată în revista „Strecoza", 1880, Nr. 10, 9 Martie. Titlul: *„Scrisoarea moșierului din regiunea Donului, Stepan Vladimirovici N., către vecinul său savant, doctorul Friedrich"*. Semnată:... v. A intrat, cu diferite corectări, în culegerea din anul 1883, netipărită în întregime. — Publicăm textul din acea culegere.

In vederea publicării în culegere, Cehov i-a scurtat titlul, a schimbat numele destinatarului (Maxim în loc de Friedrich) și a autorului scrisorii (iscălitura de sub scrisoare fusese: „Stepan, fiul lui Vladimir"), l-a prefăcut pe preotul Gherasim în vecinul Gherasimov, modificând în consecință pasajele din text în care se citea acest nume, și a făcut câteva corectări mărunte.

După primirea povestirii, redacția revistei „Strecoza" îi răspunde autorului la rubrica intitulată „Poșta redacției": „Dracevca, d-lui A. Ce-v. Ne place ceeace ne-ați trimis. Va apare. Primiți binecuvântarea noastră pentru noi creații" („Strecoza", 1880,

Nr. 2, 13 Ianuarie). Pe lângă aceste rânduri, la 20 Ianuarie 1880, redacția a adresat tânărului autor o scrisoare cu următorul conținut: „Stimate domn! Redacția are onoarea a vă aduce la cunoștință că povestirea trimisă de Dumneavoastră e scrisă binișor și că va fi publicată în revistă. Redacția vă propune un onorar de 5 copeici rândul. Redactor Ip. Vasilevschi."

Cehov socotea această povestire drept prima sa operă publicată. In scrisoarea sa din 19 Ianuarie 1904 către E. Batiușcov, el scria: «Primul meu fleac de 10—15 rânduri a fost publicat în Martie sau Aprilie 1880 de „Strecoza"». Fratele scriitorului și biograful său, Mihail Pavlovici, afirma deasemenea că această povestire este prima lucrare a lui A. P. Cehov, care a văzut lumina tiparului. Totuși, încă din anul 1877, când era elev de liceu, Cehov îi trimitea fratelui său Alexandr la Moscova anecdote și vorbe de duh, pe care acesta le transmitea revistei „Budilnic" („Scrisori adresate lui A. P. Cehov de către fratele său, Alexandr Cehov", Moscova, 1939). Dar aceste prime „mărunțișuri" ale lui A. P. Cehov n'au fost cercetate nici până azi.

Amintindu-și de anii copilăriei, M. P. Cehov spune despre Anton Pavlovici: «Dintre frați, el era cel mai talentat în născociri: înjgheba prelegeri și scene, imita diferite persoane, crea personagii noi. Astfel făcea pe un bătrân profesor care-și ține lecția, lecție ce a alcătuit mai târziu aproape cuvânt cu cuvânt conținutul primei sale povestiri „Scrisoare către un vecin savant" („Anton Cehov și subiectele sale", Moscova, 1923, pag. 12; vezi și cartea „In jurul lui Cehov", Moscova, 1933, pag. 76).» M. P. Cehov presupune că drept model pentru această scrisoare i-a slujit scrisoarea bunicului său, Egor Mihailovici, către tatăl său, Pavel Egorovici. Această scrisoare, copiată chiar de Anton Pavlovici în 1878, se păstrează până în zilele noastre la Maria Pavlovna Cehova („Anton Cehov și subiectele lui", pag. 25). In comentariile pentru vol. I al Operelor complete ale lui A. P. Cehov (Moscova—Leningrad, 1930, pag. 428-429), S. D. Baluhatâi citează începutul unei scrisori scrisă de o persoană necunoscută, cu data de 6 August 1875, și care se păstrează în dulapul-bibliotecă al casei-muzeu a lui A. P. Cehov din Ialta. După părerea lui Baluhatâi, această scrisoare, „prin întorsăturile ei arhaice, poate să-i fi slujit lui Cehov de îndemn pentru crearea unei parodii, care a fost prima sa operă publicată."

Aerogliți (scâlciere a cuvântului „aeroliți") — pietre căzute din cer; întrebuințat aici în sensul de meteor (stea căzătoare). Deasemenea *emanțipată*—pentru „emancipată".

„CE SE ÎNTÂLNEȘTE DE CELE MAI MULTE ORI ÎN ROMANE, NUVELE ETC."

Apărută pentru prima oară în revista „Strecoza", 1880, Nr. 10, 9 Martie. Semnat: Antoșa. Povestirea a fost retipărită, fără a fi revizuită de autor, în culegerea: „In lumea râsului și a glumelor", Sanct Petersburg, 1900. — Publicăm textul din revistă.

Cuvântul *„esquire"*, care se întâlnește în povestire, e luat din romanele engleze traduse, și reprezintă unul din titlurile inferioare ale nobilimii engleze, titlu care se dă și primarilor, judecătorilor de pace, avocaților și funcționarilor superiori.

„DIN TEMELE DE VACANȚĂ ALE ELEVEI DE PENSION NADENCA N."

Apărută pentru prima dată în revista „Strecoza", 1880, Nr. 24, 15 Iunie. Semnat: Pentru conformitate — Cehonte. — Publicăm acest text.

Meșcierschi V. P. (1839—1914) — prinț, beletrist și publicist reacționar, autor a numeroase romane din viața înaltei societăți, apărute mai ales în deceniul al optulea; editor și redactor al ziarului-revistă „Grajdanin"[1]) (cu începere din anul 1872).

Maicov A. N. (1821—1897)—poet.

Dumas (Alexandre Dumas-tatăl) (1803--1870) — romancier francez.

Livanov F. V. — a publicat, pe la sfârșitul deceniilor al șaptelea și al optulea ale secolului al XIX-lea, o serie de „schițe și povestiri" din viața „rascolnicilor[2]) și a pușcăriașilor", precum și o „cronică din viața clerului rus" și anume: „Viața unui preot dela țară".

Fraza care începe cu cuvintele „copacii tineri" și se sfârșește cu „cruciulițele garoafelor de câmp" e luată din capitolul IV al nuvelei lui Turgheniev „Acalmie".

„TĂTICUL"

Apărută mai întâi în revista „Strecoza", 1880 Nr. 26, 29 Iunie. Semnat: An. C. A intrat, cu mici corectări, în culegerea din 1883, netipărită în întregime. Retipărită fără modificări în culegerea „In lumea râsului și a glumelor", Sanct Petersburg, 1900. Publicăm textul culegerii din 1883.

---

[1]) „Cetățeanul". (N. trad.)

[2]) *Rascolnici* — membri ai Rascol-ului, mișcare religioasă în Rusia în sec. XVII (N. trad.)

„JUBILEUL MEU"

Apărută pentru prima oară în revista „Strecoza", 1880, Nr. 27, 6 Iulie. Semnat: Un poet prozaic. — Publicăm acest text.

Faptul că povestirea este scrisă de A. P. Cehov a fost stabilit de către Corotaev, pe baza scrisorii redacției revistei „Strecoza", aflată în arhiva scriitorului. (Vezi publicația lui A. Corotaev „O glumă necunoscută a lui A. P. Cehov". „Literaturnîi sovremennic" [1]), 1938, Nr. 4, Aprilie).

„Niva — „revistă ilustrată literară, politică și de actualități", publicație săptămânală, editată la Petersburg de către A. F. Marks, cu începere din anul 1870.

„Neva" — ziar-revistă — săptămânal, ilustrat, editat la Petersburg între anii 1879—1887, cu un supliment pentru „lectură în familie" (romane și nuvele).

„Ogonioc" — „revistă ilustrată pentru literatură, știință și artă", editată săptămînal la Petersburg între anii 1879—1883.

„Strecoza" — „revistă artistico-umoristică", editată săptămînal la Petersburg, din luna Decembrie 1875. Începând cu Nr. 17, 1879, revista a fost redactată de Ipp. F. Vasilevschi (Bucva). Cehov a început să colaboreze la revistă în anul 1880, redactor fiind Bucva.

„O MIE ȘI UNA DE PATIMI, SAU O NOAPTE INGROZITOARE"

ROMAN ÎNTR'O SINGURĂ PARTE, CU EPILOG

Dedicat lui Victor Hugo

Apărut întâi în revista „Strecoza", 1880, Nr. 30, 27 Iulie. Semnat: Antoșa C. In culegerea netipărită în întregime din 1883 nu s'a păstrat decât începutul povestirii, care se oprea la cuvintele: „...semn rău! — bolborosi el". A fost retipărit, fără a fi revizuit de autor în culegerea „În lumea râsului și a glumelor". Sanct Petersburg, 1900. — Publicăm textul din revistă.

Povestirea este o parodie a unora din operele scriitorului francez V. Hugo (1802—1885). Cehov parodiază stilul fragmentar, retoric, al romanului „Mizerabilii", cât și îngrămădirea grozăviilor și atrocităților, caracteristică romanelor „Bug-Jargal", „Han d'Islande" și „Notre-Dame de Paris".

Butoiul fiicelor lui Danae — un butoi găurit, în care, după mitologia greacă veche, fiicele regelui din Argos, Danae (Danaidele), ajunse în iad, trebuiau să toarne mereu apă, drept pedeapsă pentru faptul că-și omorîseră bărbații.

---

[1]) „Contemporanul literar". (N. trad.)

„LA MERE"

Apărută pentru prima dată în revista „Strecoza", 1880, Nr. 33, 17 August. Semnată: Cehonte. Retipărită fără modificări în culegerea „In lumea râsului şi a glumelor", Sanct Petersburg, 1900. — Publicăm textul din revistă.

Eugène Sue (1804—1857) — scriitor francez, autorul romanelor „Misterele Parisului", „Jidovul rătăcitor", „Misterele poporului" şi altele.

Pontus Euxin — vechea denumire a Mării Negre.

„INAINTE DE NUNTĂ"

Apărută pentru prima oară în revista „Strecoza", 1880, Nr. 41, 12 Octombrie, cu subtitlul: *(„Dedicat alesei inimei mele")*. Semnată: Antoşa Cehonte. A intrat, după ce a fost revizuită de autor, în culegerea netipărită în întregime din anul 1883. A fost retipărită fără modificări în culegerea „In lumea râsului şi a glumelor", Sanct Petersburg, 1900. — Publicăm textul culegerii din 1883.

Pentru culegere, povestirea a fost revizuită de Cehov, care i-a eliminat subtitlul şi introducerea prea lungă şi o serie de cuvinte şi fraze.

„Razvlecenie" — revistă „literară şi umoristică", editată la Moscova începând din anul 1859.

„ZIUA DE SAN PETRU"

Apărută pentru prima oară în revista „Budilnic", 1881, Nr. 26, autoriz. cenz. din 19 Iunie, sub titlul: *„Douăzeci şi nouă Iunie (Glumă). (Inchinată cu deosebită plăcere d-lor vânători care trag prost şi celor care nu ştiu să tragă)"*. Semnată: Antoşa Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în culegerea netipărită în întregime din 1883. — Publicăm textul apărut în culegerea din 1883.

Cu ocazia retipăririi povestirii, Cehov a schimbat titlul şi a făcut corectări stilistice neînsemnate.

„JUDECATA"

Apărută pentru prima oară în revista „Zritel", 1881, Nr. 14, autoriz. cenz. din 23 Octombrie, sub titlul: *„Imagini rurale. a) Judecata"*. Semnat: Antoşa Cehonte. S'au păstrat şpalturile povestirii, cu corectările lui A. P. Cehov (în Biblioteca de stat a

U.R.S.S. „V. I. Lenin"). Zaţul era, pesemne, destinat culegerii de opere. Totuşi, cu ocazia corectărilor, autorul n'a mai introdus povestirea în culegerea de opere, tăind cu creionul toate şpalturile şi scriind pe deasupra: «A se elimina povestirea „Judecata".» Corectura povestirii din şpalturi fiind făcută de Cehov dela început până la sfârşit, în acest volum publicăm textul şpalturilor revizuite de autor.

Povestirea a fost serios modificată de autor în şpalturi.

„PĂCĂTOSUL DIN TOLEDO"

TRADUCERE DIN SPANIOLA

Apărută pentru prima dată în revista „Zritel", 1881, Nr. 25—26, autoriz. cenz. din 23 Decembrie. Semnată: Antoşa C. A intrat după ce a fost revăzută de autor în culegerea netipărită în întregime din 1883. — Publicăm textul culegerii din 1883.

Povestirea este scrisă în stilul nuvelelor din viaţa evului mediu. Autorul a folosit două motive: urmărirea vrăjitoarelor şi iertarea păcatelor (indulgenţa), care se acorda de către biserica catolică în schimbul unei plăţi în bani sau, cum se întâmplă în cazul de faţă, pentru îndeplinirea unei însărcinări oarecare dată de biserică.

„VIAŢA ÎN ÎNTREBĂRI ŞI EXCLAMAŢII"

Apărută întâi în revista „Budilnic", 1882, Nr. 9, 29 Februarie. Semnată: Antoşa Cehonte. S'a păstrat manuscrisul autograf în ciornă (la Biblioteca de stat a U.R.S.S. „V. I. Lenin"). — Publicăm textul din revistă.

Georg Born — scriitor bulevardier german.

„Strelna", „Iar" — restaurante din împrejurimile Moscovei.

„Salon" (în limba franceză) — *„Salon de variétés"* — local de petrecere din Moscova.

„Şut" — revistă humoristică, ce apărea la Petersburg, caracterizată printr'o tendinţă pornografică.

„SPOVEDANIA, SAU OLIA, JENIA, ZOIA"

SCRISOARE

Apărută pentru prima dată în revista „Budilnic", 1882, Nr. 12, autoriz. cenz. din 20 Martie, fără subtitlu. Semnat: G. B.—v. A intrat, după ce a fost revizuită de autor, în culegerea netipărită în întregime din 1883. — Publicăm textul din această culegere.

Cu ocazia includerii povestirii în culegere, Cehov i-a pus un subtitlu și a făcut modificări mărunte în text.

Aristide — om de stat din Grecia antică, supranumit „Cel drept".

Cato — om de stat din Roma antică, a cărui râvnă în păzirea austerității moravurilor din primele timpuri ale Romei devenise proverbială.

Hohlov (bariton), *Cocetova Z. R.* (soprană de coloratură), *Barțal* (tenor), *Usatov* (bas), *Corsov* (bariton) — cântăreți de operă, artiști ai Teatrului Mare din Moscova.

„ȚĂRMUL VERDE"

MIC ROMAN

Apărut pentru prima oară în suplimentul literar al revistei „Moscva", 1882, supl. la Nr. 15, autoriz. cenz. din 23 Aprilie și la Nr. 16, autoriz. cenz. din 30 Aprilie. Semnat: Antoșa Cehonte. — Publicăm acest text.

Autorul a făcut lângă titlu următoarea notiță: „Pe marginea desenului pictorului Cehov". Desenul este reprodus pe o foaie anexată, cu legenda: «După întâlnire (La povestirea „Țărmul verde"). (Desen de pictorul N. P. Cehov).».

Unele personagii ale povestirii poartă numele unor cunoscuți și unor rude ale lui Cehov: Corobov — coleg de universitate cu Cehov, mai tîrziu medic; Ecaterina Ivanovna — soția lui Corobov; pictorul Cehov — fratele lui Cehov.

„ÎNTÂLNIREA A AVUT LOC, DAR..."

Apărută pentru prima oară în revista „Moscva", 1882, Nr. 17, autoriz. cenz. din 7 Mai. Semnată: Antoșa Cehonte. — Publicăm acest text.

„CORESPONDENTUL"

Apărută întîi în revista „Budilnic", 1882, Nr. 20, autoriz. cenz. din 20 Mai; Nr. 21, autoriz. cenz. din 27 Mai. Semnată: Antoșa Cehonte. — Publicăm acest text.

„Golos" — „ziar politic și literar", editat la Petersburg între anii 1863—1884, de către A. A. Craevschi.

„Severnaia pcela" — ziar care se edita la Petersburg între anii 1825—1864. Redactori-editori: între anii 1825—1830, F. V. Bulgarin; între anii 1831—1859, F. V. Bulgarin și N. I. Greci.

„Sân otecestva" — ziar editat la Petersburg, din anul 1862 până în anul 1868; redactor-editor a fost A. V. Starcevschi.

„Moscovschie" — ziar reacționar, *„Moscovschie vedomosti"*.

„Russchi curier" — ziar liberal, editat la Moscova în anii 1879—1889 şi în anul 1891, la început de către E. M. Selezneva, apoi de N. P. Lanin.

Bulgarin F. V. (1789—1859) — ziarist şi beletrist. Sub Nicolae I fiind agent al biroului III, scria denunţuri calomnioase împotriva literaţilor (Puşchin şi alţii).

„ESCULAPI RURALI"

Apărută pentru prima oară în revista „Svet i teni" [1]), 1882, Nr. 22, 18 Iunie. Semnată: Antoşa.— Publicăm acest text.

„O OCAZIE PIERDUTĂ"

INTÂMPLARE DE VODEVIL

Apărută pentru prima dată în revista „Sputnic" [2]), 1882, Nr. 11, 22 Iunie. Semnată în subtitlu: Antoşa Cehonte. — Publicăm acest text.

„URÂTĂ PĂŢANIE!"

O INTÂMPLARE CE ADUCE A ROMAN

Apărută pentru întâia oară în revista „Svet i teni", 1182, Nr. 179—23, 26 Iunie, Nr. 180 — 24, 4 Iulie. Semnată . Antosa Cehonte.— Publicăm acest text.

„DOUĂZECI ŞI NOUĂ IUNIE"

POVESTIREA UNUI VÂNĂTOR CARE NU NIMEREŞTE NICIODATĂ ŢINTA

Apărută pentru prima oară în revista „Sputnic", 1882, Nr. 12, 29 Iunie. Semnată: Antoşa Cehonte. — Publicăm acest text.

„CARE DIN CEI TREI"

POVESTE VECHE, ŞI TOTUŞI VEŞNIC NOUĂ

Apărută pentru prima oară în revista „Sputnic", 1882, Nr. 14, 13 Iunie. Semnată: Antoşa Cehonte. — Publicăm acest text.

---

[1]) „Lumină şi umbre". (N. trad.)

[2]) „Tovarăşul de drum". (N. trad.)

„EL ŞI EA"

Apărută pentru întâia oară în revista „Mirscoi tolc", 1882, Nr. 26, 23 Iulie. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în culegerea „Basmele Melpomenei", Moscova, 1884. — Publicăm textul din culegere.

Cu ocazia alegerii pentru această culegere, povestirea a fost revizuită din punct de vedere stilistic. Cuvintele şi întorsăturile de frază vulgare au fost eliminate, sau înlocuite.

Adelina Patti — cântăreaţă italiană (soprană de coloratură).

„IARMAROCUL"

Apărută pentru prima oară în revista „Moscva", 1882, Nr. 29, autoriz. cenz. din 25 Iulie. Semnată: Antoşa Cehonte. — Dăm acest text.

„MOŞIERIŢA"

Apărută pentru prima oară în revista „Moscva", 1882, Nr. 29, autoriz. cenz. din 30 Iulie; Nr. 30, autoriz. cenz. din 7 August; Nr. 31, autoriz. cenz. din 17 August. In Nr. 29, nesemnată. In Nr. 30 şi 31 semnată: Antoşa Cehonte. — Publicăm acest text.

„Axion" — cântare bisericească.

„MARFA VIE"

Apărută întâi în revista „Mirscoi tolc", 1882, Nr. 28, 6 August; Nr. 29, 14 August; Nr. 30, 22 August; Nr. 31, 27 August. Semnată: A. Cehonte. — Publicăm acest text.

Povestirea este dedicată lui Feodor Feodoseevici Popudoglo (decedat la 14 Octombrie 1883), prieten cu Cehov, căruia îi plăcea să aibă cu el lungi convorbiri. Popudoglo colabora la „Budilnic", la „Moscovschi listoc" [1]) şi alte organe ale presei mărunte. A publicat mai ales scene din viaţa negustorilor; a scris şi o comedie în cinci acte „Vucol Vahruşin".

„Novoe vremia" — ziar reacţionar, editat la Petersburg de A. S. Suvorin.

---

[1]) „Foaia Moscovei". (N. trad.)

„FLORI TÂRZII"

Apărută în revista „Mirscoi tolc", 1882, Nr. 37, 10 Octombrie; Nr. 38, 17 Octombrie; Nr. 39, 23 Octombrie; Nr. 41, 11 Noembrie. Semnată: A. Cehonte. S'au păstrat: 1) Manuscrisul autograf în ciornă. Inceputul povestirii pe o pagină. 2) Manuscrisul autograf în ciornă pe 18 pagini; corespunde cu capitolul I al povestirii. (Ambele manuscrise se află în Arhiva literară centrală din Moscova.) — Publicăm textul din revistă.

Povestirea e închinată lui Nicolai Ivanovici Corobov, coleg de universitate cu Cehov, mai târziu medic. Pe cînd era student, Corobov a locuit un timp la familia Cehov, la Moscova. A păstrat relaţii de prietenie cu Cehov şi a purtat corespondenţă cu el până la moarte. In arhiva lui Cehov se păstrează 25 de scrisori de ale lui Corobov către Cehov.

„AM PĂŢIT-O!"

DIN ANALELE BĂNCII LIGOVO-CIORNAIA RECICA

Apărută pentru prima oară în revista „Oscolchi", 1882, Nr. 47, 20 Noembrie. Semnată: Antoşa Cehonte. S'a păstrat o tăietură din revista „Oscolchi", cu corecturi neterminate ale lui Cehov (la Biblioteca de stat „Saltâcov-Şcedrin").

Dat fiind că această corectură n'a fost terminată de autor, publicăm textul din revistă.

Povestirea constituie începutul colaborării îndelungate a lui Cehov la revista „Oscolchi". La 14 Noembrie 1882, N. A. Leichin, redactorul revistei, îi scria lui A. P. Cehov: «Stimate domn! Am onoarea să vă aduc la cunoştinţă că am primit micile povestiri trimise de Dumneavoastră în două rânduri şi că am ales din ele trei, care vor fi publicate în revista „Oscolchi" şi anume: „Vorba şi cureaua", „O vizită ratată" şi „Din bucluc în bucluc". Vă exprim mulţumirile mele pentru trimiterea lor. Mă grăbesc să Vă restitui aci alăturat celelalte două povestiri: „A învăţat-o" şi „Intre altele". In general, colaborarea Dumneavoastră mi-e foarte plăcută. Sunt întotdeauna gata să public micile Dumneavoastră bucăţi în proză, dacă se vor potrivi cu programul revistei. In cazul că veţi avea mărunţişuri pentru rubrica „Oscolcichi" [1]) sau legende pentru desene, vă rog să mi le trimiteţi.» In scrisoarea următoare, din 3 Decembrie, Leichin îl înştiinţa pe Cehov că-i fixase un onorar de 8 copeici rândul.

---

1) *„Cloburi mărunte"*. (N. trad.)

„O VIZITĂ RATATĂ"

Apărută întâi în revista „Oscolchi", 1882, Nr. 48, 27 Noembrie. Semnată: Omul fără splină. — Publicăm acest text.

„DOUĂ SCANDALURI"

Apărută pentru întâia oară în revista „Mirscoi tolc", 1882, Nr. 46, 16 Decembrie. Titlul e însoțit de o dedicație: *(Inchinat lui F. O. Schechtel)*. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, fără dedicație, în culegerea „Basmele Melpomenei", Moscova, 1884. Publicăm textul din această culegere.

Textul din revistă a fost corectat din punct de vedere stilistic, cu ocazia retipăririi în culegere: au fost eliminate unele fraze scurte și unele cuvinte, s'au făcut înlocuiri de cuvinte etc. Au fost eliminate, bunăoară, cuvintele de ocară prea grosolană la adresa cântăreței.

După spusele lui M. P. Cehov, la descrierea dirijorului din povestirea „Două scandaluri", Cehov a luat drept model pe cunoscutul muzicant P. A. Șostacovschi, pe care frații Anton și Nicolai Cehov îl cunoșteau, și căruia îi făceau vizite fără niciun fel de protocol („In jurul lui Cehov", Moscova, 1933).

„HALAL DE AȘA IDILĂ!"

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi", 1882, Nr. 51, 18 Decembrie. Semnată: Antoșa Cehonte. S'a păstrat manuscrisul autograf în ciornă (la Arhiva literară centrală). — Publicăm textul din revistă.

Râcov, citat în povestire, e cunoscut ca unul dintre principalii vinovați ai falimentului băncii din Scopin, pe care o conducea, faliment care a stârnit o mare vâlvă la începutul deceniului 1880—1890. Cehov a scris în Noembrie—Decembrie 1884 despre procesul lui Râcov în ziarul „Peterburgscaia gazeta" [1]).

„BARONUL"

Apărută pentru prima oară în revista „Mirscoi tolc", 1882, Nr. 47, 20 Decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în culegerea „Basmele Melpomenei", Moscova, 1884. — Publicăm textul din culegere.

---

[1]) „Gazeta Petersburgului". **(N. trad.)**

Cu ocazia reeditării povestirii, Cehov a scurtat-o mult, mai ales acolo unde este vorba de trecutul baronului, şi a făcut numeroase corectări de ordin stilistic.

Tommaso Salvini (1829—1916) şi *Ernesto Rossi* (1829—1896) tragedieni italieni, care au fost în turneu prin Rusia.

Sarah Bernhardt (1844—1923) — actriţă dramatică franceză, care a fost în turneu prin Rusia la sfârşitul anului 1881.

„O CUNOŞTINŢĂ BINEVOITOARE"

Apărută pentru prima dată în revista „Oscolchi", 1882, Nr. 52, 25 Decembrie. Semnată: Omul fără splină. — Publicăm acest text.

„RĂZBUNAREA"

Apărută pentru prima dată în revista „Mirscoi tolc", 1882, Nr. 50, 31 Decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat, după ce a fost revăzută de autor, în culegerea „Basmele Melpomenei". Moscova, 1884. — Publicăm textul culegerii.

Pentru culegere au fost făcute corectări stilistice şi a fost modificat sfârşitul.

„LUCRURI TRĂITE"

SCHIŢA PSIHOLOGICA

Apărută pentru întâia oară în revista „Zritel", 1883, Nr. 1, autoriz. cenz. din 31 Decembrie 1882. Semnată: Antoşa Cehonte. — Publicăm acest text.

„COŢCARI DE NEVOIE"

GLUMA DE ANUL NOU

Apărută întâi în revista „Zritel", 1883, Nr. 1, autoriz. cenz. din 31 Decembrie 1882. Semnată: Omul fără splină. — Publicăm acest text.

I. S. Ejov

CUPRINS

V. V. ERMILOV — OPERA LUI A. P. CEHOV

POVESTIRI ALESE DE A. P. CEHOV PENTRU CULEGEREA SA DE OPERE

— 1883 —

Pag.

Oglinda care arată strâmb *(Povestire de sărbători)* . . . 65
Bucurie 69
La frizer 72
Triumful învingătorului *(Povestirea unui fost arhivar)* . . 76
Paznicul cărturar 80
O fire enigmatică 83
Pătania unui modernist 86
Din jurnalul unui ajutor-contabil 90
Moartea unui slujbaş 93
Un băiat răutăcios 97
Zestrea 100
Fiica Albionului 106
Informaţia 111
Grasul şi slabul 114
Tragedianul 117
La poştă 122
Pe mare *(Povestirea unui marinar)* 124
La Moscova, în piaţa Trubnaia 129
Calomnia 134
Chibritul suedez *(Nuvelă poliţistă)* 139

LUCRĂRI CARE N'AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV IN CULEGEREA DE OPERE 163

— 1880 —

Scrisoare către un vecin savant 165
Ce se întâlneşte de cele mai multe ori în romane, nuvele etc. 170

Pag.

Din temele de vacanță ale elevei de pension Nadenca N. 172
Tăticul 175
Jubileul meu 183
O mie și una de patimi sau o noapte îngrozitoare *(Roman într'o singură parte, cu epilog. Dedicat lui Victor Hugo)* 185
La mere 189
Inainte de nuntă 197

— 1881 —

Ziua de Sân Petru 203
Judecata 218
Păcătosul din Toledo *(Traducere din spaniolă).* 223

— 1882 —

Viața în întrebări și exclamații 230
Spovedania sau Olia, Jenia, Zoia *(Scrisoare)* 234
Țărmul verde *(Mic roman)* 242
„Intâlnirea a avut loc, dar..." 259
Corespondentul 265
Esculapi rurali 284
O ocazie pierdută *(Intâmplare de vodevil)* 291
Urâtă pățanie! *(O întâmplare ce aduce a roman)* 297
Douăzeci și nouă Iunie *(Povestirea unui vânător care nu nimerește niciodată ținta)* 308
Care din cei trei *(Poveste veche, și totuși veșnic nouă)* . . 317
El și ea 325
Iarmarocul 334
Moșierița 342
Marfă vie 366
Flori târzii 405
Am pățit-o! *(Din analele Băncii Ligovo—Ciornaia—Recica)* 450
O vizită ratată 453
Două scandaluri 454
Halal de așa idilă! 466
Baronul 469
O cunoștință binevoitoare 477
Răzbunarea 479
Lucruri trăite *(Schiță psihologică)* 486
Coțcari de nevoie *(Glumă de anul nou)* 488
Note 513